

THE
BAUDHĀYANA ŚRAUTA SŪTRA

BELONGING TO THE

TAITTIRĪYA SAMHITĀ

EDITED BY

DR. W. CALAND

Extra Professor of Sanskrit at the University of Utrecht.

VOLUME II.

CALCUTTA :

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET.

1907.

PREFACE.

In preparing the text of this second volume of the Baudhāyana-śrautasūtra the editor has had to cope with many more difficulties than he had to do when preparing the text of the first volume. Indeed, a few months ago I was almost despairing of obtaining sufficient material for this volume. The fact is, that the tradition of these parts of the sūtra, describing for the greater part the rituals, partly obsolete, partly less observed than the darśapūrṇamāsa, agnyādheya and agniṣṭoma, is, throughout India, a very bad one. The MSS. of Bombay, Benares, Gwalior, Dhar and Ujjain are all together more or less corrupt and seem partly to derive from one archetype, in which not only were lost the right arrangement of the materials and the numbering of the praśnas, adhyāyas and khaṇḍikās, but the text of which was also hopelessly corrupt in many a passage. And no complete copy of Bhavasvāmins Vivaraṇa, which would have been of paramount use, seems to be extant. Although Professor Hultsch has taken all possible pains to hunt up more MSS. from Southern India and has set to work two pandits to unearth more material, he has, alas, not succeeded. Professor Bhandarkar of Elphinstone College also was kind enough to provide me with more material, but it was of the same kind: on the whole corrupt from beginning to end.

Nearly despairing, I wrote to Dr. Thomas, Librarian-in-Chief to the India Office, requesting him to look over, for my sake, once more the Mackenzie Collection of Sanskrit MSS. preserved at the India Office. And he was so fortunate as to light upon one MS. (cp. *infra* the enumeration of the MSS.) containing a wholly independent tradition of the text I stood in need of so much. This MS., too, is far from faultless, but it throws light on many a difficult passage, and, what is the main point, the arrangement of the praśnas seems to be correct in this MS. Before I knew this Mackenzie MS., I had my doubts about which part of the sūtra constituted the so-called uttarā tatiḥ. In the MS. from Benares, where the praśnas are all numbered by a *secunda manus* (cp. my paper "Ueber das rituelle Sūtra des Baudhāyana," p. 12), the praśna coming after the dvādaśāha and gavām ayana, numbered here as the 17th, contains the atirātra, the sautrāmaṇi and the ekādaśinī. In the copy of Bhavasvāmins Vivaraṇa, known to me from the beginning up to the aupānuvākya (consequently giving the first fourteen praśnas complete), is found neither the aśvamedha nor the dvādaśāha and gavām ayana, but immediately after the aupānuvākya comes the ekādaśinī. Now, as the MS. of Bhavasvāmin ends with the words: *iti bhavasvāmīkṛte*

kalpavivaraṇe tatau dvitīyo 'dhyāyah, and the Mackenzie MS. agrees exactly with this numbering, as it gives the number *dvitīyah* precisely at the end of the passage treated lastly by Bhavasvāmin, there is no doubt at all that the Mackenzie MS. is *right* and that the *uttarā tatiḥ* begins with the *atirātra* and the *immediately following* *ekādaśinī*. This being the case, the statement of B and Be, that the 17th. *praśna* should have contained the *atirātra*, *sautrāmaṇi* and *ekādaśinī* must be false. On account of the fact that the Mackenzie MS. agrees in this respect with Bhavasvāmin and that in other points this MS., of all those known to me, also seems to have preserved the correct order, I have adopted the arrangement of the materials as given by this MS. In consequence of this arrangement, the one adopted previously has been abandoned: thus the numbering of the *praśnas* and partially that of the *adhyāyas* in the text coming after the *gavām ayana* is wholly different from the numbering followed by me in citing passages from *Baudhāyana* in my above paper on this *sūtra*. But however valuable this Mackenzie MS. may be, it has not cleared up all the *dubia* regarding the arrangement of the materials. There are two more points to be settled. The first is a question analogous to a difficulty in the construction of the text of Vol. I (the place where the *pravargya* had to be put in), viz., the place to be assigned to the *Kāthakasūtra*. In the MSS. from Benares (Be) and Bombay (B) it is numbered as the 18th, in the MS. Haug it is numbered as the 21st. The Mackenzie MS. assigns a place to this *praśna* between the *agnicayana* and the *vājapeya*, without, however, giving a *praśna-number* to it.¹ As the contents of this *praśna* are mentioned neither in the *Dvaidha-* nor in the *Karmāntasūtra*, no further information is to be obtained from these texts. But as it is highly improbable that this *praśna* should have formed part of the *uttarā tatiḥ*, the number 18 assigned to it by Be and B can by no means be right. In accordance with the MS. Haug,² and with the place occupied by this material in the *brāhmaṇa* (viz., at the end of the *Taitt. Brāhm.*) I have inserted it after the *uttarā tatiḥ*. In consequence of this new arrangement the numbers of the following *praśnas* (*Dvaidha*, *Karmānta* and *Prāyaścitta*) will have to be changed accordingly. By doing so I may come into collision with the original numbering, which, it seems, is unknown to us. But this is a point of minor importance.

Another question has also puzzled me greatly. In the *uttarā tatiḥ*, as handed down to us in the Mackenzie MS., two

¹ *Praśna numbers* are not found in the Mack. MS.

² This MS. gives as the number of the *Kāthakapraśna*: 21; the same MS. numbers the three *Karmāntapraśnas*: 22, 23, 24; and the *Dvaidhapraśnas*: 25, etc. This is obviously an error (cp. my paper on the *Baudh. sūtra*, p. 13, 14). But at any rate this MS. inserts the *Kāthaka* immediately before *Dvaidha* and *Karmānta*.

adhyāyas are found, the contents of which are entirely foreign to a śrautasūtra, viz. the adhyāyas 12 and 13 of praśna 17, treating of the samāvartana, a subject we would expect to be treated rather in the grhyasūtra. Now, the tradition of the grhyasūtra is in this respect not wholly consistent either. Most of the MSS. of the grhyasūtra have in the grhyasūtra proper (second praśna) a chapter commencing thus: *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam*, and in the so-called paribhāṣā-sūtra a chapter commencing: *vedam adhītya snāsyann ity upakalpayate*, etc. This last part is identical with the long passage found in the Mackenzie MS. of the śrautasūtra and here inserted as adhyāya 12 of the first uttarā tatiḥ praśna. This distribution of the material in the MSS. of the grhyasūtra cannot possibly be right, for obviously the passage *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam* refers to the passage *vedam adhītya snāsyann ity upakalpayate*, which therefore must have preceded. I possess a very good copy in Grantha writing of the whole grhyasūtra, kindly procured me by Professor Hultzsch. In this MS. the long passage commencing: *vedam adhītya snāsyann ity upakalpayate* (the passage given by the Mackenzie MS. as forming part of the śrautasūtra) stands where the chapter *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam* is inserted by the other MSS. Before the Mackenzie MS. came into my hands I thought this was all right. But not long ago I received one more copy of the grhyasūtra, copied from an original preserved at Madras. This MS. throws some light on this hitherto obscure point. Where the other MSS. (except the one from Madras, designed by me as M) have the chapter *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam*, this MS. reads: *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam; asya samāvartanasya nūtra pāṭhah, kimtu anyatra pāṭhitam; atra samgrhya vilikhitam atropayogāt*; then comes the text given by Mackenzie as xvii. 12 and 13, and the rest of the chapter *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam*. Now, as it is impossible that the passage referred to in the opening words *ity uktam samāvartanam* could have followed, it seems highly probable that the treatment of the samāvartana was originally incorporated in the uttarā tatiḥ, and that here the Mackenzie MS. is right too. I possess now another copy of the complete grhyasūtra, which confirms this statement. This MS. gives in the second praśna the chapter *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam*, but in the paribhāṣā the text given by the Mackenzie MS. (as xvii. 12, 13) is not found. It is not improbable that the scribes of our śrautasūtra, finding the treatment of the samāvartana foreign to a śrautasūtra, omitted it and inserted it in a more proper place (the grhyasūtra), disturbing, in doing so, the first praśna of the uttarā tatiḥ. For it is remarkable that none of all the other MSS. of the śrautasūtra give for this praśna (the 17th) any adhyāya- or khaṇḍikā-number; the Mackenzie MS., on the other hand, gives the adhyāya- and khaṇḍikā-numbers, and, in accordance with this

fact, at the close of this praśna, all the pratikas of the adhyāyas and khandikās, including those of the chapters on samāvartana. How it occurred to the diasceuasts of the śrautasūtra to insert the samāvartana among the subjects treated in the śrautasūtra, I am, however, at a loss to explain.

So this Mackenzie MS. was of the greatest help in constituting the text of Vol. ii. The tradition of the cayana, vājapeya and rājasūya chapters is in this MS. inferior to that of the following chapters. To these, however, it is of the greatest value: entire passages, omitted by all the other MSS., are found *here*, and in many a passage it is easy to prove that only the reading found in M. (Mackenzie) is right, over against the oftentimes unanimous reading of all the other MSS. As no complete copy of the Vivaraṇa seems to be available, we are thrown upon our own resources to understand the meaning of this text. Of some use are, of course, the cognate texts of Āpastamba and Hiraṇyakeśin, but, as these are much more real sūtras than the text of Baudhāyana, and consequently, on the whole, much shorter, the help procured from these texts is rather inefficient. In passages, where new words or unknown expressions occur, I have, therefore, as a rule, adhered to the reading of M. The corruption of the other MSS. is so great, that it is not worth while mentioning all their various readings. So, *e.g.*, in the description of the vrātyastomas: here the text of all the MSS., with the exception of M., is one hopeless confusion. It is highly to be regretted, that this Mackenzie MS. is not wholly complete: some final leaves are wanting; consequently the text of the important last chapters of the second uttarātatiḥpraśna had to be edited as well as possible after the corrupt MSS. This is all the more to be regretted as they contain the legends of Purūravas and Uśanas.

After the above remarks, the reader and student of the second volume of Baudhāyana will be indulgent to the editor, who thought it better to give a text, however imperfect, rather than postpone its publication *ad calendas graecas*, as, after years of inquiry, no more help seemed to be forthcoming.

After these preliminary remarks, I shall now give a list of the MSS. used in editing Vol. ii.

1. M, being No. xxviii. (new number: 92) of the Mackenzie Collection at the India Office, see Wilson, a descriptive catalogue of the Oriental MSS. collected by Lt.-Col. Mackenzie, Vol. i., p. 6; old palmleaf MS. in Nandināgarī characters, 44 c.m. long, 2½ large, well-written but slightly injured; the pagination is continuous. It contains the following parts:—

(a) karmāntasūtra, one leaf numbered 2 and containing Karm. i., kh. 3 from : ° *ta āvāpo bhavati tamtram tu* unto *jagatīti*, close of kh. 5; then on 20 leaves numbered 21-41, the rest of the Karmānta, beginning praśna ii., kh. 27, from : ° *brhaspatibhyām tvā juṣṭam* unto the end of the Karmānta.

(b) śulbasūtra foll. 42-50 a.

- (c) cayanasūtra foll. 50a-72.
- (d) kāthakasūtra foll. 73-77.
- (e) vājapeya foll. 78-83.
- (f) rājasūya foll. 83-93.
- (g) iṣṭikalpa foll. 94-105.
- (h) aupānuvākya foll. 106-122.
- (i) aśvamedha foll. 123-137.
- (k) dvādaśāha foll. 137-148.
- (l) uttarā tatiḥ (first praśna) foll. 149-168.
- (m) ekāhas (sec. praśna) foll. 168-182.

The MS. breaks off after the 10th adhy. of praśna xviii.

2. B. cp. Preface to Vol. i., p. vii.
3. Be (Be 115) cp. ib. p. vii, viii.
4. U, being a nearly complete collection of the Baudh.-sūtras, neatly written on paper in Nāgarī by the same hand. From Ujjain. The avāntaradīkṣā is not found in this collection. It contains on 158 leaves (numbered continuously) the contents of Vol. i.; the pravargya comes *after* the agniṣṭoma; it closes with kh. 17. Then come the agnicayana, vājapeya, etc. No praśna numbers are given here and in the following parts, which are all numbered separately; its colophon runs: *śake 1762 bhādrapada kṛṣṇa 2 ravivāsare taddine āṭhavele ity upanāmakaganeśabhaṭṭātma-jarāma-candrena likhitam*. Through the kind mediation of Professor Bhandarkar I was allowed the use of this MS.

MSS. containing single parts:—

5. H cp. Preface to Vol. i., p. viii.: cayana, vājapeya, atirātra, aptoryāma, ekādaśinī, kāthaka, and sautrāmaṇi.
6. F cp. Preface to Vol. i., p. ix. (vājapeya).
7. D, being a collection of various parts of the sūtra found at Dhar, the loan of which was procured to me also by Professor Bhandarkar. Paper, Nāgarī writing, different handwriting. It contains the iṣṭikalpa in a rather good tradition, although badly written; the dvādaśāhapraśna, atirātra, uttarā tatiḥ, very badly written and in the same hopelessly corrupt tradition as the other MSS.
8. Tr, being a copy in Grantha writing on paper from an original in Trichinopoly, pretending to be a complete śrautasūtra (!). It contains: the whole of the text already published in Vol. i.; the pravargya, together with its prāyaścitta and the avāntaradīkṣā, precedes the agniṣṭoma. After the agniṣṭoma come: 1. cayana (foll. 225-276); 2. sautrāmaṇi (foll. 277-282); 3. vājapeya (foll. 282-297); 4. atirātra (foll. 297-305); 5. aptoryāma (foll. 305-306); 6. the three prāyaścitta praśnas (foll. 306-343). The praśna numbering of this copy is utterly worthless.

9. MS, being the sūtra passages of the cayana as found in the mahāgnisarvasva, in Grantha writing on palmleaves, belonging to the India Office (cp. Burnell, a catalogue of Sanskrit MSS., Part i., p. 27); MSc., the reading presented by the Mahāgnisarvasva commentary itself.

10. Bu, the text of the cayana as given in an appendix after the above mentioned MS. (Burnell 55), comprising the text up to kh. 24, breaking off after the words : *nihanty āvr̥hyāśmānam upa.*

11. Be 11, cp. Preface to Vol. i., p. x., No. 9: dvādaśāha (without gavām ayana), rājasūya, vājapeya.

12. T, cp. Preface to Vol. i., p. x., No. 12: rājasūya only. Of the rājasūya MSS. B Be and U agree mostly; on the other hand Be 11 and T go together. M is independent.

13. Be 8, cp. Preface to Vol. i., p. x., No. 10 (here cited as B 4) contains the iṣṭikalpa.

14. Be, a copy of the aupānuvākya praśna from Benares (Nāgarī, paper) on 14 foll., well-written but containing on the whole the same tradition as B and Be (115).

15. Be, a copy of the kāthakasūtra from Benares (see sūcīpatra, p. 72, No. 10), paper, Nāgarī, 7 leaves.

16. Be (12), a copy of the atirātra from Benares (see sūcīpatra, p. 72, No. 12), paper, Nāgarī, 3 leaves.

17. G, an original MS. of the aupānuvākya from Gwalior on paper in Nāgarī, procured on loan by Professor Bhandarkar.

18. T, a copy of the sautrāmaṇī in the collection of Sanskrit MSS. preserved at Tübingen (M.a. i., 317) Nāgarī, paper.

19. MS and MSc, text and commentary of the ekādaśinīsūtra contained in the MS. of the Mahāgnisarvasva, cp. supra No. 9.

Other sources, which were of more or less help, are the Vivaraṇa of Bhavasvāmin up to the aupānuvākya, the Vivaraṇa of the atirātra, the aptoryāma and the sautrāmaṇī, and lastly the Prayogasāra of Keśavasvāmin on the contents of which cp. my paper on the Baudh.-sūtra, p. 15.

My thanks are due, for procuring me the use of some of these MSS. and for taking pains in having copied others for me, to Dr. Thomas, Librarian-in-Chief of the India Office, to Professor Hultsch, to Professor Bhandarkar at Bombay, to Mr. A. Venis at Benares, and to the British Government, which enabled me to collate some of the originals of the above mentioned manuscripts.

W. CALAND.

Utrecht, May 1906.

- उखाः संभरिष्यन्नुपकल्पयते ऽश्वं च गर्दभं च तयोरेव रश्मने
 मौञ्ज्यौ वा कुशमय्यौ वाभिं च ब्राह्मणसंपन्नां मृदं च भावितां
 करणीयां वल्मीकवपां कृष्णाजिनं च पुष्करपर्णं च योक्तामुद-
 कुम्भः हिरण्यमर्मकपालानि शर्करा अवाञ्जनपिष्टा अज-
 ५ लोमानि कृष्णाजिनलोमानि वैश्यः सप्तदशः सूनामधि-
 करणीमुखाकृतं कुशलमित्यथामावास्येन वा हविषेष्टा नक्षत्रे
 वाग्रेण शालाः शम्यान्यासे गर्तं खानयति । तद्भावितां मृद-
 मवलेपयति । समां विलेन करोति । तदुपसादयति कृष्णाजिनं
 च पुष्करपर्णं च योक्तामुदकुम्भः हिरण्यमित्यथ विषुवति
 १० स्फ्येनोद्धृत्यावोक्ष्य वल्मीकवपां निदधाति । तां दक्षिणतो वैश्यो
 गोपायन्नास्ते । ऽथोत्तरः शालाखण्डमग्रेण स्फ्येनोद्धृत्यावोक्ष्य
 सिकता निवपति । तं परिमण्डलं खरं करोत्यथैनः सिक-
 ताभिराभ्राशिनं करोति । तं कुशतरुणकैर्दूर्वाग्रन्थिभिरिति
 संप्रच्छाद्याथैनं परिश्रयन्ति । तस्योदीचीं द्वारं कुर्वन्ति । तदुप-
 १५ सादयत्यर्मकपालानि शर्करा अवाञ्जनपिष्टा अजलोमानि
 कृष्णाजिनलोमानि सूनामधिकरणीमुखाकृतं कुशलमित्यथैता-
 वश्वगर्दभावग्रेण शालां पत्पूलितौ तिष्ठतो । ऽन्तर्वेद्यभिं निद-
 धात्युत्तरे वेद्यन्ते रश्मने । परिस्तृणन्ति । दक्षिणत उप-
 विशतो ब्रह्मा च यजमानश्चाथ गार्हपत्य आज्यं विला-
 २० प्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये सावित्राणि जुहो-
 त्यन्वारब्धे यजमाने ॥ १ ॥

युञ्जानः प्रथमं मन दूति षडृचो ऽनन्तर्हिता देव सवितरि-

त्युगेषेमं नो देव सवितरिति यजुरेतदृचा वा यजुषा वावस्य-
 त्याहुतिं नवमीः ऊलोपतिष्ठत ऋचा स्तोमः समर्धयेत्यथा-
 भिमादत्ते देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति चतुर्भिः पर्यायैस्ता-
 मग्नेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणत आसीनाय ब्रह्मणे प्रयच्छ-
 त्यथ रश्मनामादत्त इमामगृभ्णन्नश्मनामृतस्येति । तयाश्चमभि- ५
 दधाति प्रतूर्तं वाजिन्नाद्रवेत्येवमेव द्वितीयाः रश्मनामादत्ते ।
 तया गर्दभमभिदधाति युञ्जायाः रासभं युवं योगेयोगे तव-
 स्तरमिति दाभ्यामश्वं पूर्वं नयन्ति । तमनुमन्त्रयते प्रतूर्वने-
 ह्यवक्रामन्नशस्तीरित्यन्वञ्चं गर्दभं पूष्णा सयुजा सह पृथिव्याः
 सधस्यादग्निं पुरीव्यमङ्गिरस्वदच्छेहीति । प्रदक्षिणी वैश्यं कुर्वते । १०
 वैश्यः पृच्छति पुरुषाः किमच्छेयेत्यग्निं पुरीव्यमङ्गिरस्वदच्छेम
 इतीतरे प्रत्याह्वरथ वल्मीकवपामुपतिष्ठते ऽग्निं पुरीव्यम-
 ङ्गिरस्वद्वरिष्याम इत्यथोपातियन्त्यन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि
 प्रथमो जातवेदाः । अनु सूर्यस्य पुरुत्रा च रश्मीननु द्यावा-
 पृथिवी आततानेत्यथैतेनाश्वेन प्राचा मृदमाक्रमयत्यागत्य १५
 वाज्यध्वन आक्रम्य वाजिपृथिवीमिति दाभ्यामथास्य पृष्ठं मर्म-
 ज्यते द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्यमात्मान्तरिचः समुद्रस्ते योनिः ।
 विख्याय चक्षुषा त्वमभितिष्ठ पृतन्यत इत्यत्र यं यजमानो
 देष्टि तमश्वस्याधस्यदं ध्यायत्यथैनं प्राञ्चमुत्क्रमयत्युत्क्रामोदक्र-
 मीदिति दाभ्यामथैतं पदाश्रयमङ्गिरूपसृजति ॥ २ ॥ २०

आपो देवीरुपसृज मधुमतीरयन्माय प्रजाभ्यः । तासां
 स्थानादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पला इत्यथ सुचि चतुर्गृहीतं

गृहीत्वा दक्षिणे ऽवान्तरशफे हिरण्यं निधाय संपरिस्तीर्याभि-
 जुहोति जिघर्म्यग्निं मनसा धृतेनेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वोत्तरे
 ऽवान्तरशफे हिरण्यं निधाय संपरिस्तीर्यैवाभिजुहोत्या त्वा
 जिघर्मि वचसा धृतेनेत्यपोद्धृत्य हिरण्यमभिमामादाय पदं परि-
 ५ लिखति परि वाजपतिः कविः परि त्वाग्ने पुरं वयं त्वमग्ने
 द्युभिरिति तिसृभिः^१ खनति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे
 ज्योतिश्नन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमिति द्वाभ्यामथोत्तरतः पार्श्वतः
 संभाराणां प्रचीनाग्राणि तृणानि सःस्तीर्य तेषूपरि कृष्णाजिनं
 प्राचीनग्रीवमुत्तरलोमोपस्तृणात्यथापां पृष्ठमसीति पुष्करपर्ण-
 १० माहरति^१ तदुपरिष्ठात्कृष्णाजिने निधायाद्यैने संमृशति शर्म
 च स्यः संवसाथामिति द्वाभ्यामपोद्धृत्य पुष्करपर्णमष्टाभि-
 र्मृदः हरति ॥ ३ ॥

पुरीथो ऽसि विश्वभरा इति^१ तासां चतस्रो गायत्र्यश्च-
 तस्रस्त्रिष्टुभः^१ स पिण्डं पिण्डं वैवर्चा हरत्यपि वाष्टाभिरेकमेव
 १५ पिण्डः हरत्यथैतमवटं^१ विश्वलोपेन पूरयित्वाद्भिरुपसृजति सं
 ते वायुर्मातरिश्वा दधात्वृत्तानायै हृदयं यद्विलिष्टम् । देवानां
 यश्चरति प्राणथेन तस्मै च देवि वषडस्तु तुभ्यमित्यथोपरिष्ठा-
 त्युष्करपर्णं मृदि निधाय समुच्चित्य कृष्णाजिनस्यान्तान्योक्ते-
 णोपनहति सुजातो ज्योतिषा सह शर्म वरूथमासदः
 २० सुवः । वासो अग्ने विश्वरूपः संव्ययस्व विभावसो इत्यथैन-

१ Thus only M Bhāv.; अथैनमवटं all the other MSS.

मादायोपोत्तिष्ठत्युदु^१ तिष्ठ स्वध्वरोर्ध्वं ऊ षु ण ऊतय इति
 दाभ्यामथैनमाहरति स जातो गर्भा असि रोदस्योरग्ने चारु-
 विभृत ओषधीषु । चित्रः शिशुः परि तमाऽस्यक्तः प्र मातृभ्यो
 अधि कनिक्रदङ्गा इत्यथैनं गर्दभ आसादयति स्थिरो भव
 वीद्वङ्ग आशुर्भव वाज्यर्वन् । पृथुर्भव सुषदस्त्वमग्नेः पुरीषवाहन ५
 इत्यथैनमुपतिष्ठते शिवो भव प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः ।
 मा द्यावापृथिवी अभिशूशुचो मान्तरिचं मा वनस्पतीनित्यं
 पूर्वं नयन्ति^१ तमनुमन्त्रयते प्रैतु वाजी कनिक्रददित्यन्वञ्चं
 गर्दभं नानदद्रासभः पत्वा । भरन्नग्निं पुरीथ्यं मा पाद्यायुषः
 पुरा ॥ रासभो वां कनिक्रदत्सुयुक्तो वृषणा रथे । स वामग्निं १०
 पुरीथ्यमाशुर्दूतो वह्नादितः ॥ वृषाग्निं वृषणं भरन्नपां गर्भं
 समुद्रियम् । अग्न आयाहि वीतय इत्यथेमे समीचत ऋतः
 सत्यमृतः सत्यमिति^१ प्रदक्षिणी वैश्यं कुर्वते^१ वैश्यः पृच्छति
 पुरुषाः किं भरथेत्यग्निं पुरीथ्यमङ्गिरस्वङ्गराम इतीतरे प्रत्या-
 ऊरथैनं खर उपावहरन्त्योषधयः^२ प्रतिगृह्णीताग्निमेतमोषधयः १५
 प्रतिमोदध्वमेनमिति दाभ्यामङ्गिरभ्युक्ष्याश्च गर्दभावुत्सृजन्त्यपो
 रशने अभ्यवहरन्त्यपि वाङ्गिरभ्युक्ष्य भुञ्जते^१ ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥
 अथैनं विसृज्यति वि पाजसा पृथुना शोशुचान इत्य-

१ Thus M Tr U ; उप om. HB Ms. ०पेतिष्ठ० Be.

२ उपावहरत्य० B Be.

- यैनमद्भिदपसृजत्यापो^१ हि ष्ठा मयोभुव इति तिसृभि-
 रनुच्छन्दसमथैनमर्मकपालैः शर्कराभिरवाञ्जनपिष्टाभिरजलोमैः
 कृष्णाजिनलोमैरिति सःसृजति मित्रः सःसृज्य पृथिवीमय-
 क्ष्माय त्वा सःसृजामीति द्वाभ्यामथैनः संभरति रुद्राः संभृत्य
 ५ पृथिवीमिति^१ पिण्डं करोति मखस्य शिरो ऽसीति^१ यज्ञस्य
 पदे स्थ इत्यङ्गुष्ठाभ्यामुपनिगृह्णात्यथ तृतीयं मृदो ऽपच्छिद्य
 त्रीन्पिण्डान्करोति^१ तेषामेकमुखाकृते प्रयच्छति सःसृष्टां
 वसुभी रुद्रैरित्यनुमन्त्रयते वसवस्त्वा कृण्वन्तु गायत्रेण कन्दसे-
 त्यतिशिष्टायै मृदो ऽर्धं प्रयच्छति सिनीवाली सुकपर्देत्यनु-
 १० मन्त्रयते रुद्रास्त्वा कृण्वन्तु त्रैष्टुभेन कन्दसेति^१ सर्वामन्ततो
 मृदं प्रयच्छत्युखां करोतु शक्तेत्यनुमन्त्रयत आदित्यास्त्वा
 कृण्वन्तु जागतेन कन्दसा विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः कृण्वन्वा-
 नुष्टुभेन कन्दसेत्यथ वै भवति प्रान्याभिर्यच्छत्यन्वैर्मन्त्रयते
 मिथुनत्वाय^१ शुद्धिं करोतीति^१ स यदेव चिह्नरति चिरनु-
 १५ लिम्पति तेन शुद्धिस्तां प्रादेशमात्रीमूर्ध्वामपरिमितां तिरश्चीं
 करोत्यथास्यै अङ्गुले वा चतुरङ्गुले वा रास्त्रां पर्यस्यत्यदित्यै
 रास्त्रासीत्यथास्या अनुदिशमष्टावश्रीरुन्नयति^१ रास्त्रासन्धिषु
 चाश्रिसन्धिषु चाष्टौ स्तनान्करोति^१ नवाश्रिमभिचरतः कुर्या-
 दिति ब्राह्मणमस्तनां नवमीं करोत्यथास्यै विलं गृह्णात्यदितिस्ते
 २० विलं गृह्णातु पाङ्केन कन्दसेत्यथैनां खरे निदधाति कृत्वाय

१ Thus M Be Tr HU (pr.m.), Bhav.; उपावद्भजत्य० BU (sec. m.) Ms.

सा महीमुखामित्यान्तादनुवाकस्यैवमेव द्वितीयां करोत्येवं
तृतीयां तृष्णीं पञ्च चर्षभाः^१ स्तिस्त्रश्च^१ मण्डलेष्टकाः । ॥ ५ ॥

अथ या मृदतिशिष्यते तथा प्रवाते प्रतिलेपमुपवातयति ।
तासूपवातासूपकल्पयत एकविंशतिं वृष्णो अश्वस्य शकृत्पि-
ण्डानभिमग्निं पचनमित्यथाश्वशकमादीप्य मुख्यामुखां धूपयति ५
वसवस्त्वा धूपयन्तु गाधत्रेण कृन्दसेति प्रतिपद्य वरुणस्त्वा
धूपयत्वित्यातोऽन्तरतश्च बाह्यतश्च । सुधूपितां कृत्वा निदधा-
त्येवमेव द्वितीयां धूपयत्येवं तृतीयां तृष्णीं पञ्च चर्षभाः-
स्तिस्त्रश्च मण्डलेष्टकाः । अथोत्तरेण शालामुरुविलमिवावटं
खानयत्यदितिस्त्वा देवी विश्वदेव्यावती पृथिव्याः सधस्ये ऽङ्गि- १०
रखत्खनत्ववटेति । तं पचनेनावस्तीर्य तस्मिन्मुख्यामुखां प्रवृणक्ति
देवानां त्वा पत्नीर्देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्ये ऽङ्गि-
रखद्दधत्ख इत्येवमेव द्वितीयां प्रवृणक्त्येवं तृतीयां तृष्णीं पञ्च
चर्षभाः^१ स्तिस्त्रश्च मण्डलेष्टकास्ताः प्राचीर्वादीचीर्वायातयत्यथैनाः
पचनेनोपरिष्ठात्संप्रच्छाद्य मृदावलम्पति^२ । चतुरङ्गुलमनुदिश- १५
मादीपनायातिग्निनध्यथोपोषति^३ ॥ ६ ॥

धिषणास्वेति पुरस्ताद् गास्वेति दक्षिणतो वरुचयस्वेति

१ Here and infra some of the MSS. present the fem.: 'चर्षभास्ति' (or च ऋषभास्ति); again some of the MSS. om. the first च ।

२ Thus (cp. Vol. I. 269, 8) MUH Be; अभिलिंपति B Bu Tr Ms Keś.

३ Before चतुर० Be B Bu Tr U (sec. m.) Ms ins. ताश ।

- पश्चाज्जनयस्वेत्युत्तरतो^१ । ऽथैनाः परिददाति मित्रैतामुखां पचैषा
 मा भेद्येतां ते परिददाम्यभित्या इति^१ ता अङ्गा वा रात्र्या
 वा पचन्ते^१ यदि प्रातरूपोषति सायमुपैति यदि सायं प्रात-
 स्तासु पक्वासूपकल्पयते गोपयश्कागापयो धृष्टिमश्वसंदावः
 * सतः संदः शं खारीः शिक्यं कृष्णाजिनमित्येतत्समादायाभ्यै-
 त्यभीमां महिना दिवं मित्रो बभूव सप्रथाः । उत अवसा
 पृथिवीम् ॥ मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम् । द्युम्नं
 चित्रश्रवस्तममित्यथ धृष्टिमादाय मुख्याया उखाया अङ्गारानु-
 दपति देवस्त्वा सवितोदपतु सुपाणिः स्वङ्गुरिः । सुवाङ्गुरुत
 * शक्तेत्यथैनामुच्छ्रयत्युत्तिष्ठ बृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ भ्रुवा त्वमि-
 त्यथैनामाश्रये प्रतिष्ठापयत्यपद्यमाना पृथिव्याशा दिश आपृणे-
 त्यथैनाः संदः श्वेन परिगृह्य सते ऽवधाय कागापयसा-
 च्छ्रणन्ति ॥ ७ ॥

- वसवस्त्वाच्छृन्दन्तु गायत्रेण कृन्दसेति प्रतिपद्य विश्वे त्वा
 * देवा वैश्वानरा आच्छृन्दन्त्वानुष्टुभेन कृन्दसेत्यातो ऽन्तरतश्च
 बाह्यतश्च^१ स्वाच्छृणां कृत्वा गोपयसाभिविध्यन्दयत्येवमेव द्विती-
 यामाच्छृणत्येवं तृतीयां तृष्णीं पञ्च चर्षभाः स्तिस्रश्च मण्डले-
 ष्टका^१ अथ यदि विधुर्वा प्रदरो वा जायते ऽश्वचूर्णानि
 कागापयसि संप्रकीर्य तैः प्रत्युक्ष्योल्मुकेनाभितपति^१ सः^१ ह्रैव
 * रोहति^१ यद्यु वै सर्वश एव भिद्यत^१ एतान्येव^१ कपालान्य-

वाञ्जनं पिष्ट्वा यैषा मृत्प्रायश्चित्ताय परिशेते तथा सःसृज्य
कृत्वा पक्वाच्छृच निदधाति । तासां यदा श्वसथ उपर-
मत्यथैनाः खार्याः समवधाय कृष्णाजिनेनोपरिष्ठात्संप्रच्छा-
द्योत्तरे शालाखण्डे शिक्य आसजति । ता आ काला-
त्परिशेरे । ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥

अथैतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे वायव्येन पशुना यजते । तस्य तदुप-
कृप्तं भवति यत्पशुना यज्यमाणस्य संग्रामे हतयोरश्वस्य च वैश्यस्य
च शिरसौ । दौव्यन्त ऋषभं पचन्ते । वृष्णिं च वस्त्रं चाहर-
न्येतत्सर्पशिरौ । ऽथास्यैषा पूर्वद्युरेव पाशुबन्धिकी वेदिर्विमिता
भवति । तां परिस्तीर्य स्रम्बयजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरो- १०
डाशिकं त्रिर्यजुषा तूष्णीं चतुर्थं । पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति ।
करणं जपत्युद्धृत्युद्धृतादाग्नीध्रस्त्रिहंरति । यदाग्नीध्रस्त्रिहंरत्यथ
चात्वालस्यावृता चात्वालं परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिं
निवपत्युत्तरनाभिमुत्साद्याग्नेरावृताग्निं प्रणयत्यग्निवत्युत्तरं परि-
ग्राहं परिगृह्ण्य योयुपित्वा तिर्यञ्चः स्फ्यः स्रब्धा संप्रैषमाह १५
प्रोचणीरासादयेन्नावर्हिरूपसादय सुवः^१ स्वधितिः^१ सुचस्र
संमृड्ढि तूष्णीं पृषदाज्यग्रहणीं पत्नीः संनह्याज्येन च दध्ना
चोदेहि प्रतिप्रस्थातः पशुशीर्षाणि विद्धीत्यध्वर्युरेव प्रसिद्धं
पाशुबन्धिकं कर्म चेष्टत्यथ प्रतिप्रस्थाता याचत्येकविंशतिं

१ Some of the MSS. ins. च after सुवं and after स्वधितिं, some only after सुवं; M om. स्वधितिं and has सुवं सुचस्र; cp. Vol I. 112, 7.

माषाण्यर्णशाखां मृत्पिण्डमुदपात्रमुत्कुषी१ सप्तधा विदृष्टां
 वल्मीकवपां२ संद३शमित्येतत्समादाय पशु३शीर्षाण्यभ्येति४
 दक्षिणत एतत्पुरुषाग्निर उपशेते ऽद्येनेतराण्यथ प्राचीनावीतं
 कृत्वा सप्तभिर्माषैः पुरुषाग्निरः परिकीर्य चिरपसलैः पर्णशाखया
 ५ परिकर्षति ॥ ६ ॥

अहरहर्नयमानो गामश्वं पुरुषं जगत् । वैवस्वतो न दृष्यति
 पञ्चभिर्मानवैर्यम इत्यपरैः सप्तभिः परिकीर्यैव परिकर्षति
 वैवस्वते विविच्यन्ते यमे राजनि ते जनाः । ये चेह सत्ये-
 नेच्छन्ते य उ चानृतवादिन इत्यपरैः सप्तभिः परिकीर्यैव
 १० परिकर्षति ते राजन्निह विविच्यन्ते ऽथा यन्ति त्वामुप ।
 देवाः१२ ये नमस्यन्ति ब्राह्मणाः१३ स्वापचित्यतीत्यथादत्ते दक्षि-
 णेन वल्मीकवपां१४ सव्येन संद३शेन पुरुषाग्निरः । प्राणैः प्राणा-
 न्संनिधायाशये वल्मीकवपां निदधात्यथैतत्पुरुषाग्निरः ऽभ्युक्ष्यो-
 त्कुष्य१५ प्रक्षाल्य मृदाभिलिम्पत्यनभिलिम्प्यप्राणानथेतराणि त्रये-

१ Thus (उत्कुषी२ or ०षी) Tr Be H Bu U Bhav. (MS. Burnell),
 Ms and Msc (both the Burnell MS. and the MS. of Tübingen);
 उत्कुषी१ Bhav. (Cidambara MS.); उत्कर्षि B ; M उत्कुषी१ or उत्कुषी१ ।
 According to the Bhāṣya it is : सुसंबद्धा दृष्टैरुत्का ; Msc. : उत्का दृष्टैः
 समावद्धा दीर्घाकारोत्कुषी भवेदिति गोपालः ।

२ Thus U (pr. m.) Bhav. ; भ्युक्ष्योत्कुष्य Tr ; भ्युत्कुष्य Be U (sec. m) ;
 भ्युत्कुष्य B Ms ; भ्युक्ष्य only M ; Bu is corr. and in H this whole
 chapter is missing.

एव निस्तिष्ठन्त्यभ्युत्कुष्यैव^१ प्रक्षाल्य मृदाभिलिम्पन्त्यनभिलिम्पन्तः
प्राणानथैनान्यद्भिः प्रोक्षणतो^२ निदधाति^३ तान्या काला-
त्परिशेरे^४ ॥ १० ॥

अथ पशोः सामिधेनीकल्पः^१ प्र वो वाजा अभिद्यव इत्ये-
कादश^२ समास्त्वाम ऋतवो वर्धयन्त्विति दश^३ तासां ज्योति-
शतीमपोद्धृत्य नव धाय्यालोके दधात्यथ पृथुपाजवत्यौ धाय्ये
दधात्यथ युक्षा हि देवहृतमानित्येतां दधाति^४ ताः परा-
चौरनूच्यमानाश्चतुर्विंशतिः संपद्यन्ते^५ ज्योतिशतीं त्वेवोत्तमा-
मन्वाहाय हिरण्यगर्भः समवर्तताम इत्याधारमाधारयत्यथात
आप्रीणामेव मीमांसा^६सार्धं अस्य समिधो भवन्तीति द्वादश^७ १०
तासां तानूनपातीमपोद्धृत्य नाराग्र^८सौ वसिष्ठानां^९ दधात्यपो-

१ Thus only BU (sec. m.); Ms again अभ्युत्कुष्यैव ; thus also Bu with var. r: अभ्युत्कुष्यैव ; अभ्युक्ष्यैव M Tr.; Bhav.: त्रयेण संधापयति तापयित्वा प्रक्षाल्य मृदाभिलिम्पति; as Bhav. has explained उत्कुष्य, supra p. 9, l. 14, by प्रताप्य रोमाणि दग्ध्वा perhaps here simply उत्कुष्यैव without अभि is to be read.

२ Thus M only in accordance with Bhav. (अद्भिः प्रोक्षणतः पशोः प्रोक्षणेन सह यथा प्रोक्ष्यते तथा निदधाति); प्रोक्ष्यन्दक्षिणतो Ms. and Msc. (but the commentary runs: अद्भिः प्रोक्षणाथ दक्षिणतो निदधाति । पशुप्रोक्षणेन यथा प्रोक्षितानि भवन्ति तथा दक्षिणतः पशोर्निदधातीति यावत्); प्रोक्ष्यन्दक्षिणतो U; प्रोक्ष्य दक्षिणतो Bu Tr B Be; H om. the whole chapter.

३ The last sentence is omitted by M Tr U; is it commented upon by Bhav. and Ms.

४ वासिष्ठानां some of the MSS.

द्वृत्य नाराश॑सीं तानूनपातीमन्येषां गोत्राणामथ पीवो ऽन्ना॑
 राये ऽनु यमिति वपायै यः प्राणतो य आत्मदा इति पशु-
 पुरोडाशस्य प्र वायुमच्छा नो नियुद्भिरिति हविष॑ इति१
 नु यदि मिश्रो भवति॑ यद्यु वै सर्ववाचव्य२ एव भवति
 ५ पीवो ऽन्ना॑ राये ऽनु यमित्येतासां द्वे वपायै द्वे पशुपुरो-
 डाशस्य द्वे हविषो॑ ऽथ यदि सर्वप्राजापत्य३ एव भवति
 यः प्राणतो य आत्मदा इत्येतासां द्वे वपायै द्वे पशुपुरो-
 डाशस्य४ द्वे हविषः॑ सर्वस॑स्यां पशोः कुर्वन्त्ये॑तानि पशु-
 शीर्षाण्यभिपर्यग्निकृतान्युत्तरे शालाखण्ड शिक्येष्वासजत्ये॑त-
 १० त्सर्पशिर स्यन्दया विग्रथ्य शिक्यपाशे प्रयथ्नाति॑ तान्या
 कालात्परिश्रे॑रे ॥ ११ ॥ तृतीयः ॥

अथापरपक्षः प्रतिधीयते॑ स उपकल्पयत दृष्टकाश्चाग्नि-
 दक्षिणाश्च॑ यदि रात्रिमृतं चे॑द्यमाणो भवति॑ यद्यु वै संव-
 त्सरमृतं दीर्घा॑ ऽध्वाजिरिति नाद्रियेत॑ स उपकल्पयत
 १५ औदुम्बरीमुख्यासन्दीं तस्याः प्रादेशमात्राः पादा भवन्त्यरन्नि-
 मात्राणि शीर्षाण्यनूच्यानि सा मौञ्जीभी रज्जुभिर्व्यूता भव-

१ om. B Be U Ms.

२ Thus M, all the other MSS. सर्वो वा०, but cp. xvi. 11 and 19.

३ Thus again only M ; सर्वः प्रा० the other MSS.

४ पशु० fails in some of the MSS.

५ All the MSS. exc. B and Ms insert अथ before यदि ; but the clause यदि रात्रिमृतं चे० भ० seems to be the protasis of the foregoing स उपक० दृष्ट० ; Msc. : •ग्निदक्षिणाश्चोपकल्पयत इति पूर्वशान्वयः ।

त्येकसराभिः फलकाभिस्तीर्णा मृदावल्लिप्ता^१ षडुद्यामं द्वादशो-
 द्यामं वा मौञ्जः शिक्यं मुञ्जकुलायं क्रुमुकमाज्यसंयुतं वैक-
 ङ्कतीं च शमीमयीं च समिधौ सप्तौदुम्बरीः समिधस्त्रिस्तो
 नानावृद्ध्या एकविंशतिनिर्वाधः रुक्मं^१ प्रज्ञाता आग्निष्टो-
 मिकाः संभारा^१ जुष्टे देवयजने शाला कारिता भवत्यथैनं ५
 तीर्थादानीय पवयित्वा त्रिहविषमग्निदीक्षणीयामिष्टिं निर्वप-
 त्याग्नावैष्णवमेकादशकपालमदित्यै घृते चरुं वैश्वानरं द्वादश-
 कपालमिति^१ तस्यै तावन्त्युत्सीदन्ति यावन्ति दीक्षणीयाया^१
 अथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य पत्नीः संयाज्य प्राडेत्य
 ध्रुवामाष्याय्याज्यस्याख्यां प्रत्यवनीयाज्यस्याख्याः सुवेणोपघात- १०
 मग्निदीक्षाङ्गतीर्जुहोति ॥ १२ ॥

आकूतिमग्निं प्रयुजः स्वाहा मनो मेधामग्निं प्रयुजः
 स्वाहा चित्तं विज्ञातमग्निं प्रयुजः स्वाहा वाचो विधृतिमग्निं
 प्रयुजः स्वाहा प्रजापतये मनवे स्वाहाग्नये वैश्वानराय स्वाहे-
 त्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाज्यस्य पूर्णाः सुचमौद्ग्रहणं^१ १५
 जुहोति विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तो वृणीत सख्यं विश्वे राय इषु-
 धसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहेत्यत्रैतत्पूर्णपाचमन्तर्वेदि निनय-
 त्याग्नेणाहवनीयं पर्याहृत्य यजमानाय प्रयच्छत्यथ मुख्या-

१ Thus MH Bhav.; मृदाभिलि० B Be U Ms. Msc.

१ Thus M Tr Be Bu U Ms; the other MSS. औद्ग्रह०; but cp. TS.
 vi. 1.2.4.

मुखां याचति ^१ तस्याः शकृत्पिण्डान्पूतितृणानीति संप्रकीर्या-
 ज्यसुवं प्रत्यस्याहवनीयस्यान्तमेवङ्गारेषु प्रवृणक्ति मा सु भित्त्वा
 दृष्ट्वेति दाभ्यामथैनां परिददाति मित्रैतामुखां तपैषा मा
 भेद्येतां ते परिददाम्यभित्त्वा इत्यथ वै भवति यदि भिद्येत
 ५ तैरेव कपालैः सः सृजेदिति ^१ सा यदि भिद्यत^१ एतान्येव^१
 कपालान्यवाञ्जनं पिष्ट्वा यैषा मृत्प्रायश्चित्ताय परिशेते तथा
 सः सृज्य कृत्वा पक्वाच्छृच निदधात्यथान्यां प्रवृणक्त्यथ वै भव-
 त्यम्बरीषादन्नकामस्यावदध्यादित्यथ वै भवति यं कामयेत
 यजमानं भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहत्यावदध्यादित्यथ
 १० वै भवति यो गतश्रीः स्यान्मथित्वा तस्यावदध्यादित्यथ वै
 भवति यो भूतिकामः स्याद्य उखायै संभवेत्स एव तस्य
 स्यादिति ^१ स य एवैष उखायै संतापाज्जायते तस्मिन्मुञ्च-
 कुलायमवदधाति या ते अग्न ओजस्विनी तनूरोषधीषु प्रविष्टा
 तां त एतेनावयजे स्वाहेत्यथ क्रुमुकमाज्यसंयुतमवदधाति
 १५ द्रुमः सर्पिरासुतिरित्यथ वैकङ्कतीं च शमीमयीं च समिधा-
 वादधाति परस्या अधि संवत इति वैकङ्कतीं परमस्याः
 परावत इति शमीमयीमथ सीद त्वं मातुरस्या उपस्य
 इति तिसृभिर्जातमुपतिष्ठते ^१ ऽथ पञ्चौदुम्बरीः समिध
 आदधाति ॥ १३ ॥

^१ भिद्येतैतान्येव U Be Ms, the others (exc. B which is corrupt and Bu, which is incomplete): भिद्यत एतान्येव; cp. supra p. 7, 20.

यदग्ने यानि कानि च यदत्युपजिह्विका रात्रिः रात्रिम-
 प्रयावं नाभा पृथिव्या याः सेना अभीलरीरित्यथैनं पञ्चर्चन
 राक्षोघ्नेनोपतिष्ठते कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीमित्यथ तिस्रो
 नानावृक्षाः समिधो ऽभ्यज्यादधाति द॒ष्ट्राभ्यां मलिस्तूनित्या-
 श्वत्थीं ये जनेषु मलिस्तव इति वैकङ्कतीं यो अस्मभ्यमरा- ५
 तीयादिति शमीमयीमथ स॒श्रितं मे ब्रह्मोदेषां बाहू अति-
 रमित्युत्तमे औदुम्बरी वाचयन्नेवाभ्यादधात्यत्र कृष्णाजिने
 यजमानं वाचयति ' मुष्टी चैव न करोति वाचं च न यच्छ-
 त्यथैतामासन्दीं व्यस्तशिक्यपाशां जघनेनाहवनीयं निदधाति '
 तस्यामिण्डाभ्यां परिगृह्णोत्यमासादयति ॥ १४ ॥ १०

मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीषमग्निः स्वे योनौ विभर्त्युखा ।
 तां विश्वैर्देवैर्ऋतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा युनक्ति-
 त्यथासीन उत्तरनिर्वाधः रुक्मं प्रतिमुञ्चते दृशानो रुक्म
 इत्यथ शिक्यपाशं प्रतिमुञ्चते विश्वा रूपानि प्रतिमुञ्चते कवि-
 र्नक्तोषासेति द्वाभ्यां ' तूष्णीं कृष्णाजिनमुत्तरमथैनमवेचते १५
 सुपर्णा ऽसि गरुत्मान्निवृत्ते शिरो गायत्रं चतु स्तोम आत्मा
 साम ते तनूर्वामदेव्यं बृहद्रथन्तरे पक्षौ यज्ञायज्ञियं^१ पुच्छं
 कन्दाः स्यङ्गानि धिष्णिताः शफा यजूंषि नामेत्यथैनमुद्गृह्णाति
 सुपर्णा ऽसि गरुत्मान्दिवं गच्छ सुवः पतेति ' पुरस्तादेवास्यैते

दीर्घाः शिष्यपाशाः^१ कारिता भवन्ति^१ सो^२ ऽत्र^२ वैव^२ सति^२
क्रमते ऽपि वैनमुपोद्यच्छते ॥ १५ ॥

विष्णोः क्रमो ऽस्यभिमातिहा गायत्रं कृन्द आरोह
पृथिवीमनुविक्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष इति चतुर्भिरनु-
५ च्छन्दसं^१ तृतीये चतुर्थमनुवर्तयति^१ न चतुर्थाय प्रक्रामति^१
नाहवनीयमुपात्येत्याक्रन्ददित्येतामन्वाहाथ दक्षिणमः समभि
पर्यावर्तते ऽग्ने ऽभ्यावर्तिन्नग्ने अङ्गिरः पुनरुजां सह रय्येति
चतसृभिरथोदङ् पर्यावृत्य कृष्णाजिनमुन्मुच्य शिष्यपाश-
मुन्मुञ्चत उदुत्तमं वरुण पाशमस्मादित्येनमाहरत्या त्वाहार्ष-
१० मग्ने बृहन्नुषसामूर्ध्वा अस्यादिति दाभ्यामत्र यं कामयेत
राजन्यः राष्ट्रः स्यादिति तं मनसा ध्यायेद्द्राष्टमेव भवतीति
ब्राह्मणमथैनं यथाहृतं प्रतिपर्याहृत्यान्तर्वेद्यासादयति सीद त्वं
मातुरस्या उपस्य इति चतसृभिः सहः साभिरत्र मुष्टी च
करोति वाचं च यच्छत्यथास्मै व्रतं प्रदास्यन्नन्नपतीयाः समि-
१५ धमभ्यादधाति वा जपति वान्नपते ऽन्नस्य नो देहीत्यथोख्य-
मुपसमिन्दे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्निति^१ स याव-
त्क्षत्रो ऽस्मै व्रतं प्रदास्यन्नवत्येवमेवान्नपतीयाः समिधमभ्या-
दधाति वा जपति वैवमुख्यमुपसमिन्दे^१ ऽथ प्रातरुदित

१ Thus M Tr Be BHU (sec. m.); ०पादाः Ms. U (pr. m.) Bhav.

२ Thus M (only सतीं) Be BHU Bu Ms. Bhav. (one MS.); सोचैव-
वसति Tr Bhav. (another MS.) Keś. ; according to Msc. the words
are : सो ऽत्र वा एव सति (sc. उख्ये) ।

आदित्ये विसृष्टायां वाचि वात्सप्रेणोपतिष्ठते दिवस्यरि
प्रथमं जज्ञे अग्निरित्येतेनैकादशर्चेन^१ स एवमेव पूर्वद्युः
प्रक्रामत्युत्तरेद्युरूपतिष्ठते । ऽथास्योपवसथीये ऽहन्वात्सप्रः संप-
द्यते^१ ॥ १६ ॥ चतुर्थः ॥

अथातः प्रयाणस्यैव मीमांसा^१ दीक्षितं वायोगचेमो^५
विन्दत्यन्यत्र वा देवयजनाद्दीक्षते सः सृजन्ति व्रते^१ संबध्नन्ति
व्रतदुघयोर्वत्सावा^१दधति यदाधेयं भवति नीडे गार्हपत्यं प्रउग
आहवनीयमित्यथोख्यमुचच्छत^१ उदु ता विश्वे देवा इत्यथैन-
मनसः प्रउग आसादयति सौद त्वं मातुरस्या उपस्य इति
चतसृभिः सहः साभिरथैतानासन्दीपादान्फलकेषु यथासुष्ठु^{१०}
विनिबध्नन्ति^१ मध्यमे वः श्रे शिष्यपाशं प्रग्रथन्त्यपि वारण्यो-
रग्नीन्समारोह्य प्रयाति भद्रादभि अथः प्रेहि प्रेदग्ने ज्योतिष्मा-
न्याहीति दाभ्यामथ यद्यच उत्सर्जत्यक्रन्ददित्येतामन्वाहायाव-
सिते हतानुषिक्ताः समिधमभ्यादधाति समिधाग्निं दुवस्यत
हतेर्वोधयतातिथिम् । आस्मिन्हव्या जुहोतन स्वाहेति गायत्र्या^{१५}
ब्राह्मणस्य प्रयायामग्निर्भरतस्य ष्टण्व इति त्रिष्टुभा राजन्यस्य^१
स यावत्क्षत्रः प्रयास्यन्नावत्येवमेवैतत्सर्वं करोति^१ ॥ १७ ॥

अथातो भस्मन एवातिवृद्धस्य मीमांसा^१ भस्म चेदति-
वर्धते स उपकल्पयते सतमयोदवीः संदः शमित्येतत्समादाय

१ After आहवनीयम् M Tr H Bu om. इति ; Msc. : दक्षिणतो दक्षिणाग्निं
स्थापयन्तीति इतिशब्दः सूचयति ; in the collateral passage (Vol. I,
p. 165, 11) however, no इति is found.

यत्रापस्त्यन्ति सोख्या । अथैतमग्निं संदग्नेन परिगृह्य सते
 ऽवधायायोद्व्याप्नु भस्म प्रवेशयत्यापो देवीः प्रतिगृहीत भस्मै-
 तदस्वग्ने सधिष्टव गर्भा अस्थोषधीनामिति तिसृभिरनुष्कन्द-
 समथैनं ज्योतिष्मतीभ्यां प्रत्यवदधाति प्रसद्य भस्मना योनिं
 ५ पुनरासद्य सदनमपश्येति दाभ्यामथ पुनरूर्जा सह रय्येति
 दाभ्यां पुनरुदैत्यथोख्यमुपसमिद्धे पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः
 सलित्थतामित्यथैनं यथाहृतं प्रतिपर्याहृत्य यजमानायतने
 तिष्ठमुपतिष्ठते बोधा स बोधीत्यान्तादनुवाकस्य । स याव-
 त्त्वत्तो भस्मातिवर्धत एवमेवैतत्सर्वं करोत्यथातः कालाथैवोपशेते
 १० संक्षारेभ्यः । ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥

अथातः क्रयस्यैवोपवसथः पर्याप्नुवते । स उपकल्पयते
 पञ्चशतमिष्टका अपरिमिता अपस्या नैर्ऋतीः कृष्णादितिसुष-
 पक्का भस्म पुरीषमूषान्सिकता इत्यथोपवसथीये ऽहन् देवयजन-
 मध्यवस्यत्येदमगन्नापेतेति दाभ्यामथ महावेदिं विनिमीत
 १५ एतानेव व्याससः प्रक्रमान्प्रक्रम्याच्छ्रण्या मानेन प्रमाथ समन्तं
 स्यन्दया परितनोति । पृष्ठ्यामातनोत्यथैतमग्निं प्रत्यञ्चं यूपा-
 वटीयाच्छङ्कोर्विमिमीते पुरुषमाग्नेण वेणुना समपचपुष्कम-
 रत्निना पक्षौ द्राघीयाः सौ भवतः । षड्विधं वा सप्तविधं वा
 द्वादशविधं वा यावद्विधं वा चेष्यमाणो भवत्यथैनमच्छ्रण्या

१ उदैति only MH, cp. TS. v. 2.2.5 ; उदैति all the other MSS.

२ वेणुनासपक्ष० and अरत्निना वा M.

मानेन प्रमाय समन्तः सन्ध्या परितनोत्यनुसन्धं लेखां
 लिखत्यपोद्धृत्य सन्ध्यां कर्षूः खानयन्त्युच्छ्रयन्त्यपस्या । दक्षिण-
 तश्च पश्चाच्च वर्षीयसीः कुर्वन्त्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ।
 वसन्त्येताः रात्रिमथाध्वर्युरपररात्र आद्रुत्य सःशास्ति त्रिस्तन-
 व्रतं दोहयतेत्यथैतमग्निः सते समुष्य दक्षिणतो ज्वलयन्त ५
 आसते । ऽथैतदग्न्यायतनः शकृत्पिण्डेन परिलेपयति । तस्मिन्-
 श्वतस्रः प्राचीरिष्टका आयातयति द्वे पुरस्तात्समीची द्वे
 पश्चात्समीची । अथैनं प्रदक्षिणं त्रयोदशभिरिष्टकाभिः परि-
 चिनोत्यन्विष्टकं लेखां लिखत्यपोद्धृत्येष्टकाः कर्षूः खानयन्त्यु-
 च्छ्रयन्त्यपस्या । दक्षिणतश्च पश्चाच्च वर्षीयसीः कुर्वन्ति ॥ १६ ॥ १०

अथ दाभ्यामात्मन्यग्निं^१ गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो
 नो अग्निरिति । स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति । श्वेतमश्वमभिमृश्यान्तःशर्करमिमामुपदधाति प्रजा-
 पतिस्त्वा सादयतु तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेत्यत्र संभारा-
 न्निवपत्यग्नेर्भस्मासीति भस्माग्नेः पुरीषमसीति पुरीषः संज्ञा- १५
 नमसि कामधरणमित्यूषान्मयि ते कामधरणं भूयादिति
 सिकता । अथैनान्संप्रयौति सं या वः प्रियास्तनुवः सं प्रिया
 हृदयानि वः । आत्मा वो अस्तु संप्रियः संप्रियास्तनुवो ममे-
 त्यथैनान्कल्पयति कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः ।
 कल्पन्तामग्नयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रता इत्यथोर्ध्वचित उप- २०

दधाति चित स्य परिचित ऊर्ध्वचितः अयध्वं तथा देवत-
याङ्गिरस्वद्भुवाः सीदतेत्यथानुव्यूहत्याप्यायस्वेति गायत्र्या ब्राह्म-
णस्य सं ते पयाःसीति त्रिष्टुभा राजन्यस्य^१ यथासुष्टु यथाशर्कर-
मनुव्यूहति^१ तस्मिंश्चतस्रः प्राचीर्याजुषीरुपदधाति ॥ २० ॥

- ५ अयं सो अग्निरग्ने दिवो अर्णमच्छा जिगास्यग्ने यत्ते
दिवि वर्चः पृथिव्यां पुरीष्यासो अग्नय इति^१ द्वे पुरस्तात्स-
मीची इडामग्न इति दक्षिणामयं ते योनिर्ऋत्विय इत्युत्तरां^१
द्वे पश्चात्समीची चिदसीति दक्षिणां परिचिदसीत्युत्तरामधेनं
प्रदक्षिणं त्रयोदशभिर्लोकं पृष्णाभिः परिचिनोति लोकं पृष्ण
१० छिद्रं पृष्णाथो सीद शिवा त्वम् । इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मि-
न्योनावसीषदन्निति^१ तथादेवतं करोति तथा देवतयाङ्गि-
रस्वद्भुवा सीदेत्यथ सूददोहसं करोति ता अस्य सूददोहसः
सोमं श्रीणन्ति पृश्नयः । जन्मन्देवानां विश्वस्त्रिष्वारोचने
दिव इत्यथावद्रुत्य कृष्णमश्वमभिमृश्य तनुपुरीषमुपदधाति
१५ पृष्ठो दिवीति^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोतीति न्वा
द्वयं प्रथमा चितिर्निष्ठौयत^१ एवमेव द्वितीया निष्ठौयत एवं
तृतीयैवं चतुर्थैवं पञ्चमी^१ तान्यदि^१ चेय्यत आदित्यो ऽभ्युदि-
याद्वाचंयमो ऽध्वर्युं यजमानो ऽन्वारभत^१ उख्यमेवाध्वर्युरादत्ते
प्रतिषमेधनीयं प्रतिप्रस्थाता^१ तौ पुरस्तात्प्रत्यञ्चौ समितमिति
२० चतसृभिः संनिवपतो^१ ऽथ शिक्वादुखां निरूहति ॥ २१ ॥

१ Thus (तान्) M Tr. H Bhav. (तानध्वर्युर्ब्रह्मयजमानान् according to Bhav.); ना यदि B Be Bu U Ms (ताः पञ्च चित्तौः according to Msc.).

मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीषमग्निं स्वे योनावभास्वा ।
तां विश्वैर्देवैर्दत्तुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा विमुञ्च-
त्विति । तां नावेचेतेत्याहुः शुग्वत्येव हि भवतीति । तस्या-
मन्यत्रावेचमाणो^१ दधिद्रप्साग्रास्यत्यमुं^२ ते शुचि दधामीति
वा तूष्णीं वायैनाः शिकताभिः पूरयित्वा दध्नीपरिष्ठात्संप्र- ५
च्छाद्योत्तरे शालाखण्डे निदधात्येवमेव द्वितीयां पूरयत्येवं
द्वितीयां । ता आ कालात्परिशेरे । इय वैश्वानर्या शिक्यमादत्ते
यदस्य पारे रजसः शुक्रं ज्योतिरजायत । तन्न पर्षदति द्विष
इत्यथ याचति नैर्द्वितीः कृष्णास्तिस्रस्तुषपका आसन्दीः^३
रुक्मस्य प्रबन्धनमुदपात्रमित्येतत्समादाय दक्षिणया द्वारोप- १०
निष्क्रम्य तां दिशं यन्ति यत्रास्य स्वस्तमितिरिणः स्पष्टं भवति
प्रदरो वा । तदेतत्पराचीनपाशः शिक्यं न्यस्यत्यग्ने^४ वैश्वानर
स्वाहेति । शिक्यपाशमनु पराचीनैर्द्वितीरूपदधाति नमः सु ते
निर्द्विती विश्वरूपे यत्ते देवी निर्द्वितिरावबन्ध यस्यास्ते अस्याः
क्रूर आसञ्जुहोमीत्युपास्यत्यासन्दीः रुक्मस्य प्रबन्धनमथोप- १५
तिष्ठते सुन्वन्तमयजमानमिच्छ देवीमहं निर्द्वितिं वन्दमान
इति दाभ्यामथापो व्यतिषिच्य परास्य पात्रमनवेचमाणा

१ अन्यत्रैवावेच० Bhav. ; अन्यत्रेवेच० Tr.

२ ०द्रप्सान् U (sec. m.) Ms, Dvaidha and probably also M; द्रप्सं
Be H Tr U (pr. m.). Bhav., Kes.

३ M ins., perhaps rightly : शिक्यं ।

४ Thus Tr Bu U (sec. m.) Ms Bhav. ; निरस्यति MHB Be U
(pr. m.)

आयन्ति^१ हस्तपादान्प्रक्षाल्यैतेनैव यथेतमेत्य गार्हपत्यमुपतिष्ठन्ते
निवेशनः संगमनो वसूनामित्याहवनीयमु हैक उपतिष्ठन्ते
ऽयमितो ऽधि गार्हपत्यो भविष्यतीति^१ ॥ २२ ॥ षष्ठः ॥

अथ प्रायणीयेन चरति^१ प्रायणीयेन चरित्वा पदेन
४ चरति^१ पदेन चरित्वा राजानं क्रौलोह्यातिथ्यं निर्वपत्याति-
थ्येन प्रचर्य प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्यथोपनिष्क्रम्य^१ संप्रैष-
माह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाह्वय चिस्तनव्रतं प्रयच्छतेत्याह्वयति
सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यां^१ चिस्तनव्रतं प्रयच्छति^१ स पुच्छादेवाग्ने
चतुरः प्रतीचः प्रक्रमान्प्रक्रामति दक्षिणा पञ्चमं^१ तदप्यं
१० निदधाति^१ स उपरवाणां कालो^१ ऽथ महावेद्या उत्तरा-
दङ्गीयाच्छङ्कोर्वेद्यन्तेन द्वादश प्रतीचः प्रक्रमान्प्रक्रामत्युदञ्चं
त्रयोदशं^१ तदाग्नीध्र उपसौदति^१ स उत्करस्य कालो^१ ऽथो-
परवाणां कालात्स्तम्बयजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं
त्रिर्यजुषा तूष्णीं चतुर्थं^१ पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति^१ करणं
१५ जपत्युद्धन्युद्धतादाग्नीध्रस्त्रिहरति^१ यदाग्नीध्रस्त्रिहरत्यथाग्ने
शालां तिष्ठन्संप्रैषमाह वेदिकारा वेदिं कल्पयतेति^१ यथा-
संप्रैषं ते कुर्वन्त्यथ काष्णीजिनीरूपानह उपमुञ्चन्ते चित्ते त्वेत्य-
ध्वर्युराचिते त्वेति प्रतिप्रस्थाता मनश्चित्ते त्वेति ब्रह्मा तपश्चित्ते
त्वेति यजमानश्चित्ते त्वा चित्ते त्वेत्येव वा सर्वे^१ ऽपि वा
२० तूष्णीमेवाथ याचति धनुर्वाणवच्चतुरो ऽग्निं ऐन्द्रीमिष्टकां
विभक्तिसुदपात्रं दर्भस्तम्बं दूर्वांमाज्यस्थालीं^१ सस्रुवामित्येत-

तस्मादाद्योत्तरे ओष्यन्ते स०सादयन्त्यथ^१ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं^२
 गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो नो अग्निरिति^३ स्वयंचितिं
 जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि धामेति^४ श्वेतमश्वमभि-
 मृश्यान्तःशर्करमिमामुपदधाति प्रजापतिस्त्वा सादयतु तथा
 देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेत्यथादत्ते धनुर्वाणवच्चतुरो ऽश्मान ५
 इत्येतत्समादाय जघनेन दक्षिणेनाग्निं परीत्याग्रेण यूपा-
 वटीयः शङ्कुं तिष्ठन्धनुरधिज्यं कृत्वायत्यान्तःशर्करमिषुं
 निहन्ति ॥ २३ ॥

इन्द्रस्य वज्रो ऽसि वार्चमस्तनूपा नः प्रतिस्यश इत्यावृह्या-
 श्मानमुपदधाति यो नः पुरस्तादघायुरभिदासत्येतः सो ऽश्मान- १०
 मृच्छत्वित्यथ दक्षिणस्य पक्षस्य दक्षिणे पक्षोपप्लव^२ आयत्यान्तः-
 शर्करमिषुं निहन्त्यावृह्याश्मानमुपदधाति^३ यो नो दक्षिणत
 इत्यथ पुच्छस्यापरे पुच्छोपप्लव^२ आयत्यान्तःशर्करमिषुं निह-
 न्यावृह्याश्मानमुपदधाति यो नः पश्चादित्यथोत्तरस्य पक्षस्यो-
 त्तरे पक्षोपप्लव^२ आयत्यान्तःशर्करमिषुं निहन्त्यावृह्याश्मानमुप- १५

१ Thus (plural) Tr U Be B Ms (sc. परिकर्मिणः according to Msc) ;
 ०सादयत्यथ MH.

२ Thus M Tr Be Ms ; आत्मन्न० H ; आत्मन० B.

३ Instead of उपप्लव (cf. Śulba-sūtra 6, where, however, the var.
 r. उपप्लव and उपप्लव, cp. Lāṭy. I. 5.7, Drāhy. II. 1.10, are found)
 the MSS. have mostly उपप्लव or उपप्लव ।

४ Here Bu breaks off; here and infra M Tr U (pr. m.) every
 time निहत्यावृह्य० ।

दधाति यो न उत्तरत इति ^१ दिक्षूपदधातीति ब्राह्मणं ^१
 तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः^१ करोत्यथैतामैन्द्रीभिष्टकामाक्रमणं
 प्रत्युपदधाति स ई पाहि य ऋजीषी तरुत्रो यः शिप्रवा-
 न्वृषभो यो मतीनाम् । यो गोत्रभिद्वज्रभृद्यो हरिष्ठाः स
 ५ इन्द्र चित्राः अभितन्धि वाजानिति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसं करोत्यथ^१ दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्न आयाहि
 वीतय इति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथाधिद्रुत्य^१
 स्वयमादसीयः शङ्कुमुहृह्योदपात्रमुपनिनीय दर्भस्तम्बमुप-
 दधाति वाक्त्रा समुद्र उपदधात्विति वा तूष्णीं वाथैनः सुवा-
 १० ऊतिभिरभिजुहोति सजूरब्दो ऽयावभिरिति पञ्चभिरथ दूर्वा-
 मुपदधात्याचने ते परायणे दूर्वा रोहन्तु पुष्पिणीः । उत्सो
 वा तत्र जायातै ह्रदो वा पुण्डरीकवानिति^१ ^१ तथादेवतं
 कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथास्यैतत्पुरस्तादेवौदुम्बरं युगलाङ्गलं
 कारितं भवति ॥ २४ ॥

१५ षड्गवं वा द्वादशगवं वा ^१ तस्य वरत्राः संमृशति सं वरत्रा
 दधातन निष्कृताहावमवटमिति द्वाभ्यां ^१ युनक्ति सीरा

१ ०दोहसं M Tr H.

२ Thus B Bhav. Ms.; the passage अथ दक्षिणतो...करोति (l. 7) is inserted by M Tr BHU infra l. 13 after ०दोहसौ करोति; but cp. the order, in which supra p. 21, 20 the substances are enumerated.

३ cp. Ath. V. vi. 106. 1.

४ cp. Pitrmedhasūtra p. 22, 5 sqq.

युञ्जन्ति कवयो युगा युनक्त सीरेति द्वाभ्यां^१ कृषति लाङ्गलं
 पवीरवः शुनं नः फाला इति द्वाभ्याः^२ सीतां प्रत्यवेक्षते
 कामं कामदुघे धुक्ष घृतेन सीतेति द्वाभ्याः^३ स पुच्छादेवाग्रे
 तिस्रः प्राचीः सीताः कृषत्युत्तरायै ओणेर्दक्षिणमः समभि-
 तिस्रो^४ दक्षिणायै ओणेर्दक्षिणमः समभि^५ तिस्रो^६ दक्षिणा-
 त्यचादुत्तरं पञ्चमभि तिस्रो^७ ऽथैतान्विमुच्य प्रदक्षिणमावर्त्या-
 द्विरभ्युक्ष्योदीच उत्सृजति^८ त एते ऽध्वर्योर्भवन्ति यदि
 दक्षिणावता यजते^९ यद्यु वै सत्त्वियो^{१०} ऽग्निर्यथागवं व्युदचन्ति^{११}
 यत्रैवानद्वाहस्तद्युगलाङ्गलमथास्यैतत्पुरस्तादेवौदुम्बरे द्रोणे सर्वो-
 षधं दध्नाज्येन समुदायुतं भवति^{१२} स पुच्छादेवाग्रे तिस्रः १०
 प्राचीः सीता वपति या जाता ओषधय इति तिसृभिरनु-
 च्छन्दसमुत्तरायै ओणेर्दक्षिणमः समभि तिसृभिर्दक्षिणायै
 ओणेर्दक्षिणमः समभि^{१३} तिसृभिर्दक्षिणात्यचादुत्तरं^{१४} पञ्चमभि
 पञ्चभिश्चतुर्दशभिर्वपतीति प्राञ्चणमथ दिग्भ्यो लोष्टान्सम-
 स्यति^{१५} सो ऽत एव ग्राह्यं द्रुत्वा वह्निः प्रकर्षात् लोष्टमादत्ते^{१६}
 तमन्तः प्रकर्षं व्यस्यति ॥ २५ ॥

१ Thus MT Ms; ओणेरोत्तरं all the other MSS.

२ Thus M Tr UHP Be Keś. (the MS. of the India Office has twice उत्सृजन्ति, both times corrected into singular); उत्सृजन्ति Msc; cp. TS. v. 2.5.3.

३ Thus (or सत्त्वियो) all exc. MB Keś., which have सत्त्वियो ।

४ Thus B; व्युदचन्ति Ms; व्युदचन्ति M Tr Be U (pr. m.); व्युदचन्ति U (sec. m.).

५ Thus M (pr. m.) and Ms; the other MSS. ओणेरोत्तरं ।

६ Thus Ms only; all the other MSS. पञ्चादोत्तरं ।

मा नो हिंसीज्जनिता यः पृथिव्या इत्यथ दक्षिणं पच-
 मनुद्रुत्य वह्निःशर्कराक्षोष्टमादत्ते । तमन्तःशर्करं न्यस्यत्यभ्या-
 वर्तस्व पृथिवीत्यथ पुच्छमनुद्रुत्य वह्निःशर्कराक्षोष्टमादत्ते ।
 तमन्तःशर्करं न्यस्यत्यग्ने यत्ते शुक्रं यच्चन्द्रमित्यथोत्तरं पचमनु-
 ५ द्रुत्य वह्निःशर्कराद्वौ लोष्टावादत्त इषमूर्जमहमित आदद
 इति । तयोरन्यतरमन्तःशर्करं न्यस्यत्या नो गोषु विशत्वौषधी-
 ध्विति । तां दिशमितरं निरस्यति यस्यामस्य दिशि देव्यो
 भवति जहामि सेदिमनिराममीवामित्याददान एवैतां दिश-
 मभि संपादयेदित्येतदेकं । यजुषा^१ यजुर्विपरिहरेदित्येतदपर-
 १० मथ महावेद्या उत्तरादसीयाच्छूर्कोर्वेद्यन्तेन त्रीन्प्रतीचः प्रक्र-
 मान्प्रक्रामत्युदञ्चं चतुर्थं । तच्चात्वालस्यावृता चात्वालं परिलिख-
 त्युत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिसुत्साद्य सिकता
 निवपत्यग्ने तव अत्रो वय इति षड्भिरनुच्छन्दसमथोर्ध्वचित
 उपदधाति चित स्य परिचित ऊर्ध्वचितः अथध्वं तथा देव-
 १५ तथाङ्गिरस्वद्भुवाः सीदतेत्यथानुव्यूहत्याषायस्वेति गायत्र्या
 ब्राह्मणस्य सं ते पयासीति त्रिष्टुभा राजन्यस्य । यथासुष्टु
 यथाशर्करमनुव्यूहति । ॥ २६ ॥ सप्तमः ॥

अथैतां महाचितिः ससादयन्त्यग्ने^२ शालासुच्छ्राय्यां वा

१ MB Be Tr U Ms ins. वा ; H om. this word as also the
 Dvaidhasūtra.

२ संसादयत्य० H Tr Bhav.

चर्मणि वा द्वाविंशतिं^१ च^२ दर्भपुञ्जीलानि पयःप्रोक्षं चाज्य-
 प्रोक्षं चाश्वं चौत्तरवेदिकांश्च संभारान्बार्हस्पत्यत्रयोदशाश्च^३
 कुक्षेष्टकास्तावत एव हिरण्यशल्कान्सतं^४ चोदकुम्भं च पुष्करपर्णं
 च रुक्मं च हिरण्मयं च पुरुषं सुचौ च सर्पशिरश्च सर्वं च
 स्वयमाह्वानिकोतं दश च स्कन्ध्या अत्रकाश्च या उ चान्या ५
 उपधास्यन्भवति ता दधि च मधुमिश्रं कूर्मं चौदुम्बरं चोलू-
 खलमुसलं सर्वौषधं चोखाश्च पशुग्रीवाणि चेति^६ द्वाविं-
 शतिं^७ दर्भपुञ्जीलानि पयःप्रोक्षे ऽवधाय तैः प्रोक्षत्यग्नीन्वो
 ऽग्निभ्यो जुष्टान्प्रोक्षामीति वा तूष्णीं वाग्निनाग्निः समिध्यत
 इत्याज्यप्रोक्षेणाथ संप्रैषमाहाग्निभ्यः प्रणीयमानेभ्यो ऽनुब्रूहीति^८ १०
 यदि होता न कामयते यजमान एव पुरीष्यासो अग्नय
 इत्येतामेकां चिरन्वाहायाग्निप्रथमाः^९ प्रतिपद्यन्ते^{१०} ऽथैतेनाश्वेन
 प्राचाधिद्रवति ॥ २७ ॥

अभ्यस्थाद्विश्वाः पृतना अरातीरित्यथ दक्षिणमस्रमभ्यव-
 क्रामन्तमनुमन्त्रयते यदक्रन्दः प्रथमं जायमान इत्युत्तरे १५

१ om. HM; च only found in U (sec. m.) and Ms.

२ Thus TB Be U (sec. m.); बार्हस्पत्यं चत्रयो. HU (pr. m.);
 बार्हस्पत्यचरं चयो. M.

३ Thus (•शल्का•) M Tr. Be U Ms; •शकला• Be.; शक्तका• HU
 (pr. m.).

४ Most of the MSS. ins. च ।

५ अथाचप्रथमाः MH.

६ प्रपद्यते H.

श्रोण्यन्ते स०सादयन्त्यथ^१ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं^२ गृह्णीते मयि
 गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो नो अग्निरिति^३ स्वयंचितिं जपति यास्ते
 अग्ने समिधो यानि धामेति^३ श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपा-
 मिदं न्ययनं नमस्त इति द्वाभ्यामथ पुच्छसन्धौ चात्मसन्धौ च
 ५ सतं निदधात्यथोदकुम्भं^३ पर्यस्यत्यादत्ते दक्षिणेन कुम्भा० सव्येन
 कुम्भी० सतात्पूरयित्वा हिरण्यशल्कौ प्रत्यस्य या एता
 दक्षिणाद० सात्स्वयमादृषामभ्याद्रवन्ति तासु विषुवत्यनुसीत-
 मुपदधाति ॥ २८ ॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासा० राजा वरुणो याति
 १० मध्य इति द्वाभ्यामेवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य या एता उत्तरायै
 श्रोणेः स्वयमादृषामभ्याद्रवन्ति तासु विषुवत्यनुसीतमुपदधाति
 तृतीयया च चतुर्थ्या चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य या एता
 दक्षिणायै श्रोणेः स्वयमादृषामभ्याद्रवन्ति तासु विषुवत्यनु-
 सीतमुपदधाति पञ्चम्या च षष्ठ्या चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य
 १५ या एता उत्तराद० सात्स्वयमादृषामभ्याद्रवन्ति तासु विषुव-
 त्यनुसीतमुपदधाति सप्तम्या चाष्टम्या चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य
 या एता दक्षिणात्पचात्स्वयमादृषामभ्याद्रवन्ति तासु विषुव-
 त्यनुसीतमुपदधाति नवम्या च दशम्या चैवमेव पूरयित्वैवं
 प्रत्यस्य या एता उत्तरात्पचात्स्वयमादृषामभ्याद्रवन्ति तासु

१ ०सादयन्त्य० Tr Be BU Ms ; ०सादयत्य० MH.

२ Thus M Tr Be U Ms ; ०आत्मन० BH.

३ निधाय instead of निदधाति M Tr HU, omitting the following अथ ।

विषुवत्यनुसीतमुपदधात्येकादश्या च द्वादश्या च ' तासां बार्ह-
 स्यत्यं मध्य^१ उपदधाति दिवि अयस्वान्तरिक्षे यतस्व पृथिव्या
 संभव ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय त्वेत्यनुसीतमुपदधातीति
 ब्राह्मणं ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोति ' ॥ २६ ॥

अथोत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिमलङ्करोत्यथोत्तरवेद्यामपां पृष्ठ- ५
 मसीति पुष्करपर्णमुपदधाति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोत्यथोत्तरवेद्यामेवोत्तरनिर्वाधः रुक्ममुपदधाति ब्रह्म जज्ञा-
 नमित्यथैनमच्छाया पञ्चगृहीतेन व्याधारयति कृणुष्व पाजः
 प्रसितिं न पृथ्वीमित्यथ दक्षिणतः प्राञ्चः हिरण्यमयं पुरुष-
 मुपदधाति हिरण्यगर्भः समवर्तताग्र इत्यथैनमभिमृशति द्रष्ट- १०
 श्चस्कन्देति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथोत्तरतः
 प्रक्रमवेलायाः सुचावुपदधात्याज्यस्य पूर्णां कार्भर्यमयीं दध्नः
 पूर्णामौदुम्बरीं दक्षिणां कार्भर्यमयीमुत्तरामौदुम्बरीमियम-
 सीति कार्भर्यमयीमसावसीत्यौदुम्बरीं मनसैव ' तथादेवतं
 कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथ दक्षिणे प्रललाटे सर्पशिर उप- १५
 दधाति नमो अस्तु सर्पेभ्य इति तिसृभिरनुच्छन्दसमपि वा
 यतउच्चारं जनपदस्य जन्यं भयं मन्यते ' तथादेवतं कृत्वा
 सूददोहसं करोति ' ॥ ३० ॥ अष्टमः ॥

अथ स्वयमावृणां यजुषा करोति ध्रुवासि धरुणास्तृता
 विश्वकर्मणा सुकृता । मा त्वा समुद्र उदधीन्मा सुपर्णा ऽव्यथ- २०

माना पृथिवीं दृष्ट्वेत्यैनामश्वमवघ्राप्य विदुषा ब्राह्मणेन
 सहाधिद्रुत्योपदधाति यथैतस्य पुरुषस्य प्राणैः प्राणाः संनिधी-
 येरन्नापिधीयेरग्भूः प्रजापतिस्त्वा सादयत्वित्यनुद्रुत्याग्निस्त्वा-
 भिपातु मन्त्रा स्वस्त्या कर्दिषा शंतमेन तथा देवतयाङ्गिरस्व-
 ५ द्रुवा सीदेत्यनुप्राण्यात्प्रथमाः स्वयमात्स्वामुपधायेत्यनुप्राणित्य-
 यैष ब्राह्मणो वरं ददात्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा स्वय-
 मात्स्वावकाशे जुहोति चित्तिं जुहोमि मनसा घृतेनेत्यङ्गुष्ठा-
 भ्यामन्वारभ्यान्वारोहं वाचयति पृथिवीमाक्रमिषं प्राणो मा मा
 हासीदित्यपरे बिले हिरण्येष्टकामुपदधाति तेजो ऽसि तेजो
 १० मे यच्छ पृथिवीं यच्छ पृथिव्यै मा पाहीति । तां जघनेन
 प्रक्रमवेलायां मण्डलेष्टकामुपदधाति पृथिव्युदपुरमन्त्रेण विष्टेति ।
 दक्षिणतो रेतःसिचमुपदधाति पृथिवी रेतःसिक्ता मे रेतो
 दधातु सा मे रेतः प्रजनयत्विति । तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोति ॥ ३१ ॥

१५ अथैता दश स्कन्धाः प्राचीरायातयति द्वे ऋतव्ये द्वे
 द्वियजुषी विराजं च विश्वज्योतिषं च सयुजं चाषाढां च द्वे
 संयान्यावृतव्ये उपदधाति मधुश्च माधवश्चेत्यवकामनूपदधात्यग्ने-
 र्यानिरसीत्यथ द्वियजुषी उपदधाति काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ती
 या शतेन प्रतनोषीति द्वाभ्यां दूर्वेष्टकामथ हिरण्यमूर्ध्नीमुप-
 १० दधाति यास्ते अग्ने सूर्ये रूचो या वो देवाः सूर्ये रूच इति ।
 विराजं च विश्वज्योतिषं च विराट् ज्योतिरधारयद्बृहस्पतिस्त्वा
 सादयत्वित्युत्तरामथ सयुजमुपदधातीन्द्राग्निभ्यां त्वा सयुजा

युजा युनज्मोत्यथाषाढां त्र्यालिखितामुत्तरलक्ष्णाणमुपदधात्य-
षाढासि सहमानेत्यथ संयान्यावुपदधात्यग्नेर्यान्यसि देवानामग्ने-
यान्यसीति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोति । ॥ ३२ ॥

अथोत्तरेण त्र्यालिखितामुपविश्य याचति दधि च मधु-
मिश्रं कूर्मं च । तं दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति मधु वाता ऋता- ५
यत इति तिसृभिरनुच्छन्दसमर्थेनमवकाभारेण परिवेष्ट्य
पुरस्तात्प्रत्यञ्चमुपदधाति मही द्यौः पृथिवी च नश्वतस्र आशाः
प्रचरन्त्वग्नय इति द्वाभ्यामर्थेन५ शङ्कुभिः परिणिहन्त्यभितो
ऽनवसर्पणाय । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथात्रैव तिष्ठ-
न्याचत्यौदुम्बरं चोलूखलमुसलं५ सर्वौषधं च । तदेतत्प्रादेश- १०
मात्रमुलूखलं भवत्यरन्निमात्रं मुसलं । तस्मिन्सर्वौषधमवहन्तूर्जा
भागो ऽस्यूर्जः पवित्रमूर्गन्नमन्नाद्यायेत्यर्थेनदुत्तरतः१ प्रक्रमवेला-
यामुपदधाति तद्विष्णोः परमं पदमिति । लोकंप्रणामुत्तरतो
मुसलं करोति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथ
मुख्यामुखां याचति । तस्यामन्तरवस्त्राविणी द्वे सुवाज्जती १५
जुहोत्यग्ने युच्वा हि ये तवेति दक्षिणे बिले जुहोति युच्वा
हि देवहृतमानियुत्तरे । ऽथैनामुत्तरतः प्रक्रमवेलायामुप-
दधाति ध्रुवासि पृथिवि सहस्र पृतन्यत इति । लोकंप्रणे
उत्तरत इतिरे करोति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-
त्यथैतत्पुरुषशिरो याचति । तस्य प्राणेषु हिरण्यशल्काग्रत्यस्यति २०

१ Thus U (sec. m.) and Ms (एनत् सर्वौषधेन पूर्णमुलूखलम् Msc.);
अथैनमु० all the other MSS. and U (pr. m).

द्रुपश्चस्कन्देत्यास्ये ऽभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमिति
 दक्षिणस्यां नासिकायामग्नेर्वैश्वानरस्य चेत्युत्तरस्यामग्निर्ज्योतिषा
 ज्योतिष्मानिति दक्षिणे ऽर्क्षिण रुक्मो वर्चसा वर्चस्वानित्युत्तर
 ऋचे त्वेति दक्षिणे कर्णे रुचे त्वेत्युत्तरे । ऽथ सुचि चतुर्गृहीतं
 ५ गृहीत्वा दक्षिणे ऽर्क्षिण जुहोति चित्रं देवानामुदगादनौक-
 मित्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वोत्तरे ऽर्क्षिण जुहोति चित्रं देवा-
 नामिति । समान्या जुहोतीति ब्राह्मणमथैनद्वधा मधुमिश्रेण
 पूरयति समित्स्रवन्ति सरितो न धेना इत्यान्तादनुवाकस्या-
 धैनत्प्राचीनमुत्तानमुखायामुपदधाति ॥ ३३ ॥

- १० आदित्यं गर्भं पयसा समञ्जनित्यनुद्रुत्येमं मा हिःसौर्दि-
 पादं पशूनामिति । मयुमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृ-
 जति । ललाटे हिरण्येष्टकामुपदधाति विश्वकर्मा दिशां पतिरि-
 त्यथ पुरस्तात्प्रत्यङ्मुख उपविश्यान्तरात्मन्नश्वस्य शिर उपदधाति
 वातस्य धाजिं वरुणस्य नाभिमित्यनुद्रुत्येमं मा हिःसीरेकशफं
 १५ पशूनामिति । गौरमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति ।
 ललाटे हिरण्येष्टकामुपदधाति प्रजापतिर्दिशां पतिरित्यथ
 पश्चात्प्राङ्मुख उपविश्यान्तरात्मन्नृषभस्य शिर उपदधात्यजस्र-
 मिन्दुमरुषं भुरण्युमित्यनुद्रुत्येमं समुद्रं शतधारमुत्समिति ।
 गवयमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति । ललाटे
 २० हिरण्येष्टकामुपदधाति रुद्रो दिशां पतिरित्यथ दक्षिणत
 उदङ्मुख उपविश्यान्तरात्मन्नृणोः शिर उपदधाति वरुचिं
 त्वष्टुर्वरुणस्य नाभिमित्यनुद्रुत्येमामूर्णाथुं वरुणस्य मायामित्युष्ट-

मारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति । ललाटे हिरण्ये-
ष्टकामुपदधाति वरुणो दिशां पतिरित्यथोत्तरतो दक्षिणा-
मुख उपविश्यान्तरात्मन्वस्तस्य शिर उपदधाति यो अग्नि-
रग्नेस्तपसो ऽधि जात इत्यनुद्रुत्याजा ह्यग्नेरजनिष्ट गर्भादिति ।
शरभमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति । ललाटे ५
हिरण्येष्टकामुपदधात्यग्निर्दिशां पतिरित्यन्तेषु तस्य व्युदू-
ह्योपदधादिति ब्राह्मणं । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
करोति । ॥ ३४ ॥ नवमः ॥

अथापस्या उपदधात्यपां त्वेमन्त्सादयामीति पञ्च पुर-
स्तात्प्रतीचीरुपदधाति पञ्च दक्षिणतः पञ्च पश्चात्प्राचीः पञ्चो- १०
त्तरतश्चन्द्रस्यास्तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ प्राणभृत
उपदधात्ययं पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो
गायत्री वासन्ती गायत्र्यै गायत्रं गायत्रादुपाङ्गशुरूपाङ्गशो-
स्त्रिवृत्तिवृतो रथन्तरङ्ग रथन्तरादसिष्ठ ऋषिः प्रजापतिमृही-
तया त्वया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्य इति । दश प्राचीरायातयति १५
स्वयमावृणाया अयं दक्षिणा विश्वकर्मेति । दश दक्षिणा
आयातयति स्वयमावृणाया अयं पश्चाद्विश्वयचा इति । दश
प्रतीचीरायातयति स्वयमावृणाया इदमुत्तरात्सुवरिति । दशो-
दीचीरायातयति स्वयमावृणाया इयमुपरि मतिरिति । दश-
भिरुपरिष्ठात्प्रदक्षिणं परिचिनोत्यक्ष्णयोपदधातीति ब्राह्मणं । २०
तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ संयत उपदधात्यायुषः
प्राणः संतन्विति द्वादश तिस्रस्त्रिंशो दिक्षु न मध्ये । तथा-

देवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथापानभृत उपदधाति प्राची
 दिशां वसन्त चतूनामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं त्रिवृत्स्तोमः स उ
 पञ्चदशवर्तनिस्त्यविर्वयः कृतमयानां पुरोवातो वातः सानग
 चषिरिति ^१ वाचयति पितरः पितामहा इति ^१ दक्षिणेन
 ५ प्राणभृतो दश प्रतीचीरायातयति स्वयमात्मणामभि दक्षिणा
 दिशामिति ^१ जघनेन प्राणभृतो दशोदीचीरायातयति स्वय-
 मात्मणामभि प्रतीची दिशामित्युत्तरेण प्राणभृतो दश प्राची-
 रायातयति ^१ स्वयमात्मणामभ्युदीची दिशामित्येण प्राणभृतो
 दश दक्षिणा आयातयति स्वयमात्मणामभूर्ध्वा दिशामिति ^१
 १० बाह्येन प्राणभृतो दशभिरुपरिष्ठादपसलैः परिचिनोति ^१ विषू-
 चीरुपदधातीति ब्राह्मणमपानभृद्भिश्चितिरायते ^१ तथादेवतं
 कृत्वा सूददोहसः करोत्यथामिः सर्वतोमुखं चिनुते ^१ ॥ ३५ ॥

गायत्रीं पुरस्तादुपदधाति त्रिष्टुभं दक्षिणतो जगतीं
 पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः पङ्क्तिं मध्ये ^२ ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 १५ करोत्यथामेरङ्गान्युपदधाति प्राच्या त्वा दिशा सादयामि
 गायत्रेण कृन्दसाग्निना देवतयाग्नेः शीर्ष्णाग्नेः शिर उपदधामि
 दक्षिणया त्वा दिशा सादयामि प्रतीच्या त्वा दिशा सादया-
 म्युदीच्या त्वा दिशा सादयामूर्ध्वया त्वा दिशा सादयामि
 पाङ्क्तेन कृन्दसेति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथोत्त-

१ Thus Tr HBU Ms; प्रतीचीर० M Be.

२ Thus Tr Be BU Ms; चिनोति MH.

३ मध्य इति M.

रतः प्राजापत्यामुपदधाति संवत्सरस्य प्रतिमामिति ^१ तां जघ-
 नेन प्रक्रमवेलायां प्राञ्चमृषभमुपदधाति त्वामग्ने वृषभं चेकि-
 तानमिति ^१ तयादेवतं कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथ लोकंपृणा
 उपदधाति लोकं पृण छिद्रं पृणाथ सीद शिवा त्वम् ।
 इन्द्राग्नौ त्वा बृहस्पतिरस्मिन्योनावसौषदन्निति ^१ तयादेवतं ^५
 करोति तया देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेत्यथ सूददोहसं करोति
 ता अस्य सूददोहसः सोमः श्रीणन्ति पृश्नयः । जन्मन्देवानां
 विशस्त्रिष्वा रोचने दिव इति ^१ प्राच्यात्र लोकंपृणया प्रसौ-
 त्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छादयन्ति ^१ संप्रच्छन्नं पलाशशाखया
 परिकर्षति लोकं पृण छिद्रं पृणेत्यथ चितिकृष्याभिमृशति ^{१०}
 चित्तिमचित्तिं चिनवद्वि विद्वानित्याग्नेय्या गायत्र्यैतां चिति-
 मभिमृश्य द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्मा आसन्प्राणदा इत्यथाप-
 राह्णिकीभ्यां ^१ प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ^१
 वसन्त्येताः रात्रिम् ^१ ॥ ३६ ॥ दशमः ॥

अथ द्वितीये ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्यथ ^{१५}
 कार्ष्णाजिनी ^१ उपानहावुपमुञ्चेते ^१ अध्वर्युश्च यजमानश्चाथ
 द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्ने अग्निं यो नो
 अग्निरिति ^१ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि

^१ Thus M Tr. Ms; the other MSS. abbreviate the following passage.

^१ अथापराह्ण (or ऋ) आपराह्णि. Be U Ms.

^२ Thus M Tr U Ms; •जिनीवुपा• B; •जिनिरुपा• H; Be defect.

- धामेति । कृष्णमश्वमभिमृश्य तनुपुरीषमुपदधाति पृष्ठो
 दिवौति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथापराह्निकीभ्यां^१
 प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते । वसन्त्येताः
 रात्रिमथ तृतीये ऽह्नुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरति ।
 ५ सर्व एव कार्ष्णाजिनोरूपानह उपमुञ्चन्ते । ऽथ याचत्याज्य-
 स्थालीः सस्रुवां विभक्तिमुदपात्रं पञ्च च स्कन्ध्या अवकाशं या
 उ चान्या उपधास्यन्भवति ता । एतत्समादायोत्तरे श्रोण्यन्त
 सः सादयन्त्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं
 यो नो अग्निरिति । स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो
 १० यानि धामेति । श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपामिदं न्ययनं
 नमस्त इति द्वाभ्यामथाधिद्रुत्य प्रथमे संचिताहुती जुहोत्यग्न
 उदधे तत्त्वा यामीति । दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्निं दूतं
 वृणीमह इति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोति ॥ ३७ ॥

- अथैताः पञ्च स्कन्ध्याः प्राचीराथातयति द्वे चतव्ये द्वे
 १५ सयुजावेकाः संयानीमृतव्ये उपदधाति शुक्रश्च शुचिश्चेत्यव-
 कामनूपदधात्यग्रेर्यानिरसीत्यथ सयुजावुपदधात्याघाराभ्यां त्वा
 सयुजा युजा युनज्म तेजसा त्वा सयुजा युजा युनज्मौत्यथ
 संयानीमुपदधाति वायोर्यान्यसीति । तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथाश्विनीरूपदधाति ध्रुवचितिर्ध्रुवयोनिरिति
 २० पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-

त्यथर्तव्या उपदधाति सजूर्ध्वतुभिः सजूर्विधाभिरिति पञ्चैकैकां
 दिक्ष्वेकां मध्ये । समानप्रभृतयो भवन्ति समानोदका इति
 ब्राह्मणं । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ प्राणभृत उप-
 दधाति प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां
 मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ वृष्टिसनीरूप- ५
 दधात्यपस्विन्वौषधीर्जिन्वेति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये । अनु-
 परिहारः सादयतीति ब्राह्मणं । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 करोत्यथ मूर्धन्वतीरूपदधाति विष्टम्भो वय इति चतस्रः पुर-
 स्ताद्वः सपातिनीस्तथादेवतं^१ कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ वयस्या
 उपदधाति । अविर्वय इति पञ्च दक्षिणायाः श्रोण्यामुप- १०
 दधाति पष्ठवादय इति पञ्चोत्तरस्यां । बस्तो वय इति
 दक्षिणे ऽः उपदधाति । वृष्णिर्वय इत्युत्तरे । व्याघ्रो वय इति
 दक्षिणे पक्ष उपदधाति । सिंहो वय इत्युत्तरे । पुरुषो वय
 इति मध्ये । पुरुषेण चितिरायते । तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथाम्निः सर्वतोमुखं चितुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजा- १५
 पत्यामृषभं लोकंपृणा । उदीच्याच लोकंपृणया प्रसौत्यग्नि-
 सुदीचीभिः संप्रच्छादयन्ति । संप्रच्छन्नं पलाशशाखया परि-
 कर्षति लोकं पृण किद्रं पृणेत्यथ चितिकृष्याभिमृशति चित्ति-

१ Thus (०पातिनीस) MBU Bhav. (one MS.); पातीनीस Be;
 ०पादिनीस Tr H Bhav. (another MS.), Keś. (twice), Ms. (but Msc.:
 हंसपतनवत् वक्रया गत्या आधेयाः, and यथा भवेयुर्हंसपातिन्य इति गोपालः) ।

मचित्तिं चिनवद्वि विद्वानित्याग्नेय्या त्रिष्टुभैतां चितिमभि-
मृश्य द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्म आसन्प्राणदा इत्यथापराह्निकीभ्यां
प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते । वसन्त्येताः
रात्रिम् । ॥ ३८ ॥ एकादशः ॥

- ५ अथ चतुर्थे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरति ।
समानं पुरीषस्योपधानमथ पञ्चमे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योप-
सङ्गां प्रचरति । सर्व एव कार्ष्णाजिनीरूपानह उपमुद्गन्ते ।
१० ऽथ याचत्याज्यस्थालीः सस्रुवां विभक्तिमुदपात्रः सर्वं च स्वय-
मादृष्टानिकोतं दश च स्कन्धा अवकाश्च या उ चान्या उप-
धास्यन्भवति ता । एतत्समादायोत्तरे श्रोण्यन्ते सः सादयन्त्यथ
द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि गृह्णाम्यग्ने अग्निं यो नो
अग्निरिति । स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
धामेति । श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपामिदं न्ययनं नमस्त
इति द्वाभ्यामथाधिद्रुत्य द्वितीये संचिताऽऽती जुहोत्यग्ने दुध्र
१५ तत्त्वा यामौति । दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्निनाग्निः समि-
ध्यत इति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ स्वयमादृ-
ष्टामश्वमवप्राप्याविदुषा ब्राह्मणेन सहाधिद्रुत्योपदधाति भुव
इन्द्राग्नौ अव्यथमानामित्यनुद्रुत्य वायुस्त्वाभिपातु मह्या स्वस्त्या
वर्दिषा शंतमेन तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति । व्यन्या-
२० द्वितीयासुपधायेति । प्राण्यापानिति । स व्यानो । ऽयैष ब्राह्मणो
वरं ददात्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा स्वयमादृष्टावकाशे
जुहोति चित्तिं जुहोमि मनसा घृतेनेत्यङ्गुष्ठाभ्यामन्वारभ्या-

नवारोहं वाचयत्यन्तरिक्षमाक्रमिषं प्रजा मा मा हासीदित्यपरे
 विले हिरण्येष्टकासुपदधाति ज्योतिरसि ज्योतिर्मै यच्छान्त-
 रिचं यच्छान्तरिक्षान्मा पाहीति । तां जघनेन प्रक्रमवेलायां
 मण्डलेष्टकासुपदधात्यधियौरन्तरिक्षं ब्रह्मणा विष्टेति । दक्षि-
 णतो रेतःसिचसुपदधात्यन्तरिक्षं रेतःसिक्तन्ने रेतो दधातु
 तन्ने रेतः प्रजनयत्विति मनसैव । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 करोति ॥ ३६ ॥

अथैता दश स्कन्धाः प्राचीरायातयति चतस्रः ऋतव्याः
 सम्राजं च विश्वज्योतिषं च द्वे सयुजौ द्वे संयान्यावृतव्या उप-
 दधाति नभश्च नभस्यैत्यवकामनूपदधात्यग्नेर्योनिरसीतौष- १०
 षोर्जस्यैत्यवकामनूपदधात्यग्नेर्योनिरसीति सम्राजं च विश्व-
 ज्योतिषं च सम्राट् ज्योतिरधारयद्विष्वकर्मा त्वा सादयत्वित्यु-
 त्तरामथ सयुजावुपदधाति वर्चसा त्वा सयुजा युजा युन-
 ज्म्यक्येभिस्त्वा सयुजा युजा युनज्मीत्यथ संयान्यावुपदधाति
 देवानां वायोयान्यस्यन्तरिक्षस्य यान्यसीति । तथादेवतं कृत्वा १५
 सूददोहसः करोत्यथ दिश्या उपदधाति राज्यसि प्राची
 दिगिति पञ्चैकां दिक्षेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 करोत्यथ प्राणभृत उपदधात्यायुर्मै पाहि प्राणं मे पाहीति
 दश पुरस्तात्प्राचीस्तासां ज्योतिष्मतोसुत्तमासुपदधाति । तथा-
 देवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ बृहतीरुपदधाति मा २०
 कन्द इति द्वादश दक्षिणतः पृथिवी कन्द इति द्वादश
 पश्चादग्निर्देवतेति द्वादशोत्तरतस्तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः

करोत्यथ वालखिल्या उपदधाति । मूर्धासि राडिति सप्त
 पुरस्तात्प्रतीचौरुपदधाति यन्त्री राडिति सप्त पश्चात्प्राचीर्वाल-
 खिल्याभिस्थितिरायते । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-
 त्यथाम्निः सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्यामृषभं
 ५ लोकंपृणाः । प्राच्यात्र लोकंपृणया प्रसौत्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छा-
 दयन्ति । संप्रच्छन्नं पलाशग्राखया परिकर्षति लोकं पृण छिद्रं
 पृणेत्यथ चितिकृष्याभिमृशति चित्तिमचित्तिं चिनवद्वि विद्वा-
 नित्याग्नेया जगत्येतां चितिमभिमृश्या द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्म-
 आसन्प्राणदा इत्यथापराह्निकौभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्ग्यां प्रचरत्येतावदेवै-
 १० तदहः कर्म क्रियते । वसन्त्येताः रात्रिम् ॥ ४० ॥ द्वादशः ॥

अथ षष्ठे ऽह्नुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्ग्यां प्रचरति । समानं
 पुरीषस्योपधानमथ सप्तमे ऽह्नुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्ग्यां
 प्रचरति । सर्व एव कार्ष्णाजिनीरूपानह उपमुञ्चन्ते । ऽथ याच-
 त्याज्यस्थालीः सस्रुवां विभक्तिमुदपात्रं पञ्च च स्कन्ध्या अव-
 १५ काश्र या उ चान्या उपधास्यन्नावति ता । एतत्समादायोत्तरे
 ओणन्ते सः सादयन्त्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृह्णीते मयि
 गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो नो अग्निरिति । स्वयंचितिं जपति यास्ते
 अग्ने समिधो यानि धामेति । श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपा-
 मिदं न्ययनं नमस्त इति द्वाभ्यामथाधिद्रुत्य तृतीये संचिता-
 २० ऊती जुहोत्यग्रे गह्व तत्त्वा यामीति । दक्षिणतो विभक्ति-
 मुपदधात्यग्निर्वृत्राणि जङ्घनदिति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोत्यथैताः पञ्च स्कन्ध्याः प्राचीरायातयति द्वे ऋतव्ये द्वे

सयुजावेकाः संयानीमृतये उपदधाति सहस्र सहस्रस्येत्यव-
 कामनूपदधात्यग्नेर्योनिरसौत्यथ सयुजावुपदधाति स्तोमेभिस्त्वा
 सयुजा युजा युनज्मि कन्दोभिस्त्वा सयुजा युजा युनज्मीत्यथ
 संयानीमुपदधाति देवानामन्तरिचयान्यसीति । तथादेवतं कृत्वा
 सूददोहसः करोति । ॥ ४१ ॥

अथाक्ष्णयास्तोमीया उपदधात्याशुस्त्रिवृदिति पुरस्तादुप-
 दधाति व्योम सप्तदश इति दक्षिणतो धरुण एकविंश इति
 पश्चाद्भान्तः पञ्चदश इत्युत्तरतः । प्रतूर्तिरष्टादश इति पुरस्ता-
 दुपदधात्यभिवर्तः सविंश इति दक्षिणतो वर्चा द्वाविंश
 इति पश्चात्तपो नवदश इत्युत्तरतो । योनिश्चतुर्विंश इति १०
 पुरस्तादुपदधाति गर्भाः पञ्चविंश इति दक्षिणत ओजस्त्रि-
 णव इति पश्चात्संभरणस्त्रयोविंश इत्युत्तरतः । क्रतुरेकत्रिंश
 इति पुरस्तादुपदधाति ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिंश इति दक्षि-
 णतः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंश इति पश्चाच्चाकः षट्त्रिंश इत्युत्त-
 रतो । अग्नेर्भागो ऽसीति पुरस्तादुपदधाति नृचक्षसां भागो १५
 ऽसीति दक्षिणतो मित्रस्य भागो ऽसीति पश्चादिन्द्रस्य भागो
 ऽसीत्युत्तरतो । वसूनां भागो ऽसीति पुरस्तादुपदधात्या-
 दित्यानां भागो ऽसीति दक्षिणतो ऽदित्यै भागो ऽसीति
 पश्चाद्देवस्य सवितुर्भागो ऽसीत्युत्तरतो । धर्चश्चतुष्टोम इति
 पुरस्तादुपदधाति यावानां भागो ऽसीति दक्षिणत ऋभूणां २०
 भागो ऽसीति पश्चादिवर्तो ऽष्टाचत्वारिंश इत्युत्तरतो ।
 अन्यथानूचान्यथोपदधातीति ब्राह्मणं । तथादेवतं कृत्वा सूददो-

इसः करोत्यथ सृष्टीरुपदधात्येकयासुवत प्रजा अधीय-
 नेति सप्तदश^१ । चतस्रो दक्षिणे ऽष्टम उपदधात्यथ तिस्रो
 ऽथ तिस्रो ऽथ तिस्रो ऽथ चतस्रो^१ । दक्षिणादष्टमा-
 दक्षिणाः ओणिमभ्यायातयति^१ । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 ४ करोत्यथ व्युष्टीरुपदधातीयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदिति
 पञ्चदश^१ । तिस्रस्तिस्रो दिक्षु तिस्रो मध्ये^१ व्युष्टीभिश्चिति-
 रायते^२ । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोति ॥ ४२ ॥

अथामिष्टं सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्यामृषभं
 लोकंपृणा^१ । उदीच्यात्र लोकंपृणया प्रसौत्यग्निमुदीचीभिः
 १० संप्रच्छादयन्ति^१ । संप्रच्छन्नं पलाशशाखया परिकर्षति लोकं
 पृणं छिद्रं पृणेत्यथ चितिक्लृप्ताभिर्मृशति चित्तिमचित्तिं
 चिनवदि विद्वानित्याग्नेय्यानुष्टुभैतां चितिमभिर्मृशय द्वाभ्या-
 मवद्रवति वाङ्म आसग्ग्राणदा इत्यथापराह्निकीभ्यां प्रव-
 र्ग्योपसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते^१ । वसन्त्येताः
 १५ रात्रिम् ॥ ४३ ॥ त्रयोदशः ॥

अथाष्टमे ऽह्नुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरति^१
 समानं पुरीषस्योपधानमथ नवमे ऽह्नुदित आदित्ये प्रवर्ग्यो-
 पसङ्गां प्रचरति^१ । सर्व एव कार्ष्णाजिनीरूपानह उपमुञ्चन्ते^१
 ऽथ याचत्याज्यस्थालीः सस्रुवां विभक्तिमुदपात्रः सर्वं च
 २० स्वयमाह्वानिकोतः सप्त च स्कन्ध्या अवकाश या उ चान्या

१ ओणौम० some of the MSS.

२ व्युष्टिभिः H. Ms.

उपधास्यन्भवति ता । एतत्समादायोत्तरे श्रोण्यन्ते सः सादय-
 न्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्ने अग्निं यो नो
 अग्निरिति । स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति । श्वेतमश्वमभिष्टुष्याधिद्रवत्यपामिदं न्ययनं नमस्त
 इति द्वाभ्यामथाधिद्रुत्य चतुर्थे संचिताऊती जुहोत्यग्ने ५
 किंशिल तत्त्वा यामीति । दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्ने
 स्तोमं मनामह इति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथैताः
 सप्त स्कन्धाः प्राचीरायातयति द्वे ऋतव्ये स्वराजं च विश्व-
 ज्योतिषं चैकां सयुजं द्वे संयान्यावृतव्ये उपदधाति तपश्च
 तपस्यैत्येवकामनूपदधात्यग्नेर्योनिरसीति स्वराजं च विश्व- १०
 ज्योतिषं च स्वराट् ज्योतिरधारयत्प्रजापतिस्त्वा सादयत्वित्यु-
 त्तराभयं सयुजमुपदधाति रथ्यै पोषाय सजातानां मध्यमस्थे-
 याय मया त्वा सयुजा युजा युनज्मौत्यथ संयान्यावुपदधा-
 त्यन्तरिक्षमस्यन्तरिक्षाय लेति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 करोति ॥ ४४ ॥

१५

अथासपत्ना उपदधात्यग्ने जातान्प्रणुदा नः सपत्नानिति
 पुरस्तादुपदधाति सहसा जातानिति पश्चाच्चतुश्चत्वारिंश
 स्तोम इति दक्षिणतः षोडश स्तोम इत्युत्तरतस्तासां पुरीष-
 वर्ती मध्य उपदधाति पृथिव्याः पुरीषमस्यप्सो नामेति । तथा-
 देवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ विराज उपदधात्येवम्बुन्दो १०
 वरिवम्बुन्द इति चत्वारिंशतं दशदश दिक्षु न मध्ये । ऽक्ष-
 योपदधातीति ब्राह्मणं । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-

- त्यथ सोमभागा उपदधाति रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं
जिन्वेत्येकत्रिंशत् सप्तसप्त दिक्षु तिस्रो मध्ये । तथादेवतं कृत्वा
सूददोहसः करोत्यथ नाकसद उपदधाति राज्यसि प्राची
दिग्वसवस्ते देवा अधिपतय इति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये ।
५ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ पञ्चचोडा उपरिष्ठा-
नाकसदामुपदधात्ययं पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिरिति पञ्चैकैकां
दिक्ष्वेकां मध्ये । तासां पश्चात्प्राचीमुत्तमामुपदधात्यत्र यं यज-
मानो वेष्टि तं मनसा ध्यायति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
करोत्यथ कन्दास्युपदधात्यग्निर्मूर्धा दिव इत्येतस्यानुवाकस्य
१० तिस्रस्तिस्रो यथाम्नातं । गायत्रीः पुरस्तादुपदधाति त्रिष्टुभो
दक्षिणतो जगतीः पश्चादनुष्टुभ उत्तरतो बृहतीर्मध्य ।
उष्णिहः पुरस्तादुपदधाति पङ्क्तीर्दक्षिणतो ऽचरपङ्क्तीः पश्चा-
दतिच्छन्दसमुत्तरतो द्विपदा मध्ये । ऽपि वातिच्छन्दसं मध्ये
द्विपदा उत्तरतस्तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ दक्षिणे
१५ ऽसे कृत्तिका उपदधात्यम्वा नामासि दुला नामासीति सप्त
गुल्मकृतास्तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ वृष्टिसनीरुप-
दधाति पुरोवातसनिरस्यभ्रसनिरसीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां
मध्ये । ऽनुपरिहारः सादयतीति ब्राह्मणं । तथादेवतं कृत्वा
सूददोहसः करोत्यथादित्येष्टका उपदधाति सलिलाय त्वा
२० सणीकाय त्वेत्यष्टौ द्वे दिक्षु न मध्ये । तथादेवतं कृत्वा
सूददोहसः करोत्यथ वृतेष्टका उपदधात्यृचे त्वा रुचे त्वेति
पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये । ऽनुपरिहारः सादयतीति ब्राह्मणं ।

तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ यशोदा उपदधाति
यशोदां ता यशसि सादयामीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये ।
तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ भूयस्त्रुत उपदधाति
भूयस्त्रुदसि वरिवस्त्रुदसीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये । तथा-
देवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथापुषद उपदधात्यपुषदसि ५
पुषेनसदसीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
दोहसः करोत्यथ द्रविणोदा उपदधाति पृथिव्यास्त्वा द्रविणे
सादयामीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
दोहसः करोत्यथायुष्या उपदधाति प्राणं मे पाक्षपानं मे
पाहीति सप्तैकैकां दिक्षु तिस्रो मध्ये । तथादेवतं कृत्वा १०
सूददोहसः करोत्यथर्तुनामान्युपदधाति यावा अयावा इति
सप्तैकैकां दिक्षु तिस्रो मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
करोति । ॥ ४५ ॥ चतुर्दशः ॥

अथेन्द्रतनूरुपदधात्यग्निना विश्वाषाडिति द्वाविंशतिं पञ्च-
पञ्च दिक्षु द्वे मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ १५
यज्ञतनूरुपदधाति प्रजापतिर्मनसान्धो ऽर्चेत इति त्रयस्त्रिंश-
तमष्टावष्टौ दिक्ष्वेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-
त्यथ ज्योतिष्मतीरुपदधाति ज्योतिष्मतीं ता सादयामीति
द्वादश तिस्रस्त्रिस्रो दिक्षु न मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
दोहसः करोत्यथ भूतेष्टका उपदधाति पृथिव्यै स्वाहान्तरि- २०
चाय स्वाहेति द्वादश तिस्रस्त्रिस्रो दिक्षु न मध्ये । तथादेवतं
कृत्वा सूददोहसः करोत्यथाज्यानीरुपदधाति शतायुधाय शत-

- वीर्यायेति पञ्चैकैकां दिक्ष्वैकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथ राष्ट्रभृत उपदधात्यग्ने यशस्विन्यशसेमम-
 र्पयेति चतस्र एकैकां दिक्षु न मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथ दक्षिणे ऽऽसे पौर्णमासीमुपदधाति पूर्णां
 ५ पश्चादिति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ दक्षिण
 एवाऽसे नचत्रेष्टका उपदधाति कृत्तिका नचत्रमग्निर्देवतेत्यथैना
 रोचयत्यग्ने रुच स्य प्रजापतेर्धातुः सोमस्यर्चं त्वा रुचे त्वा द्युते
 त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वेत्यथैतं नचत्रपथः रोहिणीप्रभृत्या
 विशाखाभ्यामायातयति^१ । दक्षिणादऽसादक्षिणाऽ ओणिमभ्या-
 १० यातयत्यथ^२ पुच्छसन्धौ चात्मसन्धौ चामावास्यामुपदधाति यत्ते
 देवा अदधुर्भागधेयमित्यथैतं नचत्रपथमनूराधाप्रभृत्यापभर-
 णीभ्य आयातयत्युत्तरायै ओणेरुत्तरमऽसमभ्यायातयत्यथोत्तर^३
 एवाऽसे पौर्णमासीमुपदधाति पूर्णां पश्चादित्यसऽसृष्टा उप-
 दधातीति ब्राह्मणं । नचत्रेष्टकाभिस्थितिराप्यते । तथादेवतं
 १५ कृत्वा सूददोहसः करोत्यथावद्रुत्य कृष्णमश्वमभिष्टुभ्य तनु-
 पुरीषमुपदधाति पृष्ठो दिवीति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोत्यत्र^४ षष्ठीं चितिं चिनुते संयच्च प्रचेताश्चेति पञ्चैकैकां
 दिक्ष्वैकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथाग्निः

१ Thus M Tr U ; •शाखाभ्यां आयात• Be B ; •शाखाभ्यामभ्यायात• H.

२ ओणीम• some of the MSS.

३ Thus corrected ; all MSS. : ओणेरुत्तरम• ।

४ अथ i.s. of अत्र BH.

सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्यामृषभं लोकंपृणाः ।
 प्राच्यात्र लोकंपृणया प्रसौत्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छादयन्त्यथो-
 दीचीभिः । प्राचीभिस्त्वेव निस्तिष्ठन्ति । यावद्दृष्टं चेष्यमाणो
 भवति तावद्दृष्टं चिनुते । ऽथानभिष्टुष्टं चितिक्लृष्टा भवति ।
 तदेताश्चतस्रः स्वयमादृष्टा याचति । ता दिजूपदधाति प्राणाय- ५
 त्वा चक्षुषे त्वा तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद व्यानाय त्वा
 चक्षुषे त्वा तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदापानाय त्वा चक्षुषे
 त्वा तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद वाचे त्वा चक्षुषे त्वा तथा
 देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेत्यथ स्वयमादृष्टामश्वमवघ्राप्याविदुषा
 ब्राह्मणेन सहाधिद्रुत्योपदधाति सुवरायोस्त्वा सद्ने सादया- १०
 मीत्यनुद्रुत्य सूर्यस्त्वाभिपातु मह्या स्वस्त्या कर्दिषा शंतमेन तथा
 देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेत्यपान्यात्तृतीयासुपधायेत्यपानित्य-
 धैष ब्राह्मणो वरं ददात्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा स्वयमा-
 दृष्टावकाशे जुहोति चित्तिं जुहोमि मनसा घृतेनेत्यङ्गुष्ठाभ्या-
 मन्वारभ्यान्वारोहं वाचयति दिवमाक्रमिषः सुवरगन्मेत्यपरे १५
 बिले हिरण्येष्टकामुपदधाति सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ
 दिवो मा पाहीति । तां जघनेन प्रक्रमवेलायां मण्डलेष्टका-
 मुपदधाति द्यौरपराजितामृतेन विष्टेति । दक्षिणतो रेतः-
 सिचमुपदधाति द्यौ रेतःसिक् सा मे रेतो दधातु सा मे

१ B Be Ms. ins. चित्तिं ।

२ The following words, unto सीदेत्यथ, l. 9, are found thus in U only ; all the other MSS. abbreviate.

रेतः प्रजनयत्विति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथोत्त-
 रतः प्रक्रमवेलायां विकर्णोऽपुपदधाति प्रोथदश्चो न यवसे
 अविध्यन्निति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ लोकंपृणा
 उपदधाति लोकं पृण किद्रं पृणेत्यथ ^१ चितिकृष्याभिष्टुति
 ५ चित्तिमचित्तिं चिनवद्वि विद्वानित्याग्नेया पङ्क्तैस्तां चिति-
 मभिष्टुत्य द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्म आसन्प्राणदा इत्यथापराह्नि-
 कीभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ^१ वस-
 न्त्येताः राज्ञीम् ^१ ॥ ४६ ॥ पञ्चदशः ॥

अथैतस्मिन्नेव नवमे ऽङ्गि दशमायाऽङ्ग उपकल्पयते सहस्रं
 १० हिरण्यशल्कानूर्ध्वं त्रिभ्यो ऽपरिमितानित्येक आहुस्ते यदि
 सहस्रं भवन्ति द्वे द्वे शते पचनाडीष्वोते ^१ भवतो ^१ ऽथ दशमे
 ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरति ^१ समानं पुरीष-
 स्थोपधानमथ पात्र्यामप आनीय हिरण्यशल्कान्संप्रकीर्य द्वाभ्यां-
 द्वाभ्याः शताभ्यां प्रोचति सहस्रस्य प्रमा असीति यत्प्राक्
 १५ स्वयमादृष्टायै भवति सहस्रस्य प्रतिमा असीति यद्वक्षिणा
 स्वयमादृष्टायै भवति सहस्रस्य विमा असीति यत्प्रात्यक् स्वय-
 मादृष्टायै भवति सहस्रस्योन्मा असीति यदुदक् स्वयमादृष्टायै
 भवत्यथ मध्यं द्वाभ्याः शताभ्यां प्रोचति साहस्रो ऽसि सहस्राय
 त्वेत्यथोत्तरे ओण्यन्ते तिष्ठन्निष्टका धेनूः कुरुत इमा मे अग्न

१ अत्र MTr; अथ the other MSS.

२ पच० all; ०नाडीष्वोते Tr UH Ms; ०नाडीष्वेते BeM; ०नाडीद्योते B;
 Bhav.: पचनाडीष पक्षिपचवुभ्रसुषिरेषु निहिते[यु] भवतः ।

दृष्टका धेनवः सन्वित्यान्तादनुवाकस्याथापराह्णिकीभ्यां प्रवर्ग्या-
 पसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते । वसन्त्येताः रात्रि-
 मथैतस्मिन्नेव दशमे ऽज्ञेकादशायाः उपकल्पयते ऽर्कपर्ण-
 मजक्षीरं गावीधुकं चरुं तिसृधन्वमश्मानमुदकुम्भं मण्डूक-
 मवकां वेतसशाखां दर्भस्तम्बमाज्यस्थालीः ससुवां दीर्घवः ५
 द्वादशमित्यथैकादशे ऽह्नुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रच-
 रति । स दीर्घवः सुवं प्रयथोत्तमे संचिताहुती जुहोत्यग्ने
 वन्य तत्त्वा यामीति । ॥ ४७ ॥

यावदेवात्राध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थातोत्तरस्य पक्षस्य
 चरमयेष्टकया प्रत्यूढपुरीषयोपरमत्यथैतस्यार्कपर्णस्य पुटमन्तर- १०
 वस्राविणं कृत्वोदङ् तिष्ठन्मुखदग्ने धारयन्नाहाहरानयेति । स
 यत्र धारेष्टकां प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते नमस्ते रुद्र मन्यव
 इत्यान्तमेतमनुवाकं निगद्य द्वितीयं तृतीयं । चतुर्थस्य यत्राभि-
 जानाति नमः चतृभ्य इति तत्स्वाहाकरोति । सो ऽत एव
 प्राडावृत्य नाभिदग्ने धारयन्संग्रहीतभ्य इति प्रतिपद्यातिशिष्ट- १५
 मनुवाकस्य^१ निगद्य पञ्चमः षष्ठः । सप्तमस्य यत्राभिजानाति
 नमो वर्धाय चेति तत्स्वाहाकरोति । सो ऽत एव दक्षिणा-
 वृत्य जानुदग्ने धारयन्नवर्धाय चेति प्रतिपद्यातिशिष्टमनुवाकस्य^१
 निगद्याष्टमं नवमं दशममेकादशस्य यत्राभिजानाति य एता-
 वन्तश्च भूयाः स्येति तत्स्वाहाकरोति । सो ऽत एव प्रत्यङ्गा- २०

१ Thus M only ; अनवाकं all the other MSS.

दृत्य गुल्फदग्ने धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यामित्येतद्यजमानं
 वाचयति ^१ नाभिदग्ने धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये ऽन्तरिक्ष इत्येत-
 द्यजमानं वाचयति ^१ ग्रीवदग्ने^१ धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये दिवी-
 त्येतद्यजमानं वाचयत्यत्रैतदर्कपूर्णं यं द्वेष्टि तस्य संचरे पशूनां
 ५ न्यस्यति ^१ यद्यु वै न द्वेष्टास्त्रवटे न्यस्यत्यत्रैतं गावीधुकं चरुं
 चरमायामिष्टकायां निदधाति यो रुद्रो अग्नौ यो अप्सु य
 ओषधीषु यो रुद्रो विश्वा भुवनाविवेश तस्मै रुद्राय नमो
 अस्त्वित्यथैतत्तिष्ठधन्वं याचति ^१ तेनोत्तरे ओण्यन्ते तिष्ठन्नुप-
 तिष्ठते ^१ ऽपि वानुपरिक्रामं यत्ते रुद्र पुरो धनुस्तदातो अनु-
 १० वातु ते तस्मै ते रुद्र संवत्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्र दक्षिणा
 धनुर्यत्ते रुद्र पश्चाद्धनुर्यत्ते रुद्रोत्तराद्धनुर्यत्ते रुद्रोपरि धनु-
 रित्यथैनदयाचितं ब्राह्मणाय ददात्यथास्यैष उदकुम्भ उत्तरे
 ओण्यन्ते ऽश्मना सःस्पृष्टः^२ श्रेते ^१ स यो बलवाःस्तमाहाने-
 नोदकुम्भेन संततया धारया त्रिः प्रदक्षिणं परिषिञ्चन्परी-
 १५ क्षौति ^१ स तथा करोति ^१ परिषिच्यमाने यजमानं वाचय-
 त्यश्मन्नूर्जं पर्वते शिश्रियाणां वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुभे । अद्भ्य
 ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्यो ऽधि संभृतां तां न इषमूर्जं धत्त
 मरुतः सःरराणा इत्यथैतं कुम्भमश्मना सःस्पृष्टं सादयत्य-
 श्मस्ते चुदसुं ते शुगृच्छतु यं द्विष इति ^१ निधाय कुम्भं

१ Thus M Tr BU (sec. m.) Ms Keś.; ग्रीवा० Be U (pr. m.).

२ Thus Bhav. (one Ms.) and Ms.; श्मानं सस्पृष्टं M; संहृष्टः Tr. Be
 BU Bhav. (another Ms.) संसृष्टः H.

यथेतं त्रिः पुनः प्रतिपर्येत्यैतस्मिन्नेव दीर्घव॒शे प्रग्रथ्णाति
मण्डूकमवकां वेतसशाखां दर्भस्तम्बमिति ^१ तेन यत्प्राक्
स्वयमादृष्टायै भवति तद्विकर्षति समुद्रस्य लावकया हिमस्य
त्वा जरायुणेति ॥ ४८ ॥

द्वाभ्यां पुरस्ताद्वाभ्यां दक्षिणतो द्वाभ्यां पश्चाद्वाभ्यामुत्तरतो ^५
ऽष्टाभिर्विकर्षतीति ब्राह्मणमथैताश्चैव कार्ष्णाजिनीरूपानह एतं^१
च^१ दीर्घव॒शः संखिद्य चालाले संप्रकिरन्त्यथ शान्तो ऽग्नि-
रित्याज्यस्थालीः सस्रुवामादायाधिद्रुत्याज्यस्थाल्याः^२ सुवेणोप-
घातः सर्पाङ्गतीर्जुहोति ^३ समीची नामासि प्राची दिगिति
पश्चादासीनः पूर्वे बिले जुहोत्याजस्विनी नामासि दक्षिणा ^{१०}
दिगित्युत्तरत आसीनो दक्षिणे बिले जुहोति ^१ प्राची
नामासि प्रतीची दिगिति पुरस्तादासीनो ऽपरे बिले जुहो-
त्यवस्थावा नामास्युदीची दिगिति दक्षिणत आसीन उत्तरे
बिले जुहोत्यथैतेनैव यथेतमेत्य यत्रैव प्रथममहौषीत्तद्वे जुहो-
त्यधिपत्नी नामासि वशिनी नामासीत्यथावद्रुत्याग्निः साम- ^{१५}
भिरुपस्थापयति ^१ गायत्रेण पुरस्तादुपतिष्ठते ऽग्नेर्हृदयेन
दक्षिणमुपपत्तः रथंतरेण दक्षिणं पक्षं वारवन्तीयेन दक्षिणाः
ओणिमृतुस्यायज्ञायज्ञियेन^२ पुच्छः श्यैतेनोत्तराः ओणिं

१ Thus Tr BU Ms; एतच्च Be; एतच्च MH.

२ Thus U (sec. m.) only; °स्थाल्या all the other MSS., also Ms; but Msc: °आज्यस्थाल्यास्तुकाशात् ।

३ °यज्ञीयेन Tr H Ms.

वृहतोत्तरं पचं प्रजापतेर्हृदयेनोत्तरमुपपचं वामदेव्येन मध्यम-
 थाह होतरग्नेरुक्थेनाग्निमनुश्रुंसेति ^१ यदि होता न कामयते
 यजमान एव जघनेन पुच्छं तृणानि स्रुंस्तीर्य तेषूपविश्याग्ने-
 रुक्थेनाग्निमनुश्रुंसेति पिता मातरिश्वाच्छिद्रा पदा धा
 ५ अच्छिद्रा उग्निजः पदानुतनुः सोमो विश्वविन्नेता नेषद्वृहस्यति-
 रुक्थामदानि श्रुंसिषदोमिति सकृदा त्रिर्वीथेन स्रुतशस्त्रयो-
 र्दोहं वाचयतीष्टो यज्ञो भृगुभिराग्नीर्दा वसुभिस्तस्य त
 द्रष्टस्य वीतस्य द्रविणेह भचीयेत्यथापराह्लिकीभ्यां प्रवर्ग्योप-
 सङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ^१ वसन्त्येताः
 १० रात्रिम् ^१ ॥ ४६ ॥ षोडशः ॥

अथैतस्मिन्नेवैकादशे ऽङ्गि द्वादशायाक्त उपकल्पयत औदु-
 म्बरं सुवमौदुम्बरं द्रोणमौदुम्बरं प्रसेकमौदुम्बरीं वितष्टिं ^१
 तस्यां पञ्चगृहीतमाज्यं भवति दध्नः पूर्णमौदुम्बरीं तिस्र
 औदुम्बरीः समिधस्तिस्रो नानावृक्ष्या नानावृक्ष्यमिधं दधि
 ५ मधुमिश्रं गुमुष्टिमवकाभारं पृश्निमश्लानमाज्यप्रोक्षं द्वितीयं
 होतारमप्रतिरथस्थानुवक्तारं विलीनोत्पूतस्याज्यस्य द्वौ वा
 चीन्वा कुम्भान्ब्राह्मणौदनिकान्ब्रीहीन्सर्वोषधः ^२ रोहितं चर्मनडुहं
 कृष्णायै श्वेतवत्सायै पयो रथं चषालहोमीयं शाकलान्परिधी-
 नित्यथ द्वादशे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्यथोप-
 १० निष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाङ्गयार्धस्तनव्रतं प्रच-

१ Thus Tr U Be B Ms; वितष्टीं MH.

२ Thus MU Tr Ms; ब्रह्मौदनि० B Be H.

ऋतेत्याकलयति सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यामर्धस्तनव्रतं प्रयच्छत्यथादत्ते
 पञ्चगृहीतमाज्यं दधि मधुमिश्रं गुमुष्टिमवकाभारमित्येत-
 त्समादायाधिद्रुत्याक्ष्णया पञ्चगृहीतेन स्वयमावृणां^१ व्याघार-
 यति नृषदे वडप्पुषदे वड्वनसदे वड् बर्हिषदे वट् सुवर्विदे
 वडित्येतथैव सुचोपघातं दध्ना मधुमिश्रेण गन्धर्वाङ्गती- ५
 जुहोति^१ । हेतयो नाम स्य तेषां वः पुरो गृहा इति पश्चा-
 दासीनः पूर्वं विले जुहोति^१ । निलिम्पा नाम स्य तेषां वो
 दक्षिणा गृहा इत्युत्तरत आसीनो दक्षिणे विले जुहोति^१
 वज्रिणो नाम स्य तेषां वः पश्चाद्गृहा इति पुरस्तादासीनो
 उपरे विले जुहोत्यवस्थावानो नाम स्य तेषां व उत्तराद्गृहा १०
 इति दक्षिणत आसीन उत्तरे विले जुहोत्यथैतेनैव यथेत-
 मेत्य यत्रैव प्रथममहौषीत्तद्वे जुहोत्यधिपतयो नाम स्य क्रव्या
 नाम स्येत्यथाह प्रतिप्रस्थातरिममग्निं कूर्मपृषन्तं कुर्विति^१ । तः
 स कूर्मपृषन्तं करोति^१ । नाप्रोक्षितमधितिष्ठत्यथ गुमुष्टिमादाय
 दध्ना मधुमिश्रेणावोचति ये देवा देवानां ये देवा देबेष्वाधि १५
 देवत्वमायन्निति ॥ ५० ॥

द्वाभ्यां पुरस्तात्ताभ्यां दक्षिणतस्ताभ्यां पश्चात्ताभ्यामुत्तरतो^१
 उपरिचारमवोचतीति^२ ब्राह्मणमथैनमवकाभारेण प्रतिच्छाद्य
 गोप्तारः समादिश्यावद्रुत्यापराह्लिकीभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर-
 त्यथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाकयाग्नीदैश्या- २०

१ Thus M Tr UH; °दृष्टा the other MSS.

२ उपरिचारम० M, but cp. TS. v. 4.5.3.

- नरमारुतान्निर्वप^१ प्रतिप्रस्थातः प्रवर्ग्यस्यावृता प्रवर्ग्यं स॒सा-
 दयोद्वासनायेति^१ ' वेधैतत्पदं कुर्वन्ति ' गार्हपत्ये तृतीयमुपय-
 मनीषु तृतीयं नि तृतीयं दधत्यथ प्रवर्ग्यस्यावृता प्रवर्ग्यमुदा-
 स्याधिप्रयति वैश्वानरं द्वादशकपालं मारुतांश्च सप्तकपालानथ
 ५ गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहव-
 नीये ऽनीकवन्तं जुहोत्यग्निस्तिग्मेन शोचिषेत्यनुद्रुत्य सैनानीकेन
 सुविदात्रो अस्मे इति जुहोत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीय
 एव वैश्वकर्मणानि जुहोति^१ ' य इमा विश्वा भुवनानि जुह्वदि-
 त्यनुद्रुत्य विश्वकर्मा ह्यन्ननिष्ट देव इति जुहोत्यपरं चतुर्गृहीतं
 १० गृहीत्वा चक्षुषः पितेत्यनुद्रुत्य विश्वकर्मन्धविषा वर्धनेनेति
 जुहोति^१ ' नानैव सूक्ताभ्यां जुहोति नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधा-
 तीति ब्राह्मणमथ तिस्र औदुम्बरीः समिध आदधात्युदेन-
 सुत्तरां नयेन्द्रेमं प्रतरां हवि यस्य कुर्मो हविर्गृह इत्यथाभ्या-
 दधातीधं प्रणयनीयमुपोपयमनीः कल्पयन्ति चात्वाला-
 १५ दथ संप्रेषमाहाग्नये प्रणीयमानायानुब्रूह्यग्नीदेकस्फययानुसंधेहि
 द्वितीयो होताप्रतिरथमनुब्रवीत्विति^१ ' प्रतिपद्यत एष द्वितीयो
 होताप्रतिरथमाशुः शिशान इति^१ ' दशर्चं भवतीति ब्राह्मण-
 मथैतेनैव सहाग्निनाददते पृश्निमश्मानमाज्यप्रोचं दध्नः पूर्णा-
 मौदुम्बरीं तिस्रो नानावृक्ष्या नानावृक्ष्यमिधं शाकलान्परि-
 २० धीनित्यथैनमुद्यच्छत उदु ला विश्वे देवा इति^१ ' षड्विह्वरतीति

ब्राह्मणं ' तासां द्वे परिगृह्यवती भवतो ' ऽथ विषुवत्याग्नीध्रस्य
काले पृश्निमग्मानं निदधाति विमान एष दिव उक्षा
समुद्र इति द्वाभ्यामथ चतसृभिरा पुच्छादेतीन्द्रं विश्वा
अवौवृधन्निति ' धारयन्त्येतमग्निमथैनः संचितमाज्यप्रोक्षेण
प्रोक्षति ॥ ५१ ॥

५

वसवस्त्वा रुद्रैः पुरस्तात्पान्विति पुरस्तात्पितरस्त्वा यम-
राजानः पितृभिर्दक्षिणतः पान्विति दक्षिणत आदित्यास्त्वा
विश्वेर्देवैः पश्चात्पान्विति पश्चद्युतानस्त्वा मारुतो मरुद्भिरुत्त-
रतः पान्वित्युत्तरतो देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा वरुणराजानो ऽधस्ता-
च्चोपरिष्ठाच्च पान्वित्युपरिष्ठादथैतेनैव सहाग्निनाधिद्रवति १०
प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वान्क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यं पृथिव्या
अहमुदन्तरिक्षमारुहः सुवर्यन्तो नापेक्षन्ते ऽग्ने प्रेहि प्रथमो
देवयतामिति पञ्चभिर्धारयन्त्येतमग्निमथ दध्नः पूर्णामौदुम्बरीः
स्वयमादृष्टायां जुहोति ' नक्तोषासेति पुरोऽनुवाक्यामनूच्याग्ने
सहस्राक्षेति जुहोत्यथ प्रदक्षिणमावृत्येधं प्रतिष्ठापयति सुपर्णा १५
ऽसि गरुत्मानिति ' तिसृभिः सादयतीति ब्राह्मणमथैनं
विस्वस्याहुतिषाहं कृत्वाध्वराहुतिभिरभिजुहोत्यग्निर्यज्ञं नयतु
प्रजानन्मैनं यज्ञहनो विदन्देवेभ्यः प्रब्रूताद्यज्ञं प्रप्र यज्ञपतिं
तिर स्वाहा वायुर्यज्ञं नयतु प्रजानन्सूर्या यज्ञं नयतु प्रजा-
नन्यज्ञो यज्ञं नयतु प्रजानन्मैनं यज्ञहनो विदन्देवेभ्यः प्रब्रूता- २०
द्यज्ञं प्रप्र यज्ञपतिं तिर स्वाहेत्यथावद्रुत्याग्निर्यत्युत्तरं परिग्राहं
परिगृह्य योयुपित्वा तिर्यञ्चः स्फ्यः स्तब्धा संप्रैषमाह

- प्रोक्षणीरासादयेभावरिहिरुपसादयेत्यथाधिद्रुत्य शाकलागपरि-
धीगपरिधाय नानावृक्ष्यमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय
तिस्रो नानावृक्ष्याः समिध आदधाति प्रेद्धो अग्ने दीदिहि
पुरो न इत्यौदुम्बरीं विधेम ते परमे जन्मन्नम् इति वैकङ्कतीं
५ तां सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामिति शमीमयीमथ द्वे सुवाङ्मती
जुहोति चित्तिं जुहोम्यग्ने तमद्येत्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृही-
त्वाज्यस्य पूर्णां सुचं जुहोति सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा
इत्यत्र जुहन्मनसा दिशो ध्यायेद्दिग्भ्य एवैनमवरुद्धे^१ दध्ना
पुरस्ताज्जुहोत्याज्येनोपरिष्ठात्तेजस्यैवास्मा इन्द्रियं च समीची
१० दधातीति ब्राह्मणमथात्रैव तिष्ठन्याचति वैश्वानरं द्वादशकपालं
मारुतांश्च सप्तकपालानथोपस्तीर्य सर्वश एव वैश्वानरमवदध-
दाहाग्नये वैश्वानरायानुब्रूहीति^२ द्विरभिधारयत्यत्याक्रम्याश्रा-
व्याहाग्निं वैश्वानरं यजेति^३ वषट्कृते मध्ये जुहोत्यथैनं
सुवाङ्मतिभिरभिजुहोति सुवर्णं^१ घर्मः स्वाहेति पञ्चभिरथ
१५ मारुतैः प्रचरति^२ ॥ ५२ ॥

पर्युपस्तारं दर्विहोमाकारमौदृङ्^३ चान्यादृङ् चत्यनुद्रुत्य
शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्चेति जुहोति^१ शुक्रज्योतिश्च चित्र-
ज्योतिश्चेत्यनुद्रुत्य ऋतजिच्च सत्यजिचेति जुहोत्यृतजिच्च सत्य-
जिचेत्यनुद्रुत्यर्तश्च सत्यश्चेति जुहोत्यृतश्च सत्यश्चेत्यनुद्रुत्य यो

१ Thus U Ms, cp. TS. v. 7. 5. b; सुवर्ण the other MSS.

२ ०तैः प्रचरति Tr U B Ms; ०नैश्चरति MH Be Bhav.

३ दार्विहो० M.

ऽरण्ये ऽनुवाक्यो गणस्तमनुद्रुत्य जुहोति । यो ऽरण्ये ऽनुवाक्यो
गणस्तमनुद्रुत्येदृचास एतादृचास इति जुहोतीदृचास एतादृचास
इत्यनुद्रुत्य मितासश्च संमितासश्च न इति जुहोति ।
मितासश्च संमितासश्च न इत्यनुद्रुत्येदृङ् चान्यादृङ् चेति
जुहोति । तानभितो वैश्वानरं परिचिनोति । गणेन गण- ५
मनुद्रुत्य जुहोत्युच्चैर्वैश्वानरस्याश्रावयत्युपांशु मास्ताञ्जुहो-
तीति ब्राह्मणम् ॥ ५३ ॥

अथैतं प्रसेकमग्नावायातयति दक्षिणतो वोदञ्चं पश्चाद्वा
प्राञ्चं । तस्य सुगिव पूर्वार्धो भवत्येवमेव मध्यं । चमस इव दुध-
स्तस्मिंश्चतुर उपस्तृणान आहाप्रमत्तः संततमानय वसोर्धारां १०
निगदिष्यामीति । स यत्र धाराग्निं प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते
ऽग्नाविष्णू सजोषसेति सर्वमान्तं^१ वसोर्धारामचैतं प्रसेकमग्ना-
वनुप्रहरत्यथैनं सः स्रावेणाभिजुहोत्यथ यदाज्यमुच्छिष्यते
तस्मिन्ब्रह्मौदनं पचति । तं ब्राह्मणाश्चत्वारः प्राश्नन्ति । तेभ्य-
श्चतस्रो धेनूर्दद्यादिति^२ ब्राह्मणमथास्यैतत्पुरस्तादेवौदुम्बरे द्रोणे १५
सर्वौषधं दध्नाज्येन समुदायुतं भवति । तस्यौदुम्बरेण सुवेणोप-
घातं वाजप्रसवीयं जुहोति वाजस्येमं प्रसवः सुषुवे अग्रे वाजो
नः सप्त प्रदिश इति चतुर्दश सुवाङ्मतीरभिषेकाय प्ररेकं
परिशिनध्यैनमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथ नक्तोषासेति

१ सर्वम० M Tr H Ms; सर्वम० U Be B Bhav.

२ Thus MU Be B Ms (cp. TS. v. 7.3.4); ददाति i.s. of दद्या-
दिति H.

कृणायै श्वेतवत्सायै पथो जुहोत्यथ षड्राष्ट्रभृतो जुहोत्यृताषा-
 डृतधामेति । भुवनस्य पत इति रथमुखे पञ्चाङ्गतीर्जुहोत्यथ
 तिस्रो रुचो जुहोति यास्ते अग्ने सूर्ये रुचो या वो देवाः सूर्ये
 रुचो रुच नो धेहि ब्राह्मणेष्वित्यथ पात्र्यामाज्यमानीयाञ्जलि-
 ५ नोपघातं वातनामानि जुहोति समुद्रो ऽसि नभस्वानार्द्रदानुः
 शंभूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा मारुतो ऽसि मरुतां
 गणः शंभूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहावस्युरसि दुवस्वाञ्छं-
 भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहेति । वातसु हैके जुहोतो
 मन्यन्ते । ऽत्रैताञ्छाकलान्परिधीनग्नावनुप्रहरति । तदेत-
 १० ञ्छाकलान्तम् ॥ ५४ ॥ सप्तदशः ॥

अथ सदोहविधाने संमिनोति । सदोहविधाने संमित्या-
 ध्वरधिष्णियान्निवपति । तेषूपर्यग्निधिष्णियानुपदधाति ममाग्ने
 वर्चो विहवेष्वास्त्वित्याग्नीध्रीय एकां च याजुषीं सप्त च
 लोकंपृणा । अथ होतुर्धिष्णिय एकां चैव याजुषीमेकादश च
 १५ लोकंपृणा । अथेतरेष्वेकैकां चैव याजुषीं सप्तसप्त च लोकंपृणा ।
 अथ माजालीय एकां च याजुषीं पञ्च च लोकंपृणा । अथा-
 ग्नीषोमौ प्रणयत्यग्नीषोमौ प्रणीय यूपस्यावृता यूपमुच्छ्रयति ।
 सर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरोति । तस्य प्रसिद्धं
 वपया चरित्वा वपाश्रपणौ अनुप्रहृत्य वसतीवरीर्गृह्णात्यथ ॥

१ Thus M Tr U H Bhav. Kes. ; मन्वते Be ; मन्वते B.

२ B ins. च, Be च लोकंपृणा ।

३ Here Tr ins. : समुत्क्रम्य चालाले मार्जयन्ते य

४ वरीः परिगृह्णातुः U Be B Ms.

पशुपुरोडाशं निर्वपति^१ तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवाꣳ हवोꣳ-
 यग्रये गृहपतये इत्येतानि^१ तानि नानावन्नन्ति^१ नाना
 अपयन्ति^१ नानाधान्यानि भवन्ति^१ प्रैषवाꣳपशुपुरोडाशो
 ऽनुब्रूहि यजेतीतरेषाꣳ हविषाꣳ^१ स यत्र वारुणस्यावद्यन्नाह
 वरुणाय धर्मपतये ऽनुब्रूहीति तदुपभृति स्विष्टकृते सर्वेषाꣳ ५
 सकृत्सकृदुत्तरार्धादवद्यति^१ द्विरभिघारयति^१ न प्रत्यनक्त्य-
 त्याक्रम्याऽप्राव्याह वरुणं धर्मपतिं यजेति^१ वषट्कृते जुहोत्यथ वै
 भवतीष्टो वरुणो भवत्यनिष्टः स्विष्टकृदथास्य ब्रह्मा हस्तं गृह्णा-
 तीति^१ स^२ यचेष्टो वरुणो भवत्यनिष्टः स्विष्टकृदथास्य ब्रह्मा
 हस्तं गृह्णाति^२ ॥ ५५ ॥

१०

सविता त्वा प्रसवानाꣳ सुवतामग्निर्गृहपतीनाꣳ सोमो
 वनस्पतीताꣳ रुद्रः पशूनां बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रो ज्येष्ठानां मित्रः
 सत्यानां वरुणो धर्मपतीनामित्येतदेव सर्वं भवति ये देवा
 देवसुव स्य त इममाभ्युधायमनमित्राय सुवध्वं महते
 क्षत्राय महत आधिपत्याय महते जानराज्यायेत्यथैनं यज- १५
 मानायतने तिष्ठन्तं प्राहैष वो ऽमी^३ राजेति येषाꣳ अष्टी
 भवति^१ सोमो ऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेतीतरे प्रत्याङ्गरथ
 भूर्भुवः सुवरिति वाचं विसृजते^१ द्वाभ्यां मुखं विमृष्टे प्रति

१ Thus MU Be; नानावन्नन्ति H; नानावन्नन्ति B; नानाविघ्नन्ति Ms;
 तानि नाना ष्यक् अविघ्नन्ति (sic) Msc.

२ This clause is omitted in most of the MSS.

३ भरता (as TS. i. 8.10. d) Tr only, i. s. of मी ।

त्यन्नाम राज्यमधाधि सर्वे व्राता वरुणस्याभूवन्निति ^१ गायत्रा-
 न्विष्णुक्रमाक्रमते^१ विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः क्रान्तमसि
 विष्णोर्विक्रान्तमसीत्यथ स्विष्टकृता चरति ^१ न रौद्रश्लेडाम-
 वद्यत्यपामेनमभ्यवहरन्ति गम्भिष्ठमिडान्ताः^२ पुरोडाशाः संति-
 ५ षन्ते ^१ पत्नीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके ^१ ऽथ वसतीवरीः
 परिहृत्य पथाऽसि विशिष्योपवसन्ति ^१ ॥ ५६ ॥ अष्टादशः ॥

अथातो महारात्र एव बुध्यन्ते ^१ समानं कर्मा सुचाऽ
 सादनात्सादयित्वा सुचो ऽग्निं योगेन युनक्त्यग्निं युनज्जीमौ ते
 पक्षौ चिदसि समुद्रयोनिरिति तिसृभिरथ राजानमुपावहृत्य
 १० प्रातरनुवाकमुपाकरोति ^१ परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्छैत्य-
 द्विरुदैति^३ ^१ यः क्रतुस्तमुपैति ^१ प्रसिद्धो ऽभिषवः ^१ प्रसिद्धं
 ग्रहा गृह्यन्ते ^१ समानं कर्माश्विनाद्ब्रह्मादाश्विनं ग्रहं गृहीत्वैका-
 दश रश्मना आदाय यूपमभ्यैति ^१ स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्यैकादशि-
 नान्पशूनुपाकरोत्याग्नेयं कृष्णाग्नीवः सारस्वतीं मेघीं वभ्रुः सौम्यं
 १५ पौष्णः श्यामः शितिपृष्ठं बार्हस्पत्यः शिल्पं वैश्वदेवमैन्द्रमरुणं
 मारुतं कल्माषमैन्द्राग्रः संहितमधोरामः सावित्रं वारुणं पेत-
 मिति ^१ तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय ^१

१ Thus Mu Tr BH; गायत्र्यान्वि० Be.

२ Thus U (sec. m.) Ms; गम्भीर० Tr HU (pr. m.) गम्हिष्ठ० Be B;
 गम्भीरे हृदे M, which seems to be a periphrase of अपां गम्भिष्ठम्.
 Bhav. : रौद्रं चरुशेषमशु निनयति गम्भीरे हृदे ।

३ Thus only M; all the other MSS. उदैति ।

तदृजुधा संतिष्ठते^१ प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय^२ स^३ यत्र क
 च मध्यंदिनो^२ भवति तदेतद्विरण्यपात्रं मधोः पूरयित्वा सौर्या
 चित्रवत्यावेक्ष्याश्वमवग्राप्य ब्रह्मणे ददाति^३ प्रसिद्धो ऽभिषवः^४
 प्रसिद्धं गृहा गृह्यन्ते^५ समानं कर्मा दाक्षिणेभ्यो^६ दाक्षिणानि
 ऊत्वा त्रिभिर्मरुत्वतौयैश्चरति^७ सीदन्ति नाराशंसा आप्या- ५
 यिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापालम्बमधोऽधो माहेन्द्रायथ
 पुरस्तादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोत्यग्रे स्वाहा सोमाय
 स्वाहेत्यथ यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनग्रीवमुत्तरलोमोप-
 स्तृणाति^८ तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां
 पर्युपास्य सर्वौषधेन पुरस्तात्प्रत्यञ्चमभिषिञ्चति^९ शौर्षतो ऽभि- १०
 षिञ्चत्या मुखादन्ववस्त्रावयति ॥ ५७ ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्वाङ्म्यां पूषणो हस्ताभ्यां
 सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेणाग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य
 त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामि बृहस्पतेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चा-
 मीति^{१०} समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्त्यभ्यषेच्यमसावामुध्यायणो ऽमुष्य १५
 पुत्रो ऽमुष्य पौत्रो ऽमुष्य नप्ताग्निसवेनेत्यथ भूर्भुवः सुवरिति वाचं

१ om. Be H.

२ माध्यंदिनो Tr H.

३ Some of the MSS. (MU Tr) give the formula बृहस्पतेस्त्वा etc. before इन्द्रस्य त्वा etc.; B Be give a text exactly as found TS. i. 7.10.h; H abbreviates thus: 'ग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामिन्द्रस्य त्वा' मिति ।

विमृजते^१ द्वाभ्यां मुखं विमृष्टे^१ गायत्रान्विष्णुक्रमान्क्रमते^१ ।

ऽथोपरिष्ठादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोति ॥ ५८ ॥

इन्द्राय स्वाहा घोषाय स्वाहेति^१ द्वादश भूतानामवेष्टी-
जुहोति पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहेत्यजुधा माध्यन्दिनः

५ सवनः संतिष्ठते^१ प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^१ प्रसिद्धमादित्य-
ग्रहेण चरित्वाग्रयणं गृह्णाति^१ समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन

चरित्वा स्वे धामन्पशुभिश्चरति^२ तेषां नाना मनोता नाना

देवता नाना प्रत्यभिमर्शना नाना वसाहोमाः समानो वन-

स्पतिः समानः स्विष्टकृत्प्रैषवान्समानीडा समान्यो दिशो^१

१० नाना दिश इत्येके^१ समानं कर्मा यज्ञायज्ञियस्य^३ स्तोत्रा-

यज्ञायज्ञियस्य^३ स्तोत्र एकयाप्रस्तुतं भवत्यथाग्निमभिष्टुति

नमस्ते अस्तु मा मा हिःसीरूद्रो दत्तोदधिं भिन्तेति द्वाभ्याः^१

समानं कर्मा पत्नीसंयाजेभ्यः^१ पत्नीः संयाज्य प्राङेत्य ध्रुवा-

माष्याय्याध्वरिकाणि समिष्टयजूंषि जुत्वा दशाग्निकान्युप-

१५ जुहोति यदाकृतात्मसुखोदिति^१ समानं कर्मावभृथादथै-

तस्मिन्नवभृथे द्वितीयामवभृथाज्जतिं जुहोति समुद्राय वयुनाथ

सिन्धूनां पतये नम इति^१ प्रसिद्धो ऽवभृथ^१ उदयनीयेष्टेष्टा^४

१ Thus Tr BHU Ms; गायत्र्यान् Be; गायत्र्या M.

२ Thus M Tr BU (sec. m.) Ms; चरन्ति U (pr. m.) H Be.

३ Thus, with i, U Be H (the second time); with ī (both times)
M Tr Ms.

४ Thus H; उदयनीयेनेष्टा Tr BU; उदयनीयेष्टा M.

मैत्रावरुणीं वशामुपाकरोति । तस्यै मैत्रावरुणामिच्छाध्यव-
 दानीया भवति । सर्वसंस्थां पशोः कुर्वन्त्यथ गार्हपत्य आज्यं
 विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाज्यस्य पूर्णां सुचमग्ने-
 विमोकं जुहोतीमः स्तनमूर्जस्वन्नं धयापामित्यथैनमुपतिष्ठते
 ये ऽग्नयः पुरीष्या इत्यथैनमाग्निभिरुपतिष्ठत आपं त्वाग्ने मन- ५
 सेति नवभिरनुच्छन्दसमथोदवसानीयया यजते । ऽथ देविका-
 हविर्भिर्यजते । ऽथ त्रैधातवीयया यजते । ऽथ सौत्रामण्या
 यजते । संवत्सरं न कंचन प्रत्यवरोहति । न शीर्षमांसं
 खादति न वयसां मांसं । नाग्निं चित्वा रामामुपेयान्नाग्नि-
 चिद्वर्षति धावेद्यदि धावेदुपावर्तेतान्नाद्यसेवाभ्युपावर्तत इति १०
 ब्राह्मणम् । ॥ ५६ ॥ एकोनविंशः ॥

॥ इति दशमः प्रश्नः ॥

वाजपेयेन यज्यमाणो भवति ^१ स उपकल्पयते कृष्णा-
 जिन्ः सुवर्णरजतौ च रुक्मौ वस्ताजिन्ः शतमानः हिरण्यः
 सप्तदश सुवर्णानि ^२ कृष्णालानि हिरण्यपात्रं मधोः पूर्णमौदु-
 म्बरः रथचक्रः सप्तदशारः सप्तदशफलकां च श्रितिं ^३ यूपं च
 ४ तूपरं चतुरश्रिः सप्तदशारत्निं गोधूमकलापीमुष्णीषं ^५ नैवारः
 सप्तदशशरावः सप्तदशोषपुटान्सप्तदश ^६ वायव्यानि सप्तदश
 पृथुबुध्नानुपयामान्सतं च वालं च सप्तदश निष्कान्सप्तदश वस-
 नानि सप्तदश वासोभारान्सप्तदश रथान्सप्तदश दुन्दुभीन्सप्तदश
 हस्तिनः सप्तदश दास्यः सप्तदशानांसि युक्तानि सप्तदश
 १० गवाः शतानि वयसोवयसो वा सप्तदश सहस्रं ^७ वा ^८ तस्मिन्नि
 सर्वाणि वयांसि भवन्ति ^९ चतुर्विंशतिं पशूनेकपञ्चाशत-
 मश्वान्वादिरीं विट्सीं ^{१०} वध्रैर्व्यूतां ^{११} प्रज्ञाता आग्निष्टोमिकाः
 संभाराः ^{१२} स यौगस्य जघन्याहःसु पुरस्तादाषाढौ पौर्णमास्यै

१ सौवर्णानि U Be 11.

२ Thus M Tr Be (sec. m.) Bhav. (one copy); श्रुतिं U (sec. m.); the other MSS. श्रुतिं, सौतिं, श्रुतिं (Bhav. another copy).

३ Thus MU Be 11; •कलापि• T Be B; •कलापा• F.

४ •पुटिकान् M (Bhav.).

५ सादसं M.

६ Thus M Tr Bhav.; विट्सीं U Be 11; विट्सीं Be B; विट्सीं F;
 विट् H.

७ Thus FH; वध्रैर्व्यूतां Be 11 Bhav. (one copy); वध्रैर्व्यूतां Be and M
 (without, however, the r); वध्रैर्व्यूतां U; वध्रैर्व्यूतां B; वध्रैर्व्यूतां Tr.

दीक्षते^१ तस्य त्रयोदश दीक्षास्तिस्र उपसदः सप्तदश्यां^२ प्रसुतो^३
ऽपि वा सप्तदश दीक्षास्तिस्र उपसद एकविंशत्यां प्रसुतो^४ ऽपि
वा तिस्र एव दीक्षास्तिस्र उपसदः सप्तम्यां प्रसुतः^५ ॥ १ ॥

अथ वै भवति सावित्रं जुहोति कर्मणः कर्मणः पुरस्ता-
दिति^६ दीक्षणीयां^७ निर्वध्यन्सावित्रं^८ जुहोति देव सवितः
प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः केतपूः केतं
नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः स्वाहेति^९ दीक्षा-
ङ्गतीर्ह्यन्सावित्रं जुहोति^{१०} प्रायणीयां^{११} निर्वध्यन्सावित्रं^{१२}
जुहोत्यन्तर्हिरण्यां^{१३} होष्यन्सावित्रं जुहोति^{१४} पदेन चरति^{१५}
पदेन चरित्वा राजानं क्रीत्वोह्यातिथ्यं निर्वध्यन्सावित्रं जुहोति^{१६}
प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरिष्यन्सावित्रं जुहोत्येतस्मिन्काले
प्रतिप्रस्थाता दक्षिणे शालाखण्डे ऽवटं खानयित्वा वाजपेथ-
सुरां संधापयति^{१७} महावेद्यै पूर्व परिग्राहं परिग्रहीष्यन्सावित्रं
जुहोत्याहवनीयं प्रणेष्यन्सावित्रं जुहोति^{१८} रथवाहने सदोहवि-
धानि समेष्यन्सावित्रं जुहोत्यग्नीषोमौ प्रणेष्यन्सावित्रं जुहोतीति^{१९}

१ Thus M Tr U Be 11 Be (sec. m.); सप्तदशी (as Āp. xviii. 1.6)
B Be (pr. m.); सप्तदशा F.

२ Thus M Be (sec. m.) Be 11 F; •णीयान्नि• Tr BH Be (pr. m.);
दीक्षणीयायां U.

३ Thus Be UF; प्रायणीयान्नि• Tr BH Be; प्रायणीयं M.

४ Thus U Tr HF Be 11 Bhav.; •हिरण्यां M Be.

दशान्तःशालमहौषीदधात^१ आग्नीध्र^२ एव होयति^३ यूप-
 सुच्छयिष्यन्सावित्रं जुहोति^४ यदाध्वर्युश्च^५ यजमानश्च पुरस्ता-
 त्प्रत्यञ्चावज्जन्तावभिसर्पतो^६ ऽथ प्रतिप्रस्थाता पश्चात्प्राङ् वासो-
 भिर्वेष्टयन्नभिसर्पत्यदीचीनदशैर्वा विग्रथ्याति धनुर्वेष्टीर्वा^७ प्रवे-
 ष्टयत्येतस्मिन्काले^८ प्रतिप्रस्थाता गोधूमकलापीमुभयतः समां
 कृत्वोष्णीषेण विग्रथ्याति^९ तस्यां तच्चेष्टन्ति यच्चषाले^{१०} स्वर्वन्तं
 यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरिष्यन्सावित्रं जुहोति^{११} तस्य
 प्रसिद्धं वपथा चरित्वा वसतीवरीर्गर्हीष्यन्सावित्रं जुहोति^{१२}
 पशुपुरोडाशं निर्वप्यन्सावित्रं जुहोत्यनुसवनं त्रीणि^{१३} तानि
 सप्तदशापि^{१४} वा^{१५} सत्रनेसवन एव जुहुयादित्येतदपरमथ पशु-
 पुरोडाशं निर्वपति^{१६} तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवा^{१७} हवी^{१८} व्यग्रये
 मृहपतय इत्येतानि^{१९} तेषामुक्तं चरणं यथाग्नेर्विधायामिडान्ताः

१ After अहौषीद् B Be U ins. इति ; Keś. cites the clause without इति ; it could, however, be right, cp. Vol. I. p. 193, 15.

२ आग्नीध्रीय Tr.

३ यत्रा० Be B ; the passage referred to is Vol. I., p. 113, 5 sqq.

४ Thus Be (sec. m.) Bhav. ; प्रत्यञ्चावाज्जन्तावभि० Tr ; •वंजन्तावहिस० Be (pr. m.) B ; •वंजसाववसर्पतो UH ; •वांजसाववसर्पतो Be11 ; •वंजसो-
 ववस M ; •वाजसववस० F ; read perhaps •प्रत्यञ्चावज्जसोपसर्पतो ।

५ धनुर्वेष्टीर्वा प्रवे० Tr Be B ; धनुर्वेष्टिं वा प्रवे० Be 11 HF ; धनुर्वेष्टितं प्रवे० U ; धनुर्वेष्ट इव प्रतिवे० M. The Dvaidhasūtra citing this passage reads धनुर्वेष्टीर्वा प्रवे० ; I am not certain about the correct reading and the meaning of these words. Bhav. comments : धनुर्वेष्टनवद्वेष्टयति वा ।

६ अपि वा om. B Be.

पुरोडाशाः संतिष्ठन्ते^१ पत्नीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके^१
 ऽत्रैतान्दुन्दुभीननुदिशमासञ्जयति पञ्च दक्षिणायाः ओण्यां
 पञ्चोत्तरस्यां चतुरो दक्षिणे ऽऽसे त्रीनुत्तरे ऽऽसे^१ तथा हास्मै
 दिग्भ्यो वाचमवरुन्धत इति ह स्माह बौधायनो^१ ऽये-
 णाम्नीध्रं गुल्मकृता आसक्ताः स्युरित्याञ्जीगविरभितः सद इति^५
 कात्यो^१ ऽथ वसतीवरौः परिहृत्य पयांसि विशिष्योप-
 वसन्ति^१ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

अथातो महारात्र एव बुध्यन्ते^१ प्रातराज्यानि गृहीत्वा
 राजानमुपावहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^१ परिहिते प्रात-
 रनुवाके ऽपो ऽच्छैत्यपो हाध्वर्युरभिद्रवत्येतस्मिन्काले^१ प्रति-^{१०}
 प्रस्थाता वाजपेयसुराः संपवय्य^२ सशस्त्रामादाय दक्षिण्या
 द्वारोपनिर्हृत्य दक्षिणेन सदः परीत्य दक्षिणेन मार्जालीयं
 धिष्णियं पर्याहृत्यापरया द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य दक्षिणस्य
 हविर्धानस्य पश्चादक्षमुपसादयत्यथाध्वर्युरद्भिद्रवति^३ सर्वाङ्कतू-
 नुपैति^१ प्रसिद्धो ऽभिषवः^१ प्रसिद्धं गृहा गृह्यन्ते^१ समानं^{१५}
 कर्माग्रयणाद्गृहादाग्रयणं^४ गृहीत्वा पञ्चैन्द्रानतिग्राह्याग्गृह्णात्युप-
 यामगृहीतो ऽसि नृषदं त्वा द्रुषदमित्येताभिः पञ्चभिरथैना-

१ ह before अध्वर्यु^० only in Tr Be B ; वाध्वर्यु^० M and अधिद्रवति Be 11 Tr ; सन्निद्रवति H.

२ Thus Tr U Be Be 11 (pr. m.) ; संपवय्य F ; संपवयति M ; संप-
 वयन्ति Be 11 (sec. m.) ; संपवयत्य H.

३ Thus M ; उदेति all the other MSS.

४ Some of the MSS. insert ग्रहं ।

न्दक्षिणार्धपूर्वार्धे खरस्य गुल्मकृतान्सादयति । यावदेवात्राध्वर्यु-
 श्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थाता सत उदीचीनदशेन वालेन सुरां
 पुनाति पुनातु ते परिस्तुतः सोमः सूर्यस्य दुहिता ।
 वारेण शश्वता तनेति । वायव्यमेवाध्वर्युरादत्त उपयामं प्रति-
 ५ प्रस्थाताध्वर्युः पूर्वा वायव्येन द्रोणकलशात्सोमग्रहान्गृह्णात्यथा
 विष्टा जनयन्कर्वराणीत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये
 त्वा जुष्टं गृह्णामीति । परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजा-
 पतये त्वेत्यथ प्रतिप्रस्थातोपयामेन सतात्सुराग्रहान्गृह्णाति
 कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये^१
 १० त्वेति गृह्णाति । प्रजापतये त्वेति सादयति । नैव^२ जुष्टं करोति
 न^३ योनिं । तावेवमेव व्यतिषङ्गं ग्रहान्गृह्णीतः सप्तदशेतरः
 सप्तदशेतरः । पुरो ऽक्षमेवाध्वर्युः सोमग्रहान्दिश्रेणि^३ वा
 त्रिश्रेणि^३ वोदीच आयातयति । पश्चादक्षं प्रतिप्रस्थाता सुरा-
 ग्रहान्दिश्रेणि^३ वा त्रिश्रेणि^३ वोदीच आयातयत्यथ षोडशिनं
 १५ गृह्णात्यातिष्ठ वृत्रहन्त्रयमित्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा
 षोडशिने जुष्टं गृह्णामीति । परिमृज्य सादयत्येष ते योनि-
 रिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्यथोक्त्यं गृह्णाति । समानं कर्मा-

१...१ Thus according to B Be Tr; MFH only: प्रजापतये त्वेति
 सादयति नैव ; Be 11 U: प्रजापतये त्वा गृह्णामीति दभैः परिमृज्य प्रजापतये
 त्वेति सादयति नैव ।

२ नैव Be 11 U.

३ दिः० and त्रिः० HU.

श्विनाद्वादाश्विनं ग्रहं^१ गृहीत्वा षड्गुणना आदाय यूपमभ्येति^२ ।
 सर्वन्तं यूपमुत्सृज्याथैतान्पशूनुपाकरोत्याग्नेयमैन्द्राग्नमैन्द्रं मारुतीं
 गोवशां सप्तदश प्राजापत्यान्ध्यामानेकरूपान्सारस्वतीमन्ततो ।
 ऽथ निर्मग्न्यस्यावृता निर्मग्न्येन चरति । प्रहृत्याभिजुत्याथैता-
 न्नानादेवत्यान्पशून्पृथग्द्विगुणाभिरभिधाय पृथक् त्रिगुणासु^३
 नियुनक्त्यथैतान्समानदेवत्यान्पशून्पृथग्द्विगुणाभिरभिधायैकस्यां
 यूप्यायां नियुनक्त्यपि वा पशौ पशुं प्रसजति^४ । सारस्वती-
 मन्ततो नियुज्याथैनान्प्रोक्ष्य निपाय्योपोक्ष्योदूह्य प्रोक्षणी-
 धानम् ॥ ३ ॥

अथेध्मात्समिधमाददान आहाग्नये समिधमानायानुब्रूही-^{१०}
 त्यभ्यादधातीधं । परि समिधं शिनष्टि । वेदेनोपवाजय-
 त्यनूक्तासु सामिधेनीषु सुवेणाधारमाधारयति । संमृष्टे
 सुग्भ्यामुत्तरमथासंस्पर्शयन्सुचावुदङ्कुत्याक्रम्य जुक्ता पशून्समज्य
 सादयित्वा सुचौ प्रवरं प्रवृणीते । प्रसिद्धमृत्विजो वृणीते ।
 सीदति होता । प्रसवमाक्ताङ्गति । प्रसूतः सुचावादायात्या-^{१५}
 क्रम्याश्राव्याह समिद्भ्यः प्रेथेति । वषट्कृते जुहोति प्रेथ्य प्रेथेति
 चतुर्थाष्टमयोः समानयमानो ऽष्टमे सर्वं समानयते । परि
 स्वाहाकृतीभ्यः संस्त्रावः शिनष्टि । दश प्रयाजानिष्टोदङ्कुत्या-

१ Om. M Tr Be U.

२ Thus M Tr B Be Keś.; अभ्येति Be11 UFH.

३ Thus Be11 F; प्रसंजति Tr; प्रतिसजति U; प्रसजाति H; प्रसंजयति M; नियुनक्ति Be.

क्रम्य स्वरुशसैः पशून्समनक्ति^१ । त^१ एते^१ नानादेवत्याः पशवो
 नानास्वरवो नानाशासा अथैते समानदेवत्याः पशवः समान-
 स्वरवो नानाशासाः^२ । समानं कर्मा पर्यग्निकरणादथ पर्यग्नि-
 कृतैः पशुभिरुदञ्चः प्रतिपद्यन्ते^३ । तेषां सारस्वत्युत्तरार्धा भव-
 ५ त्याग्नेय उपचारत^४ । आग्नेयमेवाध्वर्युर्वपाश्रपणीभ्यामन्वारभते ।
 पृथगितरान्परिकर्मिण उदञ्चो नयन्त्यनुपूर्वमव्यतिषजन्त^५ ।
 आग्नेयायैवाध्वर्युः पशवे निहन्यमानाय बर्हिरूपास्यति पृथ-
 गितरेभ्यस्तत इतरान्प्राचो वोदीचो वा निघ्नन्त्यकृण्वतो मायू-
 न्संज्ञपयतेत्युक्तेनैव यथेतमेत्य पृषदाज्यावकाश आसत इह
 १० प्रजा^६ विश्वरूपा रमन्तामस्मिन्यज्ञे विश्वविदो घृताचीः । अग्निं
 कुलायमभिसंवसाना अस्मां अवन्तु पयसा घृतेनेति^१ संज्ञप्ता-
 न्प्राज्जुहोति संज्ञप्ताज्जतिं यत्पशवो मायूनकृषतेत्यथाभ्येति^६
 शमितार उपेतनेति^१ पाशेभ्यः पशून्प्रमुच्यमानाननुमन्त्रयते
 ऽदितिः पाशान्प्रमुमोक्तेतानिति^१ पृथगविशाखाभिरुपसृज्येमां
 १५ दिशं निरस्यत्यरातीयन्तमधरं कृणोमि यं दिशस्तस्मिन्प्रति-
 मुञ्चामि पाशानिति^१ ॥ ४ ॥

१ Thus M Tr Be 11 HF; अथैते B Be U (sec. m.).

२ समानाशासाः M.

३ उपचरत M Tr U.

४ Thus M Be 11 UHF; अनुपूर्वम० Be B Tr.

५ Thus (cp. Vol. I., p. 118, 1) Be 11 F; पशवो M Tr Be UH Kes.; Āp. (vii. 17. 1) has also पशवो but the fem. घृताचीः (घृताच्य Tr F) points to प्रजाः, cp. also Maitr. S. iv. 2. 10.

६ Thus all exc. B (: अभ्येति).

अथ प्रतिप्रस्थाता पत्नीमुदानयत्युदकमण्डलमुत्थाप्य
 सानुपूर्व^१ पशूनां प्राणानाप्याययत्यन्वगध्वर्युर्वपा उत्खिदन्नेत्या-
 ग्नेयस्यैवाध्वर्युर्वपया^२ प्रथमया प्रतिपद्यते ऽनूचीरितरा आहर-
 न्याग्नेयस्यैव वपायै प्रतितप्यमानायै बर्हिषो ऽग्रमुपास्यत्युपेतरा
 यच्छन्त्याग्नेयस्यैव वपाः सुवाङ्मत्याभिजुहोत्युपेतरा यच्छन्त्यथ ^५
 स्वाहाकृतिप्रैषेण चरित्वा सः स्वावेण पृषदाज्यमभिघार्याग्नेयस्यैव
 वपामभिधारयत्युपेतरा यच्छन्त्यथ पुरस्तात्स्वाहाकृतिः सुवा-
 ङ्मतिः कृत्वाथैतेषां नानादेवत्यानां पशूनामनुब्रूहि प्रेक्ष्येति
 वपाभिश्चरत्यथैतेषाः^३ समानदेवत्यानां पशूनां मुख्यस्य वपाः
 समवलुम्पन्नाह प्रजापतय इत्युपाः^४ कृत्वा वपानां मेदसो^५ १०
 ऽवदीयमानस्यानुब्रूहीत्युच्चैर्यावतीः^६ सुक्त्वंभवत्यथेतराः^७ पात्र्या
 वेडसूनेन वोपोद्यच्छन्ते^८ द्विरभिधारयत्यत्याक्रम्याश्राव्याह प्रजा-

१ Thus Tr B Be F; सानुपूर्व U Be 11 H; उत्थाप्यानुपूर्व M.

२ Thus (उत्खिदन्नेति) Tr; उत्खिदन्नेति M Be; उत्खिदन्तेति B; उत्खि-
 दति or उद्धरति the other MSS.; Bhav.: उद्धरन्गच्छति ।

३ चरित्वाथै० Tr Be B.

४ मेदसोवदीयमानस्य Tr Be (pr. m.) BF; ०वदीयमानानाम० Be 11 U;
 H is partly corr. but reads अवदीयमानस्य; M pr. m. gen. sing., sec.
 m. (not wholly certain) gen. plur. of the part.; मेदसोवदीयमानानाम०
 Be 11 U Keś; वपानां मेदसामवदीयमानानाम० Be (sec. m.).

५ यावतीः (sc. वपाः ?) M Be 11 U; यावत् Be B; यावति Tr.

६ Thus only Tr, cp. xv. 31. सुक्त्वांभवति U H; सुक्त्वंभवति F;
 सुवसंभवति B; सुक्त्वंभवति M; सुक्त्वांभवति Be 11 Be.

पतय इत्युपांशु कागानां वपा^१ मेदः प्रस्थितं प्रेथेत्युच्चैर्विषद्वृते
 वपा^२ जुहोत्युपांशु सारस्वत्यै वपचा^३ चरत्यथोपरिष्ठात्वाहा-
 कृतिः सुवाङ्कृतिः ऊत्वा वपाश्रपणीरनुग्रहत्य समुत्क्रम्य
 चात्वाले मार्जयन्ते^४ । अथ पशून्विशास्ति^५ शमितरित्याह यन्मा-
 ५ रत्या अनवदानीयं तदभ्यर्धाच्छ्रपयतादित्यथ^६ सावित्रः ऊत्वा
 प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय^७ तद्वजुधा संतिष्ठते^८ ॥ ५ ॥ द्वितीयः ॥

अथ सावित्रः ऊत्वा प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय देवी
 द्वारावित्यत एवोर्ध्वेन^९ संप्रसृप्तान्विदित्वाध्वर्युः प्राङ्गायन्नाह
 चात्वाले रथचक्रं निमिनुत रथवाहने रथमाधत्ताश्चान्पत्न्यूलयत
 १० यद्दास्यन्नसि^{१०} तद्वक्षिणत उपस्थापयामिषोतार^{११} एत कथयत
 ग्रावस्तुतमेहि यजमानेति^{१२} प्रसिद्धो ऽभिषवः^{१३} प्रसिद्धं गृहा
 गृह्यन्ते^{१४} समानं कर्माग्रयणाद्गृहादाग्रयणं गृहीत्वा षोडशिन-

१ वपा Be 11 HF ; वपानां M Tr Be B.

२ वपा om. all exc. Be B.

३ प्रचरत्य० B Be H.

४ विशाधीति Be U (sec. m.) ; विशाधिति B ; विशास्ति the other MSS.
 (also U pr. m.).

५ Thus Be 11 (sec. m.) ; तदर्धाङ्ग० M ; तदभ्यर्थाग्र० Tr ; तदप्यङ्गाङ्ग०
 Be 11 (pr. m.) ; तप्यङ्गा(?)अ० H ; the other MSS. corr. ; Bhav.
 seems to have read अप्यर्धात् ; the meaning is इथक् ।

६ Thus U Be 11 H ; ददास्यन्नसि F ; वेददास्यो B ; यदास्यो Be, यदास्य
 (broken off) भितोदक्षिण० M ; यदास्यो Tr ; after असि H ins. वेदेर्, Be
 B : मार्जालीये, Tr : मार्जालीयं ; these MSS. om. तद् ।

७ Thus Be 11 UHF ; ०स्थापयताभि० M Tr B Be.

मभिगृह्णातीन्द्रमिद्वरी वहत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसी-
 द्राय त्वा षोडशिने जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिमृज्य सादयत्येष
 ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्यथोक्थ्यं गृह्णाति ^२ समानं
 कर्मा दक्षिणेभ्यो ^३ दक्षिणानि होयन्याचत्याज्यस्थालीः
 सस्रुवाः सुचं वासस्तस्यैतस्य वसनस्थान्तमायां दशायां निष्क- ^४
 रज्जुः प्रग्रथिता ^५ भवत्येतत्समादायाहैहि ^६ यजमानेत्युत्तरे-
 णाग्नीध्रीयं परीत्योत्तरेण ^७ सदः परीत्याग्रेण शालां तिष्ठते ^८
 प्रतिप्रस्थात्र एतानि शस्त्राणि प्रयच्छत्यथाहैहि यजमानेति ^९
 रथ एष दक्षिणे श्रोण्यन्ते रथवाहन आहितो भवति ^{१०} तमुपा-
 वहरतीन्द्रस्य ^{११} वज्रो ऽसि वार्चनस्त्वयायं वृचं वध्यादित्यथैनं ^{१२}
 धूर्गृहीतमन्तर्वेद्यभ्यववर्तयन्ति ^{१३} वाजस्य नु प्रसवे मातरं मही-
 मदिति नाम वचसा करामहे । यस्यामिदं विश्वं भुवनमावि-
 वेश तस्यां नो देवः सविता धर्मं साविषदित्यथास्वश्चान्पत्नू-
 लयत्यस्वन्तरमृतमप्सु ^{१४} भेषजमपामुत प्रशस्तिष्वश्वा भवथ
 वाजिन इत्यथ दक्षिणं योग्यं युनक्ति वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा ^{१५}

१ Thus Be 11 UF, Bhav., Kes.; °यितो the other MSS.

२ भवतीत्येत० M Tr.

३ पर्याहृत्य i. s. o. परीत्य Be B.

४ तिष्ठन् M; तिष्ठति F; तिष्ठते the other MSS.

५ Thus Tr Be 11 Be BU (sec. m.); pluralis verbi the other MSS.; अवतारयति Bhav. Kes.

६ Thus M Tr U (pr. m.); अभ्यावर्तयन्ति Be BTU (sec. m.).
 अवर्तयति H; प्रवेशयन्ति Kes.; cf. infra xii. 7 (p. 95, l. 10).

७ The first अप्सु om. MH.

गन्धर्वाः सप्तविंशतिः । ते अग्रे अश्वमयुञ्जन्ते अस्मिञ्चवमा-
 दधुरित्यथास्य पृष्ठं मर्मज्यते ऽपां नपादाशुहेमन्य ऊर्मिः
 ककुद्वाग्रप्रतूर्तिर्वाजसातमस्तेनायं वाजः सेदित्येवमेवोत्तरं योग्यं
 युनक्ति । तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टिमुपनियुनक्ति । तयोरेवमेव
 ५ पृष्ठे^१ मर्मज्यत । एतस्य योगमनु सर्वमाणिवद्युज्यते । ऽधि-
 कक्ष्यान्हस्तिनः कुर्वन्ति । प्रवेष्टयन्ति वासोभारान्वसनानां
 दशासु निष्करज्जूः प्रगृह्णन्ति । पूगशो दक्षिणा आयातयत्यथ
 सौरीभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोति । नयवत्यर्चाग्रीध्रे जुहोति^२ ।
 सृज्यन्ते^३ दक्षिणा दक्षिणापथेन । स यत्किञ्चिद्ददाति^४
 १० हिरण्यमुखमेव ददात्यथ वासाः^५स्यथ^६ युक्तानि गोअश्वः
 हस्तिपुरुषमन्ततो^७ । ऽदत्ता एवैते रथा अतिवर्तन्ते । नैते
 ऽन्यस्य सन्त आजिं धावन्ति । मनसैव स्वरथमध्वर्यवे ददाति
 मनसा समनुदिश्य^८ दक्षिणास्त्रिभिर्मरुत्वतीथैश्चरति । सीदन्ति
 नाराशः सा आप्यायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापालम्बमधो-
 १५ ऽधो^९ माहेन्द्राय । ॥ ६ ॥

१ पृष्ठे M Tr Be U; पृष्ठं BFH.

२ Thus M Tr Be II HF; जुहोत्युज्यन्ते Be B; जुहोति सृज्यन्ति U.

३ यत्किञ्चिद् Tr.

४ Thus Tr HF; Be B अनाः^५सि i.s. of अथ; M (injured): अथवा
 ...सि ददाति अथ युक्ता अनो ।

५ Before पुरुषः Tr F ins. दासः, H दासी; Bhav.: हस्तिपुरुषम्; cf.
 infra xii. 7.

६ समनुदिश्य UH Be II; समुदिश्य M Tr Be B; समनुदिश्यं F.

७ Thus, with पा, all, also Kes. but Be sec. m. गवालम्बम् ।

अथ याचति नैवारः सप्तदशशरावः^१ स एष चीरे शृतो
भवति^१ तेन चरति^१ बृहस्पतये ऽनुब्रूहि बृहस्पतिं यजेति^१
तमनिष्टस्त्रिष्टुक्तमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथास्यैतत्पुरस्ता-
देवौदुम्बरे द्रोणे सर्वौषधं दध्नाज्येन समुदायुतं भवति^१ तस्यौ-
दुम्बरेण सुवेणोपघातः सप्तान्नहोमाञ्जुहोति वाजस्येमं प्रसवः^५
सुषुवे अय इत्यभिषेकाय प्ररेकं परिशिन्ध्यै नमपिधाय प्रज्ञातं
निदधात्यथ पुरस्तादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोत्यग्नये स्वाहा
सोमाय स्वाहेत्यथ यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनघीव-
मुत्तरलोमोपस्तृणाति^१ तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरज-
ताभ्याः स्वस्नाभ्यां पर्युपास्य सर्वौषधेन पुरस्तात्प्रत्यञ्चमभिषि-^{१०}
ञ्चति^१ शीर्षतो ऽभिषिञ्चत्या मुख्यादन्ववस्त्रावयति देवस्य
त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै
वाचो यन्तुर्यन्त्रेणाग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य त्वा^१
साम्राज्येनाभिषिञ्चामि^२ बृहस्पतेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चा-
मीति^१ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्त्यभ्यषेचयमसावामुध्यायणो ऽमुष्य^{१५}
पुत्रो ऽमुष्य पौत्रो ऽमुष्य नप्ता वाजपेयेनेत्यथ भूर्भुवः सुव-
रिति वाचं विमृजते^१ द्वाभ्यां मुखं विमृष्टे^१ गायत्रान्विष्णु-
क्रमाङ्कमते^३ ऽथोपरिष्ठादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोती-

१ प्रचरति Be B.

२ Tr Be B U (sec. m.) om.; M places बृहस्पतेस्त्वा etc. before इन्द्रस्य त्वा ।

३ Thus Tr U Be 11 H F; गायत्र्यावि० M Be B.

न्द्राय स्वाहा घोषाय स्वाहेति ^१ द्वादश भूतानामवेष्टीर्जुहोति
 पृथिव्यै स्वाहान्तरिचाय स्वाहेत्यत्रैतस्य बार्हस्पत्यस्य स्विष्टकृता
 चरत्यथैनमादायान्तरेण चात्वालोत्करावुदङ्कुपनिष्क्रामत्युत्तरतः ^२
 एते ^३ रथा युक्तास्तिष्ठन्ति ^४ । तदेतान्यजुर्धुजो ऽश्वानवप्रापयति
 ५ वाजिनो वाजजितो वाजः सरिथ्यन्तो वाजं जेष्यन्तो बृहस्पते-
 र्भागमवजिघ्रतेत्यथैनमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथ रथमभिप्रैति
 विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमसीत्यथ
 रथस्य पक्षसी संमृशत्यङ्गौ न्यङ्कावभितो रथं याविति ^५ । रथ-
 मातिष्ठति देवस्याहः सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता
 १० वाजं जेषमित्येतस्मिन्काले चात्वाले रथचक्रं निमित्तं ब्रह्मा-
 रोहति ^१ तमत ^२ एवानुमन्त्रयते देवस्याहः सवितुः प्रसवे
 बृहस्पतिना वाजजिता वर्षिष्ठं नाकः रुहेयमित्यथ यजमान-
 मन्वास्यायोज्जितीर्वाचयत्यग्निरेकाक्षरेण वाचमुदजयदिति सप्त-
 दशाथास्मा अश्वाजनी ^३ प्रयच्छत्यश्वाजनि वाजिनि वाजेषु
 १५ वाजिनीवत्यश्वान्समत्सु वाजयेति ^४ तथा यथायुक्तमश्वान्विचप-

१ °क्रामंत्यु° M U Be 11 Bo Be (pr. m.); °क्रामत्यु° Tr Be (sec. m.)
 Bhav., Kes.

२ एवैते Tr Be 11 U.

३ युक्तास् om. Be B.

४ Tr Be B ins. अथ ।

५ अचक्ष्य i.s.o. अत M.

६ Thus Be 11 U F, Kes., Bhav. (one copy); अश्वाजनिं Tr; अश्वाजनी
 M; अश्वाजिनिं Be; अश्वाजिनं B; अश्वाजिनीं H.

त्यर्वासीति दक्षिणः सप्तिरसीति मध्यमं वाज्यसीत्युत्तरमथै-
 तानाजिसृतो^१ ऽवस्थापयति^२ वाजिनो वाजं धावत मरुतां
 प्रसवे जयत वि योजना मिमीध्वमध्वन स्तम्भीत काष्ठां गच्छते-
 त्वा^३दुम्बर्येषा स्थूणा सप्तदशसु शम्याप्रव्याधेषु निमिता^४ तां काष्ठे-
 त्याचक्षते^५ तामाजिसृतो ऽतीत्य^६ मा^७ गच्छत^८ मो^९ एनाम-
 प्राय^{१०} निवृततान्तःपक्षसमेनां^{११} कृत्वा सव्यानवगृह्य दक्षिणैरनु-
 परिवर्तयाध्वै^{१२} मो^{१३} अप्रसूताः^{१४} सर्पतेति^{१५} ॥ ७ ॥ तृतीयः ॥

अथाहाभिसर्प यजमान माहेन्द्रं ग्रहं ग्रहीष्यामीत्यन्वारब्धे
 यजमाने माहेन्द्रं ग्रहं गृह्णाति महाः इन्द्रो य ओजसेत्यनु-
 द्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि सहेन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णामीति^{१६} १०
 परिमृज्य सादयत्येष ते योनिर्महेन्द्राय त्वेति^{१७} तदेतान्पञ्चै-
 न्द्रानतिग्राह्यान्सह सः सादयत्यथाप^{१८} उपस्पृश्य बर्हिषी
 आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^{१९} सुवते

१ •सथैतान• Be B. Kes.; •सथैनान• the other MSS.

२ Thus M Tr Be B F H Kes.; विस्थाप• Be 11 U and Comm. on
 Taitt. S. Vol. I, p. 1024.

३ These three words only in Be B and Bhav.; the other MSS.
 and Kes. omit them.

४ Thus Tr Be B Kes.; मैनाम• the other MSS.

५ Thus Be B; निवृत्ततांतः• Tr; निवृत्तांतः• M Be 11 U; निवृत्तांततः•
 H; निवृत्यांत्यंततः• F.

६ Thus Be B; •याध्वैर्मा FH; •यध्वंप्रसूतासर्पतेति Tr.; •यध्वंसाप्रसूताः
 सर्पतेति M; •याध्वैसाः प्रसूताः सर्पतेति Kes.

७ •सादयंत्य• MH Kes.

माहेन्द्राय^१ ' प्रस्तुते सान्नि संप्रैषमाह ब्रह्मन्वाजिनां साम
गायजिसृत आजिं धावत दुन्दुभीन्समाघ्नताभिषोतारो^२ ऽभि-
षुणुताग्नीदाशिरं विनयोलूखलमुदादय प्रतिप्रस्थातर्वारुणमेक-
कपालं निर्वप सौम्यस्य विद्धीति ' यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति '
५ गायति ब्रह्मा वाजिनां साम ' तं य एव कश्च^३ परिकर्म्या-
वेष्टयति ' धावन्त्याजिसृत ' आप्नन्ति दुन्दुभीन्संप्रवदन्ति
वाचः ' संप्रोदिता^४ वाचो ऽनुमन्त्रयत इन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं
वाजं जापयतेद्रो वाजमजयिदित्यथ रथान्धावतो ऽनुमन्त्रयते
वाजेवाजे ऽवत वाजिनो न इति चतसृभिरनुच्छन्दसः^५ '
१० शाम्यन्ति घोषाः शस्त्राय ' होत्र एषोत्तमेति प्राङ्गर्हीतुः
कालात्पराङ्गावर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाकथ्यते होता ' प्रत्याकथ्यते
ऽध्वर्युः ' शःसति ' प्रतिगृणाति ' प्रसिद्धमुक्थं प्रतिगीर्य
प्राङेत्योद्यच्छत एतं माहेन्द्रं ग्रहमनूद्यच्छन्त इतरानुपोद्यच्छन्ते
नाराशः सानथाश्रावयत्यो आवयास्तु औषडुक्थशा^६ यज सोम-

१ माहे० M Tr U Be B Be 11; महे० HF.

२ Thus (समाघ्नत, cp. Pitrmedhasūtra, p. 37. 14) Tr U Be B Be 11; समाघ्नत MHF.

३ Thus M Tr U Be B; कश्चन Be 11 H; कश्चत F.

४ संप्रवदिता, संखदिता, संप्रवदन्ता or संप्रवदन्तो the MSS.; this last reading, presented by M, could also be defended, if we take the part. as an acc. pl. masc., but cp. Bhav. ता अनुमन्त्रयते and infra xii. 13, where the correct reading is given by M.

५ Be B ins. इति after औषड्.

स्येति । वषट्कृते जुहोति । तदेतान्पञ्चैन्द्रानतिग्राह्यान्सह^१
 जुहति । वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति । तथैव द्विर्दिनारा-
 शः॥माननुप्रकम्पयन्ति । द्विर्जतो माहेन्द्रः परिशेत । आयन्ति
 रथा । आगतान्वथान्दृष्ट्वा याचत्याज्यस्थालीं॥ ससृवा॥ स
 यद्यस्मै रथभेषमाचक्षत आग्नीध्र^२ एतां जुहोत्युत स्नास्य द्रवत- ५
 स्तुरण्यत इत्युभयेनैव रथविमोचनीयं जुहोत्या मा वाजस्य
 प्रसवो जगम्यादिति । ॥ ८ ॥

अथ याचति नैवारं॥ सप्तदशशरावं॥ सप्तदश सुवर्णानि^३
 कृष्णालानि हिरण्यपात्रं मधोः पूर्णमित्येतत्समादायान्तरेण
 चालालोत्करावुदङ्गुपनिष्क्रामत्युत्तरतः^४ एते रथा युक्ता- १०
 स्तिष्ठन्ति । तदेतान्यजुर्युजो ऽश्वानवप्रापयति वाजिनो वाज-
 जितो वाजं॥ ससृवा॥सो वाजं जिगिवा॥सो बृहस्पतेर्भागे
 निमृङ्गमित्यथैनमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथ रथान्विमुच्य-
 मानाननुमन्त्रयत इयं वः सा सत्या संधाभूद्यमिन्द्रेण समधङ्ग-
 मिति । दुन्दुभीनवस्यतो ऽनुमन्त्रयते ऽजीजिपत वनस्यतय १५
 इन्द्रं वाजं विमुच्यध्वमिति । तदेतं यजुर्युजं॥ रथं विमुञ्चति
 यथादत्तमितरान्व्यावर्तयन्त्युपसंगच्छन्त एनमेत आजिस्तस्तेभ्य
 एकैकं कृष्णलं व्युत्प्रयच्छति । तानि सार्धं॥ समादाय हिरण्य-
 पात्रं मधोः पूर्णमित्येकधा ब्रह्मण उपहरति । ॥ ९ ॥

१ तदेतान् om. Be B ; तदेतव M.

२ आग्नीध्रीय Be B.

३ सौवर्णानि U.

४ ऽक्रामत्यु Tr HF ; ऽक्रामंत्यु MU Be B Be 11.

तद्ब्रह्मा प्रतिगृह्योपावरोहत्याहाजिसृतो दक्षिणापथेनो-
पातीत्य दक्षिणाः ओणिमभिनिश्रयध्वं^१ मारुता अग्रेणाहव-
नीयं परीत्य दक्षिणमः समुपसः^२ अश्रयध्वमिति^३ । तदेनान्वि-
मिताभ्यामभिविघ्नन्त्यथाहैहि^४ यजमानेति^५ । पूर्वया द्वारा हवि-
५ धानं प्रपाद्य यजमानः सोमग्रहानुपस्थापयति ॥ १० ॥

संपृच स्य सं मा भद्रेण पृङ्क्तेति^६ विपृच स्य वि मा
पाप्मना पृङ्क्तेति सुराग्रहानयैताः सुराः सप्ररेकामादायै-
ताः सुराग्रहानाजिसृज्य उपहरन्ति^७ । तां ते पिबन्तो रम-
माणा महीयमाना आसते^८ । ऽत्र यन्मारुत्या अनवदानीयं
१० तदुभयानन्तरेण^९ पर्णशाखासु न्यस्यति^{१०} । तत्समुत्क्रुश^{११} विमाथी-
कुर्वते^{१२} । ऽथ याचत्याज्यस्थालीः सस्रुवां तार्यं दर्भमयमित्येत-
त्समादायाहैहि यजमानेत्यन्वयजमानो ऽनूची पत्याहवनीये
जुहोत्यन्वारब्धे यजमाने वाजस्य प्रसवस्येति द्वादश सुवाङ्मती-
रथ यजमानं तार्यं परिधापयति चत्रस्योत्त्वमसीति^{१३} । चत्रस्य

१ ०भिनिःश्र० Be (sec. m.) only.

२ Thus M Tr HF Keś. ; उपश्रय० Bell U ; अभिनिश्रय० B Be.

३ तदेतान् i.s.o. तदेनान् M Tr U Bell H F ; अथैनान् Be B ; अभि-
विघ्नन्त्य० Be (sec. m.) Tr Bhav. ; अभिनिघ्नन्त्य० MU Bell F ; निघ्नन्त्य०
H ; अभिविघ्नन्त्य० B Be (pr. m.).

४ तदुभयोरन्तरेण M.

५ Thus Be B ; समुत्क्रुश M U Bell H ; समुत्क्रुश F ; समुत्क्रुशोच्चैः क्रोशन्तः
Keś.

६ cp. Āp. xviii. 7. 8 ; विमाथं कुर्वते (as TBr. I. 3. 8. 4.) M.

योनिरसीति दर्भमयं पत्नीमथैताः श्रितिं^१ यजमानायतना-
 त्प्राचीं वोदीचीं वा यूपमभ्यायातयत्यथ जायामामन्त्रयते
 जाय एहि सुवो रोहावेति^२ रोहाव हि सुवरितीतरा
 प्रत्याहाहं नावुभयोः सुवो रोच्यामीति यजमानस्त्वं नावुभयोः
 सुवो रोहेति पत्नी^३ तां दशभिः कल्पैः^४ रोहत्यायुर्थज्ञेन^५
 कल्पतामित्यान्तं गत्वा बाहू उद्गृह्णाति सुवर्देवाः अगन्तामृता
 अभूम प्रजापतेः प्रजा अभूमेत्यथेमं लोकं प्रत्यवेक्षते समहं
 प्रजया सं मया प्रजा समहः रायस्योषेण सं मया रायस्योष
 इत्यथैनामुपावरोहति^६ स यावति मन्यत एतावति मोदा-
 स्यन्तीति^७ तदेनमासपुटैर्गन्ति^८ ॥ ११ ॥

१०

अन्नाय लेति पुरस्तादध्वर्युरन्नाद्याय लेति दक्षिणतो ब्रह्मा
 वाजाय लेति पश्चाद्धोता वाजजित्यायै त्वेत्युद्गातोत्तरतो^१ यद्यु
 वा एते न कामयन्ते ऽध्वर्युरेव पुरस्ताद्धन्ति दक्षिणतः प्रति-

१ Thus M Tr Be B; सीतिं U Be H F; श्रितिं Bhav. (one copy),
 श्रितिरं (the other copies); Kes. has thrice सीतिं corrected from
 original श्रितिं or श्रितिं ।

२ Thus (as TBr. I. 3. 7. 4.) M Tr UBF Dvaidhasūtra and
 Bhav. on this passage of the Dvaidha; कल्पैरारोह० Be H; thus
 also Bhav. on the passage of the Vājap.

३ Thus, conjecturally, corrected; मोदास्यन्तीति M Tr; मेदास्यन्तीति
 UHF; मां प्राप्स्यन्तीति Be B.

४ ऊषपुटैः FH Be (pr. m.); although at the beginning of this
 prāsna the ऊषपुटः have been mentioned, आसपुटैः is here the correct
 reading, cp. Bhav. a. h. l.

प्रस्थाता पश्चादाग्नीध्र उन्नेतोत्तरतस्तेषां^१ तथा विभागो यथा
 दुन्दुभीनामचास्त्रै^२ प्रत्यवरोहणत^३ आसन्दीं निदधाति । तस्यां
 वस्ताजिममास्तृणाति वस्ताजिने शतमानः^४ हिरण्यमथ दक्षिणं
 पादः^५ हिरण्य^६ उपावरोहत्यमृतमसीति^७ पुष्टिरसि प्रजनन-
 ५ मसीति सव्यं वस्ताजिने । ऽथैनमेतयासन्द्या सद आवहन्त्य^८
 वा^९ व्रजत्यन्वायन्येनमेते^{१०} चमसा । अत्रैतस्य वार्हस्पत्यस्येडासुप-
 क्रयत । इडोपहृतं माहेन्द्रः^{११} हीता चैवाध्वर्युश्च संभक्षयतो
 नराशः^{१२} सपीतेन नाराशः^{१३} सानत्रैतेषामतिग्राह्याणां मुखे पात्रे
 सः^{१४} स्वावान्समवनीय यजमान एव प्रत्यक्षं भक्षयत्यपि वैना-
 १० न्सर्वश एव चमसेषु व्यवनीय भक्षयेयुरित्येतदपरः^{१५} । होत-
 चमसमेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति । यथाचमसं चमसान्दिन्व
 म इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्ते । नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्ष

१ Thus M Tr; उत्तरत उन्नेता all the other MSS.

२ Thus Tr Be B Be 11 (sec. m.); अथास्त्रै UFH Be 11 (pr. m.);
 अत्र om. M.

३ Thus corrected on account of the collateral passage xviii. 17
 s. f. and the Vivarana: प्रत्यवरोह(ण)तः यत्र प्रत्यवरोहति तत्र; MSS.
 प्रत्यवरोहत ।

४ हिरण्यसुपा० M U Be 11 H F; हिरण्यउपा० Be; हिरण्यउपा० B;
 हिरण्य om. Tr.

५ Thus Be 11; •वहंत्यानाव्रजत्य० U; •वहंत्यथवाव्रजंत्य० M; •व्रजंत्य०
 Tr Be B H F, but cp. Bhav.: तथैवासन्दोद्यम्य सदः प्रापयन्ति स्वयमेव वा
 गच्छति ।

मार्जयन्ते । ऽथेन्द्राय लेन्द्राय लेत्येवं त्रिभिरुक्थ्यपर्यायैश्चरति^१ ।
संतिष्ठते माध्यंदिनं सवनम् ॥ १२ ॥ चतुर्थः ॥

अथ सावित्रं जुत्वा प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय । प्रसिद्ध-
मादित्यग्रहेण चरित्वाग्रयणं गृह्णात्यथ षोडशिनमभिगृह्णा-
त्यसावि सोम इन्द्र त इत्यनुद्भृत्योपयामगृहीतो ऽसौन्द्राय ५
त्वा षोडशिने जुष्टं गृह्णामीति । परिमृज्य सादयत्येष ते
योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्यथोक्थ्यं गृह्णाति । समानं
कर्मा पवमानात्यवमानेन चरित्वा स्वे धामन्पशुभिश्चरति^२ ।
तेषां नाना मनोता नाना देवता नाना प्रत्यभिभर्शना नाना
वसाहोमाः समानो वनस्पतिः समानः स्विष्टकृत्त्रैषवान्समानीडा १०
समान्यो दिशो । नाना दिश इत्येके । समानं कर्मा ध्रुववज्र-
श्चमसेभ्यो । ध्रुववज्रश्चमसैश्चरित्वा त्रिभिरुक्थ्यपर्यायैश्चरतीन्द्रा-
वरुणाभ्यामिन्द्रावृहस्पतिभ्यामिन्द्राविष्णुभ्यामित्यथ^३ षोडशिना
चरत्यथ प्राङायनाह होतुश्चमसमनुन्नयध्वमुन्नेतः सर्वश एव
राजानमुन्नय मातिरीरिच इति । होतश्चमसमेव प्रथममुन्नयन्ति १५
यथोपपादमितरान्सर्वश एव राजानं समुन्नीयोत्तरवेद्यां
संसादयन्ति । तदेतान्प्राजापत्यान्सह संसादयन्त्यथाप उप-
स्पृश्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् जुत्वा स्तोत्रमुपा-

१ Thus M Tr; चरन्ति UB Be H Be 11 F.

२ Thus M Tr BHF; चरन्ति Be 11 U.

३ ०चरतीन्द्रा० M Tr; the other MSS. read plural.

- करोति ' सुवते ' तदेतद्बृहत्सामैकविंशं वैष्णवीषु शिपिविष्ट-
वतीषु कुर्वन्ति ' होत्र एषोत्तमेति प्राङ्गर्होतुः कालात्पराङ्ग-
वर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाकथ्यते होता ' प्रत्याकथ्यते ऽध्वर्युः '
शंसति ' प्रतिगृणाति ' प्रसिद्धमुक्तं प्रतिगीर्यं प्राङेत्योद्यच्छत
५ एतः होतृचमसमनूद्यच्छन्त इतरानुपोद्यच्छन्ते चमसानथा-
श्रावयत्यो श्रावयास्तु औषडुक्त्या यज सोमानामिति '
वषट्कृते जुहोति ' तदेतान्प्राजापत्यान्सह जुहति ' वषट्कृतानु-
वषट्कृते द्विजुहोति ' तथैव द्विर्द्विः सर्वाः समसाञ्जुक्त्यथ भक्षैः
प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनभक्षः प्रजापतिना पीतस्येत्यत्रैतेषां^१
१० प्राजापत्यानां मुख्ये पात्रे सः सखावान्समवनीय^२ यजमान एव
प्रत्यञ्चं भक्षयत्यपि वैनान्सर्वश एव चमसेषु व्यवनीय भक्षयेयु-
रित्येतदपरमत्र यन्मारुत्या अनवदानीयं तद्वृत्तिग्न्य उप-
हरति^३ ' तदेतत्समावच्छो^४ विभज्य प्राश्नन्ति ' होतृचमसमेवैते
त्रयः समुपह्वय भक्षयन्ति ' यथाचमसं चमसान्द्विन्व म इत्या-
१५ त्मानं प्रत्यभिमृशन्ते ' नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्ज-
यन्ते ' ऽथ संप्रैषमाहाग्नीदौपयजानङ्गारानाहरोपयष्टरूपसीद
ब्रह्मग्रस्यास्यामः समिधमाधायग्नीदग्नीन्सकृत्सकृत्संमृद्धीत्याहर-

१ Thus M Tr U Be 11; चक्षैषां Be BFH.

२ Thus M Tr; सखावसवनीय Be 11 UH Kes.; सखावानसवनीय F;
सखावानप्रत्यवनीय B Be; cp. supra p. 81, 9.

३ •हरति Be BH Bhav.; हरन्ति M Tr F.

४ Thus MUHF; तत्तेसमा• Tr Be B; तदेतेसमा• Be (sec. m.).

न्येतानाग्नीध्रादौपयजानङ्गाराः स्नानेन^१ होतारं निवपत्युप-
 सीदत्युपयष्टा शुद्धतीर्थैरत्रैतानि शुद्धतीर्थान्येकादशधा कृत्वो-
 पयष्टोपयजति । समानमत ऊर्ध्वं^२ सतिष्ठते वाजपेथो ।
 वाजपेथेनेष्टा प्रत्यवरोहणीयेनाग्निष्टोमेन^३ यजेत । सतिष्ठते
 वाजपेथः सतिष्ठते वाजपेथः ॥ १३ ॥ पञ्चमः ॥

॥ इत्येकादशः प्रश्नः ॥

^१ Thus (•हरत्ये•) all exc. B, which has the sing. and M, which omits this passage altogether.

^२ चतुष्टोमेन ins. Tr.

राजसूयेन^१ यज्यमाणो भवति । स पुरस्तात्फाल्गुन्यै वा
 चैत्र्यै वा पौर्णमास्या आमावास्या^२ हविषेष्टा दीक्षते । तस्य
 तिस्रो दीक्षास्तिस्र उपसदः सप्तम्यां प्रसुतः । संतिष्ठत एष
 प्रायणीयो ऽग्निष्टोमश्चतुष्टोमः सहस्रदक्षिण उदवसानीयान्तो ।
 * ऽथाष्टमे ऽज्ञानुमतं निर्वपति । हविष्कृता वाचं विसृजते ।
 समानं कर्माधिवपनादध्युष्य दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्याष्टौ कपाला-
 न्युपदधात्येकं प्रतिप्रस्थातोत्तरतो नैर्ऋताय । हविःपेय्यै प्रयच्छ-
 नाह प्राचश्च प्रतीचश्च व्यवशातयन्ती पिण्ड्वीति^३ । स ये
 प्राञ्चः शम्याया अवशीयन्ते तानध्वर्युः समुष्य संयुत्यानुमतः
 १० अपयत्यथ ये प्रत्यञ्चः शम्याया अवशीयन्ते तान्प्रतिप्रस्थाता
 समुष्य संयुत्य नैर्ऋतः अपयत्याददत^४ एतं^५ नैर्ऋतमुपस्तीर्णा-
 भिधारितं^६ कृष्णं वासः कृष्णातूषमन्तमागारादेकोल्लुकमुद-
 पात्रमित्येतत्समादाय गार्हपत्ये सुवाङ्मतिं जुहोति वीहि
 स्वाहाङ्मतिं जुषाण इत्यथ दक्षिणया द्वारोपनिष्क्रम्य तां दिशं
 १५ यन्ति यत्रास्य स्वकृतमिरिणः स्पष्टं भवति प्रदरो वा ।

१ ... १ Thus MT Be 11 (the last two om. however स); the other MSS.: राजा राजसूयेन यजेत फाल्गुन्यै वा चैत्र्यै वा पुरस्तादामावास्या^२ । The Vivaraṇa begins also: राजा राजसूयेन यजेतेति, but infra it cites the words यज्यमाणो भवति and cp. comm. on T.S. i. 1.8 and on Tānd. br. xviii. 8.1.

३ पिण्ड्वीति M; the other MSS. still more corrupted.

४ Thus M; अपयित्वाददत T Be 11; Be BU om. आददत ।

५ Thus M; एतन्नै० all the other MSS.

तदेतदेकोल्लुकमुपसमाधाय संपरिस्तीर्याङ्गुष्ठाभ्यां^१ परिगृह्य
 नैर्ऋतं जुहोत्येष ते निर्ऋते भागो भूते हविष्मत्यसि मुद्धेम-
 मः^२ हसः स्वाहेत्यत्र कृष्णं वासः कृष्णतृषं ददात्यथापो व्यति-
 षिच्य परास्य पाचमनवेचमाणा आयन्ति हस्तपादान्प्रचाल्यै-
 तेनैव यथेतमेत्य गार्हपत्ये सुवाङ्मतिं जुहोति स्वाहा^३
 नमो य इदं चकारेत्यथानुमतेन^४ सः^५ स्यां करोति^६ धेनुं
 ददाति^७ ॥ १ ॥

अथ नवमे ऽज्ञादित्यं चरुं निर्वपति^८ वरं ददात्यथ
 दशमे ऽज्ञाग्नावैष्णवमेकादशकपालं^९ वामनं वह्निं ददात्यथै-
 कादशे ऽज्ञाग्नीषोमीयमेकादशकपालः^{१०} हिरण्यं ददात्यथ
 द्वादशे ऽज्ञैन्द्रमेकादशकपालमृषभं वह्निं ददात्यथ त्रयो-
 दशे ऽज्ञाग्नेयमष्टकपालमैन्द्रं दधृषभं वह्निं ददात्यथोपाती-
 त्याग्रथणहवींषि चतुर्दशे ऽङ्गि सरस्वत्यै चरुं^{११} वत्सतरीं
 ददात्यथ पञ्चदशे ऽङ्गि सरस्वते चरुं^{१२} वत्सतरं ददाति^{१३} यद्यु
 वै चतुर्दश्यामेवोपवसथः संपद्यत एवमेवैतदहरेताभ्यामिष्टिभ्यां^{१४}
 नानावर्हिभ्यां^{१५} यजेतायास्यैतदहर्विंशेभ्यो देवेभ्यो वत्सा अपा-
 कृता भवन्ति^{१६} वैश्वदेवं पयो दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य

१ ष्ठीभ्यां i.s.o. अङ्गुष्ठाभ्यां B Be U.

२ •चकारेत्यनुमतेः Be BU.

३ धेनुर्दक्षिणा Be BU.

४ एकमे० i.s.o. एवमे० M Be BU.

५ Thus M; •वर्हिभ्यां Be BU; •व्रीहिभ्यां Be 11 T.

वावृता तूष्णीं वाय श्वो भूते वैश्वदेवहविभिर्भिरिष्टा पौर्णमास-
 वैमृधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं निवर्तयते ^१ ऽथ श्वो भूत इन्द्राय
 सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपत्यभिहितो रथ उभा-
 काऽस्यकवचो^२ गर्भिणीभिर्वा वडवाभिर्युक्तः साण्डैर्वाश्वैरावेष्ट्यो
 ५ निष्कस्तद्ददात्यथ श्वो भूत इन्द्रायाऽहोमुचे पुरोडाशमेका-
 दशकपालं निर्वपत्यनभिहितो रथो^३ ऽकाऽस्यकवचो^२ ऽगर्भा-
 भिर्वा वडवाभिर्युक्तो निरष्टैर्वाश्वैः^४ स्रक्ष्णको^५ निष्कस्त-
 द्ददाति ^१ ॥ २ ॥

एते संतनी इत्याचक्षते ^१ ऽथ श्वो भूते संतनीभ्यामेव
 १० प्रतिपद्यते ^१ स एवमेव संतनीभ्यामहरहर्विपर्यासं^२ यजमान-
 श्वतुरो मास^३ एति^४ काममिष्ट्या कामं पशुबन्धेन कामं

१ Thus hesitatingly emended. उभे कांस्यकवचौ M; दभैकस्यकवचौ T Be 11; उभौकांस्यकवचौ Be BU; Bhav. उभे कांस्यकवचौ शिरस्त्राणम्, but this may be a periphrase of our compositum. So much, at any rate, is certain, that an adj. is required with the sense उभयतः कांस्य-कवच (cp. Kāty. xxii. 10. 30-31, Lāty. ix. 4. 14).

२ Again emended; रथो न उकांस्यो उकवचो उग० M; could उ in Nandināgarī represent the avagraha? Then the reading of M would be; रथो [न] ऽकांस्यो ऽकवचो ऽग०; रथः कांस्यकवचो Be BU; दभै-कस्यकवचो Be 11 T (omitting रथो).

३ ०वाश्वै स्रक्ष्णको M; ०वाश्वैश्चक्ष्णका T Be 11; ०वाश्वैश्चक्ष्णस्तद० Be; ०वाश्वैश्चक्ष्णस्तद० B, the last two om. निष्कस् ।

४ Here and infra B Be U have sometimes विपर्यासाभ्यां; Be 11 T om. the word every time.

५ Thus here and infra M; मास इति B Be U; मासानेति Be 11 T.

यवाग्रयणेनाथ चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येष्टेष्टा^१ वरुणप्रघा-
 सहविर्भिरिष्टा पौर्णमासवैष्टुधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं निवर्तयते ।
 ऽथ श्वो भूते संतनीभ्यामेव प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभ्या-
 महरहर्विपर्यासं यजमानो ऽपरांश्चतुरो मास एति काम-
 मिष्टा कामं पशुबन्धेन कामं श्यामाकाग्रयणेनाथ चतुर्षु
 मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येष्टेष्टा साकनेधहविर्भिरिष्टा पौर्णमास-
 वैष्टुधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं निवर्तयते । ऽथ श्वो भूते संतनीभ्या-
 मेव प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभ्यामहरहर्विपर्यासं यजमानो
 ऽपरांश्चतुरो मास एति काममिष्टा कामं पशुबन्धेन कामं
 ब्रौह्मकाग्रयणेनाथ चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येष्टेष्टा शुनासी- १०
 रीयहविर्भिरिष्टा पौर्णमासवैष्टुधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं निवर्तयते ।
 ऽथ श्वो भूते संतनीभ्यामेव प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभ्या-
 महरहर्विपर्यासं यजमानः सप्ताहान्येति काममिष्टा कामं
 पशुबन्धेनाथाष्टमे ऽक्लीन्द्रतुरीयमाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति
 रौद्रं गावीधुकं चरुमैन्द्रं दधि वारुणं यवमयं चरुमन्वाहार्य- १५
 मासाद्य वह्निनीं धेनुं ददाति । ॥ ३ ॥

अथ तदानीमेव पञ्चेष्मीयेन प्रतिपद्यते । पञ्चधाङ्गारा-
 निरुह्य पञ्चेष्मानभ्यादधाति पर्णमथं पुरस्तान्नैयग्रोधं दक्षिणत
 आश्वत्थं पश्चादौदुम्बरमुत्तरतः साचं मध्ये । ऽथैनानाज्येन
 व्याधारयति ये देवाः पुरःसदो ऽग्निनेत्रा रक्षोहणस्ते नः पान्तु २०

१ Thus here and infra MT Be 11 ; संतन्येष्टा B Be.

- ते नो ऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ये देवा दक्षिणसदो ये देवाः पश्चात्सदो ये देवा उत्तरसदो ये देवा उपरिषद इत्यथोपवेष्टेणाङ्गारान्समूहति^१ समूढः रक्षः संदग्धः रक्ष इदमहः रक्षो ऽभिसंदहामीत्यथैनान्सुवाङ्गतिभिरभिजुहोत्यग्नये^२
- ५ रक्षोमे स्वाहेति पञ्चभिरत्र^३ प्रष्टिवाहिनः रथं ददात्यथ याचति पर्णमयः सुवमपामार्गसक्तूप्रतिवसनीयं वासो ऽन्त-मागारादेकोल्लुकमुदपात्रमित्येतत्समादायोदञ्चो निष्क्रम्य तां दिशं यन्ति यत्रास्य स्वकृतमिरिणः स्पृष्टं भवति प्रदरो वा^४ तदेतदेकोल्लुकमुपसमाधाय संपरिस्तीर्य पर्णमयेन सुवेणापा-
 १० मार्गसक्तुञ्जुहोति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्वाङ्गभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याः रक्षसो वधं जुहोमि स्वाहेति^५ हतः रक्ष इति सुवमनुप्रहरत्यवधिम्^६ रक्ष इत्युपतिष्ठते^७ ऽत्र^८ यदस्ते तद्दात्यथापो व्यतिषिच्य परास्य पात्रमनवेक्षमाणा आयन्ति हस्तपादान्प्रक्षाल्यैतेन यथेतमेत्येन्द्रतुरीयेण सःस्थां करोत्यथ
 १५ नवमे ऽङ्गि पूर्वाणि देविकाहवीःषि निर्वपत्यनुमत्यै चरुः राकायै चरुं धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालमित्यन्वाहार्य-

१ निरुहति Be T.

२ सुवाङ्गतीभिः M Be U; सुवाङ्गतीरः BT Be 11.

३ पञ्चभिर om. Be BU.

४ इति om. Be BU.

५ नुप्रहृत्यावः Be BU.

६ उपतिष्ठते MT Be 11, but cp. Ap. xviii. 9. 18.

७ om. B Be U.

मासाद्य^१ वत्सतरौ^२ ददात्यथ दशमे ऽङ्गुत्तराणि देविका-
 हवींषि निर्वपति सिनीवात्यै चरुं कुक्कै चरुं धात्र एव^३
 पुरोडाशं द्वादशकपालमित्यन्वाहार्यमासाद्य^४ वत्सतर^५ ददा-
 त्यथैकादशे ऽङ्गि त्रिषंयुक्तैः प्रतिपद्यत आग्नावैष्णवं निर्वप-
 त्यैन्द्रावैष्णवमेकादशकपालं वैष्णवं त्रिकपालं^६ वामनमृषभं^७
 वह्निं ददात्यथ द्वादशे ऽङ्ग्यग्नीषोमीयमेकादशकपालं निर्वप-
 तीन्द्राषोमीयमेकादशकपालं सौम्यं चरुं^८ वभ्रुं ददात्यथ
 त्रयोदशे ऽङ्गि सोमापौष्णं चरुं निर्वपत्यैन्द्रापौष्णं चरुं पौष्णं
 चरुं^९ श्यामं ददात्यथ चतुर्दशे ऽङ्गि वैश्वानरं द्वादशकपालं
 निर्वपति^{१०} हिरण्यं ददात्यथ पञ्चदशे ऽङ्गि वारुणं यवमयं^{११}
 चरुमश्वं ददाति^{१२} ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथैनमामावास्येन हविषेजानं रत्निनः पर्यवस्यन्ति^{१३}
 दक्षिणतो वोदञ्चो पश्चाद्वा प्राञ्चस्तेषामवसितानां ब्रह्मैव दक्षि-
 णार्थो वापरार्थो वा भवति^{१४} स^{१५} यत्किञ्च यज्ञपरिभोजनं^{१६}
 ब्रह्मण एव^{१७} तद्गृहे^{१८} भवत्यथारण्योरग्नीन्समारोह्य ब्रह्मणो^{१९}

१ इति om. T Be 11 U.

२ •तरं Be 11 T.

३ om. B Be U ; the word should be supplied, also Vol. i. p. 264, 4.

४ इति om. all the MSS.

५ •तरौ Be 11 T.

६ पर्युपविशन्ति B Be U.

७ om. Be 11 T.

८ •भाजनं B Be U.

९ Thus M Be 11 T ; यवैतं B Be.

गृहानध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्य बार्हस्पत्यं चरुं निर्वपति
 ब्रह्मणो गृहे^१ श्रितिपृष्ठं ददात्यथारण्योरग्नीन्समारोह्य^२
 स्वान्यग्न्यायतनान्यभिप्रव्रजति^३ । तं यन्तमनुमन्त्रयते ऽयं नो
 राजा वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वध्यादित्यथ स्वान्यग्न्यायतना-
 न्यध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्येन्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाशमेका-
 दशकपालं प्रतिनिर्वपत्यथास्यैतदहः^४ श्वेतायै श्वेतवत्सायै पयो
 दोहयित्वा समातच्य निदधात्यथ श्वो भूते ऽरण्योरग्नीन्समा-
 रोह्य राजन्यस्य गृहानध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्येन्द्रमेकादश-
 कपालं^५ राजन्यस्य गृह^६ ऋषभं ददाति^७ तथारण्योरग्नी-
 न्समारोह्य स्वान्येवाग्न्यायतनान्यभिप्रव्रजति^८ । तं तथैव^९ यन्त-
 मनुमन्त्रयते^{१०} यस्ययस्य गृहे यजते ससो ऽनुमन्त्रयते ऽयं नो
 राजा वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वध्यादित्यथ स्वान्येवाग्न्याय-
 तनान्यध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्येन्द्रायाः^{११} होमुचे पुरोडाश-
 मेकादशकपालं प्रतिनिर्वपति^{१२} प्रज्ञातमेवास्यैतदहः श्वेतायै
 श्वेतवत्सायै पयो दोहयित्वा समातच्यैव^{१३} निदधात्यथ तृतीये
 ऽज्ञादित्यं चरुं महिष्यै गृहे^{१४} धेनुं ददात्यथ चतुर्थे ऽक्लि भगाय
 चरुं वावातायै गृहे^{१५} विचित्तगर्भां पष्ठौहीं ददात्यथ पञ्चमे ऽक्लि

१ ०रोष्य here and infra sometimes B Be U.

२ ०व्रजंति MT Be Be 11; ०वृत्ति B.

३ प्रति om. MT Be 11 but cp. Āp. xviii. 10. 28.

४ एव after स्वानि om. MT Be 11; ०व्रजति T Be 11. B; ०व्रजंति M Be.

५ Thus MUB Be; एव om. Be 11 T.

६ सम् om. Be BU.

नैर्द्युतं चरुं परिवृक्त्यै गृहे कृष्णानां व्रीहीणां नखनिर्भिन्नं ।
 कृष्णां कूटां ददात्यथ षष्ठे ऽङ्गामेयमष्टाकपालं^५ सेनान्यो
 गृहे । हिरण्यं ददात्यथ सप्तमे ऽङ्गि वारुणं दशकपालं^५
 सूतस्य गृहे । महानिरष्टं ददात्यथाष्टमे ऽङ्गि मारुतं^५ सप्त-
 कपालं ग्रामण्यो गृहे । पृश्निं ददात्यथ नवमे ऽङ्गि सावित्रं^५
 द्वादशकपालं चतुर्गृहे । उपध्वस्तं ददात्यथ दशमे ऽङ्ग्याश्विनं
 द्विकपालं^५ संग्रहीतुर्गृहे । सवात्यौ ददात्यथैकादशे ऽङ्गि पौष्णं
 चरुं भागदुघस्य गृहे । श्यामं ददात्यथ द्वादशे ऽङ्गि रौद्रं
 गावीधुकं चरुमक्षावापस्य गृहे । शबलमुदारं ददाति । प्रसिद्ध-
 मेवास्यैतदहः^१ श्वेतायै श्वेतवत्सायै पयो दोहयित्वा^२ समातच्यैव^३ १०
 निदधात्यथ त्रयोदशे ऽङ्गि मैत्रावार्हस्यत्यं भवति । ॥ ५ ॥

अथ वै भवति श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे स्वयंमूर्ते स्वयं-
 मयित आज्य आश्वत्ये पात्रे चतुःसक्तौ स्वयमवपन्नायै शाखायै
 कर्णांश्चाकर्णांश्च तण्डुलान्विचिनुयादित्यथ वै भवति स्वयं-
 कृता वेदिर्भवति स्वयंदिनं वर्हिः स्वयंकृत इध्म इति । राजै- १५
 वायः^४ स्वयं कर्मभिः पूजितो भवति । स^५ स्वयमेव वेदिं
 करोति स्वयमिध्मावर्हिः संनहति स्वयमाश्वत्यं पात्रं चतुःसक्तिं^६

१ Thus B Be U ; प्रसिद्धमेवास्यैतं द्वादशाहं M ; अथ प्रसिद्धमेवास्यैद्वादशाहं
 T Be 11.

२ दोहयित्वादोहयित्वा M.

३ समातच्यसमातच्यैव M ; तानर्धमासादच्यैव Be 11 T.

४ corrected ; राजैवायसु M Be BU ; राजैवेयं Be 11 T.

५ om. T Be 11.

६ सक्ति T Be 11, but cp. Ap. xviii. 11. 2.

करोति^१ स्वयमवपन्नायै शाखायै कर्णाः^२श्चाकर्णाः^३श्च तण्डुला-
 न्विचिनोत्यथ वै भवति ये कर्णाः स पयसि बार्हस्पत्यो ये
 ऽकर्णाः स आज्ये मैत्र इत्यथोत्तरतो भस्ममिश्रानङ्गारान्निरुह्य
 तेषु नवं पात्रमधिश्रित्य तिरः पवित्रमाज्यमानीय^४ तिरः^५
 पवित्रमकर्णानोप्य^६ तेन^७ बार्हस्पत्यमपिदधाति^८ तं तथापि-
 हितमन्तर्वेद्यासादयति^९ समानं कर्मा प्रयाजेभ्यः पञ्च
 प्रयाजानिद्वोदङ्कुत्याक्रम्य सः^{१०}स्त्रावेण बार्हस्पत्यमभिघार्य मैत्र-
 मभिधारयति बार्हस्पत्येन पूर्वेण प्रचरत्यथ मैत्रेण बार्ह-
 स्पत्यस्य पूर्वस्य स्विष्टकृते ऽवद्यत्यथ मैत्रस्य बार्हस्पत्यस्य पूर्व-
 १० स्वेडामवद्यत्यथ मैत्रस्यान्वाहार्यमासाद्यैतामेव श्वेताः श्वेतवत्सां
 ददाति संतिष्ठते मैत्राबार्हस्पत्यः हविः ॥ ६ ॥ द्वितीयः ॥

अथैतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे उक्त्यायाभिषेचनीयाय दीक्षते
 तस्यापरिमिता दीक्षाः षडुपसदः स तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते ऽमावास्यायै मे यज्ञिये^५ ऽहन्सुत्या संपत्स्यत इति^१

१ याचति B Be U.

२ Thus M; Be BT om. आज्यमानीय तिरः पवित्रं and Be BU have कर्णान् i.s.o. अकर्णान्।

३ अभिद० Be 11 T.

४ तेनमपिहित० T Be 11.

५ Thus MB Be; यज्ञीये U; यजनीये T Be 11; this latter might be the right reading, but as the expression यज्ञिये ऽहन occurs several times infra, xvii. 55-61, without any various reading, I did not venture to write यजनीये in the text.

तस्य तथा संपद्यते । अथ प्रायणीयेन चरति । प्रायणीयेन
 चरित्वा पदेन चरति । पदेन चरित्वा रोहिते^१ चर्मणि^२
 राजानं क्रीत्वोह्यातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्याथान्वहमुपसद्भि-
 श्वरत्यथाहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं प्रणीय रथवाहने सदो-
 हविधानि संमिनोति । रथवाहने सदोहविधानि संमित्याग्नी-
 षोमौ प्रणयत्यग्नीषोमौ प्रणीय यूपस्यावृता यूपमुच्छ्रयति ।
 स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरोति । तस्य प्रसिद्धं
 वपया चरित्वा वसतीवरौर्गृह्णात्यथ पशुपुरोडाशं निर्वपति ।
 तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवा^३ हवी^३व्यग्नये गृहपतये इत्येतानि ।
 तेषामुक्तं चरणं यथाग्नेर्विधायामिडान्ताः पुरोडाशाः संति- १०
 षन्ते । पत्नीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके । ऽत्रैतान्दुन्दु-
 भीननुदिशमासञ्जयत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पया^३सि
 विशिष्योपवसन्त्यथातो महारात्र एव बुध्यन्ते । प्रातराज्यानि
 गृहीत्वा राजानमुपावहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति । परि-
 हिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्छैत्य^३द्भिर्दुदैत्यु^३कथ्य^३ क्रतुमुपैति । १५
 प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं यहा गृह्यन्ते । समानं कर्माश्विना-
 द्ब्रह्मादाश्विनं ग्रहं^३ गृहीत्वा द्वे रश्मने आदाय यूपमभ्यैति ।
 स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नेयं पशुमुपाकरोति । तस्यैन्द्राग्र उपा-
 लभ्यो भवति । तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा प्रसर्पन्ति

१ Missing in M Be T, but cp. the Dvaidhasūtra.

२ •रुदैत्यु• Be U ; •रुदैत्य• the other MSS.

३ om. M Be.

प्रातःसवनाय । तदृजुधा संतिष्ठते । प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सव-
 नाय । प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं ग्रहा गृह्यन्ते । समानं कर्मा
 दक्षिणेभ्यो । दक्षिणानि होयन्त्याचत्याज्यस्थालीः ससुवाः
 सुचं वासस्तस्यैतस्य वसनस्यान्तमायां दशाथां निष्करज्जुः प्रय-
 ५ धिता^१ भवत्येतत्समादायाहैहि^२ यजमानेत्युत्तरेणाग्नीध्रीयं
 परीत्योत्तरेण सदः परीत्याग्रेण शालां तिष्ठते प्रतिप्रस्थात्र
 एतानि शस्त्राणि प्रयच्छत्यथाहैहि यजमानेति । रथ एष
 दक्षिणे श्रोण्यन्ते रथवाहन आहितो भवति । तमुपावहर-
 तीन्द्रस्य^३ वज्रो ऽसि वार्चनस्त्वयायं वृत्रं वध्यादित्यथैनं धूर्ग-
 १० हीतमन्तर्वेद्यभ्यववर्तयन्ति^४ तूष्णीमथास्वशान्त्यूलयति तूष्णी-
 मथ दक्षिणं योग्यं युनक्ति^५ मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः
 प्रशिषा युनज्मि यज्ञस्य योगेनेत्यथास्य पृष्ठं मर्मज्यते तूष्णी-
 मेवमेवोत्तरं योग्यं युनक्ति । तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टुमुपनि-
 युनक्ति । तयोरेवमेव पृष्ठे^६ मर्मज्यते^६ । एतस्य योगमनु
 १५ सर्वमाणिवद्युज्यते । ऽधिकक्ष्यान्हस्तिनः कुर्वन्ति । प्रवेष्टयन्ति
 वासोभारान्वसनानां दशासु निष्करज्जुः प्रयथ्यन्ति । पूगशो
 दक्षिणा आयातयत्यथ सौरीभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोति ।

१ •धितो MSS.

२ भवतीत्येत० M.

३ •हरती० Be BU ; •हरन्ति० MT Be 11.

४ Thus M only ; •भ्यववर्तयन्ति T Be 11 U Be ; •भ्याववर्तयन्ति B.

५ Here Be BU ins. तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टुमुपनियुनक्ति ।

६ Thus MB Be U ; पृष्ठमुन्मज्य T Be 11.

नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति^१ सृज्यन्ते^२ दक्षिणा दक्षिणापथेन^३
 स यत्किञ्चिद्दाति^४ हिरण्यमुखमेव ददात्यथ वासाः^५ स्यथ^६
 युक्तानि^७ गोश्वश्च^८ हस्तिपुरुषमन्ततो^९ । ऽदत्ता एवैते रथा
 अतिवर्तन्ते^{१०} । नैते ऽन्यस्य सन्त आजिं धावन्ति^{११} । मनसैव
 स्वरथमध्वर्यवे ददाति^{१२} । मनसा चतुष्पात्क्षेत्रं^{१३} ब्रह्मण आदि-
 शति^{१४} । मनसा समनुदिश्य^{१५} दक्षिणास्त्रिभिर्मरुत्वतीयैश्चरति^{१६} ।
 सीदन्ति नाराशः^{१७} सा आयायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापा-
 लम्बमधोऽधो^{१८} माहेन्द्राय^{१९} ॥ ७ ॥

अथ याचति वैतसं^{२०} द्रोणकलशः^{२१} षोडश^{२२} वायव्या-
 न्यथास्यैतत्पुरस्तादेव^{२३} षोडशतर्ष आपो दिग्भ्यः संभृता^{२४} १०

१ सृज्यन्ते T Be 11.

२ यत्किञ्चिद् M.

३ Thus M; उत i.s. of अथ T Be 11; B Be again (cp. supra p. 73, 10) अनांसि i.s.o. अथ ।

४ Thus MUB Be; हस्तिदासपुरुषः T Be 11.

५ Thus M only; अतिनिर्वर्तते Be BU; अतिपतंते Be 11 T.

६ चतुष्पात्क्षेत्रं all MSS. exc. M which has चतुष्पत्क्षेत्रं; one copy of Bhav. has the word with ā, another with a, cp. Ait. Br. viii. 20, 2.

७ Thus MB; समनुदिश्य Be U; समुदिश्य Be 11 T.

८ चरति M; चरन्ति the other MSS.

९ ०स्यामालम्बः Be (sec. m.).

१० च ins. MT Be 11.

११ षोडशं M.

१२ यताः i.s.o. एव Be BU.

१३ Thus M Be; संभृता BU; समाहृता Be 11 T.

दक्षिणस्य^१ हविर्धानस्य प्राच्यो ऽचात्प्रतीच्य उपस्तम्भनानि-
हिताः शेरते^१ तासां वहन्त्यः पूर्वार्धा भवन्ति सारस्वत्यो
ऽपरार्धाः^१ स वहन्तीरभिजुहोत्यर्थेत स्थापो देवौर्मधुमतीर-
गृह्णन् नृजस्वती राजसूयाय चितानाः । याभिर्मित्रावरुणावभ्य-
५ षिञ्चन्त्याभिरिन्द्रमनयन्नत्यरातीः ॥ राष्ट्रदा स्य राष्ट्रं दत्त
स्वाहेति^१ गृह्णाति पर्णमयेन राष्ट्रदा स्य राष्ट्रममुष्मा आमुष्मा-
यणायासुष्य पुत्रायासुष्य पौत्राय दत्तेत्यपां पतिरसीत्यपांप-
तौयाः पुंनान्नो^२ वोत्सस्य^३ समुद्रिया वा^४ वृषास्यूर्मिरित्यौर्म्हा^५
वृषसेनो ऽसीति पत्न्या^६ व्रजचित स्येति कूप्या^७ मरुतामोज
१० स्येति निवेद्याः^८ सूर्यवर्चस स्येत्यतिदृश्याः^९ सूर्यत्वचस स्येत्यात-
पति वर्ध्या^{१०} मान्दा स्येति ह्रादुन्यो^{११} वाशा स्येति पृष्वाः^{१२}
शक्ररी स्येति गोरुत्वा^{१३} विश्वभृत स्येति पथो^{१४} जनभृत स्येति
दध्यग्नेस्तेजस्या स्येत्याज्यमपामोषधीनाः^{१५} रस स्येति मध्वथ

१ Thus Be BU Bhav.; उत्तरस्य MT Be 11.

२ Thus M Bhav.; पुन्नान्नोवासस्य Be U; पुन्नान्ना वासस्य B; पुन्ना-
मेनास्य Be 11 T.

३ Thus M Be 11 T and the best MSS of the Karmānta-
sūtra; परिदेद्याः B Be and Bhav.; निवेद्य the Vājasaneyins.

४ Thus only M and Bhav.; सूर्यवर्चसस्येतिदृश्यं Be 11 T.; 'स्येति-
दिश्याः Be; in BU the passage is missing; the Karmānta MSS.
read अभिदृश्याः ।

५ Thus M Be; the other MSS. defective.

६ Thus M Be Bhav.; वर्ध्याः Be 11 T; but cp. TS. VII. 4. 13.

सारस्वतीरभिजुहोत्यपो^१ देवीर्मधुमतीरगृह्णन्नूर्जस्वती राज-
 सूयाय चितानाः । याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिञ्चन्याभिरिन्द्रमन-
 यन्नत्यरातीः ॥ राष्ट्रदा स्य राष्ट्रं दत्त स्वाहेति^१ गृह्णाति पर्ण-
 मयेन राष्ट्रदा स्य राष्ट्रममुष्मा आमुष्यायणायामुष्य पुत्रायामुष्य
 पौत्राय दत्तेत्यथैना वैतसे द्रौणकलशे समवनयति देवीरापः ५
 सं मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वं महि वर्चः क्षत्रियाय वन्वाना
 इत्यथैना अन्तरेण होतुश्च धिष्णिचं ब्राह्मणाच्छः^२ सिनश्च
 सादयत्यनाष्टयाः सीदतोर्जस्वतीर्महि वर्चः क्षत्रियाय दधती-
 रित्यत्र ये ऽर्थाः^३ प्ररेका अध्वर्योस्तानावसथः^४ हरन्त्यथ ये^५
 ऽनर्थाः^६ अपस्तानभ्यवहरन्त्यनभिजुतानाः सारस्वतीनां वसती- १०
 वरीर्दशपेयाय परिश्राययन्ति^७ ॥ ८ ॥ तृतीयः ॥

अथात्रैव तिष्ठन्याचति दर्भनाडीः^८ शतमानः^९ हिरण्यं
 चत्वारि नानावृक्ष्याणि पात्राणि^{१०} तार्प्यं चोष्णीषं चैकशतं च
 दर्भपुञ्जीलानि दधुदुम्बरः^{११} शव्याणि धनुश्शेषूः^{१२} इति^{१३} स
 दर्भनाड्याः शतमानः^{१४} हिरण्यं प्रयश्वात्यनिभृष्टमसि वाचो १५
 बन्धुस्तपोजा इत्यथैनद्वैतसे^{१५} द्रौणकलशे ऽवदधाति सोमस्य

१ Thus M Be U ; the other MSS. more or less corrupted.

२ तीर्थ्याः M Be 11 T.

३ येनतीर्थ्या M Be 11 T.

४ च ins. T Be 11.

५ यानि ins. Be BU.

६ इति om. Be BU.

७ Thus M only ; अथैतद्वै० Be BU ; अत्रैतद्वै० Be 11 T.

दात्रमसीति ^१ हिरण्येनोत्पुनाति शुक्रा वः शुक्रेणोत्पुनामि
 चन्द्राश्चन्द्रेणामृता अमृतेन स्वाहा राजसूयाय चिताना इति ^१
 गृह्णाति पर्णमयेन सधमादो द्युम्निनीरूर्ज एत अनिमृष्टा
 अपस्युवो वसानाः । पस्यासु चक्रे वरुणः सधस्यमपाः शिशु-
 ५ मीतितमास्वन्नरिति ^१ पुरस्तादासीनाय ब्रह्मणे प्रयच्छत्येतयैव
 गृहीत्वा दक्षिणत आसीनायौदुम्बरेण राजन्याय प्रयच्छत्येत-
 यैव गृहीत्वा पश्चादासीनायाश्वत्येन वैश्याय प्रयच्छत्येतयैव
 गृहीत्वोत्तरत आसीनाय नैयग्रोधेन जन्याय प्रयच्छत्येतं^१
 प्ररेकमाग्नीध्रं^१ हत्वापिधाय^१ प्रज्ञातं निदधात्यथ यजमानं
 १० तार्यं परिधापयति क्षत्रस्योत्त्वमसीति ^१ क्षत्रस्य योनिरसी-
 त्यासजते^१ तार्यमभीव नाभिमुष्णीषं पर्यस्यत्येनमेकशतेन
 दर्भपुञ्जीलैः पवयति नित्येन पवनेनाथैनमुन्मृजन्नाशयति^१
 दधुदुम्बरं शष्पाणीत्यथैनमाविद्धिः प्राञ्चमानयत्याविन्नो
 अग्निर्गृहपतिरिति सप्तभिरनुच्छन्दसमथैनं यजमानायतने
 १५ तिष्ठन्तं प्राह्वैष वो भरता राजेति येषां श्रेष्ठी^१ भवति ^१
 सोमो ऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेतीतरे प्रत्याऊरथास्मै धनुः

१ Thus M only (reading however एनं i.s.o. एतं); Be U om.
 आग्नीध्रं . Be 11 T are wholly corrupted.

२ Thus M Be B U ; आचक्षते Be 11 T ; Bhav. reads सचते or
 आसचते ।

३ Uncertain reading : •सुन्मृजमाशयति M U Be B ; T Be 11
 totally corrupted : •सुदुम्बरमाशयति ।

४ Thus T Be 11 ; राजा M U Be B.

प्रयच्छतीन्द्रस्य वज्रो ऽसि वार्जस्रस्त्रयायं वृत्रं वध्यादिति शत्रु-
बाधना स्येतीषूच्छ्रून्मे^१ बाधध्वमितीतरः^२ प्रतिगृह्णाति पात
मा प्रत्यञ्चं पात मा तिर्यञ्चमन्वञ्चं मा पात दिग्भ्यो मा पात
विश्वाभ्यो मा नाद्राभ्यः पातेत्यथ हिरण्यवर्णाबुधसा^३ विरोक
इति त्रिष्टुभा^४ बाह्व उद्गृह्णात्यथैन^५ स^६शास्ति मनसैव दिशो
ऽनुप्रक्राम मनसोर्ध्वामनूज्जिहीष्वेत्यथैनं^७ वाचयति ॥ ६ ॥

समिधमातिष्ठोग्रामातिष्ठ विराजमातिष्ठोदीचीमातिष्ठो-
र्ध्वामातिष्ठेत्यथात्रैव^८ तिष्ठन्याचति मारुतं चैकविंशतिकपालं
वैश्वदेवीं चामिच्छां^९ तस्य यो ऽरण्ये ऽनुवाक्यो गणस्तेन
मध्यमानि कपालान्युपहितानि भवन्ति राजसूयगणाभ्यामित- १०
राणि^१ ताभ्यां चरति^२ मरुद्भ्यो ऽनुब्रूहि मरुतो यजेति
विश्वेभ्यो देवेभ्यो ऽनुब्रूहि विश्वान्देवान्यजेत्यनिष्टस्त्रिष्टुक्कृते^३
एवैते हविषी^४ अपिधाय^५ प्रज्ञाते निदधात्यथ याचति शार्दूल-

१ Before मे T Be 11 ins. : एवास्य बाधंत इति ब्राह्मणं, cp. TBr. I. 7. 6. 8.

२ Thus M Be 11 T; बाधयध्वमि० Be BU.

३ Be BU विर् or त्रि, but cp. T Br. I. c.

४ Emended; ०र्ध्वामनूजिही० M; ०र्ध्वामनूजजीषुही० T Be 11;
०र्ध्वान्जिहीषेत्य० Be BU; cp. TBr. I. 7.7.2 and Hir. XIII. 15: मनसो-
र्ध्वामनूज्जिहीते ।

५ अथ om. Be BU.

६ All the MSS. exc. M om. च ।

७ चरन्ति M T Be 11.

८ Before अनिष्टस्त्रि० M T Be 11 ins. चामिच्छया चरति ।

९ Thus M Be BU; हवींषि भवतोपिधाय T Be 11.

लचर्म सुवर्णरजतौ च^१ रुक्मौ वाराही उपानहौ सीसं च
लोहितायसं च^१ दक्षिणतः क्लीब आस्ते^१ ऽथ पुरस्तादभिषे-
कस्य षट् पार्थानि जुहोत्यग्रे स्वाहा सोमाय स्वाहेत्यथ
यजमानायतने शार्दूलचर्म प्राचीनग्रीवमुत्तरलोमोपसृणाति
५ सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयादिति^१ तद्यजमानं
प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां पर्युपास्यत्यमृतमसि
मृत्योर्मा पाहीत्यधस्ताद्रजतमुपास्यति दिद्योन्मा पाहीत्युपरि-
ष्टात्सुवर्णं शतादृष्टमथावेष्टा दन्दशूका इति दक्षिणत
आसीनं क्लीबं सीसेन विध्यति^१ सव्येन पादेन लोहिता-
१० यसं निरस्यति निरस्तं नमुचेः शिर इत्यत्रास्मा अभिषेकान्सं-
प्रगृह्णन्ति^१ तान्सो ऽवेक्षते ॥ १० ॥

सोमो राजा वरुणो देवा धर्मसुवश्च ये । ते ते वाचं
सुवन्तां ते ते प्राणं सुवन्तां ते ते चक्षुः सुवन्तां ते ते
श्रोत्रं सुवन्तामित्यथ ब्रह्मणः^२ पात्रमादाय तेनाभिषिञ्चत्यध्व-
१५ र्युरेव^३ यजुर्जपत्यभिषिञ्चन्तीतरे सोमस्य त्वा द्युम्नेनाभिषिञ्चा-
म्यग्नेस्तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण मित्रावरुणयोर्वीर्येण
मरुतामोजसा चक्राणां चक्रपतिरस्यति दिवस्याह्यसावित्यथोर्ध्वा

१ om. MB.

२ Thus M; संप्रतिगृह्णाति T Be 11; हरन्ति i.s. of संप्रगृह्णन्ति Be BU;

Bhav. periphrases: सहोद्यच्छन्ते ।

३ Thus M Be U; ब्रह्मण B; ब्राह्मणाः Be 11 T.

४ तेनाभिषिञ्चन्त्य० T Be 11.

धाराः समुन्मृष्टे समावृत्तन्नधरागुदीचीरहिं बुद्धिधमनुसंचर-
 न्तीस्ताः पर्वतस्य वृषभस्य पृष्ठे नावश्चरन्ति स्वसिच इयाना
 इत्यत्रैतेषामभिषेकाणां मुख्ये पात्रे सः स्वावान्समवनीयः
 प्रतिहितस्य गृहानेत्यथान्वारब्धयोः प्रतिहिते च महिष्यां च
 जुहोति प्रजापते न त्वदेतान्यन्य इत्यत्रास्मा एष प्रतिहितो
 वरं ददात्यथ प्रतिहिताय पात्रं प्रयच्छन्नाहेदं ते पात्रं दाया-
 द्यमसद्यदा^१ त्वाभिषिञ्चामीदं ते ऽसदित्यथैतेनैव यथेतमेत्या-
 ग्रीध्रे^२ प्ररेकं जुहोति रुद्र यत्ते क्रयी परं नाम तस्मै ऊतमसि
 यमेष्टमसि स्वाहेत्यत्रास्मै धनुः प्रयच्छति यदि पुरस्तादप्रत्तं
 भवति^३ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्त्यभ्यषेच्यथमसावामुध्यायणो ऽमुष्य^{१०}
 पुत्रो ऽमुष्य पौत्रो ऽमुष्य नप्ता राजसूयेनेत्यथ भूर्भुवः सुवरिति
 वाचं विमृजते^४ द्वाभ्यां सुखं विमृष्टे^५ गायत्रान्विष्णुक्रमान्क्र-
 मते^६ ऽथोपरिष्ठादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोतीन्द्राय
 स्वाहा घोषाय स्वाहेति^७ द्वादश भूतानामवेष्टीर्जुहोति
 पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहेत्यत्रैतयोर्हविषोः स्विष्टकृता^{१५}
 चरत्यथैने अपिधाय प्रज्ञाते निदधाति^८ ॥ ११ ॥

अथ वाराही उपानहावुपमुञ्चते पशूनां मन्युरसीति

१ ० स्वावमवनीय M.

२ Thus M, which omits only यदा, but cp. infra XII. 13 s. f. ;
 दायादसद्यदा Be U ; the other three MSS. are wholly corrupted ;
 my copies of Bhav. read सद् i.s.o. असद् ।

३ आग्रीध्रे om. Be BU.

४ Thus Be 11 T ; गायत्रावि० MU Be B.

दक्षिणे पादे तवेव मे मन्युर्भूयादिति सव्ये^१ ऽथेमामभिष्ट-
 शति नमो मात्रे पृथिव्या इति^२ तस्यां दक्षिणं पादमुपावह-
 रति^३ माहं मातरं पृथिवीं हिंसिषमिति मा मां माता
 पृथिवी हिंसीदिति सव्यमथान्तरेण चालालोत्करावुदङ्गुप-
 ५ निष्क्रामति^४ विष्णोः क्रमो ऽधि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णो-
 विंक्रान्तमसीत्युत्तरत एते रथा युक्तास्तिष्ठन्ति^५ तान्दृष्ट्वैव
 प्रतिहितो ऽवतिष्ठत्यथ प्रतिहितस्य धनुरादायाधिज्यं कृत्वा
 रथमातिष्ठति मरुतां प्रसवे जेषमित्याज्ञं जन इति कूवरम-
 भिनिश्रयते^६ तं तदानीमेव प्रतिहितो ऽवतिष्ठति प्रससा-
 १० हिषे पुरुहूत शत्रूनि^७ त्रिष्टुभान्वारभत इति ब्राह्मणमथ^८
 प्रतिहिताय^९ धनुः प्रयच्छन्नाह राजन्य एष षट्त्रिंशत्सु
 शम्याप्रव्याधेषु निर्जयेन^{१०} सहस्रेणावसितस्तस्मा^{११} दधुमस्यतादपै-
 न^{१२} राधुताज्जिलैनं^{१३} दक्षिणापथेनात्याकुरुतादिति^{१४} राजन्य

१ Thus MT Be 11; उपवहति Be BU.

२ ०ष्क्रामति Be 11 T Be BU; ०ष्क्रामन्ति M; Bhav. reads the plural, cf. p. 75, 3.

३ Thus corrected (cp. p. 79, 2; 105, 16); ०धिनिश्रयते M Be U; ०धिश्रियते B; ०धिशायते Be 11 T.

४ Thus M only; ब्राह्मणं प्रतिप्रतिहिताय Be 11 T; ब्राह्मणमथप्रतिहिताय Be BU.

५ Thus MU Be B; निर्जयेण Be 11 T.

६ Thus Be BU; ०वसितस्यास्मा M; ०वसीततस्मा Be 11 T.

७ Thus corrected; ०मस्यतादपैनं Be 11 T; ०मस्यतादपैनं M; ०मस्यतादपैनां Be BU.

८ Thus corrected; ०धुताजिलैनं Be BU; ०धुताजिलैनं T Be 11; ०धुताजिलैनं M.

एव संश्रिष्टो^१ भवति राजपुत्रस्त इषुमसिष्यति^२ स त्वाप-
रास्यति^३ तस्मा उत्तरवर्गेण^४ संमृज्येषु^५ प्रयच्छतादिति^१ स
तथा करोति^१ ॥ १२ ॥ चतुर्थः ॥

अथाहाभिसर्पं यजमान माहेन्द्रं ग्रहं ग्रहीष्यामीत्यन्वारम्
यजमाने माहेन्द्रं ग्रहं गृह्णाति महाऽङ्कं इन्द्रो य ओजसेत्यनु-
द्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि माहेन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णामीति^१ परि-
मृज्य सादयत्येष ते योनिर्महेन्द्राय त्वेत्यथैतान्मणीन्याचति
राजतमौदुम्बरऽङ्कं सौवर्णमिति^१ त एते^२ नानासूत्रेष्वोता
भवन्ति^१ तानुत्तरस्य हविर्धानस्य मध्यमे वऽङ्गे प्रग्रथ्याप
उपस्पृश्य वह्निषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपा-
करोति^१ स्तुवते माहेन्द्राय^१ प्रस्तुते सान्नि संप्रैषमाहाजिहृत

१ Thus corrected; संश्रिष्टो M; श्रिष्टो T Be 11; संश्रिक्तो Be BU.

२ Thus corrected; इषुमासिष्यति Be BU; इषुमवसिष्यति M; इषु-
मस्यति T Be 11.

३ Thus corrected; परास्यति MSS.

४ Thus M Be BU; वर्गेण T Be 11.

५ Thus M; समज्येषु T Be 11; समृज्येषु Be BU. I subjoin the
vivarana of this difficult passage as found in my two copies:
राजन्यः क्षत्रियः एष षट्त्रिंशत्पु श्रम्याक्षेपेषु जेतव्यो न (read ०व्येन) गोसहस्रेणा-
वसितः स्थितः तस्मै राजन्याय इषुमस्यतादित्याशिष एनमपराधुतां (sic) सोपरि
प्रहाषीत् (sic) पार्श्वे विध्यतो जित्वा तं दक्षिणापथेन दक्षिणायनमार्गेण नयेति
क्षत्रियः पूर्वमेव श्रिष्टो (read संश्रिष्टो) भवति राजपुत्रस्तथेषुमस्यति स त्वा नोपरि
क्षिपति तस्मै उत्तरासङ्गेण तमप्रक्षिप्तं (read ०पक्षि०?) संमृज्य दद्यादिति तथैव
संमृज्य प्रयच्छति ।

६ om. MT Be 11.

आजिं धावत दुन्दुभीन्समाघ्नताभिषोतारो^१ ऽभिषुणुताग्नीदा-
 शिरं विनयोलूखलमुदादय प्रतिप्रस्थातर्वारुणमेककपालं निर्वप
 सौम्यस्य विद्धीति^२ । यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति^३ । धावन्त्याजिसृत^४ ।
 आघ्नन्ति दुन्दुभीन्संप्रवदन्ति वाचः^५ । संप्रोदिता^६ वाचो ऽनुम-
 ५ न्वयते^७ । आगन्ति घोषाः शस्त्राय^८ । होत्र एषोत्तमेति प्राङ्ग-
 र्हीतुः कालात्पराडावर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाकलयते होता^९ । प्रत्या-
 कलयते ऽध्वर्युः^{१०} । अ२सति^{११} । प्रतिगृणाति^{१२} । प्रसिद्धमुक्थं प्रति-
 गीर्यं प्राडेत्योद्यच्छत एतं माहेन्द्रं ग्रहमनूद्यच्छन्त इतरानुपी-
 द्यच्छन्ते नाराश२सानयाश्रावयत्यो आवयास्तु औषदुक्थशा
 १० यज सोमस्येति^{१३} । वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति^{१४} । तथैव द्विर्द्वि-
 नाराश२साननुप्रकम्पयन्ति^{१५} । द्विर्जतो माहेन्द्रः परिश्रेत^{१६} ।
 आयन्ति रथा^{१७} । आगतान्वथान्दृष्ट्वा जपति^{१८} । समहमिन्द्रियेण
 वीर्येण सं मयेन्द्रियं वीर्यमित्यथान्तरेण चात्वालोत्करावुदङ्कुप-
 निष्क्रामत्युत्तरत^{१९} एते रथा युक्तास्तिष्ठन्ति^{२०} । तान्दृष्ट्वैव प्रति-
 १५ हितो ऽवतिष्ठत्यथ प्रतिहितस्य धनुरादायाधिज्यं^{२१} कृत्वा रथ-
 मातिष्ठति मरुतां प्रसवे जेषमित्याप्तं मन इति कूबरमभिनिश्र-

१ •समाघ्नताभि० MB.

२ Thus only M ; संप्रवदिता T Be 11 ; in the other MSS. this whole passage is missing.

३ Thus MU Be B ; यजन्ति Be 11 T.

४ •ष्क्रामत्यु० Be BU ; •ष्क्रामन्त्यु० M Be 11 T.

५ •ादायाप्रज्यं M only.

यते^१ ' तं तदानीमेव प्रतिहितो ऽन्वातिष्ठति प्रससाहिषे
 पुरुहूत शत्रूनि^२ त्रिष्टुभान्वारभत इति ब्राह्मणमथ प्रति-
 हिताय धनुः प्रयच्छन्नाहेदं ते धनुर्दायाद्यमसद्यदा^३ त्वाभि-
 षिञ्चामीदं ते ऽसदित्यथैतेनैव यथेतमेत्यान्तरेण चात्वालोत्क-
 रावुपातीत्य पूर्वया द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य प्राञ्चः रथमावर्त्य^४
 तिष्ठति^५ ॥ १३ ॥

तदेतान्मणीन्याचति राजतमौदुम्बरः सौवर्णमिति^१ सव्ये
 हस्ते राजतं प्रतिमुञ्चत इयदस्यायुरस्यायुर्म धेहीति दक्षिण
 औदुम्बरमूर्गसूजं मे धेहीति दक्षिण एव सौवर्णं युङ्क्षि वर्चं
 ऽसि वर्चं मयि धेहीत्यत्रास्मा आमिचामुपोद्यच्छते^२ ' तस्यां १०
 दक्षिणः हस्तमुपावहरति मित्रो ऽसीति वरुणो ऽसीति
 सव्यमथेनामभिष्टुति^३ समहं विश्वैर्देवैरित्यथेनामपिधाय
 प्रज्ञातां^४ निदधाति^५ तदेतान्मणीनेकस्मिन्सूत्रे आवयति^६
 मध्यत औदुम्बरं करोति^७ तान्ग्रीवासु प्रतिषज्यैतेनैव यथेत-

१ Thus M and cp. supra p. 79, 2; infra 103, 9; 'सधिनित्र' Be BU; 'सधिय' Be 11; 'सपित्र' T.

२ All the MSS. are more or less corrupted exc. M, which has however 'द्यमसदा'; cp. supra p. 102, 7.

३ 'इत्य' all.

४ Plural M Be BU; singular Be 11 T.

५ सव्यमथेनामभि' Be 11 T.

६ प्रज्ञातामिद' Be; प्रज्ञातं the other MSS., exc. M the reading of which is uncertain (प्रज्ञातं or प्रज्ञातां) ।

७ Thus M; आवयति Be 11 T; आनयति Be BU.

मेत्याग्नेणाग्नीध्रं^१ प्राञ्च^२ रथमावर्त्यावतिष्ठत्यथाग्नीध्रे^३ रथविमो-
चनीया^३ जुहोत्यग्नये^३ गृहपतये स्वाहेति चतस्रः सुवाङ्मतीर-
थास्यैतत्पुरस्तादेवाग्नेणाग्नीध्रं^२ रथवाहनं प्रागीषं योग्यकृतमुप-
स्थितं भवति । तस्मिन्सह संग्रहीत्रा रथवाहने रथमादधाति ।
५ सुवर्गादेवैनं लोकादन्तर्दधाति । ह॒सः शुचिषदित्यादधाति^४ ।
ब्रह्मणैवैनमुपावहरति^५ ब्रह्मणादधात्यतिच्छन्दसादधातीति ब्रा-
ह्मणमथास्यैतत्पुरस्तादेव जघनेनाग्नीध्रं चतुरपस्त्रावं^५ वाष्टाप-
स्त्रावं^५ वा विमितं कारितं भवति । तस्य मध्यत औदुम्बरी-
मासन्दी^६ निमिनोति चत्रस्य नाभिरसीति । तस्यामुत्तरमष्ट-
१० नमधीवासमास्तृणाति^६ चत्रस्य योनिरसीत्यथैनामासीदत्यासी-
दन्तमनुमन्त्रयते स्योनामासीद सुषदामासीद मा त्वा हिं-
सीदिति । मा मा हिंसीदिति ततः प्रत्याह्रासन्नमभिमन्त्र-
यते^७ निषसाद् धृतव्रतो वरुणः पस्यास्वा सम्राज्याय सुक्रतु-

१ Here and infra Be 11 T every time आग्नीध्रीयं and •ग्नीध्रे ।

२ रथमावृत्य • MSS.

३ Thus (cp. TBr. I. 7. 9. 5) M Be U ; •विमोचनीयान्जु • Be 11 T ; B corrupted.

४ •दधातीति ब्राह्मणमथैनमुपा • M ; the Brāhmaṇa (TBr. I. 7. 9. 6) is quoted in abbreviated form by all the MSS. exc. M.

५ Thus M, cp. infra XV. 2 and Āp. XVIII. 18. 5 ; •चतुरपस्त्रावं U Be ; all the other MSS. and Bhav. both times •वस्त्रावं ।

६ Thus M ; उत्तरमष्टनं अधिवास • Be ; उत्तरमष्टन अधिवास • BU ; उत्तरमनवधीवास • Be 11 T ; Bhav. : उत्तरमष्टनमुपरिरोमाधिवासं ।

७ Thus MT Be 11 ; अनु i.s.o. अभि • B Be U.

रित्यथैनमृत्विजः पर्युपविशन्ति । पुरस्तादध्वर्युरपविशति
दक्षिणतो ब्रह्मा पश्चाद्धोतोक्षातोत्तरतस्ततः^१ प्राञ्चो वोदञ्चो वा
रत्निनः^२ सो ऽध्वर्युमभिवदति^३ ॥ १४ ॥

ब्रह्मा इति^४ त्वः राजन्ब्रह्मासीत्याहाध्वर्युः सवितासि
सत्यसव इति^५ ब्रह्मा इति ब्रह्माणं^६ त्वः राजन्ब्रह्मासीत्याह
ब्रह्मोऽसि सत्योजा इति^७ ब्रह्मा इति होतारं^८ त्वः
राजन्ब्रह्मासीत्याह होता मित्रो ऽसि सुग्रेव इति^९ ब्रह्मा इति-
त्युक्तात्तारं^{१०} त्वः राजन्ब्रह्मासीत्याहोक्ताता वरुणो ऽसि सत्य-
धर्मेति^{११} सुसोकाश्च इति चत्तारं^{१२} त्वः राजन्सुसोको ऽसी-
त्याह चत्ता^{१३} सुमङ्गलाश्च इति संग्रहीतारं^{१४} त्वः राजन्सु-
मङ्गलो ऽसीत्याह संग्रहीता^{१५} सत्यराजा इति भागदुधं^{१६}
त्वः राजन्सत्यराजासीत्याह भागधुक्^{१७} सप्त पुण्यनाम्नो
ऽभ्युवायास्तैः^{१८} स्फ्यं प्रयच्छतीन्द्रस्य वज्रो ऽसि वार्चमस्तेन मे
रध्धेति^{१९} तेन^{२०} ते^{२१} रध्धासमितीतरः^{२२} प्रतिगृह्णाति^{२३} त्वः संग्रह-
च्छति सूताय सूतग्रामणिने सजाताय सजातग्रामणिने^{२४}
संग्रहीत्रे ऽवावापगोव्यच्छाभ्यामन्ततस्तन^{२५} तौ^{२६} सध्यतो ऽधिदेव-

१ ततः om. Be 11 T.

२ Thus M only ; all the other MSS. ध्वर्युरभिवदति ।

३ Here and in the following lines sometimes T Be 11, sometimes Be BU are defective; M only is in good order.

४ Thus M only; भज्य (i.s.o. ऽभ्युवा) T Be 11; भ्युवाय B Be U.

५ तेनमेरध्धा० M; तेनमेराध्धा० Be 11 T; तेनतेनराध्धा० Be BU.

६ तेनतेनतो Be BU; तनतो M; T Be 11 def.

नमुद्रत्य^१ तिस्रः पञ्चाशतः सौवर्णानि चान्विवपतो^१ । ऽथास्मै
 पञ्चाचानपच्छिद्य प्रयच्छति दिशो ऽभ्ययं^२ राजाभूदिति^१ ।
 तांस्तदानीमेवाचेष्पिस्तृजत्यथैतमोदनमुद्रुवते^१ । नानां^३ शिनौ
 ब्रह्मा च यजमानश्च समानां^३ शिनौ सूतग्रामणिनौ समानां^३-
 ५ शिनौ चत्तसंग्रहीतारौ^१ । स यो नु मताच इव स
 राज्ञ आसनं^२ उपविश्य^२ चतुःशतमचानपच्छिद्याहोद्भिन्नं^३
 राज्ञ इति^१ । तानेव^२ मनाक्समन्तानिव^२ कृत्वाह कृतं ब्राह्मण-
 स्येत्यथैतमोदनमुद्रुवते^१ । समानां^३ शिनौ ब्रह्मा च यजमानश्च
 नानां^३ शिनौ सूतग्रामणिनौ नानां^३ शिनौ चत्तसंग्रहीतारौ^१ ।
 १० स यः पराजयते तस्यैवं कुले चत्ता पाचयति^१ । यावदेष
 ओदनः पचते तावदेष होता शौनःशेषमाख्यापयते हिरण्मये
 कश्चिपावासीनस्तस्मा^४ अध्वर्युः प्रतिगृणानि हिरण्मये कूर्चं
 आसीनः^४ ॥ १५ ॥

ओं होतस्तथा होतः सत्यं^५ होतस्सरात्स्मा होतरिति^१ ।
 १५ यद्यु वै होता नाध्येत्यन्य^६ उ^६ होत्राग्रसी शंसति^१ । तस्मा

१ अधीता i.s.o. उदत्य M.

२ आसनमुपविश्य M.

३ तानेवमन्वक्सम० M.

४ As the MSS. with the exception of M are hopelessly spoiled, the text of the last 13 lines has been reconstructed as best possible. Only the various reading of M is given, as the var. of the other MSS. is nearly worthless.

५ MSS. exc. M ins. च, cp. XVI. 8.

६ नाध्येत्यन्यो T Be 11; अधीत्यन्यउ (०न्युउ) Be BU; तदाध्येत्यन्यं M.

उ प्रतिप्रस्थाता प्रतिगृणाति । परःशतं भवतीति ब्राह्मणं ।
यदैष ओदनः पक्वो भवत्यथैनमेकधोद्धृत्य ब्रह्मण उपहरति ।
तस्मा एताः^१श्चैव मणीन्ददाति^२ शतं विपथं चतुष्पात्चेचमथ^३
होत्रे ददाति शतं विपथं हिरण्मयं कशिप्रथोद्गात्रे ददाति
शतं विपथमथाध्वर्यवे^४ ददाति शतं विपथं स्वरथं तिस्रः ।
पञ्चाशतः सौवर्णानिहिरण्मयं कूर्चमित्यद्वैभ्य एतन्निर्जयं^५
सहस्रं चतुर्धा कृत्वा ददात्यथैनमेतयासन्ध्या सद आवहन्त्या^६
वा^७ व्रजत्यन्वायन्त्येनमेते^८ चमसा । अत्रैतयोर्हविषोरिडासुपक-
यत । इडोपकृतं माहेन्द्रं होता चैवाध्वर्युश्च^९ संभक्षयतो ।
नराशंसपीतेन नाराशंसान् । होतृचमसमेवैते त्रयः समुप- १०
ह्वय भक्षयन्ति । यथाचमसं चमसान्निव म इत्यात्मानं
प्रत्यभिमृशन्ते । नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्जयन्ते ।
ऽथेन्द्राय लेन्द्राय त्वेत्येवं^{१०} त्रिभिरुक्थ्यपर्यायैश्चरति^{११} । संतिष्ठते
माध्यंदिनं सवनं । प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय । प्रसिद्धमादित्य-

१ सर्वान् before मणीन् ins. Be B; सर्वमणीन् U.

२ चतुष्पात्चेचं all (also Āp. XVIII. 19. 7), but cp. supra p. 96, 5.

३ Thus M; अथ om. Be BU; विविधमर्थानध्वर्यवे T Be 11.

४ एतन्निर्जयं all.

५ आवहन्त्यावाव्रजन्त्य० Be BUT Be 11; आवहन्त्याव्रजन्त्य० M, but cp. supra p. 81, 5.

६ एतत्याचं ins. T Be 11.

७ Thus MT Be 11; त्वेत्येव Be; त्वेत्येव एवं BU.

८ •श्चरति M Be BU; •श्चरन्ति T Be 11.

ग्रहेण चरित्वाग्रयणं गृह्णात्यथोक्थ्यं गृह्णाति । समानं कर्मा
 पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धामन्यशुभ्यां चरति ।
 तयोर्नाना मनोते^१ नाना देवते^२ नाना प्रत्यभिमर्शनौ^३ नाना
 वसाहोमौ समानो वनस्यतिः समानः स्विष्टकृत्प्रैषवान्समानीडा
 ५ समान्यो दिशो । नाना दिश इत्येके । समानं कर्मावभृथाद्-
 धैतस्मिन्नवभृथ उपाददते चार्मपक्ष्यावुपानहौ^४ । प्रज्ञाव्य
 वाराहौ चार्मपक्षीभ्यामुदेति^५ । सो ऽपामन्ते जुहोत्यपां नग्ने
 स्वाहेति । विषुवति दर्भस्तम्बे जुहोत्यूर्जो नग्ने स्वाहेति ।
 पुनरेत्य^६ गार्हपत्ये जुहोत्यग्नये गृहपतये स्वाहेति । प्रसिद्धो
 १० ऽवभृथ । उदयनीयेष्टोद्वा मैत्रावरुणीं वशासुपाकरोति । तस्यै
 प्रसिद्धं वपया चरित्वा नैव श्मश्रूणि वपते न केशान्संतिष्ठत
 एष उक्थ्यो ऽभिषेचनीयश्चतुस्त्रिंशपवमानः^७ सहस्रदक्षिण
 उदवसानीयान्तः । ॥ १६ ॥ पञ्चमः ॥

अथास्यैषा पुरस्तादेव जुष्टे देवयजने सप्तसु ग्रम्याप्रव्याधेषु
 १५ शाला कारिता भवति । सो ऽत्रैवाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति ।

१ मनोते M Be 11 T; मनोता Be BU.

२ Thus M; देवता Be BU; T Be 11 om. this passage.

३ ०मर्शनौ M; ०मर्शने T Be 11; ०मर्शे B; ०मर्शना Be.

४ Thus M; चर्मपक्ष्या उपानहौ T Be 11; चापेक्ष्या उपानहौ BU;
 चापेक्ष्या उ० Be; cp. infra XVIII. 19 init.

५ Thus T Be 11; चार्मपक्षिभ्या० M; चर्मपक्षीभ्या० B; चर्मपक्षिभ्या० Be U.

६ Thus M; प्रातरेत्य Be BU; Be 11 T defective.

७ ०तुस्त्रिंशत्पव० U Bhav.

हिरण्यं ददाति । शम्यान्यास उदवसाय वसति । सारस्वतं
 चरुं । वत्सतरौ ददाति । द्वितीये शम्यान्यास उदवसाय
 वसति । सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तं ददाति । तृतीये
 शम्यान्यास उदवसाय वसति । पौष्णं चरुः । श्यामं ददाति ।
 चतुर्थे शम्यान्यास उदवसाय वसति । बार्हस्पत्यं चरुः ।
 श्रुतिपृष्ठं ददाति । पञ्चमे शम्यान्यास उदवसाय वसत्यैन्द्र-
 मेकादशकपालमुपध्वस्तं ददाति । षष्ठे शम्यान्यास उदवसाय
 वसति । वारुणं दशकपालं । महानिरष्टं ददात्यथ सप्तमे
 ऽहञ्छालामध्यवस्यत्येतदेवाहदीक्षते^१ । ऽथ वै भवति सद्यो
 दीक्षयन्ति सद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिस्रजां प्रयच्छतीत्यथैनं^२
 तीर्थादानीय पवयित्वा पुण्डरिस्रजिनमुदानीय दीक्षणीया-
 मिष्टिं निर्वपति । तस्याः सः स्थितायां मुष्टी चैव न करोति
 वाचं च न यच्छति । निदधत्यस्मा एतद्विरुच्छिष्टं व्रतभा-
 जनमथ प्रायणीयामिष्टिं निर्वपति । हविष्कृता वाचं विसृ-
 जते । ऽत्रास्मा एतद्विरुच्छिष्टं प्रयच्छन्ति^३ व्रतभाजनमथ प्राय-
 णीयेन चरति । प्रायणीयेन चरित्वा पदेन चरति । पदेन
 चरित्वा दशभिः साण्डैर्वत्सतरै राजानं क्रीत्वोद्यातिथ्यं
 निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्य पुरस्तादुपसदाः सौम्यं चरुं । बभ्रुं
 ददात्यथ मध्यमे उपसदावन्तरेण त्वाष्ट्रमष्टाकपालः । शुण्ठं
 ददात्यथोपरिष्ठादुपसदां वैष्णवं त्रिकपालं । वामनं ददात्य-^४

१ दीक्षवे Be BU ; दीक्षन्ते M ; दीक्षन्ते T Be 11.

२ यच्छन्ति M Be 11 T ; यच्छति Be BU.

धाहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं प्रणीय सदोहविधाने संमिनोति ।
 सदोहविधाने संमित्याग्नीषोमौ प्रणयत्याग्नीषोमौ प्रणीय
 यूपस्यावृता यूपमुच्छ्रयति । स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं
 पशुमुपाकरोति । तस्य प्रसिद्धं वपया चरित्वा सारस्वतीर्वस-
 ५ तीवरीर्गच्छात्यथ पशुपुरोडाशं निर्वपतीडान्तः पशुपुरोडाशः
 संतिष्ठते । पत्नीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके । इथ
 वसतीवरीः परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथातो महारात्र
 एव बुध्यन्ते । प्रातराज्यानि गृहीत्वा राजानमुपावहृत्य प्रात-
 रनुवाकमुपाकरोति । परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्छैत्यद्वि-
 १० रुदैति^१ ॥ १७ ॥

अग्निष्टोमं क्रतुमुपैति । प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं ग्रहा
 गृह्यन्ते । समानं कर्माश्विनाद्गृहादाश्विनं ग्रहं^२ गृहीत्वा द्वे
 रश्मिने आदाय यूपमभ्यैति^३ । स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नेयं पशुमुपा-
 करोति । तस्य प्राजापत्यस्वरूप उपालम्भ्यो भवति । तयोः
 १५ प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय । पूर्वस्यां
 द्वारि^४ सूतग्रामण्यावुपतिष्ठतो^५ ऽपरस्यां चत्तसंग्रहीतारौ ।
 प्रसर्पतः पृच्छतः का ते माता का ते^६ मातामहीति । स य

१ ०दैति MT Be 11 ; ०दैति Be BU.

२ om. MT Be 11.

३ ०भ्यैति M Be BU ; ०भ्येति T Be 11.

४ दिशि M.

५ ०वुपतिष्ठतो B Be U ; ०वुपविशतो M ; ०वुपविश्य T Be 11.

६ om. Be BU.

आ दशम्यै^१ संपादयत्यति तः सृजन्यथ यो न संपादयति
 दौर्घवः^२ तमुपानुदन्ति^३ । स य आह वैश्या मे माता
 सावित्रीति^४ वाति तः सृजन्ति विशो विवाहान् गोप्तार
 इति वदन्तो । दशदशात्र चमसमभिसंजानत । मृजुधा
 प्रातःसवनः^५ संतिष्ठते । प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय ।
 प्रसिद्धो ऽभिषवः^६ । प्रसिद्धं ग्रहा गृह्यन्ते । समानं कर्मा
 दाक्षिणेभ्यो । दाक्षिणानि ऊत्वा प्राकाशावध्वर्यवे ददाति
 स्रजमुद्गात्रे रुक्मः^७ होत्रे ऽश्वं प्रस्तोतप्रतिहर्तृभ्यां द्वादश पष्ठौ-
 हीर्ब्रह्मणे वशां मैत्रावरुणायर्षभं ब्राह्मणाच्छः^८ सिने वाससी
 नेष्टापोतभ्याः^९ सूरि यवाचितमच्छावाकायानद्वाहमग्नीधे ।^{१०}
 भार्गवो होता भवति । आयन्तीयं ब्रह्मसामं भवति वारव-
 न्तीयमग्निष्टोमसाममृजुधा माध्यंदिनः^{११} सवनः संतिष्ठते ।
 प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय । प्रसिद्धमादित्यग्रहेण चरित्वाग्रथणं
 गृह्णाति । समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे
 धामन्यशुभ्यां चरति । तयोर्नाना मनोते^{१२} नाना देवते^{१३} ।
 नाना प्रत्यभिमर्शनौ^{१४} नाना वसाहोमौ समानो वनस्पतिः
 समानः स्विष्टकृत्प्रैषवान्समानीडा समान्यो दिशो । नाना

१ Thus Be BU ; दशतज्यै M ; T Be 11 om. this passage altogether.

२ Thus M Be U ; तमुपावदन्ति B ; तंनुदन्ति T Be 11.

३ Thus MT ; सावित्रीनि Be 11 ; सावित्रीवि Be BU.

४ मनोते MT Be 11 ; मनोता Be BU.

५ देवते M ; देवता Be BU ; om. T Be 11.

६ Thus T Be 11 ; •भिमर्शौ M ; •भिमर्शना Be BU.

दिश इत्येके । समानं कर्मावभृथात्प्रसिद्धो ऽवभृथ । उदय-
नीययेष्टेष्टा मैत्रावरुणीं वशासुपाकरोति । तस्यै प्रसिद्धं वपया
चरित्वा दक्षिणे वेद्यन्ते ऋश्रूण्येव वपते न केशान्संतिष्ठत
एषो ऽग्निष्टोमः सप्तदशो दशपेयः सहस्रदक्षिण उदवसानी-
५ यान्तः । ॥ १८ ॥ षष्ठः ॥

अथ पञ्चहविषा दिशामवेष्ट्या यजत^१ । आग्नेयमष्टा-
कपालं निर्वपत्यैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं चरुं मैत्रावरुणीमा-
मित्रां बार्हस्पत्यं चरुमित्यथ वै भवति हविषोहविष इष्ट्वा
बार्हस्पत्यमभिघारयतीति । स हविषोहविष इष्ट्वा बार्हस्प-
१० त्यमभिघारयत्यन्वाहार्यमासाद्यैता^२ आदिष्टदक्षिणा ददात्यथ
द्विपशुना पशुबन्धेन यजत । आदित्यां मल्हां गर्भिणीमाल-
भते मारुतीं पृश्निं पष्ठौही^३ । गर्भिण्यादित्या भवत्यगर्भा^४
मारुत्यादित्यया पूर्वया प्रचरति मारुत्योत्तरयोचैरादित्याया
आश्रावयत्युपांशु मारुत्यै । संतिष्ठते यथा द्विपशुः पशुबन्ध-
१५ स्तथाथ सात्यदूतानां^५ हविर्भिर्यजते । ऽश्विभ्यां पूष्णे पुरो-
डाशं द्वादशकपालं निर्वपति सरस्वते सत्यवाचे चरुं सवित्रे
सत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालमन्वाहार्यमासाद्य तिसृ-
धन्वं शुष्कदृतिं ददाति । तं प्रतिराजभ्यः प्रहिणोति । स

१ यज्यत Be BU.

२ Thus M only ; •मासाद्यता Be BU ; •मासाद्येता T Be 11.

३ Thus M only ; भवतिगर्भा Be BU ; T Be 11 om. these words.

४ Thus M ; the other MSS. are partly corrupted, partly incomplete.

यः प्रतिगृह्णाति मित्रो म इति तं वेदाथ यो न प्रतिगृह्णात्यमित्रो म इति तं वेदाथ पूर्वैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजत ।
 आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं सावित्रं द्वादशकपालं
 बार्हस्पत्यं चरुं त्वाष्ट्रमष्टाकपालं वैश्वानरं द्वादशकपालमन्वा-
 हार्यमासाद्य दक्षिणं रथवाहनवाहं^१ ददात्यथ पौर्णमासवैष्ट-
 धाभ्यामिद्वोत्तरैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजते । सारस्वतं चरुं
 निर्वपति पौष्णं चरुं मैत्रं चरुं वारुणं चरुं क्षैत्रपत्यं चरुमा-
 दित्यं चरुमन्वाहार्यमासाद्योत्तरं रथवाहनवाहं^२ ददाति ।
 ॥ १६ ॥

अत्रैतद्द्वादशाहं व्रतं चरत्याङ्के^३ । न दतो धावते ।^४
 ऽभ्यङ्के^५ । न प्रमन्दयते । युध्यते युद्ध आगते । ऽग्निहोत्रोच्छे-
 षण्व्रतो वा^६ यजमानो भवति । भक्तमु^७ पत्या आहरन्त्यथा-
 स्यैतत्पुरस्तादेव जुष्टे देवयजने तिस्रः शालाः कारिता
 भवन्ति । स दक्षिणार्धा^८ शालामध्यवसाय मथित्वाग्नीन्वि-

१ Thus Be BU; रथवाहनं MT Be 11, but cp. Āp. XVIII. 22. 6, 8.

२ Thus again, Be BU; रथवाहं M; T Be 11 om.

३ These and the following words thus in M; चरत्याङ्के नदतेथा-
 वतेभ्यङ्केनप्रमन्दयते Be BU; चरतिनात्मत्तेनदतोधावतेभ्यङ्केनप्रमनयते Be 11 T;
 Bhav. reads प्रमन्दयते explaining this word, as it seems, by न
 खद्यां शेते न केशान्विलिखते ।

४ वा Be 11 T; ह Be BU; M om.

५ M om. उ, but cp. vol. I. 67. 4.

६ दक्षिणां T Be 11.

हृत्य प्रतीचीनस्तोमाय केशवपनीयायातिरात्राय दीक्षते ।
 तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः । स तथा राजानं
 क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यजनीये^१ ऽहन्सुत्या
 संपत्स्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवस-
 ५ थादेत्यथ^२ वसतीवरीः परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्य-
 थातो महारात्र एव बुध्यन्ते । प्रातराज्यानि गृहीत्वा राजा-
 नमुपावहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति । परिहिते प्रातरनुवाके
 ऽपो ऽच्छैत्यद्विरुदैत्यातिरात्रं^३ क्रतुमुपैति । प्रसिद्धो ऽभिषवः ।
 प्रसिद्धं ग्रहा गृह्यन्ते । समानं कर्मावभृथात्प्रसिद्धो ऽवभृथ ।
 १० उदयनीययेष्टेष्टा मैत्रावरुणीं वशासुपाकरोति । तस्यै प्रसिद्धं
 वपया चरित्वा दक्षिणे वेद्यन्ते थानि कानि च लोमानि^४
 वापयते । संतिष्ठत एष प्रतीचीनस्तोमः केशवपनीयो ऽतिरात्रः
 सहस्रदक्षिण उदवसानीयान्तो । ऽथ मध्यमांशं शालामध्यव-
 साय मथित्वाग्नीन्विहृत्य व्युष्टये द्विरात्राय दीक्षते । तस्या-
 १५ परिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः । स तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते द्विरात्रस्य मे^५ सतो^५ ऽमावास्याया^५ उपवसथीये^५

१ Thus U Be (sec. m.); यज्ञीये Be (pr. m.) B; यज्ञीये M; Be
 11 T om. the passage.

२ •णोपवस• M Be.

३ Thus M Be 11 T; •द्विरुदैत्यातिरात्रं Be BU.

४ तानि ins. M.

५ Thus T Be 11 (only •वास्यायै); मे before सतो om. M, but
 this MS.: मावास्यायै न उप•; Be BU give मे before सतो and मा before
 उप•, reading •वास्यायै ।

ऽहन्पूर्वमहः संपत्स्यत उत्तरस्मिन्नुत्तरमिति । संतिष्ठते व्युष्टि-
द्विरात्रो^१ । ऽथोत्तरार्धा^२ शालामध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विह-
त्योदयनीयायाग्निष्टोमाय दीक्षते । तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र
उपसदः सप्तम्यां प्रसुतः । संतिष्ठत एष उदयनीयो ऽग्निष्टोम-
श्चतुष्टोमः सहस्रदक्षिण उदवसानोयान्तो^३ । ऽथ देविकाहवि-
र्भिर्यजते । ऽथ त्रैधातवीयया यजते । ऽथ सौत्रामण्या
यजते । संतिष्ठते राजसूयो ऽर्धसप्तदशैर्मसैः । संतिष्ठते
राजसूयः संतिष्ठते राजसूयः । ॥ २० ॥ सप्तमः ॥

॥ इति द्वादशः प्रश्नः ॥

१ Thus all; are we to correct बुद्धिर्द्विरात्रो ?, cp. 117, 14.

२ Thus BeBUM (sec. m.); योनिरात्र M (pr. m.) T Be 11
Karmāntasūtra.

६ उदयनीयांतो Be 11 T.

१ अथात दृष्टीर्वाख्यास्यामस्तामाः सकृत्प्रदिष्टमेव दार्शपौ-
 र्णमासिकं तन्त्रं^१ दार्शपौर्णमासिकः^२ सःस्कारः^३ सर्वाः
 प्रथमाः सर्वा मध्यमाः सर्वा उत्तमाः^४ यथाकालं पर्वतिथ्या
 निर्वपेद्या आदिष्टस्थाना^५ अथ या अनादिष्टस्थाना यानि
 ५ पूर्वपक्षस्य पुण्याहान्येतत्तीर्थानि^६ भवन्ति या अनार्तेष्टयो^७
 ७ यथा अनार्तेष्टय उपाधिगमकालास्ता भवन्ति^८ यथैतदभ्युद्भू-
 ताभ्युदिताभिनिष्पन्नाविजातेति^९ व्युदितमन्यन्वाधानं^{१०} नित्यं
 व्रतोपायनं^{११} यावत्सिद्धिं याजमानमनुसःहरेदन्यत्रावापदेव-
 ताभ्यस्तासां याः सोपनामास्ता उपाःश्वयेतरा उच्चैरादेशादेव^{१२}
 १० सप्तदश सामिधेन्यो जानीयाद्यथैतन्मानवी च्चचौ धाय्ये कुर्या-
 दुष्णिहककुभौ^{१३} धाय्ये त्रिष्टुभौ^{१४} संयाज्ये^{१५} वार्त्रप्रावाज्यभागौ
 पूर्वपक्षे^{१६} वृधन्वन्तावपरपक्ष इत्यौपमन्यवो^{१७} यानि ऋवीःषि
 कामेन वा दक्षिण्या वा व्यपेतानि^{१८} स्युर्नानावर्हीःष्येव

१ The text of this first adhyāya is given principally according to M, in comparison with the vivarana. All the other MSS. except D, contain a highly corrupted tradition. I do not give all their various readings, which are nearly ever so much corruptions.

२ Thus M and Bhav.; ०मासिकाः संस्काराः all the other MSS.

३ अंतमा M.

४ ०तीर्थानि M.

५ कुर्याद् om. M.

६ Thus only D; M om.; त्रिष्टुभौ धाय्ये UB; त्रिष्टुभौ धाय्ये Be; त्रिष्टुभ
 स्वाग्नेर् Be 8.

७ व्यपेतानि M.

तानि जानीयादादेशादेव दक्षिणाव्यपेतः^१ समानवर्हिर्भवति
 यथा दिशामवेष्टिर्नेष्टीरूपाः^२ शुयाजो^३ ऽनुसमेति । यद्देवत्यः
 हविस्तद्देवत्ये याज्यापुरोऽनुवाक्ये । पुरस्तात्स्विष्टकृत उपहोमा
 यासामुक्ता उपहोमा । वासोदक्षिणाः काम्या इष्टयो या
 अनादिष्टदक्षिणा । गोदक्षिणः पशुबन्धो । नित्यो ऽन्वाहार्यः ।
 इति^३ न्वा^२ दमा^२ इष्टयो^२ व्याख्याताः । ॥ १ ॥ प्रथमः ॥

अथ वै भवत्यैन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेत्प्रजाकाम इति ।
 तस्या एते भवत उभा वामिन्द्राग्नी अश्रवः^४ हीत्यैन्द्राग्नमेका-
 दशकपालं निर्वपेत्सर्धमानः क्षेत्रे वा सजातेषु वेति । तस्या
 एते भवत इन्द्राग्नी रोचना दिवः अथहृत्रमित्यैन्द्राग्नमेकादश- १०
 कपालं निर्वपेत्संग्राममुपप्रयास्यन्निति । तस्या एते भवत
 इन्द्राग्नी नवतिं पुरः शुचिं नु स्तोममित्यैन्द्राग्नमेकादशकपालं
 निर्वपेत्संग्रामं जित्वेति । तस्या एते भवत उभा वामिन्द्राग्नी
 अश्रवः^४ हीत्यैन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेज्जनतामेव्यन्निति ।
 तस्या एते भवत इन्द्राग्नी रोचना दिवः अथहृत्रमिति । १५
 पौष्णं चरुमनुनिर्वपेदिति । तस्या एते भवतो वयमु त्वा
 पथस्यते पथस्यथ इति । चैत्रपत्यं चरुं निर्वपेज्जनतामागत्येति ।
 तस्या एते भवतः चैत्रस्य पतिना वयं चैत्रस्य पत इत्यैन्द्राग्न-

१ व्यवेतं M.

२ दिशामवेष्टिर्नेष्टी M.

३ इतीन्विमा इष्टीर्याख्याताः M; all the other MSS. have also इष्टिर्
 or इष्टीर् ।

मेकादशकपालमुपरिष्ठान्निर्वपेदिति । तस्या एते भवतो ये
संग्रामं जिग्युषः । ॥ २ ॥

अग्नये पथिकृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यो दर्शपूर्ण-
मासयाजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपादयेदित्येत-
५ येष्या यक्ष्यमाण उपकल्पयते पथो ऽन्तिकाद्वर्हिरेनद्वाहं ।
तस्या एते भवतो ऽग्ने नया देवानामित्यन्वाहार्यमासाद्यानद्वाहं
ददात्यग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निः
सन्नवत्यमिव चरेदिति । तस्या एते भवतस्त्वमग्ने व्रतपा असि
यद्वो वयं प्रमिनाम व्रतानीत्यग्नये रक्षोघ्ने पुरोडाशमष्टाकपालं
१० निर्वपेद्यꣳ रक्षाꣳसि सचेरन्नित्यथ वै भवति निश्चितायां
निर्वपेत्परिश्रिते याजयेदिति । स निश्चितायां महारात्र उत्था-
याग्नये रक्षोघ्ने पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति । परिश्रिते
याजयति । कृणुष्व पाजः प्रभितिं न पृथ्वीमित्येतस्यानुवाकस्य
पञ्चदश सामिधेनीः पराचीरन्वाह । तस्या एते भवतो
१५ रक्षोहणं वि ज्योतिषेत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतिमुपजु-
होत्युत खानासो दिवि षन्त्वग्नोरिति । ॥ ३ ॥

अग्नये रुद्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिचरन्निति ।
तस्या एते भवतस्त्वमग्ने रुद्र आ वो राजानमित्यग्नये सुरभि-
मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्य गावो वा पुरुषा वा
२० प्रमीयेरन्यो वा विभीयादिति । तस्या एते भवतो ऽग्निर्हीता
साध्वीमकरित्यग्नये क्षामवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संग्रामे
संयत्त इति । तस्या एते भवतो ऽक्रन्ददग्निस्त्वे वसूनीत्यथ वै

भवत्यभि वा एष एतानुच्यति येषां पूर्वापरा अन्वञ्चः प्रमी-
यन्ते । पुरुषाज्जतिर्ह्यस्य प्रियतमाग्नये चामवते पुरोडाशमष्टाक-
पालं निर्वपेदिति । तस्या एते भवतो । अथ वै भवत्यभि वा
एष एतस्य गृहानुच्यति यस्य गृहान्दहत्यग्नये चामवते पुरो-
डाशमष्टाकपालं निर्वपेदिति । तस्या एते भवतः ॥ ४ ॥ ५
द्वितीयः ॥

अथ वै भवत्यग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यं
कामो नोपनमेदिति । तस्या एते भवतस्तुभ्यं ता अङ्गिरस्त-
माश्याम तं काममग्न इत्यग्नये यविष्ठाय पुरोडाशमष्टाकपालं
निर्वपेत्सर्धमानः क्षेत्रे वा सजातेषु वेति । तस्या एते १०
भवतः श्रेष्ठं यविष्ठ भारत स श्वितान इत्यग्नये यविष्ठाय
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिचर्यमाण इति । तस्या एते
भवतो । अग्नय आयुष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः
कामयेत सर्वमायुरियामिति । तस्या एते भवत आयुष्ट
आयुर्दा अग्न इत्यग्नये जातवेदसे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपे- १५
द्रुतिकाम इति । तस्या एते भवतस्तस्मै ते दिवस्परीत्यग्नये
रुक्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्रुक्काम इति । तस्या एते
भवतः शुचिः पावक दृशानो रुक्म इत्यग्नये तेजस्वते पुरो-
डाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तेजस्काम इति । तस्या एते भवत
आ यदिषे नृपतिः स तेजीयसेत्यग्नये साहन्याय पुरोडाश- २०
मष्टाकपालं निर्वपेत्सीचमाण इति । तस्या एते भवतो अग्ने
सहन्तमाभर तमग्ने पृतनासहः रयिमिति । ॥ ५ ॥

- अग्नये ऽन्नवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेता-
 न्नवान्स्यामिति । तस्या एते भवत उचान्नाय वशान्नाय वद्या
 हि सूनो इत्यग्नये ऽन्नादाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः
 कामयेतान्नादः स्यामिति । तस्या एते भवतो । अग्नये ऽन्नपतये
 ५ पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नपतिः स्यामिति ।
 तस्या एते भवतो । अग्नये पवमानाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्व-
 पेदग्नये पावकायाग्नये शुचये ज्योगामयावीत्येतयेष्ट्या यक्ष्य-
 माण उपकल्पयते हिरण्यं । तस्या एता भवन्त्यग्न आयूषि
 पवसे ऽग्ने पवस्वाग्ने पावक स नः पावकाग्निः शुचित्रततम
 १० उदग्ने शुचयस्तवेत्यन्वाहार्यमासाद्य हिरण्यं ददात्येतामेव
 निर्वपेच्चक्षुकाम इति । तस्या एता भवन्ति ॥ ६ ॥

- अग्नये पुत्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिन्द्राय पुत्रिणे
 पुरोडाशमेकादशकपालं प्रजाकाम इति । तस्या एता भवन्ति
 यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानो यस्मै त्वं सुहृते जातवेदस्त्वे
 १५ सुपुत्र शवस उक्थ्यउक्थे सोम इन्द्रं ममादेत्यग्नये रसवते ऽज-
 क्षीरे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत रसवान्स्यामिति । तस्या एते
 भवतो ऽग्ने रसेनापो अन्वचारिषमित्यग्नये वसुमते पुरोडाश-
 मष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेत वसुमान्स्यामिति । तस्या
 एते भवतो वसुर्वसुपतिस्त्वामग्ने वसुपतिं वसूनामित्यग्नये वाज-
 २० सृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संगामे संयत्त इति । तस्या
 एते भवतस्त्वामग्ने वाजसातममयं नो अग्निरित्यग्नये ऽग्निवते
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्नावग्निमभ्युद्धरेयुरिति । तस्या

एते भवतो ऽग्निनाग्निः समिध्यते त्वं ह्यग्ने अग्निनेत्यग्ने
ज्योतिष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धृतो ऽज्जते
ऽग्निहोत्र उदायेदपर आदीप्यानुद्धृत्य इत्याहुस्तत्तथा न
कार्यं । यद्वागधेयमभि पूर्वं उद्भियते किमपरो ऽभ्युद्भियेतेति ।
तान्येवावचाणानि संनिधाय मन्येदिति । स तान्येवावचाणानि ५
संनिधाय मन्यतीतः प्रथमं जज्ञे अग्निः स्वाद्योनेरधि जात-
वेदाः । स गायत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हव्यं वहतु
प्रजानन्निति । कन्दोभिरेवैनं स्वाद्योनेः प्रजनयतीति ब्राह्मण-
मग्ने ज्योतिष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिति । तस्या
एते भवत उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषेति ॥ ७ ॥ १०
तृतीयः ॥

अथ वै भवति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्धारुणं चरुं
दधिक्रावणे चरुमभिगृह्यमान इत्येतयेष्ट्या यज्यमाण उपकल्प-
यते हिरण्यं । तस्या एता भवन्ति वैश्वानरो न ऊत्या त्वमग्ने
शोचिषा शोशुचानो ऽव ते हेड उदुत्तमं दधिक्रावणे अका- १४
रिषमा दधिका इत्यन्वाहार्यमासाद्य हिरण्यं ददात्येतामेव
निर्वपेत्प्रजाकाम इति । तस्या एते भवन्ति । वैश्वानरं
द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे जात इति । तस्या एते भवतो
वैश्वानरस्य दंष्ट्रनाभ्यो बृहज्जातो यदग्न इति । वैश्वानरं
द्वादशकपालं निर्वपेदमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपाद्येति । १०
तस्या एते भवतो वैश्वानरो न ऊत्या पृष्टो दिवीत्याग्नेयमष्टा-
कपालं निर्वपेद्वैश्वानरं द्वादशकपालमग्निमुदासयिष्यन्निति ।

तस्या एता भवन्त्यग्निर्मूर्धा भुवो वैश्वानरो न ऊत्या त्वमग्ने
 शोचिषा शोशुचान इति । वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेन्मा-
 रूतः सप्तकपालं ग्रामकाम इत्यथ वै भवत्याहवनीये वैश्वा-
 नरमधिश्रयति गार्हपत्ये मारूतमनूच्यमान आसादयतीति ।
 ५ काले प्रत्यञ्चं वैश्वानरमासादयत्यनूच्यमानासु सामिधेनीषु
 मारूतं । तस्य एता भवन्ति वैश्वानरो न ऊत्या पृष्ठो दिवि
 महतो यद्भुवो दिवो या वः शर्मते ॥ ८ ॥

आदित्यं चरुं निर्वपेत्संग्राममुपप्रयास्यन्निति । तस्या एते
 भवतो ऽदितिर्न उरूयतु महीमू षु मातरमिति । वैश्वानरं
 १० द्वादशकपालं निर्वपेदायतनं गत्वेति । तस्या एते भवतो वैश्वा-
 नरो न ऊत्यास्माकमग्ने मघवत्सु धारयेति । वैश्वानरं द्वादश-
 कपालं निर्वपेद्विद्विषाणयोरन्नं जग्ध्वेति । तस्या एते भवतो
 वैश्वानरो न ऊत्यर्तावानमिति । वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्व-
 पेत्सममानयोः पूर्वी ऽभिद्रुह्येति । तस्या एते एव भवतो ।
 १५ वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदविं प्रतिगृह्येति । तस्या एते
 भवतो वैश्वानरो न ऊत्या त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान इति ।
 वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदुभयादप्रतिगृह्याश्वं वा पुरुषं
 वेति । तस्या एते एव भवतो । वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्व-
 पेत्सनिमेष्यन्निति । तस्या एते भवतो वैश्वानरो न ऊत्या
 २० वैश्वानरस्य सुमतौ स्यामेति ॥ ९ ॥

अथ वै भवति यो वै संवत्सरं प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रति-
 ष्ठानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपेदिति ।

स एतमेव वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपति । यमेव प्रयुक्ते
 तं भागधेन विमुञ्चति प्रतिष्ठित्या इति ब्राह्मणमथ वै
 भवति यथा रज्ज्वोत्तमां गामाजेत्तां भ्रातव्याय प्रहिणुया-
 दिति । स यथा रज्ज्वोत्तमां गामाजति तां भ्रातव्याय
 प्रहित्य भ्रातव्यस्य गोष्ठे न्यस्यति । निर्द्धतिमेवास्मै प्रहिणो- ५
 तौति ब्राह्मणं । तस्या एते भवतः । ॥ १० ॥ चतुर्थः ॥

अथ वै भवत्यैन्द्रं चरुं निर्वपेत्पशुकाम इति । तस्या एते
 भवत इन्द्रं वो विश्वतस्परौन्द्रं नर इतीन्द्रायैन्द्रियावते
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्पशुकाम इति । तस्या एते
 भवत इन्द्रियाणि शतक्रतो ऽनु ते दायीतीन्द्राय घर्मवते १०
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकाम इति । तस्या
 एते भवत आ यस्मिन्सप्त वासवा आमासु पक्वमैरय इतीन्द्रा-
 यार्कवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदन्नकाम इति ।
 तस्या एते भवत इन्द्रमिन्द्राथिनो बृहद्गायन्ति त्वा गायत्रिण
 इतीन्द्राय घर्मवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रायैन्द्रि- १५
 यावत इन्द्रायार्कवते भूतिकाम इति । तस्य एता भवन्त्या
 यस्मिन्सप्त वासवा आमासु पक्वमैरय इन्द्रियाणि शतक्रतो
 ऽनु ते दायीन्द्रमिन्द्राथिनो बृहद्गायन्ति त्वा गायत्रिण इति ।
 ॥ ११ ॥

इन्द्रायाऽहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः १०
 पाप्मना गृहीतः स्यादिति । तस्या एते भवतो ऽहोमुचे
 विवेष यन्मेतीन्द्राय वैमृधाय पुरोडाशमेकादशकपालं निर्व-

पेद्यं मृधो ऽभि प्रवेपेरन्वाष्ट्राणि वाभि समियुरिति । तस्या
 एते भवतो वि न इन्द्र मृधो जहि मृगो न भीम इती-
 न्द्राय त्रात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्वद्धो वा परियत्तो
 वेति । तस्या एते भवतस्त्रातारमिन्द्रं मा ते अस्याः सहसा-
 ५ वन्नितौन्द्रायार्काश्वमेधवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यं
 महायज्ञो नोपनमेदिति । तस्या एते भवतो ऽनवस्ते रथं
 वृष्णे यत्त इति ॥ १२ ॥

इन्द्रायान्वृजवे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्भामकाम
 इति । तस्या एते भवतो ऽन्वह मासा अनु ते दायीतौन्द्राण्यै
 १० चरुं निर्वपेद्यस्य सेनासः श्रितेव स्यादित्यथ वै भवति बल्वजा-
 नपीधे संनह्येत्तान्सहेधेनाभ्यादध्यादिति । तान्सहैवेधेनाभ्याद-
 धाति । तस्या एते भवत इन्द्राणीमासु नारिषु नाहमि-
 न्द्राणि रारणेतौन्द्राय मन्युमते मनस्वते पुरोडाशमेकादश-
 कपालं निर्वपेत्संग्रामे संयत्त इति । तया एते भवतो यो
 १५ जात एवा ते मह इन्द्रो ऽत्युग्र इत्येतामेव निर्वपेद्यो हतमना
 इव स्यादिति । तस्या एते भवत एतामेव निर्वपेद्यः स्वयंपाप
 इव स्यादिति । तस्या एते एव भवतः ॥ १३ ॥

इन्द्राय दात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः कामयेत
 दानकामा मे प्रजाः स्युरिति । तस्या एते भवतो मा नो
 २० मर्धीरा तू भरेतौन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं
 निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न प्रदीयेतेति । तस्या एते भवतः
 प्रदातारः हवामहे प्रदाता वज्रीतौन्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाश-

मेकादशकपालं निर्वपेदपरुद्धो वापरुध्यमानो वेति । तस्या
एते भवत इन्द्रः सुत्रामा तस्य वयः सुमतौ यज्ञियस्येति ।
यो ऽलः श्रियै सन्सदृङ् समानैः स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमेकादश-
कपालं निर्वपेदित्यथ वै भवति रेवती पुरोऽनुवाक्या भवति
शान्त्या अप्रदाहाय शक्ररी याज्येति । तस्या एते भवतो रेव- ५
तीर्नः प्रो व्ससै पुरोरथमिति । ॥ १४ ॥ पञ्चमः ॥

अथ वै भवत्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेदभिचरन्स-
रस्वत्याज्यभागा स्याद्द्वार्हस्यत्यश्चरुरित्यथ वै भवति प्रति वै
परस्तादभिचरन्तमभिचरन्ति । द्वे पुरोऽनुवाक्ये कुर्यादति-
प्रयुक्त्वा इति । स द्विर्द्विः पुरोऽनुवाक्यामन्वाह । त्रिस्त्रिर्हवि- १०
षामवद्यति । तस्या एता भवन्त्याग्नाविष्णू अग्नाविष्णू प्र णो
देव्या नो दिवो बृहस्यत एवा पित्र इत्येतयैव यजेताभिचर्य-
माण इति । तस्या एता एव भवन्त्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं
निर्वपेद्यं यज्ञो नोपनमेदिति । तस्या एते भवतो ऽग्ना-
विष्णू अग्नाविष्णू इत्याग्नावैष्णवं घृते चरुं निर्वपेच्चक्षुष्काम १५
इति । तस्या एते एव भवतः । ॥ १५ ॥

अथ वै भवतीन्द्रियं वै वीर्यं वृद्धे भ्रातृथो यजमानो ऽयज-
मानस्याध्वरकल्पां प्रतिनिर्वपेद्भ्रातृथे यजमाने । नास्येन्द्रियं
वीर्यं वृद्धे । पुरा वाचः प्रवदितोर्निर्वपेदिति । स पुरा वाचः
प्रवदितोर्महारात्र उत्थायाग्नावैष्णवमष्टाकपालं निर्वपेत्प्रातः- २०
सवनस्याकाले । सरस्वत्याज्यभागा स्याद्द्वार्हस्यत्यश्चरुरिति । तस्या
एता भवन्त्याग्नाविष्णू अग्नाविष्णू प्र णो देव्या नो दिवो बृह-

स्यत एवा पित्र इत्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेन्माध्यंदिनस्य
सवनस्याकाले । सरस्वत्याज्यभागा स्याद्द्वार्हस्पत्यश्चरिति । तस्या
एता एव भवन्त्याग्नावैष्णवं द्वादशकपालं निर्वपेत्तृतीयसवनस्या-
काले । सरस्वत्याज्यभागा स्याद्द्वार्हस्पत्यश्चरिति । तस्या एता एव
५ भवन्ति । मैत्रावरुणमेककपालं निर्वपेद्विषाद्यै काल इति । तस्या
एते भवत आ नो मित्रावरुणा प्र वाहवेति ॥ १६ ॥

यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतः सोमारौद्रं चरं
तिथ्यापूर्णमासे निर्वपेदिति । स यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्स
तैषां पौर्णमास्याः सोमारौद्रं चरं निर्वपति । परिश्रिते
१० याजयत्यथ^१ वै भवति श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धं मथितमाज्यं
भवत्याज्यं प्रोक्षणमाज्येन मार्जयन्ते । यावदेव ब्रह्मवर्चसं तत्सर्वं
करोत्यति ब्रह्मवर्चसं क्रियत इत्याहुरीश्वरो दुश्शर्मा भवितो-
रिति । मानवी च्चौ धाय्ये कुर्यादिति । मरू देववतो रथ
इत्येतासां द्वे धाय्यालोके^२ दधाति । तस्या एते भवतः सोमारुद्रा
१५ विवृहतं विषूचीः सोमारुद्रा युवमेतानीति ॥ १७ ॥

यदि विभीषादुश्शर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णं चरं
निर्वपेदिति । तस्य एते भवतः सोमपूषणेमौ देवाविति ।
सोमारौद्रं चरं निर्वपेत्प्रजाकाम इति । तस्या एते भवतः
सोमारुद्रा विवृहतं विषूचीः सोमारुद्रा युवमेतानीति ।

१ Thus M Be 8 ; यदि UD Be ; B defect.

२ Thus M Be 8 UD ; यजत्यथ Be B.

३ Thus MU Be ; धाय्ये Be 8 B ; धाय्ये लोके D.

सोमारौद्रं चरुं निर्वपेदभिचरन्निति । तस्या एते एव भवतः ।
 सोमारौद्रं चरुं निर्वपेज्ज्योगामयावीत्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण
 उपकल्पयते होतानद्वाहं^१ । तस्या एते एव भवतो । ऽन्वाहार्थ-
 मासाद्य होतानद्वाहं ददाति । सोमारौद्रं चरुं निर्वपेद्यः काम-
 येत स्वे ऽस्मा आयतने भ्रातृव्यं जनयेयमिति । सो ऽपरचेच-
 मर्यादायामध्यवसाय मयित्वाग्नीन्विहृत्य सोमारौद्रं चरुं निर्व-
 पत्यथ वै भवति वेदिं परिगृह्यार्धमुद्धन्यादर्धं नार्धं बर्हिष
 स्तृणीयादर्धं नार्धमिधस्याभ्यादध्यादर्धं न । स्व एवास्मा आयतने
 भ्रातृव्यं जनयतीति ब्राह्मणं । तस्या एते भवतः ॥ १८ ॥ षष्ठः ॥

अथ वै भवत्यैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं^{१०}
 ग्रामकाम इत्यथ वै भक्त्याहवनीय ऐन्द्रमधिप्रयति गार्हपत्ये
 मारुतमनूच्यमान आसादयतीति । काले प्रत्यञ्चमैन्द्रमासादय-
 त्यनूच्यमानासु सामिधेनीषु मारुतं । तस्या एता भवन्तीन्द्रं
 वो विश्वतस्परीन्द्रं नरो मरुतो यद्ध वो दिवो या वः शर्म-
 त्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत चत्राय च विशे च समदं^{१५}
 दधामित्यैन्द्रस्यावद्यन्ब्रूयादिन्द्रायानुब्रूहीतीन्द्रं वो विश्वतस्परी-
 त्यन्वाहात्याक्रम्याश्राव्याह मरुतो यजेति । या वः शर्मति यजति ।
 मारुतस्यावद्यन्ब्रूयान्मरुद्भ्यो ऽनुब्रूहीति । मरुतो यद्ध वो दिव
 इत्यन्वाहात्याक्रम्याश्राव्याहेन्द्रं यजेतीन्द्रं नर इति यजति । स्व
 एवैभ्यो भागधेये समदं दधाति विदुः हाणास्तिष्ठन्तीति ब्राह्मण-^{२०}

१ Thus MDB ; होतारमनद्वाहं Be U ; Be 8 om. , perhaps rightly,
 होता ।

मेतामेव निर्वपेद्यः कामयेत कल्पोरन्निति । यथादेवतमवदाय
यथादेवतं यजेद्भागधेयेनैवैनान्यथायथं कल्पयति । कल्पन्त
एवेति ब्राह्मणं । तस्या एता भवन्ति याः पूर्वस्थाः ॥ १९ ॥

ऐन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं ग्रामकाम
इत्येतथेष्टा यक्ष्यमाण उपकल्पयत उपाधाय्यपूर्वयं वासो । ऽथ
वै भवत्यैन्द्रस्यावदाय वैश्वदेवस्यावद्येद्वैन्द्रस्योपरिष्ठादिति । स
ऐन्द्रस्यावदाय द्विवैश्वदेवस्यावद्यत्यैन्द्रस्योपरिष्ठादिन्द्रियेणैवास्मा
उभयतः सजातान्परिगृह्णातीति ब्राह्मणं । तस्या एते भवतो
भरेष्विन्द्रं ममत्तु न इत्यन्वाहार्यमासाद्योपाधाय्यपूर्वयं वासो
ददाति । पृश्निथै दुग्धे प्रैयङ्गवं चरुं निर्वपेन्मरुद्भ्यो ग्रामकाम
इत्यथ वै भवति प्रियवतो याज्यानुवाक्ये भवत इति । तस्या
एते भवतः प्रिया वो नाम ऊवे तुराणाः प्रियसे कं भानु-
भिरिति । यः समानैर्मिथो विप्रियः स्यात्तमेतथा संज्ञान्या
याजयेदिति । स^१ यैः^१ संजिज्ञासीत^१ तेषूपसमेतेष्वग्रये^१ वसुमते
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति सोमाय रुद्रवते चरुमिन्द्राय
मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं वरुणाद्यादित्यवते चरुमिति ।
तस्या एते भवतो ऽग्निः प्रथमो वसुभिर्ना अथात्सं नो देवो
वसुभिरिति ॥ २० ॥

आदित्येभ्यो भुवद्वद्भ्यश्चरुं निर्वपेद्भूतिकाम इति । तस्या एते

१ Thus M only; all the other MSS. are badly corrupted :
तस्यैवसंजिज्ञासीनतेषुयमतेष्व० U; तस्यैवसंजिज्ञासीनतेषुयमतेष्व० B; तस्यैवसंज्ञासित
तेषूपसमेतेष्व० Be 8; तस्यैव संजिज्ञासीनतेषुपसमेतेष्व० Be; तस्यैव संज्ञातेषुप्रसमेतेष्व० D.

भवतो यज्ञो देवानां शुचिरप इत्यादित्येभ्यो धारयद्वज्रचरुं
 निर्वपेदपरुद्धो वापरुध्यमानो वेत्यथादिते ऽनुमन्यस्वेत्यपरुध्य-
 मानो ऽपरोद्धुः^१ पदपांसूनादत्ते^२ ' ऽथैनानादायाहरत्युपमेत^३
 मरुतः सुदानव एना विष्पतिनाभ्यमुं राजानमित्यथैनान्यज-
 मानस्याञ्जलावावपति सत्याशीरितीह मन इत्युपनिगृह्णीते^४ । ५
 ऽत्रैतावपदपांसूनसंचरे परावपत्यत्र यं यजमानो द्वेष्टि तं
 मनसा ध्यायति । तस्या एते भवतो धारयन्त आदित्यासस्तिस्त्रो
 भूमीर्धारयन्निति । यः परस्ताद्भाम्यवादी स्यात्तस्य गृहाद्वीही-
 नाहरेच्छुक्लांस्र कृष्णांस्र विचिनुयादित्यथ वै भवति ये
 शुक्लाः स्युस्तमादित्यं चरुं निर्वपेदिति । तस्या एते भवतस्त्यान्नु १०
 चत्रियान्न दक्षिणेत्यादित्या वै देवतया विद्धिश्मेवावगच्छतीति
 ब्राह्मणमथ वै भवत्यवगतास्य विडनवगतं राष्ट्रमित्याहुर्धै
 कृष्णाः स्युस्तं वारुणं चरुं निर्वपेदिति । तस्या एते भवत इमं
 मे वरुण तत्त्वा यामीति । वारुणं वै राष्ट्रमुभे एव विशं च
 राष्ट्रं चावगच्छतीति ब्राह्मणम् । ॥ २१ ॥ १५

अथ वै भवति यदि नावगच्छेदिममहमादित्येभ्यो^५ भागं
 निर्वपाम्यामुष्मादमुष्यै विशो ऽवगन्तोरिति निर्वपेदिति ।

Thus M and Bhav. ; परुद्धपद० Be BDU ; ०परुद्धः पद० Be 8.

१ Thus M ; थैनानादायहरंत्यु० Be 8 ; D om. आदाय ; धेनानायांतरत्यु०
 Be BU.

२ Thus M ; नि om. all the other MSS.

३ Corrected (cp. TS. II. 3. 1. 4) ; all the MSS. have इदम्
 i. s. o. इमम् only U: इदममहमा० ।

- निरूप्योपरमत्यथावगच्छते सः सादयति । तस्या एते भवतो
 यज्ञो देवानामादित्यानामवसा नूतनेनेत्यादित्या एवैनं भाग-
 धेयं प्रेषन्तो विशमवगमयन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति
 यदि नावगच्छेदाश्वत्यान्मयूखान्सप्त मध्यमेषायामुपहन्यादिति ।
 ५ प्रागीषमनो^१ स्वस्थापयित्वाश्वत्यान्मयूखान्सप्त^१ मध्यमेषायामुप-
 हन्ति^१ । मध्यममुपहत्य^२ चीन्प्रतीचस्त्रीन्प्राच आयातयतीद-
 महमादित्यान्बध्नाम्यामुष्मादमुष्यै विशो स्वगन्तोरित्यादित्या
 एवैनं बद्धवीरा विशमवगमयन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति
 यदि नावगच्छेदेतमेवादित्यं चरुं निर्वपेदिधौऽपि मयूखान्सं-
 १० नह्येत्तान्सहेधेनाभ्यादध्यादिति । तान्सहैवेधेनाभ्यादधात्यनपरु-
 ध्यमेवावगच्छतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्याश्वत्या भवन्ति ।
 मरुतां वा एतदोजो यदश्वत्य । ओजसैव विशमवगच्छति ।
 सप्त भवन्ति । सप्तगणा वै मरुतो । गणश्च एव विशमवगच्छ-
 तीति ब्राह्मणं । तस्या एते एव भवतः ॥ २२ ॥ सप्तमः ॥
 १५ अथ वै भवति यो मृत्योर्विभीयात्तस्मा एतां प्राजापत्याः
 शतकृष्णालां निर्वपेदित्येतयेक्षा यक्ष्यमाण उपकल्पयते शतः
 सुवर्णानि कृष्णालानि नवं पात्रं प्रभूतमाज्यमित्यथ देवस्य ता
 सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं कृत्वा प्रजापतये जुष्टं निर्वपामीति
 चतुरो मुष्टीन्कृष्णालानां^३ निर्वपति । हविष्यृता वाचं विसृज्य

१ This passage is found in M only.

२ Thus Be 8 ; मध्यत उपहत्य Be BD ; मध्यम उप० M ; मध्य उप० U ;
 मध्यमुपहत्य Bhav.

३ Thus M ; कृष्णालान् or कृष्णालां the other MSS.

गार्हपत्ये नवं पात्रमधिश्रित्य तिरः पवित्रमाज्यमानीय तिरः
 पवित्रं कृष्णलान्यावपत्यथाज्यं निर्वपत्यथाज्यमधिश्रित्योभयं^१
 पर्यग्निं कृत्वान्तर्वेद्यासादयत्यथ वै भवति चत्वारिचत्वारि
 कृष्णलान्यवद्यति चतुरवत्तस्याष्टा इत्यष्टौ देवताया अवद्यति
 चत्वारि खिष्टकृते ऽष्टाविडाद्यै^२ चत्वार्यवान्तरेडाया एकं प्राग्नि- ५
 चायैकं यजमानायाज्यमेव जुक्तो जुक्त्याज्यं प्राश्नन्तः^३ प्राश्न-
 न्त्यथैनान्येकधोद्धृत्य^४ ब्रह्मण उपहरति । तस्या एते भवतो
 हिरण्यगर्भः प्रजापत इति । ॥ २३ ॥

यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतः सौर्यं चरुं निर्वपेदि-
 त्येतयेष्टा यद्य्यमाण उपकल्पयते पञ्च सुवर्णानि कृष्णलानि १०
 सुवर्णरजतौ च रुक्मावथैतं चरुः अपयित्वाभिघार्योदञ्चमुद्रास्य
 सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां परिगृह्णान्तर्वेद्यासादयति । समानं
 कर्मा प्रयाजेभ्यो । ऽथ वै भवति प्रयाजेप्रयाजे कृष्णलं जुहो-
 तीति । स प्रयाजेप्रयाज एव कृष्णलमन्ववधाय जुहोति ।
 तस्या एते भवत उदु त्यं चित्रमित्यन्वाहार्यमासाद्य सुवर्ण- १५
 रजतौ रुक्मौ ददात्याग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्सावित्रं द्वादश-
 कपालं भूम्यै चरुं यः कामयेत हिरण्यं विन्देय हिरण्यं मोपन-
 मेदित्येतयेष्टा यद्य्यमाण उपकल्पयते हिरण्यं । तस्या एता

१ •मधिश्रित्योभयं M.

२ चष्टौ is found in M only.

३ Thus M; प्राश्नन्तमेव प्राश्नन्त्य० D; the other MSS. (i. s. o. प्राश्नन्ति) प्राश्नाते Be; प्राश्नन्ते U; प्राश्नते B; प्राश्नाति Be 8.— उद्धृत्य M Be 8, उपहृत्य the other MSS., but cp. supra XII. 16 (p. 68, 18).

भवन्ति स प्रत्नवन्नि काव्या हिरण्यपाणिमूतये वाममद्य
 सवितर्बडित्या पर्वतानाः सोमासस्त्वा विचारिणीत्यन्वाहार्य-
 मासाद्य हिरण्यं ददात्येतामेव निर्वपेद्विरण्यं विचेति ^१ तस्या
 एता एव भवन्त्येतामेव निर्वपेद्यस्य हिरण्यं नश्येदिति ^१ तस्या
 ५ एता एव भवन्ति ^१ ॥ २४ ॥

यः सोमवामी स्यात्तस्मा एतः सोमेन्द्रः श्यामाकं चरुं
 निर्वपेदिति ^१ तस्या एते भवत ऋदूदरेणापान्तमन्युरिति ^१
 सोमवामी वा अन्यो भवत्यन्यः सोमातिपवितो भवति ^१ यः
 सोमातिपवितः स्यात्तस्मा एतः सोमेन्द्रः श्यामाकं चरुं
 १० निर्वपेदिति ^१ तस्या एते भवतः प्र सुवानः सवाधस्त इत्यग्नये
 दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेका-
 दशकपालं पशुकाम इत्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण उपकल्पयते दधि
 मधु दृतमपो यवानित्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति
 प्रतिपदं कृत्वाग्नये दात्रे जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीब्रीहीणां
 १५ निर्वपत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वेन्द्राय प्रदात्रे जुष्टं निर्वपामीति
 चतुर एव ब्रीहीणामेतामेव प्रतिपदं कृत्वा प्रजापतये जुष्टं
 निर्वपामीति चतुरो यवानां ^१ तेषां ब्रीहिष्वेव हविष्कृतमुदा-
 दयत्युपोद्यच्छन्ते यवान्हविष्कृता वाचं विमृजते ^१ समानं

१ The passage marked between १...१ is not found in M Be BU. In the words as handed down by Be 8, I inserted अन्यो (l. 8, first time) and तस्मा (l. 9) and changed अन्यं (l. 8, second time) into अन्यः । D : सोमवामी चोन्यो भवत्यन्यं विदुः सोमातिपवितः (sic).

कर्माधिवपनादध्युष्य दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्याष्टौ कपालान्यु-
पदधात्येकादशोत्तरतो^१ । ऽथैतान्यवानुलूखले परिक्षुद्य गार्हपत्य
एककपालमधिश्रित्य धाना भर्जन्ति^२ । यदैते^३ हविषी
अधिपृणक्ति तदैता धानाश्चतुष्टयेनोपसृजति^४ दध्ना मधुना^५
घृतेनाद्भिरिति । तस्या एता भवन्त्यग्ने दा दाशुषे रयिं दा ५
नो अग्ने शतिनः प्रदातारः हवामहे प्रदाता वज्री घृतं न
पूतमुभे सुश्वन्द्र सर्पिष इति । ॥ २५ ॥

यो यज्ञविभ्रष्टः स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदाग्नेयमष्टा-
कपालमैन्द्रमेकादशकपालः सौम्यं चरुमित्यथ वै भवत्याग्नेयस्य
च सौम्यस्य चैन्द्रे समाश्लेषयेदिति । स आग्नेयस्य च सौम्यस्य १०
चैन्द्रे समाश्लेषयति । तेजश्चैवास्मिन्नब्रह्मवर्चसं^६ च^७ समीची^८
दधातीति ब्राह्मणं । तस्या एता भवन्ति स प्रत्नवन्ति काव्येन्द्रं
वो विश्वतस्सरीन्द्रं नरस्त्वं नः सोम या ते धामानीत्यग्नीषोमी-
यमेकादशकपालं निर्वपेद्यं कामो नोपनमेदिति । तस्या एते
भवतो ऽग्नीषोमा सवेदसा युवमेतानीत्यग्नीषोमीयमष्टाकपालं १५
निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकाम इति । यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्सो ऽग्नी-
षोमीयमष्टाकपालः श्यामाकानां निर्वपति । तस्या एते

१ Thus M (the same reading xvii. 31); भर्जयन्ति the other MSS.

२ Only found in M Be 8; BDU om.; Be has a lacuna of three akṣaras.

३ Thus M and Bhav.; the other MSS. have the plural.

४ मधुना M.

५ Thus corrected acc. to TS. II. 3. 3. 2; तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीची MUDB Be; तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च ब्रह्मवर्चसं च समीची Be 8.

भवतो ऽग्नीषोमाविमं सु मे ऽग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्येति ।
 सोमाय वाजिने श्यामाकं चरुं निर्वपेद्यः क्षैव्याद्विभीथादिति ।
 तस्या एते भवत आप्यायस्व सं त इति । ब्राह्मणस्यत्यमेकादश-
 कपालं निर्वपेद्भामकाम इत्यथ वै भवति गणवती याज्यानु-
 ५ वाक्ये भवत इति । तस्या एते भवतो गणानां त्वा गणपतिं
 हवामहे स इज्जनेनेत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत ब्रह्मन्विशं
 नाशयेयमिति । मारुती याज्यानुवाक्ये कुर्यादिति । तस्या
 एते भवतो मरुतो यद्ध वो दिवो या वः शर्मति ॥ २६ ॥

अर्यम्णे चरुं निर्वपेत्सुवर्गकाम इति । तस्या एते भवतो
 १० ऽर्यमायाति ये ते ऽर्यमन्नित्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत
 दानकामा मे प्रजाः स्युरिति । तस्या एते भवतो ऽर्यम्णे
 चरुं निर्वपेद्यः कामयेत स्वस्ति जनतामियामिति । तस्या एते
 एव भवतो यो राजन्य आनुजावरः स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमानु-
 षूकमेकादशकपालं निर्वपेदित्यथ वै भवति बुधवती अग्रवती
 १५ याज्यानुवाक्ये भवत इति । तस्या एते भवतो बुधादग्रमङ्गि-
 रोभिर्गणानो बुधादग्रेण विमिमाय मानैरिति । यो ब्राह्मण
 आनुजावरः स्यात्तस्मा एतं बार्हस्पत्यमानुषूकं चरुं निर्वपेदि-
 त्यथ वै भवति बुधवती अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवत इति ।
 तस्या एते भवतो महान्मही अस्तभायदुधाद्यो अग्रमभ्यर्त्याज-
 २० सेति ॥ २७ ॥ अष्टमः ॥

अथ वै भवति यः पापयत्नगृहीतः स्यात्तस्मा एतमादित्यं
 चरुममावास्यायां निर्वपेदिति । तस्या एते भवतो नवोनवो

भवति जायमानो यमादित्या अशुमाप्याययन्तीति । यं
 कामयेतान्नादः स्यादिति तस्मा एतं त्रिधातुं निर्वपेदिन्द्राय
 राज्ञे पुरोडाशमेकादशकपालमिन्द्रायाधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञ
 इत्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं कृतेन्द्राय राज्ञे
 जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीन्ब्रीहीणां निर्वपत्येतामेव ५
 प्रतिपदं कृतेन्द्रायाधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञ इति चतुरस्रचतुरो
 मुष्टीनेकैकस्यै देवतायै । हविष्कृता वाचं विसृजते । समानं
 कर्माधिवपनादध्युष्य गार्हपत्य एकादशोत्तानानि कपालान्युप-
 दधात्यथ वै भवत्युत्तानेषु कपालेष्वधिश्रयत्यथातथामत्वाय ।
 त्रयः पुरोडाशा भवन्ति । त्रय इमे लोका । एषां लोकाना- १०
 माप्या । उत्तरउत्तरो ज्यायान्भवतीति । स उत्तरमत्तरमेव
 ज्यायाऽसं करोति । सर्वेषामभिगमयन्नवद्यतीति । सो ऽवद्य-
 न्नाहेन्द्राय राज्ञे ऽनुब्रूहीति । प्राच्यां दिशि त्वमिन्द्रासि
 राजेत्यनूच्येन्द्रो जयाति न पराजयाता इति यजति । सो
 ऽवद्यन्नाहेन्द्रायाधिराजायानुब्रूहीतीन्द्रो जयाति न पराजयाता १५
 इत्यनूच्यास्येदेव प्ररिरिचे महित्वमिति यजति । सो ऽवद्यन्ना-
 हेन्द्राय स्वराज्ञे ऽनुब्रूहीत्यस्येदेव प्ररिरिचे महित्वमित्यनूच्य
 प्राच्यां दिशि त्वमिन्द्रासि राजेति यजति । व्यत्यासमन्वाहा-
 निर्दाहायेति ब्राह्मणम् । ॥ २८ ॥

य इन्द्रियकामो वीर्यकामः स्यात्तमेतया सर्वपृष्ठया याजये- २०
 दित्येतयेष्ट्या यज्यमाण उपकल्पयते ऽश्वमृषभं वृष्णिं वस्तमित्यथ
 देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं कृतेन्द्राय राघंतराय

जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीन्ब्रीहीणां निर्वपत्येतामेव
 प्रतिपदं ह्येन्द्राय बार्हतायेन्द्राय वैरूपायेन्द्राय वैराजायेन्द्राय
 शाकरायेन्द्राय रैवतायेति चतुरश्वतुरो मुष्टीनेकैकस्यै देवतायै ।
 हविष्कृता वाचं विसृजते । समानं कर्माधिवपनादध्युष्य गार्ह-
 ५ पत्ये द्वादशोत्तानानि कपालान्युपदधात्यथ वै भवत्युत्तानेषु
 कपालेष्वधिश्रयत्ययातयामत्वाय । द्वादशकपालः पुरोडशो
 भवति वैश्वदेवत्वाय । समन्तं पर्यवद्यतीति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय
 रायंतरायानुब्रूहीत्यभि त्वा शूर नोनुम इत्यनूच्य त्वामिद्धि
 हवामह इति यजति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय बार्हतायानुब्रूहीति ।
 १० त्वामिद्धि हवामह इत्यनूच्य यद्वाव इन्द्र त इति यजति । सो
 ऽवद्यन्नाहेन्द्राय वैरूपायानुब्रूहीति । यद्वाव इन्द्र त इत्यनूच्य
 पिवा सोममिन्द्र मन्दतु लेति यजति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय
 वैराजायानुब्रूहीति । पिवा सोममिन्द्र मन्दतु लेत्यनूच्य कदा
 चन स्तरीरसीति यजति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय शाकरायानुब्रू-
 १५ हीति । कदा चन स्तरीरसीत्यनूच्य रेवतीर्नः सधमाद इति
 यजति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय रैवतायानुब्रूहीति । रेवतीर्नः
 सधमाद इत्यनूच्याभि त्वा शूर नोनुम इति यजति । व्यत्या-
 समन्वाहानिर्दाहायेति ब्राह्मणम् । ॥ २६ ॥

अन्वाहार्यमासाद्याश्वमृषभं वृष्टिं वस्तमिति ददात्येतयैव
 २० यजेताभिप्रस्यमान इति । यैव^१ पूर्वा^१ सेयं^१ । यश्चक्षुष्कामः

१ Thus M ; यैव पूर्वा सेति Be ; यैव पूर्वसे Be S ; यैव पूर्वासेति U ;
 तस्या एते भवन्ति या पूर्वस्या BD.

स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टा-
 कपालं सौम्यं चरुमग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालमिति ।
 तस्या एते भवन्त्युदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषोदु त्वं चित्रमुदग्ने
 शुचयस्तव वि ज्योतिषेत्युपहृतायामिडायामनाहितमग्नीध्रे
 भवत्यथ यजमानाय चीन्धिपिण्डान्प्रयच्छत्युदु त्वं जातवेदसः सप्त
 त्वा हरितो रथे चित्रं देवानामुदगादनीकमिति पिण्डान्प्रय-
 च्छति । चक्षुरेवास्मै प्रयच्छति । यदेव तस्य तदिति ब्राह्मणं ।
 वैश्वदेवीः सांग्रहणीं निर्वपेद्भ्रामकाम इति । वैश्वदेवं चरुं
 संगृह्णन्त इव अपयन्त्यथ ध्रुवो ऽसि ध्रुवो ऽहः सजातेषु भूया-
 समिति परिधीन्परिदधाति । तस्या एते भवतो विश्वे देवा १०
 विश्वे देवा इत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोत्यामन-
 मस्यामनस्य देवा इति तिस्रः ॥ ३० ॥ नवमः ॥

अथ वै भवत्यग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमः रसो ।
 वरुण एनं वरुणपाशेन गृह्णाति सरस्वतीं वागग्नाविष्णू आत्मा
 यस्य ज्योगामयति । यो ज्योगामयावी स्याद्यो वा कामयेत १५
 सर्वमायुरिरियामिति तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदित्येतयेष्ट्या यक्ष्य-
 माण उपकल्पयते स्वादिरं नवं पात्रं नवनीतमाज्यं यावतीः
 समा एष्यन्मन्येत तावन्मानं च प्रवर्तमथ देवस्य त्वा सवितुः
 प्रसव इति प्रतिपदं कृत्वाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं
 वारुणं दशकपालं सारस्वतं चरुमाग्नवैष्णवमेकादशकपाल- २०

१ सुवाङ्मतीरुपजुहोत्यः MBD ; सुवाङ्मतीर्जुहोत्यः U Be ; सुवाङ्मतिं
 जुहोत्यः Be 8.

मिति^१ । समानं कर्माज्यावेक्षणात्^२ आज्यावेक्षणे^३ ऽनुवर्तयति
 यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवदिति^४ । समानं कर्मा सुचा^५ सादना-
 त्सादयित्वा सुचो ऽथैतं प्रवर्तं खादिरे नवे पात्र उपस्तीर्णा-
 भिघारित^५ सह हविर्भिरन्तर्वेद्यासादयति । समानं^६ कर्मा^७
 ५ प्रयाजेभ्यः^८ । प्रयाजैश्चरित्वा^९ हविर्भिश्चरति^९ । तस्या एता
 भवन्त्यायुष्ट आयुर्दा अग्न आयायस्व सं ते ऽव ते हेड उदु-
 त्तमं प्र णो देव्या नो दिवो ऽग्नाविष्णू अग्नाविष्णू इत्यथ
 पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोति ॥ ३१ ॥

अश्विनोः प्राणो ऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणो ऽसि
 १० स्वाहेन्द्रस्य प्राणो ऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणो ऽसि स्वाहा
 मित्रावरुणयोः प्राणो ऽसि तस्य ते दत्तां यस्य प्राणो ऽसि
 स्वाहा विश्वेषां देवानां प्राणो ऽसि तस्य ते ददातु येषां
 प्राणो ऽसि स्वाहेति^१ । ऊत्वाऊत्वैव स^२स्रावैः^३ प्रवर्तमभिघार-
 यति राडसि विराडसि सम्राडसि खराडभीत्यथैतं प्रवर्तमग्ने-
 १५ णाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणतो निदधात्यथ यजमानमाज्य-
 मवेक्षयति घृतस्य धाराममृतस्य पन्थामिन्द्रेण दत्तां प्रयतां
 मरुद्भिः । तत्त्वा विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा गव्यैरथदित्यथ ब्रह्मणो
 हस्तमन्वारभ्यर्त्विजः^४ पर्याङ्गः पावमानेन त्वा स्तोमेन गायत्रस्य

१ Here BD ins. हविष्कृता वाचं विष्टजते ।

२ Thus M Bhav. ; स आज्यामवेक्षमाणो the other MSS.

३ om. M Be.

४ संस्त्रावेण Be 8.

५ ऋत्विजः only in M Be 8 D.

वर्तन्योपा० शोवीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सृजतु जीवातवे जीवन-
 स्यायै बृहद्रथंतरयोस्त्वा स्तोमेन त्रिष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य
 वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सृजतु जीवातवे जीवनस्याया अग्नेस्त्वा
 मात्रया जगत्यै वर्तन्याग्रयणस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सृजतु
 जीवातवे जीवनस्याया इत्यथ हिरण्याहुतं निष्पिबति । ५
 निष्पिबन्तमनुमन्त्रयत इममग्न आयुषे वर्चसे कृधि प्रियं
 रेतो वरुण सोम राजन् । मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ विश्वे
 देवा जरदष्टिर्यथासदित्यथैतं^१ प्रवर्तमद्भिः प्रचाल्य दक्षिणे कर्ण
 आवध्नीत^२ आयुष्टे^३ विश्वतो दधदित्यथैनमनुपरिवर्तयत^४
 आयुरसि विश्वायुरसि सर्वायुरसि सर्वमायुरसीत्यथास्य^५ ब्रह्मा १०
 हस्तं गृह्णात्यग्निरायुष्मानित्यान्तादनुवाकस्य । ॥ ३२ ॥

यावतो ऽश्वान्प्रतिगृह्णीयात्तावतो वारुणाञ्चतुष्कपालाच्चि-
 र्वपेदेकातिरिक्तानिति । तस्या एते भवत इमं मे वरुण तत्त्वा
 यामीति । यद्यपरं प्रतिग्राही स्यात्सौर्यमेककपालमनुनिर्वपे-
 दिति । तस्या एते भवत उदु त्यं चित्रमित्यथापो^५ ऽवभृथम- १५
 वैत्यथ^५ वै^५ भवत्यपोनघ्नीयं^५ चरुं पुनरेत्य निर्वपेदिति ।

१ Thus M ; •थैनं all the other MSS.

२ Thus corrected, cp. infra XVII. 41 and XVIII. 9 ; आवध्नी-
 ताय० M ; आवध्नीत्यायु० the other MSS.

३ All exc. M ins. प्रवर्तस् after एनं ।

४ After सर्वमायुरसि M has some words more : सर्वं स आयुर्भूयात्सर्व-
 मायुर्गेष्म, cp. Āp. XIX. 24. 10.

५ Thus MUD Be, the last three omitting the words अथ वै
 भवति । चित्रमित्यवभृथमेवैत्यपोन० Be 8 ; चित्रमित्यपोन० B.

तस्या एते भवतो ऽपां नपात्समन्या यन्तीति^१ । यः पाप्मना^२
 गृहीतः स्यात्तस्मा एतामैन्द्रावरुणीं पयस्यां निवपेदित्येतयेष्ट्या
 यक्ष्यमाण उपकल्पयते दधि पय आमिन्वाया इत्यथ देवस्य
 त्वा सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं कृत्वेन्द्रावरुणाभ्यां जुष्टं निर्व-
 ५ पामीति चतुरो मुष्टीन्त्रीहीणां निर्वपति^३ । हविष्कृता वाचं
 विसृजते । समानं कर्माधिवपनादध्युष दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्यै-
 कादश कपलान्युपदधाति । यदैतं पुरोडाशमधिपृणक्ति तदै-
 तामामिन्वां गार्हपत्ये अपयत्यैतं पुरोडाशमुपस्तीर्णाभिघा-
 रितमुद्वास्यामिन्वाया संप्रच्छाद्यान्तर्वेद्याषादद्यति^४ । ॥ ३३ ॥

१० अथ वै भवति पयस्यायां पुरोडाशमवदधात्यात्मन्वन्तमेवैनं
 करोत्यथो आयतनवन्तमेव । चतुर्धा व्यूहति । दिक्ष्वेव प्रति-
 तिष्ठति । पुनः समूहतीति । स आमिन्वां पुरोडाशाच्चतुर्धा^५
 कृत्वा व्यूहति या वामिन्द्रावरुणा यतव्या तनूस्तथेममहसो
 मुञ्चतं या वामिन्द्रावरुणा सहस्रा रक्षस्या तेजस्या तनूस्तथे-
 १५ ममहसो मुञ्चतमिति । पुनः समूहति समूह्यावद्यतीति । तस्या
 एते भवत इन्द्रावरुणयोरहमिन्द्रावरुणा युवमध्वराय न इत्यथ
 पुरस्तात्त्रिष्टुतः सुवाङ्मतीरुपजुहोति यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ
 सामस्तं वामेतेनावयज इत्यष्टौ । ॥ ३४ ॥ दशमः ॥

अथ वै भवति यो भ्रातृव्यवानस्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या

१ Thus M ; पापयक्षः the other MSS.

२ Thus M ; संज्ञायः all the other MSS.

३ Thus M and Bhav. ; पुरोडाशं चतुर्धा all the other MSS.

यजेताग्नये प्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्नये विबाधवते
 ऽग्नये प्रतीकवत इति ^१ तस्या एता भवन्ति प्रप्रायमग्निः प्र ते
 यच्चि प्र त इयमि मन्म भुवो वि पाजसा वि ज्योतिषा स
 त्वमग्ने प्रतीकेन तः सुप्रतीकः सुदृशः स्वञ्चमिति ^१ यो
 भ्रातृव्यवन्स्यात्स स्यर्धमान एतयेष्ट्या यजेतेन्द्रायाः होमुचे ^५
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावत
 इत्यथ वै भवति त्रयस्त्रिंशत्कपालं पुरोडाशं निर्वपतीति ^१
 य एवैते त्रय एकादशकपालास्तः ^१ एवैतः ^१ उक्ताः ^१ भवन्ति ^१ तस्या
 एता भवन्त्यः होमुचे विवेष यन्मा वि न इन्द्रेन्द्र क्षत्रमिन्द्रियाणि
 शतक्रतो ऽनु ते दायीति ^१ यो भ्रातृव्यवन्स्यात्स स्यर्धमान ^{१०}
 एतयेष्ट्या यजेताग्नये संवर्गाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तः
 शृतमासन्नमेतेन यजुषाभिष्टुशेदिति ^१ तः शृतमासन्नमेतेन
 यजुषाभिष्टुशत्योजो ऽसि सहो ऽसि बलमसि भ्राजो ऽसि
 देवानां धाम नामासि विश्वमसि विश्वायुः सर्वमसि सर्वायु-
 रभिभूरहमनेन हविषामुं भ्रातृव्यमभिभूयासमिति ^१ युक्षा हि ^{१५}
 देवहृतमानित्येतस्यानुवाकस्य सप्तदश सामिधेनीः पराचीर-
 न्वाह ^१ तस्या एते भवतः सखायः सं वः सम्यञ्चः सः समिद्युवसे
 वृषन्निति ^१ ॥ ३५ ॥

यः प्रजाकामः स्यात्तस्मा एतं प्रजापत्यं गार्मुतं चरुं निर्व-
 पेदिति ^१ तस्या एते भवतः प्रजापते स वेदेति ^१ यः पशुकामः ^{१०}

स्यात्तस्मा एतः सोमापौष्णं गर्भुतं चरुं निर्वपेदिति^१ तस्या
 एते भवतः सोमापूषणेमौ देवाविति^१ चित्रया यजेत पशुकाम
 इति^१ अश्वित्रयेत्युपवसत्यथ^१ प्रातराग्रेयमष्टाकपालं निर्वपति
 सौम्यं चरुं त्वाष्ट्रमष्टाकपालः सरस्वत्यै चरुः सरस्वते चरुः
 ५ सिनीवात्यै चरुमैन्द्रमेकादशकपालमिति^१ तस्या एते भवन्त्य-
 ग्निना रायिमश्रवद्गोमाः अग्न आयायस्व सं त इह त्वष्टार-
 मग्रियं तन्नसुरीपं प्र णो देव्या नो दिवः पीपिवाः सरस्वतो
 ये ते सरस्व ऊर्मयः सिनीवालि या सुपाणिरिन्द्रं वो विश्व-
 तस्परीन्द्रं नर इत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोत्यग्ने
 १० गोभिर्न आगहीति पञ्चर्चो दे यजुषी^१ ॥ ३६ ॥ एकादशः ॥

कारीया यज्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते कृष्णं वासः
 कृष्णातृषं कृष्णमश्वं कृष्णः संदानं कृष्णाजिनं कृष्णमधु^२ करी-
 रसक्तूकृष्णां कुम्भीमामपक्वां^३ कृष्णमनस्विगधं कृष्णामविं कृष्णं
 वर्षाहस्तम्^४ वैतसमिध्वावर्हिरित्यथ यजमानायतने कृष्णं वासः
 १५ कृष्णातृषं निदधात्यथाग्रेणाहवनीयं कृष्णमश्वं कृष्णेन संदानेन

१ अश्वित्रयेत्यु० Be 8 Be ; अश्वित्रयेत्यु० BDU ; अश्वित्रयेत्यु० M.

२ कृष्णमधु DU.

३ Thus corrected acc. to a Prayoga ; कुम्भीमामपक्वां D ; instead of आमपक्वां Be 8 (pr. m) : आमवाकार्यं, (sec. m.) : आमपाचं करीया ; आमपाचकरीया U ; आमपाचकरी B ; आमपाचं करीयत् Be ; आममाचं— करीयां M.

४ वर्षाहस्तम् M here and later on consequently ; thus also some of the other MSS.

संदित्यान्तर्वेदि^१ कृष्णाजिने कृष्णमधु करीरसक्तून्निवपत्युत्करे
कुम्भीं निमिनोत्यथाग्रेणोत्करं प्रागीषमन स्थापयित्वा तस्याग्रे-
णोपस्तम्भनं कृष्णामविं निगृथ्वात्युत्तरेणाहवनीयं कृष्णं वर्षाह-
स्तम्बं वैतसमिध्मावर्हिरिति निदधात्यथ यजमानः कृष्णं वासः
कृष्णातूपं परिधत्ते ॥ ३७ ॥

मारुतमसि मरुतामोजो ऽपां धारां भिन्द्वीति^१ रमयत
मरुतः श्येनमायिनमिति पश्चाद्वातं प्रतिमीवति^१ पुरोवातमेव
जनयति वर्षस्यावरुद्धा इति ब्राह्मणमथैतमश्वः संदानात्प्रमु-
च्योत्तरवर्ग्येणाभिविचिपत्यभिक्रन्द^२ स्तनय गर्भमाधा इति^३
स यदि विधूनुते^३ यदि मेहति यदि शकृत्करोति वर्षिष्य- १०
तीत्येव वेदाथ वातनामानि जुहोति पुरोवातो वर्षञ्जिन्वरा-
वृत्स्वाहेत्यष्टावथान्तर्वेदि कृष्णाजिने मधुषा करीरसक्तून्संथौति
मान्दा वाग्नाः शुन्ध्यूरजिराः । ज्योतिष्मतीस्तमस्वरौरुन्दतीः
सुफेनाः । मित्रभृतः चक्रभृतः सुराद्रा इह मावतेति^४ तिस्रः
पिण्डीः कृत्वा समुच्चित्य कृष्णाजिनस्यान्तान्संदानेनोपनहति १५
वृष्णो अश्वस्य संदानमसि वृक्षौ त्वोपनह्यामीत्यथैना अनसः
प्रथमायां गधायामावध्नाति ॥ ३८ ॥

देवा वसव्या अग्ने सोम सूर्येत्यहोरात्रे उपरमति^५ द्विती-

१ Thus M only ; संनह्यत्यान्तर्वेदि all the other MSS.

२ •वर्ग्येण• M ; •वर्ग्येण the other MSS. ; cp. supra p. 104. 2.—

•भिचिपत्य• M.

३ विधुनुते BD.

यस्यामावध्नाति देवाः शर्मण्या मित्रावरुणार्थमन्नित्यहोरात्रे
 एवोपरमति^१ तृतीयस्यामावध्नाति देवाः सपीतयो ऽपां
 नपादाशुहेमन्नित्यहोरात्रे एवोपरमत्यथ वै भवति यदि
 वर्षेत्तावत्येव होतव्यमिति^१ यदि चैव वर्षति यदि नोभयेनैव
 ५ पिण्डीर्जुहोति सुचोपस्तीर्णाभिघारिता दिवा चित्तमः
 कृण्वन्त्या यं नर उदौरयथा मरुतः समुद्रत इत्यथासां धूम-
 मन्वीक्षते ऽसितवर्णा हरयः सुपर्णा इति^१ यदि न वर्षच्छ्रो-
 भूते हविर्निर्वपेद्ग्नये धामच्छदे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपे-
 न्मारुतः सप्तकपालः सौर्यमेककपालमिति^१ तस्या एता
 १० भवन्ति त्वं त्या चिदच्युताग्ने भूरीणि तव जातवेदो दिवो
 नो वृष्टिं मरुतो ररीध्वं पिबन्त्यपो मरुतः सुदानव उदु त्वं
 चित्रमित्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोत्यौर्वभृगुवच्छु-
 चिमप्रवानवदाङ्गव इति तिस्रो^१ ऽथैतां कुम्भीमद्भिः पूरयति
 सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं पृणोति^१ सा यदि दीर्यते
 १५ यदि भिद्यते वर्षिष्यतीत्येव वेदाथाविमभिजुहोत्यजा^१ अग्नि
 प्रथमजा बलमग्नि समुद्रियमिति^१ सा यदि विधूनुते यदि
 मेहति यदि शकृत्करोति वर्षिष्यतीत्येव वेदाथ वर्षाहस्तम्भ-
 मिजुहोति ॥ ३६ ॥

१ Thus M Be 8 Be; वेदाथ मेष्या उपरि जुहोत्य० BUD; then follows in B the beginning of kh. 40; the passage अथाविमभि-
 जुहोत्य०...वर्षिष्यतीत्येव was given in this MS. already after the horse
 oracle.

उन्नमय पृथिवीं भिद्धीदं दिव्यं नमः । उद्धो दिव्यस्य
 नो देहीशानो विसृजा दृतिमित्यथैनमाहवनीये ऽनुप्रहरति
 हिरण्यकेशो रजसो विसार इत्यथास्य धूममन्वीक्षत आ ते
 सुपर्णा अभिनन्त एवैरित्यथान्तर्वेदि तिष्ठन्कृष्णाजिनमवधूनोति
 ये देवा दिविभागा इत्यान्तादनुवाकस्य^१ संतिष्ठते कारीर्य- ५
 थातो ऽञ्जःसवकारीर्याग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति अपयित्वा-
 सादयति^१ तस्याः पञ्चदश सामिधेन्यः पञ्च प्रयाजा वार्चमन्वावा-
 ज्यभागावथ हविषो ऽग्निर्मूर्धा भुव इति^१ त्रिष्टुभौ संयाज्ये^१
 याभिश्चैव पिण्डीरावध्नाति याभिश्च जुहोति याभ्यां च धूम-
 मन्वीक्षते ताः स५सिध्यन्ति^१ संतिष्ठते ऽञ्जःसवकारीरौ^१ १०

॥ ४० ॥ द्वादशः ॥

अथ वै भवति त्रैधातवीयेन यजेताभिचरन्वाभिचर्यमाणो
 वा सहस्रेण वा यज्यमाणः^२ सहस्रेण वेजानो यो वा यज्य
 इत्युक्त्वा न यजत इत्येतयेष्ट्या यज्यमाण उपकल्पयते सहस्रं
 हिरण्यं तार्थं धेनुमित्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति ५
 प्रतिपदं कृत्वेन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीन्ब्री-
 हीणां निर्वपत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वेन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं निर्वपा-
 मीति चतुरो यवानामेतामेव प्रतिपदं कृत्वेन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं
 निर्वपामीति चतुर एव ब्रीहीणां^१ तेषां ब्रीहिव्येव हवि-

१ Thus M ; सं om. all the other MSS.

२ The following thus only in M ; the other MSS. are partly
 corrupted partly incomplete.

ष्कृतमुद्गादयत्युपोचच्छन्ते यवान्हविष्कृता वाचं विसृजते^१ समानं
 कर्माधिवपनादध्युष्य गार्हपत्ये द्वादश कपालान्युपदधात्यथ वै
 भवति द्वादशकपालः पुरोडाशो भवति^१ ते त्रयश्चतुष्कपाला-
 स्त्रिंशमृद्धत्वाय^१ त्रयः पुरोडाशा भवन्ति^१ त्रय इमे लोका^१
 ५ एषां लोकानामाष्टा^१ उत्तरउत्तरो ज्यायाम्भवतीति^१ स
 उत्तरमुत्तरमेव ज्यायाऽसं करोति यवमयं^१ मध्ये^१ इथ
 वै भवति ॥ ४१ ॥

सर्वाणि कृन्दाऽस्येतस्यामिष्ट्यामनूच्यानीत्याहुस्त्रिंशुभो वा
 एतदीर्यं यत्ककुदुष्णिहा जगत्यै^१ यदुष्णिहककुभावन्वाह
 १० तेनैव सर्वाणि कृन्दाऽस्यवरुद्ध इति^१ प्र सो अग्ने तवोति-
 भिरित्येतासां द्वे धाय्यालोके दधात्यथाग्ने त्री ते वाजिना
 त्री षधस्येति त्रिवत्या परिदधाति सरूपत्वायेति ब्राह्मणः^१
 सर्वेषामभिगमयन्नवद्यतीति^१ तस्या एते भवतः सं वां कर्म-
 णोभा जिग्यथुरित्यन्वाहार्यमासाद्य सहस्रः^१ हिरण्यं तार्यं
 १५ धेनुमिति ददाति^१ यं कामयेत राजन्यमनपोऽथो जायेत
 वृत्रान्घ्नः^१ श्वरेदिति तस्मा एतमैन्द्रावार्हस्यत्यं चरुं निर्वपेदित्ये-
 तयेष्ट्या यक्ष्यमाण उपकल्पयते हिरण्यमयं दाम^१ तस्या एते
 भवतो ऽस्मे इन्द्रावृहस्यती वृहस्यतिर्नः परिपातु पश्वादित्य-
 न्वाहार्यमासाद्य हिरण्यमयं दाम ददाति^१ ॥ ४२ ॥

१ Thus M only; यवमयमध्ये Be 8 Be; यवमयोमध्ये BU; यवमय-
 रमध्ये D.

वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदनिष्ठाग्रयणेन नवान्नं जग्ध्वा
 यो वान्यस्याग्निषु यजेत यस्य वान्यो ऽग्निषु यजेत^१ सो ऽरण्यो-
 रग्नीन्समारोह्योदवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्य वैश्वानरं द्वादश-
 कपालं निर्वपति^१ तस्या एते भवतो वैश्वानरो न ऊत्या
 पृष्ठो द्वितीयग्रये तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्वि- ५
 च्छिन्नाग्निहोत्रो यो वा कामयेत प्रजायै मे तन्तुर्न विच्छि-
 द्येतेति^१ सो ऽरण्योरग्नीन्समारोह्योदवसाय^१ मथित्वाग्नीन्वि-
 हृत्याग्रये तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिति^१ तस्या
 एते भवतस्त्वं नस्तन्तुरुत सेतुरग्रे त्वं पन्था भवसि देवयानः ।
 त्वयाग्ने पृष्ठं वयमारुहेम अथा देवैः सधमादं मदेम ॥ स्वयं १०
 कृण्वानः सुगमप्रवायं तिग्मशृङ्गो वृषभः शोणुचानः । प्रत्नः
 सधस्थमनुपश्यमान आ तन्तुमग्निर्दिव्यं ततानेति^१ खिष्टवत्यौ
 संयाज्ये हव्यवाहमभिमातिषाहः रक्षोहणं पृतनासु जिष्णुम् ।
 ज्योतिष्मन्तं दौघन्तं पुरन्धिमग्निः खिष्टकृतमाऊवेम ॥
 खिष्टमग्ने अभितत्पृणाहि विश्वा देव पृतना अभिष्य । १५
 उरुं नः पन्थां प्रदिशन्विभाहि ज्योतिष्मद्वेह्यजरं न आयुरित्य-
 ग्रये व्रतभृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निरश्रु
 कुर्यादिति^१ तस्या एते भवतस्त्वमग्ने व्रतभृच्छुचिर्देवाः आसा-
 दया इह । अग्ने हव्याय वोढवे ॥ व्रता नु विभ्रद्रतपा
 अदाभ्यो यजानो देवाः अजरः सुवीरः । दधद्रत्नानि सुवि- २०

१ Thus MDU; •रोयोदव• Be 8 Be; in B the last kh. is wanting.

दानो अग्ने गोपाय नो जीवसे जातवेद इत्यथ यस्याग्नयो
 वृथाग्निभिः सृष्ट्येरेरन्मिथो वान्यस्य वाग्निभिः सो ऽरण्योर-
 ग्नीन्समारोह्योदवसाय^१ मथित्वाग्नीन्निहत्याग्नये विविचये पुरो-
 डाग्नमष्टाकपालं निर्वपत्यग्नये^२ व्रतपतय इति^१ तस्या एता
 ५ भवन्ति वि ते विश्वग्वातजूतासो अग्ने त्वामग्ने मानुषीरीडते
 विशस्त्वमग्ने व्रतपा असि यदो वयं प्रमिनाम व्रतानीति^१
 संतिष्ठन्त इष्टयः संतिष्ठन्त इष्टयः^१ ॥ ४३ ॥ चयोदशः ॥

॥ इति चयोदशः प्रश्नः ॥

अथ वै भवति प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति । स
तपो ऽतप्यत । स सर्पानसृजत । सो ऽकामयत प्रजाः सृजे-
येति । स द्वितीयमतप्यत । स वयाःस्यसृजत । सो ऽका-
मयत प्रजाः सृजेयेति । स तृतीयमतप्यत । स एतं दीक्षि-
तवादमपश्यत्तमवदत्ततो वै स प्रजा असृजतेति । तत्पृच्छन्ति^१ ५
कतमत्तत्तपो यत्तपस्तप्त्वा दीक्षितवादं वदतीत्यथ वै भवत्य-
ङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तो ऽप्सु दीक्षातपसी प्रावेशयन्मपु
च्छाति । साक्षादेव दीक्षातपसी अवरुद्ध इत्येतदिति
ब्रूयादित्यथ वै भवति यद्वै दीक्षितो ऽमेध्यं पश्यत्यपास्माद्दीक्षा
क्रामति । नीलमस्य हरो येतीति । सो ऽमेध्यं दृष्ट्वा जपत्य- १०
बद्धं मनो दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषाः अष्टो दीक्षे मा
मा हासीरित्याह । नास्माद्दीक्षापक्रामति । नास्य नीलं न
हरो येतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यद्वै दीक्षितमभिवर्षति
दिव्या आपो ऽशान्ता ओजो बलं दीक्षां तपो ऽस्य निर्घ्न-
न्तीति । सो ऽभिवृष्यमाणो जपत्युद्धतीर्वलं धत्तौजो धत्त १५
बलं धत्त मा मे दीक्षां मा तपो निर्वधिष्टेत्याहैतदेव
सर्वमात्मन्वत्ते । नास्यौजो बलं न दीक्षां न तपो निर्घ्नन्तीति
ब्राह्मणमथ वै भवत्यग्निरैव दीक्षितस्य देवता । सो ऽस्मादेतर्हि
तिर इव यर्हि यातीति । सो ऽस्मात्समारूढस्तिर इव^२

१ पृच्छन्ति MG (pr. m.) U; पृच्छति Be BG (sec. m.); the plural is correct, the subject being, according to Bhav., ब्रह्मवादिनः ।

२ यर्हि ins. M.

भवति । सो ऽरण्योरग्नीन्समारोह्य बृहस्पतिवत्यर्चां प्रधाति ।
 भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरस्तात् ते अस्त्वित्याह ।
 ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिस्तमेवान्चारभते । स एनः संपारय-
 तीति ब्राह्मणं । प्रज्ञातमपाः संयानस्योक्तमध्यवसानस्याथ^१ वै
 ५ भवति यो वै सोमः राजानः साम्राज्यं लोकं गमयित्वा
 क्रीणाति गच्छति स्वानाः साम्राज्यं । इन्द्राः सि खलु वै
 सोमस्य राज्ञः साम्राज्यो लोकः । पुरस्तात्सोमस्य क्रयादे-
 वमभिमन्त्रयेतेति । स पुरस्तात्सोमस्य क्रयादेवमभिमन्त्र-
 यते ॥ १ ॥

- १० एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते वैष्टुभो
 भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते जागतो भाग इति मे
 सोमाय ब्रूताच्छन्दोमानाः साम्राज्यं गच्छेति मे सोमाय ब्रूता-
 दिति । साम्राज्यमेवैनं लोकं गमयित्वा क्रीणाति । गच्छति
 स्वानाः साम्राज्यमिति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वै तानूनक्षस्य
 १५ प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति । ब्रह्मवादिनो वदन्ति न प्राश्नन्ति
 न जुह्वत्यथ क्व तानूनक्षं प्रतितिष्ठतीति । प्रजापतौ मनसीति
 ब्रूयात्त्रिरवजिघ्रेदिति । स त्रिरवजिघ्रेति प्रजापतौ त्वा मनसि
 जुहोमीत्येषा वै तानूनक्षस्य प्रतिष्ठा । य एवं वेद प्रत्येव
 तिष्ठतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वा अध्वर्योः प्रतिष्ठां वेद
 २० प्रत्येव तिष्ठति । यतो मन्येतानभिक्रम्य होष्यामीति तत्तिष्ठ-

नाश्रावयेदिति । स यतो मन्यतानभिक्रम्य होष्यामीति तत्तिष्ठ-
 नाश्रावयत्येषा वा अध्वर्योः प्रतिष्ठा । य एवं वेद प्रत्येव
 तिष्ठतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यदभिक्रम्य जुहुयात्प्रतिष्ठाया
 दद्यात्तस्मात्समानत्र तिष्ठता होतव्यं प्रतिष्ठित्या इति । तदेत-
 दन्यत्र हविर्यज्ञेभ्यो । ऽभिक्रामं जुहोतीति हविर्यज्ञेषु भवत्यथ ५
 वै भवति यो वा अध्वर्योः स्वं वेद स्ववानेव भवति । सुग्वा
 अस्य स्वं वायव्यमस्य स्वं चमसो ऽस्य स्वं । यद्वायव्यं वा चमसं
 वानन्वारभ्याश्रावयेत्त्वादियादिति । स वायव्यं चैव चमसं
 चान्वारभ्याश्रावयति । स्वादेव नैतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवति यो वै सोममप्रतिष्ठाप्य स्तोत्रमुपाकरोत्यप्रतिष्ठितः १०
 सोमो भवत्यप्रतिष्ठित स्तोमो ऽप्रतिष्ठितान्युक्त्यान्यप्रतिष्ठितो
 यजमानो ऽप्रतिष्ठितो ऽध्वर्युर्वीयव्यं वै सोमस्य प्रतिष्ठा चमसो
 ऽस्य प्रतिष्ठा सोम स्तोमस्य स्तोम उक्त्यानां । ग्रहं वा गृहीत्वा
 चमसं वोन्वीय स्तोत्रमुपाकुर्यादित्युक्त्यनः ह्येव चमसस्य
 ग्रहणः । स ग्रहं वैव गृहीत्वा चमसं वोन्वीय स्तोत्रमुपा- १५
 करोति । प्रत्येव सोमः स्थापयति प्रति स्तोमं प्रत्युक्त्यानि ।
 प्रति यजमानस्तिष्ठति प्रत्यध्वर्युरिति ब्राह्मणम् ॥ २ ॥

अथ वै भवति यज्ञं वा एतत्संभरन्ति यत्सोमक्रयण्यै
 पदं । यज्ञमुखः हविर्धाने । यर्हि हविर्धाने प्राची प्रवर्तये-
 युस्तर्हि तेनाचमुपाज्यादिति । स यर्हि हविर्धाने प्राची २०

- प्रवर्तयति^१ तर्हि^१ तेन पदद्वितीयेन पत्यक्षधुरमुपानक्ति^१
 यज्ञमुख एव यज्ञमनुसंतनोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति प्राञ्च-
 मग्निं प्रहरन्त्युत्पत्नीमानयन्त्यन्वनाः^२ सि प्रवर्तयन्त्यथ वा अस्यैष
 ५ धिष्णिष्यो हीयते सो ऽनुध्यायति स ईश्वरो रुद्रो भूत्वा प्रजां
 पशून्यजमानस्य श्रमयितोर्यर्हि पशुमाप्रीतमुदञ्चं नयन्ति तर्हि
 तस्य पशुअपणः^३ हरेदिति^१ स यर्हि पशुमाप्रीतमुदञ्चं नयन्ति
 तर्हि तस्य पशुअपणः^३ हरति^१ तेनैवैनं भागिनं करोतीति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यजमानो वा आहवनीयो^४ यजमानं वा
 १० एतद्विकर्षन्ते यदाहवनीयात्पशुअपणः^३ हरन्ति^१ स वैव
 स्थान्निर्मन्थं वा कुर्यादिति^१ स यद्यहैनं^२ करिष्यन्भवति
 नैनमन्वानयते^१ ऽजस्र एवाप्येष दीप्यमानः शेते^१ यद्यु वा
 एनमन्वानयते तस्य पशुवेलायामुल्मुकमादायारणी उपसंगृह्य
 पूर्वः पशोः प्रतिपद्यते^१ निर्मन्थेनात्र^३ पशुः^३ अपयन्ति^१
 १५ वपया^४ तत्सहोल्मुकमाहरन्ति यजमानस्य सात्मत्वायेति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यदि पशोरवदानं नश्येदाज्यस्य प्रत्या-
 ख्यायमवद्येदिति^१ स यावन्ति पशोरवदानानि नश्यन्ति
 तावत्कृत्व आज्यस्य प्रत्याख्यायमवद्यति^१ सैव ततः प्रायश्चित्ति-
 रिति ब्राह्मणमथ वै भवति ये पशुं विमथ्नीरन्यस्ताङ्कामयेता-

१ Thus M; प्रवर्तयेयुस्तर्हि the other MSS.

२ यद्यहैनं B Be; cp. infra p. 163, 5.

३ Thus M only; निर्मन्थेनाह the other MSS.

४ Thus MBG (sec. m.); पथा Be G (pr. m.).

तिमार्च्युरिति कुविदङ्गेति नमोवृत्तिवत्यर्चाग्नीध्रे जुहुया-
दिति^१ स कुविदङ्गेति नमोवृत्तिवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति^२ नमो-
वृत्तिमेवेषां वृङ्क्ते^३ ताजगार्तिमार्च्यन्तीति ब्राह्मणं^४ यद्यु वा
एकचरं विमथ्नीते शामित्र एतां जुहोति^१ प्रज्ञातमुपाकरण-
स्योक्तमपाव्यानां^२ चरणं^३ ब्राह्मणमुत्तरम्^४ ॥ ३ ॥ प्रथमः ॥ ५

अथ वै भवति यो वा अथथादेवतं यज्ञमुपचरत्या
देवताभ्यो वृश्च्यते पापीयान्भवति^१ यो यथादेवतं न
देवताभ्य आवृश्च्यते वसीयान्भवत्याग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभिमृशेद्वैष्णव्या
हविर्धानमाग्नेया सुचो वायव्यया वायव्यान्यैन्द्रिया सद इति^२
स आग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभिमृशति वैष्णव्या हविर्धानमाग्नेया सुचो^३
वायव्यया वायव्यान्यैन्द्रिया सदो^४ यथादेवतमेव यज्ञमुप-
चरति^५ न देवताभ्य आवृश्च्यते वसीयान्भवतीति ब्राह्मणमुक्त-
मौदुम्बराणां महापरिधीनां परिधानमुक्तं सुचाः सादन-
मुक्तं पात्राणामभिमर्शनमथ वै भवतीष्टर्गो वा अध्वर्युर्यजमा-
नस्येष्टर्गः खलु वै पूर्वो ऽष्टुः क्षीयत^६ आसन्यान्मा मन्त्रात्पाहि^७
कस्याश्चिदभिगच्छ्या इति पुरा प्रातरनुवाकाञ्जुहुयादिति^८
पुरा प्रातरनुवाकान्महारात्र उत्थायाग्नीध्र आसन्यां जुहोत्या-
सन्यान्मा मन्त्रात्पाहि कस्याश्चिदभिगच्छ्याः^९ स्वाहेत्यात्मन एव

१ BG ins. प्रज्ञात एतां जुहोति ।

२ Thus M ; उपाकरणीयस्य the other MSS.

३ From here unto निर्दन्तो (p. 158, 12) is left out in B.

४ ०भिगच्छ्या M Be U and Padapāṭha at TS. III. 1. 7. 1 ; अभि-
गच्छ्याः G.

तदध्वर्युः पुरस्ताच्छर्म नह्यते ऽनात्या इति ब्राह्मणमथ वै
 भवति यो वै कृन्दोभिरभिभवति स सः सुन्वतोरभिभवतीति
 स सः सुन्वतोर्महारात्र उत्थायाग्रीध्रे तिस्रो ऽभिभूतीर्जुहोति
 संवेशाय त्वोपवेशाय त्वा गायत्रिया अभिभूत्यै स्वाहा संवेशाय
 ५ त्वोपवेशाय त्वा त्रिष्टुभो ऽभिभूत्यै स्वाहा संवेशाय त्वोपवेशाय
 त्वा जगत्या अभिभूत्यै स्वाहेत्यथ द्वे प्राणाज्जतो जुहोति
 प्राणापानौ मृत्योर्मा पातं प्राणापानौ मा मा हासिष्टमित्यथ
 वै भवति देवतासु वा एते प्राणापानयोर्व्यायच्छन्ते येषां
 सोमः समृच्छते संवेशाय त्वोपवेशाय त्वेत्याह कृन्दां सि
 १० वै संवेश उपवेशश्च कृन्दोभिरेवास्य कृन्दां सि वृद्ध इति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य भूयांसो यज्ञक्रतव इत्याहुः
 स देवता वृद्ध इति यद्यग्निष्टोमः सोमः परस्तात्स्यादुक्थं
 कुर्वीतेत्युक्थं क्रतुमुपैति यद्युक्थः स्यादतिरात्रं कुर्वीते-
 त्यतिरात्रं क्रतुमुपैति यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृद्धे वशी-
 १५ यान्भवतीति ब्राह्मणमिति न्वा अध्वर्युतोऽथ कृन्दोगतः
 प्रेतिवन्ति चैतिवन्ति चाज्यानि भवन्त्यभिजित्यै मरु-
 त्वतीः प्रतिपदो विजित्या उभे वृहद्रथंतरे भवत

१ इतीन्वा अध्व० BGU; इतीन्वध्व० M.

२ Thus only Bhavasvāmin; प्रेतिवंत च इतिवंति चा० M; प्रेतिवंति
 प्रदतिवेति चाज्य० G; प्रेतिवंति प्रदतिवोति चाज्य० U; प्रेतिप्रदतिवेचाज्य०
 Be; cp. also TS. III. 1. 7. 2 with the comm. Vol. III, p. 41 and
 T Br. I. 4. 6. 1.

इति^१ नै^१ कन्दोगतो^१ । अथ होतः^२ । सजनीयः शस्यं विहव्यः
 शस्यमगस्यस्य कयाशुभीयः शस्यमिति^३ न्वा^३ एकयाजिनो^३ ।
 अथ सत्तिणां महारात्र उत्थानं चैव समानं पञ्चाभिभूतीर्दे
 प्राणाऊती । ते यथाक्रमेव यन्त्यादिष्टान्येवाहान्युपयन्त्युक्तं^४
 निग्राभ्यासु वाचनमथ वै भवत्योषधयो वै सोमस्य विशो^५ विशः
 खलु वै राज्ञः प्रदातोरीश्वरा । ऐन्द्रः सोम इति । सो ऽभि-
 षोयन्नोषधीभ्यो ऽधि राजानं निर्याचते । ऽवीवृधं वो मनसा
 सुजाता ऋतप्रजाता भाग इदः स्याम । इन्द्रेण देवीर्वीरुधः
 संविदाना अनुमन्यन्ताः सवनाय सोममित्याहौषधीभ्य एवैनः
 स्वायै विशः स्वायै देवतायै निर्याच्याभिषुणोतीति ब्राह्मणमथ १०
 वै भवति यो वै सोमस्याभिषूयमाणस्य प्रथमो ऽःशु स्कन्दति
 स ईश्वर इन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्यजमानस्य निर्हन्तोस्तमभि-
 मन्त्रयेतेति । स यः सोमस्याभिषूयमाणस्य प्रथमो ऽःशु
 स्कन्दति तमभिमन्त्रयेता मास्कान्सह प्रजया सह रायस्यो-
 षेणेन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वधीरित्याशिषमेवैतामाशास्त इन्द्रि- १५
 यस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनामनिर्घातायेति ब्राह्मणमत्रैषा
 द्रष्टानुमन्त्रणीया^५ । तामितराभिः सह वक्ष्यामी । अथ वै
 भवति ॥ ४ ॥

१ Corrected ; इति कंदोग० M ; इत्यु-कंदोग० Be UG.

२ होतः M.

३ इतिनैकया० M ; इतीन्वा एकया० Be UG.

४ Thus M ; यन्त्यादिष्टानि ह्यहान्युप० GU ; यन्त्यादिष्टाविहव्यहान्युप० Be.

५ Thus MBG ; ०मत्रवा इष्टानुमंत्रणीया Be ; ०मत्रैषा इष्टानुमंत्रणीया U.

- यो वै देवान्देवयज्ञसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययज्ञसेन देव-
यज्ञस्येव देवेषु भवति मनुष्ययज्ञसी मनुष्येषु । याग्राचीन-
माग्रयणाद्गृह्णीयात्तानुपांशु गृह्णीयाद्यानूध्वांस्तानुपब्धि-
मत इति । स याग्राचीनमाग्रयणाद्गृह्णीयात्तानुपांशु
५ गृह्णीयात् । यानूध्वांस्तानुपब्धिमतो । देवानेव तद्देवयज्ञसेना-
र्पयति मनुष्यान्मनुष्ययज्ञसेन । देवयज्ञस्येव देवेषु भवति
मनुष्ययज्ञसी मनुष्येष्विति ब्राह्मणं । ते यत्र बहिष्पवमानः
स्रप्यन्तो भवन्ति तेषु समन्वारध्वेष्वाहवनीये सुवाङ्मतिं जुहोत्यग्निः
प्रातःसवने पात्वस्मान्वैश्वानरो महिना विश्वशम्भूः । स नः पावको
१० द्रविणं दधात्वायुष्मन्तः सहभक्षाः स्याम स्वाहेति । माध्यंदिने
पवमाने तथैव समन्वारध्वेष्वाहवनीये सुवाङ्मतिं जुहोति विश्वे
देवा मरुतो इन्द्रो अस्मानस्मिद्धितीये सवने न जह्युः ।
आयुष्मन्तः प्रियमेषां वदन्तो वयं देवानां सुमतौ स्याम
स्वाहेत्यार्भवे पवमाने तथैव समन्वारध्वेष्वाहवनीये सुवाङ्मतिं
१५ जुहोतीदं तृतीयः सवनं कवीनामृतेव ये चमसमैरयन्त ।
ते सौधन्वनाः सुवरानशानाः स्विष्टिं नो अभि वसीयो नयन्तु
स्वाहेत्यथ वै भवत्यायतनवतीर्वा अन्या आहुतयो ह्वयन्ते ऽना-
यतना अन्या । या आघारवतीस्ता आयतनवतीर्याः सौम्यास्ता
अनायतना । ऐन्द्रवायवमादायाधारमाधारयेदिति । स ऐन्द्र-
२० वायवमादायाधारमाधारयत्यध्वरो यज्ञो ऽयमस्तु देवा ओष-
धीभ्यः पशवे नो जनाय । विश्वस्मै भूतायाध्वरो ऽसि स पिन्वस्व
वृतवद्देव सोम स्वाहेति । सौम्या एव तदाहुतीरायतनवतीः

करोत्यायतनवान्भवति य एवं वेदायो द्यावापृथिवी एव हृतेन
 व्युनक्ति^१ ते व्युक्ते उपजीवनीये भवत^१ उपजीवनीयो भवति
 य एवं वेदेति ब्राह्मणमथ प्रतिप्रस्थातोत्तरार्धं आहवनीयस्य
 मन्थिनः स॒स्त्रावं जुहोत्येष ते रुद्र भागो यं निरयाचयास्तं
 जुषस्व विदेर्गोपत्य॑ रायस्योष॑ सुवीर्य॑ संवत्सरीणा॑ ५
 स्वाहेत्यथ वै भवति मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजत्सं नामानेदिष्टं
 ब्रह्मचर्यं वसन्तं निरभजत्सं आगच्छत्सोऽब्रवीत्कथा मा
 विरभागिति^१ न त्वा निरभाचमित्यब्रवीदङ्गिरस इमे सत्त-
 मासते^१ ते सुवर्गं लोकं न प्रजानन्ति^१ तेभ्य इदं ब्राह्मणं ब्रूहि^१
 ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषां पशवस्ता॑स्ते दास्यन्तीति^१ १०
 तदेभ्योऽब्रवीदिति^१ तत्पृच्छन्ति^१ किमेभ्यस्तदुवाचेत्यपाव्यानि
 सन्तनीर्द्रप्सानुमन्त्रणीया अच्चावाकीया^२ स्तोत्रीयाः^२ शस्त्रीयाः
 सत्यं वदत अद्वा वो मा विगादित्येतदेभ्यस्तदुवाचेति^३ तं
 पशुभिश्चरन्तं यज्ञवास्तौ रुद्र आगच्छदित्युक्तस्यैष कर्मणो
 ऽनुवादो^१ ऽथ दे प्रवृताज्जती जुहोति^१ जुष्टो वाचो भूयास- १५
 मृचा स्तोमः^४ समर्धयेत्युपरिष्टात्तृतीया^४ तासु^४ तत्रैव वक्ष्यामो^१
 ऽथ द्रप्साननुमन्त्रयते द्रप्सश्चस्कन्द यस्ते द्रप्सो यो द्रप्सो यस्ते
 द्रप्स इत्यथ वै भवत्यध्वर्युर्वा ऋत्विजां प्रथमो युज्यते तेन

१ Thus MU ; all the other MSS. read the singular.

२ Thus M only ; all the other MSS. °वाकीयास्तानीयाः ।

३ Thus M ; विगाद् i.s. of विगाद् all the other MSS.

४ Thus M ; तृतीयासु the other MSS.

स्तोमो योक्तव्य इति । ते यत्र बहिष्पवमानः सर्पन्ति तत्र
 एवाध्वर्युः प्रथमो बर्हिषी धुवानः^१ सर्पति । वागग्नेमा अथ
 एतृजुगा देवेभ्यो यशो मयि दधती प्राणान्यशुषु प्रजां मयि
 च यजमाने चेत्याह । वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्तौति ब्रह्मण-
 ५ मथ वै भवति वास्तु वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्गृहान्गृहीत्वा
 बहिष्पवमानः सर्पन्ति । पराञ्चो हि यन्ति । पराचीभि
 स्तुवते । वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योपतिष्ठत इति । स वैष्णव्यर्चा पुनरे-
 त्योपतिष्ठते । यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेवाकर्विष्णो त्वं नो अन्तमः
 शर्म यच्छ सहन्त्य । प्र ते धारा मधुश्रुत उत्सं दुहते
 १० अक्षितमित्याह । यदेवास्तु शयानस्योपशुष्यति तदेवास्यैतेना-
 प्याचयतीति ब्राह्मणम् । ॥ ५ ॥ द्वितीयः ॥

अथ वै भवति यो वै पवमानानामन्वारोहान्विद्वान्यजते
 ऽनु पवमानानारोहति । न पवमानेभ्यो ऽवच्छिद्यत इति ।
 बहिष्पवमाने पञ्चम्यां प्रस्तुतायां वाचयति श्वेनो ऽसि
 १५ गायत्रच्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयेति । माध्यंदिने
 पवमाने ऽष्टम्यां प्रस्तुतायां वाचयति सुपर्णो ऽसि त्रिष्टुप्छन्दा
 अनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयेत्यार्भवे पवमाने नवम्यां
 प्रस्तुतायां वाचयति सघासि जगतीच्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति
 मा संपारयेत्याहैते वै पवमानानामन्वारोहास्तान्य एवं विदा-
 २० न्यजते ऽनु पवमानानारोहति । न पवमानेभ्यो ऽवच्छिद्यत

१ धुवानः (cp. infra XV. 29) BG ; धुवानः U ; धुवानः M, but
 with a न written above the व ; धून्वानः Be.

इति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वै पवमानस्य संततिं वेद
 सर्वमायुरेति ^१ न पुरायुषः प्रमीयते ^१ पशुमान्भवति ^१
 विन्दते प्रजां ^१ पवमानस्य ग्रहा गृह्यन्ते ऽथ वा अस्यैते
 ऽगृहीता ^१ द्रोणकलश आधवनीयः पूतभृत्तान्यदगृहीत्वो-
 पाकुर्यात्पवमानं विच्छिन्द्यात्तं ^१ विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणो ५
 ऽनु विच्छिद्येतापयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोण-
 कलशमभिमृशेदिति ^१ स प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभिमृशती-
 न्द्राय त्वेत्याधवनीयं ^१ विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृतं ^१
 पवमानमेव तत्संतनोति ^१ सर्वमायुरेति ^१ न पुरायुषः प्रमी-
 यते ^१ पशुमान्भवति ^१ विन्दते प्रजामिति ब्राह्मणमथ वै १०
 भवति त्रीणि वाव सवनान्यथ तृतीयः सवनमवलुम्पन्त्यनः पशु
 कुर्वन्त ^१ उपाः पशुः ऊलोपाः पशुपात्रे ऽः पशुमवास्य तं तृतीय-
 सवने ऽपिसृज्याभिषुणुयादिति ^१ स^१ य^१ एवैष^१ उपाः पशुपात्रे^१
 ऽः पशुः^१ प्रास्तो भवति तं माध्यन्दिनीय ऋजीषे ऽपिसृज्या-
 भिषुणोति ^१ यदाप्याययति तेनाः पशुमद्यदभिषुणोति तेन- १५
 जीषि ^१ सर्वाण्येव तत्सवनान्यः पशुमन्ति शुक्रवन्ति समावद्वी-
 र्याणि करोतीति ब्राह्मणम् ^१ ॥ ६ ॥

अथातो दीर्णप्रवृत्तानामेव भीमाः सा ^१ द्रोणकलशे दीर्णे
 वा प्रवृत्ते वा पात्रां चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये जुहोत्यन्वारब्धे
 यजमाने विधुं दद्राणः समने बहूनां युवानः सन्तं पलितो २०

१ Thus M; स एवैष etc. G; स वैष उपाः पशुपात्रेः पशुः BU; स एवैष
 उपाः पशुपात्रेपशुः Be.

जगार । देवस्य पश्य काचं महित्वाद्या ममार स ह्यः समान
 स्वाहेत्यथ होतृचमसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य तस्य
 स्वधाः संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य
 द्रविणमागम्यादिति ^१ स्कन्नमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवन-
 ५ पतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति ^१ स यद्यहं दीर्णं
 भवति प्रतिलिम्पत्येनं ^२ यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषी
 अन्तर्धाय स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आग्रयणादग्नं प्रस्क-
 न्दयत्याधवनीये दीर्णं वा प्रवृत्ते वा तथैव पात्र्यां चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वाहवनीये जुहोत्यन्वारम्भे यजमाने द्वौ समुद्रौ
 १० विततावजूर्यौ पर्यावर्तते जठरेव पादाः । तयोः पश्यन्तो
 अतियन्त्यन्यमपश्यन्तः सेतुनातियन्त्यन्यः स्वाहेत्यथ होतृच-
 मसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य तस्य तथैव स्वधाः
 संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविण-
 मागम्यादिति ^१ स्कन्नमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवन-
 १५ पतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति ^१ स यद्यहं दीर्णं
 भवति प्रतिलिम्पत्येनं ^२ यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषी
 अन्तर्धाय स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आग्रयणादेवाग्नं
 प्रस्कन्दयति ^१ पूतमृति दीर्णं वा प्रवृत्ते वा तथैव पात्र्यां
 चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये जुहोत्यन्वारम्भे यजमाने द्वे द्रधसी

१ Thus here and infra (163. 15, 164. 6) M ; also Be at these
 last mentioned passages ; यदि the other MSS. and Be, here, but
 infra यद्युह ।

२ Thus here and infra M, the other MSS. every time the plural.

मततो वस्त एकः केशी विश्वा भुवनानि विद्वान् । तिरोधा-
 यैत्यसितं वसानः शुक्रमादत्ते अनुहाय जार्यै स्वाहेत्यथ
 होतृचमसे वसतोवरीभ्यो ऽध्वपो निःषिच्य तस्य तथैव स्वधाः
 संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविणमा-
 गम्यादिति । स्कन्नमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवनपतये ५
 स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति । स यद्यह दीर्णो भवति
 प्रतिलिम्पत्येनं । यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषी अन्तर्धाय
 स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आग्रयणादेवाप्तुं । प्रस्कन्दयत्या-
 ग्रयणे दीर्णे वा प्रवृत्ते वा तस्य पुरोरुचा ऊलोच्छ्रित्येनं
 बर्हिषी अन्तर्धाय स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी द्रोणकल- १०
 शादेवाप्तुं । प्रस्कन्दयत्यथान्यस्मिन्ग्रहे दीर्णे वा प्रवृत्ते वा
 तस्यैव पुरोरुचा ऊलोच्छ्रित्येनं बर्हिषी अन्तर्धाय स्वधा-
 मानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आग्रयणादेवाप्तुं प्रस्कन्दयति ॥ ७ ॥

अथ वै भवति देवा वै यद्यज्ञे ऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ।
 ते देवा एतं महायज्ञमपश्यन्तमतन्वताग्निहोत्रं व्रतमकुर्वत । १५
 तस्माद्विव्रतः स्याद्विह्वग्निहोत्रं जुहति । पौर्णमासं यज्ञमग्नीषो-
 मीयं पशुमकुर्वत । दार्श्यं यज्ञमाग्नेयं पशुमकुर्वत । वैश्वदेवं
 प्रातःसवनमकुर्वत । वरुणप्रघासान्माध्यन्दिनं सवनं साकमे-
 धान्पितृयज्ञं अम्बकाः स्तृतीयसवनमकुर्वतेति । तत्पृच्छन्ति १
 कतमः स महायज्ञ इत्ययमेव चातुर्मास्यः सोम उक्तो भवत्यथो १०

१ This passage is left out by all the MSS exc. M.

२ ०२४ वि all the MSS. exc. M.

- खलु य एव कश्च सौम्यो ऽध्वरः स महायज्ञस्तमेषामसुरा
यज्ञमन्ववाजिगाऽसन्तं नान्ववायन्ते ऽब्रुवन्नध्वर्तव्या वा इमे
देवा अभूवन्निति तदध्वरस्याध्वरत्वं ततो देवा अभवन्प-
रासुरा य एवं विद्वान्सोमेन यजते भवत्यात्मना परास्य
५ भ्रातृव्यो भवतीति ब्राह्मणमथ समस्तः राजानमुपतिष्ठते
परिभूरग्निं परिभूरिन्द्रं परिभूर्विश्वान्देवान्यपरिभूर्माः सह
ब्रह्मवर्चसेन स नः पवस्व शं गवे शं जनाय शमर्वते शः
राजनोषधीभ्यो ऽच्छिन्नस्य ते रयिपते सुवीर्यस्य रायस्योषस्य
ददितारः स्याम । तस्य मे रास्व तस्य ते भक्षीय तस्य त
१० इदमुन्मृज इति चत्वारो ब्राह्मणसंपन्नाः कामास्तेषां यं
कामं^१ कामयते^१ तमादिश्योन्मृष्टे^१ ऽथावकाशैश्चरति^१
प्राणाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वेत्युपाः शुपाचमवेचते^१ ऽपाना-
येत्यन्तर्यामपात्रं^१ व्यानायेत्युपाः शुसवनं^१ वाच इत्यैन्द्रवा-
यवं^१ दक्षक्रतुभ्यामिति मैत्रावरुणः^१ ओत्रायेत्याश्विनं^१
१५ चक्षुर्भ्यामिति शुक्रामन्थिनावात्मन इत्याग्रयणमङ्गेभ्य इत्युक्थ-
मायुष इति ध्रुवं^१ प्रतिष्ठाया इत्यतुपात्रे माध्यंदिने सवने^१
न प्रातःसवने^१ वीर्यायेत्यतिग्राह्यं^१ वा षोडशिनं वावेचते^१
विष्णोर्जठरमसीति द्रोणकलशमवेचत^१ इन्द्रस्य जठरमसीत्या-
धवनीयं^१ विश्वेषां देवानां जठरमसीति पूतभृतमथ समस्तमेव
२० राजानमुपतिष्ठते को ऽसि को नाम कस्मै त्वा काय त्वा यं

१ Thus M; यंयं कामं कामयते Be; यं कामं कामयते UG; यं कामयते B.

२ अन्तर्यामिं i.s.o. अन्तर्यामपात्रं M.

त्वा सोमेनातीतपं यं त्वा सोमेनामीमदः सुप्रजाः प्रजया
 भूयासः सुवीरो वीरैः सुवर्चा वर्चसा सुपोषैः पोषैर्विश्वेभ्यो
 मे रूपेभ्यो वर्चोदा वर्चसे पवस्व तस्य मे रास्व तस्य ते भवीय
 तस्य त इदमुन्मृज इति^१ चत्वारो ब्राह्मणसंपन्नाः कामास्तेषां
 यं^२ कामं^३ कामयते^३ तमादिश्योन्मृष्ट आयुरुन्मृजे भूतिमुन्मृजे
 ब्रह्मवर्चसमुन्मृजे ऽमुष्य प्राणमुन्मृज इदमुन्मृज^२ इति^१ यमेव
 तर्पयति स एनं तप्तः प्राणापानाभ्यां वाचो दक्षक्रतुभ्यां
 चक्षुभ्यां^२ श्रोत्राभ्यामात्मनो ऽङ्गेभ्य आयुषो ऽन्तरेति^१ ताजक्
 प्रधन्वतीति ब्राह्मणमुक्तः^२ स्फ्यविघनानामुपस्थानमुक्तः^२ संप्रसर्पण-
 स्थाक्तो भवानुवाकः^१ ॥ ८ ॥ तृतीयः ॥

१०

उक्तं पृषदाज्यस्याविकृतस्य ग्रहणमुक्तो दधिघर्मे^१ ऽथ
 वै भवति यत्कृष्णशकुनः पृषदाज्यमवमृशेच्छूद्रा अस्य प्रमायुकाः
 स्युर्यच्छ्रावमृशेच्चतुष्पादो ऽस्य पशवः प्रमायुकाः स्युर्यत्स्कन्देद्यज-
 मानः प्रमायुकः स्यादित्यथ वै भवति पशवो वै पृषदाज्यं^१
 पशवो वा एतस्य स्कन्दन्ति यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति^१ यत्पृष- १५
 दाज्यं पुनर्गृह्णाति पशून्नेवासौ पुनर्गृह्णातीति ब्राह्मणमथ वै भवति
 प्राणो वै पृषदाज्यं^१ प्राणो वा एतस्य स्कन्दति यस्य पृषदाज्यः
 स्कन्दति^१ यत्पृषदाज्यं पुनर्गृह्णाति प्राणमेवासौ पुनर्गृह्णाति^२

१ Thus M again; यं कामं कामयेत UBG; यंयं क० कामयेत Be.

२ om. U Be.

३ इति ins. BG.

- हिरण्यमवधाय^१ गृह्णातीति^१ स्क्ने पृषदाज्ये कः^२ वा चमसं
 वा याचति^३ तमन्तर्वेदि निधाय तस्य स्वधाः संभरति
 भूतिर्दध्ना घृतेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविणमागम्या-
 दिति^४ स्क्नमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवनपतये स्वाहा
 ५ भूतानां पतये स्वाहेत्यथैतस्याः^५ सुच्यवदधाति शतमानः
 हिरण्यं^६ नित्ये ग्रहणे वैष्णवीमृचमनुवर्तयति विष्णो त्वं नो
 अन्तम इत्यपोद्धृत्य हिरण्यमश्वमवघ्राप्य सादयत्यथातो ऽमेध्य-
 भूतस्यैव श्वावघ्रातस्य ध्वाङ्गावमृष्टस्य कीटावपन्नस्येति यदु^७
 चान्यदमेध्यं^८ मन्यते^८ सर्वश एवेताः सुचमसु प्रवेश्याथान्यस्याः
 १० सुच्यवदधाति शतमानः हिरण्यं^९ नित्ये ग्रहणे वैष्णवीमृच-
 मनुवर्तयति विष्णो त्वं नो अन्तम इत्यपोद्धृत्य हिरण्यमश्व-
 मवघ्राप्यैव सादयत्यथ वै भवति वि वा एतस्य यज्ञश्चिद्यते
 यस्य पृषदाज्यः स्क्न्दति^{१०} वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णातीति^{११} स
 वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णाति^{१२} यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञः संतनो-
 १५ तीति ब्राह्मणं^{१३} ते यत्रान्तःशालं प्रचरिष्यन्तो भवन्ति तदाह
 ब्रह्मप्रचरिष्यामो होतर्धर्ममभिष्टुहीति^{१४} तद्ब्रह्मा प्रसौति देव
 सवितरेतत्ते प्राह तत्र च सुव प्र च यज बृहस्पतिर्ब्रह्मा स
 यज्ञं पाहि स यज्ञपतिं पाहि स मां पाह्यो प्रचरतेति

१ गृह्णाति हिरण्यमवधाय om. U.

२ ० येन M.

३ यच चान्यद० M.

प्रतिष्ठेतीह^१ हविर्यज्ञेषु भवति । यत्राह ब्रह्मन्स्तोष्यामः प्रशा-
 स्तरिति तद्ब्रह्मा प्रसीति देव सवितरेतत्ते प्राह तत्र च सुव
 प्र च यज वृहस्पतिर्ब्रह्मायुष्मत्या ऋचो मा गात तनूपात्साम्नः
 सत्या व आग्निषः सन्तु सत्या आकूतय ऋतं च सत्यं च वदत
 सुत देवस्य सवितुः प्रसवे भूरिन्द्रवन्त सुतेति प्रातःसवने ।
 भुव इन्द्रवन्त सुतेति माध्यंदिने । सुवरिन्द्रवन्त सुतेति
 तृतीयसवने । सुते सुतस्य दोहं वाचयति सुतस्य सुतमस्यूजं
 मह्यं सुतं दुहामा मा सुतस्य सुतं गम्यादिति । शस्त्रे शस्त्रस्य
 दोहं वाचयति शस्त्रस्य शस्त्रमस्यूजं मह्यं शस्त्रं दुहामा मा
 शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादिति । तयोर्भूभयोरभ्यासं^२ वाचयतीन्द्रिया-
 वन्तो वनामहे धुचौमहि प्रजामिषं सा मे सत्याग्नीर्देवेषु
 भूयाद्ब्रह्मवर्चसं मागम्यादित्यथ यज्ञस्य पुनरालम्भं जपति यज्ञो
 बभूव स आ बभूव स प्रजज्ञे स वावृधे । स देवानामधि-
 पतिर्बभूव सो अस्मां अधिपतीं करोतु वयं स्याम पतयो
 रयोणामित्यथ वै भवति यज्ञो वा वै यज्ञपतिं दुहे यज्ञपतिर्वा
 यज्ञं दुहे । स य सुतशस्त्रयोर्दोहमविद्वान्यजते तं यज्ञो दुहे ।
 स इद्धा पापीयान्भवति । य एनयोर्दोहं विद्वान्यजते स यज्ञं
 दुहे । स इद्धा वसीयान्भवति । सुतस्य सुतमस्यूजं मह्यं सुतं
 दुहामा मा सुतस्य सुतं गम्याच्छस्त्रस्य शस्त्रमस्यूजं मह्यं
 शस्त्रं दुहामा मा शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादित्याहैष वै सुतशस्त्र-

१ B om. इह; Bhav. comments upon it.

२ Thus M; ०ध्यासं BG; ०ध्याभ्यासं Be U.

योर्दोहस्तं य एवं विद्वान्यजते दुह एव यज्ञमिद्धा वसौया-
भवतीति ब्राह्मणमुक्तं होत्रकाणां संतर्पणमुक्तानि^१ वैश्वकर्म-
णान्युक्तमाश्रितो ऽवनयनमुक्ता ध्रुवस्य चर्या^२ वै भवति ॥ ६ ॥

यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्रयते वज्रमेनमभि प्रवर्तयत्युक्त्यशा

४ इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगीर्येति^३ स उक्त्यमुक्तं वैव प्रतिगी-

र्योक्त्यशा इत्याह सवनं सवनं^४ वोक्त्यं^५ वाचीत्याह माध्यंदिनं

सवनं प्रतिगीर्योक्त्यं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्यं^६

सप्तैतान्यचराणि^७ सप्तपदा शक्ररी^८ शाकरो वज्रो^९ वज्रेणैव

तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति ब्रह्म-

१० वादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो यथासवनं प्रतिगरे

कृन्दांसि संपादयेत्तेजः प्रातःसवन आत्मन्दधीतेन्द्रियं

माध्यंदिने सवने पशूस्तृतीयसवन इत्युक्त्यशा इत्याह प्रातः-

सवनं प्रतिगीर्योक्त्यं वाचीत्याह माध्यंदिनं सवनं प्रतिगीर्योक्त्यं

वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्यं^६ सप्तैतान्यचराणि^७

१५ सप्तपदा शक्ररी^८ शाकराः पशवो^९ जागतं तृतीयसवनं^{१०}

तृतीयसवन एव प्रतिगरे कृन्दांसि संपादयत्यथो पशवो वै

जगती^{११} पशवस्तृतीयसवनं^{१२} पशूनेव तृतीयसवन आत्मन्धत्त इति

१ Thus M Be G (pr. m.); सर्पद० the other MSS.

२ Thus, without any various reading all the Dvaidha MSS.;

प्रातःसवनं सवनं वोक्त्यं M pr. m., but प्रातः is expunged and the

second सवनं is changed into प्रतिगीर्यं; प्रतिसवनं वोक्त्यं B Be;

प्रातःसवनं वो० UG.

ब्राह्मणमथ वै भवति यद्वै होताध्वर्युमभ्याकथत आव्यमस्मि-
 न्दधाति^१ तद्यन्नापहनीत पुरास्य संवत्सराद्गृह आवेवीरञ्छोऽसा
 मोद इवेति प्रत्याकथत इति^२ सो ऽभ्याहृतः शोऽसा मोद
 इवेति प्रत्याकथते^३ तेनैव तदपहत इति ब्राह्मणमथ वै भवति
 यथा वा आयतां प्रतीक्षत एवमध्वर्युः प्रतिगरं प्रतीक्षते^४
 यदभिप्रतिगृणीयाद्यथायतया समृच्छते तादृगेव तद्यदर्धर्चाक्षुषेत
 यथा धावद्भ्यो हीयते तादृगेव तत्तदाङ्गर्नाशाप्रतिगरी स्यादा-
 शाप्रतिगरी ह वा अभि^१ वा प्रतिगृणात्यर्धर्चाद्वा क्षुष्यते^२
 प्रणौतीत्येव^३ प्रणौयादपानितीत्येवापान्याद्य^४ एवं विद्वान्प्रति-
 गृणात्यन्नाद एव भवत्यास्य प्रजायां वाजी जायत इति १०
 ब्राह्मणमथ वै भवतीयं वै होतासावध्वर्युर्यदासीनः श्रुसत्यस्या
 एव तद्धोता नैत्यास्त इव हीयमथो इमामेव तेन यजमानो
 दुहे^१ यत्तिष्ठन्प्रतिगृणात्यमुष्या एव तदध्वर्युर्नैति^२ तिष्ठतीव
 ह्यसार्वथो^३ अमुमेव^४ तेन यजमानो दुहे^१ यदासीनः श्रुसति
 तस्मादितःप्रदानं देवा उपजीवन्ति^२ यत्तिष्ठन्प्रतिगृणाति १५
 तस्मादमुतःप्रदानं मनुष्या उपजीवन्ति^३ यत्प्राडासीनः श्रुसति

१ अपि all, but cp. TS. III. 2. 9. 5.

२ Thus M only ; प्रणौतामेव the other MSS.

३ एव after अपानितीति only found in M. The sense of these words is "only if he perceives that the hotar makes the pranava, he should make the pranava ; only if he perceives that the hotar draws breath, he should draw breath," cp. Sat. Br. IV. 3. 2. 6.

४ ०थोसुमेव M.

प्रत्यङ् तिष्ठप्रतिगृणाति तस्मात्प्राचीनः रेतो धीयते प्रतीचीः
 प्रजा जायन्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति यद्वै होताध्वर्युम-
 भ्याकथ्यते वज्रमेनमभि प्रवर्तयति^१ पराङ्गावर्तत इति^१ सो
 ऽभ्याहृतः पराङ्गावर्तते^१ वज्रमेव तन्निकरोतीति ब्राह्मणमुक्तं
 ५ प्रतिनिर्ग्राह्याणां ग्रहणमुक्तः^१ सः स्यावस्थापिधानमुक्तमुपा-
 श्वन्तर्यामथोरनुमन्त्रणमुक्ता द्विदेवत्यानां चर्या^२ ॥ १० ॥
 चतुर्थः ॥

अथातो ऽतिग्राह्याणामेव ग्रहणः^१ स यद्येको यदि वा
 बहव आग्रयणमेवैनागृहीत्वा गृह्णाति^१ माहेन्द्रस्यैव होममनु-
 १० ह्रयन्ते^२ स आग्नेयं गृह्णात्यग्न आयूषि पवस इत्यनुद्रुत्योप-
 यामगृहीतो ऽस्यग्नये त्वा तेजस्वते जुष्टं गृह्णामीति^१ परिमृज्य
 सादयत्येष ते योनिरग्नये त्वा तेजस्वत इत्यथैनः^१ होयन्नवेचते
 ऽग्ने तेजस्विन्तेजस्वी त्वं देवेषु भूयास्तेजस्वन्तं मामायुष्मन्तं
 वर्चस्वन्तं मनुष्येषु कुर्विति^१ जुहोति दीक्षायै च त्वा तपसश्च
 १५ तेजसे जुहोमीति^१ ऊत्वा वाचयति तेजोविदसि तेजो मा मा
 हासीन्माहं तेजो हासिषं मा मां तेजो हासीदिति^१ भक्षयति
 मयि मेधां मयि प्रजां मय्यग्निस्तेजो दधात्वित्यथैन्द्रं गृह्णात्यु-
 त्तिष्ठन्नोजसा सहेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वौजस्वते
 जुष्टं गृह्णामीति^१ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय

१ These two words are left out in all the MSS. exc. M.

२ चर्या: Be.

३ Thus (and cp. Āp. XIII. 8. 7) MU ; ह्रयते Be ; कथ्यते BG.

त्वोजस्वत इत्यथैनः होयन्नवेचत इन्द्रौजस्विन्नोजस्वी त्वं देवेषु
 भूया ओजस्वन्तं मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तं मनुष्येषु कुर्विति^१
 जुहोति ब्रह्मणश्च त्वा चत्रस्य चोजसे जुहोमीति^१ ऊत्वा
 वाचयत्योजोविदस्योजो मा मा हासीन्माहमोजो हासिषं मा
 मामोजो हासीदिति^१ भक्षयति मयि मेधां मयि प्रजां ५
 मयीन्द्र इन्द्रियं दधात्वित्यथ सौर्यचा^२ सौर्यं गृह्णाति तरणि-
 विश्वदर्शत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि सूर्याय त्वा भ्राजस्वते
 जुष्टं गृह्णामीति^१ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः सूर्याय त्वा
 भ्राजस्वत इत्यथैनः होयन्नवेचते सूर्यं भ्राजस्विन्भ्राजस्वी
 त्वं देवेषु भूया भ्राजस्वन्तं मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तं मनुष्येषु १०
 कुर्विति^१ जुहोति वायोश्च त्वापां च भ्राजसे जुहोमीति^१
 ऊत्वा वाचयति सुवर्विदसि सुवर्मा मा हासीन्माहः सुवर्हासिषं
 मा माः सुवर्हासीदिति^१ भक्षयति मयि मेधां मयि प्रजां
 मयि सूर्यो भ्राजो दधात्विति^१ ते वा एते पृष्ठस्य षडह-
 स्योत्तरेष्वहःसु गृह्णन्त एकविंशे त्रिणवे त्रयस्त्रिंशे^१ १५
 विश्वजिति सर्वपृष्ठे ग्रहीतव्या यज्ञस्य सुवीर्यत्वायाप्यग्निष्टोमे
 ग्रहीतव्या यज्ञस्य सतनुत्वायेति ब्राह्मणमथोपाकरणं^२ जपति
 वायुर्हिंकतेत्यार्त्विज्यं वा^३ करिष्यञ्कस्त्वं वा प्रतिगरिष्यन्नेतद्य-

१ Found in M only.

२ The brāhmaṇa cited here is found T.S. VI. 6. 8. 2.

३ om. M Be.

जुर्जपतीडा देवहरिति । प्रियो हैवार्तिज्यस्य भवति ।
 प्रश्नः संख्याख्यास्यन्नेतद्यजुर्जपन्सभां प्रपद्यते । ऽभि हैव^१ तं^१
 प्रश्नं जयति । ॥ ११ ॥

अथातो ऽऽश्वदाभ्ययोरेव ग्रहणमऽश्वदाभ्यौ ग्रहीत्यनुपक-
 ५ ल्पयते द्वे श्रीदुम्नरे नवे पात्रे तयोश्चतुःस्रक्त्यऽशुपात्रं भवति
 स्रक्त्यमदाभ्यपात्रं ते सुवर्णरजताभ्याः रुक्माभ्यां पर्यस्ते भवतः
 शतमानं च हिरण्यमथोपनद्धस्य राजस्वीनऽशून्प्रवृहति
 वसवस्त्वा प्रवृहन्तु गायत्रेण कन्दसाग्नेः प्रियं पाथ उपेहि
 रुदास्त्वा प्रवृहन्तु त्रैष्टुभेन कन्दसेन्द्रस्य प्रियं पाथ उपेह्यादि-
 १० त्यास्त्वा प्रवृहन्तु जागतेन कन्दसा विश्वेषां देवानां प्रियं
 पाथ उपेहीत्यथ होतृचमसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य
 द्वादशभिराधावैराधूनोति मान्दासु ते शुक्र शुक्रमाधूनो-
 मीति प्रतिपद्य शुक्रासु ते शुक्र शुक्रमाधूनोमीत्यातो ।
 ऽथैतस्मिन्नदाभ्यपात्रे ऽऽशूनुपसंगृह्य गृह्णाति शुक्रं ते शुक्लेण
 १५ गृह्णाम्यङ्गो रूपेण सूर्यस्य रश्मिभिः । आस्मिन्नुषा अचुच्यवु-
 र्दिवो धारा असञ्चतेत्यथैनमादाथोपोत्तिष्ठति ककुहः रूपं
 वृषभस्य रोचते बृहदित्येति सोमः सोमस्य पुरोगाः शुक्रः
 शुक्रस्य पुरोगा इत्येत्याहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने
 यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै ते सोम सोमाय
 २० स्वाहेत्यथ प्रदक्षिणमावृत्य राजन्येवाऽशून्पिष्टजत्युग्निं त्वं

देव सोम गायत्रेण कन्दसाग्नेः प्रियं पाथो अपीहि वशी
 त्वं देव सोम त्रैष्टुभेन कन्दसेन्द्रस्य प्रियं पाथो अपीह्यस्यत्सखा
 त्वं देव सोम जागतेन कन्दसा विश्वेषां देवानां प्रियं पाथो
 अपीहीत्यथाह प्रतिप्रस्थातरुदकसेन वा^१ मोदचमसेन^२
 वा जघनेनाहवनीयं प्रत्युपलम्बस्वेति^३ स तथा करोत्यथैत- ५
 द्विरण्यमग्निः प्रक्षाल्य मध्यमायामङ्गुली बध्नीते नासि-
 कायां वा प्रगृह्णात्यथ सकृदभिषुतस्य राज्ञो ऽऽशुं गृह्णाति
 वामदेव्यमिति साम मनसा गायमानो ऽनवानं प्रजापतये^४
 लेति^२ गृह्णाति^२ प्रजापतये लेति जुहोत्यथ हिरण्यमभिव्यनित्या^५
 नः प्राण एतु परावत आन्तरिक्षाद्विवस्परि । आयुः पृथिव्या १०
 अर्धमृतमसि प्राणाय त्वेत्यथान्तर्वेद्यद्विर्मार्जयत इन्द्राग्नी मे
 वर्चः कृणुतां वर्चः सोमो बृहस्पतिः । वर्चो मे विश्वे देवा वर्चो
 मे धत्तमश्विना ॥ दधन्वे वा यदीमनु वोचद्वह्मणि वेरु तत् ।
 परि विश्वानि काव्या नेमिश्चक्रमिवाभवदित्यध्वर्योरेतद्विरण्यं
 भवति^४ । ब्राह्मणमुत्तरम्^५ ॥ १२ ॥ पञ्चमः ॥ १५

अथातः पृश्नीनामेव ग्रहणः^१ संवत्सः राजानं दशधा
 व्यूह्याभिमृशति वायुरसि प्राणो नामेति दशभिर्दश^२ ते वा

१ Thus M ; वोदचम० all the other MSS., omitting मा ।

२ om. Be.

३ Thus MUG ; ०व्यानित्या B Be ; cp. T.S. III. 3. 4. 3.

४ All the MSS. exc. M ins. इति ।

- एते संवत्सरस्याचीयेष्वहःसु^१ गृह्यन्ते । यत्र क चैवैनागृही-
 यादित्येतदपरमथातः^२ परःसाम्नामेव ग्रहणं^३ । ते वा एते
 परःसामानः पुरस्ताद्वैषुवतात्त्रयहमन्वहमितः पराञ्चो गृह्यन्ते ।
 ऽथ वैषुवते^४ ऽङ्गि पराञ्चश्चार्वाञ्चश्च गृह्यन्ते । ऽथोर्ध्वं
 ५ वैषुवतात्त्रयहमन्वहमावृत्तानेव गृह्णाति । प्रजापतिर्देवासुरान-
 सृजतेति ब्राह्मणमेवाथ^५ वै भवत्यावृश्यते वा एतद्यजमानो
 ऽग्निभ्यां यदेनयोः सृतं हत्याथान्यत्रावभृथमवैत्यायुर्दा अग्ने हविषो
 जुषाण इत्यवभृथमवैव्यञ्जुङ्ग्यादिति । सो ऽवभृथमवैव्यन्नायुर्दां
 दशमीं जुहोत्यायुर्दा अग्ने हविषो जुषाणो घृतप्रतीको
 १० घृतयोनिरेधि । घृतं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रमभि-
 रक्षतादिमः स्वाहेत्याहुत्यैवैनौ शमयति नार्तिमार्च्छति यजमान
 इति ब्राह्मणमुक्तं बर्हिषः पर्युपोषणमुक्तः^६ सक्तुहोमस्याथ वै
 भवति यदि मिश्रमिव चरेदञ्जलिना सक्तूग्रदाव्ये जुङ्ग्या-
 दिति । स्वातकः पुपूषमाणो ऽरण्ये प्रदाव्यं^७ दहन्तमुपाधि-
 १५ गम्याञ्जलिनीपस्तीर्णाभिघारितान्सक्तूग्रदाव्ये जुहोति विश्वलोप

१ Thus M; •स्याचीयेष्व• all the other MSS.; probably we have here a heteroclitic loc. from आचीयन् (आद्यन् of the other ritual texts), cp. infra XVI. 16 init.

२ एव before एनान् om. M.

३ वैषुवतीये M and Bhav.

४ ब्राह्मणमेषोथ M.

५ पर्युपोषणं M, उपोषणं all the other MSS.

६ Thus M; दवहतमुपा• UBG; द्रवहतमुपा• Be.

विश्वदावस्य त्वासञ्जुहोमि स्वाहेति^१ । हस्तौ प्रध्वं सयते
 ऽग्धादेको ऽज्जतादेकः समसनादेकः । ते नः कृण्वन्तु भेषजं
 सदः सहो वरेण्यमित्यथैनं त्रिभिर्दर्भपुञ्जीलैः पवयति पवमानः
 सुवर्जन इत्येतेनाष्टर्चन^२ । शुद्धो हैव शुचिः पूतो मेध्यो भवत्यथ
 वै भवत्यक्कां विधान्यामेकाष्टकायामपूपं चतुःशरावं पक्वा ५
 प्रातरेतेन कक्षमुपोषेदिति^३ । समां^४ विजिज्ञासमानो महारात्र
 उत्थायाक्कां विधान्यामेकाष्टकायामपूपं चतुःशरावं पक्वा
 प्रातरुदित आदित्ये विप्रुषित^५ आददत एतमपूपमुपस्तीर्णा-
 भिधारितं पर्णसेवाभ्यां परिगृह्य^६ । तत्सह पूतिदणानि
 ७ भवन्त्यन्तमागारादेकोल्मुकमुदपात्रमित्येतत्समादाय तां दिशं १०
 यन्ति यत्रास्य कक्ष स्पष्टो भवति^७ । तदेतदेकोल्मुकमुपसमाधा-
 यापूपमादीपयति पर्णसेवाभ्यां परिगृह्य^८ । तत्सह पूतिदणानि^८
 भवन्ति । तेन कक्षमुपोषत्यथैनमुद्गृह्णात्यत्र^९ विज्ञानमुपैति^९
 यदि दहति पुण्यसमं भवति यदि न दहति पापसममेतेन ह
 स्म वा चक्षयः पुरा विज्ञानेन दीर्घसत्तमुपयन्तीति ब्राह्मण- १५
 मत्रैतमपूपं प्राश्याप^{१०} उपसृश्य गृह्णानेत्युषभो गोषु जीर्यति

१ ० सुपोषेदिति MU.

२ Thus only M; अक्कां all the other MSS.

३ Thus M; विप्रवृषित BG; विप्रशूषित Be U; Bhav. comments :
 उदिते ऽवश्याये ।

४—४ This passage is left out in all etc. M.

५ ० सुपोषत्य० M.

६ प्राश्याप M, perhaps rightly.

तेन यक्ष्यमाणो भवति^१ तस्य तदुपकृतं भवति यत्पशुना
यक्ष्यमाणस्याथ^२ यद्युत्सृज्यन्भवति^३ तस्य निहत्य^४ दक्षिणं कर्ण-
माजपति शिवस्वष्टः पिशङ्गरूप इति द्वाभ्यामथैनं गोध्वपि-
सृजते ॥ १३ ॥

- ५ एतं युवानं परि वो ददामीत्यपियन्तमनुमन्त्रयते तां
गावो ऽष्टणत राज्याय त्वाः हवन्त मरुतः स्वर्काः । वर्धन्चक्षस्य
ककुभि शिश्रियाणस्ततो न उग्रो विभज वसूनीत्येतरं त्वाष्टं
वैन्द्रं वा प्राजापत्यं वा पशुमालभत^२ । एता हि साण्डस्य
देवतास्तस्योपाकरणीययोरनुवर्तयति नमो महिन्न उत चक्षुषे
१० त इत्यथास्य वपां जुहोति देवानामेष उपनाह आसीदित्य-
थास्य हविर्जुहोति पिता वत्सानां पतिरग्निधानामिति^१
समानमुत्तरं पशुकर्म^२ वश्या यक्ष्यमाण आह गर्भमीचध्व-
मिति^३ ते चेद्गर्भं पश्यन्ति संप्रच्छाद्य वशां वपयाद्रवन्त्यथास्यै
वपां जुहोति सूर्या देवो दिविषद्भ्यो धाता चत्राय वायुः
१५ प्रजाभ्यः । बृहस्पतिस्त्वा प्रजापतये ज्योतिश्मतीं जुहोतु
स्वाहेति^४ वशामनुमन्त्रयते यस्यास्ते हरितो गर्भो ऽथो
योनिर्हिरण्ययी । अङ्गान्यहुता यस्यै तां देवैः समजीगममि-
त्यथ याचत्यष्टाप्रूडिरण्यं कोशं चान्तरकोशं च वासश्चोष्णीषं

१. •माणस्याथैनमुत्सृज्य• M.

२ Thus MGB ; नित्य U ; नित्यं Be.

३ पश्यन् M ; पश्यन् all the other MSS.

चाथैतद्विरण्यमद्भिः^१ प्रचात्य वाससोपनह्योष्णीषेण विग्रथ्य
 दह्रे कोशे ऽवधाय महति कोशे ऽवदधाति^२ स आह प्रत्यञ्चं
 गर्भमन्तरेण सक्थिनी प्रतिनिवर्तयतेति^३ तं निवर्त्यमानमनु-
 मन्त्रयत आ वर्तन वर्तय नि निवर्तन वर्तयेन्द्र नर्दबुद्ध ।
 भूम्याश्चतस्रः प्रदिशस्ताभिरावर्तया पुनरित्युल्वाङ्गर्भं विस्रस्य-
 मानमनुमन्त्रयते वि ते भिनद्धि तकरौं वि योनिं वि
 गवीन्यौ । वि मातरं च पुत्रं च वि गर्भं च जरायु च ।
 वहिस्ते अस्तु वाल्मितीत्यथैतं^४ गर्भं संदग्धेन परिगृह्याद्भि-
 रभ्युक्ष्य ग्रामित्रे प्रतितपति^५ तस्याभ्यर्धद्दसाहोमं^६ प्रश्नोतय-
 त्यथैतं गर्भमन्तरेण चात्वालोक्यरावन्तरेण यूपं चाहवनीयं^७
 चोपातिहृत्य^८ तं दक्षिणतः प्राञ्चमायातयन्मञ्चहोत्रा^९ सादय-
 त्यथ^{१०} वशाये हविषा चरत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतो गर्भस्यावद्य-
 न्नाह विष्णवे शिपिविष्टायानुब्रूहीत्यथ वै भवति पुरस्तान्नाभ्या
 अन्यदवद्येदुपरिष्ठादन्यदिति^{११} स पुरस्तान्नाभ्या अन्यदवद्यत्युप-
 रिष्ठादन्यद्विरभिघारयत्याश्राव्याह विष्णुं शिपिविष्टं यजेति^{१२}
 वषट्कृते जुहोत्युद्रप्सो विश्वरूप इन्दुः पवमानो धीर आनञ्ज
 गर्भम् । एकपदी द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी पञ्चपदी षट्पदी

१ Thus M; चाथैन० all the other MSS.

२ Thus M; ०थैनं the other MSS.

३ Thus M; तस्याभ्यर्धं BG; तस्याभ्यर्धद्दसा० Be U.

४ Thus M; चोपातीत्य the other MSS.

५ प्राञ्चमासादयत्यथ (sec. m. ०मायातयत्यथ), omitting the partic. and पञ्चहोत्रा M.

सप्तपद्यष्टापदी भुवनानु प्रथताः स्वाहेत्यथ स्विष्टकृता चरत्यथैतं
 गर्भं यथाहृतं प्रतिपर्याहृत्योत्तरार्धं^१ आहवनीयस्य प्रत्यञ्च-
 मायात्य भस्मनाभिसमूहति मही द्यौः पृथिवी च न इमं
 यज्ञं मिमिक्षतां पिष्टतां नो भरीमभिरित्यध्वर्योरेतत्कोशमिश्रं
 ५ भवति^१ ब्राह्मणमुत्तरम्^१ ॥ १४ ॥ षष्ठः ॥

अजवश्या यक्ष्यमाणो भवति^१ स यान्यहान्यमेघसंपन्नानि
 मन्यते तेष्वग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति^१ या^२ एता^२ ब्राह्मणा-
 भिविहिता देवतास्तासामेनामेकस्यै देवताया आलभते^१
 १० तस्या^३ उपाकरणीययोरनुवर्तयत्या वायो भूष शुचिपा इति^१
 नियोजने ऽनुवर्तयत्याकृत्यै त्वा कामाय त्वा^४ समृधे^४ त्वेति^१
 पर्यग्नौ क्रियमाणे पञ्च^४ किक्किटाकारं जुहोति किक्किटा ते
 मनः प्रजापतये स्वाहा किक्किटा ते प्राणं वायवे स्वाहा
 किक्किटा ते चक्षुः सूर्याय स्वाहा किक्किटा ते ओचं द्यावा-
 पृथिवीभ्याः स्वाहा किक्किटा ते वाचः सरस्वत्यै स्वाहेत्यथैना-
 १५ मन्तरेण चात्वालोत्करावुदीचीं नीयमानामनुमन्त्रयते त्वं
 तुरीया वशिनी वशासि सकृद्यत्वा मनसा गर्भं आश्रयत् ।
 वशा त्वं वशिनी गच्छ देवान्सत्याः सन्तु यजमानस्य कामा
 इत्युपासने ऽनुवर्तयत्यजासि रयिष्ठा पृथिव्याः सौदोर्ध्वान्त-

१ प्रतिपरिहृत्य० M.

२ Thus M; तायो इत्य GU; ताया इत्य Be; तायोज्ञा B.

३ तस्योपा० M.

४ om. M.

रिचमुपतिष्ठस्व दिवि ते बृहद्गा इत्यथास्यै वपां जुहोति तन्तुं
 तन्वन्नजसो भानुमन्विहीत्यथास्यै हविर्जुहोति मनसो हविरसि
 प्रजः यतेर्तर्ण इत्यथास्या अवदानानां^१ प्राप्नाति गात्राणां ते
 गात्रभाजो भूयास्मेत्यथ वै भवति तस्यै वा एतस्या एकमेवा-
 देवयजनं यदालम्बायामभ्रो भवति^२ यदालम्बायामभ्रः स्यादप्सु^३
 वा प्रवेशयेत्सर्वं वा प्राप्नोतीत्यादित्युत्सन्नमेतस्या अप्सु प्रवेशनमेते-
 नैवास्यै मन्त्रेणावदानानां प्राश्याधेतरदग्नावनुप्रहरेदिति बौधा-
 यनो^४ । ऽनुनिधायमेनामद्यादित्याञ्जीगविरित्यथ^५ वै भवति
 सा वा एषा त्रयाणामेवावरुद्धा संवत्सरसदः सहस्रयाजिनो
 गृहमेधिनस्त एवैतया यजेरन्तेषामेवैषाप्तेति^६ तेषामु हैवै-
 नयैका^७ यजते । ॥ १५ ॥

अथातो जयानामेव होमो^१ जयान्हीष्यनुपकल्पयते बाधकः
 सुवं च सुचं च बाधकात्परिधीञ्छरमयं बर्हिर्वैभीदकमिध-
 मित्यथ^२ वृथाग्निमुपसमाधाय शरमयं बर्हिं स्तीर्त्वा बाधका-
 त्परिधीन्परिधाय वैभीदकमिधमभ्यज्य^३ स्वाहाकारेणाभ्याधाय^४
 बाधकेन सुवेणोपघातं जुहोति चित्तं च स्वाहा चित्तिश्च
 स्वाहेति त्रयोदश सुवाङ्मतीरपि वा बाधकेन सुवेण बाधक्याः

१ अवदानानि M but cp. infra l. 7.

२ Thus MU; बोधायनो Be BG.

३ अवयेद् i.s.o. अद्याद् M.

४ Thus MBG; तेषामुहैवनयैको Be U.

५ Thus M; •वैभीतक• the other MSS.

- सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सर्वान्मन्त्रान्समनुद्रुत्य जुहोति चित्तं
 च चित्तिश्चाकृतं चाकूतिश्च विज्ञातं च विज्ञानं च मनश्च शक्क-
 रीश्च दर्शश्च पूर्णमासश्च बृहच्च रथंतरं च प्रजापतिर्जयानिन्द्राय
 वृष्णे प्रायच्छदुगः पृतनाज्येषु तस्मै विशः समनमन्त सर्वाः स
 ५ उगः स हि हव्यो बभूव स्वाहेत्यथ वै भवति देवासुराः
 संयत्ता आसन्त्य इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एताञ्जयान्प्रा-
 यच्छत्तानजुहोत्ततो वै देवा असुगानजयन्त्यदजयन्तञ्जयानां
 जयत्वं^१ स्पर्धमानेनैते होतव्या^१ जयत्येव तां पृतनामिति
 ब्राह्मणमथ वै भवति येन कर्मणेत्येतच्च होतव्या इति^१ स
 १० यत्कर्मैतदिदं^१ मे समृध्येतेति तस्मिन्नभ्यातानाञ्जुहुयादित्य-
 भ्यातानान्होव्यनुपकल्पयते पर्णमयः सुवं च सुचं च पर्णमया-
 न्परिधीन्कुशमयं बर्हिः पर्णमयमिधमिति^१ वृथाग्निमुपसमा-
 धाय कुशमयं बर्हि स्तीर्त्वा पर्णमयान्परिधीन्परिधाय पर्ण-
 मयमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय पर्णमयेन सुवेणोपघातं
 १५ जुहोत्यग्निर्भूतानामधिपतिः स भावत्विति सप्तदश सुवाहुती-
 ङ्गत्वा वाचयति पितरः पितामहा इत्यपि वा पर्णमयेन सुवेण
 पर्णमय्याः सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सर्वान्मन्त्रान्समनुद्रुत्य
 हुत्वान्ततो वाचयति पितरः पितामहा इत्यथ समस्तानामेव
 होमो^१ ऽभ्यातानानेवाग्ने जुहुयादथ जयानथ राष्ट्रभृतो^१
 २० ब्राह्मणमुत्तरम्^१ ॥ १६ ॥ सप्तमः ॥

अथ वै भवति राष्ट्रकामाय होतव्या इति^१ राष्ट्रकामाय
 होव्यनुपकल्पयते शम्यापरिधीनित्यथ^२ वृथाग्निमुपसमाधाय श-
 म्यापरिधीन्परिधाय निशायाः शम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः
 राष्ट्रभृतो जुहोत्यृताषाडृतधामेति^३ राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो^४ राष्ट्रे-
 णैवास्मै राष्ट्रमवरुद्धे^५ राष्ट्रमेव भवतीति ब्राह्मणमथ वै भव- ५
 त्यात्मने होतव्या इत्यात्मने होव्यवृथाग्निमुपसमाधाय निशायाः
 शम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोति^६ राष्ट्रं वै
 राष्ट्रभृतो^७ राष्ट्रं प्रजा^८ राष्ट्रं पशवो^९ राष्ट्रं यच्छ्रेष्ठो भवति
 राष्ट्रेणैव राष्ट्रमवरुद्धे^{१०} वसिष्ठः समानानां भवतीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवति ग्रामकामाय होतव्या इति^{११} ग्रामकामाय १०
 होव्यन्नधिदेवने वृथाग्निमुपसमाधाय निशायाः शम्यापरिधौ
 द्विः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोति^{१२} राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो^{१३}
 राष्ट्रः सजाता^{१४} राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रः सजातानवरुद्धे^{१५} ग्राम्येव
 भवतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्यधिदेवने जुहोत्यधिदेवन एवास्मै
 सजातानवरुद्धे^{१६} त एनमवरुद्धा उपतिष्ठन्त इति ब्राह्मणमथ १५
 वै भवति रथमुख ओजस्कामस्य होतव्या इत्योजस्कामस्य^{१७}
 होव्यनुपर्यग्नौ रथमुखं प्रगृह्य^{१८} निशायाः शम्यापरिधौ द्विः
 स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोत्योजो वै राष्ट्रभृत^{१९} ओजो रथ^{२०}
 ओजसैवास्मा ओजो ऽवरुद्ध^{२१} ओजस्येव भवतीति ब्राह्मणमथ

१ Thus MGB ; शम्याःपरि० U Be.

२ •कामाय MSS. exc. M.

३ परिगृह्य MSS. exc. M.

वै भवति यो राद्रादपभूतः स्यात्तस्मै होतव्या^१ यावन्तो ऽस्य
 रथाः सुस्तान्ब्रूयाद्युद्धमिति^१ राद्रमेवास्यै युनक्तीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवत्याहुतयो वा एतस्याकृप्ता यस्य राद्रं न कल्पते^१
 स्वरथस्य दक्षिणं चक्रं प्रवृह्य नाडीमभिजुहुयादिति^१ स^१ स्वरथ-
 ५ स्यैव दक्षिणं चक्रं प्रवृह्योपर्यग्नौ रथनाडीं प्रवृह्य^२ निशायाः
 शम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः राद्रभृतो जुहोत्याहुतीरेवास्य
 कल्पयति^१ ता अस्य कल्पमाना राद्रमनुकल्पत इति
 ब्राह्मणम्^१ ॥ १७ ॥

अथ वै भवति संग्रामे संयत्ते होतव्या इति^१ संग्रामे
 १० संयत्ते होव्यनुपकल्पयते मान्धुकमिधमित्यथ प्रत्यमित्रमग्निमुप-
 समाधाय मान्धुकमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय निशायाः
 शम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः राद्रभृतो जुहोत्यङ्गारा एव
 प्रतिवेष्टमाना अमित्राणामस्य सेनां प्रतिवेष्टयन्तीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवति य उन्माद्येत्तस्मै होतव्या इत्युन्मात्ताय होव्यनुप-
 १५ कल्पयते नैयग्रोधमौदुम्बरमाश्रित्यं स्यात्तमिधमित्यथ वृथाग्नि-
 मुपसमाधायैतमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय निशायाः
 शम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः राद्रभृतो^२ जुहोत्येते वै गन्ध-
 र्वाप्सरसां गृहाः^३ स्व एवैनानाचतने शमयतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवत्यभिचरता प्रतिलोमः होतव्या इत्यभिचरन्होव्यस्वकृत^४

१ only given by M.

२ प्रवृह्य M Be ; प्रवृह्य the other MSS.

३ ... २ (p. 184, 2) left out in M.

४ probably read : इति सोऽभिचरन्हो ।

इरिणे प्रदरे वामुतो ऽर्वाञ्चो वृथाग्निसुपसमाधाय निशायाः
 शम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः^१ राष्ट्रभृतो^२ जुहोति । यद्वाचः
 क्रूरं तेन वषट्करोति । वाच एवैनं क्रूरेण प्रवृश्चति । ताजगार्ति-
 मार्च्छतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य कामयेतान्नाद्यमाददी-
 येति तस्य सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत इति तृणानि ।
 संगृह्णीयादिति । स यस्य कामयेतान्नाद्यमाददीयेति तस्य
 सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत इति तृणानि संगृह्णात्यथै-
 नान्यादाय हरतीदमहममुष्यामुष्यायणस्यान्नाद्यः हरामीत्याह-
 न्नाद्यमेवास्य हरति । षड्भिर्हरतीति ब्राह्मणमथैनानि स्वस्यां
 वा सभायाः स्वेषु वामात्येष्वपि सृजति । प्रजापतिनैवास्यान्नाद्य-
 मादायर्तवो ऽस्मा अनुप्रयच्छन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति यो
 ज्येष्ठवन्धुरपभूतः स्यात्तः स्थले ऽवसाय्य ब्रह्मौदनं चतुःशरावं
 पक्वा तस्मै होतव्या इति । स यो ज्येष्ठवन्धुरपभूतः स्यात्तः स्थले
 ऽवसाय्य ब्रह्मौदनं चतुःशरावं पक्वा निशायाः शम्यापरिधौ
 द्विः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोति । वर्षं वै राष्ट्रभृतो । वर्षं^{१५}
 स्थलं । वर्षणैवैनं वर्षं समानानां गमयतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवति चतुःशरावो भवति । दिक्ष्वेव प्रतितिष्ठति । क्षीरे
 भवति । रुचमेवास्मिन्दधात्युद्धरति शृतत्वाय । सर्पिष्वान्भवति
 मेधत्वाय । चत्वार आर्षियाः प्राश्नन्ति । दिशामेव ज्योतिषि
 जुहोतीति ब्राह्मणम् ॥ १८ ॥

१ •कारेण the MSS.

२ (p. 183.17) २...२ left out in M.

अथ वै भवति देविका निर्वपेत्प्रजाकाम इति । प्रथमं
 धातारं प्रजाकामस्य करोति । प्रथमं पशुकामस्य । मध्यतो
 ग्रामकामस्य । मध्यतो ज्योगामयाविनः । प्रथमं यक्ष्यमाणस्यो-
 त्तममीजानस्य । प्रथमं मेधाकामस्य । मध्यतो रुक्मास्य । ता
 ५ वा एताः चीरे शृता भवन्ति । ता यत्सह सर्वा निर्वपेदीश्वरा
 एनं प्रदहो । दे प्रथमे निरुप्य धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे
 निर्वपेत्तथेनं न प्रदहन्त्यथो यस्मै कामाय निरुप्यते तमेवाभिरु-
 पाप्नोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यत्सायंप्रातरग्निहोत्रं जुहो-
 त्याहुतीष्टका एव ता उपधत्ते यजमानो । ऽहोरात्राणि वा
 १० एतस्येष्टका य आहिताग्निर्यत्सायंप्रातर्जुहोत्यहोरात्राण्येवाग्नेष्टकाः
 कृत्वोपधत्ते । दश समानत्र जुहोति । दशाचरा विराद्विराज-
 मेवाग्नेष्टकां कृत्वोपधत्ते । ऽथो विराज्येव यज्ञमाप्नोति । चित्य-
 स्थित्यो ऽस्य भवति । तस्माद्यत्र दशोषित्वा प्रयाति तद्यज्ञ-
 वास्त्ववास्त्वेव तद्यत्ततो ऽर्वाचीनमिति । स यत्र दशोषित्वा
 १५ प्रयास्यन्भवति तदग्निष्ठे ऽनसि समवशमयन्ते^१ यदस्य^१ समवश-
 मयितव्यं^१ भवत्यवास्त्वेव तद्यत्ततो ऽर्वाचीनः^१ रुद्रः खलु वै
 वास्तोष्पतिर्यदहुत्वा वास्तोष्पतीयं प्रयायाद्रुद्र एनं भूत्वाग्नि-
 रनूत्याय हन्याद्वास्तोष्पतीयं जुहोति । भागधेयेनैवैनं^१ शमयति ।
 नार्तिमाच्छति यजमान इति ब्राह्मणमथ वै भवति यद्युक्ते
 २० जुहुयाद्यथा प्रयाते वास्तावाहुतिं जुहोति तादृगेव तद्यद्युक्ते

^१ Thus M only ; all the other MSS. are here wholly corrupted.

जुहुयाद्यथा चेम आहुतिं जुहोति तादृगेव तदहुतमस्य
 वास्तोष्पतीयः स्याद्वक्षिणो युक्तो भवति सव्यो ऽयुक्तो^१ ऽथ
 वास्तोष्पतीयं जुहोतीति^१ स यत्र दक्षिणो युक्तो भवति सव्यो
 ऽयुक्तस्तत्प्रत्याच्छेद्यां^१ पर्णमय्याः सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहव-
 नीये वास्तोष्पतीयं जुहोति^१ वास्तोष्पते प्रतिजानीह्यस्मानि-
 त्यनुद्रुत्य वास्तोष्पते शम्भया सः सदा त इति जुहोत्यत्रैताः
 सुचमुपनिधाय सव्यं युक्ता प्रयात्युभयमेवाकरपरिवर्गमेवैनः
 शमयतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यदेकया जुहुयाद्विर्हीमं
 कुर्यात्पुरोनुवाक्यामनूच्य याज्यया जुहोति सदेवत्वायेति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यद्भुत आदध्याद्रुद्रं गृहानन्वारोहयेद्यद-
 वक्षाणान्यसंप्रचाप्य प्रयायाद्यथा यज्ञवेशसं वादहनं वा तादृगेव
 तदथं ते योनिर्ऋत्विय इत्यरण्योः समारोहयत्येष वा अग्ने-
 र्योनिः^१ स्व एवैनं योनौ समारोहयत्यथो खल्वाहुर्धरण्योः
 समारूढो नश्येदुदस्याग्निः सीदेत्पुनराधेयः स्यादिति^१ या ते
 अग्ने यज्ञिया तनूस्तयेह्यारोहेत्यात्मनसमारोहयत इति^१ स
 आत्मनसमारोहयते या ते अग्ने यज्ञिया तनूस्तयेह्यारोहात्मा-
 त्मानमच्छा वसूनि कृण्वन्स्मे नर्यां पुरुणि । यज्ञो भूत्वा
 यज्ञमासीद स्वं योनिं जातवेदो भुव आजायमानः सचय
 एहीत्यथैनमुपावरोहयत उपावरोह जातवेदः पुनस्त्वं देवेभ्यो
 हव्यं वह नः प्रजानन् । आयुः प्रजाः रयिमस्मासु धेह्यजस्रो^{१०}

१ Thus MGUB Bhav.; प्रद्याद्देश्यां Be. This word occurs also in the Baudh. pitṛmedhasūtra (p. 13, 1).

दौदिहि नो दुरोण इति^१ यजमानो वा अग्नेर्योनिः^१ स्वायामेवैनं
योन्याः समारोहयत इति ब्राह्मणम्^१ ॥ १६ ॥ अष्टमः ॥

उक्तो ऽन्वारम्भो^१ ऽथ वै भवत्युषयो वा इन्द्रं प्रत्यक्षं नाप-
श्यन्तं वसिष्ठः प्रत्यक्षमपश्यत्सो ऽब्रवीद्ब्राह्मणं ते वक्ष्यामि यथा
५ तत्पुरोहिताः प्रजाः प्रजनिष्यन्ते ऽथ मेतरेभ्य ऋषिभ्यो मा
प्रवोच इति^१ तस्मा एतान्स्तोमभागानब्रवीत्ततो वसिष्ठपुरोहिताः
प्रजाः प्राजायन्तेति^१ तस्मादाहुर्वासिष्ठं ब्रह्मत्वमिति^१ स यत्राह
ब्रह्मन्स्तोष्यामः प्रशास्तरिति तद्ब्रह्मा^१ प्रसौति देव सवितरित्येतां
प्रतिपदं कृत्वा रश्मिरसि चयाय त्वा क्षयं जिन्वेत्येतस्यानुवाक-
१० स्यैकैकमुपादाय प्रसौति^१ स एवमेव प्रसुवन्दादशभिरग्निष्टोमं
प्रसौति त्रयोदशभिरत्यग्निष्टोमं पञ्चदशभिरुक्थ्यः षोडशभिः
षोडशिनः सप्तदशभिर्वाजपेयमेकान्नत्रिःशतातिरात्रः सर्वै-
रप्नोर्यामः^१ स यत्र रायंतराय सन्धये प्रसर्पन्ति तदाह वसुको
ऽसि वेषश्चिरसि वस्यष्टिरसीति^१ स एवमेव प्रसौत्याप्नोर्यामा-
१५ द्यातो^२ ऽतिक्रमाणामेवाभिचरन्भ्रातृव्यवान्स्यर्धमानो ऽभिचर-
णीयश्चिल्यान्यायात्य संवत्सरमेतैः क्रमैः क्रमेताग्निना देवेन पृतना
जयामि गायत्रेण छन्दसा त्रिवृता स्तोमेन रथंतरेण साम्ना
वषट्कारेण वज्रेण पूर्वजान्भ्रातृव्यानधरान्पादयाम्यवैनान्वाधे
प्रत्येनान्नुदे ऽस्मिन्क्षये ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्नेष्टि यं च वयं
२० द्विष्मो विष्णोः क्रमेणात्येनान्क्रामामीन्द्रेण देवेन पृतना जयामि

१ तद् is left out in all MSS. exc. M.

२ प्रसौत्यर्थी० M.

त्रैष्टुभेन कृन्दसा ^१पञ्चदशेन स्तोमेन बृहता साम्ना वषट्कारेण वज्रेण
 सहजान्भ्रातव्यानधरान्यादयाम्यवैनान्वाधे प्रत्येनानुदे ऽस्मिन्चये
 ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं द्विभ्यो विष्णोः
 क्रमेणात्येनाङ्कामामि^१ विश्वेभिर्देवेभिः पृतना जयामि जागतेन
^१कृन्दसा सप्तदशेन स्तोमेन वामदेव्येन साम्ना वषट्कारेण वज्रेणा- ५
 परजान्भ्रातव्यानधरान्यादयाम्यवैनान्वाधे प्रत्येनानुदे ऽस्मिन्चये
 ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं द्विभ्यो विष्णोः
 क्रमेणात्येनाङ्कामामौत्यपि वाभिचरणीयास्त्रिष्टिष्वनुवर्ततापि
 वापोद्धृत्येतराङ्क्रमान्संवत्सरमेतैः क्रमैः क्रमेतोक्तः शुक्रामन्थिनो-
 रधिद्रवणमथातो ऽतौमोक्षाणामेव^२ वैश्वकर्मणानि ऊत्वा गार्ह- १०
 पत्य आज्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा गार्हपत्ये
 जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने ॥ २० ॥

ये देवा यज्ञहनो पृथिव्यामध्यासते । अग्निर्मा तेभ्यो रक्षतु
 गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा गार्हपत्य
 एव जुहोति ये देवा यज्ञमुषः पृथिव्यामध्यासते । अग्निर्मा १५
 तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यथाग्नीध्रमभिप्रैत्यागन्म
 मित्रावरुणा वरेण्या रात्रीणां भागो युवयोर्द्यौ अस्ति । नाकं
 गृह्णानाः सुकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठे अधि रोचने दिव
 इत्यथाग्नीध्रं द्रुत्वा सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाग्नीध्रे जुहोत्यन्वारभ्ये

१, २ The two passages marked at the beginning and the close by
 १ and २ are left out by all the MSS. exc. M.

२ ०तौमो० MBG (sec. m.) ; ०तिमो० Be UG (pr. m.).

- यजमाने ये देवा यज्ञह्नो ऽन्तरिक्षे ऽध्यासते । वायुर्मा
 तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वामीध्र एव जुहोति ये देवा यज्ञमुषो ऽन्तरिक्षे ऽध्यासते ।
 वायुर्मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्याहव-
 ५ नीयमभिप्रैति यास्ते रात्रौः सवितर्देवयानीरन्तरा द्यावा-
 पृथिवी वियन्ति । गृह्यैश्च सर्वैः प्रजया न्वये सुवो रुहाणास्तरता
 रजाः सीत्यथाहवनीयं द्रुत्वा सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये
 जुहोत्यन्वारब्धे यजमाने ये देवा यज्ञह्नो दिव्यध्यासते । सूर्यो
 मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं
 १० गृहीत्वाहवनीय एव जुहोति ये देवा यज्ञमुषो दिव्यध्यासते ।
 सूर्यो मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्याहवनीय-
 मुपतिष्ठते येनेन्द्राय समभरः पयाः सुतमेन हविषा जातवेदः ।
 तेनाग्ने त्वमुत वर्धयेमः सजातानः श्रेष्ठ्य आधेह्येनमिति ।
 यज्ञह्नो वै देवा यज्ञमुषः सन्ति । त एषु लोकेष्वसत आददाना
 १५ विमथ्नाना यो ददाति यो यजते तस्य । ये देवा यज्ञहनः
 पृथिव्यामध्यासते ये अन्तरिक्षे ये दिवीत्याह्वेमानेव लोकाः-
 स्तीर्त्वा सगृहः सपशुः सुवर्गं लोकमेतीति ब्राह्मणमपि वा
 तिस्र एव गार्हपत्ये जुहोति तिस्र आग्नीध्रे तिस्र आहवनीये ।
 ऽपि वा गार्हपत्याज्जपन्ननुद्रवेदाहवनीयादुक्तोदवसानीयेष्टि-
 २० रचैतां^१ तृतीयां प्रवृत्ताङ्गतिं जुहोति सूर्यो मा देवो
 देवेभ्यः पातु वायुरन्तरिक्षाद्यजमानो ऽग्निर्मा पातु चक्षुषः

स्वाहेत्याभिचरन्वभुवे बभ्रुवत्सायै कार्भर्यमयेन पात्रेण पयो
 जुहोति सच शूष सवितर्विश्वचर्षण एतेभिः सोम नामभि-
 विधेम ते तेभिः सोम नामभिर्विधेम ते स्वाहेति^१ साक्षादस्य
 हृदयं भित्तान्त्राणि परिकासयातैः^२ स्तृणुते हैव^३ तं^४ भ्रातृव्य-
 मय येनास्यर्विजाः स्यर्धा स्यात्तमाह मास्य चमसमनुप्रसृप-
 तादभिमर्शनं^५ करिष्यामीति^६ तस्यैतेनैव मन्त्रेण चमसं जुहु-
 यात्तमूर्ध्वं स्वाङ्वा^७ राजातिपवत^८ उक्तं पानीवतस्य^९ अयण-
 मुक्तमादित्यग्रहस्योद्धननमुक्ता^{१०} प्रायणीयस्य सुवाङ्गतिरुक्तोदय-
 नीयस्योक्तं यूपस्योपस्थानम्^{११} ॥ २१ ॥ नवमः ॥

उक्तानि पनीयजूष्येवमेवैताः सुचो यथैतद्वाङ्मणमुक्तो^{१०}
 दधिग्रहो^१ ऽय वै भवत्याज्यग्रहं गृह्णीयात्तेजस्कामस्येति^२
 बर्हिषी अन्तर्धायाज्यग्रहं गृह्णाति^३ सोमग्रहं गृह्णीयाद्ब्रह्मवर्चस-
 कामस्येत्यंशुनुपसंगृह्य सोमग्रहं गृह्णात्यथैतं महाव्रतीये ऽन्नि
 प्राजापत्यमतिग्राह्यं गृह्णाति ते क्रतुमपिवृञ्जन्ति विश्व इत्यनु-

१ Thus M; °कामयातैव Be; °क्रासयातौट B; °कासयान्तैव U; °कास-
 यातैट G (pr. m.), °क्रासयातैट G (sec. m.). परिक्रासयातैर्निष्क्रामति (var.
 निष्क्रामयति) Bhav.

२ Thus M Bhav.; हवैतं The other MSS.

३ Thus M; °नुप्रसृप्ताद° BUG; °नुप्रसृत्याद° Be.

४ Thus M; i.s.o. स्वाङ्वा राजाति° Be U : वारादाष्टाति°; G : वारां-
 दाष्टाति; B : वारोदाष्टाति° ।

५ Thus (अयण°) M Be (cp. viii. 14 श्रीणानि); अयण° BU; अमण° G.

६ Corrected (उद्धनन°) according to viii. 9 s.f. (उद्धन्ति); उदाहनन°
 MUGB; Be wholly corr.

द्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामीति^१ परि-
 मृज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजापतये त्वेत्यधातः प्राणग्रहाणा-
 मेव ग्रहणः^२ संवत्स्रं राजानं पुञ्जीकृत्वा^३ नवाः शून्प्राच
 आयातयत्ययं पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो
 ५ गायत्री वासन्ती गायत्रियै गायत्रं गायत्रादुपाः शून्पाः शो-
 स्त्रिवृत्तिवृतो रथंतरः^४ रथंतरादक्षिष्ठ ऋषिः प्रजापतिगृहीतया
 त्वया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्य इत्ययं दक्षिणा विश्वकर्मेति नव
 दक्षिणायातयत्ययं^२ पश्चाद्विश्वव्यचा इति नव प्रतीच आयात-
 यतीदमुत्तरात्सुवरिति नवोदीच आयातयतीयमुपरि मति-
 १० रिति नवोपरिष्ठात्प्रदक्षिणं पर्यायातयति^३ तानपानभृद्भिः
 प्रत्यूहति प्राची दिशां वसन्त ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं
 त्रिवृत्स्तोमः स उ पञ्चदशवर्तनिस्त्यविर्वयः कृतमथानां पुरो-
 वातो वातः सानग ऋषिरिति^४ वाचयति पितरः पितामहाः परे
 ऽवर इति ये पुरस्ताद्भवन्ति^५ दक्षिणा दिशामिति ये दक्षिणतो
 १५ भवन्ति^६ प्रतीची दिशामिति ये पश्चाद्भवन्त्युदीची दिशामिति
 य उत्तरतो भवन्त्यूर्ध्वा दिशामिति य उपरिष्ठात्प्रदक्षिणं
 पर्यायातिता^३ भवन्ति^६ ते वा एते प्रायणीयोदयनीययोरेव

१ Thus (पुञ्जी०) M; पुंजं BG; युजं Be U.

२ Thus M; दक्षिणायातयत्य० Be GU; B defect.

३ Conjecturally; पर्याशातिता BG; पर्यासातिता M; पर्यातिशातिता U;

पर्येतिशातिता Be.

नियुक्ता दशमे ऽहःस्तदु^१ रात्रिसत्तेष्वप्यग्निष्टोम^१ आमयाविन
उपसृतो वा गृहीयाद्गदो हैव भवति^१ ॥ २२ ॥ दशमः ॥

अथ वै भवत्युभये वा एते प्रजापतेरध्यसृज्यन्तेति ब्राह्मण-
मेव^१ युवः सुराममश्विनेति सौत्रामण्यामेव^२ भवत्यथ वै
भवतीयं वा अग्निहोत्रीयं वा एतस्य निषीदति यस्याग्निहोत्री
निषीदति^१ तामुत्थापयेदिति^१ स यस्याग्निहोत्री निषीदति
तामुत्थापयत्युदस्याद्देव्यदितिर्विश्वरूपायुर्यज्ञपतावधात् । इन्द्राय
कृण्वती भागं मित्राय वरुणाय चेत्यथ वै भवत्यवर्ति वा एषै-
तस्य पाप्मानं प्रतिख्याय निषीदति यस्याग्निहोत्युपसृष्टा निषी-
दति^१ तां दुग्ध्वा ब्राह्मणाय दद्याद्यस्यान्नं नाद्यादिति^१ स १०
यस्याग्निहोत्युपसृष्टा निषीदति तामेतदेव दुग्ध्वा ब्राह्मणाय
ददाति^१ न चास्यात ऊर्ध्वमन्नमत्यथ वै भवति पृथिवीं वा
एतस्य पयः प्रविशति यस्याग्निहोत्रं दुह्यमानः स्कन्दति^१
तदभिमन्त्रयेतेति^१ स यस्याग्निहोत्रं दुह्यमानः स्कन्दति
तदभिमन्त्रयते^१ यदद्य दुग्धं पृथिवीमसक्त यदोषधीरप्यसर- १५
द्यदापः । पयो गृहेषु पयो अग्नियासु पयो वत्सेषु पयो अस्तु
तन्मयीत्याह^१ पय एवात्मन्गृहेषु पशुषु धत्ते^१ ऽप उपसृज-
त्यङ्घ्रिरेवैनदाप्नोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वै यज्ञस्यार्ते-
नानार्तः सः सृजत्युभे वै ते तर्ह्यार्च्छत^१ आर्च्छति खलु वा

१ Thus M; B and G (sec. m.) om. अपि; तदुरात्रिसत्तेष्वष्टोम U;
तदतिरात्रे सत्ते ष्टोम Be; तदुरात्रिसत्तेष्वष्टोम G (pr. m.).

२ एष i.s.o. एव M.

एतदग्निहोत्रं यदुह्यमानः स्कन्दति यदभिदुह्यादिति^१ । स
 यस्याग्निहोत्रं दुह्यमानः स्कन्दति नैनदभिदोग्धि^२ । तदेव यादृ-
 क्कीदृक् च होतव्यमथान्यां दुग्ध्वा पुनर्होतव्यमनार्तेनैवार्ते यज्ञस्य
 निष्करोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यद्युद्धृतस्य स्कन्देद्यत्ततो
 ५ ऊत्वा पुनरेयाद्यज्ञं विच्छिन्द्याद्यत्र स्कन्देत्तन्निषद्य पुनर्गृहीया-
 दिति^३ । स^२ यत्रैव स्कन्दति तदेव स्थालीं निधायातिशिष्ट-
 मानीय पुनरभ्युनीय तदेव यादृक्कीदृक् च होतव्यमथान्यां
 दुग्ध्वा पुनर्होतव्यमनार्तेनैवार्ते यज्ञस्य निष्करोतीति ब्राह्मणमथ
 वै भवति वि वा एतस्य यज्ञश्चिद्यते यस्याग्निहोत्रे ऽधिश्चिते
 १० श्रान्तरा धावति^४ । रुद्रः खलु वा एष यदग्निर्धामन्वत्यावर्तये-
 द्रुद्राय पशूनपिदध्यादपशुर्यजमानः स्याद्यदपो ऽन्वतिषिञ्चेद-
 नाद्यमग्नेरापो ऽनाद्यमाभ्यामपिदध्याद्गार्हपत्याद्भस्मादायेदं विष्णु-
 र्विचक्रम इति वैष्णव्यर्चाहवनीयाद् ध्वःसयन्नुद्भवति^५ । स
 वैष्णव्यर्चाहवनीयाद् ध्वःसयन्नुद्भवति^६ । यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव
 १५ यज्ञः संतनोतीति ब्राह्मणमथ भस्मना शुनः पदमपिवपति
 शान्त्या इति ब्राह्मणम् ॥ २३ ॥

अथ वै भवति नि वा एतस्याहवनीयो गार्हपत्यं कामयते
 नि गार्हपत्य आहवनीयं यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिमो-
 चति^७ । दर्भेण हिरण्यं प्रवध्य पुरस्ताद्धरेदथाग्निमथाग्निहोत्र-
 २० मिति^८ । स यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिमोचति दर्भेण

१ Thus M; तदभिदु. B Be G; न तदभिदु. U.

२ om. Be U.

हिरण्यं प्रवध्य परिकर्मी पूर्वः प्रतिपद्यते ऽन्वब्राह्मण आर्षेय
 दध्नेनान्वगात्मनाग्निहोत्रेणाथैतद्विरण्यमाहवनीयस्यायतने साद-
 यित्वापोद्धृत्य हिरण्यं प्रदक्षिणमावृत्येधं प्रतिष्ठापयत्यथ वै
 भवत्यग्निहोत्रमुपसाद्या तमितोरासीत । व्रतमेव हतमनुम्रियते ।
 ऽन्तं वा एष आत्मनो गच्छति यस्ताम्यत्यन्तमेष यज्ञस्य गच्छति ५
 यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिम्रोचति । पुनः समन्य जुहो-
 त्यन्तेनैवान्तं यज्ञस्य निष्करोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति वरुणो
 वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिम्रोचति ।
 वारुणं चरुं निर्वपेत्तेनैव यज्ञं निष्क्रीणीत इति ब्राह्मणमथ वै
 भवति नि वा एतस्याहवनीयो गार्हपत्यं कामयते नि गार्ह- १०
 पत्य आहवनीयं यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेति । चतुर्गृही-
 तमाज्यं पुरस्ताद्धरेदथाग्निमथाग्निहोत्रमिति । स यस्याग्निमनु-
 द्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेति चतुर्गृहीतेनाज्येन परिकर्मी पूर्वः प्रति-
 पद्यते ऽन्वब्राह्मण आर्षेय दध्नेनान्वगात्मनाग्निहोत्रेणाथैतदाज्य-
 माहवनीयस्यायतने सादयित्वापोद्धृत्याज्यमथेधं प्रतिष्ठापयत्यथ १५
 वै भवति पराची वा एतस्मै व्युच्छन्ती व्युच्छति यस्याग्निमनु-
 द्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेत्युषाः केतुना जुषतां यज्ञं देवेभिरन्वितम् ।
 देवेभ्यो मधुमत्तमः स्वाहेति प्रत्यङ्निषद्याज्येन जुहुयात्प्रतीची-
 मेवास्मै विवासयतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्यग्निहोत्रमुपसाद्या
 तमितोरासीत । व्रतमेव हतमनुम्रियते । ऽन्तं वा एष आत्मनो २०
 गच्छति यस्ताम्यत्यन्तमेष यज्ञस्य गच्छति यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो
 ऽभ्युदेति । पुनः समन्य जुहोत्यन्तेनैवान्तं यज्ञस्य निष्करोतीति

ब्राह्मणमथ वै भवति मित्रो वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति यस्याग्नि-
 मनुद्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेति । मैत्रं चरुं निर्वपेत्तेनैव यज्ञं निष्क्रीणीत
 इति ब्राह्मणमथ वै भवति यस्याहवनीये ऽनुदाते गार्हपत्य
 उदायेद्यदाहवनीयमनुदाप्य गार्हपत्यं मन्येद्विच्छिन्वाद्वातव्यमस्मै
 ५ जनयेद्यद्वै यज्ञस्य वास्तव्यं क्रियते तदनु रुद्रो ऽवचरति । यत्पूर्व-
 मन्ववस्येदास्तव्यमग्निमुपासीत । रुद्रो ऽस्य पशून्घातुकः स्वादा-
 हवनीयमुदाप्य गार्हपत्यं मन्येदिति । स आहवनीयमुदाप्य
 गार्हपत्यं मन्यतीतिः प्रथमं जज्ञे अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः ।
 स गायत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन्निति ।
 १० इन्द्रोभिरेवैनं स्वाद्योनेः प्रजनयतीति ब्राह्मणमथ वै भवति
 गार्हपत्यं मन्यति । गार्हपत्यं वा अन्वाहिताग्नेः पशव उपतिष्ठन्ते ।
 स यदुदायति तदनु पशवो ऽपक्रामन्तीत्यथैनमुपतिष्ठत इषे
 रथ्यै रमस्व सहसे द्युन्नायोर्जे पत्यायेत्यथैनमुपसमिन्द्वे सारस्वतौ
 त्वोत्सौ समिन्धाताः सम्राडसि विराडसीति ॥ २४ ॥

२५ अथ वै भवति वज्रो वै चक्रं । वज्रो वा एतस्य यज्ञं
 विच्छिन्नन्ति यस्यानो वा रथो वान्तराग्नी यात्याहवनीयमुदाप्य
 गार्हपत्यादुद्धरेदिति । स आहवनीयमुदाप्य गार्हपत्यादिभ्य-
 मुद्धरति यदग्ने पूर्वं प्रभृतं पदं हि ते सूर्यस्य रश्मीनन्वाततान ।
 तत्र रथिष्ठामनुसंभरैतः सं नः सृज सुमत्या वाजवत्येति । पूर्व-
 १० णैवास्य यज्ञेन यज्ञमनुसंतनोतीति ब्राह्मणमथैनमुपतिष्ठते त्वमग्ने
 सप्रथा असि जुष्टो होता वरेण्यः । त्वया यज्ञं वितन्वत इत्यग्निः
 सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञः संतनोतीति ब्राह्मणमथाग्नये

पथिष्ठते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपत्यन्वाहार्यमासाद्यानद्वाहं
 ददाति^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^१ ऽथ वै भवति यस्य प्रातः-
 सवने सोमो ऽतिरिच्यते माध्यंदिनः सवनं कामयमानो
 ऽभ्यतिरिच्यत इति^१ स^१ प्रातःसवने सोमे ऽतिरिक्ते प्राङायन्नाह
 होतुश्चमसमनून्नयध्वमुन्नेतः सर्वश एव राजानमुन्नय मातिरीरिच ५
 इति^१ होतचमसमेव प्रथममुन्नयन्ति यथोपपादमितरान्सर्वश
 एव राजानः समुन्नीयोत्तरवेद्याः सःसादयन्त्यथाप उपस्पृश्य
 बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ्^२ द्रुत्वा^२ स्तोत्रमुपाकरोति^१
 सुवते^१ तदेतद्गायत्रः साम पञ्चदशं गौर्धयति मरुतामिति
 धयदतीषु कुर्वन्ति^१ होत्र एषोत्तमेति प्राङ्^१ समानमत १०
 ऊर्ध्वमथ वै भवति यस्य माध्यंदिने सवने सोमो ऽतिरिच्यत
 आदित्यं तृतीयसवनं कामयमानो ऽभ्यतिरिच्यत इति^१ स^१
 माध्यंदिने सवने सोमे ऽतिरिक्ते प्राङायन्नाह होतुश्चमसमनू-
 न्नयध्वमुन्नेतः सर्वश एव राजानमुन्नय मातिरीरिच इति^१
 होतचमसमेव प्रथममुन्नयन्ति यथोपपादमितरान्सर्वश एव १५
 राजानः समुन्नीयोत्तरवेद्याः सःसादयन्त्यथाप उपस्पृश्य
 बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^१
 सुवते^१ तदेतद्गौरिवीतः साम सप्तदशं वणमहाः असि सूर्य-
 त्येतासु^२ कुर्वन्ति^१ होत्र एषोत्तमेति प्राङ्^१ समानमत ऊर्ध्व-

१ om. M.

१ प्रत्यङ्गाद्रुत्य Be.

२ Thus M; एतावत् i.s.o. •एतासु all the other MSS.

मथ वै भवति यस्य तृतीयसवने सोमो ऽतिरिचेतोक्थं
 कुर्वीत^१ यस्योक्थे ऽतिरिचेतातिरात्रं कुर्वीत^१ यस्यातिरात्रे
 ऽतिरिच्यते तं वै दुष्प्रज्ञानमित्यतिरात्रे ऽतिरिक्ते प्राङायन्नाह
 होतुश्चमसमनून्नयध्वमुन्नेतः सर्वश्च एव राजानमुन्नय मातिरी-
 ५ रिच इति^१ होतृचमसमेव प्रथममुन्नयन्ति यथोपपादमितरा-
 न्सर्वश्च एव राजानः समुन्नीयोत्तरवेद्याः सः सादयन्त्यथाप
 उपस्पृश्य वर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपा-
 करोति^१ स्तुवते^१ तदेतद्बृहत्सामैकविंशं वैष्णवीषु शिपि-
 विष्टवतीषु कुर्वन्ति^१ होत्र एषोत्तमेति प्राहुः^१ समानमत
 १० ऊर्ध्वम्^१ ॥ २५ ॥

१ इति नु कन्दोगवक्त्रेषु कामयमानेषु^१ ते चेन्न कामयेर-
 न्प्रातःसवने ऽतिरिक्ते याः स्थालीमलः राज्ञे ऽतिशिष्टाय
 मन्यते तस्या उपरिष्ठादाग्रयणमानीयाधस्तादुपगृह्णाति^१ त्रिर-
 भिविध्यन्दयति^१ सो ऽभिविध्यन्दमानः सर्व आग्रयणः संपद्यते^१
 १५ तं त्रिरभिहिङ्कत्य परिमृज्य सादयति^१ माध्यंदिने सवने ऽति-
 रिक्ते तथैव याः स्थालीमलः राज्ञे ऽतिशिष्टाय मन्यते तस्या
 उपरिष्ठादाग्रयणमानीयाधस्तादुपगृह्णाति^१ त्रिरभिविध्यन्दयति^१
 सो ऽभिविध्यन्दमानः सर्व एवाग्रयणः संपद्यते^१ तं तथैव त्रिर-
 भिहिङ्कत्य परिमृज्य सादयति^१ तृतीयसवने ऽतिरिक्ते हारि-
 २० योजनमेवात्राभिविध्यन्दयति^१ न हि पुनर्यज्ञं विद्यते^१ ऽथातो

ध्रुवस्यैव^१ परिहीणस्य^२ मीमांसैन्द्राग्निभ्यामेनमृगभ्यां परिगृह्य
 जुहुयादिन्द्राग्नौ^३ वै देवानां पुनःपुनरभ्युपाकारं^४ यजामह
 इत्येतदेकमाश्विनीभ्यामेनमृगभ्यां परिगृह्य जुहुयादश्विनौ वै^५
 देवानां भिषजौ ताभ्यामेवासौ भेजषं करोतीत्येतदेकं^६
 वैष्णवीभ्यामेनमृगभ्यां परिगृह्य जुहुयाद्यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते^७
 विष्णुं तच्छिपिविष्टमभ्यतिरिच्यत इत्येतदेकमवभृथेनैन^८
 सहाभ्यवहरेद्यथा मेऽन्यानि सोमलिप्तानि पात्राण्येवं म एव
 भविष्यतीत्येतदेकं^९ बर्हिषैन^{१०} सहाभ्युपोषेदेष वा अग्निर्वैश्वा-
 नरो यत्प्रदाव्यो^{११} ऽग्नय एष वैश्वानराय गृह्यते^{१२} ध्रुव एवमग्नौ
 वैश्वानरे ऊतो भविष्यतीत्येतदपरमथ पुनर्दीक्षते^{१३} यज्ञो ह^{१४} १०
 वै^{१५} यज्ञस्य प्रायश्चित्तिरिति^{१६} न्वेकाहयाजिनो^{१७} ऽथ सत्तिणां^{१८}
 मार्जालीये^{१९} परिष्यन्दं^{२०} निष्यन्दनवन्तं^{२१} कृत्वा तदेनं निनयन्ति^{२२}
 श्वो भूते हि ते सोष्यन्तो^{२३} भवन्ति^{२४} ॥ २६ ॥ एकादशः ॥

उक्तः स^{२५}सवो^{२६} ऽथ वै भवत्यार्तिं वा एते नियन्ति येषां
 दीक्षितानां प्रमीयते^{२७} तं यदववर्ज्युः क्रूरकृतामिवैषां लोकः^{२८} १५

१ ध्रुवस्य परिहीणस्यैव M.

२ इन्द्रो i.s.o. इन्द्राग्नौ all exc. M.

३ Thus MGU; ०भ्युपाकारं Be; B om. अभि ।

४ हि Be.

५ Thus M Be; हैव the other MSS.

६ ०रितौ again most of the MSS.

७ Thus MB Bhav.; मार्जालीयोपरिविष्यन्दनवन्तं Be UG (pr. m.);
 मार्जालीये परिविष्यन्दनिष्यन्दनवन्तं G (sec. m.).

८ Thus MU; शोष्यन्तो Be BG.

- स्यादाहर दहेति ब्रूयादिति^१ दौचितं चेदुपतपदिन्देदाग्नी-
 ध्रीयशयनो^२ ह^३ भवति^४ तदस्मै भक्षानाहरन्ति यावदलं भक्षाय
 मन्यते^५ स यद्यहागदो^६ भवति पुनरैति^७ यद्यु वै प्रैति
 सर्वेभ्यो ऽग्निभ्यो ऽङ्गारान्निर्वर्त्यारण्योरग्नीन्समारोह्यान्तरेण
 ५ चात्वालोत्करावुदङ्गुपनिर्हृत्य तेनैनं दहेयुस्तं त्रिरात्रेण शीतीकृत्वा
 संचिनुयु^८स्ते तथाकृतेन^९ षडहसं^{१०} काङ्क्षेयुरथ स^{११}स्थिते
 षडहे ऽस्थिकुम्भं^{१२} याचति^{१३} तस्मिन्संचितमवधाय तं दक्षिणतो
 वेद्यै निधाय सर्पराज्ञिया ऋग्भि सुयुरिथं^{१४} वै सर्पतो राज्यस्या
 एवैनं परिददति^{१५} व्यृद्धं तदित्याहुर्जत्सुतमननुशस्तमिति^{१६}
 १० होता प्रथमः प्राचीनावीती मार्जालीयं परीयाद्यामीरनुब्रुव-
 न्सर्पराज्ञीनां^{१७} कीर्तयेदिति^{१८} तेषां तथा परीतानामध्वर्युर्जघन्यः
 पर्येत्यथ यज्ञोपवीतं कृत्वा यथेतं त्रिः पुनः प्रतिपरियन्ति^{१९} तेषां
 तथा परीतानामध्वर्युः पूर्वः पर्येत्यथैनमादायन्तरेण चात्वा-
 लोत्करावश्मानं चास्थिकुम्भं च निधायाद्भिरवोचत्यप^{२०} नः
 १५ शोशुचदधमिति^{२१} तस्मिन्मैत्रावरुणाग्रान्ग्रहान्गृह्णन्त्यथातिशिष्टं
 सत्तस्यासते^{२२} तस्यावभृथवेलायामस्थिकुम्भं निधायाद्भिरवोचत्येतद-

१ Thus M ; •ग्नीध्रीवेश• the other MSS.

२ om. M.

३ Thus M ; यद्यहाग• Be ; यद्युहाग• the other MSS.

४ कृतेनाषड• M Be.

५ स्थि left out by all exc. M.

६ The passage from इयं वै unto यामीरनुब्रुवन् left out by all exc. M.

७ •वोचंत्यप BG.

वभृथ उ^१ वैवैष^२ भवत्यपि^३ वा^४ यो^५ ऽस्य स्त्री^६ नेदिष्ठी स्यात्तस्य
स्थाने तं दीक्षयेत्संवत्सरे ऽस्थीनि याजयन्त्यथ^७ वै भवति ॥ २७ ॥

असुर्यं वा एतस्मादर्थं कृत्वा पशवो वीर्यमपक्रामन्ति यस्य
यूपो विरोहति^१ त्वाष्ट्रं वज्ररूपमालभेतेति^२ सत्तिष्णां चेद्यूपो
विरोहेत्संप्रच्छिद्यास्य^३ चषालः सवनीयस्य त्वाष्ट्रमुपालम्भं कुर्यु-
रपि वा त्वाष्ट्रं ब्रह्मौदनः अपयित्वैताः शाखाः प्रवृश्चेयुः प्र वा
तच्छण्युरपि वा त्वाष्ट्रीः सुवाज्जतीर्ज्वैताः शाखाः प्रवृश्चेयुः प्र वा
तच्छण्युरपि वा त्वाष्ट्रे^४ त्वष्ट्रं^५ इत्वेव^६ ब्रूयादित्यथ वै भवत्यार्ति-
मेते नियन्ति येषां दीक्षितानामग्निरुदायति^७ यदाहवनीय
उदायेद्यत्तं मन्येद्विच्छिन्द्याद्वातव्यमस्मै जनयेद्यदाहवनीय उदा-
येदाग्नीध्रादुद्धरेद्यदाग्नीध्र उदायेद्गार्हपत्यादुद्धरेद्यद्गार्हपत्य उदा-
येदत एव पुनर्मन्येदत्र वाव स निलयते^८ यत्र खलु^९ वै निलीन-
मुत्तमं पश्यन्ति तदेनमिच्छन्ति^{१०} यस्माद्हारोरुदायेत्तस्यारणी
कुर्यात्क्रुमुकमपिकुर्यादिति^{११} स यस्माद्हारोरुदायति तस्यारणी
कृत्वा क्रुमुकशकलमन्ववधाय^{१२} तान्येवावचाणानि संनिधाय मन्ये-
दिति^{१३} स तान्येवावचाणानि संनिधाय मन्यतीतः प्रथमं जज्ञे

१ Thus M ; उवेवैष भवत्यपिवायो G ; उवैष भवति यो U ; इवेवैष भव-
त्यपिवा यो B ; उवैषष्टकतयो Be.

२ All MSS. ins. वा exc. M.

३ याजयत्यथ Be U.

४ Thus MBG ; °हेत्तंप्रच्छि° Be.

५ Thus M ; त्वाष्ट्रं त्वाष्ट्रेत्येव B ; त्वाष्ट्रत्वाष्ट्रेत्येव GU ; त्वाष्ट्रेत्येव Be.

६ Thus MU Be ; क्रुमुकं° BG ; अन्ववधाय MUG Be ; अन्वाधाय B.

अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः । स गायत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या
देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन्निति । कन्दोभिरेवैनं स्वाद्योनेः
प्रजनयतीति ब्राह्मणम् ॥ २८ ॥

- अथ यद्याहवनीयगार्हपत्यावुद्वायेयातां गार्हपत्यं मथित्वा-
५ ग्नीध्रीयादाहवनीयमुद्धरेद्यग्नीध्रीयगार्हपत्यावुद्वायेयातां गार्ह-
पत्यं मथित्वाग्नीध्रीयमुद्धरेद्य यद्याग्नीध्रीयाहवनीयावुद्वायेयातां
गार्हपत्यादाग्नीध्रीयमुद्धृत्य तत आहवनीयमुद्धरेद्य यदि सर्वं
एवोद्वायेयुर्गार्हपत्यं मथित्वाग्नीध्रीयमुद्धृत्य तत आहवनीय-
मुद्धरेदित्यथ वै भवति गार्हपत्यं मन्यति । गार्हपत्यो वा अग्ने-
१० र्थानिः । स्वादेवैनं योनेर्जनयति । नास्मै भ्रातव्यं जनयतीति
ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य सोम उपदस्येत्सुवर्णं हिरण्यं द्वेधा
विच्छिद्यर्जीषे । अन्यदाधूनुयाज्जुहुयादन्यदिति । स यस्य सोम
उपदस्यति तत्सुवर्णं हिरण्यं द्वेधा विच्छिद्यर्जीषे । अन्यदाधूनीति
मुख्ये चमसे । अन्यदवधाय जुहोति । सोममेवाभिषुणोति सोमं
१५ जुहोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति सोमस्य वा अभिषूयमाणस्य
प्रिया । तनूरुदक्रामत्तत्सुवर्णं हिरण्यमभवद्यत्सुवर्णं हिरण्यं
कुर्वन्ति प्रियथैवैनं तनुवा समर्धयन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति
यस्याक्रीतः सोममपहरेयुः क्रीणीयादेव । सैव ततः प्राय-
श्चित्तिरिति ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य क्रीतमपहरेयुरादा-
२० राः फाल्गुनानि चाभिषुणुयादित्यादाराः शुद्धाणानि ।

१ सर्वत M.

२ Thus M; सुक्ककद. the other MSS.

फाङ्गुनानि हैमवतानि । तेषामलाभे श्वेतकानां प्रतिनिधि-
 विज्ञायते तृतीयस्यामितो दिवि सोम आसीत् गायत्र्याहर-
 त्स्य पर्णमच्छिद्यत । तत्पर्णी ऽभवत्तत्पर्णस्य पर्णत्वमिति ।
 तस्मात्पर्णत्वरूपणामेवाभिषवः^१ कार्यं इति । श्रुतेन प्रातःसवने
 श्रीणीयादिति । श्रुतमेतद्भवति । दध्ना मध्यंदिन इति । दध्ये- ५
 तद्भवति । नीतमिश्रेण तृतीयसवन इति । विमथितः सपि-
 लकमुद्धृतं^२ प्राङ्मवनीतभावादित्येतदाचक्षते । ऽग्निष्टोमः सोमः
 स्याद्रथंतरसामा । य एवर्त्विजो वृताः स्युस्त एनं याजयेयुरिति ।
 त एवेनं याजयन्त्येकां गां दक्षिणां दद्यादित्येकां गामत्र
 दक्षिणां ददाति । यदिह दास्यन्भवति तदमुत्र ददाति । पुनः १०
 सोमं क्रीणीयाद्यज्ञेनैव तद्यज्ञमिच्छति । सैव ततः प्रायश्चित्ति-
 रिति ब्राह्मणमथ वै भवति सर्वाभ्यो वा एष देवताभ्यः सर्वेभ्यः^३
 कामेभ्यः^४ सर्वेभ्यः स्तोमेभ्यः सर्वेभ्यश्छन्दोभ्यः सर्वेभ्यः पृष्ठेभ्य
 आत्मानमागुरते यः सत्तायागुरत । एतावान्खलु वै पुरुषो
 यावदस्य वित्तः सर्ववेदसेन यजेतेत्यतिरात्रं विश्वजितमुपयन्त्य- १५
 यात्र^५ सर्ववेदसं ददाति । सर्वपृष्ठो ऽस्य सोमः स्यात्सर्वाभ्य एव

१ Thus M; ०त्वरूपिसेवाभि० BG; ०त्वरूपिह्येवाभि० U; ०त्वरूपि-
 त्वेवाभि० Be.

२ Thus all; are we to read सर्पिलकम् ? सपिलकमप्राङ्मवनी० Be U;
 सपिलकमुद्धृतकंप्राङ्मवनी० M, but the v seems to be cancelled.

३ om. M.

४ सथ om. M.

देवताभ्यः सर्वेभ्यः कामेभ्यः सर्वेभ्यः स्तोमेभ्यः सर्वेभ्यश्छन्दोभ्यः
सर्वेभ्यः पृष्ठेभ्य आत्मानं निष्क्रीणीत इति ब्राह्मणम् । ॥ २६ ॥

पवमानः सुवर्जन इति सौत्रामण्यामेष भवति । ब्राह्मण-
मुत्तरमथ वै भवति तस्माद्वैश्वदेवेन यजमानः संवत्सरीणां
५ स्वस्तिमाशास्त इत्याशासीत । तस्माद्वरुणप्रघासैर्यजमानः परि-
वत्सरीणां स्वस्तिमाशास्त इत्याशासीत । तस्मात्साकमेधैर्यज-
मान इदावत्सरीणां स्वस्तिमाशास्त इत्याशासीत । तस्मा-
च्छुनासीरीयेण यजमानो ऽनुवत्सरीणां स्वस्तिमाशास्त इत्या-
शासीतेत्यथ वै भवत्यग्नेः कृत्तिकाः शुक्रं परस्ताज्ज्योतिरव-
१० स्तादिति नचत्रेष्टकाभिर्विकल्पन्त इति ब्रुवते । ऽथ वै भवति
यत्पुण्यं नचत्रं तद्वद्वुर्वीतोपव्युषमिति^१ । प्रातः कुर्वीत । संगवे
कुर्वीत । मध्यंदिने कुर्वीतापराह्णे कुर्वीत । सायं कुर्वीत ।
यावति तत्र सूर्यो गच्छेद्यत्र जघन्यं पश्येत्तावति कुर्वीत ।
यत्कारी स्यात्पुण्याह एव कुरुत इति । ब्राह्मणमुत्तरे ब्राह्मण-
१५ मुत्तरे । ॥ ३० ॥ द्वादशः ॥

॥ इति चतुर्दशः प्रश्नः ॥

१ Thus M and Bhav. ; तद्वद्वुर्वीतोपव्युषमिति the other MSS. ; the text of
T. Br. I. 5. 2. 1. has वषट्कुर्वीत but cp. the comm.

१ अश्वमेधेन यज्यमाणो भवति राजा विजिती सार्वभौमः ।
 स एतद्देवयजनं जोषयत आश्विनं प्रागाश्विनं दक्षिणाश्विनं
 प्रत्यगाश्विनमुदक् ।^१ विन्दन्ति वृक्षान्प्र स्थलानि भिन्दन्ति प्रति
 निम्नाङ्गपूरयन्ति किङ्शारूणि निरस्यन्ति ।^२ नदीनां तीर्थानि
 सर्वतःप्रस्रवणानि पल्वलानि कुर्वन्त्यैतौ हृदौ मध्यतो देव- ५
 यजनस्य जोषयते सङ्खाविणावनुपदासिनौ पुण्यनामानौ
 यद्येवं विन्दन्ति । यद्यु वा एवं न विन्दन्ति स्वात्वेनावभिवाच्या-
 भिर्वाभिहार्याभिर्वाङ्घ्रिः पूरयन्ति । यथा त्वेव सङ्खाविणावनु-
 पदासिनौ पुण्यनामानौ भवतस्तथा । तावपरेण मध्यतो देव-
 यजनं जोषयते द्विस्तावद्यथाग्नेर्विधायां । तच्छालां कुर्वन्ति १०
 प्राचीनवङ्गां दिक्ष्वतीकाशां दक्षिणतो वर्षीयसौ । तस्यै दक्षि-
 णतो ऽश्वशालां कुर्वन्ति । तदश्वत्यानाङ्ग^३ स्त्रीषाणामवाचीना-
 ग्र्याणामश्वव्रजं^४ कुर्वन्त्यथास्यैते संभारा उपकृप्ता भवन्त्यश्वो
 रूपीयो यो^५ ऽस्य^६ सदश्वानाङ्ग सत्तमस्तस्यान्ये ऽपरिमिता

१ As all the MSS., with the exception of M, are mostly very corrupted, the text is given according to M ; when the reading of M differs from the reading taken up in the text, this is mentioned ; but otherwise the various readings of the other MSS. are, as a rule, not given.

२ तदश्वत्यानं M, but cp. Āp. XX. 7. 7.

३ स्त्रीषाणाम० M ; शिशौमुखास० B Be (pr. m.) ; शिमष्णाम० Be (sec. m.) ; शिशौमष्ट्मास० U.

४ Thus corrected, cp. infra XV. 8 s. f. ; यो om. M ; यस्य the other MSS.

निरमणा निरष्टाः कृष्णश्च श्वा चतुरक्षौ द्वौ दासावनुजायै च
 पुत्रो ऽन्वाधेयायै च जरत्पूर्वा चैषीकश्चाभ्यूहः सैध्रकं च मुसलं
 पौ५श्चलेयश्च१ चत्वारि शतानि गोमृणा५ शतं तल्प्याना५ राज-
 पुत्राणा५ शतमराज्ञामुग्राणा५२ शत५ सूतग्रामणीना५ शतं
 ५ चत्तसंग्रहीदृणां चत्वारो महान्त ऋत्विजस्तानन्वितरे१ तान्काले
 ऽपदातीन्समावहन्ति ॥ १ ॥

आ सुब्रह्मण्यायाश्चतुष्टयीरापो दिग्भ्यः संभृताश्चतुरः३ साह-
 स्त्रान्निष्कान्सुवर्णरजतौ च रुक्मौ द्वे अन्ये हिरण्ये द्वौ वीणा-
 गाथिनौ ब्राह्मणं च राजन्यं च द्वे रश्मने मौञ्जीं च कुशमयीं
 १० चोमे त्रयोदशारत्यावेतेनोपकृतेन चित्रामायतीमुपरमत्यद्य४
 चित्रयेत्यरण्योरग्नीन्समारोह्य शालामभिप्रैति ये ते पन्थानः
 सवितः पूर्यासो ऽरेणवो वितता अन्तरिक्षे । तेभिर्नो अद्य
 पथिभिः सुगेभी रक्षा च नो अधि च देव ब्रूहीत्युत्तरेण शालां
 परीत्य पूर्वया द्वारा शालां प्रपाद्य गार्हपत्यस्यायतने मधि-
 १५ त्वाग्नीन्विहृत्य गार्हपत्यमुपतिष्ठते नमो ऽग्नये पृथिविचिते
 लोकस्यूते लोकमस्मै यजमानाय देहीति१ नमो वायवे

१ All MSS. the accus.

२ उग्राणां left out in all the MSS.

३ We would expect here and in the following words also the nomin.

४ Thus M; अद्य i.s.o. अद्य all the other MSS.; cp. supra p. 145, 3, and infra XVIII. 8, 16.

ऽन्तरिचक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहीत्यन्वाहार्य-
 पचनं^१ नमः सूर्याय दिविचक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यज-
 मानाय देहीत्याहवनीयमथास्यैतत्पुरस्तादेव जघनेनाश्वशाला-
 मेकापस्त्रावं विमितं कारितं भवति^१ तद्वृथाग्निमुपसमाधाय
 मृत्यवे स्वाहा मृत्यवे स्वाहेति नवतिमाहुतीर्जुहोति प्रयासाय ५
 स्वाहेत्येकादश^१ शतायुर्वै पुरुषः शतवीर्यं आत्मैकशतो यावा-
 नेव पुरुषस्तस्मान्मृत्युमवयजत इति ब्राह्मणमथ केशश्मश्रु वाप-
 यित्वा लोमानि सृष्ट्य नखानि निरुत्य दतो धाव्य स्वाता-
 वहते वाससी परिदधाते^१ उभौ मानुषेणालङ्कारेणालङ्कृतौ
 भवतो ऽहतवाससावथाभ्यां व्रतोपायनीयं पाचयति^१ तस्या- १०
 शितौ भवतः सर्पिर्मिश्रस्य पयोमिश्रस्याथापराह्णे मुखयोर्हिरण्ये
 अन्वस्तेते ॥ २ ॥

सुवर्णं यजमानो रजतं पत्नी रजतानि वा यदि बह्वौ
 भवन्त्यथास्य वाचंयमस्य सायमग्निहोत्रं जुहोत्युपसंगच्छन्त एन-
 मेते राजगृहाः सूतग्रामण्यः^१ चत्तसंग्रहीतारः कारुविशा^१ १५
 इति^१ तेभ्यः पष्ठौर्ही वेहतं ददाति^१ तां ते पचमाना रम-
 यन्तो जागरयन्त आसते^१ ऽथ प्रातराचाममाचामन्तौ हिरण्ये
 प्रोथतस्ते पौष्ट्यलेथ आदत्ते^१ ऽथादित्यमुद्यन्तमुपतिष्ठन्ते द्रष्टे
 नम उपद्रष्टे नमो ऽनुद्रष्टे नमः स्वात्रे नम उपस्वात्रे नमो
 ऽनुस्वात्रे नमः ष्टण्वते नम उपष्टण्वते नमो ऽनुष्टण्वते नमः २०

१ Thus B ; ग्रामण्यः the other MSS.

१ cp. XVIII. 18.

सते नमो ऽसते नमो जाताय नमो जनिष्यमाणाय नमो
 भूताय नमो भविष्यते नम इत्यथ वैश्वदेवीः सांग्रहणीं
 निर्वपति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^१ यावदेवात्राध्वर्युश्चेष्टति
 तावदेष प्रतिप्रस्थाता चतुष्टयीष्वपु ब्रह्मौदनः अपयित्वाभि-
 ५ घार्थादञ्चमुदासयत्यथैतां पात्रीं निर्णिज्योपस्तौर्यं तस्यामेतः
 रजतः रुक्मं प्रचालितमवदधाति ^१ तस्यामेनमसंघ्नन्निवोद्धरति
 सर्पिरासेचनं कृत्वा प्रभूतमाज्यमानीयायोपरिष्ठात्सुवर्णः रुक्मं
 प्रचालितमवदधात्यथैतान्महतः ^१ ऋत्विजः उत्तरतो ऽनुदिशमुप-
 वेश्य ताननुपूर्वमाचमय्य तेभ्य एनं भूमिः सृशन्ननुच्छिन्दन्नि-
 १० वोपोहति ^१ ॥ ३ ॥

स आह ब्राह्मणाश्च राजानश्चानेन माश्वेन मेध्येन स्वस्ति
 समापयाताः ^२ ब्रह्मज्यतायाः ^३ इति ^१ तं तथेतीतरे प्रत्याऊरनेन
 त्वामश्वेन मेध्येन स्वस्ति समापयिष्यामो ब्रह्मज्यताया इत्यथ

१ महर्त्विजः M, but cp. supra p. 205. 5.

२ Thus M; समीपयाता the other MSS. I am in doubt whether we ought to read समापयायाब्रह्मज्यताया (समापयाय conj.); in this case the avagraha should be read before ब्रह्मज्यताया (line 13); but the following अथ ब्रह्मज्यतामस्मै संजानते seems to plead against this reading.

३ Thus M; ब्र (or ह) ज्यताया all the other MSS.; by this omission of अ it is clear that all the MSS., with the exception of M, derive from one common source.

४ This passage left out in all the MSS. exc. M.

ब्रह्मज्यतामसै संजानते । १ ॥ यैनान्संश्राप्ति सकृत्सकृत्प्राश्याप्रत्यव-
मृशन्तो धारयाध्वा इत्यथैतस्मिन्सर्पिरासेचने रशने संतर्प्य
परिकर्मिणे प्रयच्छति । २ ॥ द्विरपरं प्राश्या प्रशंसन्ति राद्वस्ते
ब्रह्मौदन इति १ । तेभ्यश्चतुरः साहस्रान्निष्कान्ददाति सुवर्ण-
रजतौ च रुक्मावच ये चत्रस्याभिषेक्तारस्ते ॥ ५ ॥ अथ्युमभिषिञ्चन्ति ।
स आह ब्राह्मणाश्च राजानश्चाध्युरेतौ द्वौ संवत्सरौ राजा
भविष्यति तस्य शुश्रूषध्वं यो हास्य २ न शुश्रूषिष्यते सर्वस्वं तं
ज्यास्यन्तीत्यथाध्युरेतौ द्वौ संवत्सरौ राजा भवति । यजमान
इतीतरमाचचते । स आह ब्रह्मन्नश्वं मेधं भनस्यामि देवेभ्यः
प्रजापतये तेन राध्यासमिति । वधानेतीतरः प्रत्याह देवेभ्यः १०
प्रजापतये तेन राधुहीति । ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथ रशनामादत्ते देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्वाङ्मभ्यां
पूष्णो हस्ताभ्यामादद इत्यादायाभिमन्त्रयत इमामगृभ्णन्-
शनामृतस्येति । १ ॥ तथाश्वमभिदधात्यभिधा असि भुवनमसि
यन्तासि धर्तासि सो ऽग्निं वैश्वानरं सप्रथमं गच्छ स्वाहाकृतः १५
पृथिव्यां यन्ता राड् यन्तासि यमनो धर्तासि धरुण इत्येवमेव
द्वितीयां रशनामादत्ते । तथैवमेवाश्वमभिदधाति । ते अश्व-
स्यानुष्टमनुष्टणक्त्येतस्मिन्काले ऽनुजायै च पुत्रो ऽन्वाधेयायै च
श्ववन्धाभ्यां श्वानमभिधत्तो । १ ॥ यैष पौंश्वलेयो जरत्पूर्वया

१ This passage (cp. 207. 12) left out in all the MSS. exc. M.

२ ह om. M.

३ तत् Be, त M; UB om. this passage.

सव्यं जानु वेष्टयित्वा सैधकेण मुसलेन श्वानमनूपतिष्ठते । ऽथा-
 ध्वर्युः पुरस्तात्प्रतिपद्यते सह शतेन तस्यानां राजपुत्राणां ।
 ब्रह्मा दक्षिणतः सह शतेनाराज्ञासुग्राणां । होता पश्चात्सह
 शतेन सूतग्रामणीनामुद्गातोत्तरतः सह शतेन चत्तसंग्रहीतृणां ।
 ५ मध्ये ऽश्वः श्वा चाथ दक्षिणं हृदमभिप्रयान्ति । द्यौस्ते पृष्ठं
 क्रमैरत्यक्रमीद्वाज्याक्रान्वाजीति त्रिभिरनुवाकैरा क्रोडादश्वमभि-
 धावयन्ति^१ । तमध्वर्युः पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्प्रोचत्यनेनाश्वेन
 मेध्येनेष्टाय राजा वृत्रं वधादिति । तस्यानु प्रोचणं शतं तस्या
 राजपुत्राः प्रोचन्ति । ब्रह्मा दक्षिणत उदङ्मुखस्तिष्ठन्प्रोचत्यने-
 १० नाश्वेन मेध्येनेष्टाय राजाप्रतिष्ठ्यो ऽस्त्विति । तस्यानु प्रोचणं
 शतमराजान उवाः प्रोचन्ति । होता पश्चात्प्राङ्मुखस्तिष्ठन्प्रोच-
 त्यनेनाश्वेन मेध्येनेष्टाय राजास्यै विशो वज्रम्वै वज्रश्यायै वज्र-
 जाविकायै वज्रब्रीहियवायै वज्रमाषतिलायै वज्रहिरण्यायै
 वज्रहस्तिकायै वज्रदासपुरुषायै रयिमत्यै पुष्टिमत्यै वज्रराय-
 १५ त्योषायै वज्रसर्वधनायै राजास्त्विति । तस्यानु प्रोचणं शतं
 सूतग्रामण्यः^२ प्रोचन्त्युद्गातोत्तरतो दक्षिणामुखस्तिष्ठन्प्रोचत्यने-
 नाश्वेन मेध्येनेष्टाय राजा सर्वमायुरेत्विति । तस्यानु प्रोचणं
 शतं चत्तसंग्रहीतारः प्रोचन्ति । दिग्भ्यो ऽश्वं समुचन्तीति
 ब्राह्मणमथास्त्वैष पौंस्वलेयः सः शिष्टो भवति यदा लोपमी-

१ ०धापयन्ति M.

२ Thus BU; ०श्वः M Be.

वाम्यथ शुनः प्रहरासीत्युपमीवत एष पौःश्लेयः सैध्रकेण
मुसलेन शुनः प्रहन्ति^१ तमत एवानुमन्त्रयते ॥ ५ ॥

यो अर्वन्तं जिघाःसति तमभ्यमीति वरुण इति^१
तमश्वस्याधस्यदमुपास्य दक्षिणापज्ञावयति परो मर्तः परः
श्वेत्याथास्य ब्रह्मा हस्तं गृह्णाति ब्रह्मणो वा यजमानो ऽहं च^५
त्वं च वृत्रहन्त्संवभूव सनिभ्य आ । अरातीवा चिदद्रिवो ऽनु
नौ शूर मःसतै भद्रा इन्द्रस्य रातय इत्यत्रैतमैषीकमभ्यूहं
मौञ्जीभ्याः रज्जुभ्यामन्तयोरभिदधाति^१ तत्सह वेतसशाखो-
पसंवद्धा भवति^१ तदेतेन शतं तत्स्या राजपुत्रा विविच्यन्ते^१
तेषामनु विवेकमितरे^१ द्वे अन्यतरमन्तः शते गृहीतो द्वे^{१०}
अन्यतरमन्तः शते^१ अथैनान्सः शाख्यनेनैषीकेणाभ्यूहेनाभ्यु-
दूहन्तः^१ इव पुरस्तात्प्रत्यक्षमूर्मिणाश्वमभिधावयाता^१ इत्यभि-
धावमाने^१ ऽध्वर्युर्यजमानं वाचयत्यभि क्रत्वेन्द्र भूरध जमन्न ते
विव्यक्त्वाहिमानः रजाःसि । सेना हि वृत्रः शवसा जघन्य
न शत्रुरन्तं विविदद्युधा त इत्यथैनः संवेद्य दक्षिणापज्ञावय-^{१५}
त्यथैतमश्वं प्रदक्षिणमावर्त्य शालामानयति यदातो अपो
अगमदिन्द्रस्य तनुवं प्रियाम् । एतः स्तोतरेतेन यथा पुनर-

१ •भ्यूहंत MSS. exc. M.

१ •भिधावयाता M ; •धावयन्ता the other MSS. ; if अभिधावयाता is the correct reading we have here a form of the same kind as समाप-
याता (supra p. 207, 12).

१ •धाव्यमाने again M.

- श्रमावर्तयासि न इति । तमध्वर्युः पूर्वाभि स्तोकौयाभिरनैत्य-
 ग्रथे स्वाहा सोमाय स्वाहेत्येतेनानुवाकेन पुनःपुनरभ्युपाकारं
 यावदस्य स्तोका उपरमन्त्यथैतमश्वमयेण शालां प्राञ्चः स्थाप-
 यित्वा प्रपद्याश्वस्य सावित्राणि जुहोत्यग्रथे स्वाहा वायवे
 ५ स्वाहेति सप्ताथ सावित्रमष्टाकपालं प्रातर्निर्वपत्यासाद्य पुरस्ता-
 द्भागाञ्जुहोत्यग्रथे^१ स्वाहा स्वाहेन्द्राग्निभ्यामिति पञ्च^१ पुरस्ता-
 त्स्विष्टकृतस्त्वयोऽशीतिमश्वचरितान्युपजुहोतींकाराय स्वाहेत-
 ताय स्वाहेत्यसमुदिते द्योदश प्रद्रवाञ्जुहोत्यायनाय^२ स्वाहा
 प्रायणाय स्वाहेति^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^१ ऽथैतमश्वं
 १० प्रदक्षिणमावर्त्य पूर्वया द्वारा शालां प्रपाद्यान्तर्वेदि प्राञ्चः
 स्थापयित्वाह ॥ ६ ॥

- यदा इदमाहुः पदेपदे ह वा अश्वस्य मेधस्याध्वर्युर्जुहो-
 तीहैव वयं तद्धोयामो यथा नः पदेपदे कृतं भविष्यतीति^१
 तस्य पत्सु धृतीर्जुहोत्यक्ष्णया वा पर्यारिणीर्वैह धृतिः स्वाहेह
 १५ विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमतिः स्वाहेत्यथैनं प्राञ्चमु-
 त्कामय्य प्रोक्षति प्रजापतये त्वेति पुरस्तादिन्द्राग्निभ्यां त्वेति
 दक्षिणतो वायवे त्वेति पश्चादग्निभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्युत्तरतो
 देवेभ्यस्त्वेत्यधस्तात्सर्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्युपरिष्ठादथैनमतिप्रोक्षेण
 प्रोक्षति हृथ्यै त्वा चेमाय त्वा रथ्यै त्वा पोषाय त्वा पृथिव्यै
 २० त्वान्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा सते त्वासते त्वाङ्गस्त्वौषधीभ्यस्त्वा

विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्य इत्यथास्य^१ रूपाणि जुहोत्यङ्गोताय स्वाहा-
 ङ्गिसक्याय स्वाहा छणाय स्वाहा श्वेताय स्वाहेत्येताभ्यामनुवा-
 काभ्यामथास्योपोत्यायाश्च नामभिर्दक्षिणं कर्णमाजपति विभूर्मात्रा
 प्रभूः पित्राश्वो ऽसि हयो ऽस्यत्यो ऽसि नरो ऽस्यर्वासि सप्ति-
 रसि वाज्यसि वृषासि नृमणा असि यथुर्नामासीत्यथैनमुपति- ५
 षत आदित्यानां पत्नान्विहीत्यथैनं रश्मनाभ्यामुत्सृजति भूरसि
 भुवे त्वा भव्याय त्वा भविष्यते त्वा विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्य इत्यथैनं
 देवताभ्यः परिददाति देवा आशापाला एतं देवेभ्यो ऽश्वं
 मेधाय प्रोक्षितं गोपायतेत्यत्रास्मा एतानपरिमितान्निरमणा-
 न्निरष्टानुपावसृजन्यत्रैनमेतानि चलारि शतानि गोमृणाम- १०
 नुयुञ्जते प्रास्तकवचा विततवरूधा यथा युद्धाय तथा^२ ।
 तेभ्यः पक्वाशनं प्रसौति^३ ॥ ७ ॥

स आह ब्राह्मणाश्च राजानश्च यस्येमे पक्वाशनमुपावहरि-
 व्यन्ते मयाप्रसूता मोपवादिष्टेति^४ । स आह ब्राह्मणाश्च
 राजानश्च बहिर्देवयजनाद्वाहनं व्युदचध्वं यस्यायं वडबाभिः १५
 सः सृज्यते सर्वस्वं तं ज्यास्यन्तीति^५ । ते बहिर्देवयजनाद्वाहनं
 व्युदचन्ते^६ । ऽश्वैश्चैव साण्डैश्चरन्त्यश्तरैश्च^७ । न वडबाभिर्ना-

१ The passage चथास्य up to श्वेताय स्वाहेत्येताभ्यामनुवाकाभ्याम् left out in all exc. M.

२ Thus M, which, however, omits तथा ; all the other MSS. are wholly corrupted.

३ Thus M ; व्युदचन्ति Be ; व्युदचन्ति U ; व्युदचं B.

- श्वतरोभिर्यैतो^१ वीणागाधिनावतिप्रगृहीतो^२ । ऽथैष
 ब्राह्मणो वीणागाथी गायतीत्यददा इत्ययजथा इत्यपचथा
 इत्येवं मिश्रास्त्रिस्तो गाथाः । कामचारो ऽश्वस्य^३ खानाच्चैवेनं
 गोपायन्ति वाहनाच्चाथ यद्यश्वमुपतपद्दिन्दत्याग्नेयो ऽष्टाकपालः
 ५ सौम्यश्वरुः सावित्रो ऽष्टाकपालः पौष्णश्वरु रौद्रश्वरु रित्यथ
 यदि नावगच्छत्यग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालो मृगाश्वर
 इत्यथ यदि वडवाभिः सप्तसृज्यते अग्नये ऽष्टहोमुचे ऽष्टाक-
 पालः सौर्यं पयो वायव्य आज्यभागो^४ यद्यभिवाति रौद्रो^५
 यदि सावः पौष्णो^६ यद्यप्सु वाहणो^७ यदि काणः^८ सौर्यं^९
 १० एतासामातीनां यां कां^{१०} च^{११} न्येति^{१२} सक्तत्वेव^{१३} प्रायश्चित्तिरथ
 यो ऽस्य^{१४} सदश्वानां सत्तमस्तमुत्सृजत्यथातो रश्मनाभ्यामेव
 प्रतिपद्यते । समानं कर्मा परिदानात् ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥
 उत्सृज्याश्वं वैश्वदेवाण्यशूनालभन्ते । तेषां पशुपुरोडाशान-
 नुवर्तन्ते वैश्वदेवहवींषि^{१५} वैश्वदेवहवींषि वैवेषां पशुपुरो-
 १५ डाशा भवन्ति । ताननुवर्तते मध्यमा सावित्री^{१६} प्रसिद्धाः^{१७}

१ ०यैनो M.

२ Thus M; U om. प्र; Be B: ०नावितिप्रगृहीतो; the expression occurs also in the grhyasūtra I. 15.

३ काणः M; कारणः the other MSS.; but cp. Āp. xx. 7. 18.

४ कांचिन्येति M.

५ Uncertain; सक्तत्वेव M Be; सुत्वेव B; सक्तदेव U.

६ श्वस्य M.

७ Thus M; सावित्र्याः BU; सावित्राः Be.

८ Instead of प्रसिद्धः or प्रसिद्धाः as the other MSS. have it here and infra, M consequently प्रसिद्धं, but cp. the expression प्रसिद्धेहिः संनिष्ठते ।

पशवः संतिष्ठन्ते । ऽथापराह्णे सवित्र आसवित्रे पुरोडाशं
 द्वादशकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते । ऽथ
 पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्ट्वा प्रसिद्धं निवर्तयते । ऽथैतौ वीणागा-
 यिनावतिप्रगृह्णीतो । ऽथैष राजन्यो वीणागाथी गायती-
 त्यजिना इत्ययुध्यथा इत्यमुः संग्राममहन्नित्येवं मिश्रास्तिस्रो ५
 गाथाः । प्रातरग्निहोत्रे ऊते ब्राह्मणो वीणागाथी गायति
 सायमग्निहोत्रे ऊते राजन्यस्तावेवमेव संवत्सरं गायतो । ऽथ
 सावित्रमष्टाकपालं प्रातर्निर्वपत्यासाद्य पुरस्ताद्वागाजुहोतुः समु-
 दिते^१ धृतीञ्च जुहोति प्रद्रावा^२ञ्च जुहोति । सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते । ऽथ मध्यंदिने सवित्रे प्रसवित्रे पुरोडाशमेकादश- १०
 कपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते । ऽथापराह्णे
 सवित्र आसवित्रे द्वादशकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते । ऽथ श्वो भूते सावित्रीभिरेव प्रतिपद्यते । स
 एवमेव सावित्रीभिरहरहर्यजमानश्चतुरो मास एति काम-
 मिष्ट्वा कामं पशुबन्धेन कामं यवाग्रयणेनाथ चतुर्षु मासेषु १५
 पर्यवेतेषु सावित्र्येष्ट्वा वरुणप्रघासाग्न्यशूनालभन्ते । ॥ ६ ॥

तेषां पशुपुरोडाशाननुवर्तन्ते वरुणप्रघासहवी^३षि । वरुण-
 प्रघासहवी^३षि वैवैषां पशुपुरोडाशा भवन्ति । ताननुवर्तते
 मध्यमा सावित्री । प्रसिद्धाः पशवः संतिष्ठन्ते । ऽथापराह्णे

१ ० ताद्वागाजुहो । M as above, p. 211, 6.

२ Thus M ; प्रद्रवाञ्च the other MSS. ; the value of the word is

उद्द्रावः ।

- सवित्र आसवित्रे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति । सा
 प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते । इय पौर्णमासवैमृधाभ्यामिद्धा प्रसिद्धं
 निवर्तयते । इय श्वो भूते सावित्रीभिरेव प्रतिपद्यते । स
 एवमेव सावित्रीभिरहरहर्यजमानो ऽपराः सप्ततुरो मास एति
 ५ काममिष्ट्या कामं पशुबन्धेन कामः श्यामाकायघणेनाय
 चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु पौर्णमास्या उपवसथ आनीकवतं
 पशुमालभते । तस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तते आनीकवतः
 हविरानीकवतो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति । तमनुवर्तते
 प्रथमा सावित्री । प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते । इय मध्यंदिने
 १० सांतपनं पशुमालभते । तस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तते सांतपनः
 हविः । सांतपनो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति । तमनुवर्तते
 मध्यमा सावित्री । प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते । इयापराह्णे सवित्र
 आसवित्रे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते । इय सायं गृहमेधीयेन चरत्यथापररात्रे पूर्णदर्वेण^१
 १५ चरत्यथ प्रातः क्रैडिनं पशुमालभते । तस्य पशुपुरोडाशमनु-
 वर्तते क्रैडिनः हविः । क्रैडिनो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति ।
 तमनुवर्तते प्रथमा सावित्री । प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते । इय
 मध्यंदिने साकमेधान्पशुनालभन्ते^२ ॥ १० ॥

१ पूर्णदर्वेण all, but cp. vol. I, p. 142. 5 ; Āp. has also पूर्णदर्व, but
 the Sat. Br. पूर्णदर्व; the word occurs again xvii. 57 and in the
 Dvaidha; Bhav. in his comm. on the latter has •दर्वः ।

२ लभन्ते MU Be; लभते B.

तेषां पशुपुरोडाशाननुवर्तन्ते महाहवींषि^१ महाह-
 वींषि वैवैषां पशुपुरोडाशा भवन्ति^१ ताननुवर्तते मध्यमा
 सावित्री^१ प्रसिद्धाः पशवः संतिष्ठन्ते^१ अथापराह्णे पितृयज्ञेन
 चरति^१ पितृयज्ञेन चरित्वा त्रैयम्बकैश्चरति^१ त्रैयम्बकैश्चरि-
 त्वादित्यं पशुमालभते^१ तस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तत आदित्यः^५
 हविरादित्यो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति^१ तमनुवर्तत
 उत्तमा सावित्री^१ प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते^१ अथ पौर्णमास-
 वैमृधाभ्यामिद्धा प्रसिद्धं निवर्तयते^१ अथ श्वो भूते सावित्रीभिरेव
 प्रतिपद्यते^१ स एवमेव सावित्रीभिरहरहर्यजमानो अर्धचतुर्थान्मास
 एति काममिच्छा कामं पशुवन्मेन कामं ब्रीह्याग्रयणेनाथा-^{१०}
 मावास्याया उपवसयीये अहन्सावित्र्येद्येद्वाग्निकानि सावित्राणि
 ऊलोखाः संभृत्य पशुशीर्षाणि च वाचव्यं पशुमालभते^१
 तस्य प्राजापत्यसूपर उपालम्भ्यो भवति^१ तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां
 चरित्वा पशुपुरोडाशौ निर्वपति^१ तावनुवर्तते मध्यमा
 सावित्री^१ प्रसिद्धौ पशू संतिष्ठेते^१ अथापराह्णे सवित्र आसवित्रे^{१५}
 पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^१
 अथ श्वो भूते सावित्रीभिरेव प्रतिपद्यते^१ स एवमेव सावित्री-
 भिरहरहर्यजमान एतमर्धमासमेति काममिच्छा कामं पशु-
 वन्मेनाथ चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु सावित्र्येद्येद्वा ॥ ११ ॥

शुनासीरीयापशूनालभन्ते^१ तेषां पशुपुरोडाशाननुवर्तन्ते^{१०}
 शुनासीरीयहवींषि^१ शुनासीरीयहवींषि वैवैषां पशु-

पुरोडाशा भवन्ति । ताननुवर्तते मध्यमा सावित्री । प्रसिद्धाः
 पशवः संतिष्ठन्ते । ऽथापराह्णे सवित्र आसवित्रे पुरोडाशं
 द्वादशकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते । ऽथ पौर्ण-
 ५ मासवैमृधाभ्यामिष्टा यजमानायतन उपविश्य त्रेण्या शस्त्रा
 लोहितायसस्य च चुरेण शीर्षन्नि च वर्तयते परि च
 वपते पुरस्तादेवाग्रे ऽथ दक्षिणतो ऽथ पश्चादयोत्तरतो ऽथो-
 परिष्ठात्संतिष्ठन्ते चातुर्मास्याः पशवः संतिष्ठन्ते सावित्र्यः ।

॥ १२ ॥ तृतीयः ॥

- १० अथाश्वशालाग्रामश्वं निग्रथ्यन्यथैनं तीर्थादानीय पवचित्वा
 त्रिहविषमग्निदीक्षणीयामिष्टिं निर्वपति । तस्यै तावन्त्युत्सी-
 दन्ति यावन्ति दीक्षणीयाया । अथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य
 प्रत्यङ्माद्रुत्य पत्नीः संयाज्य प्राङेत्य ध्रुवामायाय्य त्रीणि
 पूर्वाणि वैश्वदेवानि जुहोति स्वाहाधिमाधीताय स्वाहेत्यथ
 १५ सप्त प्राणाहुतीर्जुहोति प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहेत्येकविं-
 शिनीं दीक्षां जुहोति पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहेति ।
 पञ्चाध्वरदीक्षाहुतीर्जुहोति^१ षडग्निदीक्षा एकामृतुदीक्षां भुवो
 देवानां कर्मणेति । सप्ताहान्येतयेष्ट्या यजत इति । स त्रीणि-
 त्रीण्येव पूर्वाणि वैश्वदेवानि जुहोत्युत्तरामुत्तरामृतुदीक्षां ।
 २० दे^२ अन्तत^२ ऋतुदीक्षे^२ जुहोति महीमू षु सुत्रामाणमित्येतदे-

१ Thus M, °दीक्षाजुहोति the other MSS.

२ Thus M; वेद्वेतदेऋतु° Be; वेद्वेतदेऋतु° U; वेद्वेतदेऋतु° B.

वाहदीक्षते ^१ संवत्सरमुख्यं ^२ विभर्ति ^३ द्वादशोपसदो ^४ ऽत्रैन-
मेता यथाम्नातं विशः पर्यवस्यन्ति ^५ नैदीय एनमेते ^६ कर्मकृत
उपसंगच्छन्ते तत्राणश्च रथकृतश्च ^७ मयस्कृतश्च ^८ कुलालाश्च दद्याः
कर्माणा नखकृतः सप्तमे ^९ ऽधैताः ^{१०} स्तच्छास्ति ॥ १३ ॥

एकशतं वैल्वानि दार्वारचितानि द्विन्दतः ^१ तानि प्रवक्त्रानि ^५
कृत्वा चायं ^२ चिनुतैकविंशतिं यूपान् द्विन्दतैकविंशत्यरत्नीन् ^३
राज्जुदालमग्निष्ठं पौतुद्रवावुपस्थावानौ षड् वैल्वान् षट् खादि-
रान् षट् पालाशान्यालाशमुपशयं पालाशं पान्नीवतं पालाशं
विशालयूपमेकतयानि दारुमयाणि पात्राणि कुरुत षट्त्रिं-
शतं ^४ सुवान् दीर्घदण्डान् षट्त्रिंशतमनुवेषान् दीर्घदण्डांश्च ^{१०}
त्वारि ^५ वाष्टौ वेन्द्राणसानि चतुश्चक्राणि बृहच्चक्राणि यथा
समानि यूपगैः स्युरपरिमितान्यारोहणमहानसानि कुरुतैकं
वैतसं कटं कुरुताश्चस्योपस्तरणायेत्यधैतान्नयकृतः स्तच्छास्ति

१ ० मुखं M.

२ एवमेवे M.

३ ० कृताश्चामयस्कृ० M; ० कृताश्चायस्कृ० Be; the other MSS. are defective; cp. infra 219, 1.

४ Thus M (we expect द्विन्दत), द्विन्दन्ति the other MSS.

५ Uncertain; कृत्वा रचायां M; कृत्वा वचायं BU; कृत्वा वचायं Be (pr. m.), कृत्वा चायं Be (sec. m. ?); cp. infra xv. 19 (223, 19).

६ Thus M; ० त्यरन्ति the other MSS.

७ Thus (only ० वेषां) M; षट्त्रिंशतं दवीं दीर्घदण्डाश्च० UBe; B om. these words. What is meant by अनुवेष I do not see. Read perhaps ० शतं दवीं दीर्घदण्डाश्च०; cp. p. 224, 8.

स्वरथं कुरुतापरिमितान्नयान्कुरुतेत्यथैतान्मयसूतः सःशास्त्र-
परिमितं चर्मण्यं कुरुतेत्यथैतान्कुलालान्सःशास्त्रि यथैकविंश-
शतिविधायाग्रय एवमिष्टकाः कुरुत तिलो महतीः कुम्भीः
कुरुत यथाश्वं तूपरं गोमृगमित्येतान्साङ्गाञ्कुरपयेयुरपरिमिता
५ स्थालीः कुरुतेति ^१ ॥ १४ ॥

अथैतान्कालायसूतः सःशास्त्रि सायकं कुरुत सिन्धिमं-
कल्पोदकं^१ कृष्णं कृष्णत्सरुः सुवर्णं सुवर्णत्सरुं चतुरः कालाय-
सान्नीहायसत्सरुः श्वतुरो लोहायसान्कालायसत्सरुषट्त्रिंश-
शतं सुवर्णान्नजतत्सरुन् षट्त्रिंशतं रजतान्सुवर्णत्सरुः-
१० स्त्रीणि च शतानि त्रयस्त्रिंशतं च सौवर्णानां सूचीनां
त्रीणि च शतानि त्रयस्त्रिंशतं च राजतानां त्रीणि च
शतानि त्रयस्त्रिंशतं च सीसानामेकं कालायसस्य कमण्डलुं
कुरुताश्वतेजन्यै अपणयेत्यथैतान्सुवर्णकृतः सःशास्त्रि परःशतं
शतपलान्निष्कान्कुरुत सुवर्णरजते महिम्नोः पात्रे कुरुतैकत-
१५ थानि सौवर्णानि पात्राणि कुरुत यावत्यः पन्नयस्तावतः^२
सौवर्णानुपशयान्कुरुत रजतग्रन्थीनाजतान्वा सुवर्णग्रन्थीन्यावत्यः
पन्नयस्तावन्ति^३ सौवर्णानि कुम्बकुरीराणि कुरुत रजतशङ्कुनि
राजतानि वा सुवर्णशङ्कुनि यावत्यः पन्नयस्तावतः^४ सौवर्णान्क-

१ I have simply accepted the reading of M; if it is correct, I do not see; सत्सिमगुरुफोदकं Be B; सत्सिमगुरुफोदकं U.

२ पत्राः MSS., but cp. Āp. xx. 157 and infra.

३ पत्राः MBU; पन्नय० Be.

४ पत्राः all.

मण्डलकुरुत रजतरास्त्रान्राजतान्वा सुवर्णरास्त्रानेकः सौवर्णं
विधवनं कुरुत त्रीणि सौवर्णानि धवित्राणि कुरुत रजतद-
ण्डानि राजतानि वा सुवर्णदण्डानि सहस्रः सौवर्णाङ्का-
चाङ्कुरुत सहस्रः राजतान्सहस्रः सामुद्राद्विरण्मयं कश्चिपुः
हिरण्मयं^१ षड्वीशः^२ हिरण्मयः^३ संदानमिति^४ । ॥ १५ ॥ ५

अथैतान्नखकृतः^५ सः शास्त्रपरिमितान्यष्टमानि कुरुतेत्य-
थास्यैतान्यन्यानुपकृतानि भवन्ति शतं घृतचर्माणि शतं मधु-
चर्माणि शतं तण्डुलचर्माणि शतं पृथुकचर्माणि शतं लाजा-
चर्माणि शतं करम्भचर्माणि शतं धानाचर्माणि शतः सक्तुचर्माणि
शतं मसूयचर्माणि शतं प्रियङ्गुतण्डुलचर्माणीत्यथास्यैत एक- १०
विंशतिः प्रतिप्रस्थातारः सः शिष्टा भवन्यात्मना द्वाविंशस्ते^६
जनपदेभ्यः पशून्समचन्ति^७ तथारूपान्यथारूपास्ते विदुर्ग्रामेषु
ग्राम्यान्चन्यरण्य आरण्यान्निरिषु गैरेयान्नदीषु नादेयान्य-
ञ्जरेषु वयांसि कुम्भीषु सरीसृपानिति । ॥ १६ ॥ चतुर्थः ॥

प्रसिद्धः^८ संनिवापो^९ ऽथ प्रायणीयेन चरति^{१०} प्रायणी- १५
येन चरित्वा पदेन चरति^{११} पदेन चरित्वार्षभे चर्मन्सहस्रेण

१ ० पुं M.

२ Thus M; हिरण्मयं त्रिंशंहिरण्मयं संदानानीति BU Be (pr. m.);
हिरण्मयमुपवर्द्धणं षट्त्रिंशं हिरण्मयं संदानानीति Be (sec. m.).

३ Thus M; ० तानलंकृतः the other MSS.

४ ० विंशतिस्ते M.

५ Thus M; समवन्ति the other MSS.

६ प्रसिद्धं M.

- राजानं क्रीत्वोद्यातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्याथान्वहं प्रवर्ग्यो-
 पसङ्गां प्रचरति । द्वादशाह एवैष । एकविंशतिविधो ऽग्नि-
 निर्धोयते । तस्यैकविंशतिच्छदिः सदो भवत्यथाहवनीयं
 प्रणयत्याहवनीयं प्रणीय सदोहविधाने संमिनोति । सदोह-
 ५ विधाने संमित्याग्नीषोमौ प्रणयत्याग्नीषोमौ प्रणीय यूपस्यावृता
 यूपमुच्छ्रयति । स्वर्वन्तः राज्ञुदालमग्निष्ठमुत्सृज्याग्नीषोमौयं
 पशुमुपाकरोति । तस्य प्रसिद्धं वपया चरित्वा वसतीवरौ-
 गृह्णात्यथ पशुपुरोडाशं निर्वपति । तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवा-
 ह्वीः१ व्यग्रये१ गृहपतय१ इत्येतान्यग्रये१ गायत्रायेत्येषा च
 १० दशहविरिष्टिस्तस्या एता याज्यापुरोनुवाक्या भवन्ति समिद्धि-
 ग्रामाश्रया नः सुवर्विदितीडान्ताः पशुपुरोडाशाः संतिष्ठन्ते ।
 पत्नीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूजान्त इत्येके । ऽथ वसतीवरौः
 परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यधातो महारात्र एव
 बुध्यन्ते । समानं कर्मा परिधीनां२ परिधानात्यरिधिष्वनुवर्तयति
 १५ कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्ति षण्मथमे षड् दक्षिणार्धं
 पञ्चोत्तरार्धं । ऽथ राजानमुपावह्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति ।
 परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्चैत्यङ्गिरदैत्यग्निष्टोमं क्रतुमुपैति ।
 प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं ग्रहा गृह्यन्ते । समानं कर्मा
 पवमानात्यवमानः स्वप्यन्याचति बर्हिश्च शतपत्नं चायाहोद्गात-

१ अग्रये गृ० इत्येतानि om. M.

२ परिधि M.

बर्हिष्य ते शतपलं चाश्वो म उद्गायत्विति^१ ते ऽश्वस्य वालधिः
 समन्वारभन्ते ऽग्निस्ते वाजिन्युङ्गुनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारय
 वायुस्ते वाजिन्युङ्गुनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयादित्यस्ते वाजि-
 न्युङ्गुनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयेत्यथोदञ्चो ऽभि^२ पवमानः
 सर्पन्त्युत्तरत एष वडवात्रज उच्छ्राय्या परिश्रितो भवति^३ तं ५
 विवृण्वत्यभ्यश्वं वडवाः क्रन्दन्त्यभ्यश्वो वडवाः क्रन्दति^४ सो
 ऽश्वस्योद्गोयस्तत्पुण्या वाचः संप्रवदन्ति^५ ॥ १७ ॥

उदगासीद्वा अयमश्वो मेध आयुरुदगासीत्सुभूतमुदगासी-
 द्वह्नवर्चसमुदगासीदिदमुदगासीदिदमुदगासीदिति पुण्या वाचः
 संप्रवदन्त्युत्सृजन्ति वडवा^६ अश्वशालायामश्वं निगृथ्वन्त्यत्रास्मा १०
 आमुकुम्भिकमन्नमुपकिरन्त्यथाहोद्गातर्धेनुशतं^७ च ते शतपलं च
 त्वं म उद्गायेति^८ तस्य चतसृषु बहिष्पवमानो^९ ऽष्टास्वष्टा-
 स्वाज्यानि^{१०} द्वादशो माध्यन्दिनः पवमानः^{११} षोडशानि
 पृष्ठानि^{१२} सविंश^{१३} आर्भवः^{१४} पवमानश्चतुर्विंशमग्निष्टोमसाम^{१५}
 तं चतुष्टोम इत्याचक्षते^{१६} समानं कर्माश्विनाद्ब्रह्मादाश्विनं ग्रहं १५
 गृहीत्वैकादश रश्मिना आदाय यूपमभ्येति^{१७} स्वर्वन्तः राज्जुदा-

१ भि all.

२ Thus (आमुकुम्भिकमन्नमु०) M ; आमुकुम्भिकमन्नमु० the other MSS.

३ Thus corrected, cp. infra xviii. 34 and Sat. Br. xiii. 5. 1. 1.

४ पवमानोष्टाष्टा न्याज्यानि, with स्वा above the lacuna, M ; ०पवमानेष्टाष्टा-
 न्याज्यानि BU ; ०पवमानोऽष्टाष्टान्याज्यानि Be.

५ Thus M ; संविशतिरार्भवः BU ; विंशतिरार्भवः Be ; cp. infra l.c.

खमग्निष्ठमुत्सृज्यैकादशिनान्यशूनुपाकरोति । तेषां प्रसिद्धं
 वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय । तदृजुधा संतिष्ठते ।
 प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय । प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं
 ग्रहा गृह्यन्ते । समानं कर्मा दाक्षिणेभ्यो । दाक्षिणानि ऊत्वाष्टौ
 ५ संवर्गाङ्गतीर्जुहोत्यर्वाङ् यज्ञः संक्रामत्विति । तृतीयं दक्षिणानां
 ददाति । वैश्वकर्मणानि ऊत्वा नव पर्याप्तीर्जुहोति भृतं भव्यं
 भविष्यदिति । नात्राग्न्यभिषेको । ऽहौनसंतिं करोत्यृजुधा
 माध्यंदिनं सवनं संतिष्ठते । प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय ।
 प्रसिद्धमादित्यग्रहेण चरित्वाग्रयणं गृह्णाति । समानं कर्मा
 १० पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धामग्न्यभिश्रति । तेषां
 नाना मनोता नाना देवता नाना प्रत्यभिमर्शना नाना वसा-
 होमाः समानो वनस्पतिः समानः स्विष्टकृत्प्रैषवान्समानीता
 समान्यो दिशो । नाना दिश इत्येके । समानं कर्मा पत्नीसंया-
 जेभ्य । उपकाश एवैषो ऽग्निष्टोमश्चतुष्टोमः संतिष्ठते पत्नी-
 १५ संयाजान्तः । ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥

अथास्यैतानि शतमौचाणि चर्माण्युपस्तीर्णानि भवन्त्युत्तराः
 ओणिमुत्तरेण पक्षसंहितान्यथैतेषां दृतचर्मणां विंशतिं वा
 चतुर्विंशतिं वापोद्धृत्यायेतरैरन्नानि संप्रयुवन्त्यथैतेषां दावा-
 चितानां विंशतिं वा चतुर्विंशतिं वा मध्ये ओरचायः

चित्रायेतराणि^१ संक्षिद्यसंक्षिद्यैव संप्रकिरन्ति । तदेतां चतुरश्रां
 देवपुरमध्यात्ममायातयत्यपि वा पक्षपुच्छानभिनिरुहति^२
 यथा समावती यपाग्रैः स्यादथैनां^३ समुच्छ्रित्य^४ परिश्रयन्ति ।
 तस्योदीचीं द्वारं कुर्वन्ति । तदेतानीन्द्राणसान्युपवर्तयन्ति
 चत्वार्यनुदिशमवान्तरदिशास्वितराणि यद्यष्टौ भवन्ति । तेषां
 चत्वारश्चत्वार एकैकमधिरोहन्ति दशान्ये रात्रिकर्मिणो ।
 ऽथैभ्य स्थालीभिराज्यान्यभिहरन्त्यष्टमैरन्नान्यथाध्वर्युरादत्ते^५ सुवं
 च दीर्घदण्डं दर्वि^६ च दीर्घदण्डामाददत एकविंशतिं^७ प्रति-
 प्रस्थातारो दशान्ये रात्रिकर्मिणो । ऽथाध्वर्युः सुवेणाज्यस्योप-
 हृत्य त्रीणि पूर्वाणि वैश्वदेवानि जुहोति । स्वाहाधिमाधी- १०
 ताय स्वाहेति सुवैरेवाज्यानां जुहोति दत्तते स्वाहेति दर्वैर-
 न्नानामदन्तकाय स्वाहेति । त एवमेवैतमनुवाकं । यदेत-
 स्यानुवाकस्य पारं यन्त्यथैतेनानुवाकेन व्यवदधाति । ॥ १६ ॥

पूर्वा स्तोकीया अथैतमनुवाकं दिश्या । अथैतमनुवाक-
 मुत्तरा स्तोकीया अथैतमनुवाकमेकविंशिनीं दीक्षामथैतम- १५
 नुवाकमृतुदीक्षा अथैतमनुवाकमश्वस्य सावित्राण्यथैतमनुवाकं ।

१. चित्रा० M.

२. Thus M ; ०पुच्छनामभिनिरुहति Be ; ०पुच्छनामभिनिरुहन्ति U ; ०पुच्छ-
 नामभिर्निरुहन्ति B.

३. ०थैनांत्सु० Be.

४. ०ष्टमैरन्नान्य० M, but cp. supra p. 220, 6.

५. Thus MBU ; दर्वी Be.

६. Thus M ; ०शतिः Be ; ०शति BU.

त एवमेवैताननुवाकानेतेनैवानुवाकेन ' यदैतेषामनुवाकानां
 पारं यन्त्यथैताननुवाकानुपसंक्रामन्ति वैश्वदेवानि चाश्वजानि
 च द्वावश्वरूपाणामोषधीनां च वनस्पतीनां च द्वावपाः संधा-
 नानां चाभिधानानां च संज्ञवस्यैक ' उक्तः खारौहोमस्त एव-
 ५ मेवैताननुवाकानेतेनैवानुवाकेन ' यदैतेषामनुवाकानां पारं
 यन्त्यथैताननुवाकानभिनिवर्तन्ते ॥ २० ॥

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्याः स्वाहेति ' त एवमेवैताननुवाका-
 नेतेनैवानुवाकेन पुनःपुनरभ्युपाकारं जुह्वत्यथ वसतीवरीणां
 परिहरणकाले ऽधिद्रवन्ति ' परिहृतासु वसतीवरीष्वारू-
 १० तायाः सुब्रह्मण्यायां पुनरेवाधिद्रवन्ति ' त एवमेवैताननु-
 वाकानेतेनैवानुवाकेन पुनःपुनरभ्युपाकारं जुह्वतः समाप्नुवन्ति '
 तानि वा एतान्यश्वस्य सर्वायुषाणीत्याचक्षते ' ॥ २१ ॥

समाप्तय इति हैक आऊरेतैर्हि सर्वाः रात्रिं जुह्वत्यथ
 प्रातरनुवाकमुपाकरिष्यन्ताववद्रवतो ऽध्वर्युश्च प्रतिप्रस्थाता च
 १५ द्वावन्यावधिद्रवतो रात्रिकर्मिणावथ^१ राजानमुपावह्य प्रात-
 रनुवाकमुपाकरोति ' परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्छैत्यङ्घ्रि-
 रुदैत्युक्थ्य^२ क्रतुमुपैति ' समानं कर्मोपाः शोरूपाः शुः होव्य-
 निन्द्राणसमधिद्रुत्य चतस्रः सुवाङ्मतीर्जुहोत्युषसे स्वाहा व्युष्टौ
 स्वाहोदेव्यते स्वाहोद्यते स्वाहेति ' प्रसिद्धो ऽभिषवः ' समानं

१ ० कर्मिणामथ M.

२ उदैति M; उदैति the other MSS.

कर्मान्तर्यामादन्तर्यामः होष्यन्निन्द्राणसमधिद्रुत्य चतस्रः सुवा-
 ऊतीर्जुहोत्युदिताय स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा
 सर्वस्मै स्याहेत्यत्रैतदुदित आदित्य उपरमन्ति रात्रिकर्मिणो
 व्यवच्छिन्दन्ति परिश्रयणानि^१ निवर्तयन्तीन्द्राणसानि^१ प्रसिद्धः
 सुवर्णमयैर्ग्रहा गृह्यन्ते^१ समानं कर्माग्रयणाद्ग्रहाद्ग्रयणं ५
 गृहीत्वा सुवर्णरजताभ्यां द्वौ महिमानौ ग्रहौ गृह्णाति यः
 प्राणतो य आत्मदा इत्यथोक्थ्यं गृह्णाति^१ समानं कर्मा-
 श्विनाद्ग्रहाद्ग्रहिनं ग्रहं गृहीत्वा चतुर्विंशतिः रश्मना आदाय
 यूपानभ्यायन्ति चतस्रश्चतस्र इतरे परिकर्मिणः^१ स्वर्वन्तः
 राज्जुदालमग्निष्ठमुत्सृज्य तस्माद्वचिणमेव पूर्वं पौतुद्रवमुपस्था- १०
 वानमुच्छ्रयति ॥ २२ ॥

अथोत्तरं^१ त्रीन्दक्षिणतो वैल्वाः स्त्रीनुत्तरतस्त्रीन्दक्षिणतः
 खादिराः स्त्रीनुत्तरतस्त्रीन्दक्षिणतः पालाशाः स्त्रीनुत्तरतो^१
 ऽत्रैतं पालाशमुपशयं दक्षिणतो न्यस्यति तूष्णीः^१ स्वर्वन्ता-
 न्यूपानुत्सृज्यायाध्वर्युरग्निष्ठ उपाकरोत्यश्वं तूपरं गोमृगमि- १५
 त्येताः स्त्रीन्प्राजापत्यानथ पर्यङ्गानुपाकरोत्याग्नेन्द्रं^१ कृष्णलला-
 ममैन्द्रापौष्णं पौष्णमाग्नेयौ कृष्णग्रीवौ त्वाष्ट्रौ लोमशसक्थौ
 श्रितिष्ठौ वार्हस्यत्यौ धात्रे पृषोदरः सौर्यं बलचं पेतमिति-
 याध्वर्युरग्निष्ठ एवोपाकरोत्यग्नये ऽनीकवते रोहिताञ्जिरनद्धा-

१. ०त्याग्नेन्द्रं M (sec. m.) ; ०त्याग्नेयं M (pr. m.) and all the other MSS.,
 but cp. infra xv. 26 med. (229. 16).

नित्येकादशाधाध्वर्युरग्निष्ठ एवोपाकरोति सोमाय स्वराज्ञे ऽनो-
 वाहावनद्वाहाविति द्वन्द्विनो^१ । ऽथाध्वर्युरग्निष्ठ एवोपाकरो-
 तीन्द्राय राज्ञे सूकर इत्येकादशारण्यान्सैषाग्निष्ठे पशुषष्टिर्भव-
 त्यथ रोहितो धूमरोहित इति दशाष्टादशिनो ऽनुवाकास्तेषां
 ५ पूर्वा एव नवतो दक्षिणेषु यूपेषूपस्थापयन्त्युत्तरा नवत उत्तरे-
 स्वाग्नेन्द्रा दक्षिणेषां मुख्या भवन्त्येन्द्रासूरा उत्तरेषामथ मयुः
 प्राजापत्य इति दश दशिनो ऽनुवाकास्तेषां पूर्वा एव पञ्चतो
 दक्षिणेषु यूपेषूपस्थापयन्त्युत्तराः पञ्चत उत्तरेषु^२ सोमापौष्णा
 दक्षिणेषां मुख्या भवन्त्येन्द्रापौष्णा उत्तरेषामथैतस्मिन्नुपश्रये
 १० मनसैव यं देष्टि तमुपाकरोति^३ यद्यु वै न देद्यादुस्ते पशु-
 रित्यनुदिशत्येतस्मिन्काल आहवनीये सुवाङ्मतिं जुहोत्युपा-
 कृताय स्वाहेति^४ ॥ २३ ॥ षष्ठः ॥

अथैतमश्वमयेण यूपान्स्वरथे युनक्ति युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं
 चरन्तं परि तस्युष इत्यथास्व पृष्ठं मर्मज्यते रोचन्ते रोचना
 १५ दिवीत्येवमेवोत्तरं योग्यं युनक्ति^५ तस्यैवमेवोत्तरतः^६ प्रष्टिमुप-
 नियुनक्ति^७ तयोः पृष्ठं मर्मज्यते युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी

१ चतुर्विंशतिं पशून् i.s.o. द्वन्द्विनः M. But TS. v. 6. 21 are enume-
 rated only 22 pasus. The reading of M, however, would agree
 with the statement made infra (l. 3), that there are 60 pasus
 (3+11+11+24 (22 acc. to the Samhitā!)+11). Should the
 text of TS. l.c. be incomplete?

२ ०वोत्तरं M but cp. supra xi. 6 (p. 73, 3); this passage is left out
 in all the other MSS.

विपक्षसा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसेत्यथ केतुं कण्वन्नकेतव
 इति ध्वजं प्रतिमुञ्चत्यथ यजमानं वर्मसंनहनीयाभिः संनह्यति
 जीमूतस्येव भवति प्रतीकमिति चतुर्दशभिर्यथारूपमथ रथ-
 मुपतिष्ठते वनस्पते वीङ्गो हि भूया इति तिसृभिरनु-
 च्छन्दसमथ दुन्दुभिमुपश्वासयत्युपश्वासय पृथिवीमुत द्यामिति ५
 तिसृभिरनुच्छन्दसमथ दक्षिणः हृदमभिप्रयाति द्यौस्ते पृष्ठं
 क्रमैरत्यक्रमीदाज्याक्रान्वाजीति त्रिभिरनुवाकैरा क्रोडेभ्यो ऽश्वा-
 नभिधावयन्त्यथैतः^१ रथं प्रदक्षिणमावर्त्य शालामानयति
 यद्वातो अपो अगमदिन्द्रस्य तनुवं प्रियाम् । एतः स्तोतरेतेन
 पथा पुनरश्वमावर्तयासि न इति^१ तानध्वर्युत्तराभि स्तोकी- १०
 याभिरन्वैत्यग्रे स्वाहा सोमाय स्वाहेत्येतेनानुवाकेन पुनःपुन-
 रभ्युपाकारं यावदेषाः स्तोका उपरमन्त्यथैतमश्वमग्रेण यूपान्
 स्वरथात्प्रमुच्य सौवर्णेन संदानेन संदित्याध्वर्योरावसथं द्वियोगं
 वर्तयन्त्यथ महिषी वावाता परिवृत्तीत्येता अस्मै गन्धान्गणा-
 न्मणीः^२श्वादायाभ्यायन्त्यश्वं^३ तस्य यत्प्राक् क्रोडान्नमहिष्यभ्यनक्ति १५
 वसवस्त्वाञ्जन्तु गायत्रेण कृन्दसेति पौतुद्रवेण प्रतिहितानां
 जायाभिः सहाथ यत्प्रतीचीनं क्रोडादा नाभेस्तदावाताभ्यनक्ति
 रुद्रास्त्वाञ्जन्तु त्रैष्टुभेन कृन्दसेति ॥ २४ ॥

गौरुगुलवेनाराज्ञां जायाभिः सहाथ यत्प्रतीचीनं नाभेरा

१ •भिधापयंत्य• M (as supra xv. 5 and 6, p. 209. 7, 210. 12); •भि-
 तापयंत्य• the other MSS.

२ Thus M; गंधान्गणान्मणी• Be; गंधान्गणामणी• BU.

पुच्छात्तत्परिवृत्त्यभ्यनक्त्यादित्यास्वाञ्जन्तु जागतेन वृन्दसेति
 मौस्तेन^१ सूतग्रामणीनां च चत्तसंग्रहीदृणां च जायाभिः सह^२
 तस्य ये प्राचीनं वहसः केशास्तेषु महिषी सहस्रं^३ सौवर्णा-
 न्काचानावयति भूरिति प्रतिहितानां जायाभिः सहाय्य ये
 ५ प्रतीचीनं वहसः केशास्तेषु वावाता सहस्रं^४ राजतान्काचानाव-
 यति भुव इत्यराज्ञां जायाभिः सहायैषा परिवृत्तौ वालेषु
 सहस्रं^५ सामुद्रान्काचानावयति सुवरिति सूतग्रामणीनां च
 चत्तसंग्रहीदृणां च जायाभिः सह^६ यथेतं पन्नयो^७ यन्त्यथ
 महिषी वावाता परिवृत्तौ माहानसी^८ दासीत्येता^९ अस्मै
 १० मधुमिश्रान्ग्लानुपकिरन्ति ॥ २५ ॥

लाजी^{१०}ञ्छाची^{११}न्यशो^{१२} ममां^{१३} यव्यायै गव्याया एतद्देवा
 अन्नमत्तैतदन्नमद्धि प्रजापत इति^{१४} यस्यै हानमत्ति तस्यै
 हार्धुका प्रजा^{१५} भवतीति^{१६} विज्ञायते^{१७} ऽथैतमश्वं^{१८} संदानात्प्र-
 मुच्य निर्मन्थ्यस्यावृता निर्मन्थ्येन प्रचरति प्रहृत्याभिडृत्याया-
 १५ ध्वर्युरग्निष्ठे नियुनक्त्यश्वं त्वपरं गोमृगमित्यथास्य पर्यङ्गान्नि-
 युनक्त्याग्नेन्द्रं कृष्णललाममैन्द्रापौष्णं पौष्णमित्येताः^{१९}स्त्रीग्ललाट^{२०}

१ Thus M; मौस्ते the other MSS. ; cp. Āp. xx. 15. 12 (मौस्तेन) ।

२ Thus all (not पन्नयो) ।

३ Thus M; महानसी BU; महानसि Be.

४ Thus M; दोसी० the other MSS.

५ Pluti sign not in MSS.

६ M om. प्रजा and reads भवतीति ।

आग्नेयौ कृष्णग्रीवौ ग्रीवासु ' त्वाष्ट्रौ लोमशसक्थौ सक्थ्योः '
 श्रितिपृष्ठौ बार्हस्पत्यौ पृष्ठे ' धात्रे पृषोदरमुदरे ' सौर्यं बलचं
 पेलं पुच्छं दृत्यथाध्वर्युरग्निष्ठ एव नियुनक्तव्यये ऽनीकवते
 रोहिताञ्जिरनङ्घ्रानित्यथाध्वर्युरग्निष्ठ एव नियुनक्ति सोमाय
 स्वराज्ञे ऽनोवाहावनङ्घ्रावित्यथाध्वर्युरग्निष्ठ एव नियुनक्ती- ५
 द्राय राज्ञे सूकर इति ' सर्वानेवारणान्नियोजनेनैवानुवर्तयते^१
 याऽश्वा ग्राम्याणां पशूनामुत्सृज्यन्मवत्यारण्याऽश्वाथ दक्षिणा-
 न्प्रतिप्रस्थातारो नियुञ्जन्यथोत्तरानथैतमश्वं नित्येन प्रोक्षेण
 प्रोक्ष्यातिप्रोक्षेण प्रोक्षति जज्ञि बीजमिति ' नित्येनैवेतरान्यशू-
 नथ दक्षिणान्प्रतिप्रस्थातारः प्रोक्षन्त्यथोत्तरानथैतमश्वमग्नेण १०
 यूपान्प्रोक्षणीरवप्रापयति ॥ २६ ॥

अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः
 स ते लोकस्तं जेय्यस्यथावजिघ्रसि । वायुः पशुरासीदादित्यः पशु-
 रासीदिति ' यदि नावजिघ्रसि पुनरेवावप्रापयत्यग्निः पशु-
 रासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः^१ स ते लोक- १५
 स्तस्मात्त्वान्तरेष्यामि यदि नावजिघ्रसि । वायुः पशुरासीदा-
 दित्यः पशुरासीदिति ' यदि नावजिघ्रसि पुनरेवावप्रापय-
 त्यग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः^२
 स ते लोकस्तं जेय्यसि यद्यवजिघ्रसि । वायुः पशुरासीदादित्यः

^१ Thus M; °वर्तयति the other MSS.

^२ ...^२ This passage is found in M only.

पशुरसीदितो^१श्वरो ऽवघातोरित्येतस्मिन्काल^१ आहवनीये सुवा-
हुतिं जुहोत्यालभ्याय स्वाहेति^१ ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

अथेध्मात्समिधमाददान आहाग्नये समिध्यमानायानुब्रूही-
त्यभ्यादधातीध्मां^१ परि समिधं^२ शिनष्टि^३ वेदेनोपवाजयत्यनू-
५ क्तासु सामिधेनीषु सुवेणाधारमाधारयति^१ संमृष्टे सुग्भ्या-
मुत्तरमथासं^२स्पर्शयन्सुचावुदङ्गत्याक्रम्य जुक्काश्वं^३ तूपरं गोमृग-
मित्येतान्समनन्त्यथ पर्यङ्गानयेतरानथ दक्षिणानथोत्तरानथ
यथायतनं^४ सुचौ सादयित्वा प्रवरं प्रवृणीते^१ प्रसिद्धमृत्विजो
वृणीते^१ सीदति होता^१ प्रसवमाकाङ्क्षति^१ प्रसूतः सुचावा-
१० दायात्याक्रम्याश्राव्याह समिद्धः प्रेथेति^१ समिद्धो अञ्जक्कदरं
मतीनामित्येता अश्वस्याप्रियो भवन्ति^१ वषट्कृते जुहोति प्रेथ
प्रेथेति चतुर्थाष्टमयोः समानयमानो ऽष्टमे सर्वं^२ समानयते^१
परि स्वाहाकृतीभ्यः संप्रसावं^३ शिनष्टि^३ दश प्रयाजानिद्वो-
दङ्गत्याक्रम्य सुवर्णं च सायकं च याचति^१ तौ जुक्कामक्का ताभ्या-
१५ मश्वं तूपरं गोमृगमित्येतान्समनन्ति^१ कालायसैः पर्यङ्गान्लो-
हायसैरितरान्सुवर्णैर्दक्षिणान्नजतैरुत्तरानथ यथायतनं^४ सुचौ
सादयित्वाह पर्यग्नये क्रियमाणाथानुब्रूहीति^१ नित्ये पर्यग्नि-
करणे ऽनुवर्तयति मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितग्रीवश्चागैः
शल्मलिरिति^१ पर्यग्निकृतानामेतेषां पशूनामुत्सृजन्त्यवी^२ द्वे धेनू

१ Thus (वघातो०) M. only ; वघ्राणे० or वघ्राणे० the other MSS.

२ जुक्का om. M.

३ Thus M ; •द्वजंत्यपि the other MSS.

भौमी दिग्भ्यो वडवे द्वे धेनू भौमी वैराजी पुरुषौ द्वे^१ धेनू
 भौमी इन्द्राय राज्ञे सूकर इति सर्वानेवाचारणानथ^२ पर्यग्नि-
 कृतैः पशुभिरुदञ्चः प्रतिपद्यन्ते । तेषामैन्द्रासूरा उत्तरार्धा
 भवन्त्यश्च उपचारतो । ऽश्वमेवाध्वर्युर्वपाश्रपणीभ्यामन्वारभते ।
 पृथगितरान्परिकर्मिण उदञ्चो नयन्त्यनुपूर्वमव्यतिषजन्तो । ऽथ ५
 याचति बर्हिश्च शतपलं च कृत्तिं चाधीवासं च कश्चिपु तार्ष्यं
 चेत्युत्तरत एतद्वज्रलः सः स्तीर्णं भवति । तदश्वाय निहन्य-
 मानायोपास्यति बर्हिश्च शतपलं च कृत्तिं चाधीवासं च
 कश्चिपु चेत्येतत्पञ्चतयं । तार्ष्येण संज्ञयमानं यामेन सान्ना
 प्रस्तोतानूपतिष्ठते । पृथगितरेभ्यस्तत इतराग्राचो वोदीचो वा १०
 निघ्नन्त्यकृण्वतो मायून्संज्ञपयतेत्युक्तेनैव यथेतमेत्य पृषदाज्या-
 वकाश आसते । ऽथैतौ ब्रह्मोद्यं वदतो होता च ब्रह्मा चान्त-
 रेण यूपं चाहवनीयं च । दक्षिणतो ब्रह्मा भवत्युत्तरतो होता ।
 होता ब्रह्माणं पृच्छति ॥ २८ ॥

किं स्विदासीत्पूर्वचित्तिः किं स्विदासीद्वृहद्वयः । किं १५
 स्विदासीत्पिशंगिला किं स्विदासीत्पिलिप्पिलेति । तमितरः
 प्रत्याह द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्च आसीद्वृहद्वयः । रात्रिरासी-
 त्पिशंगिलाविरासीत्पिलिप्पिलेति । तमितरः पृच्छति कः
 स्विदेकाकी चरति क उ स्विज्जायते पुनः । किं स्विद्धि-
 मस्य भेषजं किं स्विदावपनं महदिति । तमितरः प्रत्याह २०

सूर्य एकाकी चरति चन्द्रमा जायते पुनः । अग्निर्हिमस्य भेषजं
 भूमिरावपनं महदिति ^१ तमितरः पृच्छति पृच्छामि त्वा पर-
 मन्तं पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य नाभिम् । पृच्छामि त्वा
 वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योमेति ^१ तमितरः
 ५ प्रत्याह वेदिमाजः परमन्तं पृथिव्या यज्ञमाजुर्भुवनस्य नाभिम् ।
 सोममाजुर्वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं व्योमेति ^१
 संज्ञप्ताङ्गुर्जुहोति संज्ञप्ताङ्गतिं यत्पशवो मायूनक्षतेत्यथ सप्त
 प्राणाङ्गतीर्जुहोति प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहेति ^१ षट्-
 त्रिंशत्तमश्चस्त्रोमीयाञ्जुहोति ^१ यदक्रन्दः प्रथमं जायमानो मा
 १० नो मित्रो वरुणो अर्यमा ये वाजिनं परिपश्यन्ति पक्वमुत
 स्मास्य द्रवतस्तुरण्यत इत्यथाभ्यायन्ति शमितार उपेतनेति ^१
 पाशेभ्यः पशून्प्रमुच्यमानाननुमन्त्रयते ऽदितिः पाशान्प्रमुमो-
 क्तेतानिति ^१ पृथगविशाखाभिरुपसज्येमां दिशं निरस्यन्त्यराती-
 यन्तमधरं कृणोमि यं द्विगस्तस्मिन्प्रतिमुञ्चामि पाशानित्य-
 १५ यैताः पत्नयः सौवर्णेर्दृक्कमण्डलुभिरुदायन्ति ^१ ता अश्व-
 स्थानुपृष्ठं प्राणानाप्याययन्त्यो ^१ यन्त्यनुपूर्वमितरेषां ^१ पशूनाम-
 यैषा महिषी प्रास्य केशान्वासः परिधाय सौवर्णेन विधवनेन
 विधुवाना त्रिरपसलैरश्वं पर्यत्यवन्ती स्थावन्तीस्त्वावन्तु प्रियं
 त्वा प्रियाणां वर्षिष्ठमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिः ^१ हवा-

१ •स्त्रोमीयाञ्जुहोति M. (cp. Āp. xx. 21. 11); •स्त्रोमीयञ्जु• (cp. T. Br. III. 9. 12. 1.) the other MSS.

२ Thus M; •प्याययन्त्यनुपूर्व• the other MSS.

महे वसो ममेति । त्रिः परीत्योत्तरतस्त्रिष्टिति प्रतिहितानां
जायाभिः सहैवं वावाताराज्ञां जायाभिः सहैवं परिवृक्ती
सूतग्रामणीनां च चत्तसंग्रहीतृणां च जायाभिः सह । यथेतं
पन्नयो चन्त्यथैतमश्वः सर्वैरलङ्कारैरलङ्कृत्य परिश्रयन्ति ।
तस्योदीचीं द्वारं कुर्वन्त्यथैतां महिषीः सर्वैरलङ्कारैरलङ्कृत्य ।
तां निह्वानां गर्हमाणामध्वर्युर्द्वानयत्यम्बे अम्बाल्यम्बिके न
मा नयति कश्चन । ससस्त्यश्वक इति । साश्वमुत्तरत उपसंविश्य
शिरस्तो वास उपधत्ते । तावध्वर्युस्तार्प्येण संप्रोर्णोति सुभगे
काम्यीलवासिनि सुवर्गे लोके संप्रोर्णायामित्यथैषा महिष्युपस्थे
श्रेफमाधत्त आहमजानि गर्भधमा त्वमजासि गर्भधम् । तौ सह
चतुरः पदः संप्रसारयावहा इति । तामध्वर्युरनुमन्त्रयते वृषा
वाः रेतोधा रेतो दधात्विति प्रतिपद्य य आसां कृष्णे लक्ष्मणि
सर्दिगृदिं परावधीदित्यातो । ऽथैषा पत्नी गर्हते ॥ २६ ॥

अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यमति कश्चन । ससस्त्यश्वक
इति । तां यजमानो ऽभिमेथत्यूध्वामेनामुच्छ्रयतादिति । सा
तथैव गर्हते । तां वावाताभिमेथति यद्वरिणी यवमत्तीति ।
सा तथैव गर्हते । तां परिवृक्त्यभिमेथतीयं यका शकुन्तिकेति ।
सा तथैव गर्हते । ताः सर्वे गणा अभिमेथन्ते माता च ते

१ Thus M ; ०लंकतां निह्वानां the other MSS.

२ Thus M ; उपत्त एता चध्वर्युः Be ; उपत्तेता चध्वर्युः B ; उपैता
चध्वर्युः U.

३ Thus, ātmanepadam, all.

पिता च त इति ^१ नात्र गर्हते ^१ महर्तमथमुपसंविश्योपोत्याद्य
 वासः परिधायाद्भिर्मार्जयत आपो हि ष्ठा मयोभुव इति
 तिसृभिरनुच्छन्दसं दधिक्रावणो अकारिषमिति चतुर्थीः ^५
 सर्व एव सुरभिमतौमृचं जपन्ति ये यज्ञे ऽपूतं ^१ वदन्ति ^१ नयन्ति
 ५ पत्नीं ^१ व्यवच्छिन्दन्ति परिश्रयणमश्वस्यालङ्करणमध्वर्योरावसथः
 हरन्त्यथैतस्मिञ्कल्मलिशर्च आशुपिष्टानि संयुत्य तैरनुलोममश्वं
 प्रलिम्पन्त्यथ ^२ महिषी वावाता परिवृक्तीत्येता अस्मै गणा-
 न्सूचीश्चादायाभ्यायन्त्यश्वं ^१ तस्य यत्राक् क्रोडात्तस्मिन्महिषी
 सौवर्णाभिः सूचीभिरसिपथाक्कल्पयन्त्येति गायत्री त्रिष्टुब्
 १० द्विपदा या चतुष्पदेति द्वाभ्यां प्रतिहितानां जायाभिः
 सहैव यत्रतीचीनं क्रोडादा नाभेस्तस्मिन्वावाता राजताभि-
 रूत्तराभ्यां द्वाभ्यामराज्ञां जायाभिः सहैव यत्रतीचीनं नाभेरा
 पुच्छात्तस्मिन्परिवृक्ती सीसाभिरूत्तराभ्यां द्वाभ्याः सूतग्राम-
 णीनां च चत्तसंग्रहीतृणां च जायाभिः सह ^१ यथेतं पत्नयो
 १५ यन्त्यध्वर्योरावसथः सूचीर्हरन्त्यथ सुवर्णं च सायकं च
 याचति ^१ ताभ्यामश्वस्य क्रोडमापिनष्टीत्यमश्वं ^२ विश्वासतेति ^३
 कस्त्वा ऋति कस्त्वा विश्वास्तीत्येतत्पट्टं यजमानं वाचयति ^१
 यदैतस्य सूक्तस्य पारमेत्यथाध्वर्युरश्वस्य क्रोडात्पिशितमुत्पिनष्टी-

१ The avagraha added by me.

२ ०लिंपत्यथ MB; ०लिपत्यथ Be U.

३ Thus M; क्रोडमापिनसित्यमश्वत्वंपिरवानसेति Be; क्रोडमापिनविर्यमश्व
 (श्वं) त्वं पिखानसेति BU.

त्यमश्वं^१ विश्रसतेत्याश्मिति^१ । नाश्वस्य वपा भवति^१ चन्द्रमिव
मेदः परिवृक्तः^२ साश्वस्य वपा^३ वपा^३ त्वपरस्यैवं गोमृगस्य^४
कालायसैः पर्यङ्गाणां लोहितायसैरितरेषां सुवर्णैर्दक्षिणेषां
रजतैरुत्तरेषाम्^५ ॥ ३० ॥

अश्वस्यैवाध्वर्युर्वपया प्रथमया प्रतिपद्यते^५ ऽनूचीरितरा
आहरन्त्यश्वस्यैव वपायै प्रतितप्यमानायै बर्हिषो ऽग्रमुपास्य-
त्युपेतरा यच्छन्त्युत्तरतो ऽश्वस्य त्वपरस्य गोमृगस्येति वपाः
अपयन्ति दक्षिणत इतरेषां पशूनामश्वस्यैव वपां सुवाङ्मत्या-
भिजुहोत्युपेतरा यच्छन्त्यथ^६ स्वाहाकृतिप्रैषेण चरित्वा सः स्वा-
वेण पृषदाज्यमभिघार्याश्वस्यैव वपामभिघारयत्युपेतरा यच्छ-^{१०}
न्त्यथ पुरस्तात्स्वाहाकृतिः^७ सुवाङ्मतिः ऊत्वा सुवर्णेन महि-
मानं जुहोति तस्य ते द्यौर्महिमेत्यथोपस्तीर्य द्विः सुवेणाश्व-
स्यैव^८ वपां समवलुम्यन्नाह प्रजापतय इत्युपांशु हयस्य
कागस्योस्यस्य वपानां मेदसो ऽवदीयमानस्यानुब्रूहीत्युच्चैर्यावतीः^९
स्रक्संभवत्यथेतराः पात्र्या वेडसूनेन वोपोद्यच्छन्ते^{१५} द्विरभि-

१ Thus (without, however, the pluti sign) M ; ०तसुहपिनष्टि इत्य-
मश्वं विश्रसते इत्यामिति Be, and thus also BU (but यं i.s.o. इत्य) ।

२ ०वत्तं MSS. exc. M.

३ वपां M.

४...४ left out in all the MSS. exc. M.

५ एव om. M.

६ वदीयमानानामनु० M, cp. supra xi. 5 (p. 70, 11).— यावती M, यावति
the other MSS. cf. supra l.c.

- धारयत्यत्याक्रम्याआव्याह प्रजापतय इत्युपांशु हयस्य काग-
 स्योस्यस्य वपा^१मेदः प्रस्थितं प्रेथेत्युच्चैर्विषदृते वपा^२ जुहोत्यथो-
 परिष्टाद्रजतेन महिमानं जुहोति तस्य ते पृथिवी महिमे-
 त्यथ पर्यङ्गाणां वपाभिश्चरत्यथेतरेषामथ दक्षिणेषां प्रति-
 ५ प्रस्थातारो वपाभिश्चरन्त्यथोत्तरेषां^३ यांश्च ग्राम्याणां पशूना-
 मुदस्वाचीदारण्यांश्च सुवाङ्गत्यस्तेषां वपाभ्यः प्रतिजुहोत्युपां-
 श्वेतेषां पशुजातानां वपाभिश्चरन्ति प्राजापत्यानां सावि-
 त्राणां सारस्वतानां पौष्णानां यामानां पितृदेवतानां द्यावा-
 पृथिव्यानां वायव्यानां सौर्याणां वैश्वकर्मणानामित्यथोप-
 १० रिष्टात्स्वाहाकृतिः सुवाङ्कृतिः ऊत्वा वपाश्रपणीरनुप्रहृत्य
 समुत्क्राम्य चात्वाले मार्जयन्ते^४ इथ पशून्विश्रास्ति^५ शमितरि-
 त्याह माश्वस्य लोमापिक्वतीर्माश्वस्यास्ति^६ सः शारीर्यथाङ्गमेनं^७
 विहृत्य शामित्रे कुम्भ्यां समवश्रमयतादेवं त्वपरमेवं गोमृग-
 मथ दक्षिणमश्वशफं गोमृगकण्ठमिति शामित्रे निष्पचतादय-
 १५ स्रयेन कमण्डलुनाश्वतेजनीः अपयतादित्यथ सावित्रः ऊत्वा
 प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय^८ तदृजुधा संतिष्ठते^९ ॥ ३१ ॥
 अष्टमः ॥

१ वपा M ; वपां B Be U.

२ वपां MB ; वपा Be.

३ Thus M ; संश्रास्ति Be B ; संश्रास्ति U.

४ Thus M ; लोमापिक्वतीर्माश्वस्यास्ति संसारायथा० B ; लोमापिक्वतीर्माश्वस्यास्ति संसारायथा० U ; लोमापिक्वती etc. (as U) Be.

अथ सावित्रं जुत्वा प्रसर्पन्ति माध्यादिनाय सवनाय ।
 प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं ग्रहाः गृह्यन्ते । समानं कर्मा
 दक्षिणेभ्यो । दक्षिणानि जुत्वाष्टौ संवर्गाज्जतीर्जुहोत्यर्वाङ्
 यज्ञः संक्रामत्विति । कामं दक्षिणानां^१ ददाति । वैश्वकर्मणानि
 जुत्वा नव पर्याप्तीर्जुहोति भूतं भव्यं भविष्यदिति । प्रसिद्धो
 ऽग्न्यभिषेको^२ । ऽहीनसंततिं करोत्युजुधा माध्यादिनं सवनं
 संतिष्ठते । अथ सावित्रं जुत्वा प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय ।
 प्रसिद्धमादित्यगृहेण चरित्वाग्रयणं गृह्णात्यथोक्थ्यं गृह्णाति ।
 समानं कर्मा पवमानात्यवमानेन चरित्वाथैतान्यशून्याचत्यश्वं
 तूपरं गोमृगमित्यथ पर्यङ्गानथेतरानथ दक्षिणानथोत्तरानुत्त- १०
 रतो ऽश्वस्य तूपरस्य गोमृगस्येति हविरूपसादयन्ति दक्षिणत
 इतरेषां पशूनामथ वैतसे कटे ऽश्वस्य^३ हृदयं निधाय सुवर्णेन
 च सायकेन च तस्याग्रे ऽवद्यन्नाह ॥ ३२ ॥

मनोतायै हविषो ऽवदीयमानस्यानुब्रूहीत्येकादशावदाना-
 न्यवद्यत्येवं तूपरस्यैवं गोमृगस्य । कालाथसैः पर्यङ्गाणां लोहा- १५
 थसैरितरेषां सुवर्णेर्दक्षिणेषां रजतैरुत्तरेषां । नाश्वस्य^४
 तूपरस्य गोमृगस्येति स्विष्टकृते ऽवद्यत्यवद्यन्तीतरेषां पशूनां ।

१ M ins. प्रति after कामं and leaves a blank for two akṣaras before दक्षि० ।

२ Thus M ; भिषवो the other MSS.

३ अथ M.

४ Thus M ; वाश्वस्य the other MSS.

नाश्वस्य^१ तूपरस्य गोमृगस्येतीडामवद्यत्यवद्यन्तीतरेषां पशूना-
 मथैतमश्वं^२ वैतसे कटे यथाङ्गं^३ चिनोति । पुरस्तात्प्रत्यञ्चं
 तूपरमायातयति । पश्चात्प्राचीनं गोमृगमथ जुहूपभृतावाद-
 दान आह प्रजापतय इत्युपांशु हयस्य कागस्योस्यस्य हविषो
 ५ जुहोतीत्युच्चैरत्याक्रम्याऽप्राव्याह प्रजापतय इत्युपांशु हयस्य
 कागस्योस्यस्य हविः प्रस्थितं प्रेथेत्यच्चैर्विषद्वृते तान्सहैव कटेना-
 ग्रावन्नुप्रहरति ॥ ३३ ॥

द्यौस्ते पृष्ठं क्रमैरत्यक्रमीद्वाज्याक्रान्वाजीति त्रिभिरनुवाकै-
 रथ पथं ज्ञाणां हविर्भिस्वरत्यथेतरेषामथ दक्षिणेषां प्रति-
 १० प्रस्थातारो हविर्भिस्वरन्यथोत्तरेषां । यांश्च ग्राम्याणां
 पशूनामुदसाक्षीदारण्यांश्च सुवाङ्मत्यखेषां हविर्भ्यः प्रतिजु-
 होत्युपांश्वेतेषां पशुजातानां हविर्भिस्वरन्तीत्युक्तमेतदथ
 पुरस्ताद्वनस्पतेः समान्यो दिशः प्रतिचजत्यथ वनस्पतिना
 चरत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतो गोमृगकण्ठेन प्रथमामश्वतेजनीमुप-
 १५ जुहोत्यथ स्विष्टकृता चरत्येतस्मिन्काल आहवनीये सुवाङ्मति
 जुहोति ऊताय स्वाहेति ॥ ३४ ॥

अथैतं प्रसेकमग्रावायातयति दक्षिणतो वोदञ्चं पश्चाद्वा
 प्राञ्चं । तस्य सुगिव पूर्वार्धे^४ भवत्येवमेव मध्यं । चमस इव

१ Thus M Be ; नानाश्वस्य UB.

२ MSS. exc. M. ins. here पशूनां ।

३ Thus M ; यथासं Be ; यथाश्वं BU.

४ पूर्वार्धे M ; पूर्वार्ध्या the other MSS., but cp supra x. 54 (p. 56, 9).

बुध्नस्तस्मिंश्चतुर^१ उपस्तृणान आहाप्रमत्तः संततमानय
 स्तेगान्निगदिष्यामीति^१ । स यत्र धाराग्निं प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते
 स्तेगान्द्वद्वाभ्यां मण्डूकाञ्जम्भेभिरिति चतुर्दशानुवाकान्प्रया-
 साय स्वाहेति पञ्चदशमथ द्वे आहुती जुहोतीलुवर्दाय स्वाहा
 बलिवर्दाय स्वाहेति षट्त्रिंशतमश्चस्तोमीयांस्त्रिस्तो^२ द्विपदा ५
 इमा नु कं भुवना सीषधेमापो हि ष्ठा भयोभुव इति चात्रैतं
 प्रसेकमग्नावनुप्रहरत्यैनं सखावेणाभिजुहोति^३ । समानं
 कर्मानूयाजेभ्यो^४ । ऽथ पुरस्तादुत्तमस्यानूयाजस्याश्वग्रेनाश्वतेज-
 नीमुपजुहोति^३ । समानं कर्मा पत्नीसंयाजेभ्यो^४ । ऽथ पुरस्ता-
 दुत्तमस्य पत्नीसंयाजस्यायस्मयेन कमण्डलुनाश्वतेजनीमुपजुहो- १०
 त्यूजुधैकविंश उक्थ्यः संतिष्ठते पत्नीसंयाजान्तो^४ । ऽथ वसती-
 वरीः परिहृत्य पथांसि विप्रिथ्योपवसन्ति^५ ॥ ३५ ॥

नवमः ॥

अथातो महारात्र एव बुध्यन्ते^६ । प्रातराज्यानि गृहीत्वा
 राजानमुपावह्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^७ । परिहिते प्रातर- १५
 नुवाके ऽपो ऽच्चैत्यद्भिर्हदैत्यतिरात्रं^८ क्रतुमुपैति^९ । प्रसिद्धो
 ऽभिषवः^{१०} । प्रसिद्धं ग्रहा गृह्यन्ते^{११} । समानं कर्माश्विनाद्गृहादा-
 श्विनं ग्रहं गृहीत्वैकादश रश्मना आदाय यूपमभ्यैति^{१२} । स्वर्वन्तं

१ बुध्नस्तस्मिं० all, but cp. l.c.

२ •स्तोमियास्त्रिस्तो MSS.

३ अश्वस्य i.s.o. अश्व० (before तेजनीम्) all the MSS. exc. M.

४ Thus M; the other MSS. are more or less defective.

- राज्यदाक्षमग्निष्ठमुत्सृज्यैकादश प्रातर्गव्याग्राजापत्यान्पशूनुपा-
 करोति । तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय ।
 तदृजुधा संतिष्ठते । प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय । प्रसिद्धो
 ऽभिषवः । प्रसिद्धं गृहा गृह्यन्ते । समानं कर्मा दाक्षिणेभ्यो ।
 ५ दाक्षिणानि ऊत्वाष्टौ संवर्गाऊतीर्जुहोत्यर्वाङ् यज्ञः संक्रामत्वि-
 त्यवशिष्टं दक्षिणानां ददाति । वैश्वकर्मणानि ऊत्वा नव
 पर्याप्तीर्जुहोति भूतं भयं भविष्यदित्युत्सृज्यो ऽन्यभिषेको ।
 नात्राहीनसंततिं करोत्यृजुधा माध्यंदिनं सवनं संतिष्ठते ।
 प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय । प्रसिद्धमादित्यग्रहेण चरित्वा-
 १० गयणं गृह्यात्यथोक्थं गृह्णाति । समानं कर्मा पवमाना-
 त्यवमानेन चरित्वा स्वे धामन्पशुभिश्चरति । तेषां समानी
 मनोता समानी देवता समानः प्रत्यभिमर्शनः समानी वसा-
 होमः समानी वनस्पतिः समानः स्विष्टकृत्प्रैषवान्समानीडा
 समान्यो दिशः । समानं कर्मा पत्नीसंयाजेभ्यः । पत्नीः संयाज्य
 १५ प्राडेत्य ध्रुवामाष्याय्याभूतीश्चानुभूतीश्च जुहोत्या से गृहा भव-
 न्वग्निना तपो ऽन्वभवदित्येताभ्यामनुवाकाभ्यामथ भूताभ्यो
 होमौ जुहोति भूताय स्वाहा भविष्यते स्वाहेत्यथाध्वरि-
 काणि समिष्टयजूंषि ऊत्वा दशमग्निकान्युपजुहोति । समानं
 कर्मावभृथादथैतस्मिन्नवभृथे द्वितीयामवभृथाऊति ऊत्वा
 २० दश वारुणान्युपजुहोति नमो राज्ञे नमो वरुणायेत्यथ
 मृत्यवे स्वाहा मृत्यवे स्वाहेति नवतिमाऊतीर्जुहोति
 प्रयासाय स्वाहायासाय स्वाहेत्यैकादश । शतायुर्वै पुरुषः

शतवीर्यं आत्मैकशतो यावानेव पुरुषस्तस्मान्मृत्युमवयजत इति
ब्राह्मणम् । ॥ ३६ ॥

अथैष आत्रेयो विद्वतः शुक्लो विक्लिधस्तिलकवान्पिङ्गाक्षः^१
खलतिर्विकटः कुनखी कुञ्जः शिपिविष्टो नम्र उपमञ्जति^२ ।
तस्य मूर्ध्नि जुहोति जुम्बकाय स्वाहेत्यत्रास्मा एतच्छतं विपथं^५
ददात्यथैनमिषुजितात्प्रथमन्ति^३ मा मे राष्ट्रे वात्सीरिति^३ ।
प्रसिद्धो ऽवभृथ^१ उदयनीययेद्येष्टा मैत्रावरुणीं वशामुपा-
करोति । तस्यै सौरीर्नव श्वेता वशा इत्युपालम्भ्या भवन्ति ।
तासां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वाग्नेण गार्हपत्यं पान्नीवतमुच्छ्रित्य
तस्मिञ्छगलं कल्माषं किकिदीविं विदीगयमिति त्वाद्वाग्न्यशू-^{१०}
नुपाकरोति । तान्पर्यग्निकृतानुत्सृज्याज्येन स्रष्ट्यां करोत्यथ
पशुपुरोडाशान्निर्वपति पशुपुरोडाशौ वाथ पुरस्तात्पशुपुरो-
डाशस्त्रिष्टुक्तो दश ययान्युपजुहोति नमो राज्ञे नमो वरु-

१ तिलकावान्पिङ्गाक्षः M.

२ Thus M ; उपमञ्जति the other MSS.

३ Wholly uncertain. ददात्यथैनमिषुजितात्प्रथमन्ति मा मे राष्ट्रे वात्सीरिति
M ; ददात्येनामिषु(षि) तत्प्रथमं त्रिमासै राष्ट्रैवेवाव्यत्सीरिति B Be (pr. m.) ;
ददात्येनामिषुचित्तात्प्रथमं त्रिमासै राष्ट्रैवेवाव्यत्सीरिति Be (sec. m) ; ददात्येना-
मिषुषित्तात्प्र० etc. (as B) U ; this is certain, that प्रथमन्ति is a third
person of a verb ; I have conjectured प्रथमन्ति (cp. S'āṅkh. śrs.
xvi. 18, 20 : निःषेधन्ति) ; then the foregoing must be an ablative ;
but whether इषुजितात् is the correct reading I do not see.

णायेत्यथ पुरस्तात्पशुस्विष्टकृतो दश^१ गव्यान्युपजुहोति मयो-
 भूर्वातो अभिवात्स्वा इति^१ प्रसिद्धं पशवः संतिष्ठन्ते^१ ऽथोद-
 वसानीययेष्टेष्टाग्रेणाहवनीयं विशालयूपमुच्छ्रित्य तस्मिन्नेताम्प-
 शूनुपाकरोत्याग्नेयमैन्द्राग्नमाश्विनमिति^१ तेषां प्रसिद्धं वपाभि-
 ५ श्रित्वा पशुपुरोडाशान्निर्वपति^१ ताननुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवाꣳ
 हवीꣳव्यग्नये ऽꣳहोमुचे ऽष्टाकपाल इत्येषा च दशहविरिष्टि-
 स्तस्या एता याज्यापुरोनुवाक्या भवन्ति ॥ ३७ ॥

अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतस इत्यथ पुरस्तात्पशुपुरोडाश-
 स्विष्टकृतो दश ब्रह्मवर्चसान्युपजुहोत्या ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी
 १० जायतामित्यथ पुरस्तात्पशुस्विष्टकृतो दश संनतिहोमानुप-
 जुहोत्यग्नये समनमत्पृथिव्यै समनमदिति^१ प्रसिद्धं पशवः
 संतिष्ठन्ते^१ ऽत्रैतैरन्वहं द्वादशभिर्ब्रह्मौदनैश्चरति^१ तेषामुक्तं
 चरणं यथामुत्रैकस्यान्यत्र^२ रश्मनाभ्यामत्रैभ्य एताग्न्यरःशतं शत-
 पलान्निष्कान्ददाति^१ सुवर्णरजते महिम्नोः पात्रे ददात्येक-
 १५ तथानि^३ सौवर्णानि पात्राणि ददाति हिरण्मयं कश्चिपु^४

१ om. M.

२ Thus M (for असुत्र cp. supra xv. 4); यथामुत्रैकस्यन्यत्र the other MSS.; as all the MSS. contain a case form of एक, I did not venture to change यथामुत्रैवमन्यत्र, i.e., yathā amutra evam, a. r.

३ Thus M; ०त्येनानि the other MSS.

४ ०पु^० or ०पु^० MU.

हिरण्यं^१ षड्वीशं^२ हिरण्यं^३ संदानमित्यथ^२ वीणा-
 गाथिभ्यां^३ शतं विपथौ ददात्यथर्तुपशुभिर्यजत^२ ऋतुपर्यायं
 वा समानेषु वाग्यायतनेषु पिशङ्गास्त्रयो वासन्ताः सारङ्गा-
 स्त्रयो ग्रेष्माः पृषन्तस्त्रयो वार्षिकाः पृश्नयस्त्रयः शारदाः पृश्नि-
 सक्थास्त्रयो हैमन्तिका अवलिप्तास्त्रयः शैशिराः संवत्सराय ५
 निवचस इत्यथ देविकाहविर्भिर्यजते^१ ऽथ वैधातवीयया
 यजते^१ ऽथ सौत्रामण्या यजते^१ संतिष्ठते ऽश्वमेधस्त्रिभिः
 संवत्सरैः^१ संतिष्ठते ऽश्वमेधः संतिष्ठते ऽश्वमेधः^१ ॥ ३८ ॥
 दशमः ॥

॥ इति पञ्चदशः प्रश्नः ॥

१ Left out in the MSS. exc. M.

२ संदानमि० MSS. exc. M.

३ यजत M, यजंत the other MSS.

द्वादशाहेन यज्यमाणो भवत्येको वा बहवो^१ वेतो^२ ह्येको^३
 दक्षिणावता यजते^४ । स^५ यद्येको^६ यदि बहवो ऽमावास्याया
 एव षडहेनोपरिष्ठाद्दीचन्ते^७ । ते^८ गृहपतेररक्षोः संजानते
 पृथग्वा^९ । ते यदि गृहपतेररक्षोः संजानते मयित्वा गार्ह-
 ५ पत्यमाहवनीयमुद्धरन्ति^{१०} । ग्रामाद्भूतश्रपणमाहरन्ति^{११} । यद्यु वै
 पृथक् संजानते गृहपतिरेव प्रथमो मन्यते^{१२} । तदेवेतरे^{१३}
 पर्युपविश्य मयित्वामयित्वैव गार्हपत्यं संनिवपन्ति^{१४} । तस्मा-
 देकवद्धतादाहवनीयमुद्धरन्ति^{१५} । ग्रामाद्भूतश्रपणानाहृत्य संनि-
 वपन्त्यथ यदि पश्चादपर^{१६} आगच्छति मयित्वैव गार्हपत्ये ऽर्धं
 १० निवपत्याहवनीये ऽर्धं ग्रामाद्भूतश्रपणमाहृत्याप्यर्जत्युपो^{१७} एनं^{१८}
 पूर्वेषु कर्मसु कथन्ते^{१९} । ऽथातः पवनस्यैव मीमांसा^{२०} । गृहपति-
 मेवाध्वर्युः प्रथमं पवयत्यथ होतारमथ ब्रह्माणमथोद्गातारं
 प्रतिप्रस्थाताध्वर्युं पवयति प्रस्तोतारं प्रशास्तारं ब्राह्मणाच्छ-
 सिनमाग्नीध्रः प्रतिप्रस्थातारं पवयत्यच्चावाकं नेष्टारं पोतारं

१ Thus M only (regarding वेतो हि cp. infra xvi. 13 : 260, 5) ;
 बहवो वा यद्येको all the other MSS.

२ Given only by M.

३ Only in M.

४ Thus M only ; •इरति all the other MSS.

५ संयति M.

६ तदेवे• all the MSS. exc. M.

७ पश्चेवापर M.

८ Thus M ; •माहृत्यर्जत्युपो T Be 11 D ; •माहृत्यनिवपत्यपुस्तक्युपो B
 Be ; •माहृत्यनिवपत्यथैनं U.

सदस्यमुन्नेताग्नीध्रं पवयति ग्रावस्तुतः सुब्रह्मण्यं प्रतिहर्तार-
मात्मानमन्ततस्ते चेद्वयुरध्वर्युर्वाव^१ सर्वस्य पवयिता स नः सर्वा-
न्पवयत्विति स एवैनान्सर्वान्पवयत्यपि वान्योऽन्यं पवयन्ति^२
यद्यधीयन्तो भवन्ति^३ ॥ १ ॥

तेषां प्रसिद्धा दीक्षणीयेष्टिस्तायते^४ सकृदाश्राविते स^५
यत्राह भरतवदिति तद्गृहपतेरेवार्षिकं प्रथमं वृणीते^६ ऽथ
होतुरथात्मनो ऽथ ब्रह्मणो ऽथोद्गातुरथ प्रतिप्रस्थातुरथ
प्रस्तोतुरथ प्रशास्तुरथ ब्राह्मणाच्छसिनो ऽच्छावाकस्य सदस्य-
स्याग्नीधः पोतुर्नेष्टुर्ग्रावस्तुत उन्नेतुः सुब्रह्मण्यस्य प्रतिहर्तु-
रन्ततो^७ ब्रह्मण्वदिति समानं^८ ते^९ सर्व^{१०} एव^{११} दीक्षाकृतिषु^{१२}
समन्वारभन्ते^{१३} गृहपतिमेवाध्वर्युरुच्चैः कृष्णाजिने वाचयति^{१४}
तदेवेतरे^{१५} ऽनुनिक्रामन्त्यपि^{१६} वान्योऽन्यं वाचयन्ति यद्यधी-
यन्तो भवन्ति^{१७} ते यथोत्साहं व्रतदुधमुपयन्त्येकैकां^{१८} वा
वक्कीर्वा^{१९} तेषां यथैव प्रवरानुपूर्वमेव^{२०} घर्मोच्छिष्टे^{२१} ऽति-

१ Thus MTD Be 11 U (pr. m.) ; वा (i. s. o. वाव) B Be U (sec. m.).

२ Thus M ; sing. the other MSS.

३ प्रवृणीते M.

४ Thus M ; ते सर्वे (without एव) T Be 11 U D ; समानमन्ततः सर्व एव B Be.

५ Thus MUD ; तदेवेतरे the other MSS.

६ Thus M ; अनुनिक्राम० all the other MSS.

७ Thus (व्रतदुधमु०) Be 11 DUT ; •दुधमुप० B ; •दुध उप० M.

८ एवं om. M.

९ Thus M B Be ; •च्छिष्टे T Be 11 DU.

ग्राह्यभक्षेषु^१ षोडशिनि^१ षष्ठ्यामुपसद्युत्तरवेदिः संनिवपन्ति
यद्यनग्निचित्यो भवत्यथ यदि साग्निचित्यः प्रथमायामेवोप-
सद्युत्तरवेदिः संनिवपन्ति^१ ॥ २ ॥

तेषां द्वादश दौचा द्वादशोपसदो द्वादशाहं प्रसुताः^२ न
५ द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेत्येक आहुश्चिन्वत उ हैके^३ प्रसिद्धेन
कर्मणोपवसथाद्यन्ति^४ तेषां ज्योतिष्टोमो वैश्वानरः प्रायणीयो
ऽतिरात्रस्तायते^५ स यत्र माध्यंदिने सवने तृतीयसवनाय
वसतीवरीभ्यो ऽवनयति तद्वसतीवरीकलशे यावन्मात्रीरति-
शिष्याग्नीध्रं^६ द्रुत्वा ह्यायायै चातपतश्च सन्धौ गृह्णाति हविष्म-
१० तीरिमा आपो हविष्मान्देवो अध्वरो हविष्माः आविवासति
हविष्माः अस्तु सूर्य इत्येषाहीनसंततिरेतामेव पुनःपुनश्चोद-
यिष्याम^७ इति वदन्तः^८ सो ऽत्र वैव^९ यज्ञस्य पुनरालम्भं
जपति यज्ञायज्ञियस्य^{१०} वा स्तोत्रे ग्रंथुवाके वा^{११} तेषां ज्योति-
ष्टोमो वैश्वानरः प्रायणीयो ऽतिरात्रः संतिष्ठते^{१२} तस्मिन्सः-

१ Thus M T Be 11 DU; •भक्षे B Be.

२ प्रसुतः all the MSS. exc. M, cp. infra xvi. 12 init.

३ Thus (यावन्मात्रीर•) MT Be 11; •मात्रीम• D; •मात्रम• B Be U.—

All the MSS. exc. M: अवशिष्य ।

४ Thus M B Be; •द्यामह T Be 11 DU.

५ Thus M in accordance with the Dvaidha; सोत्रैव T Be 11 U;
सोत्रवै B Be; सोत्रैव D.

६ •यज्ञियस्य T Be 11 DU; •यज्ञीयस्य MB Be.

स्थिते विवर्तयन्ति^१ परिधीननुप्रहरन्ति^२ प्रस्तरं^३ पत्नीसंया-
जान्तो^४ । ऽतिप्रैषेण ब्रह्मा वाचं यच्छति^५ परिहृतासु वसती-
वरीष्वाहतायाः सुब्रह्मण्यायां ब्रह्मा वाचं विसृजते^६ । प्रति-
पद्यते^७ दिवा प्रातरनुवाकेनाक्ला संक्रामन्तोता कन्दाः स्यन्वाह
निमीत्याध्वर्युरपाः शुं जुहोति रात्रौ रूपमिति वदन्तस्तथते^८
त्रिवृदग्निष्टोमो रथंतरसामा^९ । माहेन्द्रस्य स्तोत्रे रथो युक्तो
ऽत्याधावति^{१०} । रथशब्देन माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरोत्येतावदेवै-
तदहः शिल्पं क्रियते^{११} । ऽहीनसंततिं करोत्यथ श्वो भूते तायते
पञ्चदश उक्थ्यो वृहत्सामा^{१२} । दुन्दुभिर्नैतदहरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य^{१३}
स्तोत्रमुपाकरोत्येतावदेवैतदहः शिल्पं क्रियते^{१४} । ऽहीनसंततिं^{१५}
करोत्यथ श्वो भूते तायते सप्तदश उक्थ्यो वैरूपसामाधावे-
नैतदहरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरोत्येतावदेवैतदहः शिल्पं
क्रियते^{१६} । ऽहीनसंततिं करोत्यथ श्वो भूते तायत एकविंश
उक्थ्यो वैराजसामाग्नेयश्च^{१७} षोडशी^{१८} चातिग्राह्यावनतिग्राह्याः^{१९}
षोडशीत्येक आङ्गरेकविंशमेतदहन्यूह्यं^{२०} भवति^{२१} । विराजां वा १५

१ Plural MT Be 11 DU and Dvaidha; singular B Be.

२ Plural M.

३ Thus M; धावति Kes.; यावति Be TD; भवति B Be.

४ Thus M; दुन्दुभिर्नैतद० the other MSS.

५ Thus M only; •ग्नेयश्च षोडशी च नातिग्राह्याः Be; •ग्नेयश्च षोडशिनाति-
ग्राह्याः B; •ग्नेयं च षोडशिनी चातिग्राह्याश्च नातिग्राह्याः Be 11 T (the latter
only षोडशीनि) UD.

६ Thus M; न्यूहयन्ति all the other MSS.

प्रतिपत्सु न्यूह्वयन्ति शस्त्रे^१ वेत्येतदेकमथापरं^२ प्रातरनुवाके
 न्यूह्वयन्ति हविष्कृत्युभयेषु प्रस्थितेषु माहेन्द्रस्याश्रावणे^३ न तत
 ऊर्ध्वं न्यूह्वयन्तीत्यरणीहस्त^४ एतदहरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य स्तोत्र-
 मुपाकरोति^५ तदुद्गातुर्दक्षिण^६ ऊरौ मन्यति^७ तं जातः
 ५ सर्व एवाभिहिङ्कुर्वन्ति^८ ॥ ३ ॥

तस्य मीमांसा^९ गार्हपत्ये अनुप्रहरेत्यतिष्ठाकामाना-
 माग्नीध्रे^{१०} प्रजाकामाना^{११} ग्रामिन्ने पशुकामानामाहवनीये
 स्वर्गकामानामित्यनादृत्य तदाहवनीय^{१२} एवानुप्रहरति भवतं नः
 समनसाविति^{१३} प्रहृत्याभिजुहोत्यग्नावग्निश्चरति प्रविष्ट इत्येता-
 १० वदेवैतदहः शिल्पं क्रियते^{१४} ऽहौनसंततिं करोत्यथ श्वो भूते
 तायते त्रिणव उक्थ्यः शाकरसामैन्द्रो ऽतिग्राह्यो^{१५} ऽद्भिरेत-
 दहरवकामिआभिरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य^{१६} स्तोत्रमुपाकरोति^{१७} तासां

१ शस्त्रेशस्त्रे Be B.

२ न ins. TD Be 11 U.

३ Thus MT Be 11 UD ; ०रणीभ्यामे० B Be.

४ तमुद्गा० M.

५ संयन्ति M.

६ ०ग्नीध्रीये B Be U.

७ प्रजननका० M.

८ Thus M only ; तंतमाह० T Be 11 DU (pr. m.) ; तमाह० U (sec. m.) ; एतमाह० B Be.

९ All MSS. ins. एव after अद्भिर्, exc. M.

मीमांसा^१ चात्वाले ऽनयेदास्तावे निनयेत्प्रोचणीः^२ कुर्वीत^३
 पुरोडागीयानि पिष्टानि संघोषादित्यनादृत्य^४ तदुद्गात-
 व्वधीना एवैनाः कुर्यादुद्गातारो^५ हैताभिररण्येगेयानां साम्नां
 शुचं शमयन्तो मन्यन्ते^६ ता उ चेदध्वर्थवे प्रब्रूयुरपो ऽभ्यव-
 हरतेत्येव ब्रूयादित्येतावदेवैतदहः शिल्पं क्रियते^७ ऽहीनसंततिं^८
 करोत्यथ श्वो भूते तायते त्रयस्त्रिंश उक्थ्यो रैवतसामा
 सौर्या ऽतिग्राह्यो^९ ऽद्भिरेवैतदहर्दूर्वामिश्राभिरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य
 स्तोत्रमुपाकरोति^{१०} ॥ ४ ॥

तासामुक्ता मीमांसा^१ स्वयमृतुयाजमेवैतदहर्भवति^२
 नैतदहरन्योऽन्यस्यर्तुयाजं यजन्ति^३ स यत्राहाध्वर्युं यजतमिति^४
 तदध्वर्युं जघनेन हविर्धाने उपविश्य स्वयमृतुयाजं यजतो
 ये^५ यजामहे ऽश्विनाध्वर्युं आध्वर्यवाद्दुतुना सोमं पिबता-
 मर्वाञ्चमद्य यथ्यं नृवाहणं रथं युञ्जाथामिह वां विमोचनम् ।
 पृङ्गं हवींषि मधुना हि कं गतमथा सोमं पिबतं वाजिनी-
 वसू चतुना सोमं पिबतां वौषदिति^६ स यत्राह गृहपते^७
 यजेति तद्गृहपतिर्जघनेन गार्हपत्यमुपविश्य स्वयमृतुयाजं यजति

१ वनयेत्प्रो० M Be B.

२ Thus M; कुर्वते the other MSS.

३ संघोषादि० MDU T Be 11; संघूषादि० B Be.

४ All MSS. exc. M ins. तद् after कुर्यात् ।

५ Plural only M.

६ Sign of pluti only in D Be B.

ये^१ यजामहे ऽग्निं गृहपतिं गार्हपत्यात्सुगृहपतयस्त्वयाग्न
 इमे सुन्वन्तो यजमानाः स्युः सुगृहपतिस्त्वमेभिः सुन्वद्भिर्यज-
 मानैः स्या^२ अग्निर्गृहपतिर्गार्हपत्यादृतुना सोमं पिवतु जोष्यग्ने
 समिधं जोष्याहुतिं जोषि ब्रह्म जन्यं जोषि सुष्टुतिम् । विश्वे-
 ५ भिर्विश्वाः चतुना वसो मह उग्रन्देवाः उग्रतः पायथा
 हविर्चतुना सोमं पिवतु वौश्वदिति । सांवाग्निनमेतदह-
 भवत्युत्तरतो वत्सान्धारयन्ति दक्षिणतो मातृर्माहेन्द्रस्य स्तोत्रे
 ऽन्तरेण^३ सदोहविधानि संवाश्य^४ वत्सान्मातृभिः सः सृजन्ति^५ ।
 वध्नन्ति वत्सानुत्सृजन्ति मातृर्माहेन्द्रस्य^६ स्तोत्रमुपाकरोत्यथा-
 १० पराह^७ उक्थ्यपर्यायेषु शिल्पानि क्रियन्ते । पारुक्चेपीर्हता
 शः सति । वालखिल्या मैत्रावरुणो विहरति । वृषाकपिं
 ब्राह्मणाच्छः^८ शः सत्येवयामरुतमच्छावाकः । संतिष्ठते पृथ्वः

१ Sign of pluti only in B Be UD.

२ स्याद् all.

३ The passage सांवाग्नि० 'up to उपाकरोति (line 9) is given here by MB Be (sec. m) only ; the other MSS. give it in kh. 6 after the words वृद्धत्सामानम् (252, 3). U agrees with M with this exception that only the first words सांवाग्निनमेतदहर्भवति are given after वृद्धत्सामानम् ।—सांवाग्निन० all.

४ Thus MB Be ; स्तोत्रे चतरेण the other MSS.

५ Thus M only ; संविश्या all the other MSS.

६ समवह० M.

७ माहेन्द्रस्यस्तो० उपाकरोति not found in M.

षडहो^१ ऽहौनसंततिं करोत्यथ वसतीवरौः परिहृत्य पयांसि
विशिष्योपवसन्ति^१ ॥ ५ ॥ प्रथमः ॥

अथ श्वो भूते चतुर्विंशं^१ छन्दोममुपयन्ति बृहत्सामानमथ
श्वो भूते चतुश्चत्वारिंशं^१ छन्दोममुपयन्ति रथंतरसामानमथ
श्वो भूते ऽष्टाचत्वारिंशं^१ छन्दोममुपयन्ति बृहत्सामानमथ
श्वो भूते चतुर्विंशमग्निष्टोममुपयन्ति रथंतरसामानमवि-
वाक्यमेतदहर्भवति^१ नैतदहरन्योऽन्यस्मा उपहताय व्याङ्गर्गा-
धया^१ वा नाराशस्या वा विब्रूयादिति^१ तदु वा आङ्गर्न
वै यज्ञः संतिष्ठते यन्न विब्रूयादिति^१ विब्रूयादिति^२ वै^२ नो^२
ब्राह्मणं भवति^१ नैतदाद्रियेत^३ नाद्रियेतेति^३ स्थितिरननु- १०
ष्टुभमेतदहर्भवति^१ नानुष्टुभो ऽधीयते^४ ते चेदनुष्टुभ
उद्धरेरन्नध्वर्युरनुष्टुभ^५ उद्धरेदमूर्या उप सूर्ये याभिर्वा सूर्यः
सह । ता नो हिनन्त्वध्वरमित्येतया सौर्या^६ गायत्र्या वसती-

१ Thus T Be 11 DU; व्याङ्गर्गायाया B Be; व्याङ्गरथवाया M, but above थ and व two aksaras are written, which I am unable to decipher.

२ Thus M; the other MSS. विब्रूयादिति once only and चैवैनो ।

३ Thus M; most of the other MSS. om. here and at the collateral passages (xvi. 6 s. fin., xvi. 16 s. fin.) नाद्रियेत ।

४ धीयते all the MSS. exc. M.

५ Thus Be, and M, which inserts only चेद् after अध्वर्युः ।—अनुष्टु-
भनु० both times B; the whole passage runs thus in T Be 11: तंचे-
अनुचनुभम उद्धरेद्वेनुष्टुभ उद्धरेदमूर्या; in U; तंचननुवननुष्टुभ उद्धरेद्वे अनुष्टुभ
उद्धरेदमूर्या; in D: तंचेननुचननुष्टुभमुद्धरेद्वेनुष्टुभ उद्धरेदमूर्या ।

६ Thus M only; सौर्यर्चा all the other MSS.

वरीर्गंहीयाद्दे^१ वा मनसे त्वेत्यपोद्भूतैतामन्यया सौम्या^२
 गायत्र्या राजानमुपावहरेद्विष्णो त्वं नो अन्तम इत्यपोद्भूतैता-
 मन्यया वैष्णव्या गायत्र्या राजानमुपतिष्ठेत्^३ स उ चेद-
 विदाननुष्टुभमभिव्याहरत्यत्यक्रमिषमिति^४ होत्रे प्राह^५ होता-
 ५ नाप्रत्यापयिता^६ होतास्य तदक्षरैरपिवयति^७ स उ चेन्मन्त्रे-
 तामितकामो^८ वा अहमस्मि यदृज्यं वेदे यजुर्मयमेव^९
 तद्यावेवाक्षयौ^{१०} वेदौ तौ^{११} संपादयेतामिति^{१२} नैतदाद्रियेत^{१३}
 नाद्रियेतेति स्थितिः^{१४} संतिष्ठत एष चतुर्विंशो ऽग्निष्टोमो
 रथंतरसामा^{१५} ॥ ६ ॥

१० तस्मिन्स्थिते समिद्धारा^{१६} चन्त्याहृत्य^{१७} समिध आग्नी-

१ Thus M only; सौर्या B Be; सौदंया Be 11 TUD.

२ The text is corrupt in all the MSS., and I am at a loss how to emend; अत्यक्रमिषम् is my conjecture; अक्षमिषमिति B; अमिषमिति Be; अचयामिषमिति TDU; अचयामिपति Be 11; अजुमन्या or न्या मुजो-
 षमिति M. Probably we are to read an is-aorist 1 ps. sing. act. Kes. has: सत्याग्निमिति नौचैर्जेतास्मि नाशिता (sic).

३ Thus conjecturally. All the MSS. अवपति exc. M, which has अववयति ।

४ कामा MT Be 11 DU; कामः B Be, which om. वा; all the MSS. exc. M begin a new kh. with अहमस्मि ।

५ Thus M; यजुर्मयं वैतान्यावेवाक्षराययौ वेदौ ततौ संपा० T Be 11 D.
 यजुर्मयं वैतान्यक्षराययौ वेदौ संपा० B Be; यजुर्मयं वैतान्यावेवाक्षराययौ वेदौ
 संपा० U.

६ Thus corrected; समिद्धारदंत्या० MSS.

धीये संन्यस्यन्ति^१ । तेषु समन्वारब्धेष्वाहवनीये सुवाङ्मति^२
 जुहोति प्रजापतये स्वाहेति मनसा^३य सदः प्रसर्पन्ति त्वष्णीं-
 स्तोमाय^४ । संप्रसृप्तान्विदित्वाध्वर्युर्मनसैव प्राङ् द्रुत्वा मनसेमां^५
 पात्रं कृत्वा मनसान्यं^६ ग्रहं प्रजापतये गृह्णात्युपयामगृहीतो
 ऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामीति^७ । यदिदं किं च तदिति^८
 मनसा परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजापतये त्वेत्यथाप
 उपसृश्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा मनसैव
 स्तोत्रमुपाकरोति^९ । मनसा^{१०} प्रसौति^{११} । मनसा प्रस्तौति^{१२}
 मनसोद्गायति^{१३} । मनसा प्रतिहरति^{१४} । मनसा होत्र एषोत्तमेति
 प्राङ्मनसा होताक्कयते^{१५} । मनसाध्वर्युः प्रत्याक्कयते^{१६} । मनसा^{१७}
 ग्रसति^{१८} । मनसा प्रतिगृणाति^{१९} । यदेतस्य^{२०} मानसस्य ग्रस्तस्य
 पारमेत्यथ होतोच्चैश्चतुर्होद्वग्याचष्टे^{२१} । तस्मा^{२२} अध्वर्युः प्रति-
 गृणाति ॥ ७ ॥

ओ५ होतस्तथा होतः सत्य५ होतररात्स्म होतरिति^१

१ सं० found in M only.

२ सुवाङ्मतीर् T Be 11 UD.

३ Thus M; मनसैव the other MSS.

४ All the MSS. exc. M. om. अन्यं ।

५ इति om. M.

६ om. B Be U.

७ यदेतस्य B Be.

८ तस्माद् T Be 11 UD.

९ Be 11 TD ins. च, not M Be BU, cp. xii. 16 (109, 14).

यद्यु वै होता नाध्येत्यन्य^१ उ^२ होत्राग्रसी श्रंसति^३ तस्मा
 उ प्रतिप्रस्थाता प्रतिगृणाति^४ यदैतेषां पारं यन्यथाध्वर्यु-
 र्मनसैव प्राङ् द्रुत्वा मनसैव तं ग्रहमुपोद्यच्छते^५ मनसाआव-
 यति^६ मनसा प्रत्याआवयति^७ मनसा वषट्कृतानुवषट्कृते ऊत्वा
 ५ हरति भक्षं^८ मनसा समुपह्वय भक्षयन्ति^९ मनसा निर्णिज्य
 पात्रं प्रयच्छति^{१०} संतिष्ठत एष तूष्णींस्तोमो^{११} ऽथर्विजो
 विष्टच्छत्यधिवृक्षसूर्ये^{१२} वाचं विष्टच्छध्वा^{१३} नक्षत्रेषू^{१४} इत्यधि-
 वृक्षसूर्ये^{१५} इति वै नो ब्राह्मणं भवति^{१६} ते ऽधिवृक्षसूर्य एव वाचं
 विष्टजन्ते^{१७} तानत्रैवासीनान्परिश्रयन्ति^{१८} पत्नीशाले पत्नीः
 १० परिश्रयन्त्यधानतिसर्पन्तावध्वर्यु^{१९} धिष्ण्यान्वर्हिर्भ्यामौदुम्बरी-
 समन्वारभेते इह धृतिरिह विष्टतिरिह रन्तिरिह रमति-
 रिति^{२०} ते यथासमुदितं^{२१} वाचं विष्टजन्ते^{२२} ॥ ८ ॥

अथातः सर्पणस्यैव मीमांसा^{२३} दक्षिणस्य हविर्धानस्याधो-

१ Thus MT B 11; अन्यत् D; अन्यो B Be.

२ Most of the MSS. have the plural.

३ विष्टच्छत्य. all exc. M.

४ Thus emended hesitatingly; विष्टच्छध्वा नक्षत्रेषू—त्यधि. M; विष्टच्छ-
 ध्वासंनक्षत्रेषू इत्यधि. T Be 11 D; विष्टच्छध्वासंनक्षत्रेष्वित्यधि. U; विष्टच्छध्वा-
 मिति वासंनक्षत्रेष्विति वा अधि. B Be; Keś.: समाप्ते तूष्णींस्तोमे ऽध्वर्युः
 ऋत्विजो विष्टच्छति अधिवृक्षसूर्ये वाचं विष्टच्छध्वा (sic) नक्षत्रेष्विति। इतर
 ऋत्विजः प्रतिब्रूयुः अधिवृक्षसूर्ये वाचं विष्टच्छध्वा (sic) इति वा। उदितेषु
 नक्षत्रेषु विष्टच्छध्वा (sic) इति वा।

५ Thus M B Be and cp. Āp. XXI. 12. 7; रमतामिति T Be 11 DU.

६ ०दितं M.

ऽधो ऽक्षः सर्पेयुरेतेन ह वै सर्पाः ससृपुस्ततो वै ते जीर्णा-
 स्तनूरपाव्रतेति ^१ तदु वा आऊर्यो वा अपथेन प्रतिपद्यते
 स्याणुं वा हन्ति गर्तं ^२ वा पतति भेषः स न्येति ^३ वषट्कार-
 पथेनैव सर्पेयुरेष वाव ^४ स्वर्ग्यः ^५ पन्था यद्वषट्कारपथ इति ^६
 तदु वा आऊः पराङ्गिवा एषो ऽग्रान्तः पन्था यद्वषट्कार- ५
 पन्थो ^७ ऽध्वर्युपथेनैव सर्पेयुरेष वा ^८ अवाचः ^९ पराचः ^{१०} स्वर्ग्यः
 पन्था यदध्वर्युपथ इति ^{११} ते ऽध्वर्युपथेनैव सर्पन्ति ^{१२} तेषु
 समन्वारभेष्वाहवनीये सुवाङ्मतिं जुहोत्युपसृजन्मात्रे वत्सं
 धारयन्धरुणो धयन् । रायस्योषमिषमूर्जमस्मासु दीधर-
 त्वाहेति ^{१३} समुत्क्रम्य चात्वालदेशे जपन्ति वागैतु वागुपैतु १०
 वाङ्गोपैतु वाग्यदकर्म यन्नाकर्म यदत्यगाम यन्नात्यगाम
 यदत्यरीरिचाम यन्नात्यरीरिचाम प्रजापतौ ^{१४} प्रजापतिं ^{१५}
 तत्पितरमप्येतिति ^{१६} तद्वाच्यन्ततः ^{१७} प्रतितिष्ठन्ति ^{१८} तेषां य
 एव प्रायणीयो ऽतिरात्रः स उदयनीयः ^{१९} सत्तादुदवसाय

१ कर्त B Be.

२ Thus M; वाव पराचः स्वर्ग्यः B Be; वाचस्वर्ग्यः T; वाचस्वर्ग्यः Be 11 DU.

३ Text not wholly certain: वा अवाच पराच M; वावपराचः all the other MSS.

४ Thus U (sec. m.) B Be; प्रतिपत्तौ तत्प्रजापतौ तत्पितरं T Be 11 D; M reads as B, but with तत् also before प्रजापतिं ।

५ Thus B Be; तद्वाच्यन्ततः Be 11 DU; तद्वाच्यन्ततः T; तावद्वाच्यन्ततः M.

ज्योतिष्टोमेनाग्निष्टोमेन चतुष्टोमेन पृष्ठशमनीयेन सहस्र-
दक्षिणेनैकैको यजेत । ॥ ६ ॥ द्वितीयः ॥

अथातो ग्रहकृतेरेव मौमाः सैन्द्रवायवाग्रं प्रथममहः ।
शुक्राग्रं द्वितीयमाग्रयणाग्रं तृतीयं च चतुर्थं चैन्द्रवायवाग्रं
५ पञ्चममहः । शुक्राग्रं षष्ठं च सप्तमं चाग्रयणाग्रमष्टममहैन्द्र-
वायवाग्रे^१ नवमदशमे^२ । इति^३ न्वा^४ अर्धयुतो^५ । ५थ
हृन्दोगवक्त्रचतो^६ । गायत्रीप्रातःसवनः प्रथमस्त्रिरात्रस्त्रिष्टु-
ब्बाध्यंदिनो^७ जगत्तृतीयसवनो^८ । जगत्प्रातःसवनो द्वितीय-
स्त्रिरात्रो गायत्रीमाध्यंदिनस्त्रिष्टुप्तृतीयसवनस्त्रिष्टुप्प्रातःसवन-
१० स्तृतीयस्त्रिरात्रो जगन्माध्यंदिनो गायत्रीतृतीयसवन इति^९ ।
तस्मात्सच्छन्दसो^{१०} उपयन्ति । ॥ १० ॥

१ Thus MT Bell UD and Keś; चैन्द्रवायवाग्रमष्टममहः शुक्राग्रं
नवममहैन्द्रवायवाग्रं दशमम् B Be; on the whole passage cp. also Āp.
xxi. 14. 5.

२ My correction; इतीन्वध्व० M; इतीन्वाध्व० T Be 11 DU; इतीमे
अध्व० B Be.

३ Thus M only; गायत्रीप्रातःसवनं प्रथमं त्रिरात्रं the other MSS.

४ Thus M only (on the form त्रिष्टुप्मा० cp. TS. vii. 2. 8. 3);
त्रिष्टुप्मा० B Bell; त्रिष्टुभमा० Be TD; त्रिष्टुभोमा० U.

५ All exc. M जगतीतृती० ।

६ T Bell DU om. इति and read 'सवनसंज्ञा०'; on this whole
passage cp. Sây. on Ait. Br. iv. 25. 10.

७ Thus all exc. M, which has: तस्मात्समं द्वादश and Be 11 which
reads: तस्माच्छन्दसः । The reading of M might be correct.

अथातः पशुकृतेरेव मीमांसैन्द्राग्नाः पशवः स्युरित्येक
 आह्वरंभेरयं लोको वायोरन्तरिक्षमसाविन्द्रस्य । यदैन्द्राग्नः
 पशुर्भवति वायव्यो वसाहोम इमानेव^१ तल्लोकान्प्रीणन्त^२ एषु
 लोकेषु प्रतितिष्ठन्तो यन्त्यथ^३ ये^४ ऽनैन्द्राग्नान्प्रतिपद्यन्ते^५ यथा
 श्रेयसे ऽनाहृत्य^६ पापीयस आहरन्ति^७ तादृक्तत्तस्मादैन्द्राग्नाः^८ ५
 पशवः स्युरित्येतदेकमतिरात्रपशवो ऽभितो मध्य ऐन्द्राग्ना ।
 एकादशिना^९ अभितो मध्य ऐन्द्राग्नाः । सर्वाग्नेया^{१०} एव स्युरि-
 त्येतदेकः^{११} सर्वैन्द्रा^{१२} एव स्युरित्येतदेकः^{१३} सर्वप्राजापत्या^{१४}
 एव स्युरित्येतदेकः^{१५} सर्वैकादशिना^{१६} एव स्युरित्येतदपरं ।
 तेषां^{१७} सर्वैकादशिनैर्यतां प्रसिद्धमेव प्रथमे ऽहनि प्रथमामेका- १०

१ Thus M; इमानेवैतेर्लो० B Be; इमानेवतैर्लो० T Be 11 D; इमानेव-
 तैर्लो० U. - प्रीणन्त M, प्रीणयन्त all the other MSS.

२ यात्यथ M.

३ Thus M (without, of course, avagraha); येन्येनैन्द्राग्नान्प्र० U;
 येन्येनैन्द्राग्नाः प्र० B Be; येन्येनैन्द्राग्नांप्र० T Be 11 D.

४ नान्येनाहृत्य M.

५ आहरन्ति MU Be 11 D; आहरन्ति B Be.

६ तत् after तादृक् found in Be B only.

७ ऐका० M only, but cp. TS. vi. 6. 5. 1.

८ सर्व अग्ने० Be.

९ Thus MU; सर्व ऐन्द्रा B Be; सर्वैन्द्राग्ना T Be 11 D.

१० Thus M; सर्वे or सर्वाः प्रा० the other MSS.

११ सर्व ऐका० B Be.

दशिनीमालभन्त^१ आग्नेयस्य वारुणमुपालम्भं^२ कुर्वन्ति^३ तथा-
स्यैतानि दश मध्यमान्यहान्यनतिरिच्यमानाः पशवो ऽनुभवन्ति^४
प्रसिद्धमेवोत्तमे ऽहन्युत्तमामेकादशिनीमालभन्त^५ आग्नेयस्य
वा वारुणस्य वा वैश्वदेवमुपालम्भं कुर्वन्ति^६ ॥ ११ ॥

- ५ तदु वा आङ्ग्यद्वादश^७ दीक्षा द्वादशोपसदो द्वादशाहं
प्रसुताः कथमस्यैतान्यहानीष्टान्याप्रीतानि^८ पशुमन्ति भव-
न्तीति^९ तिस्र एकादशिन्यो ऽग्नीषोमीयो वैश्वदेवो ऽनूवन्था^{१०}
षट्त्रिंशत्तमेते^{११} पशवः षट्त्रिंशत्तमेतान्यहान्येवमस्यैतान्यहा-
नीष्टान्याप्रीतानि पशुमन्ति भवन्तीति^{१२} तदु वा आङ्ग्य-
१० द्वादश दीक्षा द्वादशोपसदो द्वादशाहं प्रसुताः कथं द्वाद-
शाहेन संवत्सर आप्यत इति^{१३} द्वादश पौर्णमास्यो द्वादशाष्टका
द्वादशामावास्या^{१४} एतानि ह^{१५} वै^{१६} संवत्सरस्य वर्षिष्ठान्यहान्येता-

१ ०भन्त MB Be; ०भन्त the other MSS. (cp. Āp. xxi. 14. 7); the last time DU also plural.

२ Thus M; वारुणस्य वा वैश्वदेवमुपा० B Be; वा वारुणस्य etc. (as B Be) T Be 11 UD.

३ यदु om. all the MSS. exc. M.

४ M only has preserved this correct reading, all the other MSS. are badly corrupt.

५ Thus all; are we to correct ०त्रिंशत्त एते?

६ Thus all, exc. M, which reads: षट्त्रिंशत्तमेतान्य०; are we again to correct षट्त्रिंशत्त एतानि?

७ Thus B Be; ह om M; नवे TBe 11 DU.

न्यनु संवत्सर आयते ^१समाप्तो द्वादशाहः ^२समाप्तः संवत्सर-
काम ^३एवं द्वादशाहेन संवत्सर आयते ^४॥ १२ ॥ तृतीयः ॥

संवत्सराय दीक्षिष्यमाणाः समवस्यन्ति ^५तद्ध स्मैतत्पूर्वं संव-
त्सरं समवसाधासते ऽन्योऽन्यस्थानूतं ^६च मानुषं च विजिज्ञास-
माना ^७उतो ^८ह्येकः शमरथस्य ^९कर्ता भवति ^{१०}ते चतुरहे
पुरस्तान्मास्यै पौर्णमास्यै दीक्षन्ते ^{११}तेषामेकाष्टकायां क्रयः संप-
द्यत ^{१२}इति नु यदि समामविज्ञाय ^{१३}दीक्षन्ते ^{१४}यद्यु वा एतस्या-
मेवैकाष्टकायां समां ^{१५}विजिज्ञासन्ते ^{१६}चतुरह एव पुरस्ता-
त्फाल्गुन्यै वा चैत्र्यै वा पौर्णमास्यै दीक्षन्ते ^{१७}तेषामपरपक्ष-
स्याष्टम्यां क्रयः संपद्यते ^{१८}तेनैकाष्टकां न ह्रस्वत्कुर्वन्ति ^{१९}तेषां
पूर्वपक्षे सुत्या संपद्यते ^{२०}पूर्वपक्षं मासा अभि संपद्यन्ते ^{२१}पूर्व-
पक्षे प्रसवः पूर्वपक्षे वैषुवतं पूर्वपक्ष उत्थानं ^{२२}समानं द्वादशा-
हिकं कर्म ^{२३}तथैव षष्ठ्यामुपसद्युत्तरवेदिं ^{२४}संनिवपन्ति यद्य-
नग्निचित्यं भवत्यथ यदि साग्निचित्यं प्रथमायामेवोपसद्युत्तर-
वेदिं ^{२५}संनिवपन्ति ^{२६}॥ १३ ॥

१५

१...१ Thus M; i. s. o. संवत्सरकाम एवं T Be 11 DU : संवत्सरक्रमेक्रम
एवं; acc. to B Be the passage runs thus: एवं द्वादशाहेन संवत्सर
आयते समाप्तो द्वादशाहः समाप्तः संवत्सरक्रतुः ।

२ Thus M Be; 'स्यानुक्तं Be 11; 'स्यानुक्तं BUD.

३ Thus M Be (sec. m.), cp. supra xvi. 1 (p. 245, 1); उद्गाता
the other MSS.

४ The word occurs again xvii. 43 and Drāhy. v. 4. 11.

५ समांविज्ञाय M.

६ Thus M; समामविज्ञायासते Be; समामविज्ञासन्ते the other MSS.

तेषां द्वादश दीक्षा द्वादशोपसदः संवत्सरं प्रसुता^१ न
 संवत्सरे ऽग्निं चिन्वीतेत्येक आज्ञश्चिन्वत उ हैके^१ प्रसिद्धेन
 कर्मणोपवसथाद्यन्ति^१ तेषां प्रसिद्धं ज्योतिष्टोमो वैश्वानरः
 प्रायणीयो ऽतिरात्रः संतिष्ठते^१ तस्मिन्स्थिते चतुर्विंश-
 ५ मुख्यमारम्भणीयमुभयसामानमुपयन्यथाभिज्ञवः षडहमुप-
 यन्ति^१ १ज्योतिरग्निष्टोमो गौरुक्य आयुरुक्यो गौरुक्य
 आयुरुक्यो ज्योतिरग्निष्टोमस्तं चतुरूपयन्ति^१ रथंतरं बृह-
 द्रथंतरं बृहदिति विपर्यासं पृष्ठे भवतः^१ पृष्ठ्यः षडहः^१ स
 मासस्तेनैवः संपन्नेन पञ्च मासान्यन्यथैतः षष्ठं मासः संभार्यः
 १० संभरन्ति^१ त्रयो ऽभिज्ञवाः षडहास्तान्यष्टादशाहानि^१ प्राय-
 णीयारम्भणीयौ^१ तानि विंशतिरहानि^१ पृष्ठ्यः षडहो ऽभि-
 जित्तयः परःसामानः^१ स मासो^१ ऽथ वैषुवतमथैतं वैषुवते
 ऽहन्येकविंशमग्निष्टोममुपयन्ति बृहत्सामानं^१ तस्य सौर्यो
 ऽतिग्राह्यः सौर्यः पशुरुपालम्भस्तद्धैतदेके^१ दिवैवैतेनाक्ला प्रति-
 १५ पद्यन्त उदित आदित्ये दिवाकीर्त्यमहरिति वदन्तो^१ यथैवा-
 न्येषामक्लामेवमुपाकुर्यादिति मौद्गल्यस्तस्य महादिवाकीर्त्यः
 होतुः पृष्ठं विकर्णं ब्रह्मसामं भासो ऽग्निष्टोमो^१ ऽथोर्ध्वं वैषु-
 वताक्षीनावृत्तान्स्वरानुपयन्यथ विश्वजितमुपयन्यथावृत्तं पृष्ठ्यः

१ The following acc. to M; the other MSS. are all more or less corrupt.

१ corrected hesitatingly; तदोतैवदेक M; तदोत्रैतदेके Be; तदोतेतदेके Be 11 D; तदोतत्तदेके B; तदोततदेके U pr. m.; तदोतुः तदेको U sec. m.; cp. infra. xvi. 16 (p. 263. 1) and xvii. 11.

षडहमुपयन्ति^१ । चयस्त्रिंशप्रभृत्याग्रयणायमेतदहर्भवत्यथा-
वृत्तमेवाभिज्ञवः षडहमुपयन्ति ॥ १४ ॥

ज्योतिरग्निष्टोम आयुरुक्थ्यो गौरुक्थ्य आयुरुक्थ्यो
गौरुक्थ्यो ज्योतिरेवाग्निष्टोमस्तं तथैव चतुरूपयन्ति^१ बृहद्रथंतरं-
बृहद्रथंतरमिति विपर्यासं^२ पृष्ठे^३ भवतः^४ । पृष्ठ्यः षडहः पुरस्तात्^५
मासस्तेनैवः संपन्नेन पञ्च मासान्यन्त्यधैतः^६ षष्ठं मासः
संभार्यः संभरन्ति^७ । द्वावभिज्ञवौ षडहौ तानि द्वादशाहानि^८
गोआयुषी तानि चतुर्दश^९ । चत्वार्यूर्ध्वं वैषुवतात्तान्यष्टादश^{१०}
दशरात्रो महाव्रतं चातिरात्रश्च^{११} । स मासस्तदेतन्मासिपृष्ठं
गवामयनम्^{१२} ॥ १५ ॥ चतुर्थः ॥

अनुत्सर्गं बृहद्रथंतराभ्यामित्युत्तमे मासि सप्तत्पृष्ठान्युपेयु-
स्तद्वितीयं गवामयनं^१ दशमास्यं^२ तृतीयमभिज्ञवाश्चाक्षीयन्ति^३
च तदङ्गिरसामयनं^४ पृष्ठ्याश्चाक्षीयन्ति च तदादित्यानामयन-
मग्निष्टोमाश्चाक्षीयन्ति च तत्प्रजापतेरयनं^५ प्रायणीयोदय-
नौयावभितो मध्ये ऽग्निष्टोमास्तद्वितीयं प्रजापतेरयनः^६
सर्वाग्निष्टोमा^७ एव स्युरिति तत्तृतीयं प्रजापतेरयनमथातो

१ चयस्त्रिंशप्र० M ; चयस्त्रिंशत्प्र० the other MSS.

२ All MSS. exc. M ins. इति ।

३ Thus M ; पृष्ठौ Be UD ; पृष्ठो B ; पृष्ठौ Be 11.

४ Thus M ; मासान्यन्त्य० B Be 11 DU (pr. m.) ; मासानुपच्य० Be

५ Thus M ; दशमास्यं तृतीयमभि० Be ; दशमासमभिज्ञ० BU (pr. m.) ;
दशमासमभिज्ञ० Be 11 U (sec. m.).

६ सर्वेग्नि० Be.

ग्रहकृतेरेव मीमांसा^१ तद्वैतदेके^१ सारस्वतवैष्णवौ ग्रहौ
 गृह्णन्ति प्रायणीयादेवाग्रे ऽतिरात्रादोदयनीयादाम्बै सरस्वती
 यज्ञो विष्णुस्ते वाचं चैव यज्ञं च मध्यतः परिगृह्णानातां
 उदृचं गमिष्याम^२ इति वदन्तस्तदु वा आर्ज्यवाचा^३ यज्ञ-
 ५ स्थायते तेन सरस्वत्याप्ता^४ यदु^५ यज्ञस्तेन^५ विष्णुर्न^६ वै^६ नो
 ब्राह्मणं भवति^१ सारस्वतवैष्णवौ ग्रहौ गृह्णीयादिति नैतदा-
 द्रियेत^७ नाद्रियेतेति^७ स्थितिः^१ ॥ १६ ॥

अथातो ऽश्वदाभ्ययोरेव ग्रहणं^१ प्रायणीये ऽदाभ्यं
 गृह्णीयादः^२ वैषुवते ऽदाभ्यं महाव्रत उभौ प्रायणीय उभौ
 १० वैषुवत उभौ महाव्रते^१ यत्र क्व चैवैनौ^२ गृह्णीयादित्येतद-
 परमथातः परःसाम्नामेव ग्रहणं^१ ते वा एते परःसामानः
 पुरस्ताद्वैषुवतात्त्रयमन्वहमितः पराञ्चो गृह्णन्त उपयामगृहीतो
 ऽस्यङ्गस्त्वौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽस्योषधीभ्यस्त्वा

१ Thus Be ; तद्वैतैतदेके MUD ; तद्वैतदेके Be 11 ; तद्वैतेनदेके B ; cp. supra p. 261, 14.

२ ०यामह Be and M, but, if I see right, the ह has been struck out.

३ ०र्यावाचा M.

४ All MSS. exc. M ०प्ता इति ।

५ Thus M ; यद्यज्ञस्तेन Be ; यज्ञंयज्ञस्तेन the other MSS.

६ वै om. BUD Be (pr. m.).

७ Thus M (cp. supra p. 252, 10) ; नैतदाद्रियेत आद्रियेतेति the other MSS.

८ Thus M ; चैनौ the other MSS.

प्रजाभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये
 जुष्टं गृह्णामीत्यथ वैषुवते ऽक्लि शुक्राया ग्रहा गृह्यन्ते ।
 समानं कर्माग्रयणाद्ग्रहादाग्रयणं^१ गृहीत्वा त्रीन्परःसालो गृह्णा-
 त्युपयामगृहीतो ऽस्यद्भ्यस्त्वौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो
 ऽस्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽसि
 प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये जुष्टं गृह्णामीत्यथ सौर्यर्चा^२ सौर्यमति-
 ग्राह्यं गृह्णाति ॥ १७ ॥

तरणिर्विश्वदर्शत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि सूर्याय
 त्वा भ्राजस्वते जुष्टं गृह्णामीति । परिमृज्य सादयत्येष ते
 योनिः सूर्याय त्वा भ्राजस्वत इत्यथावृत्तागृह्णात्युपयाम- १०
 गृहीतो ऽसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो
 ऽस्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽस्यद्भ्य-
 स्त्वौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णामीति । सप्तैतद्हरतिग्राह्या गृह्यन्त
 इति ब्राह्मणमथोर्ध्वं वैषुवताक्षग्रहमन्वहमावृत्तानेव गृह्णाति
 वैश्वकर्मणादित्याभ्यां विपर्यासमुपयामगृहीतो ऽसि प्रजाभ्यस्त्वा १५
 प्रजापतये जुष्टं गृह्णामीत्यथ वैश्वकर्मणं । विश्वकर्मन्हविषा
 वावृधान इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो
 जुष्टं गृह्णामीत्यथादित्यमदितिर्न उरुयत्नित्यनुद्रुत्योपयाम-
 गृहीतो ऽस्यद्भ्यस्त्वौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णामीत्यथ वैश्वकर्मण-
 मथादित्यमथोर्ध्वं अथाद्वैश्वकर्मणादित्याभ्यामेव विपर्यासमेत्या २०

१ ग्रहं ins. M.

२ om. B Be II UD.

महाव्रतान्तावुभौ सह महाव्रते गृह्यते । अथैतं महाव्रतीये
ऽङ्गि प्राजापत्यमतियाह्यं गृह्णाति । ते क्रतुमपिवृञ्चन्ति विश्व
इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये ता जुष्टं गृह्णामीति ।
परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजापतये त्वेति ॥ १८ ॥

- ५ अथातः पशुकृतेरेव मीमांसा^१ तैन्द्राग्रानां^२ प्रशंसाति-
रात्रपशवो ऽभितो मध्य ऐन्द्राग्रा^३ एकादशिनो^४ अभितो
मध्य ऐन्द्राग्राः^५ सर्वाग्नेया^६ एव स्युरित्येतदेकं^७ सर्वैन्द्राग्रा^८
एव स्युरित्येतदेकं^९ सर्वप्राजापत्या^{१०} एव स्युरित्येतदेकं^{११}
सर्वैकादशिनो^{१२} एव स्युरित्येतदपरं^{१३} तेषां^{१४} सर्वैकादशिनैर्यतां^{१५}
१० प्रसिद्धमेवोत्तमस्य दशरात्रस्य तृतीये ऽहन्सप्तदश उक्थ्य एका-
दशिन्याप्यते । तस्य नवाहान्यपशून्यतिरिच्यन्ते । तेष्वेतान्नव
ब्राह्मणवतः पशूनालभन्ते वैष्णवं वामनमित्येतां^{१६} स्तेषामेव^{१७}
यतां वार्हस्पत्यो वैषुवते सवनीयः संपद्यते । तस्य सौर्यमुपा-
लभ्यं कुर्वन्ति । यद्यु वा एतान्नव^{१८} ब्राह्मणवतः पशून्
१५ विन्दन्ति नवैतानि मध्यमानि सांवत्सरिकाण्यहान्यैन्द्राग्रपशूनि

१ Thus M; मीमांसा उक्तैर्वैन्द्राग्रानां Be; मीमांसा ऐन्द्रा B Be 11 UD.

२ Thus M; एका the other MSS.

३ सर्व आग्ने MSS. exc. M.

४ सर्व ऐ MSS; this passage is missing in M.

५ सर्वैप्रा MSS. exc. M.

६ Thus M; सर्व ऐका Be; सर्व एका the other MSS.

७ Thus M; युतां or यता; the other MSS.

८ ०मेवं M Be; ०मेव the other MSS.

९ M; एतन्नव Be 11 BUD; एतान्नव Be.

कुर्वन्ति^१ तेषामेवं यतामैन्द्राग्नौ वैषुवते सवनीयः संपद्यते ।
 तस्य सौर्यमुपालम्भं कुर्वन्ति^२ सावित्रो महाव्रते^३ तस्य
 प्राजापत्यरूपर ऐन्द्रश्चर्षभ उपालम्भौ भवतः^४ ॥ १६ ॥
 पञ्चमः ॥

श्वो महाव्रतमित्युपकल्पयते^५ ऽपरिमितान्नधानपरिमिता-
 न्दुन्दुभीः^६ स्तावत^७ उ^८वेवाजिसृतश्चर्म^९ चेडसंवर्त^{१०} च भूमि-
 दुन्दुभिमार्षभं चर्म सलाङ्गूलं ब्राह्मणं च शूद्रं चार्द्र^{११} च चर्म-
 कर्त^{१२} स्नेह^{१३} होता कूर्चावध्वर्युर्हृषीर्होत्रका^{१४} औदुम्बरीमुद्गाता-
 सन्दीमुपकल्पयते^{१५} वाणं च शततन्तुमाघाटीः पिच्छोलाः^{१६}
 कर्करीका इति तदु पत्नयः^{१७} कटपरिवारं च मिथुनौ चापरि-^{१८}
 मिताश्च दास्यस्तावत उ^{१९}वेवोदकुम्भानथैत^{२०} महाव्रतीये ऽग्नि
 पञ्चविंशमग्निष्टोममुपयन्ति रथंतरसामान^{२१} समानं कर्मा
 माहेन्द्राद्ब्रह्ममाहेन्द्रं ग्रहं^{२२} गृहीत्वाथैतान्संभारानायातयति^{२३}
 जघनेनाग्नीध्रं गते^{२४} खानयित्वा^{२५} षभेण क्रूरचर्मणोत्तरलोम्नाभि-

१...१ This passage found in M and Be sec. m. only.

२ तावत एवा० Be.

३ Corrected (cp. infra p. 267. 5); चेडासंवर्त M; चेषुसं० Be.

४ om. Be.

५ ०र्बसौ० M Be.

६ पिच्छोलाः M here and infra.

७ Thus M; एवोद० the other MSS.

८ om. all exc. M Be.

९ कर्त M Be 11 (pr. m.) D.

विघ्नन्ति^१ । तस्य लाङ्गूलमुखिद्य हन्तानूपतिष्ठते^२ । ऽचैतान्दु-
न्दुभीननुदिशमासञ्जयति^३ । तानाहननैरनाघ्नन्त^४ एते हन्तारो
ऽनूपतिष्ठन्ते^५ । ऽथैते रथाः समन्तं देवयजनं परीत्योत्तरत-
स्तिष्ठन्ति^६ । तेषां तिसृधन्वी राजपुत्रो मुख्यो भवति ॥ २० ॥

५ तस्मा अग्नेणाग्नीध्रमिडसंवर्ते^७ चर्मकर्तं व्यवस्यति^८ । तं काल
एव शस्त्यादणत्थयैतौ ब्राह्मणश्च शूद्रश्चान्तरेण सदोहविधाने
तिष्ठत आर्द्रं चर्मकर्तमादाय^९ । लेङ्गः^{१०} होतासजते^{११} । कूर्चाव-
ध्वर्युरपस्तृणीते वृषीर्होत्रका^{१२} । औदुम्बरीमुद्गातासन्दीमारो-
हत्यादत्ते वाणः^{१३} शततन्तुमाघाटीभिः पिच्छोलाभिः कर्क-
१० रीकाभिरित्युद्गातारं पत्नयः पर्युपविशन्त्यथ दक्षिणे वेद्यन्त
कटपरिवारे मिथुनौ संप्रवादयतो^{१४} । ऽथैता दास्य उदकुम्भा-
नधिनिधाय मार्जालीयं पर्युपविशन्त्यथाध्वर्युः कूर्चयोरासीनो
माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरोति^{१५} । सुवते माहेन्द्राय^{१६} । प्रसुते सान्नि
संप्रैषमाहाजिसृत आजिं धावत दुन्दुभीन्समाघ्नताभिषोतारो
१५ ऽभिषुणुताग्नीदाग्निरं विनयो लूखलमुद्गादय प्रतिप्रस्थातः

१ ऽभिविनिघ्नन्ति M ; cp. supra XI. 10 (p. 79. 4) and infra XVII. 39, XVIII. 18.

२ Corrected ; तानाहाहननैराहनत M ; तानाहननैरनाहत B Be 11 UD ; तानाहननैरन्वाहनना Be.

३ Thus M ; परीत्यरटंतोत्तरतस्ति० all the other MSS.

४ Thus M ; ऽभिषुसंवर्ते all the other MSS.

५ Thus M ; संप्रवादेतो BUD (pr. m.) Be 11 (pr. m.) ; संभवतो Be 11 (sec m.) D (sec. m.) ; संप्रवादेयतो Be.

सौम्यस्य विद्धीति । यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति । धावन्याजिसृत ।
आग्नन्ति दुन्दुभीन्संप्रवदन्ति वाच । आघाटीभिः पिच्छोलाभिः
कर्करीकाभिरित्युद्गातारं पन्नय उपगायन्ति ॥ २१ ॥

भद्रमु नाम सामास्ति । तदु वाचोपगीयते^१ । ऽथैष^२
तिसृधन्वी राजपुत्रश्चर्मावभिनन्ति । तं ब्राह्मणो ऽनूपतिष्ठते ॥
मापरात्सीर्मातिव्यात्सीरिति । तत्तथैव त्रिभिरन्तर्हितमवभिन-
त्यथैतौ^३ ब्राह्मणश्च शूद्रश्चार्द्रं चर्मकर्तुं व्यायच्छेते इमे ऽरात्सु-
रिमे सुभृतमक्रन्निति ब्राह्मण । इम उदासीकारिण इमे
दुर्भृतमक्रन्निति वृषलो । ब्राह्मणः संजयति । नश्यति वृषलः ।
संवर्तेते मिथुनावधैता दास्य उदकुम्भानधिनिधाय मार्जालीयं^४ ॥
परिनृत्यन्त्युपस्थानुपहत्य दक्षिणान्पदो निघ्नन्तीरिदंमधुं^५ गाय-
न्यस्तासां सक्त्यरीतानां प्रथमां वाचयति ॥ २२ ॥

गाव एव सुरभयो गावो गुग्गुलुगन्धयः । गावो दृतस्य
मातरस्ता इह सन्तु भूयसीर्हैमहाः इदं मध्वित्युपस्थानुपहत्य
दक्षिणानेव पदो निघ्नन्ति । द्वितीयं परीतानां प्रथमामेव^६
वाचयति ननु गावो मङ्गीरस्य गङ्गाया उदकं पपुः । पपुः
सरस्वत्यै नद्यै ताः^७ प्राचीरुज्जगाधिरे^८ हैमहाः इदं मध्वित्यु-

१ Thus M ; °पगायतेथैष BUD Be 11 ; °पगायत्यथैष Be.

२ I. s.o. अवभिनन्ति B Be 11 UD: भवति ।

३ Thus M and cp. Āp. XXI. 19. 18 ; निघ्नन्तीदं° the other MSS.

४ Thus M ; ताः प्रातरप्राचीनं जगाभिरे (or जगाभिः) the other MSS. ;

Kes. : ताः प्राचीरुज्जगाधिरे ; cp. Āp. XXI. 20. 3.

पस्थानुपहत्य दक्षिणानेव पदौ निघ्नन्ति । तृतीयं परीतानां
 प्रथमामेव वाचयति यदा राखन्द्यौ^१ वदतो^२ ग्राम्यं^३ मङ्गीरदा-
 शकौ^४ । चेमाध्यवस्यतो ग्रामे^५ नानद्वाः स्तप्यते वहन्महाः
 इदं मध्वित्येना उत्तरेण मार्जालीयं तिष्ठन्त्यो वाचयतीद-
 ५ मेव मधु सारधमयः सोमः सुतो बृहत् । तमिन्द्र परिता-
 त्प्रीर्हमहाः इदं मध्विति । ता अत ऊर्ध्वमिदं मध्विदं मध्विदं
 मध्वित्येव^६ परिचयन्ति । तेषां य एव प्रायणीयो ऽतिरात्रः स
 उदयनीयः । सत्तादुदवसाय ज्योतिष्टोमेनाग्निष्टोमेन^७ चतुष्टोमेन
 पृष्ठशमनीयेन सहस्रदक्षिणेनैकैको यजेत ॥ २३ ॥ षष्ठः ॥
 १० स्वर्गकामो द्विरात्राय दीचते । तस्यापरिमिता दीक्षा
 द्वादशोपसदः । स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते
 द्विरात्रस्य मे सती ऽमावास्याया उपवस्यीये ऽह्णपूर्वमहः
 संपत्यत उत्तरस्मिन् उत्तरमिति । तस्य तथा संपद्यते । ऽभिष्ववः
 पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरं । ज्योतिष्टोमो ऽग्निष्टोमः पूर्वमह-
 १५ र्भवति । तेजस्तेनावरुद्धे । सर्वस्तोमो ऽतिरात्र उत्तरः । सर्व-
 स्थाप्यै सर्वस्यावरुद्धौ । गायत्रं पूर्वं हन्साम भवति । वैष्टुभ-

१ Uncertain ; राखन्द्यौर्वदतो M ; राख्योद्यौ वदतो Be 11 ; रात्रौख्योद्यौ
 वदतो Be ; घाराद्यौर्वदतो U ; D indistinct.

२ Thus M ; ग्राम्यसंकौ० Be Be 11.

३ ग्रामे M ; ग्रामो the other MSS.

४ ०त्येवमेव M.

५ Thus M Be ; ज्योतिष्टोमेन चाग्निष्टोमेन the other MSS.

मुत्तरे ' रथंतरं पूर्वं ऽहन्साम भवति ' वृहदुत्तरे ' वैखानसं पूर्वं
 ऽहन्साम भवति ' षोडशुत्तरे ' हविष्मन्निधनं पूर्वमहर्भवति ' ५
 हविष्कृन्निधनमुत्तरं ' नानैवार्धमासयोर्भवतो नानावीर्यं भवत
 इति ब्राह्मणः ' संतिष्ठते द्विरात्रस्त्रिरात्रेण यक्ष्यमाणो भवति ' ५
 स उपकल्प्यते सहस्रं ' तस्मिन्नुन्नतो वेहदामन इति भवन्त्य-
 धास्यैषा सहस्रतम्यन्यतएनी कण्डूकृतोपकृता^१ भवति ' दीक्षते ' ५
 रोहिण्या पिङ्गलयैकहायन्या सोमं क्रीणाति ' द्वादशोप-
 सदः ' ॥ २४ ॥

तायते प्रथमे ऽहन्नग्निष्टोमस्तस्य त्रिवृत्प्रातःसवनं पञ्चदशं
 माध्यंदिनः सवनः सप्तदशं तृतीयसवनः ' स दक्षिणानि १०
 ऊत्वाग्नीध्रे सुवाङ्मतिं जुहोति त्वः सहस्रमानय । उन्नत उदल-
 स्याभिनस्त्वचम् । सा मा सहस्र आभज प्रजया पशूभिः सह
 पुनर्माविशताद्रयिरित्युन्नत एतेषां त्रयाणां त्रिंशच्छक्तानां^२
 प्रथमो नीयते ' ऽहीनसंततिं करोति ' तायते द्वितीये ऽह-
 न्युक्थ्यस्तस्य पञ्चदशं प्रातःसवनः सप्तदशं माध्यंदिनः सवन- १५
 मेकविंशं तृतीयसवनः ' स दक्षिणानि ऊत्वाग्नीध्रे सुवाङ्मतिं
 जुहोत्यूर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदा ऊर्जं मे यच्छ पाहि मा मा मा
 द्विंसीः सा मा सहस्र आभज प्रजया पशूभिः सह पुन-
 र्माविशताद्रयिरिति ' वेहदेतेषां त्रयाणां त्रिंशच्छक्तानां^२
 प्रथमा^३ नीयते ' ऽहीनसंततिं करोति ' तायते तृतीये ऽह- २०

१ Thus M and Karmāntasūtra ; कण्डूकृतो० the other MSS.

२ Sic MSS. !

३ प्रथमो M Be.

नतिरात्रस्तस्य सप्तदशं प्रातःसवनमेकविंशं माध्यंदिनं सवनं
 त्रिणव आर्भवः पवमानस्तयस्त्रिंशमग्निष्टोमसामैकविंशान्यु-
 कथानि सषोडशिकानि^१ षोडशं प्रथमं रात्रिसाम पञ्चदशा-
 नीतराणि त्रिवृद्राद्यन्तरः^२ सन्धिः^३ स दाक्षिणानि ऊत्ताग्नीध्रे
 ५ सुवाङ्मतिं जुहोति त्वं सहस्रस्य प्रतिष्ठासि^४ वैष्णवो वामन-
 स्त्वम् । सा^५ मा सहस्र आभज प्रजया पशुभिः सह पुनर्मा-
 विशताद्रयिरिति^६ वामन एतेषां त्रयाणां चत्वारिंशच्छतानां^७
 प्रथमो नीयते^८ नात्राहीनसंततिं करोति^९ ॥ २५ ॥

अथैतां सहस्रतमीमुत्तरेणाग्नीध्रं^{१०} पर्याणीयाहवनीयस्यान्ते
 १० द्रोणकलशमवघ्रापयेदाजिघ्र कलशं मह्यरुधारा पयस्वत्या त्वा
 विशन्तिन्दवः समुद्रमिव सिन्धवः । सा मा सहस्र आभज
 प्रजया पशुभिः सह पुनर्माविशताद्रयिरिति^{११} प्रजयैवैनं
 पशुभी रय्या समर्धयति प्रजावान्पशुमान्त्रयिमान्भवति य एवं
 वेदेति ब्राह्मणमथ वै भवति तथा सहाग्नीध्रं परेत्य पुरस्ता-
 १५ त्प्रतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहुयादिति^{१२} स तथा सहाग्नीध्रं परेत्य
 पुरस्तात्प्रतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहोत्युभा जिग्यथुर्न पराजयेथे न
 पराजिग्ये कतरश्चनैनोः । इन्द्रश्च विष्णो यदपस्यूधेयां वेधा

१ Thus M; बृहद्राद्यन्तरः Be; बृहद्राद्यन्तरः the other MSS.

२ प्रतिष्ठा चसि all, also M.

३ स M.

४ Thus M only (sic!); चत्वारिंशत्तानि all the other MSS.

५ ०ग्नीध्रीयं MSS.; U sec. m. ०ग्नीध्री ।

सहस्रं वि तदैरयेयामिति । वेधाविभक्तं वै त्रिरात्रे सहस्रं ।
 साहस्रीमेवैनां करोति । सहस्रस्यैवैनां मात्रां करोतीति
 ब्राह्मणमथास्यै रूपाणि जुहोत्यञ्जोतायै स्वाहा कृष्णायै स्वाहा
 श्वेतायै स्वाहेत्यथास्या उपोत्थाय नामभिर्दक्षिणं कर्णमाजप-
 तीडे रन्ते ऽदिते सरस्वति प्रिये प्रेयसि महि विश्रुत्येतानि ५
 ते अग्निye नामानि सुकृतं मा देवेषु ब्रूतादिति । देवेभ्य
 एवैनमावेदयत्यन्वेनं देवा बुध्यन्त इति ब्राह्मणम् ॥ २६ ॥

अथैताः सहस्रतमौमन्तरेण चात्वालोत्कराबुदीचीं नीय-
 मानामनुमन्त्रयते सा मा सुवर्गं लोकं गमय सा मा ज्योति-
 अन्तं लोकं गमय सा मा सर्वान्पुण्यान्लोकाङ्गमय सा मा १०
 प्रतिष्ठां गमय प्रजया पशुभिः सह पुनर्माविशताद्रयिरिति ।
 प्रजयैवैनं पशुभी रय्यां प्रतिष्ठापयति । प्रजावान्पशुमा-
 न्वयिमान्भवति य एवं वेदेति ब्राह्मणमथ वै भवति तामग्नीधे
 वा ब्रह्मणे वा होत्रे वोद्गात्रे वाध्वर्यवे वा दद्यात्सहस्रमस्य सा
 दत्ता भवति सहस्रमस्य प्रतिगृहीतं भवतीति ब्राह्मणमथ वै १५
 भवति यस्तामविद्वान्प्रतिगृह्णाति तां प्रतिगृह्णीयादेकासि न
 सहस्रमेकां त्वा भूतां प्रतिगृह्णामि न सहस्रमेका मा भूता-
 विश मा सहस्रमित्येकामेवैनां भूतां प्रतिगृह्णाति न सहस्रं य
 एवं वेदेति ब्राह्मणमथ वै भवति स्योनासि सुषदा सुशेवा
 स्योना माविश सुषदा माविश सुशेवा माविशेत्याह । स्योनै- २०
 वैनः सुषदा सुशेवा भूताविशति नैनः दिनस्तीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति सहस्रं सहस्रतम्यन्वेती ३

सहस्रतमीः सहस्रात्रमिति । यत्राचीमुत्सृजेत्सहस्रः सहस्र-
 तम्यन्वियात्तत्सहस्रमप्रज्ञात्रः । सुवर्गं लोकं न प्रजानीया-
 त्प्रतीचीमुत्सृजति । ताः सहस्रमनु पर्यावर्तते । सा प्रजानती
 सुवर्गं लोकमेति । यजमानमभ्युत्सृजतीति । तां पुरस्तात्प्रतीचीं
 ५ यजमानमभ्युत्सृजति । क्षिप्रे सहस्रं प्रजायत उत्तमा नीयते
 प्रथमा देवाङ्गच्छतीति ब्राह्मणं । तेन हैतेन रौहिणेयः
 क्रोधुनिः^१ कौलाश्वो^२ यास्क ऋतुमुखेषु विहृतेनेजे^३ । ऽथो^४
 हाजमाम^५ मशको गार्ग्य आरणेरन्नेवासी । स^६ ह^७ सः स्या-
 मदृष्टोवाच^८ ननु मत^९ एकाहाः इति । नेति हैनं प्रत्यु-
 १० वाच । तः होपेयाय । तस्मा उ हैनः स उवाच । तेन
 ह स्मै^६ समस्तेनैव^६ यजते । तमेतं गर्गचिरात् इत्या-
 चक्षते । ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

चतुरो वीरानवरुत्समानश्चतुरात्राय दीक्षते । तस्या-
 परिमिता दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहान्यग्निष्टोमा एवैते चतु-

१ Thus M ; काथुनि B Be 11 D ; काथनिः Be.

२ कौलाश्वो B.

३ Thus M ; विहृतेनेजेताजगाम B Be 11 DU ; विहृतेनेयजेतायो हाज-
 गाम Be.

४ Thus M ; सहस्रस्यो (स्या) दृष्टोवाच B Be 11 UD ; सहस्रं दृष्टोवाच Be.

५ Doubtless corrupt ; thus reads M ; नर Be 11 D ; नर BU ;

तप Be.

६ Thus M ; स्म (श्म) शमस्ते (स्ते) नैव the other MSS.

७ From here unto दीक्षते, p. 274. 5, left out in M.

विष्णाः पवमाना^१ उद्यत्स्तोमाः^१ स्युरित्येतदेकमेको ऽग्निष्टोमो
 द्वावुकथ्यावधातिरात्रश्च^१न्दोगानु^२ सामविकल्पं^३ पृच्छेयुरित्येत-
 दपरमन्त्रिः अद्वादेवं यजमानं चत्वारि वीर्याणि नोपानमन्तेज-
 दन्द्रियं ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यमित्येताङ्कामानवरुहसमानश्चतुरात्राय^४
 दीक्षते । तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहान्यग्नि-
 ष्टोमा एवैते चतुष्टोमाः स्युरित्येतदेकमेको ऽग्निष्टोमो द्वावु-
 कथ्यावधातिरात्रश्च^१न्दोगानु^२ सामविकल्पं पृच्छेयुरित्येतदपरं ।
 पुष्टिकामश्चतुरात्राय दीक्षते । तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशो-
 पसदो । ऽथ वै भवति पुरोडाशिन्य उपसदो भवन्तीति ।
 प्रथमे चतुरात्र आग्नेय आज्य आग्नेयमष्टाकपालः सायंप्रात- १०
 रन्ववधाय जुहोति । द्वितीये चतुरात्रे सौम्य आज्ये सौम्यं
 चतुष्कपालः सायंप्रातरन्ववधाय जुहोति । तृतीये चतुरात्रे
 वैष्णव आज्ये वैष्णवं त्रिकपालः सायंप्रातरन्ववधाय जुहोति ।
 तस्य त्रिवृत्सप्तदशौ विपर्यासः स्तोमौ भवतः । प्राणो वै त्रिवृ-
 दन्नः । सप्तदशः प्रजापतिः । प्राणाश्च खलु वा इदमन्नाद्याश्च १५

१ Thus (without visarga) Be ; पवमानस्तस्तोमा B Be 11 UD.

२ I am in doubt whether चन्दोगानु सा० ४० or चन्दोगाननु सा० ४०
 should be put into the text ; Be has each time the last mentioned
 reading, M presents once the first, once the last mentioned ; the
 other MSS. चन्दोगाननु or ०तु or चन्दोगान् ।

३ स्तोमवि० B Be 11 DU ; सामवि० Be.

४ Thus Be ; ०नवरुहस्य (त्यु) कामश्च० B Be 11 UD.

परिगृह्य प्रजापतिः प्राजायत^१ प्राणाच्चैवैतदन्नाद्याच्च परिगृह्य
यजमानः प्रजायते^२ तस्याहान्यग्निष्टोमा एवैते चतुस्त्रिंशपव-
मानाः स्युरित्येतदेकमेको ऽग्निष्टोमो द्वावुक्थ्यावथातिरात्र-
श्चन्द्रोगानु^३ सामविकल्पं पृच्छेयुरित्येतदपरम्^४ ॥ २८ ॥

प्रजातिकामो^५ वा व्यावृत्कामो वा पशुकामो वा^६ वाचो^७
५ वान्तं^८ परिजिगांसन्यञ्चरात्राय दीक्षते^९ तस्यापरिमिता
दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहानि त्रिवृदग्निष्टोमः पञ्चदश उक्थ्यः
सप्तदश उक्थ्यः पञ्चविंशो ऽग्निष्टोमो महाव्रतवान्विश्वजित्सर्व-
पृष्ठो ऽतिरात्रः^{१०} सारस्वतेनायनेनैष्यन्तो^{११} द्वयीर्गा उपकल्पयन्त
ऋषभैकादशा^{१२} अन्या^{१३} ऋषभैकशता^{१४} अन्यास्तैषामाश्वत्यी
१० हविर्धानं चाग्नीध्रं च भवतस्तद्धि सुवर्ग्यं^{१५} चक्रीवती भवत^{१६}
उलूखलबुध्र एषां यूपो भवति^{१७} ते सरस्वत्यै जघन्योदके^{१८}
दीक्षन्ते^{१९} तेषामयमेव त्रिवृदग्निष्टोमः संतिष्ठते^{२०} तस्मि-
न्संस्थिते ऽभि यूपं वहन्त्यभि धिष्ण्यान्हरन्त्यग्निष्टे ऽनसि

१ Cp. page 274, note 2.

२ प्रजापतिकामो all MSS. exc. M.

३ Thus M Be; वावाचमंत Be 11 वावाचामंत BUD.

४ नैष्यतो (०ते) MSS. exc. M.

५ Thus M; ऋषभैकादश Be; ऋषभैका Be 11 BUD.

६ om. M.

७ Thus all, exc. M, which has ऋषभैकादशता ।

८ Thus B Be 11 UD; जघनेनोदके Be M.

समवशमयन्ते^१ यदैषां समवशमयितव्यं^२ भवति^३ ते^४ ऽनेनैव^५
 पृष्ठेन^६ षडहेन प्रतिपद्यन्ते^७ ऽहरहः शम्यान्यासेशम्यान्यासे
 यजमाना आक्रोशन्तो ऽज्यानिमिच्छमाना यदा दश शतं
 कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं^८ यदा शतं सहस्रं कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं^९
 यदैषां प्रमीयेत यदा वा जीयेरन्त्यथैकमुत्थानं साचे वा^{१०}
 प्रस्रवणे^{११} ॥ २६ ॥

अथातो मुन्ययनमित्याचक्षते^१ अमणः खारीविवधौ^२ सर-
 खत्यै जघन्योदके^३ ऽग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्व-
 पति^४ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^५ ऽयैतां सवनेष्टिं निर्वप-
 त्याग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपाल- १०
 मिति^६ तथा समस्तया वा^७ विद्धतया वा प्रतिपद्यते^८ ऽह-
 रहः शम्यान्यासेशम्यान्यासे यजमान^९ आक्रोशन्नज्यानिमिच्छ-
 मानो^{१०} यदैर्न^{११} प्रतिराधुवन्ति यदा वास्यैतं खारीविवधमा-
 च्छिन्दन्त्यथैकमुत्थानं^{१२} साचे वा प्रस्रवणे^{१३} ॥ ३० ॥ अष्टमः ॥

१ Thus Be; समाशम० M; the other MSS. are wholly corrupt.

२ Thus M; समेवपृष्ठेन B Be 11 UD; तेनैवषट्पृष्ठेन Be.

३ Thus M; ०विवधः Be; शारीवधा the other MSS.

४ Corrected; जघनोदके M Be 11; जघनेनोदके the other MSS.

५ All exc. M om.

६ यजमाना M.

७ Corrected; ०क्रोशमज्या० B Be 11 UD; ०क्रोशंज्या० Be; ०क्रोशं-
 तोज्या० M.

८ Thus MU Be 11; यदैर्न BD; यदैर्न Be.

९ Thus M Be; शारीविवधमा० Be 11; शारीविवधमा BUD.

- पशुकामः सप्तरात्राय दीक्षते । तस्यापरिमिता दीक्षा
 द्वादशोपसदस्तस्याहानि त्रिवृदग्निष्टोमः पञ्चदश उक्थ्यः सप्त-
 दश उक्थ्य एकविंश उक्थ्यस्त्रिणव उक्थ्यः पञ्चविंशो
 ऽग्निष्टोमो महाव्रतवान्विश्वजित्सर्वपृष्ठो ऽतिरात्रो । बृहद्रथंतरे
 ५ पूर्वध्वजःसूपेत्य प्रत्यक्षं विश्वजिति पृष्ठान्युपयन्ति । ब्रह्मवर्च-
 सकामो ऽष्टरात्राय दीक्षते । तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोप-
 सदस्तस्याहानि त्रिवृदग्निष्टोमः पञ्चदश उक्थ्यः सप्तदश उक्थ्य
 एकविंश उक्थ्यस्त्रिणव उक्थ्यस्त्रयस्त्रिंश उक्थ्यः पञ्चविंशो
 ऽग्निष्टोमो महाव्रतवान्विश्वजित्सर्वपृष्ठो ऽतिरात्रः । प्रजासु वा
 १० चुद्युक्तासु ज्योगामयावी वा नवरात्राय दीक्षते । तस्यापरि-
 मिता दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहानि ज्योतिर्गौरायुरित्येतमेव
 अहं त्रिरूपयन्ति । तेषामायुरतिरात्र उत्तममहर्भवति ।
 प्रजातिकामो वा व्यावृत्कामो वाभिचरन्वाभिचर्यमाणो^१ वा
 दशरात्राय दीक्षिष्यमाणो दशहोतारं ऊत्वा दशरात्राय
 १५ दीक्षते । तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहानि त्रिवृ-
 दग्निष्टोमो ऽग्निष्टुदाग्नेयीषु भवति । पञ्चदश उक्थ्य ऐन्द्रीषु ।
 त्रिवृदग्निष्टोमो वैश्वदेवीषु । सप्तदशो ऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासु
 तीव्रसोम । एकविंश उक्थ्यः सौरीषु । सप्तदशो ऽग्निष्टोमः
 प्राजापत्यासूपहव्यस्त्रिणवावग्निष्टोमावभित ऐन्द्रीषु । त्रयस्त्रिंश
 २० उक्थ्यो वैश्वदेवीषु । विश्वजित्सर्वपृष्ठो ऽतिरात्रः ॥ ३१ ॥

प्रजाकामा एकादशरात्राय दीक्षन्ते । तस्यापरिमिता
 दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहानि ज्योतिरतिरात्रः । पृष्ठ्यः षडह-
 स्तयम्बुन्दोमा । अथातिरात्रो । ऽथाहीनविधिः पृष्ठ्यः षडह-
 स्तयम्बुन्दोमा । दशममहरथातिरात्रो । ऽथायं पौण्डरीक
 एकादशरात्रो ऽयुतदक्षिणो ऽश्वसहस्रदक्षिणस्तस्यापरिमिता ५
 दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहान्यभ्यासज्ज्ञः षडहस्तयम्बुन्दोमा ।
 दशममहरथातिरात्रो । ऽन्वहः सहस्रः सहस्रं ददात्युत्तमे ऽह-
 न्यश्वसहस्रं^१ ददात्यथातो ज्योतिरयनमित्याचक्षते । स भरत-
 द्वादशाह इत्येक आहुदीक्षते । तस्यापरिमिता दीक्षा द्वाद-
 शोपसदस्तस्याहानि ज्योतिरतिरात्रो^२ । ज्योतिरग्निष्टोमो । ऽष्टौ १०
 ज्योतीः^३ ऽयुक्थ्या^४ । ज्योतिरेवाग्निष्टोमो । ज्योतिरेवातिरात्र ।
 उक्तो द्वादशाहो । दशमं चाहरतिरात्रं च महाव्रतं व्यव-
 दधाति । स उवेव^५ त्रयोदशरात्रः ॥ ३२ ॥ नवमः ॥

अथ पूर्वश्चतुर्दशरात्रो । ऽतिरात्रः । पृष्ठ्यः षडहः । प्रत्यङ्
 षडहो । ऽथातिरात्रो । ऽथोत्तरश्चतुर्दशरात्रो । ऽतिरात्रो १५
 ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहः । पृष्ठ्यः षडहः । प्रत्यङ् त्र्यहो ।
 ऽथातिरात्रो । ऽथ पूर्वः पञ्चदशरात्रो । ऽतिरात्रो । ज्योतिर्गौरायु-
 रिति त्र्यहो । दशरात्रो । ऽथातिरात्रो । दशमं चाहरतिरात्रं च

१ ऋषि० M.

२ Thus MUD ; ज्योतिरात्रो B Be ; Be 11 def.

३ Thus M (sec. m.) BUD ; ०क्थ्यानि M (pr. m.) Be ; Be 11 def.

४ Thus Be B 11 DU ; स चेव B ; स एव M.

महाव्रतं^१ व्यवदधाति । स उवेवाब्राह्मणः^२ षोडशरात्रो^३ ऽथो-
 न्तरः पञ्चदशरात्रो^४ ऽतिरात्रस्त्रिदश्विष्टोमो^५ । ज्योतिर्गौ-
 रायुरिति^६ अहः । पृष्ठ्यः षडहः । प्रत्यङ् अहो । ऽथाति-
 रात्रो^७ । ऽथ सप्तदशरात्रो^८ ऽतिरात्र । एकः पञ्चाहो^९ दश-
 रात्रो^{१०} । ऽथातिरात्रो^{११} दशमं चाहरतिरात्रं च महाव्रतं^{१२} व्यव-
 दधाति । स उवेवाब्राह्मणो^{१३} ऽष्टादशरात्रो^{१४} । ऽथ विंशतिरात्रो^{१५}
 ऽतिरात्रो^{१६} । ज्योतिर्गौरायुरिति त्रयस्त्यहाः । पृष्ठ्यः षडहः ।
 प्रत्यङ् अहो । ऽथातिरात्रो^{१७} । ऽथैकविंशतिरात्रो^{१८} ऽतिरात्रः ।
 पृष्ठ्यः षडहः । सप्तैतानि मध्यमानि सांवत्सरिकाण्यहानि
 १० भवन्ति । प्रत्यङ् षडहो^{१९} । ऽथातिरात्रः । ॥ ३३ ॥ दशमः ॥

अथ पूर्वश्चतुर्विंशतिरात्रो^{२०} ऽतिरात्रो ज्योतिर्गौरायुरिति
 चत्वारस्त्यहा दशरात्रो ऽथातिरात्रो^{२१} । दशमं चाहरतिरात्रं च
 महाव्रतं^{२२} व्यवदधाति । स उवेवाब्राह्मणः^{२३} पञ्चविंशतिरात्रो^{२४} ।
 ऽथोत्तरश्चतुर्विंशतिरात्रो^{२५} । ज्योतिरतिरात्रः । पृष्ठ्यः षडह-
 १५ स्त्रयस्त्रिंशात्त्रयस्त्रिंशमुपयन्यथानिरुक्तं पृष्ठ्यः षडहमुपयन्ति ।
 त्रिवृत आयतने त्रयस्त्रिंशमुक्थ्यमुपयन्ति^{२६} । रथंतरसामानं ।
 तस्य चतुर्विंशाः पवमाना भवन्ति । पञ्चदशस्यायतने त्रिणव-

१ All MSS. exc. M ins. च ।

२ Some of the MSS. उवेवब्राह्मणः ।

३ त्रिदश्विष्टोमो M.

४ Thus M Be; चतुर्विंशतिः B Be 11 DU.

५ अग्निष्टोमम् i.s.o. उक्थ्याम् M.

मुक्यमुपयन्ति बृहत्सामानं । तस्याष्टाविंशाः पवमाना भवन्ति ।
 सप्तदशस्यायतन एकविंशमुक्यमुपयन्ति वैरूपसामानं । तस्य
 द्वात्रिंशाः^१ पवमाना भवन्ति । ख एवायतन^२ एकविंश-
 मुक्यमुपयन्ति वैराजसामानं । तस्य षट्त्रिंशाः पवमाना
 भवन्ति । ख एवायतने^२ त्रिणवमुक्यमुपयन्ति शाक्रसामानं ।
 तस्य चत्वारिंशाः पवमाना भवन्ति । ख एवायतने त्रय-
 स्त्रिंशमुक्यमुपयन्ति रैवतसामानं । तस्य चतुश्चत्वारिंशाः
 पवमाना भवन्ति । त्रयस्त्रिंशात्त्रयस्त्रिंशमुपयन्ति । तस्या-
 ष्टाचत्वारिंशाः पवमाना भवन्त्यथावृत्तं पृष्ठ्य^३ षडहमुप-
 यन्ति ॥ ३४ ॥

त्रिवृतो ऽधि त्रिवृतमुपयन्ति । स्तोमानां संपत्त्यै प्रभवाय ।
 ज्योतिरग्निष्टोममुपयन्त्यथातिरात्रो । ऽथ त्रिंशद्रात्रो । ज्योति-
 रतिरात्रः । पृष्ठ्यः षडहस्त्रयस्त्रिंशात्त्रयस्त्रिंशमुपयन्ति ।
 त्रिणवमुपयन्त्येकविंशमुपयन्ति । त्रिवृतमग्निष्टुतमुपयन्ति ।
 पञ्चदशमिन्द्रस्तोममुपयन्ति । सप्तदशमुपयन्त्येकविंशमुपयन्ति ।
 चतुर्विंशमुपयन्ति । चतुर्विंशात्पृष्ठान्युपयन्ति । त्रयस्त्रिंशा-
 त्त्रयस्त्रिंशमुपयन्ति । त्रिणवमुपयन्ति । द्वावेकविंशावुपयन्ति ।
 चतुरश्वतुष्टोमान्स्तोमानुपयन्त्यथातिरात्रो । ऽथ द्वात्रिंश-
 द्रात्रो । ऽतिरात्रो । ज्योतिर्गौरायुरिति नव अहाः । प्रत्यङ्
 अहो । ऽथातिरात्रो । ऽथ त्रयस्त्रिंशद्रात्रो । ऽतिरात्रस्त्रयः २०

१ Thus M Be 11 ; द्वाविंशाः the other MSS.

२ ख om. M.

पञ्चाहा^१ विश्वजित्सर्वपृष्ठो ऽतिरात्र^१ एकः पञ्चाहो^१ दशरात्रो^१
 ऽथातिरात्रो^१ दशमं चाहरतिरात्रं च महाव्रतं^२ व्यवदधाति^१
 स उवेवाब्राह्मणश्चतुस्त्रिंशद्रात्रः^२ ॥ ३५ ॥ एकादशः ॥

अथ षट्त्रिंशद्रात्रो^१ ज्योतिरतिरात्रश्चत्वारो ऽभिप्लवाः
 ५ षडहा^१ दशरात्रो^१ ऽथातिरात्रो^१ दशमं चाहरतिरात्रं च
 महाव्रतं व्यवदधाति^१ स उवेवाब्राह्मणः^२ सप्तत्रिंशद्रात्रो^१
 ऽथैकस्मान्नपञ्चाशद्रात्रो^१ ऽतिरात्रस्त्रयस्त्रिवृतो ऽग्निष्टोमा^१
 अथात्रिरात्रो^१ दश पञ्चदशा उक्थ्या^१ अथातिरात्रस्तेषां
 षोडशिमद्दशममहर्भवति^१ द्वादश सप्तदशा उक्थ्या^१ अथा-
 १० तिरात्रः^१ पृष्ठ्यः षडहो^१ ऽथातिरात्रो^१ द्वादशैकविंश्या
 उक्थ्या^१ अथातिरात्रो^१ ऽथ संवत्सरकृत्त एकस्मान्नपञ्चाश-
 द्रात्रो^१ ऽतिरात्र^१ आरम्भणीयमहस्त्रयो ऽभिप्लवाः षडहास्ता-
 न्यष्टादशाहानि^१ प्रायणीयारम्भणीयो^१ तानि विंशतिर-
 भिजित्तयः परःसामानो^१ ऽथ वैषुवतं^१ त्रयो ऽर्वाक्षामानो^१
 १५ ऽथ विश्वजिदावृत्तो ऽभिप्लवः षडहो^१ गोआयुषी^१ दशरात्रो^१
 महाव्रतं चातिरात्रश्चाथैकषष्टिरात्र^३ एतस्यैव सतो ऽभितो
 नवरात्रं पृष्ठ्यौ षडहावुपोहति^१ तयोरावृत्त उत्तरो^१ ऽथ

१ All MSS. exc. M ins. च ।

२ उवेवा० Be.

३ The passage अथैकषष्टिरात्र up to चातिरात्रश्च (p. 282. 2) is left out in all the MSS. exc. M Be, and the tradition preserved by Be is rather corrupt, cp. Pañc. br. XXIV. 19. 1.

शतरात्रो^१ ऽतिरात्रो ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहस्यतुर्दशा-
 भिस्रवाः षडहा दशरात्रो महाव्रतं चातिरात्रश्चाथ सहस्र-
 रात्रो^१ ऽतिरात्रो नवनवतिस्त्रिवृतो ऽग्निष्टोमाः शतं पञ्च-
 दशा उक्थ्याः शतं सप्तदशा उक्थ्याः शतमेकविंश-
 उक्थ्याः शतं त्रिणवा उक्थ्याः शतं त्रयस्त्रिंश उक्थ्याः ५
 शतं चतुर्विंश उक्थ्याः शतं चतुश्चत्वारिंश उक्थ्याः
 शतमष्टाचत्वारिंश उक्थ्या नवनवतिरेव^१ त्रिवृतो ऽग्नि-
 ष्टोमा अथातिरात्रः^१ ॥ ३६ ॥ द्वादशः ॥

॥ इति षोडशः प्रश्नः ॥

अतिरात्रं करिष्यन्नुपकल्पयते चतुरो ऽतिरात्रपशून्रुण-
 पिशङ्गमश्वमौदुम्बरं षोडश्रिपात्रं चतुस्त्रिंशं ज्यायसो ऽम्भणा-
 ज्यायस एकधनानदीक्षते^१ रोहिण्या पिङ्गलयेकहायन्या सोमं
 क्रीणाति^२ द्वादशोपसदः^३ प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यथ^४
 ५ वसतीवरीः परिहृत्य यथाऽसि विशिष्योपवसन्त्यथातो महा-
 रात्र एव बुध्यन्ते^५ प्रातराज्यानि गृहीत्वा राजानमुपावहृत्य
 प्रातरनुवाकमुपाकरोति^६ परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्छै-
 त्यद्विरुदैत्यतिरात्रं^७ क्रतुमुपैति^८ प्रसिद्धो ऽभिषवः^९ प्रसिद्धं
 ग्रहा गृह्यन्ते^{१०} समानं कर्माग्रयणाद्ग्रहादाग्रयणं^{११} गृहीत्वा
 १० षोडश्रिणं गृह्णात्यातिष्ठ वृत्रहन्त्रयमित्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो
 ऽसीन्द्राय त्वा षोडश्रिणे जुष्टं गृह्णामीति^{१२} परिमृज्य
 सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडश्रिण इत्यथोक्थं
 गृह्णाति^{१३} समानं कर्माश्विनाद्ग्रहादाश्विनं ग्रहं^{१४} गृहीत्वा
 चतस्रो रशना आदाय दूपमभ्यैति^{१५} स्वर्वन्तं दूपमुत्सृज्य
 १५ चतुरो ऽतिरात्रपशूनुपाकरोत्याग्नेयमैन्द्राग्नमैन्द्रं^{१६} सारस्वतीं

१ Thus U, cp. supra XVI. 3 (p. 247. 6) ; ०णौपवसथादेत्याथ M ;
 ०णौपवसथादेत्यथ D ; ०णौपवसथादेत्याथ Tr ; ०णौपवसथादेत्य Be ; ०नोपवस-
 थादथ B Be 12 ; ०णौपवसथादथ H.

२ उदैति M, उदैति the other MSS.

३ ग्रहं ins. B 12 D.

४ om. B Be.

५ दृष्टिः ins. M.

मेषीमिति^१ । तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातः-
 सवनाय । तदृजुधा संतिष्ठते । प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सव-
 नाय । प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं ग्रहा गृह्यन्ते । समानं
 कर्माग्रयणाद्ग्रहाद्वाग्रयणं^२ गृहीत्वा^३ षोडशिनमभिगृह्णातीन्द्र-
 मिद्धरी वहत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा षोड- ५
 शिने जुष्टं गृह्णामीति । परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय
 त्वा षोडशिन इत्यथोक्थं गृह्णात्यृजुधा माध्यंदिनं सवनं
 संतिष्ठते । प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय । प्रसिद्धमादित्यग्रहेण
 चरित्वाग्रयणं गृह्णात्यथ षोडशिनमभिगृह्णात्यसावि सोम इन्द्र
 त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा षोडशिने जुष्टं १०
 गृह्णामीति । परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा
 षोडशिन इत्यथोक्थं गृह्णाति । ॥ १ ॥

समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धाम-
 न्यशुभिश्चरति^३ । तेषां नाना मनोता नाना देवता
 नाना प्रत्यभिमर्शना नाना वसाहोमाः समानो वनस्पतिः १५
 समानः खिष्टकृत्प्रैषवान्समानीडा समान्यो दिशो । नाना
 दिश इत्येके । समानं कर्मा ध्रुववज्रश्चमसेभ्यो । ध्रुववज्रि-

१ Instead of इति B Be and U (sec. m.) have the clause: अपि वा सारस्वतीं मेषीमेवोपाकुर्यात् ; Tr. has the same words after इति ; they are clearly an interpolation, cp. the Dvaidha.

२ D ins. ग्रहं and reads गृहीत्वाथ ।

३ Thus Tr Be 12 HD ; चरन्ति the other MSS.

श्वमसैश्वरित्वा त्रिभिरुक्थ्यपर्याधैश्वरतीन्द्रावरुणाभ्यामिन्द्रावृह-
 स्यतिभ्यामिन्द्राविष्णुभ्यामित्यथ षोडशिनो चरित्यग्राङ्गायन्नाह
 होतुश्चमसमनून्नयध्वमुन्नेतः सोमं प्रभावयेति ^१ होतृचमस-
 मेव प्रथममुन्नयन्ति ^१ यद्योपपादमितरान्समुन्नीयोत्तरवेद्याः
 ५ सःसादयन्ति ^१ तदेतः षोडशिनः सह सःसादयन्त्येनमुप-
 तिष्ठते ॥ २ ॥

यस्मान्न जातः परो अन्यो अस्ति य आविवेश भुवनानि
 विश्वा । प्रजापतिः प्रजया संविदानस्त्रीणि ज्योतीःषि सचते
 स षोडशी ॥ एष ब्रह्मा य ऋत्विजः । इन्द्रो नाम श्रुतो गणे ॥
 १० प्र ते महे विदधे शःषिषः हरी । य ऋत्विजः प्र ते वन्वे ।
 वनुषो हर्यतं मदम् ॥ इन्द्रो नाम दृतं न यः । हरिभिश्चारु
 सेचते । श्रुतो गण आ त्वा विशन्तु । हरिवर्षसं गिर इत्यथाप
 उपस्पृश्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा समया-
 विषिते सूर्ये हिरण्येन षोडशिन स्तोत्रमुपाकरोति ^१ पुरस्ता-
 १५ त्रत्यञ्चमरुणपिशङ्गमश्वं धारयन्ति श्यामं वा ^१ हिरण्यः संप्र-
 दाय सुवते ^१ ॥ ३ ॥

होत्र एषोत्तमेति प्राङ्गर्होतुः कालात्पराङ्गावर्तते ऽध्वर्यु-
 रभ्येनमाकथ्यते होता ^१ प्रत्याकथ्यते ऽध्वर्युः ^१ शःसति ^१ प्रति-
 गृणात्यथ यत्र होतुरभिजानात्या त्वा वहन्तु हरय इति
 १० तदुभयतोमोदं ^१ प्रतिगृणात्योथा मोद इव मदे मदा मोद

इवोमथेत्यथ^१ यत्र होतुरभिजानाति प्रप्र वस्त्रिष्टुभमिति
 तत्प्रसिद्धमुक्त्यं^२ प्रतिगीर्य प्राडेत्योद्यच्छत एतः^३ षोडशिनं
 ग्रहमनूद्यच्छन्ते चमसानथाश्रावयत्यो श्रावयास्तु श्रौषडुक्त्यशा
 यज सोमानामिति^४ वषट्कृते^५ षोडशिनं जुहोतीन्द्राधिपते
 ऽधिपतिस्त्वं देवानामस्यधिपतिं मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तं मनुष्येषु^६
 कुर्विति^७ वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति^८ तथैव द्विर्द्विः सर्वाः^९-
 श्रमसाञ्जुक्त्यथ भक्षैः प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनभक्ष इन्द्रेण षोड-
 शिना पीतस्येति^{१०} तस्य^{११} व्युदितो^{१२} भक्षो^{१३} यजमानवशो हि^{१४}
 यजमानस्य होतवशो होतुस्तावु चेदध्वर्यवे प्रब्रूयातां वषट्कर्तुर्भक्ष
 इत्येव ब्रूयात्तथात्मानं भक्षान्नान्तरेति^{१५} तस्य भक्षः ॥ ४ ॥ १०

इन्द्रश्च सम्राड्रुणश्च राजा तौ ते भक्षं चक्रतुरग्र एतम् ।
 तयोरनु भक्षं भक्षयामि वाग् जुषाणा सोमस्य त्वय्यतु तस्य त
 इन्द्रेण षोडशिना पीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षया-
 स्येति^{१६} निर्णिज्य पात्रं प्रयच्छत्यत्रैतमरुणपिशङ्गमश्वं ददाति

१ The pratigara thus only in the Vivarāṇa; all the MSS. (exc. only M, which has the first time also मोद इव) and Keś. read मोदैव i.s.o. मोद इव ।

२ तत् only found in MDUBe 12.

३ Thus M Tr Be 12 Be UD Keś.; वषट्कृतानुवषट्कृते HB.

४ Thus MDH(= विविधमुक्तः); तस्याव्युदितो the other MSS.

५ Thus Be 12 HDU Keś.; ह Be B; om. M Tr.

६ Thus M (writing: भक्षांना०); भक्षमन्तरेति Be 12; भक्षांतरेणेति H Tr; भक्षांतरेगोजि U; भक्षांतरे Be; भक्षानन्तरे B; D om. this passage.

श्यामं वा ' होतृचमसमेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति ' यथा-
चमसं चमसान्दिन्व म इत्यात्मानं प्रत्यभिमुख्यन्ते ' नाथाय-
यन्ति चमसान्सर्वभक्षा^१ मार्जयन्ते ' इथ संप्रैषमाह प्रतिप्रस्थात-
राययणतृतीयं गुदतृतीयानि जाधनीः पृषदाज्यं गोपाथाग्नी-
५ दाश्विनं ते द्विकपालः शृतमथपररात्रे^२ ऽस्त्विति ' यथासंप्रैषं
तौ कुरुतो ' इथ विनिःसृत्य रात्रये प्रसर्पन्ति ' संप्रसृप्तान्वि-
दित्वाध्वर्युः प्राङायन्नाह ॥ ५ ॥

होतृश्चमसमनूयध्वमुन्नेतः सोमं प्रभावयेति ' होतृचमस-
मेव प्रथममुन्नयन्ति यथोपपादमितरान्समुन्नीयोत्तरवेद्याः
१० सः सादयन्त्यथाप उपसृश्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ्-
द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति ' सुवते ' होत्र एषोत्तमेति प्राङ्-
र्हीतुः कालात्पराङावर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाङ्गयते होता ' प्रत्या-
ङ्गयते ऽध्वर्युः ' आः सति ' प्रतिगृणाति ' प्रसिद्धमुक्थं प्रतिगीर्य
प्राङेत्योद्यच्छत एतः होतृचमसमनूयच्छन्ते चमसानथाश्राव-
१५ यत्यो आवयास्तु औषडुक्थशा यज सोमानामिति ' वषट्कृता-
नुवषट्कृते दिर्जुहोति ' तथैव द्विर्दिः सर्वाःश्चमसाञ्जुक्त्यथ भक्षैः
प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनमच इन्द्रेण पीतस्येति ' होतृचमस-
मेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति ' यथाचमसं चमसान्दिन्व म

१ M here and infra •भक्ष्या ।

२ Thus HB Tr Be and cp. Karmānta ; शृतमथापर० U ; शृतमभ्यपर०

इत्यात्मानं प्रत्यभिमुशन्ते । नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्षा
मार्जयन्ते । ऽथ प्राङायन्नाह ॥ ६ ॥

मैत्रावरुणस्य चमसमनून्नयध्वमुन्नेतः सोमं प्रभावयेति ।
मैत्रावरुणचमसमेव प्रथममुन्नयन्ति । यथोपपादमितरान्समुन्नी-
योत्तरवेद्याः सःसादयन्त्यथाप उपस्पृश्य बर्हिषी आदाय
वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति । स्तुवते । मैत्रावरुणा-
यैषोत्तमेति प्राङ्मैत्रावरुणस्य कालात्पराङावर्तते ऽध्वर्युरभ्ये-
नमाकलयते मैत्रावरुणः । प्रत्याकलयते ऽध्वर्युः । शःसति । प्रति-
गृणाति । प्रसिद्धमुक्त्यं प्रतिगीर्यं प्राङेत्योद्यच्छत एतं मैत्रा-
वरुणचमसमनूद्यच्छन्ते चमसानथाआवयत्यो आवयास्तु औष- १०
डुक्थशा यज सोमानामिति । वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति ।
तथैव द्विर्द्विः सर्वाःश्वमसाञ्जुकृत्यथ भक्षैः प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनु-
सवनमच इन्द्रेण पीतस्येति । मैत्रावरुणचमसमेवैते त्रयः समुप-
ह्वय भक्षयन्ति । यथाचमसं चमसान्द्विन्व म इत्यात्मानं प्रत्य-
भिमुशन्ते । नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्जयन्ते । ऽथाह १५
प्रतिप्रस्थातश्चमसगणौ ते प्रचरेति । तच्छ्रुत्वा प्रतिप्रस्थाता
प्राङायन्नाह ॥ ७ ॥

ब्राह्मणाच्छःसिनश्चमसमनून्नयध्वमुन्नेतः सोमं प्रभावयेति ।
ब्राह्मणाच्छःसिचमसमेव प्रथममुन्नयन्ति । यथोपपादमितरा-
न्समुन्नीयोत्तरवेद्याः सःसादयन्त्यथाप उपस्पृश्य बर्हिषी २०
आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति । स्तुवते ।
ब्राह्मणाच्छःसिन एषोत्तमेति प्राङ्ब्राह्मणाच्छःसिनः काला-

त्पराडावर्तते प्रतिप्रस्थाताभ्येनमाकथ्यते ब्राह्मणाच्छ्रुसी ।
 प्रत्याकथ्यते प्रतिप्रस्थाता । श्रुसति । प्रतिगृणाति । प्रसिद्ध-
 मुक्यं प्रतिगीर्य प्राडेत्योद्यच्छत एतं ब्राह्मणाच्छ्रुसिचमस-
 मनूद्यच्छन्ते चमसानथाश्रावयत्यो आवयास्तु औषडुक्यशा यज
 ५ सोमानामिति । वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति । तथैव द्विर्दिः
 सर्वाः श्रमसाञ्जुकृत्यथ भक्षैः प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनभक्ष इन्द्रेण
 पीतस्येति । ब्राह्मणाच्छ्रुसिचमसमेवैते त्रयः समुपह्वय भक्ष-
 यन्ति । यथाचमसं चमसान्हित्व म इत्यात्मानं प्रत्यभि-
 मृशन्ते । नाथाययन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्जयन्ते । ५थ
 १० प्राडायन्नाह ॥ ८ ॥

अच्छावाकस्य चमसमनून्नयध्वमुन्नेतः सोमं प्रभावयेत्यच्छा-
 वाकचमसमेव प्रथममुन्नयन्ति । यथोपपादमितरान्समुन्नीयो-
 त्तरवेद्याः सः सादयन्त्यथाप उपसृश्य बर्हिषी आदाय वाचं-
 यमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति । सुवते । ५च्छावाकायै-
 १५ षोत्तमेति प्राडरच्छावाकस्य कालात्पराडावर्तते प्रतिप्रस्था-
 ताभ्येनमाकथ्यते ५च्छावाकः । प्रत्याकथ्यते प्रतिप्रस्थाता ।
 श्रुसति । प्रतिगृणाति । प्रसिद्धमुक्यं प्रतिगीर्य प्राडेत्यो-
 द्यच्छत एतमच्छावाकचमसमनूद्यच्छन्ते चमसानथाश्रावयत्यो
 आवयास्तु औषडुक्यशा यज सोमानामिति । वषट्कृतानुवष-
 २० ट्कृते द्विर्जुहोति । तथैव द्विर्दिः सर्वाः श्रमसाञ्जुकृत्यथ भक्षैः
 प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनभक्ष इन्द्रेण पीतस्येत्यच्छावाकचमस-
 मेवैते त्रयः समुपह्वय भक्षयन्ति । यथाचमसं चमसान्हित्व म

इत्यात्मानं प्रत्यभिमुञ्चन्ते^१ नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्ज-
यन्ते^१ होत्रे प्रथमं सुवते ऽथ मैत्रावरुणायाथ ब्राह्मणा-
च्छसिने ऽथाच्छावाकायाध्वर्युः पूर्वाभ्यां चमसगणाभ्यां प्रच-
रति प्रतिप्रस्थातोत्तराभ्यां^२ सर्व ऐन्द्रा^३ ग्रहाश्चमसगणा^३ भव-
न्तीति^३ न्वा^३ अयं^३ प्रथमश्चतुःपर्यायः^३ संतिष्ठत^३ एवमेव
द्वितीयः संतिष्ठत^३ एवं तृतीयो^३ मध्यमेन पर्यायेण शिल्पवन्त
इव चरन्त्यथ विनिःसृज्य रायंतराय संधये प्रसर्पन्ति^३ ॥ ६ ॥

संप्रसृजान्विदित्वाध्वर्युः प्राडायन्नाह होतुश्चमसमनून्नयध्व-
मुञ्चेतः सर्वं एव राजानमुन्नय मातिरीरिच इति^३ होत-
चमसमेव प्रथममुन्नयन्ति^३ यथोपपादमितरान्सर्वं एव^३
राजानं समुन्नीयोत्तरवेद्यां संप्रसादयन्ति^३ तदेतमाश्विन-
मुपस्तीर्णाभिघारितं सह संप्रसादयन्त्यथाप^३ उपसृज्य बर्हिषी
आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^३ सुवते^३
होत्र एषोत्तमेति प्राङ्होतुः कालात्पराडावर्तते ऽध्वर्युरभ्येन-
माकलयते होता^३ प्रत्याकलयते ऽध्वर्युः^३ शंसति^३ प्रतिगृणात्या^३

१ Thus Be 12, M (the last however अग्रहा०); HTr DU om. ग्रहा; Be B चमसगणाभ्यां प्रचरति i. s. o. सर्व ... भवन्तीति न्वा ।

२ भवन्तीतीन्वा अयं M; भवन्तीतीन्वायं U; the other MSS. om. इति न्वा or न्वा alone.

३ चतुषपर्यायः M.

४ Thus Tr; तदेतदाश्विन० all the other MSS.; after आश्विनम् some of the MSS. have पुरोडाशम् here and *infra* (p. 291, 4 and 6).

५ Thus MTr Be DHU; संप्र om. Be 12 B.

- महाहनाच्छस्यते^१ ' परःसहस्रमाश्विनं भवतीति ब्राह्मणं '
 प्रसिद्धमुक्तं प्रतिगीर्थं प्राङायन्नाहाश्विभ्यां तिरोअक्रियानां
 सोमानामनुब्रूहीति ' प्राङेत्योद्यच्छत एतं होतृचमसमनूद्य-
 च्छन्त आश्विनमुपोद्यच्छन्ते चमसानयाश्रावयत्यो श्रावयास्तु
 ५ श्रौषडश्विभ्यां तिरोअक्रियान्सोमान्प्रस्थितान्प्रेष्येति ' वषट्कृते
 जुहोति ' ^२तदेतमाश्विनमुपस्तीर्णाभिघारितं सह जुहति '
 वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति ' तथैव द्विर्द्विः सर्वाश्चमसाजुह-
 त्यथ भक्षैः प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनभक्षो ऽश्विभ्यां पीतस्येति '
 तस्य भक्षः सर्वगणस्य ते सर्वगणाश्विभ्यां पीतस्य तिरोअक्रि-
 १० यस्य सोमस्य सुषुतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयामीति '
 होतृचमसमेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति ' यथाचमसं चम-
 सान्दिन्व म इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्ते ' नाप्याययन्ति चमसा-
 न्सर्वभक्षा मार्जयन्ते ' ऽथ संप्रैषमाहाग्नीदौपयजानङ्गारानाह-
 रोपयष्टरूपसीद ब्रह्मन्प्रस्थास्यामः समिधमाधायाग्नीदग्नी-
 १५ न्सकृत्सकृत्संमृड्णीत्याहरन्त्येतानाग्नीध्रादौपयजानङ्गारांस्तानयेण
 होतारं निवपत्युपसीदत्युपयष्टा गुदतृतीयैरत्रैतानि गुद-
 तृतीयान्येकादशधा कृत्वोपयष्टोपयजति ' समानमत ऊर्ध्वं '
 संतिष्ठते ऽतिरात्रः ' ॥ १० ॥ प्रथमः ॥

^१ Thus HD ; महाहना० Tr ; महानहा० M ; महानान्ना० Be 12 B ;
 महानाम्या० U ; महानान्नात् Be ; my copy of the vivarana (Burnell
 MSS.) reads: आस्यहाहनात्, the words are explained thus : यार्वाह-
 स्पष्ट आतपो भवति तावत् ।

^२ तदेतदा० all the MSS. exc. Tr.

एकादशिनीं करिष्यन्पूजातिः कृत्वाय तां दिशमेति
 यत्र त्रयोदश यूपान्वेत्यन्मन्यते । तानुपशयद्वादशान्यानीवत-
 त्रयोदशाञ्चिन्वावाहयत्या^१ वा हारयत्याह्य निस्तिष्ठत्यवतच-
 णानामेव स्वरुन्कुरुते^२ । ऽथास्यैषा पूर्वचुरेव रथाक्षेणैकादशधा
 वेदिर्विमिता भवति । स यत्राग्निष्ठस्य यूपावटं परिलिखति ^५
 तदेतः रथाक्षं याचति । तेन दक्षिणतो^३ मिमीत उपरसंमितं
 यूपावटं परिलिखत्यथोदङ् मिमीत उपरसंमितमेव यूपावटं
 परिलिखति । स एवमेव दक्षिणमुत्तरमित्यष्टौ यूपावटान्यरि-
 लिखति । तद्वैतदेक^४ उपवसथीय एवाहन्येतान्यूपानुच्छ्रयन्ति^५
 यजमानो वा अग्निष्ठो ऽङ्गानामितरे^६ रूपमिति^६ वदन्तः । स १०

१ °दशाञ्चि° H only.— °क्त्वावाहरत्या HU ; क्त्वावाहयत्या MB Be
 Ms Msc (the latter : ताञ्चिक्त्वा मनुष्यैष्यम्य आवाहयति विहारसमीपे प्राप-
 यति । आ वा हारयति ... शकटादिना आचारयति वा). Probably this is
 the true reading and accordingly also IV. 1 (vol. I, p. 108, 12 ;
 in the note read Ekādaśinī-Sūtra i.s.o. Aptoryāma-Sūtra) should
 be corrected.

२ Thus MU Be ; स्वरं कु° the other MSS.

३ दक्षिणा MU.

४ Thus Be U Msc ; तद्वैतदेक B ; तद्वैतेतदेक M ; तथोतेनदेक H ;
 तथैतदेक Ms ; cp. *supra* p. 261, 14 ; 263, 1.

५ °येतान् om. M.

६ Thus M Be Ms Msc ; the other MSS. (U is def.) seem to
 point to another reading : ऽङ्गानीतरे यूपा इति ।

यदेनं तत्रानुच्छयन्तं ब्रूयाद्वाङ्गो^१ न्वा^२ अयं यजमानो भविष्य-
तीति तथा हैव स्यात्तदु वा आङ्ग्यदिमे^३ यूपा अपशवः
शूलीभूतास्तिष्ठेयुर्यज्ञवास्तुरूपमिव स्याद्यज्ञवेशमिव^४ श्वो भूत
एवाहन्येतानूपानुच्छयेदिति^५ ताङ्गो भूत एवोच्छयन्त्यग्निष्ठ
५ एकादशिनोरशनाः^६ परिवीथ वासयन्ति^७ ॥ ११ ॥

समानं कर्माश्विनाद्ब्रह्मादाश्विनं ग्रहं गृहीत्वैकादश रशना
आदाय यूपमभ्येति^८ तदेते यूपाः प्रक्षालिताः प्रपन्नाः
संपन्नचषालाः प्रागवटेभ्य उपशेरते^९ स्वर्वन्तमग्निष्ठमुत्सृज्य
तस्मादक्षिणमेव पूर्वमुपस्थावानमुच्छयत्यथोत्तरं^{१०} स एवमेव
१० दक्षिणमुत्तरमित्यष्टौ यूपानुच्छयत्यथ वै भवत्युपरसंमितां
मिनुयात्पितृलोककामस्येति समा उपरेषु भवन्ति^{११} रशन-
संमितां मनुष्यलोककामस्येति समा रशनासु भवन्ति^{१२} चषाल-
संमितामिन्द्रियकामस्येति समाश्चषालेषु भवन्ति^{१३} सर्वान्समा-
न्प्रतिष्ठाकामस्येति सर्वान्समान्प्रतिष्ठाकामस्य करोति^{१४} ये त्रयो
१५ मध्यमास्तान्समान्यशुकामस्येति तान्समान्यशुकामस्य करोति^{१५}

१ Thus M; °द्व्यंगोंगान्वा, द्यंगान्वा, यद्योंगान्वा the other MSS;
°द्व्यंगोवा Ms.

२ यदिमे M Bhav.; यदिमि Be; यदीमे the other MSS.

३ Thus conjecturally; एकादशिनो (or नौ ?) M; एकादशिन the
other MSS.; एकादश Ms and Msc. Cp. Ap. XIV. 5. 12.

४ यूपान M Be; यूपम the other MSS., also Ms and Msc.

व्यतिषजेदितरानिति व्यतिषजति ^१ स एवमेव^१ दक्षिणमुत्तर-
मित्यष्टौ यूपान्व्यतिषजति ^१ ॥ १२ ॥

अथ वै भवति यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति गर्तमितं
तस्य मिनुयादुत्तरार्धं वर्षिष्ठमथ ह्रसीयाऽसमित्युत्तरार्धमत्र
वर्षिष्ठं मिनोति दक्षिणार्धं ह्रसीयाऽसमेषा वै गर्तमिदस्यैवं
मिनोति ताजकप्रमीयत इति ब्राह्मणं ^१ दक्षिणार्धं वर्षिष्ठं
मिनुयात्सुवर्गकामस्याथ ह्रसीयाऽसमिति दक्षिणार्धमत्र वर्षिष्ठं
मिनोत्युत्तरार्धं ह्रसीयाऽसमाक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानः
कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या इति ब्राह्मणमथ वै भवति
यदेकस्मिन्पूषे द्वे रश्मने परिव्ययति तस्मादेको द्वे जाये विन्दते ^{१०}
यन्नैकाऽरश्मनां द्वयोर्यूपयोः परिव्ययति तस्मान्नैका द्वौ पतौ
विन्दत इति ब्राह्मणमथ वै भवति यं कामयेत स्त्र्यस्य जायेते-
त्युपान्ते तस्य व्यतिषजेदित्युपान्ते तस्य व्यतिषजति ^१ स्त्र्येवास्य
जायत इति ब्राह्मणमथ वै भवति यं कामयेत पुमानस्य
जायेतेत्यान्तं तस्य प्रवेष्टयेदित्यान्तं तस्य प्रवेष्टयति ^{१५} पुमानेवास्य
जायत इति ब्राह्मणमत्रैतमुपश्रयं दक्षिणतो न्यस्यति तूष्णीं ^१
स्वर्वन्तान्यूपानुत्सृज्याग्नेयमेवाग्निष्ठ उपाकरोति ॥ १३ ॥

सारस्वतीमुत्तरे सौम्यं दक्षिणे पौष्णमुत्तरे बार्हस्पत्यं
दक्षिणे वैश्वदेवमुत्तर ऐन्द्रं दक्षिणे मारुतमुत्तर ऐन्द्राग्रं
दक्षिणे सावित्रमुत्तरे वारुणं दक्षिणे ^१ ऽथ वै भवति यदि ^{१०}

- कामयेत यो ऽवगतः सो ऽपरुध्यतां यो ऽपरुद्धः सो ऽवगच्छ-
 त्वित्यैन्द्रस्य लोके वारुणमालभेत वारुणस्य लोक ऐन्द्रं^१ य
 एवावगतः सो ऽपरुध्यते यो ऽपरुद्धः सो ऽवगच्छतीति ब्राह्मण-
 मथ^२ वै^३ भवति^४ यदि कामयेत प्रजा मुह्येयुरिति पशून्व्यति-
 षजेदिति^५ पशून्नेवाच^६ व्यतिषजति^७ प्रजा एव मोहयतीति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यदभिवाहतो ऽपां वारुणमालभेत
 प्रजा वरुणो गृह्णीयाद्दक्षिणत उदञ्चमालभते ऽपवाहतो ऽपां
 प्रजानामवरुणग्रहायेति ब्राह्मणमथैतस्मिन्नुपशये मनसैव यं देष्टि
 तमुपाकरोति^८ यद्यु वै न देश्याखुस्ते पशुरित्यनुदिशति^९
 १० समानं कर्मा पर्यग्निकरणात्पर्यग्निकृतानामेतेषां पशूनां पञ्च
 दक्षिणार्धान्यशूनुपक्रम्यैव स्थापयित्वा द्वावुपातिनीयायेतरै-
 र्व्यतिषजत्यथ पर्यग्निकृतैः पशुभिरुदञ्चः प्रतिपद्यन्ते^{१०} तेषां
 वारुण उत्तरार्धा भवत्याग्नेय उपचारत^{११} आग्नेयमेवाध्वर्युर्वपा-
 अपणीभ्यामन्वारभते पृथगितरान्परिकर्मिण उदञ्चो नयन्त्यनु-
 १५ पूर्वमव्यतिषजन्तस्तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातः-
 सवनाय^{१२} तदृजुधा संतिष्ठते^{१३} ॥ १४ ॥ द्वितीयः ॥

अथ वै भवतीष्टं वपया भवत्यनिष्टं वशयाय पाद्वीवतेन
 प्रचरतीति^{१४} स यत्रैकादशिन्या अनुवन्ध्यस्येष्टं^{१५} वपया भव-
 त्यनिष्टं वशया तज्जघनेन गार्हपत्यमौपसदायां वेद्याः

१ अथ वै भ० om. Be BU.

२ एव om MH Ms.

३ बंधस्ये० MH.

स्तम्बयजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं । त्रिर्यजुषा तूष्णीं
चतुर्थं । पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति । करणं जपत्युद्धन्युद्धता-
दाग्नीध्रस्त्रिहरति । यदाग्नीध्रस्त्रिहरत्यग्रेण^१ गार्हपत्यं पानी-
वतस्य यूपावटं परिलिखति । समानं कर्मा सुचाः सादना-
त्सादयित्वा सुचो ऽग्रेण गार्हपत्यं पानीवतमुच्छ्रित्य तस्मिन्- ५
स्वाङ्गः साण्डमजं पशुमुपाकरोति^२ । तं पर्यग्निकृतमुत्सृज्याज्येन
सःस्यां करोत्यथ चतुर आज्यस्य गृह्णान आह तद्ग इत्युपाः-
श्वनुब्रूहीत्युच्चैरत्याक्रम्याश्राव्याह त्वष्टारमित्युपाःशु यजेत्युच्चै-
र्विषद्वृते जुहोतीति नु वपायाः प्रतिचरति । चतुर एवाज्यस्य
गृह्णान आह तद्ग इत्युपाःश्वनुब्रूहीत्युच्चैः । ॥ १५ ॥ १०

अत्याक्रम्याश्राव्याह त्वष्टारमित्युपाःशु यजेत्युच्चैर्विषद्वृते
जुहोतीति नु पशुपुरोडाशस्य प्रतिचरति । चतुर एवाज्यस्य
गृह्णान आह तद्ग इत्युपाःश्वनुब्रूहीत्युच्चैरत्याक्रम्याश्राव्याहाग्नि-
मित्युपाःशु यजेत्युच्चैर्विषद्वृते उत्तरार्धपूर्वार्धे ऽतिहाय पूर्वा
आहुतीर्जुहोतीति नु पशुपुरोडाशस्य स्विष्टकृतः प्रतिचरति । १५
चतुर एवाज्यस्य गृह्णान आह तद्ग इत्युपाःश्वनुब्रूहीत्युच्चै-
रत्याक्रम्याश्राव्याह त्वष्टारमित्युपाःशु यजेत्युच्चैर्विषद्वृते जुहो-
तीति नु हविषः प्रतिचरत्याज्येन दिशो जुहोति । पृषदाज्येन
वनस्पतिमाज्यस्य स्विष्टकृतमाज्यस्येडामवद्यति । पृषदाज्येनानू-

१ यदाग्निध्रस्त्रिहरति found in MUH only.

२ पशुम् om. Ms.

याजान्यजति^१ सो ऽत्रैव पत्नीः संयाज्यात्रैव समिष्टयजूंषि^२
जुहोति^३ संतिष्ठते पत्नीवतः^४ ॥ १६ ॥ तृतीयः ॥

अथ वै भवति यो ऽग्न्याधेयेन नर्ध्नाति स पुनराधेयमा-
धत्ते यो ऽग्निं चित्वा नर्ध्नाति स पुनश्चितिं चिनुत इत्यग्निं^५
चित्वा ज्यानानो द्वादशेष्टका उपकल्पयते ऽष्टौ याजुषीश्वतस्रो
लोकंपृणाः^६ स यत्र^७ होत्तरवेदिर्वाधारितोपन्युप्तसंभारा^८
भवति तद्वाभ्यामात्मन्यग्निं^९ गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो
नो अग्निरिति^{१०} स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
धामेति^{११} श्वेतमश्वमभिमृश्याष्टौ याजुषीरुपदधाति येनर्षय-
स्तपसा सत्तमासतेति^{१२} चतस्रो लोकंपृणा लोकं पृण छिद्रं
पृणेत्यथ चितिकृष्याभिमृशति चित्तिमचित्तिं चिनवद्वि विद्वा-
नित्याग्नेय्या गायत्रियैतां चितिमभिमृश्य द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्म-
आसन्प्राणदा इति^{१३} तायते पशुबन्धो वाग्निष्टोमो वा^{१४} स
प्रज्ञातः संतिष्ठते^{१५} ॥ १७ ॥ चतुर्थः ॥

१५ १जर्वरो गृहपतिर्धृतराष्ट्र ऐरावतो ब्रह्मा दत्तस्तापसो होता
पृथुश्रवा दूरेश्रवा^{१६} उद्गाता ग्लावश्चाजगावश्च^{१७} प्रस्तोतप्रति-

१ ०ष्टयजुर् MH.

२ Thus M; तचेहोत्त० D; यवाहोत्त० the other MSS.

३ Thus M Be B U; ०त्तंनग्निं or ०त्तन्नग्निं Be 7 D.

४ On the following cp. Baudh. grhs. III, adhy. 10 and Pañc
br. XXV, 15.

५ Found in M only.

६ Thus M; ग्राव० or गाव० the other MSS.

हर्तारौ श्रितिपृष्ठो मैत्रावरुणस्तचको वैशालेयो ब्राह्मणाच्छ्र-
 सुपरीतिस्तार्क्ष्यः^१ सदस्यः शिखातिशिखौ नेष्टापोतारावरुणो^२
 ऽह्यो^३ ऽच्छावाकश्चक्रपिशङ्गावाग्नीध्रावजिरो^४ माहेयः सुब्रह्मण्यो
 ऽर्बुदो यावसुत्साण्ड उन्नेता पशुक्रो^५ ध्रुवगोपः कौतुस्तावध्वर्यू^६
 अरिमेजयश्च जनमेजयश्चैते वै सर्पाणां राजानश्च राज- ५
 पुत्राश्च खाण्डवे प्रस्थे सत्तमासत पुरुषरूपेण विषकामास्तेषां
 दशस्तोमान्यन्यान्यहान्यासन्दादशस्तोमान्यन्यान्याचीयन्ति^७ च^८
 स यद्दशदशेति तस्मात्सर्पा दंशुका दंशुवीर्यास्तदेत-
 लौक्यं^९ पौचीयं पशव्यं सत्तं^१ य एतदुपयन्ति नैतान्सर्पा
 हिंसन्ति^१ ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥ १०

तपो ऋहपतिरिरा पत्नी ब्रह्मैव ब्रह्मा सत्यं होतामृत-
 मुद्गाता भूतं भविष्यच्च प्रस्तोतृप्रतिहर्तारावृतं मैत्रावरुण ऋतवः
 सदस्या अर्तवा उपगातारस्तेजो ब्राह्मणाच्छ्रसी यशो ऽच्छा-

१ Thus (उपरीतिस्) M; अपरिगिस् Be; अपरिगीस् U; अपगरस् Be 7 D; अपरिगीर्यस् B.

२ Uncertain; ०वरुणोह्या M; ०वरुणाह्यो Be Be 7; वरुणाह्यो BUD; the Pañc. br. has अवरुण आट्यः ।

३ Thus M; ०चक्रपिशं० Be 7 D; ०चक्रपिशंग आग्नीध्रोऽजिरो B Be U.

४ Thus M; उन्नेतापशुगो Be (thus also the MSS. of the Grhya); ०पशुगोपो Be 7 BUD.

५ Thus M; कौतुस्ताव० BU; कौत्साव० Be; क्रौंचस्ताव० Be 7 D.

६ ०हान्यासन्दा ... न्यन्यान्य० om. M.

७ Thus M; दंशवीया० Be; दंशवीया० U; रंशवीया० B; in Be 7 the whole passage is left out.

वाकस्त्रिषिष्वापचितिश्च नेष्टापोतारावग्निरेवाग्नीध्रो वाक्सु-
 ब्रह्मण्यो भगो यावसुदूर्गन्नेता बलं^१ ध्रुवगोपो^२ मनो ऽध्वर्यु-
 श्चक्षुः प्रतिप्रस्थाता सेदिश्वाश्वनया^३ चेध्रवाहौ दिष्टिर्विशास्ता^४
 मृत्युः शमितै^५ ते वै विश्वसृजः प्रथमाः सत्त्वमासां चक्रिरे ।
 ५ तेषां शतं समा दीक्षा आसञ्ज्जतमुपसदः सहस्रं प्रसुता-
 स्तदेषाभिवदति विश्वसृजः प्रथमाः सत्त्वमासत सहस्रसमं
 प्रसुतेन यन्तः । ततो मिषदमिषत्संवभूव ततो ह जज्ञे
 भुवनस्य गोपा इत्यग्निष्टोमैर्वाव^६ ते^७ तदीयुस्तदेतदृद्धमयनं^८
 प्रजननं^९ यदग्निष्टोमाः^{१०} ॥ १६ ॥ षष्ठः ॥

१० कुण्डपायिनामयनेनैयन्तो दीक्षन्ते^१ पञ्च सर्वतो धुरा-
 स्तेषाभियमेव प्रज्ञाता संवत्सरदीक्षा^२ समानं कर्मारम्भणीया-
 दारम्भणीयेनेद्वैन्द्रं पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं
 वाय वसतीवरीः परिहृत्याविशिष्य^३ पयांस्युपवसन्त्यथ^४ श्वो
 भूत आमावास्येन हविषा यजन्ते^५ तेन यन्त्यष्टाविंशति-

१ Thus M; वनंघ्रु० U; वनेघ्रु० Be B; चतद्घ्रु० Be 7 D.

२ Thus MUDBe 7; सेदीश्वाश्वनया Be; सेदिश्वाश्वनयो B.

३ चितिर् i.s.o. दिष्टिर् M, but cp. Pañc. br. XXV. 18. 4.

४ Thus M (reading only तदिपु० i.s.o. तदीयु०); ०मैर्वावहेतचिदिस्तदे०
 Be; ०मैर्वावहेतविदिस्तदे० BU. ०मैर्वावहतेभिरियुस्तदे० D; ०मैर्वावहतेभियुस्तदे०
 Be 7.

५ Uncertain; प्रजन M; प्रजनि all the other MSS.

६ Thus corrected with some hesitation; cp. Karmānta-Sūtra
 III. 25; पर्याहृत्य पयांसि विशिष्य M, but all the other MSS. पर्याहृत्य-
 विशिष्य पयांस्यु० ।

रहानि । प्रायणीयारम्भणीयौ । स मासः^१ । पौर्णमासहवि-
 भिर्यन्ति मासं । वैश्वदेवहविभिर्यन्ति^२ मासं । वरुणप्रघास-
 हविभिर्यन्ति मासः । साकमेधहविभिर्यन्ति मासः ।
 शुनासीरीयहविभिर्यन्ति षड्विंशतिरहान्यभिजित्तयः^३ परः-
 सामानः । स मासो । वैषुवतं । त्रयो ऽर्वाक्सामानो । ऽथ^४
 विश्वजित्तयस्त्रिंशेन^५ यन्ति मासं । त्रिणवेन यन्ति मासमेक-
 विंशेन यन्ति मासः । सप्तदशेन यन्ति मासं । पञ्चदशेन
 यन्ति मासं । त्रिवृता यन्ति द्वादशाहानि । गोत्रायुषी ।
 तानि चतुर्दश । चत्वार्यूर्ध्वं वैषुवतात्तान्यष्टादश । दशरात्रो
 महाव्रतं चातिरात्रश्च । स मासः ॥ २० ॥

अथैषां कुण्डानि । ते यत्सर्व एव त्रिवेदसो^६ भवन्ति
 तद्देष्टां कुण्डमथ यदन्योऽन्यमनुपरिसर्पे^७ याजयन्ति तद्देष्टां
 कुण्डमथ यदत्सरुकैश्चमसैर्भक्षयन्ति^८ तद्देष्टां कुण्डं । तेषां य
 एव ब्रह्मा स एव^९ ब्राह्मणाच्छ्रुसी स पोताथ यो होता स
 एव मैत्रावरुणः सो ऽच्छावाको । ऽथ य उद्गाता स एव^{१०}

१ Thus MB Be ; Be 7 D present here a lacuna of two akṣaras.

२ UBD here and *infra* each time यजन्ति i.s.o. यन्ति ।

३ षट्त्रिंशति० i.s.o. षड्विंशति० M.

४ After विश्वजित् Be ins. मासं ।

५ Thus M ; वेदसौ the other MSS.

६ Thus M ; परि om. all the other MSS.

७ यत्सरुकै० M.

८ एव om. all exc. M.

प्रस्तोता स प्रतिहर्ताथ यो ऽध्वर्युः स एव प्रतिप्रस्थाता स नेष्टाथ
 य आग्नीध्रः स एव ग्रावस्तुत्स^१ सुब्रह्मण्यः स उन्नेताथोपनिषदो^२
 ऽग्निश्चतुर्हता^३ वायुः पञ्चहोता चन्द्रमाः षड्होता प्रजापतिः सप्त-
 होतासावादित्यो नवहोतैता वै देवता एतेनायनेनायः^४ स्ततो
 ५ वै ता आर्ध्वन्मुखवर्ग^५ लोकमायन्त्य एवं विद्वांस एतेनायनेन
 यन्तृध्रुवन्त्येव सुवर्ग^६ लोकं यन्ति । ॥ २१ ॥ सप्तमः ॥

उत्सर्गिणामयनेनैव्यन्तो दीक्षन्ते^७ तेषामियमेव प्रज्ञाता
 संवत्सरदीक्षा^८ समानं कर्मा पृष्ठ्यात्षडहात्पृष्ठ्येन षडहेनेद्वैन्द्रं
 पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ वसतीवरीः
 १० परिहृत्याविशिष्य^९ पयांस्युपवसन्त्यथ प्रातरहरुत्सृज्य^{१०} ज्योतिष
 आयतने प्राजापत्यं पशुमालभन्ते^{११} तस्य पशुपुरोडाशमनु-
 वर्तते ऽग्नये वसुमते पुरोडाशो ऽष्टाकपालो^{१२} माध्यंदिन
 इन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं^{१३} निर्वपन्त्यैन्द्रः
 सांनाय्यः^{१४} सा द्विहविरिष्टिः संतिष्ठते^{१५} ऽत्रैतदैन्द्रः सांनाय्यः
 १५ समुपहृत्य भक्षयन्त्यापराह्णे वैश्वदेवं द्वादशकपालं निर्वपन्ति
 वैश्वदेवं चरुं^{१६} ताभ्यां चरन्ति देवताप्रभृतीभ्यामिडान्ताभ्या-

१ All MSS. exc. M ins. एव ।

२ Thus M Be 7 ; 'निषदग्निः' Be B U ; 'निषदौग्निः' D.

३ स्वर्ग all.

४ सुवर्ग M ; स्वर्ग the other MSS.

५ परिहृत्यविः MSS., cp. *supra* p. 299, n. 6.

६ अहर om. Be 7 D.

मथ^१ पशुना चरति मनोताप्रभृतिनेडान्तेनाथानूयाजैश्चरित्वा
 प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य पत्नीः संयाज्य प्राङेत्य ध्रुवा-
 माप्याय्य वसतीवरीः परिहृत्य पथाऽसि विशिष्योपवसन्त्यथ
 श्वो भूते गवा प्रतिपद्यन्ते^२ त एवमेवैतेन^३ यन्तो^४ मासिमास्यु-
 त्सृजन्तः पञ्च ज्योतीऽस्युत्सृजन्त्यथामुत आवृत्ताऽश्चतुरश्च^५ त्रय-
 स्त्रिऽशस्तोमानुत्सृजन्त्येकं^६ च ज्योतिरथ श्वो भूत आयुषैव
 प्रतिपद्यन्ते^७ ॥ २२ ॥ अष्टमः ॥

तपश्चितामयनेनैयन्तो^८ दीक्षन्ते^९ तेषामियमेव प्रज्ञाता-
 ग्निदीक्षा^{१०} समानं कर्मा संनिवापात्प्रसिद्धः संनिवापो^{११} ऽथ
 प्रायणीयेन चरति^{१२} प्रायणीयेन चरित्वा पदेन चरति^{१३} पदेन
 चरित्वा राजानं क्रीत्वोह्यातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्याथैतां
 पञ्चहविषमिष्टिं निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं
 वैश्वदेवं द्वादशकपालं बार्हस्पत्यं चरुं वैष्णवं त्रिकपालमिति^{१४}
 तथा सक्वदेवेष्टा नाद्रियेरन्नित्येक आहुरेतयैवाहरहः संवत्सरं
 यजेरन्नित्येके^{१५} प्रथमे ऽहन्सर्वैरन्वहमेकैकया^{१६} षष्ठे ऽहन्सर्वैर-
 न्वहमेकैकया^{१७} प्रथमे द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेत्येक आहुस्तदु

१ °प्रभृतीभ्या° MD Be 7; °प्रभृतिभ्या° Be BU.

२ Thus M; एवनेवोद्यन्तो Be BU; एवतोत्यन्तो Be 7 D.

३ च om. M.

४ Thus M; त्रयस्त्रिऽशस्तो° the other MSS.

५ ताप° all exc. M.

६ हन्यासर्वै° M.

वा आह^१ रुद्रो वा एष यदग्निः^१ स एतर्हि जातो यर्हि सर्व-
 श्वितः^१ स यथा वत्सो जात स्तनं प्रेम्नत्येवं वा एष एतर्हि
 भागधेयं प्रेम्नति^१ संवत्सर उवेवास्यातो भागधेयं^१ नैतस्याशां
 चनेयादित्युत्तमे^२ द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेत्येतदपरम्^१ ॥ २३ ॥

५ अथातो ऽहरहश्चयनस्यैव मीमांसा^१ सद्यश्चितिं निस्तिष्ठ-
 न्यथ लोकंपृणा दृष्टका उपदधन्मासमेति^१ मासि तथादेवतं
 कुरुते^१ द्वितीये मासे पुरीषचितिः^१ सद्यश्चितिं निस्तिष्ठन्त्यथ
 सुष्ठिनो ऽनु प्रकारं^२ मासमेति^१ मासि तथादेवतं कुरुते^१ तृतीये
 मासे वण्डचितिश्चतुर्थे^३ मासे पुरीषचितिः^१ पञ्चमे मासे
 १० मध्यमा चितिः^१ षष्ठे मासे पुरीषचितिः^१ सप्तमे मासे वण्ड-
 चितिरष्टमे^४ मासे पुरीषचितिर्नवमे मासे सप्त खन्ध्या उप-
 दधात्या नचत्रेष्टकाभ्यो^१ दशमे मासे^५ पुरीषचितिरेकादशे
 मासे^६ संयच्च प्रचेताश्चेत्येता उपदधात्या विकर्णेद्वादशस्य^७

१ आह all exc. M.

२ My conjecture; between •शां and नेया• M has a blank of one akṣara; all the other MSS. •शांजनेया• ।

३ Thus Be BU ; सुष्ठिनानुप्र• M Be 7 D.

४ Thus M ; (मासे) ऽन्वक्द्वंद्वचितिः Be ; न्यद्वंद्वचितिः the other MSS.
 I am not sure about the meaning of वण्ड ; it occurs repeatedly
infra and once in the Karmānta. Perhaps वण्ड “without the tail
 (of the Agni).”

५ Thus M ; द्वंद्व• the other MSS.

६ मासि all exc. M.

७ Thus M D U ; विकर्णेद्वा• B Be 7 ; विकर्णौद्वा• Be.

मासस्याष्टाविंशतिरहानि पुरीषमेकान्नत्रिंशे शतरुद्रीयं^१
 श्वो भूते वसोर्धारा^१ ॥ २४ ॥

अथोपरिष्ठान्मासमित्याचक्षते^१ मासस्य प्रथमे ऽहन्सद्य-
 क्षितिं निस्तिष्ठन्ति सतयादेवतं^२ समूददोहसं^३ मासं प्रव-
 र्ग्योपसङ्गां यन्ति^४ द्वितीयस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीष-
 चितिः^५ सद्यक्षितिं निस्तिष्ठन्ति सतयादेवतं समूददोहसं^६
 द्वितीयं^७ मासं प्रवर्ग्योपसङ्गां यन्ति^८ तृतीयस्य मासस्य प्रथमे
 ऽहन्वण्डचितिश्चतुर्थस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिः^९ पञ्च-
 मस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्मध्यमा चितिः^{१०} षष्ठस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिः^{११} सप्तमस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्वण्ड-
 चितिरष्टमस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिर्नवमस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहन्सप्त स्कन्धा उपदधात्या नचत्रेष्टकाभ्यो^{१२} दशमस्य
 मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिरेकादशस्य मासस्य प्रथमे
 ऽहन्संयच्च प्रचेतास्येत्येता उपदधात्या विकर्णैर्द्वादशस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिरेकान्नत्रिंशे शतरुद्रीयं^{१३} श्वो भूते^{१४}
 वसोर्धारा^{१५} ॥ २५ ॥

अथ पुरस्तान्मासमित्याचक्षते^१ मासं प्रवर्ग्योपसङ्गां यन्ति^२

१ Thus all, not °देवतां ; also *infra*.

२ Be 7 BU ins. द्वितीयं ।

३ om. B.

४ The whole passage from हन्वण्ड° up to मासस्योत्तमे (p. 305, 4)
 left out by all exc. M.

मासस्योत्तमे ऽहन्सद्यश्चितिं निस्तिष्ठन्ति सतथादेवतः ससूद-
 दोहसं^१ द्वितीयं मासं प्रवर्ग्योपसङ्गां यन्ति^२ द्वितीयस्य
 मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीषचितिः^३ सद्यश्चितिं निस्तिष्ठन्ति सतथा-
 देवतः ससूददोहसं^४ तृतीयस्य मासस्योत्तमे ऽहन्वण्डचिति-
 ५ श्वतुर्थस्य^५ मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीषचितिः^६ पञ्चमस्य मासस्यो-
 त्तमे ऽहन्मध्यमा चितिः^७ षष्ठस्य मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीष-
 चितिः^८ सप्तमस्य मासस्योत्तमे ऽहन्वण्डचितिरष्टमस्य^९
 मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीषचितिर्नवमस्य मासस्योत्तमे ऽहन्सप्त
 स्कन्ध्या उपदधात्या नक्षत्रेष्टकाभ्यो^{१०} दशमस्य मासस्योत्तमे
 १० ऽहन्पुरीषचितिरेकादशस्य मासस्योत्तमे ऽहन्संयच्च प्रचेता-
 श्वेत्येता उपदधात्या विकर्णेद्वादशस्य^{११} मासस्याष्टाविंशे
 ऽहन्पुरीषमेकान्नत्रिंशे^{१२} शतरुद्रीयः^{१३} श्वो भूते वसोधारा^{१४} ॥

२६ ॥

अथात उत्थानानामेव मीमांसाभिजितेक्षोत्तिष्ठेयुरित्येत-
 १५ द्वाह्मणसंपन्नमपि वाभिजितेक्षायेताः^{१५} सवनेष्टिं^{१६} निर्वपन्त्या-
 ग्रेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपाल-

१ Thus M Be 7; हन्वदं० B; हन्वदं० Be.

२ Thus M Be 7; हन्वदं० B; हन्वदं० Be.

३ Thus M; the other MSS. as *supra* (p. 303, 13).

४ ०विंशे Be 7 D.

५ Thus MU; ०द्वायेताः B Be; ०द्वायेतां D; ०द्वयेतां Be 7.

६ Thus M Be BU; निर्वपत्या० Be 7 D

मिति^१ तथा समस्तथा वा विद्वतथा वा प्रतिपद्यन्ते^२ वसती-
 वरीषु मृत्पिण्डमन्ववधायाहरहर्वसतीवरीः^३ परिहरमाणा
 यन्यथ संवत्सरसंपन्नं ब्रह्मणो^४ऽयनमित्याचक्षते^५ चतुरो मासो
 दीक्षाभिर्यन्ति चतुर उपसद्भिश्चतुरो मासः प्रसुतास्तदाहुः क
 एतावत्तपस्तप्त्रान्यसाधारणं कुर्वीतान्तेवासिषु वोपहवमिच्छते^६ ५
 दक्षिणावता वैनं याजयेयुरिति^७ सो ऽन्तेवासिषु^८ वैवोपहव-
 मिच्छते^९ दक्षिणावता वैनं याजयन्ति^{१०} ॥ २७ ॥ नवमः ॥

अथ वै भवति कन्दश्चितं चिन्वीत पशुकाम इति^१ स
 कन्दश्चितं क चाहुतिरागच्छति^२ जुहोत्येव तत्राथ^३ यदन्य-
 दाहुतिभ्यः शरीरवद्यजुरेव तत्र जपति यजुरेव रश्मनयोर्यजु- १०
 रश्मगर्दभयोर्यजुरुखायै प्रवृञ्जने^४ यजते^५ वायव्येन पशुना^६
 दीक्षते^७ विमायाग्निं परिखायापस्यायतने यजुरेव^८ तत्र^९
 जपति यजुः सर्वासामिष्टकानामुपधाने^{१०} जुहोति शतरुद्रीयं^{११}
 कुरुते वसोर्धारा^{१२} श्येनचितं चिन्वीत सुवर्गकाम इत्ययमे-

१ ०मन्ववधाय० MB Be U; ०मन्वाधाय० Be 7 D.

२ Thus M; ब्राह्मणायन० the other MSS.

३ वा om. Be BU.— इच्छते i. s. o. इच्छेत Be 7 D.

४ Thus M Be; ०षुवोपहव० Be 7 D; ०षूपहव० BU.— इच्छते i. s. o.
 इच्छते all exc. M.

५ चाहुतीरागच्छति M.

६ Thus M Be BU; तद् Be 7 D.

७ प्रहंजनेयजते M; प्रहंजनेवयजते B Be; प्रहंजनेव DU.

८ ०रेवत्र B Be U.

वैष^१ श्येनचित्क^१ङ्कचितं^१ चिन्वीत यः कामयेत शीर्षणानमुष्मि-
 ग्लोके स्यामित्येतस्यैव सतो ऽरन्निमात्रेण प्राक् शिर इव
 निरूहति^१ स तथा विमितो भवति यथा न बहिर्वेदि यूपः
 स्याद^१लजचितं चिन्वीत चतुःसीतं प्रतिष्ठाकाम इत्येतस्यैव सतो
 ५ ऽरन्निमात्रेण पक्षाग्रावणीयाऽसौ भवतस्तावन्मात्रेणापिपक्षौ
 वरीयाऽसौ^१ तौ मनागपनतौ परोऽणीयाऽसौ^१ भवत^१
 एकैकामृचा^२ सीतां कृषति^१ प्रउगचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवा-
 नित्येतस्यैव सतः समुद्रृक्ष्याऽसौ^३ प्रागायातयति^१ स तथा
 विमितो भवति यथा न बहिर्वेदि यूपः स्यादुभयतः प्रउगं
 १० चिन्वीत यः कामयेत प्रजातान्भ्रातृव्यानुदेय प्रतिजनिष्यमाणा-
 नित्येतस्यैव सतः समुद्रृक्ष्यैव श्रोणी प्रत्यगायातयति^१ स तथा
 विमितो भवति यथा न बहिर्वेदि यूपः स्यात्^१ ॥ २८ ॥

रथचक्रचितं चिन्वीत भ्रातृव्यानिति विज्ञायत^१
 आकृतिविकारः शब्दसंयोगाद्यावानग्निः^४ सारन्निप्रादेशस्तावती^५
 १५ भूमिं परिमण्डलां कृत्वानुशर्करमन्तःशर्करमिष्टकाः परिचिनो-
 त्यथान्ततो^६ ऽथान्तरत^१ एवमेवा^७ स्वयमाहवाया^१ अथा-

१ Thus M only ; इत्युपमावैष (or इत्यथायमेवैष) श्येनचितिः the other MSS.

२ परो om. all exc. M.

३ एकैकामृच M ; ऋचा om. Be.

४ Thus M Be BU ; समुद्रृक्ष्यैव श्रोणी Be 7 D.

५ Thus MBU ; शुभसंयो० Be ; चाषाः संयो Be 7 D

६ Thus MD Be 7 ; अथान्तरतो Be U ; B. om.

७ Thus M ; एवमेव the other MSS.

भितः स्वयमादृष्टां^१ मध्ये नाभिमिव करोति^१ तस्या^१ अनु-
 दिशमवान्तरदिशमरानिव^१ नेमिमिवेष्टका^१ आयातयति^१ स
 एष रथचक्रचिद्भादव्यवतः परिकृष्यो^१ द्रोणचितं चिन्वीतान्न-
 काम इत्येतस्यैव सतो ऽरन्निमात्रेण प्रागोष्ठमिव निरुह्यत्यथ^१
 मध्ये निम्नमिव^४ करोति^१ स एष द्रोणचिदन्नकामस्य परि-
 कृष्यः^१ समूह्यं चिन्वीत पशुकाम इति विज्ञायते^१ पुष्कर-
 पर्णः^५ रुक्मः^५ हिरण्मयं पुरुषः^६ सुचावित्येतल्लक्ष्णमित्या-
 चक्षते^५ कुरुत एव तदथो पुरौषस्यैवेष्टका^६ आयातयति^१
 स एष समूह्यः पशुकामस्य परिकृष्यः^१ परिचाय्यं चिन्वीत
 ग्रामकाम इत्यनुशर्करमन्तःशर्करमिष्टकाः परिचिनोत्यथा-
 न्ततो^७ ऽथान्तरत^७ एवमेवा^८ स्वयमादृष्टाया^१ अथाभितः
 स्वयमादृष्टामिष्टकाः परिचिनोति^१ स एष परिचाय्यो ग्राम-
 कामस्य परिकृष्यः^१ ॥ २६ ॥

१ °सवांतरदिश° M Be; °सवांतरदेश° B Be 7 UD.

२ °सरान्वनेमिमिति वेष्टका MSS. exc. M, which has °सरानिवनेमिवेष्टका;
 perhaps an allusion to R.V. I. 32. 15, TBr. II. 8. 4. 3.

३ अर्थं i. s. o. अथ all exc. M.

४ Thus M Be; निमिव the other MSS.

५ °तल्लक्षण° M.

६ पुरुष° M.

७ Thus M; °थांततोथांतत B Be; °थोतथोखांतर Be 7 D; °थांततो-
 थोतथांतत U.

८ Thus M; एवमेव the other MSS.

अग्निमानचितं चिन्वीत यः कामयेत पितृलोकं च ध्रुवा-
 मिति ^१ षट् प्राञ्चः पुरुषास्तयः पुरस्तान्तिर्यञ्चौ ^२ द्वौ पश्चा-
 त्तिर्यञ्चौ स आत्मा ^३ तस्य मात्रा ^४ यदि ग्रीवदघ्नं पुरस्ता-
 नाभिदघ्नं पश्चाद्यदि नाभिदघ्नं पुरस्ताज्जानुदघ्नं पश्चाद्यदि
^५ जानुदघ्नं पुरस्ताहुल्फदघ्नं पश्चाद्यदि गुल्फदघ्नं पुरस्तात्ममं भूमेः
 पश्चात्स एष अग्निमानचित्पितृलोककामस्याथ हैष कूर्मचिद-
 ब्राह्मणो ^६ मध्य उत्पृष्ठः ^७ परिक्रम्य ^८ एतस्यैव सतो ऽरनि-
 मात्रेण प्राक् शिर इव निरुहति ^९ तस्यावान्तरदिशं पादा-
 निवेष्टका आयातयति ^{१०} स एष कूर्मचिदब्राह्मणो मध्य उत्पृष्ठः
 १० परिक्रम्यः ^१ ॥ ३० ॥ दशमः ॥

सौत्रामण्या यक्ष्यमाणो भवति ^१ स उपकल्पयते रोहितं
 चर्मनिडुहं ^२ सीसं च क्लीवं च शष्पाणि च तोक्त्राणि ^३ च
 ब्रीहीनग्नं ^४ चूर्णकृतं ^५ त्रीणि नानावृक्ष्याणि पात्राणि त्रया-
 न्सक्तूः ^६ स्त्रयाणि लोमानि यूपं च श्येनपत्नं च गर्भिणीं वडवा-
^७ मासन्दीमिण्डं कुम्भं कारोतरं विशाख्यौ दीर्घवः ^८ शिख्यः
 शतादृक्षाः ^९ शतमानः ^{१०} हिरण्यः सतं च वालं च ब्राह्मण-
 माज्जत्या उच्छेषणस्य पातारं यदि ब्राह्मणं न विन्दति

१ °तिर्यचो all, but cp. J. As. Soc. of Bengal, 1875, p. 265.

२ Thus M Be BU; उत्पृष्ठः Be 7; उत्तर्णः D.

३ तोक्त्राणि M and thus also all the MSS. of the grhyasūtra
 I. 8; तोक्त्रानि the other MSS.

४ नग्नसू. M.

५ °कृतां all exc. MT.

वल्मीकवपामथामावास्येन वा हविषेष्टा नक्षत्रे वागेण शालाः
 रोहिते चर्मणि सुरासोमः सः सन्नः^१ श्रुते^१ तं दक्षिणतः क्लीब
 उपास्ते^१ सीसेन क्लीवाच्छष्पाणि क्रीणातीदं तवेदं ममेति^१
 क्रौतः सुरासोम इत्यथैनमादाय पूर्वथा द्वारा शालां प्रपाद्य
 जघनेन गार्हपत्यमुपसादयत्यथैतेषां त्रीहीणामधनिवन्नन्यथे- ५
 तरान्गार्हपत्ये^२ एककपालमधिश्रित्य^२ भर्जन्ति^३ तेषां ये
 फलन्ति लाजास्ते^४ भवन्त्यथ य^५ उ^५ न फलन्ति तास्तर्था^५
 गार्हपत्ये नवां कुम्भीमधिश्रित्य प्रोदकमिवोदन^६ अपयन्त्य-
 थैनं विस्त्राय कठिने^७ वा पाजके वा विषजन्त्यथैनाम्भृगणान-
 वन्नन्ति^८ तेषां यानि च चुद्राणि याश्च तर्हस्ता उत्सेके^{१०}
 संप्रकिरन्ति^९ तं मासर इत्याचक्षते^९ ऽथ मानमादाय
 विमिमीत^९ एकः शष्पाणां द्वे तोक्मानां^{१०} त्रीणि लाजानां

१ Thus (संसन्नः or संसंनः) MT Be U (pr. m.); संपन्नः Be Tr U (sec. m.); समंनः H; Bhav. periphr. सादितः ।

२ Thus Be Tr; °पत्येककपाल° U; °पत्य एकपाल° T; MHB om. एक°; but cp. *supra* XIII. 25 (p. 136. 2).

३ Thus M, as *supra* l. c.; भर्जयन्ति the other MSS.

४ ते लाजा MT Tr.

५ Thus MT Tr; ये (omitting उ) the other MSS.

६ °मिवोदनं MH Be; °मिवोदनं Tr TBU.

७ Thus T Tr H; कठिने MB Be; U corrupt.

८ Thus M; सुगणान् Tr; सुग्रान् or सुग्रान् the other MSS; Bhav. once, सुगणान्, once सुग्रान् ।

९ वि om. M Tr T.

१० Thus Be; तोक्मानां the other MSS.

चत्वारि नग्नहोर^१यैतमोदनं चूर्णैरनुप्रकिरन्मासरेणावोक्षन्संपा-
दयति^१ ॥ ३१ ॥

खाद्रीं त्वा खादुना तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन सृजामि
सः सोमेनेत्यथैतामासन्दौमग्रेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणतो
५ निदधात्यासन्ध्यामिण्ड्वमिण्ड्वे कुम्भं कुम्भे कारोतरमवदधात्यथै-
तमोदनमभितः कारोतरं परिचिनोत्यथैनमपिधायाभिमुश्रति
सोमो ऽस्यश्विभ्यां पचस्व सरस्वत्यै पचस्वेन्द्राय सुत्राम्णे
पचस्वेति^१ तिस्रः सःसृष्टा वसति^१ तिस्रो हि रात्रीः क्रौतः
सोमो वसतीति ब्राह्मणमथ तिसृषु व्युष्टासु तायते त्रिपशुर्वा
१० चतुष्पशुर्वा पशुवन्धो^१ ऽथास्यैषा पूर्वद्युरेव सौचामणिकी,
वेदिर्विमिता भवति^१ तां परिस्तीर्य स्तम्बयजुर्हरति
॥ ३२ ॥

इदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ त्रिर्यजुषा तुष्णीं चतुर्थं^१
पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति^१ करणं जपत्युद्धन्युद्धतादाग्नीध्र-
१५ स्तिर्हरति^१ यदाग्नीध्रस्तिर्हरत्यथ चात्वालस्यावृता चात्वालं
परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिमुत्साद्य
युपावटं^१ खात्वाग्नेरावृता^१ द्वावग्नी प्रणयत आहवनीयादेवा-
ध्वर्युरन्वाहार्यपचनात्प्रतिप्रस्थाताग्निवत्युत्तरं परिग्राहं परिगृह्णा
योयुपित्वा तिर्यञ्चः स्फ्यः स्तब्धा संप्रैषमाह प्रोक्षणीरासादये-

१ अनुप्रकारं is.o. अनुप्रकिरन् M T; संपादयति M (pr. m.), संपावयति
M (sec. m.).

२ युपा० खात्वा om. M Tr.

भावर्हिर्पसादय सुवः स्वधितिः सुचश्च संमृद्धिं तूष्णीं
 पृषदाज्यग्रहणीं पत्नीः संनह्याज्येन च दध्ना चोदेहि प्रति-
 प्रस्थातः सुरासोमस्य विद्धीत्यध्वर्युरेव प्रसिद्धं पाशुवन्धिकं
 कर्म चेष्टत्यथ प्रतिप्रस्थाता सुराः^१ संपवय्य^२ सशस्त्रामादाय
 पूर्वया द्वारोपनिर्हृत्यान्तर्वेद्यासादयति । ॥ ३३ ॥

५

यावदेवात्राध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थाता सत उदौ-
 चीनदग्नेन वालेन सुरां पुनाति पुनातु ते परिस्रुतः सोमः
 सूर्यस्य दुहिता । वारेण शश्वता तनैति । वायुः पूतः पवि-
 त्रेणेति यदि सोमातिपवितो भवत्यादात्ते पर्णमयं पात्रं ।
 तेन गृह्णाति कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्य- १०
 श्विभ्यां त्वा जुष्टं गृह्णामीति । बर्हिषी अन्तर्धाय कलसक्तु-
 भिश्च^३ सिंहलोमभिश्च श्रीणात्यपोद्धृत्य बर्हिषी श्येनपत्त्रेण
 परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरश्विभ्यां त्वेत्यादात्ते नैचयोधं
 पात्रं । तेन गृह्णाति कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयाम-
 गृहीतो ऽसि सरस्वत्यै त्वा जुष्टं गृह्णामीति । बर्हिषी अन्तर्धाय १५
 वदरसक्तुभिश्च व्याघ्रलोमभिश्च श्रीणात्यपोद्धृत्य बर्हिषी श्येन-
 पत्त्रेण परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः सरस्वत्यै त्वेत्यादात्त
 आश्वत्यं पात्रं । तेन गृह्णाति कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्यो-
 पयामगृहीतो ऽसौन्द्राय त्वा सुत्राम्णे जुष्टं गृह्णामीति ।

१ सुरासोमस्यपवय्य M.

२ च om. here and every time *infra* B Be H.

बर्हिषी अन्तर्धाय कर्कन्धुसक्तुभिश्च वृकलोमभिश्च श्रीणात्यपो-
द्धृत्य बर्हिषी श्येनपक्षेण परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरि-
न्द्राय त्वा सुत्राम्ण इति । ॥ ३४ ॥

ताञ्जघनेन सुगण्डान्प्राचो वोदीचो वायातयत्यथैताः
५ सुराः सप्ररेकामादाय दक्षिणमग्निमुपसर्पति^१ । तमभितो^२
गतौ^३ खानयति । तदुपसादयति विशाख्यौ^४ दीर्घवः^५
शिव्यः शताहसाः शतमानः हिरण्यः सतं च वालं चाथ
दक्षिणमग्निमग्रेण पुराणभस्मनः^६ खरं करोति । तदुपसाद-
यति ब्राह्मणमाहुत्या उच्छेषणस्य पातारं । यदि ब्राह्मणं
१० न विन्दति वल्मीकवपामथाप उपसृज्य यूपस्यावृता यूपमु-
च्छ्रयति । स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्याथैतान्यशूनुषाकरोत्याश्विनं धूम्रः
सारस्वतं मेषमैन्द्रमृषभं । बार्हस्पत्यं पशुं चतुर्थं यदि सोमा-
तिपवितो भवति । तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वाश्विनसारस्व-
तावध्वर्युरादत्त । ऐन्द्रं प्रतिप्रस्थाता । ग्रहावादायोपोत्तिष्ठन्ना-
१५ हाश्विभ्याः^७ सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्णे सुराम्णाः^८ सोमा-
नामनुब्रूहीति । युवः सुराममश्विनेत्येतामन्वाहात्याक्रम्याश्रा-

१ Thus M Tr TBH : सर्पति Be U.

२ Thus (with ग) B Be (pr. m.) H ; °भितः क० MT Tr ; °भितो

क० Be (sec. m.).

३ विशाख्ये M.

४ Thus MT Tr ; भस्मना B Be UH.

५ Thus M Tr. ; उपतिष्ठन् i.s.o. उपोत्तिष्ठन् the other MSS.

६ Thus (cp. Ap. XIX. 2. 18) M Tr ; सुराम्ण BH Be U ; T def.

व्याहाश्विभ्याः सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्णे सुराम्णः सोमाम्प्र-
स्थितान्प्रेष्येति^१ मैत्रावरुणो होता यक्षदश्विना सरस्वतीमिन्द्रः
सुत्रामाणमिति^२ पुत्रमिव पितरावश्विनोभेति यजत्यहाव्यग्ने
हविरास्ये त इति वषट्कृते जुहोति^३ ॥ ३५ ॥

यस्मिन्नश्वास ऋषभास उच्चण इत्यनुवषट्कृते ऊत्वाश्विनस्य^४
सःस्त्रावः सारस्वते ऽवनयति^५ सारस्वतस्य सःस्त्रावमैन्द्रे^६
तं ब्राह्मणो भक्षयति नाना हि वां देवहितं यदन्नेति द्वाभ्यां^७
यदि ब्राह्मणं न विन्दति वल्मीकवपायामवनयत्येतेनैव मन्त्रे-
णाथैतानि पात्राणि वल्कशस्य^८ पूरयित्वा पर्णमथे श्येनपत्न-
मवगूहति^९ तद्विश्राख्यावुच्छ्रित्य दक्षिणाग्रं वःशं प्रोहति^{१०}
वःशे शिक्वः सजतिः^{११} शिक्वे शतादृक्षाः शतादृक्षायां वालं
वाले शतमानः हिरण्यमथैताः सुराः सप्ररेकामादाय
शतादृक्षायाः समवनयति सोमप्रतीकाः पितरस्तृणुतेति^{१२}
चरति^{१३} शतादृक्षेत्युपतिष्ठन्ते^{१४} पवमानः सुवर्जन इत्येतेनाष्टर्च-
नाथ यदि सोमातिपवितो भवति पितॄणां याज्यानुवाक्या-^{१५}
भिरुपतिष्ठन्त उदौरतामवर उत्परास आहं पितॄन्सुविद-

१ अथ ins. MT Tr.

२ Thus H ; वल्कशस्य MTB Be U ; विलशस्य Tr.

३ Thus M Tr ; सजयति T ; सचति B Be U ; सचयति H.

४ Thus Tr Be HU (sec. m.) ; क्षसि (sic) B ; क्षरन्ति U (pr. m.) ;
क्षरति MT.

५ Plural T Tr U (pr. m.) ; sing. the other MSS.

त्रा५ अविस्मीदं पितृभ्यो नमो अस्त्वद्येत्यध्वर्युर्हीता ब्रह्मा त
उपतिष्ठन्ते^१ यत्रैव शताह्णां धारयति तन्निदधाति प्रति-
ष्ठित्या इति ब्राह्मणं^१ तदेवैनां निधाय दक्षिणतो निद-
धात्यैतानि पात्राणि पुराणभस्मनः खरे सादयति ॥ ३६ ॥

५ पितृभ्यः स्वधाविभ्यः स्वधा नमः पितामहेभ्यः स्वधा-
विभ्यः स्वधा नमः प्रपितामहेभ्यः स्वधाविभ्यः स्वधा नमः
इत्यत्र गर्भिणीं वडवां ददात्यथाप उपसृश्य बार्हस्पत्यस्य
पशुपुरोडाशं याचति^१ तेन प्रचरति^१ देवताप्रभृतिनेडान्ते-
नाथ पशुभिश्चरति मनोताप्रभृतिभिरिडान्तैर्यैतान्पुरोडा-
१० शान्याचत्यैन्द्रमेकादशकपालं सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं
दशकपालमिति^१ तैश्चरति देवताप्रभृतिभिरिडान्तैरनूयाजै-
श्चरित्वा प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्मुद्रुत्य पत्नीः संयोज्य प्राङेत्य
ध्रुवामाष्याथ त्रीणि पाशुवन्धिकानि समिष्टयजूंषि जुहोति
यज्ञ यज्ञं गच्छैष ते यज्ञो यज्ञपते देवा गातुविद इत्यत्रैत-
१५ मवमृथ५ स५सादयन्ति^१ यत्किञ्चित्सुरालिप्तं भवति तत्सह
हृदयशूलानि भवन्त्येतत्समादायान्तरेण^१ चात्वालोत्करावुद-
ङ्मुपनिष्क्रामन्ति ॥ ३७ ॥

दे सुती अष्टण्वं पितॄणामहं देवानामुत मर्त्यानाम् ।
ताभ्यामिदं विश्वं भुवनं समेत्यन्तरा पूर्वमपरं च केतुमिति^१

१ चरति M Tr.

२ Thus M Tr Be ; सादयति HBU ; संप्रकिरन्ति T.

३ भवन्त्ये० HU ; भवन्तीत्ये० M ; भवन्तीत्ये० T ; भवत्ये० B Be.

प्रसिद्धः हृदयशूलैश्चरित्वाथैतानि पात्राण्युदकान्ते पराञ्चि
 सादयति यस्ते देव वरुण गायत्रच्छन्दाः पाशो ब्रह्मन्प्रतिष्ठितः ।
 तं त एतेनावयज इति पर्णमयं ' यस्ते देव वरुण त्रिष्टुप्-
 छन्दाः पाशः चित्रे प्रतिष्ठितः । तं त एतेनावयज इति नैय-
 ग्रोधं ' यस्ते देव वरुण जगतीछन्दाः पाशो विक्षु प्रतिष्ठितः । ५
 तं त एतेनावयज इत्याश्वत्यं ' यस्ते देव वरुणानुष्टुप्छन्दाः
 पाशः पशुषु प्रतिष्ठितः । तं त एतेनावयज इति शतादृशां '
 त्वष्णीः सतं वालं च ' प्रसिद्धो ऽवमृथः ' साम चैव
 नाह देवीराप एष वो गर्भं इति चाथाप्रतीचमायन्ति वरुण-
 स्यान्तर्हित्यै ' प्रपथे समिधः कुर्वत एधो ऽस्येधिषीमहीत्ये- १०
 त्याहवनीये ऽभ्यादधाति समिदसि तेजो ऽसि तेजो मयि
 धेहीत्यथाहवनीयमुपतिष्ठन्ते ऽपो अन्वचारिषः रसेन सम-
 सृज्महि । पयस्वाः अग्न आगमं तं मा सः सृज वर्चसेत्यथ
 कुसीदेन सक्तुहोमेन चरत्यथ देवता उपस्थाय यूपमुपतिष्ठते ।
 संतिष्ठते सौत्रामणी^१ ' ॥ ३८ ॥ एकादशः ॥

१५

वेदमधीत्य स्नात्यनुपकल्पयत एरकां चोपवर्हणं च

१ सौत्रामणिः all exc. M; at the close of this adhyāya T adds इति चरकसूत्रम् ।

२ The text of adhyāya 12 is based on M(ackenzie), cp. Preface, p. II, and on the following MSS. of the Gr̥hyasūtra : Ma(drās), on the whole a very good copy in grantha; E(gmore), nāgarī copy of grantha original; T(anjore), grantha, breaking of after the words अपाशो ऽसौत्युक्तादृष्ट in kh. 41; H(aug), B(enares), these two closely related and on the whole rather bad. I made

नापितं च चुरं च दारुणि चोपस्तरणं च वृकलाऽश्च दन्तधाव-
 नमुष्णाश्चापः शीताश्च सर्वसुरभिपिष्टं^१ चाञ्जनं च स्रजं
 चादर्शं चाहतं च^२ वासः प्रावरणं^३ च वसनान्तरं वादरं मणिः
 सुवर्णोपधानः सूत्रं च^४ प्रवर्तौ च दण्डं चोपानहौ च^५
 ५ कृत्तमानडुहं चर्म सर्वरोहितमित्येते ऽस्य संभारा उपकृता
 भवन्ति । स्नानस्य मीमांसा^६ रोहिण्याः स्नायादित्येकं ।
 प्राजापत्यं वा एतन्नक्षत्रं । तदस्य प्राजापत्य एव नक्षत्रे स्नातं
 भवत्यथो सर्वाब्जोहान्नोहाणीति^७ । तिथे स्नायादित्येकं ।
 बार्हस्पत्यं वा एतन्नक्षत्रं । तदस्य बार्हस्पत्य एव नक्षत्रे
 १० स्नातं भवत्यथो बृहस्पतिप्रसूतो ऽस्नानीत्युत्तरयोः फल्गुन्योः
 स्नायादित्येकं । भाग्यं वा एतन्नक्षत्रं । तदस्य भाग्य^८ एव

also use of G (grhyaprayoga MS. Burnell cvii, which cites often literally passages of the Grhya), Prm. (Prayogamālā printed at Bombay), Pś (Prayogaśikhāmaṇi, No. 3108 of the Leiden collection), Ks (Kanakasabhāpati's kārikā, Burnell cix) and Pc (Prayogacūḍāmaṇi, Telugu MS., collection Mackenzie No. 21). Adhyāya 13 is contained only in M and E. The two adhyāyas 12 and 13 are now also printed in the Grantha Edition of the Baudhāyana smārtasūtra, designed by me as "Ed."

१ सार्व० EG.

२ only in Ed. TE.

३ Thus EHG ; प्रावारं MT, प्रपारं Ma. प्रवारणं Ed.

४ om. HBM (sec. m.).

५ om. THB Ma.

६ Thus B ; रोहतीति i.s.o. रोहाणीति the other MSS. and Ed.

७ भग्य TM Ma.

नचत्रे स्नातं भवत्यथो भाग्यो ऽसानीति ^१ हस्ते स्नायादि-
 त्येकः ^२ सावित्रं वा एतन्नचत्रं ^३ तदस्य सावित्र एव नचत्रे
 स्नातं भवत्यथो सविदप्रसूतो ऽसानीति ^४ चित्रायाः स्नाया-
 दित्येकमैन्द्रं वा एतन्नचत्रं ^५ तदस्यैन्द्र एव नचत्रे स्नातं
 भवत्यथो चित्रो ऽसानीति ^६ विशाखयोः स्नायादित्येकमै-
 न्द्राग्रं वा एतन्नचत्रं ^७ तदस्यैन्द्राग्र एव नचत्रे स्नातं भवत्यथो
 विशाखो ऽसानीति ^८ प्रजया पशुभिरित्येतेषामेकस्मिन्नापूर्यमाण-
 पक्षे ^९ पुरादित्यस्योदयाद्ब्रजमभि प्रपद्यते ^{१०} नैनमेतदहरादित्यो
 ऽभितपेत्तदहं ^{११} स्नातानामु ^{१२} ह ^{१३} वा ^{१४} एष एतत्तेजसा यशसा
 तपत्यन्तर्लोम्ना चर्मणा ब्रजमभिविघ्नन्ति ^{१५} पूर्वार्धमध्ये ब्रजस्या-
 ग्निमुपसमाधाय संपरिस्तीर्याहरन्येतान्संभारान्सकृदेव सर्वा-
 न्यत्सह ^{१६} सर्वाणि मानुषाणीत्येतस्माद्ब्राह्मणादृक्षिणतो ^{१७} ब्राह्मणं
 उपविशत्युत्तरतः ^{१८} उदपात्रं पालाशी च समिधं निदधात्य-

१ Thus HB; सानीति the other MSS. and Ed.

२ Thus MB; 'त्येषामेकस्मिन्न' H; 'त्येकेषामेतस्मिन्न' Ma TE. and Ed.

३ Thus all exc. Ma and Ed., which have तदहस्य i.s.o. तदह and E: 'तपेन्मध्यंदिनकदहस्य स्नाता'; Bhāradvāja also has the reading accepted by me on the authority of the best MSS. (=तदहः-स्नातानाम् as a compositum?).

४ 'सु ह वा only MT; 'सुखा वा Ma; 'सुखं the other MSS.; सुखं वा Ed.

५ 'भिनिघ्नन्ति MSS. (and Ed.) exc. E, which om. the second prae-
 pos.; cp. *supra* XI. 10 (p. 79, 4), XVI. 20 (p. 267, 1), XVIII. 18.

६ Thus MT; सर्वाणि i.s.o. सर्वान् HB; संभरति i.s.o. सर्वान् E Ma., Ed.

७ Before दक्षिणतो Ma ET and Ed. ins. दर्भेषु ।

८ Thus M Ma HB; ब्राह्मणमुपवेशयत्यु. E; ब्राह्मणमुपविशत्यु. T.

परेणाग्निमुदीचीनप्रतिषेवणामेरकाः साधीवासामास्तीर्य^१
 तस्यां प्राङ्मुख उपविशत्युत्तरतो नापित^२ उत्तरत उपवर्ह-
 णमामध्यंदिनं भिक्षां दद्यादपीह^३ गां पचेद्वशा चेदस्य^४ स्याद-
 चैतां^५ पालाशीः समिधमाज्येनाक्ता मध्यंदिने ऽभ्याद-
 ५ धाति ॥ ३६ ॥

इमः स्तोममर्हते जातवेदसे रथमिव संमहेमा मनो-
 षया । भद्रा हि नः प्रमतिरस्य सः सद्यग्ने सख्ये मा रिषामा
 वयं तव स्वाहेत्यथैरकायामुदीचीनशिरा निपद्यते आयुषं^६
 जमदग्नेः कश्यपस्य आयुषमगस्त्यस्य^७ आयुषमृषीणां^८ आयुषं^९
 १० यद्देवानां आयुषं^{१०} तन्मे अस्तु आयुषमित्युद्यमानमनुमन्त्रयते^{११}
 शिवा मे भवथ सः सृष्टुं इति^{१२} क्षुरमभिमन्त्रयते क्षुरो
 नामासि स्वधितिस्ते पिता नमस्ते अस्तु मा मा हिः सौरि-
 त्युष्यमानमनुमन्त्रयते यत्क्षुरेण वर्चयसि^{१३} वज्रा वपसि केशश्शश्रु
 वर्चय मे मुखं मा म आयुः प्रमोषीरिति^{१४} शश्रूण्येवाग्ने
 १५ वपते ऽथोपपच्चावथ केशान्यथोपपादमितराण्यङ्गान्येतस्माद्दोषा^{१५}
 जरसा^{१६} पूर्वं आयुषि प्रयान्ति पूर्वं आयुष्यन्नादा भवन्ति

१ Thus Ma TE, Ed. ; °सुपसृणीते M ; HB om. this passage.

२ °दपि ह Ed.

३ Thus E Ma ; चेतस्य स्याद° TH ; चेतस्य स्याद° B ; चेस्याद° M ;

चेदभ्यस्याद° Ed.

४ Thus EM Ma G, Ed. ; त्रियायुष° THB Prm.

५ Thus all exc. E : वर्धयसि and T : वर्चसि ।

६ Or should we write °षाजरसा ? What may be the sense of these words ?

य एवं विद्वांसो लोमानि वापयन्ते । स यदि लोमानि
वापयिष्यमाणः स्यात्केशश्मश्रु वापयित्वा लोमानि संहृत्य
नखानि निहन्तयीताथैतानि समुच्चित्य ब्रह्मचारिणे प्रयच्छन्ना-
हेमानि हत्वा दर्भस्तम्बे वोदुम्बरमूले वा निधत्तादिति ।
तानि स तत्र निदधात्यपरेणग्निं प्राङ्मुख उपविश्य मेखलां
विस्त्रंसयत इमां विध्यामि वरुणपाशमिति । यो ऽस्य तत्र^१
रातेः^१ पुत्रो वान्तेवासी वा भवति तस्मै प्रयच्छन्नाहेमां
हत्वा न्यग्रोधे वोदुम्बरमूले वा निधत्तादिति । तामु^२ स
तत्र निदधातीदमहममुष्यामुष्यायणस्य शुचा पाप्मानमवगूहा-
म्युत्तरस्य^३ द्विषद्भ्य इति । वृकलैः प्रधाय दन्तान्विधावयते^४ १०
ऽन्नाद्याय व्यपोहध्वं भगो राजायमागमत् । स मे सुखं
प्रसर्पतु वर्चसे च भगाय चेत्युभयोरपः संनिषिञ्चत्युष्णासु शीता
आनयति दैवमानुषस्य^५ व्यावृत्त्या इति । तामामञ्जलिनोपह-
त्याभिषिञ्चत्यापो हि ष्ठा मयोभुव इति तिसृभिर्हिरण्यवर्णाः
शुचयः पावका इति तिसृभिः । षोढाविहितो वै पुरुष १५
इत्येतस्माद्वाह्मणादथैतस्य^६ सर्वसुरभिपिष्टं समुदायुत्य त्रिः
प्रसिञ्चति ॥ ४० ॥

१ तचारातेः T Ma.

२ Thus TM Ma ; ताम् EHB, Ed.

३ Thus (अवगूहामि) MHB Prm Psm ; अपगू० T Ma EG Pc. Ed.

४ Thus M Prm ; ०धापयते all the other MSS. and G, Ed.

५ दैव० ET and Bhāradvāja ; देव० the other MSS., Ed. and the Prayogas.

६ ०थैतस्य Ma E, Ed. ; ०थैनस्य MHB ; T indistinct.

नमः शाकजञ्जभाभ्यां नमस्ताभ्यो देवताभ्यो या अभि-
 ग्राहिणीरित्यनुलिम्पते^१ ऽप्सरासु^२ च^३ यो गन्धो गन्धर्वेषु च
 यद्यशः । दिव्यो यो मानुषो गन्धः स मामाविशतिहेत्यथा-
 हतं परिधत्ते स्वा मा तनूराविश शिवा मा तनूराविशेत्येव-
 ५ मेवोत्तरासङ्गमेवमेवात^४ ऊर्ध्वमथैतं वादरं मणिं सुवर्णोप-
 धानं सूत्रे प्रीत्य दद्यामाधाय दर्विदण्डे^५ सूत्रेण पर्यस्य
 जुहोतीयमोषधे त्रायमाणा सहमाना सहस्रती । सा मा
 करोतु सोमवर्चसं सूर्यवर्चसं ब्रह्मवर्चस्विनमन्नादं^६ करोतु
 स्वाहेत्यथैनमुदपात्रे^७ ऽनुपरिस्नावयति^८ विश्वा उत त्वया वयं
 १० धारा उदन्या इव । अतिगाहेमहि द्विष इत्यपाशो ऽसीत्यु-
 क्ताक्ष्णया परिहरति वध्यं हि प्रत्यञ्चं प्रतिमुञ्चन्ति व्यावृत्त्या
 इत्येतस्माद्वाक्षाणादथैतौ प्रवर्तौ सूत्रे प्रीत्य दद्यामाधाय दर्वि-
 दण्डे^९ सूत्रेण पर्यस्य जुहोत्यायुष्यं वर्चस्यं सुवीर्यं राय-
 स्योषमौद्भिद्यम्^{१०} । इदं हिरण्यं वर्चसे जैत्रायाविशतादिमं^{१०}

१ Thus Ma, Ed.; ०नुलिंपेत्यश् ० E; ०नुलिंपंतेश् ० T; ०नुलिंपेदश् ० M;
 ०नुलिंपेत्यश् ० HB.

२ MTE and Ed. om.

३ Thus (उत्तरासंग्यम्) ET, Ed.; ०मेवासंग्यमे ० M Ma; HB corr.

४ Thus M Ma; दर्वी ० ET Prm., and Ed.; HB om.

५ ०स्विनम् ० HM Ma B; ०सिनम् ० T, Ed.; E indistinct.

६ Thus M; ०पात्रेण परि ० T Ma E Prm, Ed.; पात्रेणानुपरि ० HB Ps.

७ Thus M Ma HB; दर्वी ० EG and Ed.

८ ०मौद्भिद्यम् M Ma G and Ed.; ०मौद्भिदम् EHB Prm Ps.

९ Thus MG, Ed.; जैत्राया ० the other MSS. and Prm Ps.

१० इमं M Ma EG and Ed.; इमां H; इमा B.

रयिः स्वाहेति^१ द्वितीयां जुहोति शुनिमिवाहः^२ हिरण्यस्य
 पितुरिव नामाग्रभैषम्^३ । तन्मा करोतु सोमवर्चसः सूर्यव-
 र्चसं ब्रह्मवर्चस्विनमन्नादं^४ करोतु स्वाहेति^५ तृतीयां जुहो-
 त्युच्चैर्वाजि^६ पृतनासहः^७ सभासाहं धनंजयम् । सर्वाः समृ-
 द्धीर्ऋधयो हिरण्ये याः समाहिताः स्वाहेति^८ चतुर्थीं^९
 जुहोति विराजं च स्वराजं चाभिष्टिर्या^{१०} च नो गृहे । लक्ष्मी
 राष्ट्रस्य या मुखे तथा मा सः सृजामसि स्वाहेति^{११} पञ्चमीं
 जुहोति यशो मा कुरु ब्राह्मणेषु यशो राजसु मा कुरु ।
 यशो विश्वेषु शूद्रेष्वहमस्मि यशस्तव^{१२} स्वाहेत्यथैनावुदपात्रे^{१३}
 अनुपरिस्नावयति^{१४} विश्वा उत त्वया वयमित्येतया^{१५} तयोरन्य-^{१६}
 तरमादाय दक्षिणे कर्णं आवध्नीत^{१७} आयुष्यं वर्चस्यमित्येताभिः

१ Thus (शुनिस्) M Ma Prm Ps and Ed.; शुनीस् EG; शुमिस् HB; शुनस् only Ks.

२ Thus Ps; नामाग्रभैजघं Prm; नामाग्रहौक्षमग्राहं E; नामग्रहं M Ma BHG; नामाग्रहं, Ed.

३ ०स्विनम० M Ma HB; ०स्विनम० EG and Ed.

४ ०र्वाजि all exc. G, which has rightly ०र्वादि ।

५ Thus the MSS.; पृतनाजि the Prayogas.

६ Thus Prm; चाभिस्त्रीया G; चाभित्रीया Ps; चाभिषीर्या Pc; चाभि-
 त्रीर्या M Ma and Ed.; चाभिशीर्या E; चाभिशीर्या BH.

७ Thus M Prm Pc G; यशस्तप Ma E, Ed.; यशस्तव Ps; यशस्त HB.

८ Thus M; ०पात्रेणपरि० Ma E Prm, Ed.; ०पात्रेणानुपरि० B;
 ०पात्रेणसुपरि० H.

९ Thus HB; आवध्नीति M Ma E Prayogas.

पञ्चभिरथैनमनुपरिवर्तयत^१ चतुभिस्त्वार्तवैः संवत्सरस्य धाय-
सा^२ तैस्त्वा सहानुकरोमीत्येवमेवोत्तरं प्रवर्तमाबध्नौते^३ । ऽथ
स्वजं प्रतिमुञ्चते^४ ॥ ४१ ॥

शुभिके शिर आरोह शोभयन्ती मुखं मम । मुखं

- ५ हि मम शोभय भूयांसं च भगं कुरु ॥ यां त्वा जहार
जमदग्निः अद्वायै कामाद्यान्यै^५ । तां त्वेमां प्रतिमुञ्चे^६ ऽहं^७
वर्चसे च भगाय चेति^८ । त्रैककुदेनाञ्जनेनाङ्गे यदाञ्जनं
त्रैककुदं जातं हिमवत उपरि । तेन वामाञ्जे मयि पर्वत-
वर्चसमस्त्वित्यादर्शं परिपश्यते यन्मे मनः परागतमादर्शं परि-
१० पश्यतः । इदं तन्मयि पश्याम्यायुष्यं वर्चस्यं मे अस्त्वित्यथोपा-
नहावुपमुञ्चते द्यौरसीति दक्षिणे पादे पृथिव्यसीत्युत्तरे^९
ऽथ दण्डमादत्ते सखा मा गोपायेति^{१०} । कृत्तमादत्ते दिव्यो
ऽसि सुपर्णो ऽन्तरिक्षान्मा पाहीति^{११} । सो ऽत्रैवास्त आ नक्ष-
त्राणामुदयादथोदितेषु नक्षत्रेषूपनिष्क्रम्य दिश उपतिष्ठते
२५ देवीः षडुर्वीरु नः कृणोत विश्वे देवास इह वीरयध्व-
मिति^{१२} । मा हास्महि प्रजया मा तनूभिरिति नक्ष-
त्राणि^{१३} । मा राधाम द्विषते सोम राजन्निति चन्द्रमसं^{१४}

१ Thus M ; °वर्तयति Ma, Ed. ; °वर्तनि H.

२ धायसा MBH, Ed. ; धायया Ma ; धायसा E (from grantha ori-
ginal!).

३ Thus M Ma E ; °मुचते B ; °मुच्यते H ; °मुञ्चति Ed.

४ Thus M Prm Ks Ps ; कामाद्यान्ये Ma, Ed. ; राकाद्यान्ये HB.

५ Thus Prm G ; °मुञ्चतु Ma E ; °मुञ्च M ; °मुञ्चामि Ed.

समुपस्थाय^१ यत्रयत्र^२ कामयते तदेतीत्येतत्समावर्तनम्^३ ॥

४२ ॥ द्वादशः ॥

अथेतरत्तूष्णीमेव^४ तीर्थे स्नात्वोदेत्यथ यदि रथं लभते
रथंतरमसीति दक्षिणं चक्रमभिमृशति बृहदसीत्युत्तरं वामदे-
व्यमसीति मध्यमं रथं प्रवर्तमानमनुमन्त्रयते ऽयं वामश्विना ५
रथो मा दुःखे मा सुखे रिषदित्यथ यदि शमरथं करि-
व्यन्मवत्यप उपस्पृश्येमामभिमृशतीह धृतिरिह विधृतिरिह
रन्तिरिह रमतिरिह रमतामित्यथास्मा आचार्यः कूर्चमाहा-
रयति^५ तं प्रदक्षिणं पर्यस्योदगावृत्त उपविशति पुरस्तादैनं
प्रत्यक्षमुपोहते राष्ट्रभृदस्याचार्यासन्दी मा त्वद्योषमित्यथास्मा १०
उदकमाहारयति^६ तेनास्य पादौ प्रचालयत्यवनेक्तुः^७ पाणी
संमृशति मयि महो मयि भगो मयि भर्गो मयि यश
इत्यप उपस्पृश्य मयीन्द्रियं वीर्यमित्युरः प्रत्यात्मानं प्रत्यभि-
मृशते^८ ऽथास्मा अन्यदाहारयति^९ तत्प्रतिगृह्णात्या^{१०} म^{११}
अगाद्वर्चसा^{१२} यशसा सः सृज पयसा तेजसा च तं मा प्रियं १५
प्रजानां कुर्वधिपतिं पशूनामिति ब्राह्मणः^{१३} प्रियं पशूनां कुर्व-
धिपतिं प्रजानामिति राजन्यस्तदुपस्पृश्य प्राक् सेक्तवा^{१४} इत्याह^{१५}

१ Thus E; स उपस्थाय M; Ma HB, Ed. om. the first prae-
pos.

२ Thus Ma E, Ed.; •स्थायैव यत्र MBH.

३ अथेतरत्तूष्णी• E; अथेतरत्तूष्णी• M.

४ My conjecture; •त्यवनेक्तुः M; E omits this passage.

५ •त्या मा आगान्व• or आगान्व• MSS.

My conjecture; सक्तवा E P's, सेक्तवा M.

मधुपर्कं प्रोक्तमभिमन्त्रयते स मावतु स मा पातु स मा
जुषतामित्युभाभ्यां हस्ताभ्यां प्रतिगृह्णाति ॥ ४३ ॥

आ^१ म अगाद्वर्चसा यशसा सःसृज पयसा तेजसा च
तं मा प्रियं प्रजानां कुर्वधिपतिं पशूनामिति ब्राह्मणः^२ प्रियं
५ पशूनां कुर्वधिपतिं प्रजानामिति राजन्यस्तस्मिंश्चेत्किंचिदापति-
तः^३ स्यात्तदङ्गुष्ठेन च महानाम्न्या चोपसंगृह्येमां दिशं निरस्यति
नेष्टाविद्धं कृन्तामि या ते घोरा तनूस्तया तमाविश यो
ऽस्मान्देष्टि यं च वयं द्विष्म इत्यथाप उपसृश्य समुदायुत्य त्रिः
प्राश्नाति प्राण^४ इदं^५ ते वलिं हरामि श्रेष्ठं माधिपतिं
१० कुर्विति^६ सोमो ऽसि सोमपं मा कुर्विति द्वितीयमन्नमस्यन्नादं
मा कुर्विति तृतीयं^७ त्रिः पीत्वोच्छिष्टं ददाति^८ यमात्मनः
श्रेयांसमिच्छेत्तस्मै शेषं दद्यादुपनीतां^९ गामनुमन्त्रयते^{१०} जहि
मे पाप्मानमुपनेतुश्चेति^{११} तां कुर्वन्ति वोत्सृजन्ति वा^{१२} स यदि
करिष्यन्भवति कुरुतेत्याह्वाय यद्युत्सृज्यन्भवति तामनुमन्त्रयते
१५ गौर्धनुभव्या माता रुद्राणां दुहिता वसूनां स्वसादित्यानाम-
मृतस्य नाभिः । प्र णु वोचं चिकितुषे जनाय मा गामनागाम-

१ The mantras are abbreviated in the MSS.

२ ० तस्मिंश्चेत्किं० MSS.

३ प्राणा MSS; probably read प्राणदे ।

४ om. M.

५ Thus E; ० दुपवीतांगोगाम० M.

६ ० सुपवेतुश्चेति MSS.

दितिं वधिष्ट ॥ पिवत्तदकं तृणान्यत्त्वोमुत्सृजतेत्यथास्मा ओदन-
माहारयति । तमश्नाति ब्रह्म त्वाश्नातु ब्रह्म त्वाश्नात्विति ।
तच्चतुष्टयो ऽर्घ्यो दधि मधु घृतमाप इति । पञ्चतथ इत्येके
दधि पयो मधु घृतमाप इति । ॥ ४४ ॥ त्रयोदशः ॥

ब्राह्मणो ह सोमार्थः शुक्लेन पिङ्गाक्षेण मूर्धभिन्नेन^१ ५
विस्त्रवता पयि समाजगाम । त^२ होवाच कथा^३ विद्यां
भगवन्तमिति । सोमो राजास्मीति हैनं प्रत्युवाच । तं
मा कदध्वर्युरनैक्ष्ययनविदभ्यसौषीद्यचो^४ मा कदध्वर्युरनैक्ष्ययन-
विदभिषुणोतीत्यमहं^५ तत्र विस्त्रवाण्यसावसौ ब्राह्मणो नैक्ष्यय-
नानि वेद । तं गमिष्यामि । स म^६ दमान्वर्णान्स^७रोपयि- १०
ष्यतीति^८ । ते यत्रावभृथमवयन्ति^९ तदौदुम्बरां शाखया
पलाशशाखया वा सुवेण वानाज्यलिप्तेन दध्ना पयसा वा
मधुमिश्रेण नैक्ष्ययनैर्जघमभिजुह्वति । यत्ते ग्रावणा चिच्छिदुः
सोम राजन्नित्येतेनानुवाकेनाभिर्गोभिर्यदतो न ऊनमित्येतया

१ मूर्धभिन्नेन M Be ; मूर्धाभिषिक्तेन the other MSS.

२ Thus M : कथं the other MSS.

३ The reading कदध्व^० is my conjecture. M reads : तृडध्व^०, but a horizontal stroke has been put above the तृ, cancelling this aksara. कृडध्व^० Be 7 ; कृडध्व^० the other MSS.—अभ्यसौषीद् my conjecture ; अभ्यसौषीद् M, अभ्यासौषीद् the other MSS.

४ तृडध्व^० M ; कृडध्व^० Be 7 ; कृध्वध्व^० or कृडध्व^० the other MSS.

५ om. M.

६ ब्राह्मणान् i. s. o. वर्णान् M ; ०रोपयिष्यामीति M.

७ यत्रावभृथ^० M.

च चतुर्दशभिर्ऋजीषमभिजुहति ^१ ते यत्रावभृथः सः सिध्येयु-
स्ताम्ब्रूयाद्ये ^२ नु राज्ञस्त्वचं भित्त्वा क्रूरं कृत्वेह ग्रावभिः । ॥ ४५ ॥

अशमयित्वा नैक्ष्यनैर्यन्त्येवैवं ^३ कृतागमः ॥ ये सोममसः-
स्थाप्यापः सः साद्य सोमिनः ^४ । सः स्थितो न इत्यायन्यमुचैना-
५ न्हिनस्ति सः ॥ असिशूलैस्तुदन्ति यमस्य प्रतिषादने । यो
ऽशमयित्वा नैक्ष्यनैरथ नाकमधिरोहति ॥ वायुर्भूत्वा पवते
त्रिदिवं नाकमुत्तमम् । यः शमयित्वा नैक्ष्यनैरथ नाकमधि-
रोहति ॥ अध्वर्योर्यजमानस्य प्रतिप्रस्थातुरग्नौधः ^५ । ब्रह्मणो
होतुरुद्गातुं राजैषां लोकमादत्ते न चाहौषुश्चतुर्दश । ये
१० चतुर्दश जुहति दध्नः ^६ एताः सुवाङ्मतीः । नैषां राजा लोक-
मादत्ते न प्रजां नोत ^७ वाजिनम् ॥ आप्याययन्तो राजानं
ग्रावभिः क्रूरमृत्विजः । पयसा शमयन्तो ऽस्य जुहुतैव चतुर्द-
शेति ^१ ॥ ४६ ॥ चतुर्दशः ॥

अथ वै भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासौ
१५ यजेत य एनौ सेन्द्रौ यजेतेति ^१ वैमृधः पूर्णमासे ऽनुनिर्वाण्यौ

१ यो i. s. o. ये M.

२ My conjecture ; नैर्यन्त्येवैवं M ; नैस्तान्वेवं, ज्ञान्वेवं, ज्ञान्वेवं the other MSS.

३ सोमिनः M.

४ Thus Be 7 ; स्वातुराग्नौधः D Be : thus also but अग्निः Be :

५ स्वातोनेताग्नौधः M.

६ दध्नः Be 7, दध्ना the other MSS.

७ नोन M ; नोह the other MSS.

भवति । तेन पूर्णमासः सेन्द्र । ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां । तेना-
 मावास्या सेन्द्रेति । केनो खिदनीजानस्य सेन्द्रौ भवत इत्यै-
 न्द्राग्नेन पुरोडाशेनेत्येव ब्रूयादित्यथ वै भवति देवा वै यद्यज्ञे
 ऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत । ते देवा एतामिष्टिमपश्यन्नाग्ना-
 वैष्णवमेकादशकपालं सरस्वत्यै चरुं सरस्वते चरुं । तां ५
 पौर्णमासं सः स्याप्यानुनिरवपन्ततो देवा अभवन्परासुरा । यो
 भ्रातृव्यवान्स्यात्स पौर्णमासं सः स्याप्येतामिष्टिमनुनिर्वपेत्यौ-
 र्णमासेनैव वज्रं भ्रातृव्याय प्रहृत्याग्नावैष्णवेन देवताश्च यज्ञं च
 भ्रातृव्यस्य वृद्ध इति ब्राह्मणं । स एष भ्रातृव्यवतो यथाकाम-
 प्रयोगो^१ । मिथुनान्पशून्सारस्वताभ्यां । यावदेवास्यास्ति तत्सर्वं १०
 वृद्ध इति ब्राह्मणमथ वै भवति ॥ ४७ ॥

पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृव्यवान्नामावास्यामिति । स^२
 पौर्णमासी पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृव्यवान्नामवास्यां ।
 हत्वा भ्रातृव्यं नाप्याययतीति ब्राह्मणं । तदेतत्स्तरणावगधं
 वापरोध्यावगधं^३ वेत्यथ वै भवति साकंप्रस्थायीयेन यजेत १५
 पशुकाम इत्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण उपकल्पयत औदुम्बरं
 महत्याचं प्रभूतमाज्यमित्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति^४
 प्रतिपदं कृत्वाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपत्यैन्द्रमेकादशकपालमैन्द्रं

१ यथाकामंप्र० M.

२ om. M.

३ परोध्यावगधं M, omitting वा ; वापरोध्यावगधं all the other MSS.

४ इत्येवमेव M.

सांनाय्यं^१ प्रसिद्धमाग्नेयेन चरित्वायेतरयोर्हविषोरौदुम्बरे
 महति पात्रे समवद्यन्नाहेन्द्रायानुब्रूहीति महेन्द्रायेति वा
 यदि महेन्द्रयाजी भवति^२ महता पूर्णं^३ होतव्यमित्यत्याक्र-
 म्याश्राव्याहेन्द्रं यजेति महेन्द्रमिति वा यदि महेन्द्रयाजी
 ५ भवति^४ वषट्कृते सहैव पात्रेण जुहोति^५ तप्त एवैनमिन्द्रः
 प्रजया पशुभिस्तर्पयतीति ब्राह्मणमथ वै भवति दारुपात्रेण
 जुहोति^६ न हि मृन्मयमाहुतिमानश^७ औदुम्बरं भवत्यूग्वा
 उदुम्बर ऊर्क्^८ पशव ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशूनवरुद्ध इति
 ब्राह्मणं^९ तदेतल्लभ्यावगधं^{१०} वा निर्वेदावगधं^{११} वेत्यथ वै
 १० भवति ॥ ४८ ॥

नागतश्रीर्महेन्द्रं यजेत^१ त्रयो वै गतश्रियः शुश्रुवान्यामणी
 राजन्यस्तेषां महेन्द्रो देवतेति^२ स^३ यो^४ ऽन्य^५ एतेभ्यो
 महेन्द्रमिच्छेत^६ स संवत्सरमिन्द्रमिष्टाग्नये व्रतपतये पुरोडा-
 शमष्टाकपालं निर्वपति^७ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^८ ऽथ
 १५ यामावास्यागच्छति तस्यां महेन्द्रं यजते^९ सो ऽत ऊर्ध्वं
 महेन्द्रयाज्येव भवत्यथ वै भवति संवत्सरमिन्द्रं यजेत^{१०} संवत्सरः
 हि व्रतं नाति^{११} स्वैवैनं देवतेज्यमाना भूत्या इन्द्रे वसीया-
 न्भवतीति ब्राह्मणमथ वै भवति संवत्सरस्य परस्तादग्नये व्रतपतये

१ Thus M ; *लभ्यावगतो Be ; *लक्षावगतो Be 7 LD ; *लक्ष्मीवगतो B.

२ Thus M Be U ; *गंधं B Be 7 D.

३ M सप्तपान्य i. s. o. स यो ऽन्य ।

४ Thus, *क्षेत, all.

पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संवत्सरमेवैनं वृत्रं जघ्निवाऽसमग्नि-
व्रतपतिव्रतमालम्बयति । ततो ऽधि कामं यजेतेति ब्राह्मणमथ
वै भवति ॥ ४६ ॥

नासोमयाजी संनयेदनागतं वा एतस्य पयो यो ऽसो-
मयाजी । यदसोमयाजी संनयेत्यरिमोष एव सो ऽनृतं करो- ५
त्यथो परैव सिच्यते । सोमयाज्येव संनयेत्यथो वै सोमः पयः
सांनाय्यं । पयसैव पय आत्मन्धत्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति
वि वा एतं प्रजया पशूभिरर्धयति वर्धयत्यस्य भ्रातृव्यं यस्य
हविर्निरुप्तं पुरस्ताच्चन्द्रमा अभ्युदेति । त्रेधा तण्डुलान्विभजेद्ये
मध्यमाः सुस्तानग्नये दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं कुर्याद्ये १०
स्थविष्ठास्तानिन्द्राय प्रदात्रे दधःश्वरुं । ये ऽणिष्ठास्तान्विष्णावे
शिपिविष्टाय शृते चरुमिति । तस्या एता भवन्त्यग्ने दा
दाशुषे रयिं दा नो अग्ने प्रदातारः हवामहे प्रदाता वज्री
प्र तत्ते अद्य किमिन्ते विष्णो परिचक्ष्यं १ भूदितौन्वीजान-
स्थाथानीजानस्य २ । व्यापन्नयैव ३ पूर्वया यजते ३ ऽव्यापन्नयोत्त- १५
रया ३ । न द्वे यजेत । यत्पूर्वया संप्रति यजेतोत्तरया क्खट्
कुर्याद्यदुत्तरया संप्रति यजेत पूर्वया क्खट् कुर्यान्नेष्टिर्भवति
न यज्ञस्तदनु द्वीतमुख्यपगल्भो जायत । एकामेव यजेत

१ भूदितौन्वीजान० all.

२ Thus MDU Be 7 ; ०नस्याव्या० Be.

३ Thus M ; यजेतव्यापन्नयैवोत्तरया BU ; यजेताव्यापन्नयोत्तरया Be, thus
also but यजेते D. The avagraha added by me.

प्रगल्भो ऽस्य जायते । ऽनादृत्य तद्वै एव यजेत । यज्ञमुखमेव
 पूर्वयालभते । यजत उत्तरया । देवता एव पूर्वयावरुद्ध
 इन्द्रियमुत्तरया । देवलोकमेव पूर्वयाभिजयति मनुष्यलोक-
 मुत्तरया । भूयसो यज्ञक्रतुनुपैतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्येषा
 वै सुमना नामेष्टिर्यमद्येजानं पश्चाच्चन्द्रमा अभ्युदेत्यस्मिन्नेवास्मै
 लोके ऽर्धुकं भवतीति ब्राह्मणमथ वै भवति ॥ ५० ॥

दाक्षायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत । पूर्णमासे संनयेन्मैत्रा-
 वरुणामिच्छयामावास्यायां यजेतेत्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण उप-
 कल्पयते ऽहतं वासो । ऽथ पौर्णमास्या उपवसथे ऽग्नये व्रतपतये
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ।
 ऽथास्यैतदहरिन्द्राय वत्सा अपाकृता भवन्त्यैन्द्रं पयो दोहयि-
 त्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ प्रातराग्नेयमष्टा-
 कपालं निर्वपत्यैन्द्रः सांनाय्यः । सा द्विहविरिष्टिः संतिष्ठते ।
 ऽत्रैतदैन्द्रः सांनाय्यः समुपह्वय भक्षयन्त्यथाहतं वासः परि-
 धायापरपक्षं व्रतं चरति । तस्यैतद्व्रतं नानृतं वदति न मा-
 समश्नाति न स्त्रियमुपैति नास्य पत्न्यूलनेन वासः पत्न्यूलयन्त्यथ
 यामावास्यागच्छति । तस्या उपवसथे ऽग्नये व्रतपतये पुरोडा-
 शमष्टाकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते । ऽथास्यै-
 तदहर्मित्रावरुणाभ्यां वत्सा अपाकृता भवन्ति । मैत्रावरुणं पयो
 दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ प्रातराग्नेय-

मष्टाकपालं निर्वपति मैत्रावरुणीमामिच्छाः । सा द्विहविरिष्टिः
 संतिष्ठते । वाजिनस्य काले वाजिनेन चरति । निधत्ते वासो ।
 विसृजते व्रतं । विसृष्टव्रत एतं^१ पूर्वपक्षं भवत्यथ पौर्णमास्या-
 गच्छत्युत्सीदति व्रतपतिर्यदेवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते ।
 तदेतत्संवत्सरावगधः^२ सोमसः^३स्यम्^४ ॥ ५१ ॥

अथेडादध इत्याचक्षते । समानं वाससश्च व्रतपतेश्च ।
 तथैन्द्रं पयो दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ
 प्रातराग्नेयमष्टाकपालं निर्वपत्यग्नौषोमीयमेकादशकपालमैन्द्रः
 सांनाय्यः । सा त्रिहविरिष्टिः संतिष्ठते । त्रैतदैन्द्रः सांनाय्यः
 समुपह्वय भक्षयन्ति । तथाहतं वासः परिधायापरपक्षं व्रतं^{१०}
 चरत्यागच्छत्यमावास्या ।^{११}तस्या उपवसथे यजते । तथा
 मैत्रावरुणं पयो दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं
 वाथ प्रातराग्नेयमष्टाकपालं निर्वपत्यैन्द्रमेकादशकपालं मैत्रा-
 वरुणीमामिच्छाः । सा त्रिहविरिष्टिः संतिष्ठते^{१२} । वाजिनस्य
 काले वाजिनेन चरति । निधत्ते वासो । विसृजते व्रतं ।^{१५}
 विसृष्टव्रत एतं^{१६} पूर्वपक्षं भवत्यथ पौर्णमास्यागच्छत्युत्सीदति

१ एवं M.

२ Thus M ; ०रावगंधं Be ; ०राववाध्यं Be 7 BDU.

३ ०सः स्या M.

४...४ Thus M only ; the other MSS. are partly defective, partly corrupt.

५ एवं M.

व्रतपतिर्यदेवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते^१ तदेतत्संवत्सरावगधः^२
सोमसंस्थम्^३ ॥ ५२ ॥

अथ चतुश्चक्रो भ्रातृव्यवतो यज्ञः^४ समानं वाससश्चैव
व्रतपतेश्च^५ तथैवैन्द्रं पयो दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य
५ वावृता तूष्णीं वाद्य प्रातराग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सरस्वत
उपांशुयाजमग्नीषोमीयमेकादशकपालमैन्द्रं^६ सांनाय्यं^७ सा
चतुर्हविरिष्टिः संतिष्ठते^८ ऽत्रैतदैन्द्रं^९ सांनाय्यं^{१०} समुपह्वय
भक्षयन्ति^{११} तथैवाहतं वासः परिधायापरपक्षं व्रतं चरत्या-
गच्छत्यमावास्या^{१२} नैवोपवसथे यजते^{१३} तथैव मैत्रावरुणं पयो
१० दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाद्य प्रातराग्नेय-
मष्टाकपालं निर्वपति सरस्वत्या उपांशुयाजमैन्द्रमेकादश-
कपालं मैत्रावरुणीमामिचां^{१४} सा चतुर्हविरिष्टिः संतिष्ठते^{१५}
वाजिनस्य काले वाजिनेन चरति^{१६} निधत्ते वासो^{१७} विसृजते
व्रतं^{१८} विसृष्टव्रत एतं^{१९} पूर्वपक्षं भवत्यथ पौर्णमास्यागच्छत्यु-
१५ त्सीदति व्रतपतिर्यदेवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते^{२०} तदेतत्सं-
वत्सरावगधः^{२१} सोमसंस्थम्^{२२} ॥ ५३ ॥

स एष चतुश्चक्रो भ्रातृव्यवतो यज्ञः^{२३} स यथा ह वा
इदमनश्चतुश्चक्रं व्यवघ्नानमेत्येव^{२४} ह वा एष एतेन यज्ञक्रतु-

१ Thus M; ०संवत्सरावगंधं Be; ०संवत्सरावरार्धं the other MSS.

२ ०संस्थं M.

३ एवं M.

४ Thus M; व्यवघ्नानं सत्ये Be BU; व्यवघ्नान सत्ये Be 7 D.

नेष्टा पाप्मानं भ्रातृव्यं व्यवज्ञान एति । स एष वसिष्ठयज्ञः
 केशियज्ञः सार्वसेनियज्ञो । वसिष्ठो ह यत्र सौदासानभिच-
 चारैव५ हैनानभिचचार । केशी ह यत्र खाण्डिकमभिचचा-
 रैव५ हैनमभिचचार । सार्वसेनिर्ह यत्र भ्रातृव्यानभिचचारैव५
 हैनानभिचचार । ॥ ५४ ॥ पञ्चदशः ॥

चातुर्मास्यैः सोमैर्यज्यमाणो भवति । स द्वयान्संभारानुप-
 कल्पयत आग्निष्टोमिकाः५ वैश्वदेवसंभाराः५१ । स२ पुरस्ता-
 त्फाल्गुन्यै३ वा चैत्र्यै वा पौर्णमास्या आमावास्येन हविषेष्टा
 दीक्षते । तस्यापरिमिता४ दीक्षास्ति उपसदः । स तथा
 राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यज्ञिये५ ऽहंसुत्या १०
 संपत्स्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
 देत्यथास्यैतदहर्विश्वेभ्यो देवेभ्यो वत्सा अपाकृता भवन्ति ।
 वैश्वदेवं पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ
 वसतीवरीः परिहृत्य पयाः५ सि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातस्त्रि-
 वृद्धर्हिस्तदेकवदेव५ स्तृणात्यथाग्नेयं पशुमुपाकरोति । तस्य १५
 वैश्वदेव उपालम्भ्यो भवति । तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते
 वैश्वदेवहवीः५ षि । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेतीतरे-

१ Thus MD Be 7 ; वैश्वदेविकसंभा० Be BU.

२ Thus M ; स om. B Be ; पुरस्तात् om. B Be 7 DU.

३ Thus M Be 7 ; तस्या अपरि० Be BUD.

४ Thus MDU ; यज्ञीये the other MSS.

५ भवति Be BU ins. after वर्हिस् ।

षा५ हविषामृजुधा त्रिवृदग्निष्टोमः संतिष्ठते । पुरस्ताद्धाना-
 सोमानां वाजिनेन चरति । समानं कर्मावभृथात्प्रसिद्धो
 ऽवभृथ । उदयनीययेष्टेष्टा मैत्रावरुणौ वशामुपाकरोति
 तस्यै द्यावापृथिव्योपालम्भ्या भवति । तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां
 ५ चरित्वा पशुपुरोडाशौ निर्वपति । संतिष्ठते यथा द्विपशुः
 पशुबन्धस्तथाथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्टेत्युक्तमेतदथातश्चतुर्प-
 मासेषु ॥ ५५ ॥

वरुणप्रघासाभ्या५ सोमाभ्यां यज्यमाणो भवति । दीक्षते
 तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः । स तथा राजान
 १० क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यजिये । ऽहन्दितीयमहः
 संपत्स्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवस-
 थादेत्यथास्यैतदहर्मरुद्धो वत्सा अपाकृता भवन्ति । मारुतं
 पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ वसतीवरौः
 परिहृत्य पया५मि विशिव्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
 १५ करोति । तस्य मारुत उपालम्भ्यो भवति । तस्य प्रातःसवनी-
 याननुवर्तन्ते सप्त वरुणप्रघासहवी५षि । स यत्र प्रातःसवने
 धिष्णिथान्विहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति । समासन्नेषु
 हविःषु गार्हपत्ये करम्भपात्राण्यभिपर्यग्नित्वा तैर्मार्जालीये
 प्रचरति । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेतीतरेषाः
 २० हविषामृजुधा पञ्चदश उक्थ्यः संतिष्ठते । ऽहीनसंततिं करो-

त्यथास्यैतदहर्वरुणाय वत्सा अपाकृता भवन्ति । वारुणं पयो
 दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ वसतीवरीः परि-
 हृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
 करोति । तस्य वारुण उपालम्भो भवति । तस्य प्रातःसव-
 नीयाननुवर्तते वारुणौ च कायश्च^१ । प्रैषवन्तः सवनीया ।
 अनुब्रूहि यजेतीतरयोर्हविषोऽजुधा सप्तदश उक्थ्यः संतिष्ठते ।
 पुरस्ताद्धानासोमानां वाजिनाभ्यां चरति । समानं कर्माव-
 भूथादथैतस्मिन्नवभृथ उपाददते वारुण्यै निष्कासं तुषानिति ।
 वारुणस्य वारुण्यामिच्छाध्यवदानीया भवत्यृजीषेण सह तुषांसं-
 प्रकिरन्ति । प्रसिद्धो ऽवभृथ । उदयनीययेद्येष्टा मैत्रावरुणौ^२
 वशामुपाकरोति । तस्यै कायोपालम्भो^३ भवति । तयोः
 प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा पशुपुरोडाशौ निर्वपति । संतिष्ठते
 यथा द्विपशुः पशुबन्धस्तथाथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिद्वेत्युक्तमे-
 तदधातश्चतुर्षु मासेषु ॥ ५६ ॥

साकमेधैः सोमैर्यज्यमाणो भवति । दीक्षते । तस्यापरिमिता^४
 दौक्षा द्वादशोपसदः । स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते
 पौर्णमास्यै मे यज्ञिये ऽहन्तृतीयमहः संपत्स्यत इति । तस्य तथा
 संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य
 पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति ।

१ काया च M.

२ Thus M Be 7 ; काय उपालम्भो or कायोपालम्भो the other MSS.

- तस्यानीकवत उपालम्भो भवति । तस्य प्रातःसवनीयाननु-
वर्तत आनीकवतः । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजे-
त्यानीकवतस्य । माध्यन्दिनीयाननुवर्तते सांतपनः । प्रैषवन्तः
सवनीया । अनुब्रूहि यजेति सांतपनस्यर्जुधैकविंश उक्थ्यः
५ संतिष्ठते । ऽहीनसंसृतिं करोत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य
पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ सायं गृहमेधीयेन चरत्यथापर-
रात्रे पूर्णदर्शेण^१ चरत्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति । तस्य
कैडिन उपालम्भो भवति । तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तते
कैडिनः । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेति कैडिनस्यर्जुधा
१० त्रिणव उक्थ्यः संतिष्ठते । ऽहीनसंसृतिं करोत्यथ वसतीवरीः
परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
करोति । तस्य प्राजापत्यस्वरूप उपालम्भो भवति । तस्य
प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते महाहवींषि । प्रैषवन्तः सवनीया ।
अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषां । तृतीयसवनीयाननुवर्तन्ते
१५ महापितृयज्ञहवींषि । स यत्र तृतीयसवने धिष्णिथान्वि-
हरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति । समासन्नेषु हविषु
गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवींषि अपयित्वा तैर्मार्जालीये प्रच-
रति । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषा-
मृजुधा चयस्त्रिंश उक्थ्यः संतिष्ठते । पुरस्ताद्धानासोमानां
२० दैयम्बकैश्चरति । समानं कर्माविमृथात्प्रसिद्धो ऽवमृथ । उदय-

^१ Thus Be U ; ० दर्शेण M Be 7 D.

नीययेष्टेष्टा मैत्रावरुणौ वशामुपाकरोति । तस्यै वैश्वकर्मण्युपा-
लम्भ्या^१ भवति । तयोः प्रसिद्धं वषाभ्यां चरित्वा पशुपुरो-
डाशौ निर्वपति । तावनुवर्तत आदित्यः । प्रैषवन्तौ पशुपुरो-
डाशावनुब्रूहि यजेत्यादित्यस्य । संतिष्ठते यथा द्विपशुः
पशुवन्धस्तथाथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्टेत्युक्तमेतदथातश्चतुर्षु ५
मासेषु ॥ ५७ ॥

शुनासीरीयेण सोमेन यज्यमाणो भवति । दीक्षते ।
तस्यापरिमिता दीक्षास्ति उपसदः । स तथा राजानं
क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यज्ञिये ऽहन्सुत्या संप-
त्स्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादे- १०
त्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पयाःसि विशिष्योपवसन्त्यथास्यैताः
रात्रिं वायवे वत्सा अपाकृता भवन्ति । प्रातर्वायव्यं पयो
दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वायाम्नेयं पशुमुपा-
करोति । तस्यैन्द्र ऋषभ उपालम्भ्यो भवति । तस्य प्रातः-
सवनीयानुवर्तन्ते शुनासीरीयहवीःषि । प्रैषवन्तः सवनीया । १५
अनुब्रूहि यजेतीतरेषाः हविषामृजुधा ज्योतिरग्निष्टोमः
संतिष्ठते । समानं कर्मावभृथात्प्रसिद्धो ऽवमृथ । उदयनीय-
येष्टेष्टा मैत्रावरुणौ वशामुपाकरोति । तस्यै^२ सौर्यपालम्भ्या^३
भवति । तयोः प्रसिद्धं वषाभ्यां चरित्वा पशुपुरोडाशौ

१ Thus Be 7 ; °कर्मण्योपा° Be ; °कर्मण उपालम्भ्यो M.

२ तस्यै MU Be ; तस्याः Be 7 D ; B om.

३ Thus Be 7 ; सौर्यपालम्भ्या M ; सौर्य उपालम्भ्यो Be U.

निर्वपति^१ संतिष्ठते यथा द्विपशुः पशुबन्धस्तथाथ पौर्णमास-
वैमृधाभ्यामिष्टेत्युक्तमेतत्^१ ॥ ५८ ॥ षोडशः ॥

अथातो ज्योतिरयनमित्याचक्षते^१ वैश्वदेवेन सोमेन
यक्ष्यमाणो भवतीति समानी प्रतिपर्देतावदेव नाना^१ चित्र-
५ दमुत्राग्निष्टोमो^१ ज्योतिरिहायातश्चतुर्षु मासेषु वरुणप्रघासेन
सोमेन यक्ष्यमाणो भवति^१ दीक्षते^१ तस्यापरिमिता दीक्षाः
षडुपसदः^१ स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्ण-
मास्यै मे यज्ञिये ऽहन्सुत्या संपत्स्यत इति^१ तस्य तथा संप-
द्यते^१ प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यथास्यैतदहर्दया वत्सा अपा-
१० कृता भवन्ति मरुद्भ्यो वरुणायेति^१ द्वयं पथो दोहयति
सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ वसतीवरीः परिहृत्य
पथाऽसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति^१
तस्य मारुतो वारुण इत्युपालम्भ्यौ भवतरुस्य प्रातःसवनीया-
ननुवर्तन्ते सप्त वरुणप्रघासहवीऽसि^१ स यत्र प्रातःसवने
१५ धिष्णिथान्विहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति^१ समासन्नेषु
हविःषु गार्हपत्ये करम्भपात्राण्यभिपर्यग्निकृत्वा तैर्मार्जालीये
प्रचरति^१ प्रैषवन्तः सवनीया^१ अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽ
हविषां^१ माध्यन्दिनीयाननुवर्तते^१ वारुणी च कायश्च^१ प्रैषवन्तः
सवनीया^१ अनुब्रूहि यजेतीतरयोर्हविषोर्ऋजुधा ज्योतिरुक्थः
२० संतिष्ठते^१ समानमुत्तरं कर्म यथा द्विरात्रे तथायातश्चतुर्षु
मासेषु ॥ ५९ ॥

साकमेधेन सोमेन यज्यमाणो भवति । दीक्षते । तस्या-
 परिमिता दीक्षाः षडुपसदः । स तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यज्ञिये ऽहन्सुत्या संपत्स्यत इति ।
 तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यथ वसती-
 वरीः परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशु-
 मुपाकरोति । तस्यानीकवतः कौडिनः प्राजापत्यस्वपर इत्युपा-
 लभ्या भवन्ति । तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तत आनीकवतः ।
 प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेत्यानीकवतस्य । माध्यन्दि-
 नीयाननुवर्तते सांतपनः । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि
 यजेति सांतपनस्य । तृतीयसवनीयाननुवर्तन्ते^१ गृहमेधीय- १०
 प्रमृतीनि महाहवींषि । स यत्र तृतीयसवने धिष्णिष्या-
 न्विहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति । महाहविर्भिश्चरित्वा
 गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवींषि अपयित्वा तैर्मार्जालीये प्रच-
 रति^२ । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हवि-
 षामृजुधा ज्योतिरुक्थः संतिष्ठते । समानमुत्तरं कर्म यथा १५
 त्रिरात्रे तथा । स उवेव^३ शुनासीरीयः । ॥ ६० ॥ सप्तदशः ॥

अथातो महायज्ञ^४ इत्याचक्षते । ज्योतिरतिरात्र इत्येक
 आहुर्दीक्षते । तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः । स तथा

१ Thus MD; ०वर्तते the other MSS.

२ ०रति Be Be 7 DU.

३ Thus M; उवेव Be 7; उक्थेन Be BDU.

४ Thus M Be BU Keś.; महापितृयज्ञ Be 7 D.

राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णयास्यै ने यज्ञिये ऽहन्सुत्या
 संपत्स्यत इति ^१ तस्य तथा संपद्यते ^१ प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
 देत्यथास्यैतदहस्तया वत्सा अपाकृता भवन्ति विश्वेभ्यो देवेभ्यो
 मरुद्भ्यो वरुणायेति ^१ त्रयं पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता
 ५ त्वष्णीं वाय वसतीवरीः परिहृत्य पयांश्च विश्विष्योप-
 वसन्त्यथ ^१ प्रातस्त्रिवृद्धिर्हस्तदेकवदेव ^२ स्तृणात्यथाग्नेयं पशुमुपा-
 करोति ^१ तस्य वैश्वदेवो मारुतो वारुण आनीकवतः क्रैडिनः
 प्राजापत्यस्तूपर ऐन्द्र ऋषभ इत्युपाख्यभ्या भवन्ति ^१ तस्य
 प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते वैश्वदेवहवींश्च ^१ प्रैषवन्तः सवनीया ^१
 १० अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषां ^१ माध्यंदिनीयाननुवर्तन्ते
 सर्वाणि वरुणप्रघासहवींश्च ^१ ॥ ६१ ॥

स यत्र माध्यंदिनीये सवने धिष्णिन्यान्विहरति तदजस्रं
 मार्जालीयं करोति ^१ समासनेषु हविःषु गार्हपत्ये करम्भ-
 पात्राण्यभिपर्यग्निकृत्वा तैर्मार्जालीये प्रचरति ^१ प्रैषवन्तः सव-
 १५ नीया ^१ अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषां ^१ तृतीयसवनीया-
 ननुवर्तन्त आनीकवतप्रमृतीनि महाहवींश्च ^१ स यत्र तृतीय-
 सवने धिष्णिन्यान्विहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति ^१

१ Between प्रातस् and चिष्टद् Be 7 has the following words : (प्रातः)-
 राग्नेयं पशुमुपाकरोति तस्यानीकवतः क्रैडिनः प्राजापत्यस्तूपर इत्युपाख्यभ्या भवन्ति
 तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्त आनीकवतः प्रैषवन्तः सवनीया अनुब्रूहि यजेत्यानीकवत-
 (स्त्रिवृद्धि) ।

२ Thus (एकवदेव) M Be 7 ; एकवैव Be U ; एकवैव B ; D om.

महाहविर्भिश्चरित्वा गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवींषि अपयित्वा
 तैर्माजालीये प्रचरति । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजे-
 तीतरेषां हविषामृजुधा ज्योतिरतिरात्रः संतिष्ठते । पुरस्ता-
 द्भानासोमानां वाजिनैश्चरित्वा त्रैयम्बकैश्चरति^१ । समानं कर्मा-
 वभृथादथैतस्मिन्नवभृथ उपाददते वारुण्यै निष्कासं तुषा- ५
 निति । वारुणस्य वारुण्यामिच्छाध्यवदानीया भवत्यृजौषेण सह
 तुषान्संप्रकिरन्ति^२ । प्रसिद्धो ऽवभृथ । उदयनीययेष्टेष्टा मैत्रा-
 वरुणौ वशामुपाकरोति । तस्यै द्यावापृथिव्या काया वैश्वकर्मणी
 सौरीत्युपालम्भ्या भवन्ति । तासां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा
 पशुपुरोडाशान्निर्वपति । ताननुवर्तन्त आदित्यप्रभृतीनि १०
 शुनासीरीयहवींषि । प्रैषवन्तः पशुपुरोडाशा । अनुब्रूहि
 यजेतीतरेषां हविषां । संतिष्ठते यथा पञ्चपशुः पशुबन्धस्त-
 थाय पौर्णमासवैमृधाभ्यामिद्धा यजमानायतन उपविश्य त्रेण्या
 शलल्या लोहितायसस्य च क्षुरेण शीर्षन्नि च वर्तयते परि
 च वपते पुरस्तादेवाग्रे ऽथ दक्षिणतो ऽथ पश्चादथोत्तरतो १५
 ऽथोपरिष्ठात्संतिष्ठन्ते चातुर्मास्याः सोमाः संतिष्ठन्ते चातुर्मास्याः
 सोमाः । ॥ ६२ ॥ अष्टादशः ॥

॥ इति सप्तदशः प्रश्नः^३ ॥

१ त्र्यम्बकै० MSS.

२ ०किरति M.

३ अथ (१. इति) बौधायन उत्तरतत्तिस्त्रचे प्रथमः प्रश्नः U.

बृहस्पतिसवेन यज्यमाणो भवति । स उपकल्पयते ऽश्व-
 चतुस्त्रिंशा दक्षिणाः कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च रुक्मौ
 पर्णमयं पात्रमाज्यमभिषेचनायाथ वै ब्राह्मणं भवति परिस्रजौ
 होता भवत्यरुणो मिर्मिरस्त्रिशुक्र इत्येष ह वै परिस्रजौ यः
 ॥ खलतिः परिकेश्यो^१ । ऽथ^२ हैष मिर्मिरो यः शुक्तो विक्लिध-
 स्तिलकवान्पिङ्गाक्षो^३ । ऽथ हैष त्रिशुक्रो यस्त्रिवेदो^४ दीक्षते ।
 तस्यैकरात्रीणस्य सोमं क्रीणन्ति । तिस्र उपसदस्तायते
 त्रिवृदग्निष्टोमो रथंतरसामा प्रवर्ग्यवाग्गायत्रीध्वेक स्तोमः ।
 प्रज्ञातं देवसुवाः हविषां करणं । तस्य बार्हस्पत्यो^५ ऽतिग्राह्यो^५ ।
 १० बार्हस्पत्यः पशुरुपालम्भ्यः । समानमाभिषेकस्य कालादभिषेकस्य
 काले यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनग्रीवमुत्तरलोमोप-
 स्तृणाति । तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्याः रुक्माभ्यां
 पर्युपास्य पर्णमये पात्रे आज्यमानीयाभिषिञ्चति बृहस्पतिः
 प्रथमं जायमानो महो ज्योतिषः परमे व्योमन् । सप्तास्यस्तु-
 १५ विजातो रवेण वि सप्तरश्मिरधमत्तमाः सि ॥ देवस्य त्वा
 सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो
 यन्तुर्यन्त्रेण बृहस्पतिसवेनाभिषिञ्चामीति । समुन्मृष्टे समुत्क्रो-
 शन्तीति^५ समानमा मुखस्य विमार्जनात् । ॥ १ ॥

१ Thus MB Be; परिकेश्य the other MSS.

२ Thus D; तिलकावा० M Be 7 U; तौलकावा० Be; तौलकावा० B.

३ Thus M; त्रिवेदी the other MSS.

४ Thus M Be 7 D; पत्यसातिग्रा० Be BU.

५ M reads: समुत्क्रोशन्त्यभ्यषेचनायमसौ + बृहस्पतिसवेनेति ।

तस्य प्रातःसवने सन्नेषु नाराशंसेष्वेकादश दक्षिणा
नीयन्त । एकादश माध्यंदिने सवने सन्नेषु नाराशंसेष्वस-
द्वादशास्तृतीयसवने सन्नेषु नाराशंसेषु । माध्यंदिन एव
सवने ऽश्वं दद्यादिति ह स्माह मौद्गल्यः । स वा एष^१ नैमार्जनो^२
यज्ञः । स यथा ह वा दूयं गैरेयी^३ नदी^४ निमृजत्येव^५ ह ५
वा एष एतेन यज्ञक्रतुनेष्टा पाप्मानं भ्रातृयं निमृजन्नेति^६ । स
एतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा भेषाच्छान्ते ।
राजा राजसूयेनेजान इच्छति बृहस्पतिसवेनाभिषिच्येति^७ ।
तदु वा आहुर्न वै राजसूयाभिषिक्तो ऽन्येन यज्ञक्रतुनाभिषि-
च्येताप्रत्यवरोही ह^८ भवतीत्युभाभ्यां ब्रह्मचत्राभ्यामभिषिच्या^९ १०
इत्यभिषिच्येतेवेति^{१०} । दीक्षते । तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र
उपसदः । समानमाभिषेकस्य कालादभिषेकस्य काले माध्यंदि-
नीया एवैनं चमसा निमृजन्तो यन्ति । चतुर्विंश एष भवति ।

१ Thus M Be 7 D ; एषसवनैमार्जनो BU ; एष सवोषनिमार्जनो Be.

२ Thus M ; गैरेयी the other MSS. (U गैरेयीर्) ।

३ नदी निमृजत्येव^५ M ; नदीनिमृज्येव^५ B ; नदीनिमृज्यनेत्येव^५ Be 7 D ;
नदीनिमृज्येवं U ; नदीं तीत्वा पांस्त्रिनिमृजत्येव^५ Be. Read perhaps:
नदी निमृजन्त्येव^५ i.e. निमृजन्ती एति, cp. *infra* निमृजन्नेति ।

४ निमृज्यन्नेति Be 7.

५ Thus MD Be 7 ; °भिषिच्यन्नेति Be U ; °भिषिच्येतेति B.

६ om. M.

७ Thus M only ; °भिषिच्यात इत्यभिषिच्येतेवेति U Be 7 D ; °भिषिच्यात
इत्यभिषिच्येतेति B ; °भिषिच्याभिषिच्येतेनैवेति Be.

राजा राजसूयेन यक्ष्यमाण आध्यायति^१ त्रिषु वर्णेष्वभिषिक्ते-
 स्वध्यभिषिच्येय^२ पुरोहिते स्थपतौ सूत इति^३ पुरोहितो
 दीक्षते^४ तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र उपसदः^५ समानमाभिषेकस्य
 कालादभिषेकस्य काले शुक्रामन्यिनोः सः स्वावेणाभिषिञ्चति^६

४ चतुष्टोम एष भवति^७ ॥ २ ॥

स्थपति^८ स्थपतिसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयत
 आर्षभं चर्म सुवर्णरजतौ च रुक्मावौदुम्बरं पात्रं दध्यभिषेच-
 नाय^९ दीक्षते^{१०} तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र उपसदः^{११} आग्नेयस्य
 मारुती पृश्निः पष्ठौ ह्युपालम्भ्या भवति^{१२} सप्त हवींषि
 प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते यदाग्नेयो भवत्यग्निमुखाद्भृद्विरित्ये-
 तानि^{१३} समानमाभिषेकस्य कालादभिषेकस्य काले यजमाना-
 यतनं आर्षभं चर्म प्राचीनग्रीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति^{१४} तद्यज-
 मानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां पयुपास्थौदुम्बरे
 पात्रे दधानीयाभिषिञ्चति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनो-
 १५ बाङ्गभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्तेण
 स्थपतिसवेनाभिषिञ्चामीति^{१६} समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा
 मुखस्य विमार्जनात्^{१७} एष स्थपतिसवः सप्तदशो ऽग्निष्टोम^{१८} एष
 एव स्थपतिसव^{१९} एष वैश्यसव^{२०} एष माससवो^{२१} मासा
 हैनेनातः^{२२} पूर्वमीजिरे^{२३} ॥ ३ ॥

१ अध्यायतीति M.

२ Thus MD Be 7; •विच्येय Be BU.

३ om. Be BU.

४ वैश्यस्य सव Be 7.

५ i. s. o. अतः Be 7 अतः, D अतः ।

सूतः^१ सूतसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते
 कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च रुक्मौ पर्णमयं पात्रं हिरण्यं
 द्रुतमभिषेचनाय^२ । दीक्षते^३ तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र उप-
 सदो^४ । ऽष्टौ हवीः^५षि प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते यदाग्नेयो
 भवत्याग्नेयो वै ब्राह्मण इत्येतानि^६ । समानमाभिषेकस्य^७
 काष्ठादभिषेकस्य काले यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीन-
 यौवमुत्तरलोमोपस्तृणाति^८ । तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्ण-
 रजताभ्याः रुक्माभ्यां पर्युपास्य पर्णमये पात्रे द्रुतमानीय
 हिरण्येनोत्पूयाभिषिञ्चति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनो-
 र्बाह्व्यां पूष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेण सूतस-^{१०}
 वेनाभिषिञ्चामीति^९ । समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा
 मुखस्य विमार्जनात्^{१०} एष सूतसवः सप्तदशो ऽग्निष्टोम^{११} । एष
 एव सूतसव^{१२} । एष ग्रामणीसव^{१३} । एष चतुसव^{१४} । चतवो
 ह्येनेनातः पूर्वमीजिरे^{१५} ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

सोमसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते सौमीः^{१५}
 सूतवशां कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च रुक्मौ पर्णमयं पात्रं
 पयो ऽभिषेचनायाय वै ब्राह्मणं भवति यत्किंच राजसूयमृते
 सोमं तत्सर्वं भवतीति^{१६} । स ग्रामावासेन हविषेष्वाष्टावहान्यानु-
 मतप्रभृतिभिरेति संवत्सरं चातुर्मास्यैः सप्तेन्द्रतुरीयप्रभृतिभिरथ
 रत्निनाः हविर्भिर्यजते^{१७} । ऽथ देवसुवाः हविर्भिर्यजते^{१८} । २०

ऽथैताः सौमीः सूतवशामालभते^१ । तस्या असमुदिते
यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनग्रीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति ।
तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्याः रुक्माभ्यां पर्युपास्य
पर्णमये पात्रे पथ आनीयाभिषिञ्चत्यषाढं^२ युत्सु पृतनासु
५ पप्रिः सुवर्षामप्त्वां वृजनस्य गोपाम् । भरेषुजाः सुचितिः
सुश्रवसं जयन्तं त्वामनु मदेम सोम ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे
ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेण
सोमसवेनाभिषिञ्चामीति । समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समा-
नमा मुखस्य विमार्जनादथ सः सृपाः हविर्भिर्यजते ।^३ अथ
१० पञ्चहविषा दिशामवेष्ट्या यजते ।^४ अथ द्विपशुना पशुबन्धेन
यजते ।^५ अथ सात्यदूतानाः हविर्भिर्यजते ।^६ अथ पूर्वैः प्रयुजाः
हविर्भिर्यजते ।^७ अथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिद्वोत्तरैः प्रयुजाः
हविर्भिर्यजते ।^८ अथ देविकाहविर्भिर्यजते ।^९ अथ त्रैधातवीयया
यजते ।^{१०} अथ सौत्रामण्या यजते । संतिष्ठते सोमसवो ऽर्ध-
१५ चतुर्दशैर्मसैः । ॥ ५ ॥

पृथिसवेन^१ यज्यमाणो भवति स उपकल्पयते रोहितं
चर्मनिडुहः सुवर्णरजतौ च रुक्मावौदुम्बरं द्रोणं चतुःस्रक्ति
चतुष्टयीरपो दिग्भ्यः संभृता^२ । अथ वै ब्राह्मणं भवति

१ ० भवे MD Be UB ; ० भेत Be 7.

२ The mantra is abbreviated in all the MSS.

३ पृथिवि० M, पृथिवी Be every time in this kh.

४ Thus M Be ; संभृता the other MSS.

यत्किंच राजसूयमनुत्तरवेदीकं तत्सर्वं भवतीति । स आमा-
 वास्येन हविषेष्वाष्टावहान्यानुमतप्रभृतिभिरेति सत्तेन्द्रतुरीय-
 प्रभृतिभिरथ रत्निनाः हविर्भिर्यजते । १ इथ देवसुवाः हवि-
 र्भिर्यजते । २ इथैतां चतुर्हविषमिष्टिं निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपाल-
 मैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालं बार्हस्पत्यं चरु- ५
 मिति । तस्याः १ असमुदिते १ यजमानायतने रोहितं चर्मनिडुहं
 प्राचीनघीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति । तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य
 सुवर्णरजताभ्याः रुक्माभ्यां पर्युपास्थौदुम्बरे द्रोणे चतुष्टयीरपः
 समवनीयाभिषिञ्चति २ ये मे पञ्चाशतं ददुरश्वानाः सध-
 स्तुतिः । ३ युमदग्ने महि श्रवो बृहत्क्षधि मघोनां नृवदमृत १०
 नृणाम् ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्वाङ्मयां पूष्णो
 हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेण पृथिसवेनाभिषिञ्चा-
 मीति । ४ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा मुखस्य विमा-
 र्जनादथ सः सृपाः हविर्भिर्यजते । ५ इथ पञ्चहविषा दिशा-
 मवेष्ट्या यजते । ६ इथोपातीत्य द्विपशुं पशुबन्धः सात्यदूतानाः १५
 हविर्भिर्यजते । ७ इथ पूर्वैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजते । ८ इथ
 पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्टोत्तरैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजते । ९ इथ
 देविकाहविर्भिर्यजते । १० इथ दैधातवीयया यजते । ११ इथ सौत्रा-
 मण्या यजते । १२ संतिष्ठते पृथिसवो ऽध्यर्धेन ३ मासेन ३ ॥ ६ ॥

१ Thus M Be 7 DUB ; तस्यासमु० Be.

२ Thus Be 7 DU ; समानौच M Be B, but cp. XII. 8 (p. 98, 5).

३ Thus M ; ध्यर्धे, धे, मासेन the other MSS.

गोसवेन यज्यमाणो भवति स उपकल्पयते ऽयुतं दक्षिणाः
 सुवर्णरजतौ च रुक्मौ पर्णमयं पात्रं प्रतिधुगभिषेचनाय^१ ।
 दीचते^२ । तस्य षड् दीक्षाः षडुपसदः^३ । समानमाभिषेकस्य
 कालादभिषेकस्य काले यजमानायतने कृष्णाजिनमात्रं वेदे-
 ५ रनुद्धृतं भवति^४ । तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां
 रुक्माभ्यां पर्युपास्य पर्णमये पात्रे प्रतिधुगानीय^५ बृहत स्तोत्रं
 प्रत्यभिषिञ्चति रेवञ्जातः सहसा वृद्धः चत्राणां चत्रभृत्तमो
 वयोधाः । महान्महिले तस्तभानः चत्रे राद्रे च जागृहि ।
 प्रजापतेस्त्वा परमेष्ठिनः स्वाराज्येनाभिषिञ्चामि ॥ देवस्य त्वा
 १० सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यै वाचो
 यन्तुर्यन्त्रेण गोसवेनाभिषिञ्चामीति^६ । समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति
 समानमा मुखस्य विमार्जनात्^७ एष गोसवः षट्त्रिंशः
 सर्व उक्थ्य उभयसामायुतदक्षिणः^८ । पवमाने कण्वरयन्तरं
 कुर्वन्ति^९ । ॥ ७ ॥ द्वितीयः ॥

१५ ओदनसवेन यज्यमाणो भवति स उपकल्पयते रोहितं
 चर्मानुहः सुवर्णरजतौ च रुक्मौ शतमानं च प्रवर्तं चतुरो
 वर्णाब्राह्मणः राजन्यं वैश्यः शूद्रं चतुरो रसान्मधु सुरां

१ Thus M Be 7 D ; प्रतिधुग० the other MSS.

२ Thus M ; प्रतिधुप्रसानीय all the other MSS., but cp. Maitr. S. II. 2. 7, where the word is also used as a neuter (sc. पयः).

३ Thus Be 7 D ; ०सामायुतदक्षिणाः M ; ०सामायुतदक्षिणः the other MSS.

४ Thus M ; भवति the other MSS.

पय अपश्चत्वारि^१ पात्राणि सौवर्णं^२ राजतं कांस्यं मृन्मयं
 चतस्रो दक्षिणाः शतमानं^३ हिरण्यं तिसृधन्वमद्वा माषैः
 पूर्णं कमण्डलुं चतुष्टयीः शलाकाः पर्णमय्यौ नैयग्रोध्यावाश्वत्थौ
 फाल्गुनपाच्यौ^४ चत्वारि नानावृक्ष्याणि पात्राणि सक्तू^५स्त्रीणि
 दर्भपुञ्जीलान्यौदुम्बरं द्रोणं चतुःस्रक्ति चतुष्टयीरपो दिग्भ्यः ५
 संभृताः शतं^६ च^७ रथं चैतेनोपकृप्तेन रोहिणीमायतीमुपर-
 मत्यथ^८ रोहिणेति पूर्वाग्निमन्त्रवस्यत्युत्तपनीयं^९ शालीनो
 ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्निरथाध्वर्युरपररात्र आद्रुत्य सःशास्त्ये-
 कौदनं^{१०} अपयतेति^१ तं तथा अपयन्ति यथा पुरादित्य-
 स्योदयाच्छृतो^{१०} भवत्युद्यता सूर्येण कार्य इति ब्राह्मणमथैत- १०
 मोदनं^२ अपयित्वाभिघार्योदञ्चमुदासयत्यथैतां पात्राणि निर्णि-
 ज्योपस्तीर्य तस्यामेनमसंघ्नन्निवोद्धरति^३ सर्पिरासेचनं कृत्वा
 प्रभूतमाज्यमानीयाथैतांश्चतुरो वर्णान्दक्षिणत उदङ्मुखानु-
 पवेशयत्यथान्वारब्धे यजमाने जुहोति सिंहे व्याघ्र उत या

१ चाप० all.

२ Thus M; फाल्गुनपाच्यौ Be B; फाल्गुनपाच्यो DU; फाल्गुन्यौ पात्रीं Be.

३ Uncertain; शतं च M; सतं च Be 7 D; इत्थं च BU; सितं (omitting च) Be.

४ Read perhaps अथ i.s.o. अथ, cp. XIII. 36 (p. 145, 3), XV. 2 (p. 205, 10) and XVIII. 16.

५ 'नवस्यत्य' M Be 7; 'नवस्यत्यु' Be BUD.

६ Thus Be BU; एक्योदनं M; ओदनं Be BU.

७ Thus M Be 7 D; पुरस्तादादित्य० Be BU.

पृदाकाविति चतस्रः सुवाङ्मती^१लाङ्मती^२ सः स्रावैः प्रवर्तम-
भिधारयति राडसि विराडसि सम्राडसि स्वराडसीत्यथैतं^१
प्रवर्तमग्रेणाहवनीयं^२ पर्याहृत्य दक्षिणतो निदधाति । ॥ ८ ॥

अथैतत्सौवर्णं पात्रं याचति । तस्मिन्स्तिरः पवित्रं

५ मध्वानीय सक्तूनोष्य पर्णमयीभ्यां शलाकाभ्यामुपमन्यतीन्द्राय
त्वा तेजस्वते तेजस्वन्तः श्रीणामीति । तेजो ऽसीति ब्राह्म-
णाय प्रयच्छति । तत्ते प्रयच्छामीति ब्राह्मणः प्रतिगृह्णात्यथ
यजमानो मुखं विमृष्टे तेजस्वदस्तु मे मुखं तेजस्वच्छिरो
अस्तु मे । तेजस्वान्विश्वतः प्रत्यङ् तेजसा संपिष्टग्नि मेति ।

१० त्रिराचम्य प्रशंसति । तस्मा एतच्चैव पात्रं ददाति शतमानं
च हिरण्यमथैतद्राजतं पात्रं याचति । तस्मिन्स्तिरः पवित्रं
सुरामानीय सक्तूनोष्य नैयग्रोधीभ्यां शलाकाभ्यामुपमन्यती-
न्द्राय त्वौजस्वत ओजस्वन्तः श्रीणामीत्यौजो ऽसीति राज-
न्याय प्रयच्छति । तत्ते प्रयच्छामीति राजन्यः प्रतिगृह्णात्यथ

१५ यजमानो मुखं विमृष्ट ओजस्वदस्तु मे मुखमोजस्वच्छिरो
अस्तु मे । ओजस्वान्विश्वतः प्रत्यङ् ओजसा संपिष्टग्नि मेति ।

त्रिराचम्य प्रशंसति । तस्मा एतच्चैव पात्रं ददाति तिसृधनं
चाथैतत्कांस्यं पात्रं याचति । तस्मिन्स्तिरः पवित्रं पथ

आनीय सक्तूनोष्याश्वत्थीभ्यां शलाकाभ्यामुपमन्यतीन्द्राय त्वा

२० पयस्वते पयस्वन्तः श्रीणामीति । पयो ऽसीति वैश्याय

१ • छैनं all exc. M.

२ • ग्रेणाग्निं M.

प्रयच्छति । तत्ते प्रयच्छामीति वैश्यः प्रतिगृह्णात्यथ यजमानो
 मुखं विमृष्टे पयस्वदस्तु मे मुखं पयस्वच्छिरो अस्तु मे ।
 पयस्वान्विश्वतः प्रत्यङ् पयसा संपिष्टग्निं मेति । त्रिराचम्य
 प्रशंसति । तस्मा एतच्चैव पात्रं ददात्यङ्गं चाथैतन्मृन्मयं
 पात्रं याचति । तस्मिन्स्तिरः पवित्रमप आनीय सक्तू- ५
 नोप फाल्गुनपाचीभ्याम्^१ शलाकाभ्यामुपमन्यतीन्द्राय त्वायुष्मत
 आयुष्मन्तः श्रीणामीत्यायुरसीति शूद्राय प्रयच्छति । तत्ते
 प्रयच्छामीति शूद्रः प्रतिगृह्णात्यथ यजमानो मुखं विमृष्ट
 आयुष्मदस्तु मे मुखमायुष्मच्छिरो अस्तु मे । आयुष्मान्विश्वतः
 प्रत्यङ्गायुषा संपिष्टग्निं मेति । त्रिराचम्य प्रशंसति । तस्मा १०
 एतच्चैव पात्रं ददाति माषैश्च पूर्णं कमण्डलुमथैतमोदनमभ्यु-
 त्स्य प्राश्नाति । तस्य यज्ञ सहते तदभ्यु प्रवेशयत्यथ हिरण्या-
 द्रुतं निष्पिवति । निष्पिवन्तमनुमन्त्रयत इममग्न आयुषे
 वर्चसे कृधि प्रियः रेतो वरुण सोम राजन् । मातेवास्मा
 अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासदित्यथैतं प्रवर्त- १५
 मद्भिः प्रचात्य दक्षिणे कर्णं आबध्नीत आयुष्टे विश्वतो
 दधदित्यथैनमनुपरिवर्तयत^२ आयुरसि विश्वायुरसि सर्वायु-
 रसि सर्वमायुरसीत्यथैनं त्रिभिर्दर्भपुञ्जीलैः पवयति यतो
 वातो मनोजवा यतः चरन्ति सिन्धवः । तासां त्वा सर्वासाः

१ फल्गुनपाचीभ्यां M; फाल्गुनपाचीभ्याम् Be 7 BUD; फल्गुनौभ्याम् Be.

२ Thus M; एतं i.s.o. एतं the other MSS.

रुचाभिषिञ्चामि वर्चसेत्यथास्य दक्षिणमच्चिकटं^१ न्यचति^१
 समुद्र इवाप्ति गच्छाना सोम इवास्यदाभ्यः । अग्निरिव विश्वतः
 प्रत्यङ् सूर्य इव ज्योतिषा विभूरिति^१ ॥ ६ ॥

- यावदेवात्राध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थातौ दुम्बरे द्रोणे
 ५ चतुष्टयीरपः समवनीय चतुरो ग्रहान्गृह्णात्यपां यो द्रवणे
 रसस्तमहमस्मा आमुष्यायणाय तेजसे ब्रह्मवर्चसाय गृह्णामीति
 पर्णमयेनापां य ऊर्मौ रसस्तमहमस्मा आमुष्यायणायौजसे
 वीर्याय गृह्णामीति नैयग्रोधेनापां यो मध्यतो रसस्तमहमस्मा
 आमुष्यायणाय पुष्टौ प्रजननाय गृह्णामीत्याश्वत्येनापां यो
 १० यज्ञियो रसस्तमहमस्मा आमुष्यायणायायुषे दीर्घायुत्वाय
 गृह्णामीत्यौदुम्बरेणथैतद्रोहितं चर्मनिडुहं^२ प्राचीनग्रीवमु-
 त्तरलोभोपसृणाति^१ तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरज-
 ताभ्यां रुक्माभ्यां पर्युपास्याभिषिञ्चत्यपां यो द्रवणे रसस्ते-
 नाहमिममामुष्यायणं तेजसे^३ ब्रह्मवर्चसायाभिषिञ्चामीति
 १५ पर्णमयेनापां य ऊर्मौ रसस्तेनाहमिममामुष्यायणमोजसे
 वीर्यायाभिषिञ्चामीति नैयग्रोधेनापां यो मध्यतो रसस्तेनाह-
 मिममामुष्यायणं पुष्टौ प्रजननायाभिषिञ्चामीत्याश्वत्येनापां यो

१ Thus Be; दक्षिणमच्चिकटंन्याचति M; दक्षिणे अच्चिकटे न्यचति BU;
 दक्षिणे अच्चिकटीटं न्यचति Be 7 D.

२ All MSS. exc. M ins. जघनेनाग्निं ।

३ In Be here and infra all the Datives (वर्चसाय, औजसे, वीर्याय
 etc.) are changed into Instrumentals; M has everywhere Ins-
 trum.

यज्ञियो रसस्तेनाहमिममामुष्यायणमायुषे दीर्घायुत्वायाभि-
 पिञ्चामीत्यौदुम्बरेण । समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा
 मुखस्य विमार्जनादुत्तरत एतद्भूपायितः शतं^१ तिष्ठति रथश्च^१ ।
 तदभिप्रैत्यभिप्रेहि वीरयस्त्रोयश्चेत्ता सपत्नहा । आतिष्ठ मित्र-
 वर्धनस्तुभ्यं देवा अधिब्रवन्नित्यं रथस्य पचसी संमृशत्यङ्गौ ५
 न्यङ्कावभितो रथं याविति । रथमातिष्ठत्यातिष्ठ वृत्रहन्निति
 प्रतिपद्यायं पृणक्तु रजसी उपस्यमित्यातो । ऽयैतच्छतं^२ त्रिः
 प्रदक्षिणं परिधाय^३ पुरस्त्रत्यायाति । तदध्वर्यवे ददाति । स
 एष ओदनसवो राज्ञो वा ब्राह्मणस्य वा वैश्यस्य वा पुष्टि-
 कामस्य यज्ञः । ॥ १० ॥ तृतीयः ॥ १०

पञ्चशारदीयेन यज्यमाणो भवति । स उपकल्पयते सप्तदश
 निरष्टान्वत्सतरानेकहायनान्स पुरस्तान्मार्गशीर्ष्यैः^४ पौर्णमास्या
 आमावासेन हविषेष्टा सप्तदश मारुतीः पृथ्वीर्वत्सतरौराल-
 भते । ऽभिप्रोचणतो वत्सतरान्स्थापयित्वात्सृजन्यथेतराभिः
 सः^५स्थां कुर्वन्ति । संवत्सरे पर्यवेते मरुद्भ्यः सांतपनेभ्यः सप्त- १५
 दश पृथ्वीर्वत्सतरौरालभते । ऽभिप्रोचणतो वत्सतरान्स्थाप-
 यित्वात्सृजन्यथेतराभिरेव सः^५स्थां कुर्वन्ति । द्वितीये संवत्सरे

१ Uncertain again, cp. p. 350, 6.; सतं ति० रथं च M; क्वं ति० रथं
 च Be 7 D; क्वं ति० रथस् (omitting च) UB; सितस्ति० रथस् Be.

२ Thus M sec. m., ०तंक्षितं pr. m.; ०तक्चं Be 7 BDU; ०तद्रथं Be.

३ पर्याय M; परिधाय B; परीयाय the other MSS.

४ Thus M Be; ०शीर्ष्याः Be 7; ०शीर्ष्यः DU; ०शीर्ष्यः B.

पर्यवेते मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यः सप्तदश कल्माषीर्वत्सतरीरा-
 लभते । ऽभिप्रोचणतो वत्सतरान्स्थापयित्वात्सृजन्त्यथेतराभिरेव
 सप्तस्यां कुर्वन्ति । तृतीये संवत्सरे पर्यवेते मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः
 सप्तदशावलिप्ता वत्सतरीरालभते । ऽभिप्रोचणतो वत्सतरा-
 ५ न्स्थापयित्वात्सृजन्त्यथेतराभिरेव सप्तस्यां कुर्वन्ति । चतुर्थे
 संवत्सरे पर्यवेते मरुद्भ्यः स्वतवद्भ्यः सप्तदश राजीवा^१ वत्स-
 तरीरालभते^१ । ऽभिप्रोचणतो वत्सतरान्स्थापयित्वात्सृजन्त्यथे-
 तराभिरेव सप्तस्यां कुर्वन्त्येतदेवाहर्दीचते^२ । संवत्सरमुख्यं^३
 विभर्ति । द्वादशोपसदस्तस्याहानि त्रिवृदग्निष्टोमः पञ्चदश
 १० उक्थ्यः सप्तदश उक्थ्यः पञ्चदश उक्थ्यः सप्तदशो ऽतिरात्र-
 स्तस्य मारुत स्तोमो भवत्यथैतेषां पशूनां त्रयः प्रथमे ऽहन्नैन्द्रा-
 मारुता उच्चाणः सवनीया आलभ्यन्ते । एवं द्वितीय एवं तृतीय
 एवं चतुर्थे^४ पञ्चोत्तमे ऽहन्नालभ्यन्ते । वर्षिष्ठमिव ह्येतदह-
 र्मन्यन्ते वर्षिष्ठः समानानां भवतीति ब्राह्मणमथैतेषां पशूनां
 १५ यदि नश्यति म्रियते वा याश्वमेधे प्रायश्चित्तिस्तां कृत्वाथान्य
 तद्देवत्यं^५ तद्वर्णं तद्वयसं तद्रूपं^६ तज्जातीयं^७ पशुमालभन्ते ।
 स एष पञ्चशारदीयो राज्ञो वा ब्राह्मणस्य वा । यः कामयेत

१ Thus Be 7; राजीवां D; राजीवं U; राजीर्वत्स० Be; राजीवत्स० B;
 उक्थ्यो राजीर्वत्स० M.

२ मुख्यां M.

३ तद्देवत्यं MSS.

४ om. M.

बहोर्भूयान्स्यामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत । बहोरेव
भूयान्भवति ॥ ११ ॥

अग्निष्टुता यक्ष्यमाणो भवति । तस्य सर्वमेव समानं ।
पुरोरुच एवान्या । अस्याजरासो ऽग्न आयूँषि पवस इत्यैन्द्र-
वायवस्य । यजा नो मित्रावरुणेति मैत्रावरुणस्याश्विना पिवतः ५
सुतमित्याश्विनस्य । द्वे विरूपे चरतः पूर्वापरं चरतो माय-
यैताविति शुक्रामन्विनोऽस्त्रीणि शता त्री षहस्राण्यग्निमित्या-
ग्रयणस्य । नियुनक्तुमथ्यस्य । नित्या ध्रुवस्याग्निनाग्निः समिध्यत
इत्यैन्द्राग्नस्याग्निर्देवानां जठरमिति वैश्वदेवस्याग्निश्रियो यदु-
त्तम ईडे अग्निः स्ववसमिति तिस्रो मरुत्वतीयानाः । शुधि १०
शुत्कर्णं वक्त्रिभिरिति माहेन्द्रस्य । विशेषामदितिर्यज्ञियानां
त्वे अग्ने त्वामग्न इति तिस्र आदित्यस्य । ग्रहस्य । नि त्वा
यज्ञस्य साधनमिति सावित्रस्य । नित्या पाल्नीवतस्य । नियु-
नक्ति हारियोजनस्य । स एष त्रिवृदग्निष्टुत्यवित्रं । यथा ह वा
इदं^१ द्वावादभिदूना^२ अभिवृष्टाः^३ पुनर्णवा^३ ओषधयो समु- १५
त्तिष्ठन्त्येव ह वा एष एतेन यज्ञक्रतुनेष्टा शुचिः पूतो मेध्यो
भवति । स यदि सुखेन पापकृन्मन्येत त्रिवृतं कुर्वीतैष ह वै

१ आदित्यग्रहस्य M.

२ My conjecture; इयं द्वावादभिदूनादभिवृष्टां M; इदमभिदूनादभिवृष्टाः
B Be 7 (pr. m.) D (pr. m.) U Be (pr. m.); इयं द्वावादभिदुग्धीदं Be
7 D in margin; इदं देवा अभिदूनादभिवृष्टाः Be (sec. m.).

३ Thus Be 7 BDU; पुनर्णवा Be M.

मुखेन पापं करोति यो ऽनूचानस्य वा मुनेर्वा दुरवगतमव-
गच्छति । यदि बाहुभ्यां पञ्चदशं कुर्वीतैष ह वै बाहुभ्यां
पापं करोति यो ब्राह्मणायोद्यच्छते । यद्युदरेण सप्तदशं कुर्वी-
तैष ह वा उदरेण पापं करोति यो ऽनाश्वान्नस्थान्नमश्नाति ।

५ यदि पद्भ्यामेकविंशं कुर्वीतैष ह वै पद्भ्यां पापं करोति ॥ १२ ॥

य^१ आरुहान्वा^२ गान्धारान्वा^३ सौवीरान्वा करस्करान्वा^४
कणिङ्गान्वा गच्छति । स यदि सर्वश एव पापकृन्मन्येत चतु-
मेनाग्निष्टोमेन यजेत । तेन हितेनर्तुपर्णा भाङ्गाश्विन^५ ईजे^६
गफालानां^७ राजा । तेन हेष्ठा गृगयामभिप्रययौ । त^८
हेन्द्रो ऽनुख्यायैवेचां^९ चक्रे ऽहमु त्वा तद्यातये^{१०} यन्मा^{११} यज्ञ-
क्रतोरन्तराय^{१२} इति । स ह स्विन्न उदकमभ्यवेद्याय^{१३} । त^८
ह तत्रैव स्त्रियं चकार । सा सुदेवला नामास । सा हितदेव
राष्ट्रमभ्याहरोह । सा स्त्री सती पुत्रान्जनयां चकार । तेभ्यो
हेन्द्रः समदं दधौ । ते हता विदृढाः शिशिरे^{१४} । तानुभया-

१ Thus Be 7 D; योराहान्वा M Be; योराहान्वा B; योरा-न्वा U.

२ गन्धा० M.

३ Thus M Be 7 D; कार० Be BU.

४ ०गान्धिनं रंजनीयानां M.

५ ०क्षां M Be 7 U; ०क्षां Be B.

६ तद्यजातयेय M.

७ i.s.o. यन्मा यज्ञ० Be D: यः संशयात्मा यज्ञ० ।

८ Thus M Be 7 D; ०सभ्यपेयाय Be B.

९ Corrected; शि (or श्वि?) त्रिरे M; शिशिरे the other MSS.

नन्तरेण रुदन्यासां चक्रे । ऽथो हेन्द्र आजगाम । तामु^१
 हाभ्युपेयाय^१ । ताः होवाच सुदेवला^२ इति^२ । भगव इति ।
 प्रियं तवैतदिति^३ । किं मे भगवः प्रियं भविष्यतीत्येवं वै
 मम तदप्रियमासीद्यन्मा यज्ञक्रतोरन्तरायो वृणीष्व नु यतरे
 ते पुत्रा जीवेयुरिति । यानेव भगव स्त्री सत्यध्यगममिति ।
 होवाच । तस्मादाहुः स्त्रियाः पुत्राः प्रेयाः सो भवन्तीति ।
 स एतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा
 भेषाच्छान्त्यै । ॥ १३ ॥

इन्द्रसुता यक्ष्यमाणो भवति । तस्य सर्वमेव समानं पुरो-
 रुच एवान्यास्तिष्ठा इरी कस्य वृषा सुते सचेत्यैन्द्रवायवस्येन्द्रं^{१०}
 वयं महाधन इति मैत्रावरुणस्य । दिता यो वृत्रहन्तम इत्या-
 श्विनस्य । स सूर आजनयज्योतिरिन्द्रमुत त्यदाश्वश्चियमिति
 भूक्रामन्थिनोर्भरेष्विन्द्रमित्याग्रयणस्य । नित्योक्थस्य । नियु-
 नक्ति^८ ध्रुवस्य । महि चैत्रं पुरु श्वन्द्रमित्यैन्द्राग्रस्योरुं नो लोक-
 मनुनेषि विद्वानिति वैश्वदेवस्य । नित्या मरुत्वतीयानां । नित्या^{१५}

१ My conjecture; तामथोभ्युपेयाय B Be; तानभ्युपेयाय M; ताभ्युपेयाय Be 7 D; तामभ्युपेयाय U.

२ सुदेवला इति (this is the way in which Nandīnāgarī expresses the pluti) M; सुदेवला इति Be Be 7 D; सुदेवलाति BU. Properly speaking we expect सुदेवलाइ इति, pluti from सुदेवले ।

३ तवैतादिति all the MSS. exc. M, which reads तवैतादन्यदिति; is pluti contained again in तवैतात् ?

४ नित्या M only.

माहेन्द्रस्या नो विश्वाभिरुतिभिः कदाचन क्षरीरसौन्द्राय
गाव आशिरमिति तिस्र आदित्यस्य^१ ग्रहस्येमां^२ ते धिय-
मिति सावित्रस्य^३ नियुनक्ति पानीवतस्य^४ नित्या हारियो-
जनस्य^५ स एष पञ्चदश इन्द्रस्तुदिन्द्रियकामस्य^६ यो वा^७
५ ज्येष्ठबन्धुरपभूतः स्यात्स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतांश्रुते ह्येव
ज्येष्ठताम्^८ ॥ १४ ॥

अप्तोर्यामेण यज्यमाणो भवति^१ दीचते^२ तस्यापरिमिता
दीचा द्वादशोपसदस्त्रिवृद्धहिष्यवमानः पञ्चदशः^३ होतुराज्यः
सप्तदशं मैत्रावरुणस्यैकविंशं^४ ब्राह्मणाच्छः^५ सिनस्त्रिणवमच्छा-
१० वाकस्य^६ त्रयस्त्रिंशो माथ्यंदिनः पवमानश्चतुर्विंशः^७ होतुः
पृष्ठः^८ रथंतरं च वैराजं च सामनी अन्यतरेणान्यतरत्यरि-
ष्टुवन्ति^९ चतुश्चत्वारिंशं^{१०} मैत्रावरुणस्य वामदेव्यं च शाक्वरं
च सामनी अन्यतरेणान्यतरत्यरिष्टुवन्त्यष्टाचत्वारिंशं^{११} ब्राह्मणा-
च्छः^{१२} सिनो नौधसं च वैरूपं^{१३} च सामनी अन्यतरेणान्यतर-
१५ त्यरिष्टुवन्त्येकविंशमच्छावाकस्य कालेयं च रैवतं च सामनी
अन्यतरेणान्यतरत्यरिष्टुवन्ति^{१४} तमेतमष्टापृष्ठ इति कुन्दोगा
आचक्षते^{१५} त्रिणव आर्भवः पवमानस्त्रयस्त्रिंशमग्निष्टोम-
सामैकविंशान्युक्त्यानि^{१६} सषोडशिकानि पञ्चदशानीतराणि

१ आदित्यग्रहः M Be.

२ om. Be 7 DU.

३ Thus (and cp. Sāṅkh. XV. 7. 4) M Tr U Be Keś.; वैराजं
वैराज्यं or वैसत्यं the other MSS.

४ ० न्युक्त्यानि M Tr; ० न्युक्त्यानि all the other MSS.

त्रिवृद्राथंतरः सन्धिस्तत्तुद्राः पशवो ऽतिसेदुः^१ सोमो वा
 एतदतिरिच्यमान इयाय^२ ते^३ देवा^४ अब्रुवन्नप्तोर्वा अयम-
 त्यरेचि तस्य को याम इति^५ तदप्तोर्यामस्याप्तोर्यामत्वं^६
 तस्मा एतान्यतिरिक्तस्त्रोत्राण्यवकल्पयां चक्रुस्त्रिवृद्धोतुर्जरावो-
 धीयं पञ्चदशं मैत्रावरुणस्य सौहविष^७ सप्तदशं^८ ब्राह्मणा- ५
 च्छ^९सिन उद^{१०}शीयमेकविंशमच्छावाकस्य वारवन्तीयं^{११} तदु
 वा आहु^{१२}र्यदच्छावाकचमसमनु यज्ञः संतिष्ठेतानां यज्ञं गमये-
 दथो हान्तं यजमानो गामुकः^{१३} स्याद्धोत्र एव सुवीरन्हो-
 तानुश^{१४}स्यात्तथा मध्यतो यज्ञः समाधीयत^{१५} इति^{१६} तदु
 वा आहुः सर्वाण्येवाश्विनानि सुतशस्त्राणि स्युर्यद्धु^{१७} किंच^{१८} १०
 रात्रिमुपातिरिच्यते सर्वं तदाश्विनमिति^{१९} न्नेकमथापरं त्रिवृ-

१ The MSS. of the text seem all to be corrupt: °तिसेदु Tr; तिसेतुः M (if I see right!); तिसेतुः all the other MSS.; अतिसेदुरति-
 क्रामतीत्यर्थः Bhav. (read °क्रामन्ती°).

२ Thus M; इयायतेतंदेवा BUD; इयायतंदेवा Be; इयाचतेतंदेवा H;
 इयावतेतं Tr.

३ सौहविषं सप्त° MH; सौभरन्विहविषं सप्त° UD; सौ (सो) भरन्विहविंश-
 सप्त° Be Be 7; सौभरन्विहविंशिसप्त° B; सौषधं सप्त° Tr.

४ Thus M only; गामुकः all the other MSS.

५ Thus MHTr Keś.; समापयत the other MSS.

६ Thus all the MSS.; तच्च (i. s. o. यद्) Karmānta (one MS.
 यद्भि) Keś. and Rudr. on Āp. XIV. 4. 15.

७ किंचन M.

८ Some of the MSS. again इती ; read perhaps °मिती इवेक° ।

त्यञ्चदश^१ सप्तदशमेकविंशमथैतेषां देवता अग्निरिन्द्रो विष्णो
देवा विष्णुरिति ^१ ॥ १५ ॥ चतुर्थः ॥

मृत्युसवेन यक्ष्यमाणो भवति ^१ स उपकल्पयते शार्दूलचर्म
सुवर्णरजतौ च रुक्मौ वैयाघ्रावुपानहौ^२ चार्मपक्ष्मावुपानहौ
५ वृष्णिवाससं च क्षौमं च तिसृधन्वमासन्दी^३ साधीवासां
दुन्दुभिं विमितमौदुम्बरं द्रोणं चतुःशक्ति चतुष्टयोरपो
दिग्भ्यः संभृताः शतं^४ च^५ रथं^६ चैतेनोपकृतेन चित्रामायती-
मुपरमत्यथ^७ चित्रयेति पूर्वाग्निमन्त्रवस्यत्युत्तपनीयः शालीनो
ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्निरथान्वारब्धे यजमाने जुहोति व्याघ्रो
१० ऽयमग्नौ चरति प्रविष्ट इति षट् सुवाङ्मतीरथ यजमानाय-
तने शार्दूलचर्म प्राचीनघीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति यत्ते शिल्पं
कश्यप रोचनावदिन्द्रियावत्पुष्कलं चित्रभानु । यस्मिन्सूर्या
अर्पिताः सप्त साकं तस्मिन्वाजानमधिविश्रयेममित्यथ वैयाघ्रा-
वुपानहावुपमुञ्चते^८ द्यौरसीति दक्षिणे पादे पृथिव्यसीत्युत्तरे ^१

१ ०दशं and the following, neutra HTr ; पंचदशः सप्तदश एकविंशम०
M ; nominatives masc. the other MSS. ; cp. also Rudr. on
Āp. l. c.

२ वैयाघ्रीयावु० M.

३ Uncertain again, cp. supra p. 354, 3 ; शतं च रथं चै० M ; सतं
च रथं चै० Be 7 D ; इत्तं च रथं चै० BU ; सितं च रथमे(तेनो०) Be.

४ Probably M reads चय, perhaps rightly, i.s.o. चय, cp. supra
p. 350, 7.

५ वैयाघ्रावु० Be U ; वैयाघ्रीयावु० M Be 7 ; वैयाघ्रीयावु० D ; वैयाघ्रावु० B.

ऽथ दक्षिणं जान्वाच्याभिसर्पति व्याघ्रो वैधात्रे ऽधि विप्रयस्व
दिशो महीः । विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्तु मा तद्वाङ्मधि
भ्रशदित्यथास्मै धनुः प्रयच्छति यथा राजसूये तथा । तद्यज-
मानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां पर्युपास्यौदुम्बरे
द्रोणे चतुष्टयीरपः समवनीयाभिषिञ्चति ॥ १६ ॥

या दिव्या आपः पयसा संवभृवुर्या अन्तरिक्ष उत पार्थि-
वीर्याः । तासां त्वा सर्वासां रुचाभिषिञ्चामि वर्चसा ॥ अभि-
त्वा वर्चसासिचं दिव्येन पयसा सह । यथासा राद्रवर्धनस्तथा
त्वा सविता करत् ॥ इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्तसमुद्रव्यचसं गिरः ।
रथीतमं रथीनां वाजानां सत्यतिं पतिम् ॥ वसवस्त्वा पुर- १०
स्तादभिषिञ्चन्तु गायत्रेण कन्दसेति पुरस्तादेता एव तिस्रो
ऽनुद्रुत्य रुद्रास्त्वा दक्षिणतो ऽभिषिञ्चन्तु त्रैष्टुभेन कन्दसेति
दक्षिणत । एता एव तिस्रो ऽनुद्रुत्यादित्यास्त्वा पश्चादभि-
षिञ्चन्तु जागतेन कन्दसेति पश्चादेता एव तिस्रो ऽनुद्रुत्य
विश्वे त्वा देवा उत्तरतो ऽभिषिञ्चन्त्वानुष्टुभेन कन्दसेत्युत्तरत १५
एता एव तिस्रो ऽनुद्रुत्य बृहस्पतिस्त्वोपरिष्ठादभिषिञ्चतु
पाङ्क्तेन कन्दसेत्युपरिष्ठादथास्योर ऊर्ध्वमुन्मृज्यते ऽरुणं त्वा
वृकमुग्रं खजंकरमित्यथास्य बाह्व अनुमार्ष्टि प्र बाह्वा
सिद्धतं जीवसे न इत्यथैनावुपावहरतीन्द्रस्य ते वीर्यवृत्तो बाह्व
उपावहरामीत्यथास्मै धनुः प्रयच्छति यदि पुरस्तादप्रत्तं २०
भवति । समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा मुखस्य विमा-

जनादुत्तरत एतद्भूपायितः५ शतं१ तिष्ठति रथस्य१ । तदभि-
 प्रैत्यभिप्रेहि वीरयस्त्रोद्यसेत्ता सपत्नहा । आतिष्ठ वृत्रहन्ताम-
 सुभ्यं देवा अधिब्रवन्नित्यथ रथस्य पक्ष्मी संमृशत्यङ्गौ न्यङ्गा-
 वभितो रथं यौ ध्वान्तं वातायननु संचरन्तौ । दूरेहेतिरि-
 ५ न्द्रियावान्यतर्त्री ते नो ऽग्नयः पप्रथः पारयन्नित्यथ रथमुप-
 तिष्ठते२ नमस्त ऋषे गदेत्यथ रश्मीनादत्त एवा ब्रह्मन्तवेदसु
 तिष्ठा रथे अधि यदज्रहस्तः । आ रश्मीन्देव युवसे स्वश्व इति ।
 रथमातिष्ठत्यातिष्ठ वृत्रहन्तयमातिष्ठन्तं पर्यनु त्वेन्द्रो मदत्विजं
 विश्वा अवीवृधन्नित्यातो३ । ऽत्र४ धनुरधिज्यं५ कुरुते परि मा
 १० सेन्या घोषास्तन्मे ऽनुमतिरनुमन्यतामिति दाभ्यामथैतच्छतं६
 त्रिः प्रदक्षिणं परिधाय७ पुरस्तत्त्यायात्यचास्मै प्रत्यवरोहणतः८

१ Uncertain again; सतं ति० रथस्य M; इत्तं ति० रथस्य Be 7 BUD;
 (०पायितः) सितस्ति० रथस्य (omitting च) Be.

२ Thus M Be BU; रथमुखं i.s.o. रथं Be 7 D.

३ Thus Be U; ०वृधन्नित्यान्नित्यातो B; ०वृधन्नित्यस्य सतो Be 7 D; M
 om. आतो ।

४ Thus M Be 7 D; य Be UB.

५ अधिज्यं M, प्रज्यं the other MSS.

६ ०तच्छतं M; ०तच्छत्रं Be 7 BUD; ०तद्रथं Be.

७ Thus D; पर्याय M; परीयाय Be 7; परीयाय Be; परियायाय BU.

८ Although this reading is presented by M only, I did not
 hesitate to put it in the text as lectio difficilior; the other MSS.
 all प्रत्यवरोहन्त; it seems we have in प्रत्यवरोहणतः an ablat. of the
 same signification as प्रोक्षणतः X. 10. s. f.; cp. also अभिप्रोक्षणतः
 XVIII. 11 and above all XI. 12 (p. 81, 2).

आसन्दीं निदधाति^१ तां तथा प्रत्यवरोहति यथा राजसूये
तथा^१ ॥ १७ ॥

यावदेवात्राध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थाता वारुणेन
ष्टतेनोपरमति^१ वारुणस्य^२ वारुण्यौ भवतः स्विष्टकृतः स्विष्ट-
४ वत्यावत्रास्मा^३ एतच्छतं^३ ददात्यथैनं विमितेनाभिविघ्नन्ति^४ ।
तस्योत्तरार्धं दुन्दुभिमासञ्जयति^५ तमस्तंयात्यादित्य आप्नन्यथैनं
संशास्ति यजमान वाचं यच्छ राट्ने च^५ जागृहीति^५ । सो ऽत
ऊर्ध्वं वाचंयमो भवति^६ । स यत्किंच^६ व्याहरति ददामीत्येव
व्याहरत्युपसंगच्छन्त एनमेते राजगृहाः सूतग्रामण्यः^७ चत्त-
१० संग्रहीतारः कारुविशा इति^८ तेभ्यः पष्ठौहीं वेहतं ददाति^८ ।
तां ते पचमाना रमयन्तो जागरयन्त आसते^९ ऽथाध्वर्युरपर-
रात्र आद्रुत्य चतुष्टयीनामपां प्ररेके मन्यमुपमथ्यावप्राय^९
वानवप्राय वा प्रयच्छति^९ तं स^९ भक्षयति तूष्णीमथैनं
नवनीतेनाभ्यनक्तेना व्याघ्रं परिषस्वजाना इत्यथादित्यमुद्यन्त-

१ वर० all MSS. exc. M.

२ स्विष्टकृत्या० all exc. M.

३ Uncertain again ; एतच्छतं Be 7 BUD ; एतच्छितं Be ; M has a blank of two akṣaras.

४ Thus M ; ०भिनिघ्नन्ति the other MSS.

५ Thus M ; चराजगृ० Be BU ; चरान्जगृ० Be 7 D.

६ ०किंचिद् M.

७ ०ग्रामण्यः M.

८ उपसंग्य i.s.o. उपमथ्य all MSS.

९ Thus M Be ; सह the other MSS.

मुपतिष्ठत उदसावेतु सूर्य उदिदं मामकं वचः । उदिहि
 देव सूर्य सह वयुना मम । अहं वाचो विवाचनं मयि
 वागस्तु धर्षसिरिति । राजगृहान्विप्रव्रजतो ऽनुमन्त्रयते यन्तु
 नदयो वर्षन्तु पर्जन्याः सुपिप्पला ओषधयो भवन्तु । अन्नवता-
 मोदनवतामामिचवतामेषाः राजा भूयासमिति ॥ १८ ॥

अत्रैतद्वादशाहं^१ व्रतं चरति । स यदि प्राङ् वोदङ् वोच्चरति
 चार्मपक्षीभ्यां क्षौमं वसानो^२ । अथ यदि दक्षिणतः पश्चादा
 वैयाघ्रीभ्यां वृष्णिवाससं वसानो^३ । अथ द्वादशसु व्युष्टासु दे
 सुवाङ्मती जुहोति ये केशिनो नर्त इति द्वाभ्यामथ प्रोष्ठमा-
 रोहत्यारोह प्रोष्ठं विषहस्व शत्रूनित्यथास्य शिरः प्रमन्दयति^४ १०
 यत्सीमन्तं कङ्कतस्ते लिलेखेत्यथास्य केशान्वपति येनावपत्सविता
 चुरेणेति । प्रवपतो ऽनुमन्त्रयते मा ते केशाननुगादर्च
 एतदित्यथैनान्समुचित्य दर्भस्तम्बे निदधाति तेभ्यो निधानं
 वज्रधा व्यैच्छन्नित्यथैनमुष्णोदकेनाप्लावयति वक्षं ते वाङ्मवोः
 सविता दधात्विति । तेन हैतेन मृत्युरीजे प्रजानामैश्वर्य- १५
 माधिपत्यः राज्यं परीयामिति । ततो वै स प्रजानामैश्वर्य-
 माधिपत्यः राज्यं पर्येत्यः कामयेत समानानामैश्वर्यमाधिपत्यः
 राज्यं परीयामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत । समाना-
 नामैश्वर्यमाधिपत्यः राज्यं पर्येत्यथ हैतेन सुरथः शैव्यः^५ ईज

१ अत्रैतद्वा० M.

२ प्रमदयन्ति M.

३ शैव्यं M.

आतिष्ठ्यं परमतामियामिति । ततो वै स आतिष्ठ्यं परम-
तानैद्यः कामयेतातिष्ठ्यं परमतामियामिति स एतेन यज्ञक्रतुना
यजेतातिष्ठ्यः हैव^१ परमतामेति । ॥ १६ ॥ पञ्चमः ॥

सद्यस्क्रिया यज्यमाणो भवति । स यूप्यं च वृचं वेदयति
५ लाङ्गल्यं चेष्वां यूप्यस्य कारयति लाङ्गलं लाङ्गल्यस्य । तौ
सहृत्य भुञ्जते वा नि^२ वा^३ दधत्यथास्यैतत्पुरस्तादेव जुष्टे
देवयजने वेदिसंमितं विमितं^४ कारितं भवति । तदेतेन
लाङ्गलेन^५ परिहार्यं^६ कर्षयति । तस्मिञ्जघन्यवाप्यान्यवान्वाप-
यित्वा^७ परिघातयत्यथास्यैते रथा उपकृप्ता भवन्ति चतुर्थ्युक्-
१० प्रष्टिवाही द्वियोगं^८ स्वरिरिति^९ । तेषु काल एव दधि-
विनालानासञ्जयन्ति । स ग्रीष्मस्य जघन्याहःसु प्रजहितेषु
यवेष्मृत्विजः पदेनाक्कापयतीत्या वा मा याजयिष्यथ भक्तं वा
वः कारयिष्यामीति^{१०} । तेषूपसमेतेषु काल एव प्रातरग्निहोत्रं
जुहोत्युपसंगच्छन्त एनमेत चत्विजो । ऽथैनानाह सद्यस्क्रिया
१५ मा याजयतेति । तं तथेतौतरे प्रत्याहस्तस्मै तदानीमेव

१ एव om. M.

२ Thus M only ; न वा दधत्य० Be ; न वा दधात्य० BU ; निदधाति वा
Be 7 DU (bis).

३ om. M.

४ Thus MUDB Be 7 ; *लेनापरि० Be U (bis).

५ Thus M ; तस्मिन्विहीन् यवान्वावापयित्वा Be 7 DU ; तस्मिन् जघन्यवा-
पान्यवान्वापयित्वा Be ; तस्मिन्विहीन्यवान्वापयित्वा B.

६ Thus M ; द्वियुगस्वरि० the other MSS.

७ Thus M ; करिष्यामीति the other MSS.

सद्यस्कार्याः^१ शालां कुर्वन्ति^२ तं^३ तदानीमेव तीर्थादानीय
 पवयित्वा दीक्षणीयानिष्टिं निर्वपति^४ तस्याः सः स्थितायां
 मुष्टौ चैव न करोति वाचं च न यच्छति^५ निदधत्यस्मा^६
 एतद्विरुच्छिष्टं व्रतभाजनमथ^७ प्रायणीयानिष्टिं निर्वपति^८
 हविष्कृता वाचं विस्जते^९ ऽत्रास्मा एतद्विरुच्छिष्टं प्रयच्छन्ति^{१०}
 व्रतभाजनमेतत्प्रसूता एवैते रथा आजिं धावन्ति^{११} योजनं
 प्राक् चतुर्थ्युक्तैः पदं^{१२} दक्षिणा प्रष्टिवाही^{१३} गव्यूतिं पश्चाद्वियोगः^{१४}
 क्रोशमुदक् सूरिरिति^{१५} ते येनयेन संगच्छन्ते तस्मा आवेदयन्ते
 यजते ऽयमसावासुव्यायणो ऽमुष्य पुत्रो ऽमुष्य पौत्रो
 नप्ता सद्यस्क्रियेत्यायन्ति रथा^{१६} आगतेषु रथेषु यद्विनाशेषु^{१७}
 नवनीतमुत्सीदति तद्विलाप्योत्पूयान्वकुम्भे^{१८} प्रत्यस्यति सद्य-
 स्ताया^{१९} इति^{२०} ॥ २० ॥

१ Thus M Be U (bis); सद्यस्क्रियां BDU; सद्यस्क्रिया Be 7.

२ तं only given by M.

३ Thus M Be U (bis); निदधत्य० B Be 7 DU.

४ Thus M Be U (bis); भोजन० B Be 7 DU.

५ यच्छति M Be.

६ Corrected; चतुर्थ्युक्तैः पदं Be U (bis); चतुर्थ्युक्तैः प
 चतुर्थ्युक्तैः क्रोशं पदं Be 7.

७ पश्चाद्वियोगः MDUB; पश्चाद्विक्रोशः Be 7; पश्चाद्वियुक् Be.

८ Thus MU (bis); यान्वकुम्भे the other MSS.

९ सद्यस्ताया Be U (bis), cp. Lāty. VIII. 4. 7; सद्यस्त
 सद्यस्क्रिया Be 7 BDU.

अथ प्रायणीयेन चरति^१ प्रायणीयेन चरित्वा पदेन
 चरति^१ पदेन चरित्वा त्रिवत्सेन साण्डेन वत्सतरेण राजान
 क्रीत्वोद्धातिथं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्यैकगणा उपसदो भवन्ति^२
^१मध्यमयोपसदा प्रचर्योत्तरवेद्यै काले खलेवाली^३ मापयत्यथा-
 ५ नडुहः संयुज्य यवान्प्रकृत्य^४ मृणन्ति^५ यवपुरीषैवोत्तरवेदि-
 भवत्यथ मध्ये ऽनडुहः संयुज्य प्राचो यवान्प्रगृह्णन्तो^६ यन्ति
 यववर्हिरेवैषा महावेदिर्भवत्यथाहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं
 प्रणीय सदोहविधाने संमिनोति^७ सदोहविधाने संमित्याग्नी-
 षोमौ प्रणयत्याग्नीषोमौ प्रणीय वसतीवरीर्गृह्णाति^८ तास्तदानी-
 १० नेव परिहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^९ परिहिते प्रातरनुवाके
 ऽपो ऽच्चैत्यद्भिर्द्वैत्यग्निष्टोमं क्रतुमुपैति^{१०} प्रसिद्धो ऽभिषवः
 प्रसिद्धं ग्रहा गृह्णन्ते^{११} समानं कर्माश्विनाद्ग्रहादाश्विनं ग्रह-
 गृहीत्वा तिस्रो रश्मना आदाय लाङ्गल्यामभ्यैति^{१२} तस्यै कटे
 परमिव चषालभाजनं भवति^{१३} शकलान्तां^{१४} लाङ्गल्यामुत्सृज्याद्यै-

१ All the MSS. exc. M have तन् before मध्यमयो० ।

२ M reads कलां i.s.o. खलेवाली; are we to correct उत्तरवेद्यै काले
 खलां मापयति? But then somewhere the words खलेवाली यूपो भवति
 must have fallen out, cp. the Karmānta.

३ Thus M; प्रकृत्यमृणन्ति B; प्रगृत्यमृणन्ति Be; प्रगृत्यमृणन्ति U; प्रहृणन्ति
 U (bis); Be 7 D om. this passage.

४ प्रगृह्णन्तो M; प्रगृह्णन्तो all the other MSS; read perhaps
 प्रहृणन्तो?

५ Uncertain reading; शकलान्तां M Be U (bis); सचषालान्तां Be
 DU; सचषालान्ता B.

तान्पशून्नुपाकरोत्यग्नीषोमीयमाग्नेयमनूबन्ध्यमिति । तेषामनू-
चीनं^१ वपाभिराद्रवन्ति । ॥ २१ ॥

अग्नीषोमीयस्याध्वर्युर्वपया प्रथमया प्रपद्यते^२ । नूची इतरे
आहरन्ति । परिहितासु स्तोकीयासु श्रुतासु वपास्वग्नीषोमी-
यस्य वपया प्रचरति । परीतरे शाययन्ति । प्रातःसवनीया-
नामग्नीषोमीयस्य पशुपुरोडाशो मुख्यो भवति । सुते माध्यंदिने
पवमाने ऽग्नीषोमीयेण चरत्यनन्तर्हित^३ आग्नेयस्य^४ वपया
चरति । स्वे धामन्नाग्नेयेन^५ चरत्यनन्तर्हित^६ एवानूबन्ध्यस्य^७
वपया चरति । तृतीयसवनीयानामनूबन्ध्यस्य पशुपुरोडाशो
मुख्यो भवत्यसमुदिते ऽनूबन्ध्येन चरति । संतिष्ठते सद्यस्क्री ।
तस्य यदसद्यस्क्रियते व्यृद्धमेवास्य तत्पुनर्यज्ञ^८ एवास्य^९ तदथा-
दित्याश्च^{१०} ह वा अङ्गिरसश्च सुवर्गे लोके पसृधिरे । ते

१ नूचीनां M.

२ प्रतिपद्यते M.

३ Thus M ; ०र्हितमाग्नेयस्य the other MSS.

४ Thus M Be B U U(bis) D (pr. m.) Be 7 (pr. m.) ; ०ग्नेयस्य
Be 7 (sec. m.) D (sec. m.).

५ चरत्य० M Be 7 BD ; चरंत्य० Be U U(bis).

६ च ins. Be 7 BD.

७ Thus my conjecture ; तत्पुनर्यज्ञ एवास्य स तथादित्याश्च MU (bis) ;
तद् व्यृद्धमेवास्य तत्पुनर्यज्ञ एवास्य स तथादित्याश्च Be ; तत्सृष्टयज्ञस्य स तथादित्याश्च
B ; तत्सृष्टयज्ञ एवास्य तदथादित्याश्च Be 7 DU.

ऽङ्गिरस आदित्यानभिप्रजम्पुरग्निना^१ दूतेन श्वःसुत्या न
इत्यथास्माकमद्यसुत्येति ॥ २२ ॥

- आदित्याः प्रोचुस्तेषां नस्त्वः होतेति^१ ते ऽमुमादित्यमश्वः
श्वेतं भूतं दक्षिणां निन्यिरे^२ हिरण्याभिभूतरश्नं^३ तस्मात्सद्य-
५ स्क्रियै श्वेताश्वो दक्षिणा हिरण्याभिभूतरश्नो^४ यच्छेताश्व
आदित्यस्य तद्रूपमथ यद्विरण्याभिभूतरश्नो रश्मीनां तत्तस्य
त्रिवृतः सतश्चतुर्विंशौ माध्यंदिनार्भवौ भवतश्चतुश्चत्वारिंशः
होतुः पृष्ठं^५ चतुर्विंशमग्निष्टोमसाम^६ त्रिवृदन्यत्सर्वं^७ श्वेतमश्वं
ददात्यनुक्रिया यज्यमाणो^८ ब्रीहिषु दीचते^९ स ब्रह्मेण
१० संतिष्ठत औपवसथ्यादेकमहः^५ सुत्यमेकमहस्तस्य त्रिवृत एव
सतश्चत्वारिंशौ माध्यंदिनार्भवौ भवतश्चतुश्चत्वारिंशः^७ होतुः
पृष्ठं^५ चतुश्चत्वारिंशमग्निष्टोमसाम^६ त्रिवृदेवान्यत्सर्वं^७ श्वेतां
वडवां ददाति^{१०} परिक्रिया यज्यमाणो माषेषु दीचते^९ स
अह्मेण संतिष्ठत आ क्रयादेकमहरौपवसथ्यादेकमहः^६
१५ सुत्यमेकमहस्तस्य त्रिवृत एव सतो ऽष्टाचत्वारिंशौ माध्यं-
दिनार्भवौ भवतो^{११} ऽष्टाचत्वारिंशः^७ होतुः पृष्ठमष्टाचत्वारिं-

१ ० प्र० found in M only.

२ Thus M; all the other MSS. more or less corrupt.

३ Thus here and infra all the MSS.; are we to read अभिहितं
i.s.o. अभिभूतं ?

४ All MSS. exc. M ins. भवति ।

५ औपवसथाद० or औपवसथाद० MSS.

६ Thus M; औपवसथाद० the other MSS.

शमग्निष्टोमसाम । चितृदेवान्यत्सर्वं । यथाश्रद्धं ददात्यतिक्रिया
यक्ष्यमाणस्तिलेषु दीचते । स चतुरहेण संतिष्ठत आ क्रथा-
देकमहरोत्तरवेदेरेकमहरौपवसथ्यादेकमहः^१ सुत्यमेकमहस्य-
तुष्टोम एष भवति । ॥ २३ ॥ षष्ठः ॥

ब्रात्यस्तोमेन यक्ष्यमाणो भवति । ते राजनि वा ब्राह्मणे
वा प्रतिग्रहमिच्छन्ते मासाय वर्तवे वा । ते यमभिसंजानते
तः स्वपतिं कुर्वन्ति । स एषां व्रतानि चरति । सो ऽधः-
संवैश्यमाः साश्वस्त्युपायी भवति । तद्धि दीक्षितव्रतमथ यत्क्षणां
वासः कृष्णातूपं परिधत्ते दीक्षितवसनस्य^२ तद्रूपमथ यत्क्षणा-
वलक्ष्यावजिने धारयति कृष्णाजिनयोस्तद्रूपमथ यत्सुवर्णरजतौ
रक्तौ विभर्ति परिधर्मयोस्तद्रूपमथ यत्क्षणाभुषणीषं धारयति^३
दीक्षितोष्णीषस्य तद्रूपमथ यच्चर्ममयैर्वाणवद्भिस्त्रिधन्वं धार-
यति दीक्षितदण्डस्य तद्रूपमथ यद्वात्यवादं वदति दीक्षित-
वादस्य तद्रूपमथ यत्सुर्यावुपानहौ^४ धारयति नेदीक्षितः
सन्नमेधमधितिष्ठानीति^५ तत्तस्य ह वा एतद्रूपस्य यज्ञस्य
प्रतोददण्ड एव यूपः । प्रतोदपरिषेवणं^५ चषालः । रथमुखमा-^{१५}

१ Thus M ; 'रौपवसथाद' the other MSS.

२ Thus M ; 'वसनौयस्य' D ; 'सवनौयस्य' Be 7 ; the other MSS.
still more corrupt.

३ Thus M ; यत्सुर्यावुपानहौ Be 7 D ; यत्सुवर्णरजतौ B Be U.

४ Thus Be 7 ; 'तिष्ठानीति' M.

५ 'परिषेवणं' M.

हवनीय^१ ईषे^२ वेदिर्युगमुत्तरवेदिरुत्तरयुगमुत्तरनाभिर्धनुधी^३
हविधाने^४ पचसी आग्नीध्रीयमार्जालीथौ^५ कूवरः^६ सदः^७
किंकरावताना^८ धिष्ण्या^९ बन्धुरं^{१०} पत्नीशालः^{११} रथोपस्थो
गार्हपत्यो^{१२} ऽधिष्ठानं पुराणगार्हपत्यस्ते यमजं प्रमाथं^{१३} पचन्ते
५ स एषां पशुर्यमपूपः^{१४} खालीपाकः^{१५} स चरुपशुपुरोडाशौ^{१६}
यां परिष्कन्दः^{१७} कथति सा पुरोनुवाक्या^{१८} यदाहरति सा
याज्या^{१९} यदभ्यन्ति स वषट्कारो^{२०} यां कुम्भां^{२१} विमते सा
पुरोनुवाक्या^{२२} यामधीवाक्याः^{२३} सा याज्या^{२४} यां विगणः^{२५}
कथति स शस्त्रस्य^{२६} प्रतिगरो^{२७} यदभिक्रोशन्ति स उद्गीथस्ते
१० य एवमेतं यज्ञक्रतुं परोक्षमुपेत्य^{२८} प्रत्यक्षं नोपेत्युः ॥ २४ ॥

यथा दीक्षितावक्रीर्णा विच्छिन्नसोमपीथा अनाश्यान्ना
एवः^{२९} सुस्तस्माद्वात्यावस्थितस्य^{३०} वात्यस्तोमेनानीजानस्य नाश्वं^{३१}

१ Thus corrected; ईषो M; ईषा the other MSS.

२ Thus M; धनुषी the other MSS.

३ Thus M; किंक (or कुं)रायतना the other MSS.

४ बन्धुरं M; बधुरं Be.

५ Thus M; प्रमाथं Be; प्रमाथ Be 7 BUD.

६ प्रस्कन्दं MSS. exc. M.

७ कुम्भां MSS. exc. M.

८ मधिवाक्यां MSS. exc. M.

९ गणं MSS. exc. M.

१० शस्त्रप्रतिगरो MSS. exc. M.

११ परोक्षमुपेत्य Be BU; परोक्षादुपेत्य Be 7; पुरोक्षादुपेत्य M.

१२ वात्याव० i.s.o. वात्याव० M.

विच्छिन्नसोमपीथ इव ह्येषो ऽनाश्वानस्तेषां ये ऽनाहिताग्नयस्ते
यथागृहं विपरेत्याग्नीनाधाय त्रयस्त्रिंशतात्रयस्त्रिंशता
दक्षिणाभि स्यपतिमुपसमायन्ति । तेषां ब्रह्मवन्धुरमागधो
मागधवाक्यो ब्रह्मवन्धुरपुंश्चलू पुंश्चलूवाक्या जरत्कद्रथो
जरत्प्रयोग्याभ्यां^१ युक्तो^२ व्यृद्धो वा एष यो ब्रह्मवन्धुरमागधो^३
मागधवाक्यो^४ व्यृद्धा ब्रह्मवन्धुरपुंश्चलू पुंश्चलूवाक्या^५ व्यृद्धो
जरत्कद्रथो जरत्प्रयोग्याभ्यां^१ युक्तो^२ व्यृद्धेनैव व्यृद्धं निरवदयते
तदेतद्वात्यधनं समवशान्तं दण्डोपानहं^६ ग्रामूलाजिनं^७ रथे
तिष्ठन्सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यामाकलयति । दक्षिणानां काल एतदेवास्व
भवत्यृत्विजो दक्षिणा विभजन्ते । तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते^८
संज्ञान्यै हवींश्च संज्ञातमिव वा एते चरन्ति ये ब्रातृं चरन्ति ।
समेवैनाग्न्यापयन्ति । माध्यन्दिनीयाननुवर्तन्ते^९ ऐन्द्रामारुतं^{१०}
एकादशकपालं^{११} । ऐन्द्रो वै ब्रातृो मारुतो ग्रामो । ग्रामेणै-
वैनान्समीचो दधाति । तृतीयसवनीयाननुवर्तन्ते आदित्येभ्यो
भुवदङ्गश्चरुभूता इव वा एते चरन्ति ये ब्रातृं चरन्ति ।^{१२}
भूतिमेवैनाग्नमयन्त्यनूवन्ध्यस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तन्ते आदित्य-

१ °प्रयोग्याभ्यां MSS. exc. M.

२ शास्त्रकारितं M ; शार्दूलाजिनं the other MSS, but cp. Karmānta.

३ °वर्तन्ते all.

४ °मारुता all.

५ °कपाल M ; °कपाला the other MSS. ; this passage is missing
in Be 7 D.

अहरप्रतिष्ठिता इव वा एते चरन्ति ये ब्राह्म्यं चरन्तीयं वा
अदितिरस्यामेव प्रतितिष्ठन्ति । ॥ २५ ॥

- स एष ज्येष्ठानामग्निष्टोमस्तस्य चत्वारि षोडशानि द्वौ
पवमानावुभे एवाच्छावाकस्य स्तोत्रे । एष एव^१ सङ्कनीयसा-
५ मुक्थ्यस्तस्य षट् षोडशानि सर्वे पवमानाः सर्वाण्यच्छावाकस्य
स्तोत्राणि । तेन हैतेन मरुत ईजिरे । तेषां विष्णु स्यपति-
रासाथो^२ हैतेन दैव्या ब्राह्म्या ईजिरे । तेषां बुधः सौम्य
स्यपतिरासाथो हैतेन कुरुब्रह्मणां पुत्रा ईजिरे । तेषामौपो-
दितिर्गौपालायनो वैद्यान्नपद्य स्यपतिरास । तेन हेद्वा पञ्चा-
१० लान्ब्राह्म्या अभिप्रययुस्तान् पितर ऊचुर्मा पुत्रकाः पञ्चालान्या-
सिष्टोपवादिनो वै पञ्चाला उप वो वदिष्यन्तीति । तान्हा-
नादृत्यैव प्रययुस्ते ह केशिनो दाल्भ्यस्योपवसथमाजग्मुस्तान् श्वो
भूते बहिष्पवमानः^३ सर्पतो^४ ऽन्वालेभिरे पवित्रं वै बहिष्पव-
मान आत्मानं पवयिष्यामह इति वदन्तो । ऽथ ह पञ्चालेषु
१५ गन्धर्वाद्यणो बालेय आग्निवेश्यो ऽनूचान आस । तान्ह^५ सह^६
सर्पतः प्रपच्छ के सर्पन्तीति^७ । वयं मरुत इति । तेषां वः क
स्यपतिरित्यहं विष्णुरित्यौपोदितिर्गौपालायनो वैद्यान्नपद्यः
प्रत्युवाच । यत्किं चकथ कस्तच्चारेतीति ह परोक्षाव्रतमनु-

१ om. M.

२ स्यपतिरास वेनो Be.

३ संसर्पतो MSS. exc. M.

४ तान्हसह सह M ; तान्सह UB Be ; न्हसह Be 7 D.

५ Thus M ; प्रसर्पतीति the other MSS. Read perhaps सर्पयेति ?

निर्दिदेशेति^१ । तान्होवाचाविदुषो व उपावादिष्ठाप वो ऋमह
इति^२ पिता वै^३ तत्पुत्रानुपावादीदिति हैनमूचुः पापीयसी ते
प्रजा भविष्यतीति^४ तथा^५ हैवास^६ । ततो^७ ह वा एतत्पञ्चालेषु
गन्धर्वायणा वालेया आग्निवेश्याः पापायिता इव^८ महाकुलं^९
ह^{१०} तत्पुरा^{११} बभूव^{१२} स यो ब्रात्यमुपवदेदेवमेवैनमुपवदेदथ यो^{१३}
ब्रात्यो ऽलं प्रतिवचनाय स्यादेवमेवैनं प्रतिब्रूयात्^{१४} ॥ २६ ॥

अथातो भाल्लविस्त्रोमा इत्याचक्षते^१ त्रिवृदभ्यावर्ति
पञ्चदशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमानाः^२ पञ्चदशमभ्या-
वर्ति सप्तदशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमानाः^३ सप्तदश-
मभ्यावर्त्यैकविंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमाना^४ एक- १०
विंशमभ्यावर्ति त्रिणवमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमाना-
स्त्रिणवमभ्यावर्ति त्रयस्त्रिंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमानास्त्रयस्त्रिंशमभ्यावर्ति त्रिणवमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमानास्त्रिणवमभ्यावर्त्यैकविंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमाना^५ एकविंशमभ्यावर्ति सप्तदशमग्निष्टोमसाम सर्वे १५
षोडशाः पवमानाः^६ सप्तदशमभ्यावर्ति पञ्चदशमग्निष्टोमसाम
सर्वे षोडशाः पवमानाः^७ पञ्चदशमभ्यावर्ति त्रिवृदग्निष्टोमसाम
सर्वे षोडशाः पवमानाः^८ ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

१ Conjecturally ; परोक्षाव्रतमनुदिदिदेशेति M ; परोक्षाव्रतमनुनिर्दिशेति
Be 7 DU ; परोक्षाव्रतमनुदिदिशेनिने B ; परोक्षाव्रतमनुदिदिशेनि Be.

२ All MSS. exc. M ins. the akṣara स्यां ।

३ तथाचैवस्याप्ततो MSS.

४ Thus M ; हैतपुरा the other MSS.

अथ वै भवति देवा वै यद्यज्ञे ऽकुर्वत तदसुरा अकुर्व-
 तेति^१ स हेचां चक्रे प्रजापतिः कथं^२ न्वहमसुरैर्देवान्धावर्तये-
 यमिति^३ स एतं यज्ञक्रतुमनिरुक्तमुपह्वयमपश्यत्तस्मिन्नेनानुपा-
 क्यतेति^४ स यत्राह प्रातर्याविभ्यो देवेभ्य इति मरुद्भ्यः
 ५ प्रातर्याविभ्यो देवेभ्य इति तत्राहाथ यत्राह सोमः पवत
 इतीन्दुः पवत इति तत्राहाथ यत्राहेन्द्राय पुरोडाशानामिति
 शक्राय पुरोडाशानामिति तत्राहाथ यत्राह वायव इन्द्रा-
 वायुभ्यामिति नियुत्वते शक्रनियुज्यामिति तत्राहाथ यत्राह
 मित्रावरुणाभ्यामित्युतायुभ्यामिति तत्राहाथ यत्राहाग्निभ्या-
 १० मिति नासत्याभ्यामिति तत्राहाथ यत्राहेन्द्राय सोमानिति
 शक्रायेन्दूनिति तत्राहाथ यत्राहेन्द्राग्निभ्यामिति शक्रजात-
 वेदोभ्यामिति तत्राहाथ यत्राह विश्वेभ्यो देवेभ्य इति मरुद्भ्यो
 विश्वेभ्यो देवेभ्य इति तत्राहाथ यत्राहेन्द्राय मरुत्वत इति
 शक्राय गणवत इति तत्राहाथ यत्राह महेन्द्रायेति महते
 १५ शक्रायेति तत्राहाथ यत्राहादित्येभ्य इति महद्भ्य आदित्येभ्य
 इति तत्राहाथ यत्राह वनस्पतय इति वनर्नृपायेति^५ तत्राहाथ
 यत्राह देवाय सवित्र इति महते^६ देवाय सवित्र इति
 तत्राहाथ यत्राह विश्वेभ्यो देवेभ्य इति महद्भ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्य

१ कथन्वहमसु० M ; कथमन्वहमसु० Be 7 D ; कथयन्कथमसु० Be BU.

२ Conjecturally ; वनेर्पापायेति M ; वनेनच्यवयेति Be 7 D ; वनेनच्यवयेति
 B U ; वनेनर्पापायेति Be.

३ Thus M ; समहते Be 7 Be D ; समहते BU.

इति तत्राहाय यत्राह देवानां पत्नीभ्य इति महतीभ्यो
 देवानां पत्नीभ्य इति तत्राहाय यत्राहेन्द्राय हरिवत इति
 शक्राय मघवत इति तत्राह^१ धाना इन्दुभ्य^२ इत्यु हैके
 संप्रदिशन्ति^३ ॥ २८ ॥

तदेतदवगमेव यज्ञायज्ञियस्य^४ स्तोत्रायज्ञायज्ञियस्य वाव^५
 स्तोत्रे स तां निरुवाच^६ तः हासुरा उपेक्षामेव चक्रिरे किं
 वा वै करोति^७ किं वा नेति^८ स यदा विदां चकार न
 वा इम एतर्हि पापभद्रयोयोरौशत इति तदेनां निरुवाच
 देवो वो द्रविणोदा इति^९ प्रजापतिर्वै देवो द्रविणोदाः^{१०}
 पूर्णा विवक्षासिचमिति^{११} पूर्णा व्युदचत्यासिचमिति^{१२} तदुद्वा^{१३}
 भिञ्चध्वमुप वा पृणध्वमित्यास्य कामंकामं पूरयाध्वा इति
 तदादिदो देव ओहत इति^{१४} साध्येभ्यो देवेभ्यः प्रजापतिः
 कामंकाममूहते^{१५} सप्तदश स्तोमो^{१६} भवति^{१७} सप्तदशः
 प्रजापतिः^{१८} प्रजापतेराप्या^{१९} अश्वो ऽसितशुर्दक्षिणा^{२०} प्राजा-

१ Thus M Be ; इन्दुभ्य the other MSS.

२ ०यज्ञौयस्य M Be.

३ om. all exc. M.

४ करोतती (sic!) M ; indication of pluti ?

५ व्युदचत्य० B Be U ; व्युदचत्य० Be 7 ; व्युदचत्य० D ; व्युदचत्य० M.—

असिच० BUD ; आशिच० M ; आशिष० Be 7 (pr. m.) Be ; आसिचत्तः

Be 7 (sec. m.).

६ Uncertain reading, ०मूहतं M ; मूहतः the other MSS.

७ स्तोमा भवन्ति M ; स्तोमो भवति the other MSS.

८ ङिनायुर्दक्षि० i.s.o. सितशुर्दक्षि० all the MSS. exc. M.

पत्यो वा^१ अश्वः^२ । प्रजापतेरनुरूपत्याय^३ । यः पाप्मना
 भ्रातृयेण व्याविवृत्सेत^४ स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^५
 येव पाप्मना भ्रातृयेणावर्तत^६ इन्द्रो वृत्रं हत्वा परां
 परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानस्तं देवा यज्ञेनान्वेषुस्ते^७
 ५ शतमाशिरं^८ दुहां^९ चक्रिरे^{१०} भूयो भागधेयं भूयसीं प्रीति-
 मभ्युपावर्त्यतीति^{११} वदन्तः^{१२} । स ह प्रातःसवने नाजगाम^{१३} । ते^{१४}
 सर्व एव प्रातःसवनस्य भक्षयां^{१५} चक्रुः^{१६} । को ह्यपेन्द्रस्य^{१७} सोमस्य
 भक्षयिष्यतीति^{१८} । तं^{१९} संतिष्ठमाने प्रातःसवने ऽच्छावाकस्य
 शस्तं प्रति^{२०} जचुस्ते^{२१} । सर्व एव चमसाध्वर्यव आनन्दिनो

१ Thus M ; वाचः the other MSS.

२ Thus corrected (cp. Śat. Br. XII. 4. 4. 2) ; व्याविवृत्सेति all exc. M, which has व्याविवर्त्सेत् ।

३ अन्वेषुस्ते M ; अन्वेषुस्ते the other MSS.

४ आशिरं दुदुहं चक्रिरे Be 7 Be D ; आशिरं दुदुहे चक्रिरे B ; आशीर्दुहां चक्रिरे M ; cp. on this passage Pañc. Br. XVIII. 5. 12.

५ उपवर्तिष्यतीति M.

६ I.s.o. वे (thus M Be B), ततः Be 7 D.

७ Thus M ; नानकयां चक्रुः or तानकयांचक्रुः the other MSS. (in Be 7 the passage is missing). Probably the negation has fallen out somewhere.

८ अपेन्द्रस्य M.

९ प्रतिप्रति M.

१० Thus my conjecture ; चक्षुस्ते M ; चक्षुस्ते or चक्षुस्ते the other MSS. ; cp. Āp. śrs. XXII. 10. 13.

ऽच्छावाकस्य शस्त्रं प्रत्यागर्तुं^१ दध्निरे^२ । सेन्द्रा इव ह्यमन्यन्त^३ ।
तस्मात्तीव्रसोमे सर्व एव चमसाध्वर्यव आनन्दिनो ऽच्छावाकस्य
शस्त्रं प्रत्यागृणन्ति^४ । सेन्द्रा इव हि मन्यन्ते^५ । तर्हि वाव
तदासीत्तदु वा आऊः सर्व एवैतर्हि यज्ञः सेन्द्र इति^६ । तः
हाभिषुषुः^७ ॥ २६ ॥

इहा इहा इहेतीहेहीहेहीहेहीति^८ । ह वा एनं तदूचुर्दृह-
दृहदृहदितीदं^९ ते बृहदन्नाद्यं तदभ्युपावर्तस्वेति । ह वा एनं
तदूचुस्तदेतन्माध्यंदिनस्य सवनस्यान्यत्रापि निदानः^{१०} । स^{११}
शृतकलशमेकधनानां^{१२} प्रातःसवने ऽवनयेद्दधि माध्यंदिने
सवने^{१३} विमथितं तृतीयसवने^{१४} सास्य तीव्रता^{१५} सप्तदश स्तोमो १०
भवति^{१६} । सप्तदशः प्रजापतिः^{१७} प्रजापतेराष्टौ^{१८} गर्भिणी वडवा
ललामी दक्षिणेंद्रियं वै गर्भं^{१९} । इन्द्रियं ललामः^{२०} सेन्द्रियत्वाय^{२१} ।
यो ज्यान्या वोपतपता वाणिमानं नीतः स्यात्स एतेन यज्ञक्रतुना
यजेताश्रुते^{२२} हैव तीव्रतामिन्द्रो ऽकामयत वि पाश्मानः^{२३} हनीय

१ Thus M only ; प्रत्यागर्तुं or ०गर्तुं the other MSS.

२ M ins. न before दध्निरे ।

३ प्रतिगृ० MSS. exc. M.

४ Thus M ; ह वा अभि० U ; हवाभि० Be B ; सहाभि० Be 7 D.

५ Thus M Be B ; इहे तीहे इहे इहेहीति U ; Be 7 D (which write only once इहा) : इहेतिहेहिहेहिहेहीति ।

६ Before इदं M has once more बृहदु ।

७ Uncertain ; M reads as above given ; संश्रितकलशं Be 7 UDB ;

संश्रितकलशं Be.

८ Thus M Be BU ; सेन्द्रत्वाय Be 7 ; सेन्द्रात्वाय D.

श्रेष्ठं देवानां गच्छेयमिति^१ स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्ते-
 नायजत^२ ततो वै स वि पाप्मानमहतं श्रेष्ठं देवानामगच्छद्यः^३
 कामयेत वि पाप्मानं हनीय श्रेष्ठं समानानां गच्छेयमिति
 स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^४ व्येव पाप्मानं हते श्रेष्ठं समा-
 नानां गच्छति^५ तस्यातिग्राह्यो वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा
 यच्छ पृतन्यतः । अधस्तदं तमो कृधि यो अस्मां अभिदास-
 त्युपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा वैमृधाय जुष्टं गृह्णामीति^६
 परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा वैमृधायेति^७ तस्य
 त्रिवृत्पञ्चदशौ विपर्यासः सोमौ भवतस्ताः षड् गायत्र्यो^८
 गायत्री^९ वै कृन्दांसि^{१०} वि पाप्मानमहतं गायत्र्यैव तद्यजमानो
 वि पाप्मानं हते ॥ ३० ॥

इन्द्रो ऽकामयतौद्भिद्यः^१ श्रेष्ठं देवानां गच्छेयमिति^२
 स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^३ ततो वै स औद्भिद्यः^४
 श्रेष्ठं देवानामगच्छद्यः कामयेतौद्भिद्यः श्रेष्ठं समानानां
 गच्छेयमिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतौद्भिद्यः^५ हवै^६ श्रेष्ठं
 समानानां गच्छति^७ तस्यातिग्राह्यो ऽयं कृत्नुरगृभीतो^८
 विश्वजिदुद्भिदित्सोमः । ऋषिर्विप्रः कायेनोपयामगृहीतो
 ऽसीन्द्राय त्वोद्भिदे जुष्टं गृह्णामीति^९ परिमृज्य सादयत्येष

१ Thus M only ; गायत्र्यैव वै कृन्दांसि all the other MSS.

२ All MSS. ins. ह वै exc. M.

३ हवै MB.

४ M ins. (against Taitt. Br.) वयोधाः ।

ते योनिरिन्द्राय लोड्भिद इति । तस्य पञ्चदशैकविंशौ
 विपर्यासः स्तोमौ भवतस्ताः षड् बृहत्यो । बृहती वै
 छन्दसामुदभिनद्धृत्यैव^१ तद्यजमान उद्भिन्नत्तीन्द्रो ऽकामयत
 वलं^२ भित्त्वा पशून्सृजेयेति । स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहर-
 त्तेनायजत । ततो वै स वलं^३ भित्त्वा पशून्सृजत । यः कामयेत
 वलं^४ भित्त्वा पशून्सृजेयेति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत । वलमेव^५
 भित्त्वा पशून्सृजते । तस्यातिग्राह्य इन्द्र ओषधीरसनोदहानि
 वनस्यतीरसनोदन्तरिचम् । विभेद वलं नुनुदे विवाचो ऽथा-
 भवद्दमिताभिक्रतूनामुपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा वलभिदे
 जुष्टं गृह्णामीति । परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा १०
 वलभिद इति । तस्य सप्तदशैकविंशौ विपर्यासः स्तोमौ भव-
 तस्ताः षड्गायत्र्यो । गायत्री^३ वै^३ छन्दसां^३ वलमभिनद्धायत्र्यैव^३
 तद्यजमानो वलं भित्त्वा पशून्सृजते ॥ ३१ ॥ अष्टमः ॥

सुतपेयेन यक्ष्यमाणो भवति । स यदग्रनानां कामयते
 तस्याशितो भूत्वा दीक्षते यदा^४ लभते^४ तस्य । स एकाहं १५
 नाश्नात्यथाश्नाति । द्वाहं नाश्नात्यथाश्नाति । त्र्यहं नाश्नात्यथा-
 श्नाति । सो ऽत्रैव विराजमाप्नोति^५ । राजानं क्रीत्वोह्यातिथ्यं

१ बृहतीत्येव M.

२ वलं most of the MSS.

३ Thus M ; गायत्रेव छन्दसां वलमभिनद्धायत्रेव the other MSS.

४ यदलंगते M.

५ Thus my conjecture ; विराडाप्नोति M ; विराजा यजतेति the other MSS.

निर्वपति^१ यद्यु वा एतदुपात्येति चतुरहं नाश्नात्यथाश्नाति^१
 पञ्चाहं नाश्नात्यथाश्नाति^१ षडहं नाश्नात्यथाश्नाति^१ तिस्र
 उपसदस्त्रिंशत्संपद्यन्ते^१ त्रिंशदक्षरा विराडन्नं विराड्वि-
 राजैवान्नाद्यमवरुद्धे^१ ऽथ य एकादश स्तन एवास्यै स^१ दुह
 ५ एवैनां तेनाथ य एकत्रिंश स्तन एवास्यै स^१ दुह एवैनां
 तेन^१ स उपसत्त्वाज्यव्रतो भवति^१ शीतस्य^२ सर्पिषस्त्रिभि-
 रङ्गुलीभिरुपहन्यथ द्वाभ्यामथैकया^१ शीतस्य^२ वैव^३ सर्पिष-
 स्त्रिभिः पर्वभिरुपहन्यथ द्वाभ्यामथैकेन^१ विलीने वा सर्पिषि
 त्रीणि परुष्यवदधात्यथ द्वे अथैकं त्रिस्तनद्विस्तनैकस्तनव्रतस्य
 १० रूपाणि कुर्वन्स^१ नादित्याद्विवा पर्यावर्तते नाग्नेरधि नक्तमै-
 दुम्बरः सोमचमसश्चतुःसक्तिर्ब्रह्मा^४ त्रिवेदाः^५ सगोत्रः^५ ॥ ३२ ॥

सप्तदश स्तोमो भवति^१ सप्तदशः प्रजापतिः^१ प्रजापति-
 मन्नाद्यं नोपानमत्तं देवा ऋतसत्याभ्यामन्येषुः^६ स यदश्नाति
 यदेवाग्नेनावरुद्धं तस्यावरुद्धा इति तदथ यन्नाश्नाति
 १५ यदेवानग्नेनावरुद्धं तस्यावरुद्धा इति तदथ यदुपसत्त्वाज्यव्रतो
 भवत्येतद्वै देवानां प्रियं धाम यदाज्यं^१ देवानामेव प्रियं
 धामावरुद्ध इति तदथ यन्नादित्याद्विवा पर्यावर्तते नाग्नेरधि

१ ०पद्यते Be 7 BD ; ०पद्यन्ते M Be U.

२ Thus M ; विलीनस्य the other MSS.

३ Thus M ; विलीनस्य वैव Be U ; विलीनस्यैव Be 7 D ; विलीनस्य वै B.

४ ब्रह्म M.

५ Thus M B U ; त्रिवेदः Be Be 7 D.

६ ०मन्येषुः all the MSS. exc. Be which has : ०मन्येषुः ।

नक्तमेते वै देवानामृतसत्ये । नेद्देवानामृतसत्ये पृष्ठतः करवा-
णीति तदथ यदौदुम्बरो भवत्यूर्वा अन्नाद्यमुदुम्बर । ऊर्ज
एवान्नाद्यस्यावरुद्धा इति तदथ यत्सोमचमसो भवत्येतद्वै देवानां
परममन्नं यत्सोमः । परमेणैवास्मा अन्नाद्येनावरमन्नाद्यमवरुद्ध
इति तदथ यच्चतुःस्रक्तिर्भवति यदेव दिशो ऽन्नाद्यं प्राविश- ५
त्तस्यावरुद्धा इति तदथ यत्त्रिवेदा^१ भवति न ह्येतामेकवेदा
दक्षिणासुद्यन्तुमर्हतीति तदथ यत्सगोत्रो भवत्यात्मा वै सगोत्र
आत्मन्नेव यज्ञस्य यशो ऽन्नाद्यं प्रतिष्ठापयानीति तत् ॥ ३३ ॥

तं माध्यन्दिनीयैश्चमसैः सहोन्नीय जुहति । तमृत्विजो ऊतं
दक्षिणानां काले ब्रह्मण उपातिदिशन्ति । तं ब्रह्मणः सन्तं^२ १०
पर्युपविश्य भक्षयन्ति यदृतं मन्यन्ते तेन । यदृतेन भक्षयन्ति
तदृतपेयस्यर्तपेयत्वं^३ दिशो ऽकामयन्तान्नाद्यः स्यामान्नाद्यमव-
रुन्धीमह्यन्नाद्यमस्मासु प्रतितिष्ठेदिति । ता एतं यज्ञक्रतुमप-
श्यन्तमाहरन्तेनायजन्त । ततो वै ता अन्नाद्यो ऽभवन्नन्नाद्यमवा-
रुन्धतान्नाद्यमासु प्रत्यतिष्ठद्यः कामयेतान्नादौ मे प्रजा स्याद- १५
न्नाद्यमवरुन्धीतान्नाद्यमस्यां प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यज्ञक्रतुना
यजेतान्नाद्येवास्य प्रजा भवत्यन्नाद्यमवरुद्धे ऽन्नाद्यमस्यां प्रति-
तिष्ठति । तस्य चतसृषु बहिष्यवमानो^४ ऽष्टास्वष्टास्वाच्यानि^५

१ त्रिवेदो M.

२ Thus corrected according to the Karmānta; सन्तं all the MSS.

३ ०मानोष्टाष्टान्याच्यानि M; ०मानोष्टाष्टाच्यानि Be; ०मानमष्टास्वाच्यानि B
Be 7 UD; cp. supra XV. 18 (p. 222, 12).

द्वादशो माध्यंदिनः पवमानः षोडशानि पृष्ठानि सविंश^१
 आर्भवः पवमानश्चतुर्विंशमग्निष्टोमसाम^१ तं दिशां चतुष्टोम
 इत्याचचते^२ " इन्द्रांस्त्रिकामयन्त यशो ऽश्रुवीमहि यशो
 ऽवरन्धीमहि यशो ऽस्मासु प्रतितिष्ठेदिति^३ तान्येतं यज्ञक्रतु-
 ५ मपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त^४ ततो वै तानि यशो ऽश्रुवत यशो
 ऽवरन्धत यश एषु प्रत्यतिष्ठयः कामयेत यशो ऽश्रुवीय यशो
 ऽवरन्धीय यशो मयि प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यज्ञक्रतुना
 यजेत^५ यश एवाश्रुते यशो ऽवरन्द्वे यशो ऽस्मिप्रतितिष्ठति^६
 तस्य स्तोमा अश्रुवतैकस्यामथ तिसृष्वेकस्यामथ तिसृषु^७ तमेतं
 १० इन्द्रसामेकत्रिक इत्याचचते^८ स्तोमा अकामयन्तेति समानः
 परिवादस्तस्य^९ स्तोमास्त्रिवृदथ त्रयः पञ्चदशास्त्रिवृदथ त्रयः
 सप्तदशास्त्रिवृदथ त्रय एकविंशास्तमेतं^{१०} स्तोमानामेकत्रिक^{११}
 इत्याचचते^{१२} ॥ ३४ ॥

इन्द्राग्नी वा अकामयेतां^{१३} समानलोकौ स्याव समानं
 १५ लोकमियावेति^{१४} तावेतं यज्ञक्रतुमपश्यतां^{१५} तमाहरतां^{१६} तेना-
 यजेतां^{१७} ततो वै तौ समानलोकावभवतां^{१८} समानं लोकमैतां^{१९}
 समानलोकावप्यथ^{२०} यौ कामयेतां^{२१} राजा च पुरोहितश्च

१ Thus all the MSS (only संविंश D); in Be 7 स has been cancelled.

२ परीवाद० M.

३ Thus MD Be 7; एकत्रिक BU; एकत्रिंश Be.

४ Thus M; *लोकावप्यज Be 7 BUD; *लोकावप्यद्व Be.

समानलोकौ स्याव समानं लोकमियावेति तावेतेन यज्ञक्रतुना
 यजेयाताः^१ समानलोकावेव भवतः समानं लोकमितो^१
 ऽश्वरथो यज्ञायुधः प्रासङ्ग्यश्चमसः सा ब्राह्मणस्य दक्षिणाश्व-
 तरौरथः सर्वायुधो ऽप्रासङ्ग्यः काऽस्य स्त्रुणीबन्धः^२ सा राजन्यस्य
 ५ दक्षिणा^३ तस्य त्रिवृत्पञ्चदशौ विपर्यासः^४ सोमौ भवतस्त्रिवृ-
 देव ब्राह्मणस्य पञ्चदशो राजन्यस्य^५ तमेतमिन्द्राग्नियोः कुलाय
 इत्याचक्षत^६ एष एव सन्नितापुत्रीय एष सख्योर्यज्ञ एष
 भ्रात्रोः^७ ॥ ३५ ॥ नवमः ॥

अभिचरणीयैः सोमैर्यज्यमाणो भवति^८ स द्वयानि

- १० यज्ञायुधान्युपकल्पयते बाधकानि च तैल्लकानि च श्वानसो^९
 ऽधिषवणे फलके पुरुषास्तस्य^{१०} वृषणौ^{११} स यत्राध्वर्युरपाऽंशुं
 ग्रहीष्यन्नाजानमभिषुणोति तस्य यो ऽऽंशुः परापतति तमे-
 तस्मिन्यात्र आधायोपसंगृह्याथाहामुं जह्यथ त्वा होयामीत्या-
 तमितोरास्ते^{१२} ऽथैतं भङ्गमाहवनीये ऽनुप्रहरतीदमहममुमा-
 १५ मुख्यायणं परिसृना^{१३} भङ्गेन^{१४} विध्यामीत्यत्र यं यजमानो देष्टि

१ यजेतां all exc. M.

२ °तूणीबन्धः Be; °तूणिबन्धः U; तूष्णीबन्धः M; °तूणिबन्धः B; त्रीणिबन्धः
 Be 7 D.

३ Thus M Be; श्वानस्य Be 7 D (cp. Āp. XXII. 4. 17, S'āṅkh.
 XIV. 22. 18, Śadv. br. III. 8); श्वाननस्य U; श्वाननभोग्यो B; cp.
 the Dvaidhasūtra.

४ Thus M; all the other MSS. corrupt.

५ Thus M; परिसृनासंग्येन Be U B; परिपानासंग्येन Be 7 D.

तं मनसा ध्यायत्यथैतत्पात्रं खरे यथायतनं सादयत्यमुष्य त्वा
 प्राणे सादयामीति । स यं कं च ग्रहं गृह्णात्येवमेवैनं गृह्णाति ।
 यदु^१ किं^२ च^३ पात्रं सादयत्येवमेवैनत्सादयति । स एष
 त्रिवृदग्निष्टोम एकस्तोम^४ एकहविर्धानस्त^५ श्येन इत्याचचते ॥
 ऽथेषुः^६ समानमभिचरणीयं शिल्पं । तिसृषु तिसृषु^७ स्तुवते ।
 रथो हविर्धानमथ संदंशः । समानमभिचरणीयं शिल्पं ।
 दौ चयस्त्रिंशौ मध्यत स्तोमौ भवतो^८ दे^९ हविर्धाने ॥
 अथेन्द्रवज्रः । समानमभिचरणीयं शिल्पं । पञ्चदश एष
 भवति ॥ ३६ ॥

दुराग्ने^{१०} यज्यमाणो भवति । स उपकल्पयते षष्टिं १०
 शतमानानि हिरण्यानि त्रिंशतं सुवर्णानि त्रिंशतं
 रजतानि^{११} वक्त्र्यद्विरण्यं । स आमावास्यां हविषेष्टा सौर्यं
 चरुं निर्वपति । तस्मिन्सुवर्णं शतमानं ददात्यथ सायं ऊते
 ऽग्निहोत्रे चान्द्रमसं चरुं निर्वपति । तस्मिन्नजतं^{१२} शतमानं
 ददाति । स एवमेवैताभ्यामिष्टिभ्यामहरहर्यजमानो मासमेत्यथ १५
 दीचते । दीचणीयायां द्वादशमानं हिरण्यं ददाति ।

१ यत्किंच M.

२ This word twice in Be 7 B U D.

३ Thus M only ; येषु all the other MSS.

४ तिसृषु once in M, which adds also य after स्तुवते ।

५ देहे M.

६ Thus M U B Be ; दुराग्ने D ; दुराग्नेन Be 7.

७ राजतं M.

प्रायणीयायां चतुर्विंशतिमानं ददात्यातिथ्यायां द्वे^१ चतु-
 विंशतिमाने^२ ददाति^३ । प्रथमायामुपसदि चत्वारि ददाति ।
 द्वितीयस्यामुपसद्यष्टौ ददाति । तृतीयस्यामुपसदि षोडश
 ददाति । चतुर्थ्यामुपसदि द्वात्रिंशतं^४ ददाति । पञ्चम्यामुपसदि
 चतुःषष्टिं ददाति । षष्ठ्यामुपसद्यष्टाविंशं^५ शतं चतुर्विं-
 शतिमानानां^६ ददात्यातः शतसंख्यैवाग्नीषोमीयस्य ऊतायां
 वपायां द्वे शते ददात्याग्नेयस्य ऊतायां वपायां चत्वारि
 ददाति । प्रातःसवनीयेष्वष्टौ^७ ददाति । माध्यन्दिनीयेषु षोडश
 ददाति । दक्षिणानां काले द्वात्रिंशतं ददाति । तृतीय-
 १० सवनीयेषु चतुःषष्टिं ददात्यनूबन्ध्यस्य ऊतायां वपायामष्टा-
 विंशं^८ शतानां^९ ददाति । स यदेताभ्यामिष्टिभ्यामहरहर्यजते
 सूर्याचन्द्रमसोरेव तत्सायुज्यं सलोकतामाप्नोति । ॥ ३७ ॥

अथ यद्विरण्यदक्षिणो^{१०} भवति हिरण्मयमेव तद्यजमान

१ Thus M ; विंशतिमानं ददात्यथ Be B ; in the other MSS. this passage is missing.

२ Thus M U ; त्रिंशतं Be ; in the other MSS. this passage is missing.

३ Thus M ; शतिमानं the other MSS.

४ सवनीयेष्टौ Be 7 D.

५ Thus M Be 7 ; शतमानानां Be B U.

६ During the printing I was so happy as to obtain, for the remaining part of this prāśna, from Mr. Muthu Dikshitar of Lalgudi (Manakkāl, Madras) a copy (designed by me as L) from a MS. in his possession. This MS. is in Grantha and independent from my MSS., but, on the whole, not much better.

७ Thus M ; यद्विरण्यं दक्षिणा the other MSS.

आत्मानं स॒स्कुरुते^१ । तस्य यदूर्ध्वं नाभेस्तत्सुवर्णमवाङ्^२
 रजतं^३ । यदा ह वै हिरण्ययो भवत्ययामृतो भवति^४ ।
 हिरण्यया ह वै देवास्तस्मात्ते ऽमृताः^५ । सप्तदशस्तोमो भवति^६ ।
 सप्तदशः प्रजापतिः^७ । प्रजापतेराप्या^८ । उभे सामनी भवतश्चन्द्रो-
 मयावेतत्पक्षौ^९ यजमान आत्मानं स॒स्कुरुत^{१०} । एतस्य लोकस्य
 जित्यै^{११} । स यदेतेन^{१२} यज्ञक्रतुना यजते सूर्याचन्द्रमसोरेव
 तत्सायुज्यं सलोकतां जयति^{१३} । तेन दुरशो^{१४} । दुरश इव ह्येतयो-
 र्देवतयोर्लोको^{१५} । ऽथ दुर्णाग्नेन^{१६} यज्यमाणो भवति^{१७} । स उप-
 कल्पयते ऽनदुच्छतं च त्रयस्त्रिंशतं^{१८} च निष्कास्तेन हैते-
 नानदुहो लोकं जयति^{१९} । तेन हैतेन ज्योतिष्मन्तं लोकं जयति^{२०} ।
 तेन हैतेन ज्योतिषो ऽधि स्वर्गं लोकं जयति^{२१} । सप्तदशस्तोमो
 भवति^{२२} । सप्तदशः प्रजापतिः^{२३} । प्रजापतेराप्या^{२४} । उभे सामनी
 भवतश्चन्द्रोमयावेतत्पक्षौ^{२५} । यजमान आत्मानं स॒स्कुरुत^{२६} ।
 एतस्य लोकस्य जित्यै^{२७} । स यदेतेन यज्ञक्रतुनेद्वा न नश्यति तेन

१ Instead of अवाङ् (thus M Be B U) Be 7 D : अधो; आवां L.

२ Thus Be B; ०मयावेवतत्पक्षौ M; ०मयावेनतत्तृतीयेपक्षौ L; the other MSS. deficient.— Here and infra (1. 13) Be after ०पक्षौ ins. तृतीये पक्षे ।

३ यदु only given by M.

४ दुर्ण० or दुर्न० all MSS. exc. M L which have here and infra each time दूर्ण० ।

५ त्रयस्त्रिंशं M.

६ Thus Be; ०मयावेवतत्पक्षौ M L; ०मयायैवतत्पक्षौ the other MSS.

दुर्णाशस्तदुर्णाशस्य^१ दुर्णाशत्वं^२ " केशी ह दाल्भ्यो ऽपचिति-
कामो ऽपचितिनेजे न^३ नो^३ नामानि^३ परिहरन्ता^४ इति^५ ततो
ह वा एतत्पञ्चालराजानां^६ नामानि परिहरन्ते^७ ॥ ३८ ॥

श्रीर्षण्या इति केशानाचक्षते^८ कुशा इति दर्भान्नद्या-
५ विति^९ गैरेयकविमत्यौ^८ ततो वै सो ऽपचितिमानभवद्यः
कामयेतापचितिमानस्यामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेताप-
चितिमानेव^९ भवति^१ तस्य चतुर्विंशो बहिष्यवमानस्त्रि-
वृत्पञ्चदशान्याज्यानि^१ तास्त्रिंशो गायत्र्यश्चतुर्विंशो माध्यंदिनः
पवमानः पञ्चदशसप्तदशानि^{१०} पृष्ठानि^१ ते दे चिष्टुभौ^१ चिणव
१० आर्भवः पवमान एकविंशमग्निष्टोमसाम^१ सैका जगत्येतानि
वै छन्दसामपचिततमान्यपचितिमानेव भवति य एवं वेदासा-
वादित्यो ऽकामयत त्विषिमानस्यामिति^१ स एतं यज्ञक्रतु-

१ दुर्नेश० Be, दूर्णाश० M L ; the other MSS. om.

२ Most of the MSS. दुर्णेश० or दूर्णाश० (both times).

३ Thus M ; L om. नो ; तंननासानि Be ; तन्नोनासानो Be 7 U D :

तंनोनासानो B.

४ Thus M Be 7 D ; ०हरंत Be B U L.

५ Thus M ; ०पांचाल० the other MSS.

६ Thus M Be L ; ०हरंत्या Be 7 D U ; ०हरत्या B.

७ Uncertain ; दर्भान्नद्याविति M ; दर्भान्नद्याविति L ; दर्भान्नद्याविति

Be B.

८ Uncertain reading ; गैरेयकविमंषौ (or मेषौ?) M ; गैरेयकविमत्यौ

Be 7 ; गैरेयकविमत्यौ Be B ; गैरेय० D ; गैरेयकचितिमत्यौ L.

९ Thus M L ; एषु instead of एव all the other MSS.

१० Thus M Be U ; पंचदशःसप्त० B L ; Be 7 om. पंचदश ।

मपश्यत्तमाहरत्तेनायजत । ततो वै स त्विषिमानभवद्यः
कामयेत त्विषिमान्स्यामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत ।
त्विषिमानेव भवति । तस्य^१ सौर्यो ऽतिग्राह्यः । सौर्यः^२ पशु-
रूपालम्भ्य^३ एकविंश एष भवति ॥ ३६ ॥ दशमः ॥

इन्द्रो ऽकामयतर्षभ इव पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं^४
देवानां परीयामिति । स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेना-
यजत । ततो वै स ऋषभ इव पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं
देवानां पर्येद्यः कामयेतर्षभ इव पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं
समानानां परीयामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतर्षभ इव
पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं समानानां पर्येति । तस्याति-^{१०}
ग्राह्यो वृषा सो अंशुः पवते हविश्चान्सोम इन्द्रस्य भाग
ऋतयुः शतायुः । स मा वृषाणं वृषभं कृणोतु प्रियं विशां
सर्ववीरं सुवीरमुपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वर्षभाय जुष्टं
गृह्णामीति । परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वर्षभा-
येति । तस्य पञ्चदशस्य सत एकविंशं^{१५} होतुः षष्ठं ककुदो^{१५}
रूपमिन्द्रेण ह स्र वै पूर्वं समाजिगमिषन्तो वनिष्ठुसवेन
यजन्ते^४ तप्तो^४ न^४ इन्द्र^४ आविर्भविष्यति तस्मै^४ कामान्वक्ष्याम

१ तस्याः Be 7 D.

२ om. all MSS. exc. M L Be.— After the tenth adhyāya M breaks off.

३ ककुभो L.

४ Thus Be L ; यजन्तेसुपैतमिन्द्र Be 7 ; यजन्त उपतानिद्र B ; यजत उपैता-
निद्र U ; यजन्तेसुपैतान इन्द्र D.

५ तस्मात् MSS. exc. L which has तस्मिन् ।

इति^१ वदन्तो^१ वनिष्ठुसवेन यज्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते
 श्रतमुच्चवेहतः^२ श्रतं दार्वाचितानि श्रतः सर्पिष्यात्राञ्कृतं पयः-
 पात्राञ्कृतं दधिपात्राञ्कृतं वसापात्रानौदुम्बरीं^३ नावमुभयतो-
 ऽभिपतनां^३ परिगृहीतामथ प्रणेहनेतेनोपकृतेन चित्रामा-
 ४ यतीमुपरमत्यद्य चित्रयेति पूर्वाग्निमन्त्रवस्यत्युत्तपनीयः
 शालीनो ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्निर्येतानि दार्वाचितानि प्रदोष
 एवाग्नावाद्धाति^४ । तेषु^४ प्रज्योतिषूच्चवेहतो^४ निम्नन्त्यैषामभ्य-
 धान्वनिष्ठुन्मेदा^४सीति^४ अपयन्त्यथोदित आदित्य आयात-
 यत्यौदुम्बरीं^४ नावमुभयतोऽभिपतनां^३ परिगृहीतां प्रणेहभि-
 १० स्तस्यामुपकृणीते पञ्चाशता सर्पिष्यात्रैः पञ्चाशता पयःपात्रैः
 पञ्चाशता दधिपात्रैः पञ्चाशता वसापात्रैस्तस्यां वनिष्ठुन्मेदा^४-
 सीति संप्रकौर्याथाभिचारयति पञ्चाशता वसापात्रैः पञ्चाशता
 दधिपात्रैः पञ्चाशता पयःपात्रैः पञ्चाशता सर्पिष्यात्रैर्य
 पुरोऽनुवाक्यामन्वाह ॥ ४० ॥

१ Thus Be L; वज्यामीति Be 7 B U D.

२ Thus L; •सुचवेनिहतान् Be 7 D; •सुचवेनिहतान् Be B U.

३ Uncertain reading; उभयतोपतनां Be 7 B; उभयतोभिपतनां Be U;
 उभयतोवतानां (or •वतारां) D; उभयतोभिपवतानां L.

४ •दधति L.

५ तेन प्रज्योतिषूच्चवेहतोनिम्नन्ति L; तेषु प्रज्योतिष्ठं (or छ) चवेहतो ब्रह्म Be 7
 D; तेन प्रज्योतिषूच्चवेहतानिम्नन्ति Be B U. अभ्यर्धाद् i. s. o. अभ्यर्धान् L.

६ Uncertain r.; आयातयत्य U B; आयापयत्य D; आयापयत्य Be 7;
 आयामीतयत्य B; आयातयति L.

७ •पतानां B; •वतानां Be 7; •भिपतानां Be U, •सुभयतस्त्वभिपतनां L.

इन्द्रो यातो ऽवसितस्य राजा शमस्य च ष्टङ्गिनो
 वज्रवाङ्मः । सेदु राजा चेति^१ चर्षणीनामरान्न नेमिः परि
 ता बभूवेति^१ यजतीन्द्रो राजा जगतश्चर्षणीनामधि क्षमि
 विषुरूपं यदस्ति । ततो ददातु दाशुषे वसूनि चोदद्राध
 उपसृतश्चिद्वक् स्वाहेति^१ तप्त एवास्मा इन्द्र आविर्भवति^५
 तस्मै^१ कामान्ब्रुवते^{११} कानान्ध^{१२} ह^{१३} वाध्यं बृहस्पतिराङ्गिरसो
 याजयां चकार^१ तस्य होपवसथीये ऽहञ्छ्रद्धा^{१४} वीयाय^{१५} स
 होवाचाध्यर्थी^{१६} वि^{१७} वै^{१८} मे अद्वागात्सं मे यज्ञः स्यापयेति^{१९}
 तः होवाचान्यद्वै तदुपवसथः^{२०} श्वस्ते यज्ञः सः स्यातेति^{२१} स
 होवाच समेव मे स्यापयेति^{२२} तस्य^{२३} ह तावद्विदित्वाग्रेण^{२४} हविर्धाने १०

१ चेति (as TBr. II. 8. 4. 3) Be B D U ; चयति (as RV. I. 32. 15) Be 7.

१ तस्मिन् Be L.

२ Corrected ; कामानाह B U Be (pr. m.) ; कामानादह Be 7 ; कामानादहं D ; कानौववाह Be (sec. m.) ; कनीयवान्हय L.

३ My conjecture ; हन्त्रद्वाविधाय B U L ; हन्त्रद्वाविधाय Be ; हन्पंचादपिधाय Be 7 D.

५ Thus Be ; all the other MSS. corrupt.

६ Uncertain r. ; होवाचान्यद्वैतदु० Be 7 D ; होवाचाध्यर्थवेतदु० Be B U ; होवाच कर्ध्वयवेत उप० L.

७ ०स्यातेति Be B U ; ०स्यादेति Be 7 D ; ०स्यायेति L.

८ तस्या MSS. exc. L.

९ तावद् only in Be (sec. m.) ; भवद् L ; instead of विदित्वा (thus L Be) विदित्वा the other MSS.

चर्मणुलूखलमुसले निधायाऽशून्समवचुदां^१ चकार^२ यच्चिद्धि
 त्वं गृहेगृह उलूखलक युज्यसे । इह द्युमत्तमं वद जयतामिव
 दुन्दुभिरित्यथ होतृचमसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो^३ निःषिच्य
 समुदायुत्य जुह्वां चकार यथा जना सऽस्तथे व्रतानि^४ को-
 ५ व्रतिनां^५ व्रतमालोभयाति^६ । कानान्धस्य^७ प्रस्थितं^८ वाध्यश्वस्य^९
 तीव्रसुतः^९ श्रवदिन्द्र^९ जुषस्व स्वाहेति^१ स एष उन्मत्तस्य वा
 वीतश्रद्धस्य वा^{१०} नीतस्य^{१०} वा यज्ञः^१ सा^{११} यदागता^{१२} स्यादथ
 चतुष्टोत्रेनाग्निष्टोत्रेन यजेत पुरा भेषाच्छान्यै^{१३} ॥ ४१ ॥

मनुर्वैवस्वतो ऽकामयत प्रजाऽ सृजेय प्रजामवरुन्धीय
 १० प्रजां विन्देया^{१३} मा^{१४} प्रजया चक्षीरन्निति^{१५} स एतं

१ ० समवभूयाच्चकार L.

२ ऋपो only in Be L.

३ व्रतानि MSS. exc. L : व्रतानि ।—जनासस्तथे L.

४ व्रतिनां Be ; व्रतीन्पं L ; व्रतीनां the other MSS.

५ व्रतमालोभयाति Be, ०यति L ; व्रतमामालोपयति the other MSS.

६ Thus Be L ; the other MSS. corrupt.

७ प्रस्थितं all exc. Be which has प्रस्थितं ।

८ वाध्यश्वस्तीव्रसुतं Be B ; वाध्यश्वःस्तीव्रसुतं U ; वाध्यश्वेस्तीव्रसुत Be 7 ; वाध्य-
 श्वेस्तीव्रसुत D, वाध्यश्वस्तिव्रसुतं L.

९ श्रवदिन्द्रां Be 7 D ; मिन्द्रवदिन्द्रा Be ; निवपतीन्द्रा B ; निवपतीन्द्रा U ;
 निवदिन्द्रो L.

१० Thus Be L ; वतितस्य BUD ; वक्तंतस्य Be 7.

११ स MSS.

१२ यदागत Be L ; यदागन्ना B Be 7 DU.

१३. Conjecturally ; विन्देय मा प्रजयाचक्षीरन्निति BU ; विन्देय माप्रजमाच-
 Be ; विन्देय माप्रजयाचक्षरंतीति Be 7 D ; विन्देयप्रजयाचक्षी० L.

यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^१ । ततो वै स प्रजामसृजत
 प्रजामवारुण्ड प्रजामविन्दतैनं प्रजयाचचत^२ । यः कामयेत
 प्रजां सृजेय प्रजामवरुन्धीय प्रजां विन्देया^३ मा प्रजया
 चक्षीरन्निति^४ स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^५ प्रजामेव सृजते
 प्रजामवरुण्डे प्रजां विन्दत^६ ऐनं^७ प्रजया चचते^८ । तस्य^८ प्राचीन- ५
 स्तोमास्त्रयस्त्रिवृतस्त्रयः पञ्चदशास्त्रयः सप्तदशास्त्रय एकविंशः^९ ॥
 सो ऽकामयतान्नादी मे प्रजा स्यादन्नाद्यमवरुन्धीतान्नाद्यमस्यां
 प्रतितिष्ठेदिति^{१०} । स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^{११} । ततो
 वै तस्यान्नादी प्रजाभवदन्नाद्यमवारुण्डान्नाद्यमस्यां प्रत्यतिष्ठद्यः
 कामयेतान्नादी मे प्रजा स्यादन्नाद्यमवरुन्धीतान्नाद्यमस्यां १०
 प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतान्नाद्येवास्य प्रजा
 भवत्यन्नाद्यमवरुण्डे ऽन्नाद्यमस्यां प्रतितिष्ठति^{१२} । तस्य दश स्तोमा^{१३}
 दशसुदशसु स्तुवते विराजो रूपं^{१४} वागाम्भृण्यकामयतापरि-
 मितं यशो ऽश्रुवीयेति^{१५} । सैतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^{१६}
 ततो वै सापरिमितं यश आश्रुत^{१७} । यः कामयेतापरिमितं यशो १५
 ऽश्रुवीयेति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतापरिमितमेव यशो

१ •चचते all. exc. Be L.

२ विन्देय मा प्रजामाचक्षरंनिति Be D ; विन्देय प्रजयाचक्षरंतीति B Be 7 U
 विन्देय मा प्रजामाचक्षीरन्निति L.

३ Thus corrected ; विन्दत एवं Be L ; विन्देतैनं the other MSS.

४ Only in Be L.

ऽश्रुते^१ तस्य दशसु बहिष्पवमानः शते सहस्रे ऽयुते प्रयुते
ऽर्बुदे न्यर्बुदे समुद्रे मध्ये ऽन्ते परार्धे^२ ॥ ४२ ॥

यमो वैवस्वतो ऽकामयत पितृणामैश्वर्यमाधिपत्यं^३ राज्यं
परीयामिति^४ स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^५ ततो
५ वै स पितृणामैश्वर्यमाधिपत्यं^६ राज्यं पर्येद्यः^७ कामयेत
समानानामैश्वर्यमाधिपत्यं^८ राज्यं परीयामिति स एतेन
यज्ञक्रतुना यजेत^९ समानानामैश्वर्यमाधिपत्यं^{१०} राज्यं पर्येति^{११}
तस्य शते बहिष्पवमानः सहस्रे ऽयुते नियुते प्रयुते ऽर्बुदे
न्यर्बुदे समुद्रे मध्ये ऽन्ते परार्धे^{१२} पदे पत्ने^{१३} नित्यमुक्ता मनसैव
१० सुवानो मन्यत एतावति^{१४} मे^{१५} सुतमित्यथ^{१६} सक्तप्रवर्ग्यं^{१७}
आतिथ्येन प्रचर्य गार्हपत्ये प्रवर्ग्यं प्रवृणक्ति^{१८} तेनाहवनीये
प्रचरति^{१९} तं काल उदासयति^{२०} शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदा-
तिथ्यं^{२१} यज्ञः प्रवर्ग्यः^{२२} शीर्षन्नेव यज्ञस्य यज्ञो दधातीति नु
सक्तप्रवर्ग्यो^{२३} ऽथ सुते प्रवर्ग्यः^{२४} पवमानेन चरित्वाग्नीध्रे^{२५} प्रवर्ग्यं
१५ प्रवृणक्ति^{२६} तेनाहवनीय एव प्रचरति^{२७} तं तदानीमेवोदासयति^{२८}
शिरो वा एतद्यज्ञस्य यत्पवमानो^{२९} यज्ञः प्रवर्ग्यः^{३०} शीर्षन्नेव
यज्ञस्य यज्ञो दधातीति नु सुत्याप्रवर्ग्यो^{३१} ऽथ सक्तप्रवर्ग्यो^{३२} ऽथ
सुते प्रवर्ग्यो^{३३} ऽथ सुत्याप्रवर्ग्यः^{३४} ॥ ४३ ॥ एकादशः ॥

१ Uncertain r. ; एतावतीमेस्तुतमित्यथ Be ; एतावन्ति मे स्तुत० L ;
एतावती (ति) मेत्यथ the other MSS.

२ MSS. exc. L ins. वै ।

३ The close of this chapter must contain several corruptions.

‘पुरुषा ह पुरा ऐडो राजा कल्याण आस’ तः
 होर्वश्यपराभिदध्यौ । तः संवत्सरं कामयमानानुचचारैः^१ वः ह
 स वै^२ पूर्वे ऽभिश्राम्यन्ति । तद्भातिचिरं मेने । तस्य ह धावतः
 पुरो रथं कर्तुं दर्शयामास । तः ह दृष्ट्वा राजावतस्यौ । तः
 हावस्थाय न ददर्शाथो ह पुनरावतस्यौ । तः हास्यायैव ददर्श^३ ।
 स ह सारथिं पप्रच्छ सारथे किं पश्यसीति । त्वां भगव इति
 होवाच रथमश्वान्पथानमिति । स हेत्वा चक्रे दृष्ट्वा मि वै
 किलेति । तः ह वागभ्युवाच न वै दृष्टस्यहं वै त्वामेतं^४
 कर्तुमदीदृशमित्यथ कस्त्वमित्यहमुर्वश्यपरेति होवाच । सा त्वा
 संवत्सरं कामयमानानुचचारिषं । तां मा जायां विन्दस्वेति^५ ।
 दुरुपचारा ह वै भवति^६ देवा^७ इति^८ होवाच । का त^९ उप- १०
 चर्येति^९ । शतं^{१०} समोपसदः^{१०} स्युः^{१०} । शतं शतं मा सर्पिष्कुम्भा

१ This and the following adhyāyas are found also in a badly corrupted tradition. I did not note all the various readings nor all my emendations; the list of them would fill more space than the text itself.

२ Thus L only; चैव or द्वैव the other MSS.

३ त्वयितं or त्वयितम्. MSS.

४ L Be sec. m. विन्दस्वेति ।

५ Thus L U Be 7; भवन्ति देवा इति B Be (pr.m.); भगवन्ती देवीति Be (sec. m.).

६ Thus L Be (sec. m.); तवाचार्येति the other MSS.

७ Instead of these three words given thus by Be and L (which only gives स instead of सप्त), the other MSS.: तं जानीम-सदस्य or तं जानीम इति सदस्य ।

अहरहरागच्छेयुस्तदाग्रना स्यां^१ न त्वा नम्रं पश्येयमिति^२
 सर्वमेवेतद्भगवति सुकरमिति होवाच^३ कथा त्वपि^४ जाया
 पतिं नम्रं न पश्यतीत्यन्तर्वासं वसीथा^५ इति होवाचानमो
 भवेति^६ तथा सहोवासान्तर्वासं वसानः^७ सा ह स्म जाता-
 ५ ज्ञातानेव पुत्रानपविध्यति^८ ताः ह राजोवाच पुत्रकामा ह
 वै भगवति वयं मनुष्याः स्मो जाताज्ञातानु त्वमपविध्यसीति^९
 सा होवाच पर्यवेतराचयो भवन्ति क्षीणायुषो ऽन्ये^{१०} भूयः
 प्रियं करवावहा इति^{११} सायुं^{१२} चामावसुं च जनयां चकार^{१३}
 सा होवाचेमौ विभृतेमौ^{१४} सर्वमायुरेक्ष्यत इति^{१५} प्राङायुः
 १० प्रवव्राज^{१६} तस्यैते कुरूपञ्चालाः^{१७} काशिविदेहा इत्येतदायवं
 प्रव्राजं^{१८} प्रत्यङ्मावसुस्तस्यैते गान्धारथ^{१९} स्यर्शवो ऽराट्वा
 इत्येतदामावसवम्^{२०} ॥ ४४ ॥

अथो हास्या एषा पूर्वचित्तिरप्सरा स्वसा बभूव^{२१} सा
 हेत्वां चक्रे ज्योग् वै मे स्वसा मनुष्येष्ववात्सीद्वन्तैनामच्छाया-

१ त्वयि L, त्ववि the other MSS.

२ वसीथा L Be (sec. m.) वासीत्याभ्य the other MSS.

३ भवन्ति MSS. exc. L, which has तेन ह वामनो भवतीति ।

४ प्रायुं Be (sec. m.).

५ निभृते० Be L; the other MSS. om. these words.

६ ०पांचालाः L B.

७ The proper names given acc. to Be (sec. m.); the other MSS.

गान्धारा (or रौ) पयस्यर्शवोदारा (or त्य) स्ना (or स्ना) ।

८ इत्येतन्मावसुम् or इत्येतन्मावसुम् or इत्येतन्मावसुम् MSS.

नीति^१ तथा सहागत्यैव संगमं न लेभे^२ ऽथो हास्या
 अवियूथमुपस्थापदासै^३व^४ ह स वै पूर्वासां महिषीणां रूपं^५
 भवति^६ तद्वकरूपं कृत्वा प्रमाथं^७ चिकायाथो^८ हास्या उरणः
 चीरप आसन्दोपादे बद्ध आस^९ तं सा प्रममाथ^{१०} तस्मिन्नि-
 यमाणे रूवे^{११} ऽयमवीरज^{१२} इति^{१३} तच्छ्रुत्वा राजोत्पपात^{१४}
 तामभ्यानश्च^{१५} तामभ्युपेयाय^{१६} तं सा^{१७} नकुली^{१८} भूत्वा
 प्रत्युपेयाय^{१९} तस्य हान्तर्वासिमवलुलोपाय^{२०} ह सा विद्युतं
 जनयां चकार^{२१} १० तं सा विद्युति नग्नमनुचख्यावथो^{२२} ह
 राजाजगामास्वारुहं वा अहमजीत उरणमत्यसारुहं हि
 नूनमिति^{२३} प्रत्यहं प्रजहिष्यामीति^{२४} किं व्यभूदिति^{२५} नग्नं १०
 त्वाददर्शमिति^{२६} होवाच^{२७} तस्यां प्रव्रजितायामप्रियविद्धः

१ Thus (only अपि० or अवा०) MSS.

२ Only in Be (sec. m.).

३ Thus Be L (sec. m.); प्रथं the other MSS.

४ विष्वायाथो Be (sec. m.); धिक्वायाथो or चिवथायाथो or विष्वायाथो
 the other MSS.

५ रूवेमे Be (sec. m.); रूपेमे L; रूपे the other MSS.

६ Corrupt; यमवीरजा Be (sec. m.) L; यमविराजा the other MSS.

७ अभ्यानश्च MSS.

८ Conj.; तंकुली Be (sec. m.); तसंनेकुली the other MSS.

९ Thus L Be (sec. m.); जनयामास the other MSS.

१० Be 7 ins. साङ्गे चकार, B Be (orig.) ins. सांक्षोचकार।

११ These corrupted words without any var. r. in all MSS.

१२ चाददर्शमिति MSS.

शोच॑श्चचार॑^१ त॑ होवाच वृहस्पतिराङ्गिरसो हन्त त्वा
 शदेन॑ याजयिष्याम्यापयि त्वा पुनर्जिन्विष्यामीति॑^२ त॑
 शदेन॑ वृहस्पतिराङ्गिरसो याजयां चकार^३ ता॑ हावभृथा-
 देवोदेत्य प्रतिदर्श॑^४ ता॑ ह पुत्रौ प्रतीत्योचतुरिह नौ नय
 ५ यत्र ते गतिर्वलिनौ॑^५ वां॑ पितरमशूशुच॑ इति^६ सा^६ होवाच
 सं वां॑ पुत्रकौ जनेय साहमिह तिस्र एव रात्रीर्वत्स्यामि नो
 ब्राह्मणस्य वचो मोघमसदिति^७ तथा सह तिस्र॑ एव॑
 रात्रीरुवासान्तर्वासं वसानस्तस्या॑ रेतः सिषिचे^८ सा होवाच॑
 कथमिद॑ स्यादिति^९ कथ॑ हि नूनामिति॑^{१०} राजा प्रत्युवाच^{११}
 १० सा होवाच नवां कुम्भीमाहरेति^{१२} तस्यामेनन्निःषिषेचाय॑^{११} ह
 कुरुचेत्रे विसवत्यो॑^{१२} नाम पुष्करिण्यस्तासामुत्तरार्धा सुवर्ण-

१ Conj.; शोभं चकार or चकार MSS.

२ दर्शने MSS.

३ °जिषिष्या° MSS.

४ शतेन MSS.

५ Thus Be (sec. m., only °शूशुच); °बलिचैनापितरं शूशुच or °बलिचैनामपित° the other MSS.

६ From सा unto होवाच (p. 399. 8) only in Be L.

७ वा Be.

८ om. Be.

९ cp. p. 399, n. 6.

१० नूनामिति L, नूनामिति the other MSS.

११ Thus L; तस्यामेनं° Be (sec. m.); तस्यामेवं the other MSS.

१२ विसवत्यो Be (sec. m.); विसवत्येनाः the other MSS.

सवनी^१ तस्यामेननिचखान^१ तदश्वत्यो जज्ञे शम्या परिवृतो
 रेतसो ऽश्वत्य आशयाच्छम्यैव शमीगर्भस्य सृष्टिरेतन्निदान-
 मय^२ वै भवति सर्वेण^२ वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्निति^१
 स यत्र हैतद्यज्ञो देवेभ्यो ऽधि मनुष्यान्प्रत्यवरुरोहाश्वत्य^३
 हैव तत्प्रत्यवरुरोह^१ तस्यारणी चक्रिरे^४ ऽयं वाव स यज्ञ ५
 इत्यथो खलु य एव कस्याश्वत्यः^५ स शमीगर्भः^१ स यदा-
 होर्वश्यस्यायुरसि पुरुरवा इत्येतेषामेवैतत्पितापुत्राणां नामानि
 गृह्णात्यथो सामान्यमेवैतदूहेत^६ तस्यां प्रव्रजितायां पुनरेवा-
 प्रियविद्धः^७ शोच^८श्चकार^१ त^८ होवाच बृहस्पतिराङ्गिरसो
 हन्त त्वौपशदेन^९ याजयिष्यामि वि वै ते ऽप्रियमेवैष्यतीति^{१०}
 तमौपशदेन बृहस्पतिराङ्गिरसो याजयां चकार^१ ततो वै
 तस्याप्रियं^८ विनिनाथ^१ तौ ह वा एतौ पौरुरवसौ नाम
 शदौपशदौ^१ स यो वित्त^८ सिषाधयिषेत्त^८ शदेन याजयेत्तस्य

१ °निधानमय MSS exc. L.

२ cp. TS., I. 7. 1. 2.

३ °वरोहाश्वत्यं or °त्य MSS.

४ वसिरे L Be (sec. m.); चक्रिरे the other MSS.

५ Thus L; खलु य एवाश्वत्यः Be (sec. m.); खल्वेवकश्च(स)ाश्वत्यः the other MSS.

६ Thus L; सामान्यमेवैतूहते Be (sec. m.); °मेवैभ्य ऊहते the other MSS.

७-८ only in L Be (sec. m.).

८ ला om. MSS.

१० द्वादशः ॥

देवासुरा ह यत्र महासंग्रामः संयेतिरे^७ तद्धेमानि^८
भूतानि द्वेधैव^९ व्यपचक्रमुर्देवानेवान्वन्यान्यसुरानेवान्वन्यानि^{१०} ।

१ Corrected; एकविंशत्यौ L; एकविंशत्यै Be (sec. m.); एकविंशते (or ने)त्य the other MSS.

३ सुनोति इहैवाथ 1; सुनोतीहैवाथ Be (sec. m.); सुनोति एषाथ the other MSS.

8 Thus L ; विनौर्निषे० Be (sec. m.); वित्तौर्निषे० or वित्तिनिषे० the other MSS.

५. अथ [Be.

सहा० only in L and Be (sec. m.).

७ सं only in Be (sec. m.); श० L.

८ तयेमानि L and Be (sec. m.) ; तं धुमानि the other MSS.

Thus L; द्वेषै Be; द्वैद्वेषै the other MSS.

१० व्यपच० L Be; व्यवच० the other MSS.

वृहस्पतिर्देवानां पुरोहित आसीदुग्रना^१ काव्यो ऽसुराणां^१
 ब्रह्मण्वन्तो देवा आसन्ब्रह्मण्वन्तो ऽसुरास्तै बह्वन्संग्रामान-
 विजयमाना आसां चक्रिरे^१ तेषां न कतरे चन भविष्यदा-
 जज्ञु^{१०}गन्धर्वा^१ हैव सूर्यवर्चा भविष्यदाजज्ञे^१ तस्यो हेन्द्रो
 जायाया^२ उपहास्य^२ आस^२ ताः होवाचामुदिताङ्गि^३ त्वमिदं^५
 गन्धर्वं पृच्छ किमर्थमिदं देवासुरा न विजयन्तीति^१ तं तथेति
 होवाच त्वमपि श्व आगच्छतादिति^१ स हान्तः समुद्रे
 हिरण्यया^४ नावया सहजानि कुमारयां^५ चक्रे^१ ऽथो हेन्द्र
 आजगाम^१ स ह सौवर्णः पटरो भूत्वा नौमण्ड^६ उपशिक्षे^७
 तः हागतमेव विदित्वा^८ पप्रच्छामुदिताङ्ग^९ त्वमिदं ब्रूहि^{१०}
 किमर्थमिदं देवासुरा न विजयन्तीति^१ मोक्षैरिति होवाच
 कर्णिनी वै नौराप^{१०} इति^१ ब्रह्मण्वन्तो देवा इति होवाच
 ब्रह्मण्वन्तो ऽसुरा इति^१ तच्छ्रुत्वेन्द्रो हरिशुक्ररूपं^{११} कृत्वोत्पपात^१

१ Thus MSS.

२ Thus L and Be (sec. m.), which has, however, °हास्यमास ;
 याजयद्वाप उपहास्य आस the other MSS.

३ °मुदिताङ्गि or °ताङ्गि MSS.

४ हिरण्यया MSS. exc. B.

५ Uncertain ; सहजनिकुमालयां L ; r. सहजानिः ? cp. TS. III. 2. 8. 5.

६ नौमण्ड L ; नौमण्डप Be (sec. m.) ; नैमण्ये the other MSS.

७ °शिक्षे MSS. exc. Be which has : °शिक्षे ।

८ वित्वा L.

९ °मुदिताङ्ग L Be (rightly ?) ; °मुदिताङ्गि the other MSS.

१० Thus L ; नौरूप Be (sec. m.) ; नौराप the other MSS.

११ Emended ; हरिः शुक्ररूप L ; हरिः शुक्ररूपं the other MSS.

तः ह दृष्टैवाह^१ मघवन्मो^२ इति यतरेषा^३ हरिस्ते जेय्य-
 न्तीति^४ । स ह गत्वैवोशनसं^५ काव्यमुपमन्त्रयां चक्रे जयन्त्याश्च^६
 दुहित्रा चतसृभिश्च कामदुघाभिः^७ । स हाशतो ऽसुरेभ्यो
 ऽधि देवानुपसमियाय^८ । ततो ह वा एतद्देवा असुरान्महा-
 ५ संग्रामं जिग्युः^९ ॥ ४६ ॥

स ह गुरुरिव मेने गरमिव गीत्वा वज्रं वित्तमसुराणां
 प्रतिगृह्य^१ । स होवाच गुरुरिवास्मि गरमिव गीत्वा वज्रं
 वित्तमसुराणां प्रतिगृह्य हन्त मा याजयेति^२ । तं द्वादश-
 स्तोमेनाग्निष्टोमेन बृहस्पतिराङ्गिरसो याजयां चकार^३ । तेन
 १० हेष्टोर्ध्वं^४ हिरण्यमुज्जगार^५ । तद्ध^६ दृष्टेक्षां^७ चक्रे हन्ताह-
 मिदमसुरेभ्यो निर्हराणीति^८ । तद्धेन्द्र^९ आज्ञायैव शिलां^{१०}
 चकार^{११} । ते ह वा एत^{१२} औशनसा नाम कुरुक्षेत्रे पर्वतगाः^{१३} ॥

१ Uncertain ; दृष्टैवजहो L ; दृष्टैवाहो Be ; दृष्टैवयज्ञ the other MSS.

२ Thus Be ; मघवर्यन्मघवन्निति L ; मघवान्मघववा the other MSS.

३ Thus L ; यतर एषां Be ; यदतरेषां the other MSS.

४ Thus MSS. exc. Be which has स चाग० and L : स चागत्यो० ।

५ My conjecture ; जयंतस्य Be ; जयन्त्वच L ; जायत्याच or यत्याच the other MSS.

६ Thus L ; ०समीयाय Be ; ०समीपय or ०समीयाय the other MSS.

७ तंहृष्टे० Be ; तहृष्टो० L ; तद्वेदहृष्टे० the other MSS.

८ Thus L ; तथेन्द्र Be ; तथेन्द्रे or तदर्थेन्द्रे the other MSS.

९ शिलीम् L.

१० Only in L and Be.

११ पर्वतेशः L.

स ह लघुरिवाचरदप्रतिष्ठितः^१ । स होवाच लघुरिव वा
 अस्यप्रतिष्ठितो^२ । हन्त मा याजयेति^३ तमेकविंशतिस्तोमे-
 नाग्निष्टोमेन बृहस्पतिराङ्गिरसो याजयां चकार^४ । ततो वै
 स प्रतितस्यावथो^५ हेन्द्रः^६ कामदुघा अवरुद्धे^७ । तः^८ ह
 सायमेतमुवाच प्रातरेतादिति^९ । प्रातरेतमुवाच सायमेता-
 दिति^{१०} । स एवमेव संवत्सरं नेनीयामास । स होवाच प्रात-
 रेतादिति^{११} । मा सायमात्य सायमेतादिति^{१२} । मा प्रातरात्य
 को ऽयमेतः कतमो ऽयमेतो^{१३} । यमेनमेतं^{१४} मघवन् ब्रवीषीति^{१५}
 होक्वा प्रवव्राजाथो हेन्द्र उक्थानि कामदुघाश्चकार^{१६} । ताः^{१७} ह
 स वरुणाय प्रददाविदं तव^{१८} मम^{१९} चेदममुष्य^{२०} च नौ
 सृहेति^{२१} । बृहस्पतय आङ्गिरसायेदं नावास्यास्ता विधारया-
 नावहस्येदमज्यसौति^{२२} विष्णवे शिपिविष्टाय चेत्येषैवोक्थानाः^{२३}

१ ाचरद० only in L and Be.

२ वास्तिनप्रति० Be ; वा अस्तिनप्रति० L ; वत्ताप्रति० the other MSS.

३ Emended ; प्रत्यतस्यानथो L ; प्रत्यवस्थापयदथो the other MSS.

४ हेन्द्रं MSS.

५ अभिरुद्धे L ; अभिरुद्धे Be ; आवरुद्धे the other MSS.

६ यमेनमेतं (or तत्) L Be ; यमेवमेतरन् or यमेवमेतरन् the other MSS.

७ Thus L ; ब्रवीषि इति Be ; ब्रवीति the other MSS.

८ तवचमस इदममुष्य Be ; तवचमसेवेदममुष्य L ; तौव (तवि) मम चेदमुष्य the other MSS.

९ Thus (hopelessly corrupted as it seems) Be ; नावास्यास्तद्वि-
 धारयाग्नावदहस्येदमज्यसौति L ; नावास्यान्ना (or ज्ञा) पिधारयाग्ना (or द्या)
 पदस्येदमज्यसौति the other MSS.

सृष्टिरेतन्निदानमथो हास्यैव मनुर्वैवस्वतः शून्यमानः सन्स-
 खास^१ । तस्मै चतुर्थो^२ प्रददौ । ताः सो ऽस्यां न्यदधात्स्यं^३
 कृष्टिरेवैष^४ कृष्टेः^५ सृष्टिरेतन्निदानं । तौ ह वा एतावौशनसौ
 नाम पुनस्तोमौ भवतः । स यो गुरुरिव मन्येत गरमिव
 ५ गीर्वायाज्यं वा याजयित्वाप्रतिग्राह्यस्य वा प्रतिगृह्य तं द्वादश-
 स्तोमेनाग्निष्टोमेन याजयेदश्रुते हैव लघुतामथ यो लघुरिव
 चरेदप्रतिष्ठितस्तमेकविंशतिस्तोमेनाग्निष्टोमेन याजयेत्प्रत्येव
 तिष्ठति ॥ ४७ ॥ चयोदशः ॥

अथ प्रणोदः । समानमभिचरणीयं शिल्पं । प्रातःसव-
 १० नीयाननुवर्तते ऽग्नये प्रवते पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रिवृदेव
 भवत्यथ विवाधः । समानमभिचरणीयं शिल्पं । माध्यन्दि-
 नीयाननुवर्तते ऽग्नये विवाधवते पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रि-
 वृदेवैष भवत्यथ प्रतिनोदः^६ । समानमभिचरणीयं शिल्पं ।
 तृतीयसवनीयाननुवर्तते ऽग्नये प्रतीकवते पुरोडाशो ऽष्टा-
 १५ कपालस्त्रिवृदेवैष भवत्यथान्नैरतिव्याधः । समानमभिचर-
 णीयं शिल्पमनूबन्ध्यस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तते ऽग्नये वसुमते
 पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रिवृदेवैष भवत्यथेन्द्रवज्रः । समान-
 मभिचरणीयं शिल्पं । पञ्चदश एष भवति ॥ शुनस्कर्णा ह

^१ Thus L Be ; सन्स (or न्न) हास the other MSS.

^२ स्यं कृष्टिरेवैषकृष्टे L ; सोयं कृष्टिरेवैष कृष्टे Be ; स्येकृष्टिरेवैषकृष्टे the other MSS.

^३ प्रतीनोदः L.

वै शैव्यो राजा पुण्यद्वयज्यास^१ स ह पापीयाञ्जनतां^१
 प्रतिहितां^१ प्रतिख्यायर्त्विजः^१ पप्रच्छास्ति स्विस् यज्ञक्रतुर्ये-
 नाहमिद्वैव प्रथायामित्यास्ति^२ हीति^२ हैनमृत्विजः प्रत्यूचुस्तस्मा
 अध्वर्युर्योनौनपुरोरुक्कान्^३ ग्रहान्जयाह^३ स्वराण्युद्गाता
 सामान्यनैडान्यनिधनानि^४ पराङ्गेवर्गिय^५ होतानूवाच^५
 स हावभृथादेवोदेत्य ममार^६ यं दिव्यात्तस्यैवं यज्ञं^६ कुर्यादुप-
 सृतं^७ वा याजयेत्क्षिप्रं^७ हैवास्मात्लोकात्रैत्य^८ राशिमराया-
 वित्याचक्षते^८ चतुष्टोमे राशिकृतं^८ धान्यं ददाति^८ स राशि-
 चतुष्टोम एव मरायकृतं^८ स मरायो^९ ऽथाञ्जनाभ्यञ्जना-
 वित्याचक्षत^९ आक्ताक्षा^९ अलंकृता^९ ऋत्विजः प्रचरन्ति^९ स १०

१ पापो (पापा) जनतां etc. as above Be L; पापीयाञ्जनता प्रतिहितां प्रतिवा (or वा) वर्त्विजः the other MSS.

२ प्रथयामौ(मि)त्यस्ति हार (हा) इति Be L; प्राथयामित्यास्ति हीर इति the other MSS.

३ Conjecture; ०धोनौनपुरोरुक्कान् Be; अथैनान्पुरोरुक्कान् L; अधोनपुरो-
 रक्कान् the other MSS.

४ सामान्यनैनत्निनिध० Be; सान्यनैनन्यनिध० L; सामान्यनैलास्य०
 (लास्य०) the other MSS.

५ पराङ्गेवर्ग्य Be; पराङ्गवर्ग्य L; परां (or परा) इति (or इव) दु (or ड)
 वग्य the other MSS.

६ यज्ञे MSS.

७ ०दुपासृतं L.

८ राशी० Be; राशि० the other MSS.

९ आक्ताक्षालंकृता Be; आङ्क्ताक्षालंकृता L; आक्ताक्षालंकृता the
 other MSS.

आञ्जनो ^१ ऽभ्यक्ताः^१ ग्रामूलवाससः^१ । सो ऽभ्यञ्जनो ^१ ऽथ
 विषूचीनशालो भ्रातृव्यवतो यज्ञः । स तथा देवयजनं जोष-
 यते यथा प्राचीनमाहवनीयात्प्रवणं स्यात्प्रतीचीनं गार्ह-
 पत्यादिति ^१ तदेते विषूचीनशाले मापयन्ति^२ । प्रचरन्ति
 ४ प्राञ्चः प्रत्यञ्चः प्रचरन्ति । मध्ये गार्हपत्यो भवति । मध्यत
 आसीनाय भक्षानाहरन्त्यनुदिशं स्तोमौ स्यातामित्येत-
 देकमेकविंशौ^३ स्यातामित्येतदेकमनादृत्य तच्चतुष्टोमावेव
 कुर्वन्ति ॥ ४८ ॥

^४ देवासुरा ह यत्र महासंग्रामः^४ संयेतिरे तद्ध शिविरौ-
 १० ग्रीनरो देवानां वर्गादसुराब्जिगाय^५ । तस्यो हेन्द्रो जितवरं
 ददौ । स होवाच शिविनैष्ठ्यं^६ भयं न गच्छेदिति । तं वर्षि-
 ष्ठीयप्रस्थे^७ सर्वतोमुखेन याजयां चकार । ततो ह वा एत-
 च्छिविं नैष्ठ्यं^८ भयं न गच्छति । यं कामयेतानपजय्यं जये
 दिति तं वर्षिष्ठीयप्रस्थे^७ सर्वतोमुखेन याजयेदनपजय्यमेव

१ भ्यक्तोऽष्टात्मूलवासः L Be ; भ्यक्ताः शम्भूलवासः the other MSS.

२ ०यन्ति Be ; ०यति the other MSS.

३ ०मेकविंशौ L Be ; विंशौ the other MSS.

४ For the following cp. also Eggeling, Catal. of the MSS. of the India Office vol. I, p. 87 (designed by me as E).

५ महा० om. all exc. E L.

६ Thus (०सुराब्जि०) Be L only ; ०सुराणाब्जिगाय० or ०सुराणाब्जि० the other MSS.

७ नैष्ठ्यं L Be ; ज्यैष्ठ्यं or ज्येष्ठ्यं the other MSS.

८ Thus L Be ; ०प्रस्थेन the other MSS.

जयति । तदेताश्चतस्रः शाला अनुदिशं मापयन्ति । प्रचरन्ति
 प्राञ्चः प्रचरन्ति दक्षिणा प्रचरन्ति प्रत्यञ्च उदञ्चः प्रचरन्ति ।
 मध्ये गार्हपत्यो भवति । मध्यत आसीनायाश्चतरीरथैर्भक्षान्-
 स्संवहन्त्यनुदिशः५ स्तोमाः स्युरित्येतदेकमेकविंशः५ शालाः स्युरि-
 त्येतदेकमनादृत्य तच्चतुष्टोमानेव कुर्वन्ति ॥ पार्थः१ पार्थी१ह ५
 स्यपतिर्देवानैषात्स२ ह२ सुतसोमान्सहस्रदक्षिणान्सहस्रमसुनोत्स
 ह३ देवानाप३ । स३ एतान्सोमानाहरिष्यन्नुपकल्पयते३ शालाः४
 सहस्रः५ सहस्राणि सहस्रमश्चतरीरथाः५स्तदेताः शाला अनु-
 दिशं मापयन्ति द्वे च शते पञ्चाशतं च पुरस्तादेवं दक्षि-
 णत एवं पश्चादेवमुत्तरतः । प्रचरन्ति प्राञ्चः प्रचरन्ति दक्षिणा १०
 प्रचरन्ति प्रत्यञ्च उदञ्चः प्रचरन्ति । मध्ये गार्हपत्यो भवति ।
 मध्यत आसीनायाश्चतरीरथैर्भक्षान्स्संवहन्त्यनुदिशः५ स्तोमाः
 स्युरित्येतदेकमेकविंशः५ शालाः स्युरित्येतदेकमनादृत्य तच्चतुष्टोमा-
 नेव कुर्वन्ति ॥ ४६ ॥ चतुर्दशः ॥

यमाभ्याः स्तोमाभ्यां यक्ष्यमाणो भवति । स तथा देवय- १५
 जनं जोषयते यथान्तरेण चात्वालोत्करावुदक्संचारी स्यादिति ।
 तदेते प्रवाङ्गक शाले मापयन्ति । स दक्षिणाध्याः५ शालामध्यव-

१ Thus Be ; पार्थ and पार्थे the other MSS.

२ Instead of सह Be सन, L सन्न ; सवन the other MSS.

३ Thus my conjecture ; सहेति एतान्सोमानाहरि० MSS. exc. Be which has only ससोमानाहरि० and L, which has सहेतिसहातान्सोमा० ।

४ शाला Be ; शालाहं L ; शालापि the other MSS.

५ Thus L Be ; दक्षिणस्यां the other MSS.

- साय मथित्वाग्नीन्निहत्य दीक्षणीयामिष्टिं निर्वपत्यथोत्तरार्धां
 शालामध्यवसाय मथित्वाग्नीन्निहत्य^१ दीक्षणीयामिष्टिं^१ निर्व-
 पति^१ । तथेह प्रचर्याथामुत्र प्रचरतीह दीक्षाऊतीर्जुहोत्यथा-
 मुत्रेह प्रायणीयामिष्टिं निर्वपत्यथामुत्र^१ तथेह प्रचर्याथामुत्र
 ५ प्रचरतीह पदेन चरित्वा राजानं क्रीत्वोह्यातिथ्यं निर्वपत्यथा-
 मुत्र^१ तेनेह प्रचर्याथामुत्र प्रचरतीह प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्यापसङ्गां
 प्रचरत्यथामुत्रेह मध्यमाभ्यां प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरत्यथामुत्रेह
 महावेद्यै पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णात्यथामुत्रेहोत्तमाभ्यां प्रवर्ग्याप-
 सङ्गां प्रचरत्यथामुत्रेहाहवनीयं प्रणयत्यथामुत्रेह सदोहविधानि
 १० संमिनोत्यथामुत्रेहाग्नीषोमी प्रणयत्यथामुत्रेह^२ यूपस्यावृता यूप-
 मुच्छ्रयति स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरोत्यथा-
 मुत्र^१ तथेह प्रसिद्धं वपथा चरित्वा वसतीवरीर्गृह्णात्यथामुत्रेह
 पशुपुरोडाशं निर्वपत्यथामुत्र^१ तेनेह प्रचर्याथामुत्र प्रचरतीहा-
 ग्नीषोमीयेण प्रचरत्यथामुत्रेह^३ वसतीवरीः परिहृत्य पथाऽसि
 १५ विशिष्योपवसन्त्यथामुत्रेह त्वेव संविशन्तौह राजानमुपावहत्य
 प्रातरनुवाकमुपाकरोत्यथामुत्रेहानुपूर्वः^४ सवनानि^४ संतिष्ठन्त
 आ समुदितादेवमेवोत्तरस्थाः शालायाः सवनानि^४ संतिष्ठन्त
 आ समुदितादिहावभृतेन प्रचरत्यथामुत्रेहोदयनीयामिष्टिं

१ These six words, indicated by ° in Be, are given only by L.

२ प्रणयत्य° L Be; प्रणयन्त्य° the other MSS.

३ चरत्य° MSS.

४ Thus L Be; सवनीयानि the other MSS.

निर्वपत्यथामुत्र^१ तथेह प्रचर्याथामुत्र प्रचरती^२ हैव मैत्रावरुणीं
 वशामुपाकरोत्यथामुत्र^३ तथेह प्रचर्याथामुत्र प्रचरति^४ समा-
 न्युदवसनीयेष्टिरथ^५ यत्प्राक्^६ सवनेभ्यो^७ ऽधि व्यतिषक्तानि
 कर्माणि क्रियन्ते तस्माद्यमावन्तरुदरे व्यतिषक्तौ सह^८ प्रयाते^९
 अथ यदनुपूर्वः^{१०} सवनानि संतिष्ठन्ते तस्मादनुपूर्वो^{११} जायेते^{१२}
 अथ यदूर्ध्वः^{१३} सवनेभ्यो ऽधि व्यतिषक्तानि कर्माणि क्रियन्ते
 तस्मात्सहाश्रयन्ति सह पाययन्ति सह चरतो^{१४} ऽथ यत्समा-
 न्यरणितस्मात्समानो^{१५} योनिरग्निश्च ह वा आदित्यश्च
 समानलोकं^{१६} जिगीषमाणावेतं यज्ञक्रतुमपश्यतां तमाहरतां
 तेनायजेतां^{१७} ततो वै तौ समानलोकावभवताः^{१८} समानं^{१९}
 लोकमैतां^{२०} यः कामयेताग्नेश्वादित्यस्य च समानं लोक-
 मियामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेताग्निश्चैवादित्यस्य च
 समानं लोकमेति^{२१} ॥ ५० ॥ पञ्चदशः ॥

वाजयाजौ ह वा अन्यो भवत्यन्य उ वाजपेययाज्येष ह वै
 वाजयाजौ यः पेयैरनिद्वाथ वाजेन यजत एष उ वाजपेय- १५
 याजौ यः पेयैरिद्वाथ वाजेन यजते^१ तस्मादु पेयैरेवेद्वाथ

१ Thus L Be; सामान्योदव० the other MSS.

२ यत् only in L; प्रातः instead of प्राक् L; सवनौयेभ्यो L Be.

३ Only in L and Be.

४ यदनुपूर्वः MSS. exc. and Be.

५ यत् om. L Be; यत्समान्यरणी the other MSS.

६ समानं L Be; समानलोका the other MSS.

७ After येतां L Be have समानलोकावप्यत्; the other MSS. read
 समानंलोकावयवद्वय or ०काव्यवद्वय ।

- वाजेन यजेत । पेयैर्यज्यमाणो भवति । सो ऽनिद्वैव पौर्ण-
मासी दीक्षते । तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः । स
तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते ऽमावास्यायै^१ मे यज्ञिये
ऽहन्सुत्या संपत्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन
५ कर्मणोपवसथादेत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पयांसि विशि-
ष्योपवसन्त्यथैतां सवनेष्टिं निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेका-
दशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालं । तथा द्वादशाहानि यजते ।
ऽथ त्रयोदशे ऽग्निं पौर्णमासेन हविषा यजते येनास्यानिष्टं
भवत्यथ चतुर्दशे ऽहन्यामावास्येन हविषा यजते येनास्यानिष्टं
१० भवत्यथैतेषां यज्ञक्रतूनामेकेन यजते । ऽथ पुनर्दीक्षते । स
एवमेव संवत्सरं यजते । तस्याहानि त्रिवृत्पञ्चदशो^२ ऽथ
त्रिवृत्सप्तदशो ऽथ त्रिवृदेकविंशो ऽथ त्रिवृत्त्रिणवो^३ ऽथ
त्रिवृत्तयस्त्रिंशो ऽथ त्रिवृच्चतुष्टोमो^४ । मासानामेव रूपं
पेयाः^५ । संवत्सरस्य रूपं वाज । एवमस्यैष^६ संवत्सरः परीष्ट
१५ एवमाप्तो भवत्यथाहीनविधिस्तस्याहानि^७ त्रिवृत्पञ्चदशः^८ सप्त-
दशश्चतुष्टोमस्त्रिवृदेवायैकविंशो^९ ऽथ त्रिणवो ऽथ चतुष्टोम-

१ ऽमावास्यायै Be, मावास्यायै L (the other MSS. om. this passage).

२ Thus L Be ; ०पंचदशः सप्तदशः the other MSS.

३—४ Thus L Be ; the other MSS. have only त्रिवृत्चतुष्टोमो ।

५ Thus L Be ; रूपमपेयान् or ०पेयाव् the other MSS.

६ Thus L Be ; स्य एष the other MSS.

७ ०विधस्तस्या० Be.

८ Thus L Be ; ०पंचदशःचतुष्टो० the other MSS.

स्त्रिवृदेवाथ त्रयस्त्रिंशो ऽथ चतुष्टोमस्त्रिवृदेवाथ^१ चतुश्च-
 त्वारिंशो ऽथ चतुष्टोमो ऽथातिरात्रो^२ द्वादश^३ मासाः सप्त-
 दश क्रतवो^४ नवसु मासेषु नव क्रतुनुपैत्यथातिश्रियन्ते त्रयश्च
 मासा अष्टौ च क्रतवः^५ स द्वौ त्रिरात्रौ कुरुत एकं च
 द्विरात्रं^६ यद्यु वा एतदुपात्येति चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत^७ ५
 मासानामेव रूपं स्तुतशस्त्राणि संवत्सरस्य रूपमग्निष्टोमो^८
 वाज^९ एवमस्यैष^{१०} संवत्सरः परीष्ट एवमाप्तो भवत्यथातो
 ऽयुजस्यैव^{११} युग्मास्यैकस्यां स्तुवते ऽथ तिसृष्विति न्वयुजो^{१२}
 ऽथ युग्माश्चतसृषु स्तुवते ऽथाष्टास्रिति युग्मा^{१३} अयुजां चैव^{१४}
 युग्मानां चैव सायुज्यं सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन १०
 यन्ति य उ चैनदेवं विदुः ॥ ५१ ॥

अथातो दिशामेव^१ त्रिवृत्प्राच्यै^२ पञ्चदशो दक्षिणायै^३
 सप्तदशः प्रतीच्या^४ एकविंश उदीच्यै^५ त्रिणव इत^६

१—२ Wholly uncertain; चतुष्टोमैर्विंशो य चतुष्टोमस्त्रिवृदेवाथ चतु-
 श्त्वारिंशोथाष्टाचत्वारिंशोय चतुष्टोमोथातिरात्रोद्वादश L Be; चतुष्टोमस्त्रिवृदे-
 वाथ चतुश्त्वारिंशोय चतुष्टोमोथातिरात्रोय द्वादश the other MSS., partly
 incomplete.

३ Thus MSS. exc. Be, which reads 'ष्टोमस्यैष' and L, which
 omits वाज ।

४—५ Thus, on the whole, L; युजस्यैकस्यां स्तुवते य तिसृष्विती न्वयुजो
 य युग्माश्चतसृषु स्तुवते थाष्टास्रिति युग्मा अयुजांश्चैव Be; युजस्यैव युग्मां (orथा-)
 स्यैवतस्यां स्तुवते (ति) य तिसृष्विति न्वयुजो य युग्माश्चतसृषु स्तुवते थाष्टास्रित्यथ
 युग्मा अयुजस्यैव the other MSS.

६ Only in Be.

ऊर्ध्वायै^१ त्रयस्त्रिंशो ऽमुतो ऽर्वायै^१ सर्वासमेव चतुष्टोमो^१
 दिशामेव सायुज्यं सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन यन्ति
 य उ चैनदेवं विदुर^२थात ऋतूनामेव^३ त्रिवृदसन्तस्य^४ पञ्च-
 दशो घीशस्य^५ सप्तदशो वर्षाणामेकविंशः शरदस्त्रिणवो
 ५ हेमन्तस्य^५ त्रयस्त्रिंशः शिशिरस्य^५ सर्वेषामेव चतुष्टोम^५
 ऋतूनामेव सायुज्यं सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन
 यन्ति य उ चैनदेवं विदुर^२थात ऋषीणामेव^६ त्रिवृदसिष्टस्य^७
 पञ्चदशो भरद्वाजस्य^८ सप्तदशो विश्वामित्रस्यैकविंशो जमदग्ने-
 स्त्रिणवः कश्यपस्य^९ त्रयस्त्रिंशो गौतमस्यागस्त्यस्य^९ चतुष्टोम^{१०}
 १० सर्वेषामेव चतुष्टोम^{१०} ऋषीणामेव सायुज्यं सलोकतामाप्नुवन्ति
 य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुर^२थातो देवताना-
 मेव^{११} त्रिवृदग्नेः^{१२} पञ्चदश इन्द्रस्य^{१३} सप्तदशः प्रजापतेरैकविंशो
 ऽमुष्य^{१४} तपतस्त्रिणवश्चन्द्रमसस्त्रयस्त्रिंशो विश्वेषां देवानां^{१५}
 सर्वासामेव चतुष्टोमो^{१६} देवतानामेव सायुज्यं सलोकतामाप्नु-
 १५ वन्ति य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुः^{१७} ॥ ५२ ॥

अथातो दर्शपूर्णमासयोरयनमित्याचक्षते^१ सूर्याचन्द्रमसो-
 रयनमित्येक आहुः^२ पौर्णमासेन^३ सोमेन यज्यमाणो भवति^४
 दीक्षते^५ तस्यापरिमिता दीक्षाः षडुपसदः^६ स तथा राजानं

१ कश्य० Be, काश्य० the other MSS.

२ Thus L and Be; all the other MSS. om. अग० ।

३ Instead of सुष्य Be: उप, L सु ।

४ Thus L Be; the other MSS. have एवं after देवानां ।

५ पूर्ण० MSS. exc. L.

क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यज्ञिये ऽहन्सुत्या संप-
 त्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
 देत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ
 प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति । तस्याग्नीषोमीय उपालम्भो
 भवति । तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते पौर्णमासहवींषि ।
 प्रैषवन्तः सवनीया अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषामृजुधा
 ज्योतिरुक्थः संतिष्ठत । आमावास्याेन सोमेन यज्यमाणो
 भवति । दीचते । तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः । स
 तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते ऽमावास्यायै मे यज्ञिये
 ऽहन्सुत्या संपत्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्म- १०
 णोपवसथादेत्यास्यैतदहरिन्द्राय वत्सा अपाकृता भवन्त्यैन्द्रं
 पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ वसतीवरीः
 परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशु-
 मुपाकरोति । तस्यैन्द्र ऋषभ उपालम्भो भवति । तस्य
 प्रातःसवनीयाननुवर्तन्त आमावास्यानि हवींषि । प्रैषवन्तः १५
 सवनीया अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषामृजुधा ज्योति-
 रतिरात्रः संतिष्ठते । सूर्याचन्द्रमसयोरेव तत्सायुज्यं सलो-
 कतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुर्य
 उ चैनदेवं विदुः ॥ ५३ ॥ षोडशः १ ॥

॥ इत्यष्टादशः प्रश्नः ॥

- सावित्रः स्वर्गकामश्चिन्वीत^१ पशुबन्धे चेच्चीयते षड्भूतारः
 ऊत्वा यूपः ऊत्वा यूपः सयजुषं कृत्वा वेदिं विमि-
 मीते^२ वेदिद्वितीये यजेतेति विज्ञायते^३ तस्याः सौमिकं
 मानमेतावदेव नाना^४ सौमिकात्यक्रमात्तृतीयो ऽः प्रक्रमः
 ५ स्यात्तेन वेदिं विमिमीते^५ ऽपि वा पदाक्षणाया^६ पार्श्वमानी
 पदं तिरः पशुमानेन तयोर्धः कर्णसंमितः प्रक्रमः स दृश्यते^७
 पदाद्वा नवमस्तदक्षणाया^८ तयोस्तु यः कर्णसंमितः स प्रक्रमार्थ-
 स्तेन^९ मेया सौमिकी वेदिर्ग्रीनन्वादध्याद्धृतमुपेयादिध्मा-
 बर्हिः संनह्य^{१०} स्तम्बयजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं
 १० त्रिर्यजुषा तूष्णीं चतुर्थं पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति करणं
 जपत्युद्धन्युद्धतादाग्नीध्रस्तिर्हरति^{११} यदाग्नीध्रस्तिर्हरत्यथैतमग्निं
 प्रत्यञ्चं यूपः पावटीयाच्छङ्कोर्विमिमीते^{१२} पचःसंमितश्चेतव्य इति
 रथचक्रमात्र एवैष उक्तो भवत्यथाप्युदाहरन्ति द्वारानिः^{१३} प्रथमं
 चक्रं द्वौ साधौ मध्यमं त्रिभागोनास्त्रय उत्तममिति^{१४} तेषा-
 १५ मन्यतममात्रीः रज्जुमुभयतः पाशां कृत्वोत्तरवेदिदेशस्य मध्ये
 शङ्कुं निहत्य तस्मिन्पाशौ प्रतिमुच्य तस्मिन्नन्ते ऽन्यः शङ्कुं

१ Thus MHBU ; यद० Be Ben.

२ Thus M Ben. ; नवमात्रस्याक्षणाया U ; नवमस्तस्याक्षणाया H ; नवमस्तल-
 क्षणाया Be ; B om. the whole phrase.

३ Thus MHU ; ०सार्धस्तेन Be Ben.

४ Thus MHUB ; संनह्य Be Ben.

५ ०रलिं M.

प्रास्य तेनैनं प्रदक्षिणं परिमण्डलं^१ परिलिखत्युपोद्धृत्य स्रन्धां
 कर्षूः खानयन्त्युच्छ्रयन्त्यपस्था^२ । दक्षिणतश्च पश्चाच्च वर्षीयसीः
 कुर्वन्त्यथ याचत्याज्यस्थालीं^३ समुवा^४ स्फ्यं दर्भस्तम्बमुदपात्र-
 मौत्तरवेदिकां^५ संभारान्दधि मधुमिश्रं^६ हिरण्यं च
 शर्कराः^७ सिकताश्च^८ दर्भानित्येतत्समादायोत्तरार्धं स्रसादय- ५
 न्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं^९ गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो
 नो अग्निरिति । स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति । श्वेतमश्वमभिमृश्यान्तःशर्करमिमामुपदधाति प्रजा-
 पतिस्त्वा सादयतु तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सौदेत्यथ शङ्कु-
 मुद्गद्वोदपात्रमुपनिनीय दर्भस्तम्बमुपदधाति वाक्का समुद्र १०
 उपदधात्विति वा तूष्णीं वाथैनं^{१०} सुवाङ्मतिभिरभिजुहोति
 सजूरब्धो ऽथावभिरिति पञ्चभिस्तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोति । ॥ १ ॥

अथ चात्वालस्यावृता चात्वालं परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतो-
 त्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिमुत्साद्य यूपवटं^{११} खात्वा^{१२} प्रोक्ष्य १५
 व्याघ्रायांश्चकृत्य सिकता निवपत्यग्रे तव अग्नो वय इति

१ परि० om. M. and some of the other MSS.

२ खानयत्य० M.

३ च om. M.

४ सिकताः शर्कराश्च M.

५ Thus MHUB ; ०त्तंनग्निं Be Ben.

६ Om. M Be Ben. ; M om. also प्रोक्ष्य ।

षड्भिरनुच्छन्दसमर्थोर्ध्वचित उपदधाति चित स्य परिचित
 ऊर्ध्वचितः अयध्वं तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवाः सीदतेत्यथानु-
 व्यूहत्यापायस्वेति गायत्र्या ब्राह्मणस्य सं ते पयाःसीति
 त्रिष्टुभा राजन्यस्य^१ यथासुष्ठु यथाशर्करामनुव्यूहति^१ तस्यां^१
 ५ नव^१ परिमण्डला^१ लेखा लिखत्यथ^२ दध्ना मधुमिश्रेण
 शर्कराः समज्य सायमग्निहोत्रं ऊलाग्नीन्परिस्तीर्योपवसत्यथ
 प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे याचत्युदपात्रं भस्म पुरीषमूषान्सिकता
 यावदुत्तममङ्गुलिकाण्डं यज्ञपरुषा संमितं तावन्मात्रीः^३ पञ्चा-
 ग्नीतिशतं हिरण्येष्टकाः शर्करा वा घृताक्तास्तावत्यो^४ लोकं-
 १० पृणा अपरिमिता वा चतस्रः स्वयमादृशाः सहस्रं हिरण्य-
 शल्कानूर्ध्वं त्रिभ्यो^५ ऽपरिमितानित्येक आहुस्ते यदि सहस्रं
 भवन्ति द्वे द्वे शते पत्तनाडीष्वोते^६ भवतो^५ ऽयोदित आदित्ये
 दाभ्यामात्मन्यग्निं^६ गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो नो
 अग्निरिति^१ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 १५ धामेति^१ श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवणं जपत्यपामिदं न्ययनं
 नमस्त इति दाभ्यामथापरार्धं उदपात्रमुपदधाति वाक्का

१ Thus Ben. UH (the last तस्या); तस्यां नव मण्डला Be; तस्मिन्नेव परिमं MB.

२ लिखित्वा MB.

३ ०मात्रं M.

४ घृतान्वक्ता M.

५ Thus MHU; ०नाडीष्वोते B; ०नाडीप्रोते Be Ben.

६ Thus MBHU; ०त्वनग्निं Be Ben.

समुद्र उपदधे सुप्रजावनिः रायस्योषवनिं मह्यं यजमाना-
 येति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ संभारान्निवप-
 त्यग्नेर्भस्मासीति भस्माग्नेः पुरीषमसीति पुरीषः संज्ञानमसि
 कामधरणमित्यूषान्मयि ते कामधरणं भूयादिति सिकता ।
 अथैनान्संप्रयौति सं या वः प्रियास्तनुवः सं प्रिया हृदयानि ५
 वः । आत्मा वो अस्तु संप्रियः संप्रियास्तनुवो ममेत्यथैनांकल्प-
 यति कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः । कल्पन्ता-
 मग्नयः पृथग्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रता इति । तांस्तथा कल्प-
 यति यथा न लेखाः संलोपयन्ते^१ । सद्यो वा सर्वं क्रियते
 सद्यस्काले । ॥ २ ॥ प्रथमः ॥ १०

अथान्तमायां लेखायां पूर्वपक्षस्य दिनेष्टका उपदधाति
 संज्ञानं तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद विज्ञानं तथा देवत-
 याङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति पञ्चदश । तासामन्तरालेष्वेतेषामेव
 दिनानां सुहर्तेष्टका उपदधाति चित्रस्तया देवतयाङ्गिरस्व-
 द्भुवा सीद केतुस्तया देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति पञ्चदश । १५
 सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायां पूर्व-
 पक्षस्य क्षपेष्टका उपदधाति दर्शा तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा
 सीद दृष्टा तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति पञ्चदश ।
 तासामन्तरालेष्वेतासामेव^२ क्षपाणां सुहर्तेष्टका उपदधाति
 दाता तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद प्रदाता तथा देवतयाङ्गि- २०

१ संयोपयन्ते Be Ben.

२ Thus MU ; एतेषामेव the other MSS.

- रस्वद्भुवा सीदेति पञ्चदश^१ । सर्वासां पारे सूददोहसः करो-
 त्याभ्यन्तरायां लेखायामपरपचस्य दिनेष्टका उपदधाति
 प्रस्तुतं तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद विष्टुतं तथा देवतया-
 ङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति पञ्चदश^१ । तासामन्तरालेष्वेतेषामेव
 ५ दिनानां मुहूर्तेष्टका उपदधाति सविता तथा देवतयाङ्गिरस्व-
 द्भुवा सीद प्रसविता तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति पञ्च-
 दश^१ । सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्याभ्यन्तरायां लेखाया-
 मपरपचस्य क्षपेष्टका उपदधाति सुता तथा देवतयाङ्गिरस्व-
 द्भुवा सीद सुन्वती तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति पञ्च-
 १० दश^१ । तासामन्तरालेष्वेतासामेव क्षपाणां मुहूर्तेष्टका उप-
 दधात्यभिशास्ता तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदानुमन्ता तथा
 देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति पञ्चदश^१ । सर्वासां पारे सूददो-
 हसः करोत्याभ्यन्तरायां लेखायां पूर्वपंचेष्टका उपदधाति
 पवित्रं तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद पवयिष्यःस्तथा देवत-
 १५ याङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति द्वादश^१ । सर्वासां पारे सूददोहसः
 करोत्याभ्यन्तरायां लेखायामपरपचष्टका उपदधाति सह-
 स्वाःस्तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद सहीयाःस्तथा देवत-
 याङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति द्वादश^१ । सर्वासां पारे सूददोहसः
 करोत्याभ्यन्तरायां लेखायां मासेष्टका उपदधात्यरुणस्तथा
 २० देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदारुणरजास्तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा
 सीदेति त्रयोदश^१ । सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यात्रैके^१

लेखान्तरालेषु^१ शिकता निवपन्त्येजत्का जीवत्का इत्यथाभ्य-
 न्तरायां लेखायां मुहूर्तानां मुहूर्तैष्टका उपदधातीदानीं तथा
 देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद तदानीं तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा
 सीदेति पञ्चदश^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथाभ्यन्त-
 रायां लेखायां क्रत्विष्टकाश्चत्विष्टकाश्चोपदधात्यग्निष्टोमस्तथा ५
 देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदोक्थस्तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा
 सीदेति षड्भिर्ऋतुस्तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद सूर्य ऋतु-
 स्तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति तिस्रः^१ सर्वासां पारे
 सूददोहसः करोत्यथ मध्ये^२ नाभ्याः संवत्सरेष्टका उपदधाति
 प्रजापतिस्तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद संवत्सरस्तथा देव- १०
 तयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति चतस्रः^१ सर्वासां पारे सूददोहसः
 करोति^१ ॥ ३ ॥

तदेताश्चतस्रः स्वयमावृणा याचति^१ ता दिक्षूपदधाति
 भूरग्निं च पृथिवीं चेति पुरस्ताद्भुवो वायुं चान्तरिक्षं चेति
 दक्षिणतः स्वरादित्यं च दिवं चेति पश्चाद्भुवः स्वश्चन्द्रमसं च १५
 दिशश्चेत्युत्तरतः^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथ लोकं-
 पृणा उपदधाति लोकं पृणं द्विद्रं पृणाथो सीद शिवा त्वम् ।
 इन्द्राग्नी त्वा वृहस्पतिरस्मिन्योनावसीषदन्निति^१ तथादेवतं
 करोति तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेत्यथ सूददोहसं करोति

१ Thus Be Ben. ; लेखाभ्यन्तरेषु M ; लेखांतरेषु HU ; लेखायां B.

२ मध्यमे M.

- ता अस्य सूददोहसः सोमः श्रीणन्ति पृश्नयः । जन्मन्देवानां
विशस्त्रिष्वा रोचने दिव इति ^१ प्राच्यात्र लोकंपृणया प्रसौ-
त्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छादयन्ति ^२ संप्रच्छन्नं यलाशशाखया
परिकर्षति लोकं पृण किद्रं पृणेत्यथानभिमुष्टं चितिकुप्या
५ भवत्यथाग्निमभिमुष्टति ^३ यत्ते ऽचितं यदु चित्तं ते अग्न इति
द्वाभ्यामत्र चितिकुप्याभिमुष्टति चित्तिमचित्तिं चिनवदि
विद्वानित्यग्ने देवाः इहावहेत्याग्नेय्या गायत्र्यैतां चितिमभि-
मुष्ट्य दे ^४ अवद्रवणे ^५ जपति ^६ वाक्म आसन्प्राणदा इत्यथ ^७
कृष्णमश्वमभिमुष्ट्य तनुपुरीषमुपदधाति पृष्टो दिवीति ^८
१० तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ पात्र्यामप आनीय
हिरण्यशल्कान्संप्रकीर्य द्वाभ्यांद्वाभ्याः ^९ शताभ्यां प्रोक्षति सह-
स्रस्य प्रमा असीति पुरस्तात्सहस्रस्य प्रतिमा असीति दक्षि-
णतः सहस्रस्य विमा असीति पश्चात्सहस्रस्योन्मा असीत्युत्त-
रतो ^{१०} ऽथ मध्यं ^{११} द्वाभ्याः शताभ्यां प्रोक्षति साहस्रो ऽसि
१५ सहस्राथ त्वेत्यथोत्तरार्धं तिष्ठन्निष्टका धेनूः कुरुत इमा मे
अग्न इष्टका धेनवः सन्वित्यान्तादनुवाकस्यत्रिके ऽर्कपर्णेना-
जक्षीरेण ^{१२} चरमायामिष्टकायां जुहति ^{१३} स ^{१४} यद्यहैनं ^{१५}

१ परि instead of अभि M.

२ Thus HUB; दे अधिद्रवणे ज० Be Ben; द्वाभ्यामधिद्रवति M.

३ अत्र instead of अथ M Ben. U.

४ द्वाभ्यां twice in BU only.

५ om. M.

६ क० om. B Be H.—०नाजाक्षी० Be Ben.

७ Thus M; सयदुहैनं B; द्युहैनं Ben; यदुहैनं Be; सयउहैनं HU.

करिष्यन्भवत्यथैतस्यार्कपूर्णस्य^१ पुटमन्तरवस्त्राविणं कृत्वोदङ्
 तिष्ठन्मुखदग्ने धारयन्नाहाहरानयेति^२ स यत्र धारेष्टकां^३
 प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते त्वमग्ने रुद्र इत्यान्तादनुवाकस्यान्तैतदार्क-
 पूर्णं यं द्वेष्टि तस्य संचरे पशूनां न्यस्यति^४ यद्यु वै न द्वेष्ट्या-
 खवटे न्यस्यत्यथैनमुपतिष्ठते त्वमेव त्वां वेत्य यो ऽसि सो ५
 ऽसीत्येतेनानुवाकेनाथ संहारविहाराभ्यामुपतिष्ठते संवत्सरो
 ऽसि परिवत्सरो ऽसीत्येतेनानुवाकेनाथाह होतरग्नेरुक्थेनाग्नि-
 मनुशंसति^५ यदि होता न कामयते यजमान एव जघ-
 नेनाग्निं तृणानि संहस्तीर्य तेषूपविश्याग्नेरुक्थेनाग्निमनुशंसति^६
 भूर्भुवः स्वरित्येताभ्यामृग्भ्यां^७ त्रिस्त्रिरेकैकामन्वाह प्रणवे- १०
 नाभिसंधानमेवमन्यत्राप्यगुपसंधाने प्रणवेनैवाभिसंधानमत्र^८ ये
 ब्राह्मणा वज्रविदस्तेभ्यो यद्दक्षिणा न नयेदुरिष्टं स्यादग्निमस्य
 वृज्जीरन्तेभ्यो यथाश्रद्धं दद्यात्स्विष्टमेवैतत्क्रियते^९ नास्याग्निं
 वृज्जत इति ब्राह्मणम्^{१०} ॥ ४ ॥ द्वितीयः ॥

अथाभ्याधानप्रभृति पाण्डुबन्धिकं कर्म तायते^१ सिद्ध- १५
 माग्निप्रणयनात्कृत्वाग्निं प्रणीयोपसमाधायाध्वराहुतिभिरभि-
 ह्वय^२ नानाचतुर्गृहीतैरेता^३ आहुतीर्जुहोति^४ त्वमग्ने रुद्र

१ 'त्यथैतदक' Be Ben.

२ 'रेष्टकाग्निं' M.

३ Before यदि Be HU ins. स।

४ द्वाभ्यां instead of ऋग्भ्यां M.

५ प्रणवेनैवचाभि० M.

६ Thus HU (only 'हुतीभिः'); 'ध्वराहुतीभिरभिह्वयमानां चतुः' M;
 'ध्वराहुतीरभिह्वयमानानां चतुः' Be Ben; 'ध्वराहुतिभिर्हुत्वा नानाचतुः' H.

इति शतरुद्रीयस्य रूपमग्नाविष्णु इति वसोर्धाराया^१ अनपत
 इत्यन्नहोमः^२ सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इति विश्व-
 प्रीरित्यथ सुवेणोपघातमेकविंशतिमाहुतीर्जुहोत्यसवे स्वाहा
 वसवे स्वाहेति^३ ऊवाहुत्वैव सः स्वावान्यजमानस्याञ्जलावा-
 ५ वपति^४ तैर्यजमानो मुखं विमृष्टे राज्ञी विराज्ञीत्येतेनानु-
 वाकेनोत्तरपरिग्राहप्रभृति पाशुबन्धिकं कर्म तायते^५ सिद्धमा
 मनोतायाः कृत्वा मनोतामनुद्रुत्य पशोरवदानानि संमृ-
 श्यौदुम्बरे^६ पात्रे^७ यूष्णो मृत्युग्रहं गृह्णाति विपश्चिते पव-
 मानाय गायतेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि मृत्यवे त्वा जुष्टं
 १० गृह्णामीति^८ दर्भैः परिमृज्योत्तरवेद्याः सः सादयत्येष^९ ते
 योनिर्मृत्यवे त्वेत्यथ पशूना चरत्यथ वनस्पतिना चरत्यथ
 पुरस्तात्स्विष्टकृतो ऽथैतं ग्रहः होष्यन्नप उपसृशति^{१०} विद्यु-
 दसि विद्य मे पाप्मानमित्यथ जुहोत्यप मृत्युमप चुधमपेतः
 शपथं जहि । अधा नो अग्न आवह रायस्योषः सहस्रिणम् ॥
 १५ ये ते सहस्रमयुतं पाशा मृत्यो मर्त्याय हन्तवे । तान्यज्ञस्य
 मायया सर्वानवयजामहे स्वाहेत्यथ ऊत्वोपसृशेदृष्टिरसि वृश्च
 मे पाप्मानमित्यथ स्विष्टकृता चरत्युपह्वयमानायामिडायामुप-

१ Thus (आवपति) M Be Ben BU (sec. m.); आनयति HU (pr. m.).

२ Thus all exc. B, which has 'वरिण पात्रेण ।

३ सं om. HU.

४ Thus M Be Ben; 'सृशेद् BHU.

गृह्णन्ति^१ ग्रहमुपहृतं^२ ग्रहं यजमानो भक्षयति भक्षो ऽस्यमृत-
 भक्षस्तस्य ते मृत्युपीतस्यामृतवतः स्वगाकृतस्य मधुमत उप-
 हृतस्योपहृतो भक्षयामीति^३ । भक्षयित्वात्मानं प्रत्यभिमृशते
 मन्द्राभिभूतिः । केतुर्यज्ञानामित्यान्तादनुवाकस्यानूयाजप्रभृति
 पाशुवन्धिकं कर्म तायते । सिद्धुमा दक्षिणानां कालाद्दक्षि- ५
 णानां काले धेनुमृषभमनङ्गाहं दत्त्वैकविंशतिर्दक्षिणा^३
 ददाति । शतं ददाति । सहस्रं ददात्यन्विष्टकं दक्षिणा
 ददाति । यदि न विन्देत मन्यानेतावतो दद्यादोदनान्वा ।
 पष्ठौहीं त्वन्तर्वतीं दद्याद्विरण्यं ददाति । वासो ददाति ।
 तेनायुः प्रतिरत इति ब्राह्मणं । तं चेत्सौम्ये ऽध्वरे चिन्वीत १०
 प्रथमायामुपसदि चेन्नकरणं । मध्यमोत्तमे उपसदावन्तरेणोप-
 धानं । काले ऽग्निप्रणयनं । दक्षिणानां काले दक्षिणाः । सव-
 नीयस्य यूष्णो मृत्युग्रहस्तं चेदहीने सत्त्वे वा चिन्वीत प्रथमे
 ऽहनि दक्षिणाः प्रथमे ऽहनि यूष्णो मृत्युग्रहो । न सत्त्वे
 दक्षिणा नीयन्ते । नाचिकेत एव मृत्युग्रहः स्यादित्येतदेपर- १५
 मग्निं चित्वा सौत्रामण्या यजेत मैत्रावरुणामिक्षया वेति ।
 तस्यै सायमग्निहोत्रे ऊते सायंदोहः प्रातरग्निहोत्रे ऊते
 प्रातर्दोहः । पशुपुरोडाशेन सह अपणमसमुदिते चर्या ।
 संतिष्ठते सावित्रः । ॥ ५ ॥ तृतीयः ॥

१ उपप्रमृहन्ति M.

२ ग्रहमिडोपहृतं M.

३ ददाति instead of दत्त्वा M.

अथ नाचिकेतस्य^१ । प्रसिद्धं चेन्नकरणं यथा सावित्रस्यैता-
वदेव नाना^२ । नात्र लेखा भवन्त्यथ याजुषीरुपदधाति लोको
ऽसि स्वर्गो ऽसीत्यञ्जलिनैकविंशतिं यथा निपतन्ति^३ तास्तत्र-
तत्रोपदधाति^४ । तदेतदन्यत्रापि^५ प्रकीर्णानामुपधानस्य^६

५ निदानं^७ । यदि^८ पाङ्क्तः पञ्च पुरस्तात्पञ्च दक्षिणतः पञ्च
पश्चात्पञ्चोत्तरत एकां मध्ये^९ । ऽथ यदि त्रिवृत्सप्त पुरस्ता-
त्तिस्रो दक्षिणतः सप्त पश्चात्तिस्र उत्तरत एकां मध्ये^{१०} । ऽथ
यदूर्ध्वाः^{११} पश्चात्कोट्याः^{१२} प्रभृत्यूर्ध्वाः^{१३} स्वयमादृष्टावकाशाद्दय
यदि प्राचीः स्वयमादृष्टावकाशात्प्रभृति^{१४} प्राचीः^{१५} । स्वयमाद-
१० साभ्यः प्रभृति सिद्धमत ऊर्ध्वः^{१६} । स यदौच्छेत्तेजस्वी यशस्वी
ब्रह्मवर्चसी स्यामिति प्राङ्गा होतुर्धिष्ण्यादुत्सर्पेदित्याहवनीय-
सकाशाद्दयं प्रागाद्यशस्वती सा मा प्रोर्णातु तेजसा यशसा
ब्रह्मवर्चसेनेति^{१७} । तेजस्येव यशस्वी ब्रह्मवर्चसी भवतीत्यथ
यदौच्छेद्भूयिष्ठं मे अहधीरन्भूयिष्ठा दक्षिणा नयेयुरिति

१ नाचिकेतस्य Be Ben.

२ निपतन्ति HUB ; निपतति Be ; निवपन्ति M ; निवपति Ben.

३ तैरेतद् M.

४ Thus H Be ; प्रकीर्णानामुपदधा० U ; प्रकीर्णानुपधा० Ben ; प्रकीर्णा-
नुपधा० B ; प्रस्तीर्णानामुपधा० M.

५ स यदि M.

६ Thus MB ; यदूर्ध्व H ; या ऊर्ध्वाः Be Ben ; यदूर्ध्व U.

७ Thus BH ; कोट्याः U ; कोट्या H Ben ; कोटरा Ben ; कोट्यः M.

८ ०र्ध्वा आ ।

९ ०काशप्र० M.

दक्षिणासु नीयमानासु प्राचेहि प्राचेहीति प्राची जुषाणा
वेत्वाज्यस्य स्वाहेति सुवेणोपहत्याहवनौये जुहुयाद्भूयिष्ठ-
मेवास्मै अद्धते । भूयिष्ठा दक्षिणा नयन्तीति ब्राह्मणः ।
संतिष्ठते नाचिकेतः । ॥ ६ ॥ चतुर्थः ॥

अथ ब्रह्मचितः^१ । प्रसिद्धं क्षेत्रकरणं यथा सावित्रस्यैताव- ५
देव नाना । नात्र लेखा भवन्त्यथ पुरस्तादुदौचीर्दशहोत्रेष्टका
उपदधाति चित्तिः सुक्तया देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद चित्त-
माज्यं तथा देतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति दशाथ हृदयेष्टका-
मुपदधाति सुवर्णं घर्मं परिवेद वेनमित्यनुद्रुत्य देवैः स
मानसीन आत्मा जनानामित्यातो । ॥ यथ यजुरिष्टके उपदधा- १०
त्यग्निर्यजुर्भिस्तया देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद सविता स्तोमै-
स्तया देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेत्यथ पत्नीष्टके उपदधाति
सेनेन्द्रस्य तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद धेना बृहस्पतेस्तया
देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति । सर्वासां पारे सूददोहसः करो-
त्यथ दक्षिणतः प्राचीश्चतुर्होत्रेष्टका उपदधाति पृथिवी होता १५
तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद द्यौरध्वर्युस्तया देवतयाङ्गिर-
स्वद्भुवा सीदेति चतस्रो । ॥ यथ हृदयेष्टकामुपदधाति ब्रह्मेन्द्र-
मग्निमित्यनुद्रुत्य यज्ञमेतं चतुर्होत्राणामात्मानं कवयो निचि-
क्युरित्यातो । ॥ यथ यजुरिष्टके उपदधातीन्द्र उक्थामदैस्तया
देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद मित्रावरुणावाग्निषा तथा देवत- २०

- याङ्गिरस्वहुवा सीदेत्यथ पत्नीष्टके उपदधाति पथ्या पूष्णास्तया
 देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीद वाग्वायोस्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 सीदेति ^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथ पश्चादुदीचीः
 पञ्चहोत्रेष्टका उपदधात्यग्निर्हता तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 ५ सीदाश्विनाध्वर्यू तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेति चतस्रो ^१
 ऽपि वाश्विनाध्वर्यू इत्येतेनैव मन्त्रेण द्वे दृष्टके समानतयादेवते
 उपदधाति ^१ तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवे सीदतमिति ^१ मन्त्रः ^१
 संनमयत्यथ ^१ हृदयेष्टकामुपदधाति शतं नियुतः परिवेदे-
 त्यनुद्रुत्य प्राणमुखं तेन कृप्तो ऽमृतेनाहमस्मीत्यातो ^१ ऽथ
 १० यजुरिष्टके उपदधात्यङ्गिरसो धिष्णिचैरग्निभिस्तया देवतया-
 ङ्गिरस्वहुवा सीद मरुतः सदोहविधानाभ्यां तथा देवतया-
 ङ्गिरस्वहुवा सीदेत्यथ पत्नीष्टके उपदधाति दीक्षा सोमस्य
 तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीद पृथिव्यग्नेस्तया देवतयाङ्गिर-
 स्वहुवा सीदेति ^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथोत्तरतः
 १५ प्राचीः षड्द्वयोत्रेष्टका उपदधाति वाग्घोता तथा देवतयाङ्गिर-
 स्वहुवा सीद दीक्षा पत्नी तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेति
 षडथ हृदयेष्टकामुपदधाति सुवर्णं कोशः रजसा परौवृत-
 मित्यनुद्रुत्येन्द्रस्यात्मानः शतधा चरन्तमित्यातो ^१ ऽथ यजु-
 रिष्टके उपदधात्यापः प्रोक्षणीभिस्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 २० सीदौषधयो वह्निषा तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेत्यथ

^१ इत्यत्र संनमयत्य० M ; इति संचं संनमयत्य० H Be Ben. U (pr. m.) ;

संनमयत्य० BU (sec. m.).

पत्नीष्टके उपदधाति वसूनां गायत्री तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा
 सीद रुद्राणां त्रिष्टुक्तया^१ देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति^१
 सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथोपरिष्ठात्प्राचीः सप्तहोत्रे-
 ष्टका उपदधाति महाहविर्होता तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा
 सीद सत्यहविरध्वर्युस्तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति षडपि ५
 वानाध्व्यश्चाप्रतिध्व्यश्च यज्ञस्याभिगरावित्येतेन मन्त्रेण द्वे द्वष्टके
 समानतयादेवते उपदधाति^१ तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवे सीद-
 तमिति मन्त्रः संनमयत्यथ^२ हृदयेष्टकामुपदधातीन्द्रो राजा
 जगतो य ईश इत्यान्तादनुवाकस्याथ यजुरिष्टका उपदधा-
 त्यदितिर्वेद्या तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद सोमो दीक्षया १०
 तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति त्रयोदशाथ पत्नीष्टका
 उपदधात्यादित्यानां जगती तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद
 विष्णोरनुष्टुक्तया^३ देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेत्यष्टादश^१ सर्वासां
 पारे सूददोहसः करोत्यथ यथावकाशं ग्रहेष्टका उपदधाति
 वाचस्पते विधे नामन्निति दशहोतुर्वाचस्पते वाचो वीर्य- १५
 णेति चतुर्होतुः सोमः सोमस्य पुरोगा इति पञ्चहोतुर्भू-
 र्भुवः सुवरिति षड्होतुर्वाचस्पते हृदिधे नामन्निति सप्तहोतुः^१
 सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथ यथावकाशमेव प्रतियहे-
 ष्टका उपदधाति^१ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्यनुद्रुत्यैषा ते

१ त्रिष्टुक्तया M.

२ Thus MH; संनमत्य० the other MSS.

३ अनुष्टुप्ता

काम दक्षिणोत्तानस्वाङ्गिरसः प्रतिगृह्णात्वित्येकान्विश्रमपि
वा गन्धर्वाप्सराभ्यः सगलङ्करणे इत्येतेन मन्त्रेण द्वे दृष्टके
समानतया देवते उपदधाति^१ तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवे सौद-
तमिति मन्त्रः संनमयति^२ स्वयमादृशाभ्यः प्रभृति सिद्ध-
५ मत ऊर्ध्वः^३ संतिष्ठते ब्रह्मचित् ॥ ७ ॥ पञ्चमः ॥

अथ समस्तस्य^४ प्रसिद्धं क्षेत्रकरणं यथा सावित्रस्यैतावदेव
नाना^५ सावित्रो ऽग्निः प्रथमा चित्^६लोकं पृणा^७ द्वितीया^८
नाचिकेतस्तृतीया^९ लोकं पृणा^{१०} चतुर्थी^{११} ब्रह्मचित्पञ्चमी^{१२}
सर्वासु चितिषु स्वयमादृशा^{१३} पुरीषान्ताश्चितयो^{१४} ऽग्ने देवाः
१० इहावहेत्येताभिः पञ्च^{१५} चित्तीरभिष्टुति^{१६} तं चेतसौम्ये ऽध्वर
उत्तम^{१७} एव चक्रे चिन्वीत प्राग्दौचणीयायै दिवः श्येनौभि-
र्यजेतोदवसानीयाया^{१८} अपाघाभिः^{१९} सक्तप्रयुज्य^{२०} समस्यति^{२१}
संतिष्ठते समस्तः ॥ ८ ॥ षष्ठः ॥

१ Thus U (pr. m.); संनमति the other MSS.; M om. this passage.

२ ऽष्टाभिर् (०भिश्) M Be UH, but cp. Āp. xix. 15. 11.

३ ऽदृशाः M.

४ Thus H; पंचभिः पंच चित्तीर० U; पंच चितयो भिष्टुति Be Ben;
पंच चितयोभिष्टुतिं M; पंचभिश्चित्तीरभिष्टुति B.

५ उत्तमे U; instead of उत्तम एव चक्रे M has उत्तरवेद्यां ।

६ Thus HU (sec. m.); ऽसानीयायापा० M Ben Be U (pr. m.);
०सायायापा० B; cp. Sāyana on T Br., vol. iii, p. 815; अपाघाभिः MU
Be; the other MSS. indistinctly (घ or द्य).

७ प्रथमं UH; प्रथमं न M.

अथ वैश्वसृजस्य^१ प्रसिद्धं चेन्नकरणं यथा सावित्रस्यैताव-
 देव नाना^२ तिस्रो लेखा भवन्त्यथान्तमायां लेखायामुप-
 दधाति यच्चाभृतं यच्च मर्त्यमित्यष्टादश^३ सर्वासां पारे सूद-
 दोहसः करोत्यथाभ्यन्तरायां^४ लेखायामुपदधाति सर्वा दिशो
 दिक्ष्विति पञ्चदश^५ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथाभ्य-
 न्तरायां लेखायामुपदधाति सर्वान्दिवः^६ सर्वान्देवान्दिवीति
 नव^७ सर्वासां पारे सूददोहसः करोति स्वयमावृत्ताभ्यः
 प्रभृति सिद्धमत ऊर्ध्वं^८ तं चेद्यहीने^९ सत्ते^{१०} वा चिन्वीत
 शतरात्रे^{११} विश्वजिति सर्वपृष्ठे दक्षिणानां काले ब्रह्मा सद-
 स्यासीनो वैश्वसृजान्व्याचष्ट^{१२} ऋचां प्राची महती दिगुच्यत^{१३}
 इति^{१४} पच्छो ऽर्धर्चशो ब्राह्मणे^{१५} वाक्यशस्तस्मा अध्वर्युः
 प्रतिगृणात्यो बृहदृतं^{१६} बृहत्सत्यं बृहदरात्स बृहदिति^{१७}
 तस्योत्तमे पर्याये ऽरात्स^{१८} बृहत्संपद्यते^{१९} संतिष्ठते
 वैश्वसृजः^{२०} ॥ ६ ॥ सप्तमः ॥

१ ०थांतमायां M.

२ चेदुदौचीसावित्रे Be Ben.

३ सहस्ररात्रे ins. M.

४ वैश्वसृजान् Be Ben ; विश्वसृजान् UHB ; वैश्वसृजं M.

५ इत्युक्तु M.

६ ब्रह्माणं B.

७ Thus BUH ; Be Ben have each time तद् after बृहत् and M reads everywhere ब्रह्मन् instead of बृहत् ।

८ पराब्रह्मसंप० M.

एतेनारुणकेतुको व्याख्यातो^१ यावन्मन्त्रमवीष्टका^२ लोकं-
 पृणाश्च स्वयमाहसाश्चाप एव^३ पुष्करपर्णः रुक्मः हिरण्यमथ^४
 पुरुषं कूर्ममित्यातिपति वर्था इति यथासमान्नातं^५ पल्वल्या
 इत्यविशोष्या^६ इत्यर्थ^७ उत्तरवेद्यावपनकाले तां तूष्णीं जानु-
 ५ दघ्नीं^८ खात्वान्यत्र मृदं निवपति विदेरग्निरित्यादि लुप्यते
 भ्रुवासीति प्रतिपद्यते हस्तग्राहमवीष्टका उपदध्याद्भद्रं कर्णे-
 भिरिति द्वाभ्यां शान्तिं कृत्वा ताभ्यामुपदधात्यापमापा-
 मिति पञ्चभिर्महानाग्नीभिरुष्णोदकः^९ शिवा न शन्तमेति
 सौषध्यो^{१०} ऽपो^{११} ऽध्वर्यवे ददाति स ताः प्रतिगृह्य शिवा न
 १० इत्युपदधाति सुमृडौकेति भूमिवतीमुपदध्यादेताः पुरस्ता-
 त्स्मृतिः प्रत्यक्षमित्यष्टौ मध्ये शुक्रं ते अन्यदिति च साकं-
 जानामित्येकादश पुरस्ताद्दक्षिणतो ऽच्चिदुःखोत्थितस्यैवेति
 षडिहेह वः स्वतपस इति चातिताम्राणीति चतस्रो मदन्ती-
 स्तप्ताः प्रवर्ग्यवदाद्यन्तयोः शान्तिं कृत्वात्यूर्ध्वाच्च इति त्रीण्यु-
 १५ मण्डलान्यव द्रप्स इति चारोग इत्यष्टौ^{१२} सूर्यनामभिः^{१३} पदशो

१ यावन्मात्रम् MU.

२ om. MB Be Ben.

३ ०ज्ञाता M.

४ इत्यशोष्या MU BH.

५ ०दघ्नं MU (sec. m.).

६ त्र्यौषध्योपो B ; सौषध्या अपो UH ; सौषध्य आपो M ; त्र्यौषध्या आपो Be ;
 सौषध्या आपो Ben.

७ Thus B Ben ; इति सप्त सूर्यं Be ; इत्यष्टौ सप्त सूर्यं HU ; M om.
 सूर्यनामभिः ।

यत्ते शिल्पमिति च । व्याहृतीर्जपित्वापो व इति यजमान
उपतिष्ठत । एवमुत्तरैरुपस्थानं व्याहृतीर्जपित्वा । सप्त सूर्याः
सप्त दिशो नानासूर्या यद् द्यावश्चित्रं देवानामिति चतस्रः
सौरौः पुरस्तात्केदमभ्रमित्येकामर्धमासा इत्युपरिष्ठात्काला
अप्सु निविशन्त इति^१ दक्षिणतः । किं^२ खिदत्रेति पञ्च ५
वैष्णवीः^३ । पृच्छामि त्वा परं मृत्युमिति चतस्रो मृत्युमतीः ।
पृच्छामि त्वा पापकृत इति चतस्रो निरयवतीर^४ यस्मिन्नग्ने
नयेति द्वे । अग्निश्च जातवेदाश्चेत्यष्टौ दिश्या दिशो व इति
यजमानः । प्रभ्राजमाना इत्येकादश रुद्राः । प्रभ्राजमान्य
इत्येकादश रुद्राण्यः पदशो मध्ये । रूपाणि व इति यज- १०
मानः । खानभ्राडित्येकादश गन्धर्वगणाः पदशः पञ्चाङ्गौरी
मिमायेत्येका^५ । वराहवः स्वतपस इति सप्त वाताः पदशः ।
समानमेतदिति वृष्टिमती^६ । यदचरमिति लोको । जम-
दग्निरित्याप्यायितस्तच्छंयोरिति शंयुः । सहस्रवृदित्यष्टौ
संयानीः । स संग्राम इति द्वे च^७ । पवित्रवन्तः पवित्रं ते १४
ब्रह्मा देवानामसतः सद्यः इति चतस्रः पवित्रवत्य उत्तरतो ।
ऽमी य च्छ्वा इति सप्त मध्ये । ऽन्धो मणिमिति पञ्च

१ द्वे ins. M.

२ Thus BHU ; वैष्णव्यः M Be Ben.

३ निरपवती० B ; पवमतीर० Ben ; यमवतीर० Be.

४ एकां H Be Ben U.

५ ०तीं HU ; वृष्टिभिर् M ; Be Ben om. the word,

६ om. B.

वैश्वदेवीरुत्तरत । आ तमग्ने रथमिति तिस्र । आतनुष्वति
 चतस्र । आ मन्द्रैरित्येकां यजमान उपदध्यादणुभिश्चेति द्वे ।
 सुब्रह्मण्योमित्येकामरुणाश्वा इति चतस्रो रेवतीर्ब्रह्मण उद-
 रणमसीति चतस्रो ब्रह्मसदना । अष्टयोनीमित्यष्टौ दिश्या ।
 ५ मित्रश्च वरुणश्चेत्यष्टौ दिश्याः । पुष्करपर्णः रुक्मः हिरण्यं
 पुरुषं कूर्ममिति महाग्निवदेव^१ । तान्युपधाय हः सः शुचिष-
 दिति द्वे दूरोहणे पुरुषमभितस्तदित्यदमिति द्वे मध्ये ।
 वसूनाः रुद्राणामित्यष्टावुत्तरतो । रश्मयो व इति यजमान ।
 आरोगस्येत्यष्टावुपरिष्ठादापो व इति यजमानः । प्रभ्राज-
 १० मानानामित्येकादश प्रभ्राजमानानामिति चैकादश मध्ये ।
 रूपाणि व इति यजमानो । अग्नेः पूर्वदिश्येत्यष्टौ दिश्या ।
 दिशो व इति यजमानो । दक्षिणपूर्वस्यामिति चतस्रो
 नरकवतीर्यथालिङ्गमा यस्मिन्निन्द्रियाणि शतक्रतविति द्वे
 दक्षिणत । इन्द्रघोषा वः संज्ञानमिति षड् दिश्या । आदित्य
 १५ सर्व इति पञ्च दिश्या । एवा ह्येवेति षड् दिश्या । आप-
 मापामिति नवोपरिष्ठादपाः रसमित्येकां । कामस्तदग्न इति
 संकल्पवतीमापो हि यदित्योधवतीं । विधाय लोकानिति
 स्तम्भनवतीं । केतव इत्येकामिमा नु कमिति तिस्र । आस्रव-
 स्वेति सप्तदश क्षपण्यो । विशीर्ष्णीमिति द्वे । पर्जन्यायेति

१ Thus H Be; °वदैव B; M Ben U om. एव, but M has एतानि
 instead of the following तानि ।

तिस्रः^१ पुनर्मामैविति च तिस्रः^१ स्वयमावसादि समान-
मुत्तरः सावित्रेण^२ स्वयमावसा लोकंप्रणयैता आपः पञ्च
चितयो भवन्ति^३ प्रतिदिशं चितीः^४ पुष्करपर्णादिभिः
प्रच्छादनं^५ लोकं प्रणयैव द्वितीयामन्याः प्रथमचितिवन्न
पुष्करपर्णादय^६ उत्तरतो^७ लोकंप्रणयापवर्गा^८ दीर्घदारुभि-
र्मञ्चं^९ कृत्वा पृष्टो दिव्यीति पुरीषव्यूहनमन्येष्टके^५ शतरुद्रीय-
होमो^{१०} अनुशंसनान्ते ऽग्निप्रणयनः^{११} ह्यमानायां^{१२} वैश्रवण-
यज्ञो ब्राह्मणेन^{१३} व्याख्यातो ऽन्नकामस्य सर्वकामस्य^{१४} वा
पर्वणिपर्वणि वैश्रवणयज्ञः^{१५} सोत्तरवेदिषु क्रतुषु चिन्वीतेति
यथाब्राह्मणं^{१६} तस्यैतद्भूतमिति यथाब्राह्मणं संमिताश्च^{१७} व्रत-
समुच्चया^{१८} आपो न वीभत्या यथाब्राह्मणमेककामः^{१९}

१ चतस्रः M ; चतिस्रः the other MSS.

२ चितिं H चितिः U.

३ उत्तर Be Ben.

४ ०र्मचं M.

५ ०मत्येष्टकोध्वं MUH.

६ Uncertain reading ; ह्यमानायां U Be BU ; द्वियमाणायां M ;
द्वीयमाणायां Ben.

७ Thus Sāyaṇa (comm. on Taitt. Ār.) ; ब्राह्मण MUH ; ब्राह्मणे
Be Ben ; B om. the word.

८ स्वर्गं M.

९ चेतव्यस् ins. M.

१० Uncertain reading ; HU read as given in the text ; संमितं व्रत-
समुच्चय B ; समभितश्च व्रतसमुच्चय Be Ben ; संमितव्रतसमुच्चय M.

११ यथाब्राह्मणमेककामः Be Ben ; यथाब्राह्मणकामः HBUM.

सर्वकामो वा^१ आपो^२ वा इदं^३ सर्वमिति ब्राह्मणं^४ विज्ञा-
यते ब्रह्म वा आपो यदाप^५ उपधीयन्ते ब्रह्म^६ वै^७ तदात्म-
न्वत्ते ब्रह्मणः सायुज्यं सलोकतामाप्नोति य एतमग्निं^८
चितुत इति^९ संतिष्ठत आरुणकेतुकः संतिष्ठत आरुण-
केतुकः^{१०} ॥ १० ॥ अष्टमः ॥^{११}

॥ इत्यत्येकोनविंशः प्रश्नः ॥

१ वापो UBH वा आपो Be.

२ om. M.

३ Thus MU (pr. m.); यदप all the other MSS.

४ ब्रह्मैव M.

५ Be Ben ins. चित्वा ।

६ Adhyāya numbers for this prāśna are found only in M.; the MSS. agree all in designing this prāśna as काठकसूत्रम् or काठकम् ।

CORRIGENDA.

Page	20,	l. 8,	<i>read</i>	तन्नः	<i>instead of</i>	तन्न
„	70,	l. 12	„	०धारयत्य०	„	०धारयत्य०
„	96,	l. 10	„	षोडशतय्य	„	०तर्य
„	187,	l. 4	„	अ्रवी०	„	अ्रत्रो०
„	200,	l. 1	„	उवेवैष ^१	„	उ ^१ वैवैष ^१
„	226,	l. 5	„	सुवर्णमद्यै०		
„	336,	note ६	„	०स्थारि०		

INDEX.

Agnicayanam	Praśna X.	
Vājapeyaḥ	" XI.	
Rājasūyaḥ	" XII.	
Iṣṭikalpah	" XIII.	
Āpānuvākyam	" XIV.	
Āsvamedhaḥ	" XV.	
Dvādaśāhaḥ	" XVI.	1-12 (adhy. 1-3).
Gavām ayanam	" "	13-23 (" 4-6).
Ahīnāḥ	" "	24-fin.
dvirātraḥ, trirātraḥ	" "	24-27 (" 7).
catūrātraḥ	" "	28
pañcarātraḥ, sārasvatam aya-	" "	29
nam	" "	30
munyayanam	" "	31
saptarātraḥ-daśarātraḥ	" "	32
ekādaśarātraḥ-trayodaśarā-	" "	33
traḥ	" "	34-35 (" 11).
caturdaśarātraḥ-viṃsatirātraḥ	" "	36 (" 12).
caturviṃsatirātraḥ-catustrip-	" "	
śadrātraḥ	" "	
ṣattriṃśadrātraḥ-sahasrarā-	" "	
traḥ	" "	
Uttarā tatih	Praśnas XVII and XVIII.	
atirātraḥ	Praśna XVII.	1-10 (adhy. 1).
ekādaśīni	" "	11-16 (" 2-3).
punaścitiḥ	" "	17 (" 4).
śarpasattram	" "	18 (" 5).
viśvasrjām sattram	" "	19 (" 6).
kuṇḍapāyinām ayanam	" "	20, 21 (" 7).
utsargiṇām ayanam	" "	22 (" 8).
tapaścītām ayanam	" "	23
aharahaścayanam	" "	24
upariṣṭānmāsam	" "	25
purastānmāsam	" "	26
brahmaṇo 'yanam	" "	27
kāmyāś citayaḥ	" "	28-30 (" 10).
sautrāmaṇi	" "	31-38 (" 11).
samāvartanam	" "	39-44 (" 12, 13).
naīṣṭyayanāni	" "	45-46 (" 14).
kāmyā darśapūrṇamāsāḥ	" "	47-54 (" 15).
cāturmāsyaḥ somāḥ	" "	55-58 (" 16).
jyotirayanam	" "	59-60 (" 17).
mahāyājñah	" "	61-62 (" 18).
Ekāhāḥ	" "	
brhaspatisavaḥ	" "	
sthāpatisavaḥ	" "	
sūtasavaḥ	" "	

somasavaḥ	Praśna XVII,	5	} (adhy. 2)
pr̥thisavaḥ	"	6	
gosavaḥ	"	7	
odanasavaḥ	"	8-10	(" 3)
pañcaśāradiyaḥ	"	11	} (" 4).
agniṣṭut	"	12-13	
indrastut	"	14	
aptoryāmaḥ	"	15	} (" 5).
mṛtyusavaḥ	"	16-19	
sadyaskrī, anukrī, parikrī,	"		
atikrī	"	20-23	(" 6).
vrātyastomāḥ	"	24-26	} (" 7).
bhāllavistomāḥ	"	27	
upabavyaḥ	"	28	} (" 8).
tivrasomaḥ	"	29-30	
vighanaḥ	"	31	
udbhīd, valabbīd	"		
ṛtapeyaḥ, diśām catuṣtomāḥ,	"		
chandasām ekatrikaḥ, sto-	"		
mānām ekatrikaḥ, indrā-	"		
gūyo stomaḥ	"	32-35	(" 9).
śyenaḥ, iṣuḥ, indravajraḥ	"	36	} (" 10).
duraśaḥ, durpāśaḥ, apacitiḥ,	"	37-39	
tviṣiḥ	"		
ṛsabhāḥ, vaniṣṭhusavaḥ, kā-	"	40-41	} (" 11).
nāndhayajñāḥ	"	42	
manuyajñāḥ, vāca stomaḥ	"	43	
yamastomāḥ	"		
śadopaśadau	"		
paurūravasaṁ, prājāpatyaṁ,	"	44	(" 12).
naidhruvasya kaśyapasya	"	45-47	(" 13).
punastomaṁ	"		
pranodaḥ, vibādhāḥ, pratino-	"		
daḥ, agner ativyādhaḥ, in-	"		
dravajraḥ, śunaskarṇaya-	"		
ñāḥ, rāśimarāyaṁ, āñjanā-	"		
bhyañjanāṁ, viśūcīnaśālaḥ,	"		
sarvatomukhaḥ, sahasraśālaḥ	"	48-49	(" 14).
yamaṁ stomaṁ, agnyādityayo	"		
stomaḥ (?)	"	50	(" 15).
peyāṇi, diśām stomaḥ, ṛtūṇaṁ	"		
st., ṛṣiṇām st., devatānām	"		
st., darsapūrṇamāsayor aya-	"		
nam	"	51-53	(" 16).
Kāṭhakam	"	XIX.	
sāvitrah	"	1-5	(adhy. 1-3).
nāciketah	"	6	(" 4).
brahmacit	"	7	(" 5).
samastah	"	8	(" 6).
vaiśvasrjah	"	9	(" 7).
ārūṇaketukah	"	10	(" 8).